Incipit expositio super tertiam partem Dantis que paradisus dicitur. Cantus primus in quo ponitur prohemium. Rubrica.

Bonum est cribrare modium sabuli ut quis inveniat unam margaritam inquit Averoys in suo colliget. quod elegantissime fecisse dignoscitur curiosissimus indagator poeta Dantes in divino poemate suo. Primo cribravit unum modium sabuli ubi solum invenit dispositiones cadendi ab ima valle tenebrarum ubi est centrum omnium miseriarum sicut patuit libro primo in quo venatus est omnia genera vitiorum et supplicia eorundem. In secundo cribravit alium modium sabuli ubi tantum repperit viam inveniendi margaritam sicut apparuit libro secundo in quo minore cum labore per montem altissimum quesivit omnia genera virtutum que faciunt viam ad beatitudinem. Nunc tertio repperit ipsam margaritam preciosissimam premium omnium laborum suorum scilicet eternam gloriam. Ideo ascensurus celum in quo hec desiderabilis gloria potissime viget et lucet ipsam nobis alte et magnifice describit. Videtur autem appetitus glorie insitus a natura et mentibus hominum virtuosorum. Gloria enim ut sapientibus placet est quasi quedam umbra virtutis [illegible]

capiti dignante deo cui res agit libens et letus explanare conabor. Iste ergo liber gloriosus distinctus in xxxiii capitula ut de se patet sua primaria divisione potest dividi in duas partes magnas in quarum prima poeta Dantes describit septem species gloriosorum spirituum apparentium in vii speris sub virtute vii planetarum et durat usque ad xxii capitulum huius paradisi. In secunda describit tres orbes universales celorum scilicet octavam speram que dicitur firmamentum et nonam que appellatur primum mobile et celum empireum quod dicitur paradisus in quibus figuraliter et moraliter describit gloriosissimam civitatem [illegible] videlicet ecclesiam triumphalem et durat usque ad finem libri. Primum capitulum prohemiale tam nobile quam sublime dividitur in quatuor partes generales. In prima quarum poeta Dantes proponit. In secunda invocat ibi statim O bono Apollo. In tertia ostendit qualiter opera Beatricis fuerit dispositus et habilitatus ad ascendendum celum ibi Sorge ai mortali. In quarta et ultima probat longo discursu qualiter naturali cursu et rationabili ordine ascenderit celum ibi La novita del sono. Ad primum [illegible]

C firmamentum
C primum mobile
C paradisus

sed nō mirandū qa ante prandiū erat
freneticus post prandiū ebrius ex cōsue
tudine ita q̄ sibi uidebatur circūferri q̄c
quid oculis occurrebat. Et sic uide q̄ fere
omē uerbū istius lr̄e habet ī se magnū
misteriū īclusum. penetra e resplende.
ī hoc tangit amplissimā potestatē huius
glorie que ꝑ capacitate rerū replet om
nem creaturam per luniuerso. Vniūsū
dicitur q̄d continet oīa. s. celum ⁊ terrā
aliter tamen ⁊ aliter ideo prudenter ad
dit. ī una parte piu e meno altroue.
Vnde hic uolo te notare lector q̄ queād
modum dicit Boetius ī suo de unitate ⁊
uno / si tres uł plures fenestre uitree un
a post aliam contra radiū solis recte dis
ponant̄ ī ordine / cōstat q̄ secunda min
recipit de luce q̄ p̄ma / ⁊ t̄tia min q̄ s̄a
⁊ sic usq̄ ad ultimā fit defect⁹ luminis
nō ꝓpter lumen sed ꝓpter elongationē
fenestre uitree a lumine. ita gloria etē
ni solis plus relucet ī nouē ordinibus
angelorū min⁹ ī nouē speris celorum
min⁹ ī speris elementorū ⁊ ita de ceteris.

s. aliquas ut stati dicit. che. i. quas r̄c
che chi disende de la su. i. reuertitur
a celo ad ip̄am terram sicut ego redij
finita longa uia profunde speculatio
nis mee. ne sa ne po ridere q̄uis uelit
sicut accidit paulo qui raptus uidit
młta quorū oblitus ē cū redisset ad
carnem. Et reddit rōem suī [illegible] pro
bans demōstratiue quare hoc fieri nō
possit qa. s. intellectus plus uidet ⁊ co
gnoscat q̄ memoria meminisse possit.
Vnde dicit. per che nostro intelletto. s.
human⁹ aīe rationał qui ē separatus
a corpore sicut ostensū ē. xxv. caplō ī
purgatorij. apresandosi al suo desire. i.
approximādo sūmo bono q̄d om̄s natu
raliter desiderāt ut ꝓbat intra uersus
finem istius capli se profonda tanto
.i. figitur tantū ad intra. che la memo
ria nō po ire dietro. i. nō potest sequi
ip̄m intellectū. Et t̄n nota q̄ nullo ī
intellectu nulla sciā d̄s cōprehendi po
test. ē eīn īmensus īcomp̄hensibilis ino
minabilis īeffabilis. Nota etiā q̄ hui⁹

adduxit exercitũ cui menia interfluit Marsia amnis fabulosis grecoꝝ carminibꝫ inclitus. Liui⁹ tñ dicit ꝙ Menander ē fluui grandis nauigabilis ortus ex sũma arce celenarũ que quondã fuit caput frigie. ⁊ Marsias amnis nõ longe a Menandri fontib⁹ oriens ĩ Menandrũ cadit. ⁊ fama tenet Marsiam apud Celenas certasse cũ Apolline tibiarũ cantu. ⁊ plus credo Liuio ꝙ̃ Curcio. Vnde lucan⁹ sequẽs liuiũ dicit ꝙ Marsia uelociter descendẽs recto cursu intrat Menandrũ flexuosũ ualde. Ad lr̃am ergo dicit poeta o Apollo entra nel petto mio. i. cor ⁊ ipm̃ fac audax e spira tue ꝑ tu. qa sp̃s ubi uult spirat. Vnde multi uolũt ꝙ poeta intelligat hic de xp̃o q̃ ē uera sapiã patris tñ litera sequẽs ostendit ꝑ fabulaꝫ ꝙ autor loquat̃ poetice si come supple spirasti. s. tã ualent̃ ⁊ efficiaciter quando trahesti marsia. loquacẽ fallacẽ qui usurpauerat sibi fistulã palladis. de la tua uagina dele mẽbre sue. i. de pelle quã ꝑ pulcrã methaforã appellat uaginaꝫ q̃ continet cõsuat ⁊ custodit carnem sicut uagina gladiũ. ¶ O diuina virtu. Nũc poeta dantes ut reddat Apollinem ꝓpiciũ ⁊ fauorabileꝫ sibi circa petitioneꝫ suã ꝓmittit illi remuneratiõeꝫ. s. laureationeꝫ sui. Ad cui⁹ rei declarationeꝫ ē alacri aĩo cõsiderandũ ꝙ laurus habet de sui natura plures laudabiles ꝓprietates. ꝑmo qa ei⁹ nã ē calida ⁊ sicca ideo bñ cõpetit poetis ⁊ ꝑncipibꝫ qui calorẽ ingenij ⁊ aĩ auidissime petierũt laudeꝫ honorẽ ⁊ gliam. scd̃o qa semꝑ uiret. ⁊ ita fama ꝑncipũ et poetaruꝫ semꝑ uiget. imo si tãtuꝫ dimidia bacca lauri plantet̃ germinat. t̃cio qa nũꝙ̃ fulminat̃ ita nulla uis potestas ul' uetustas potest delere famaꝫ istoꝝ. Et nota lector ꝙ solũ duo genera hoĩuꝫ coronã laureã ꝓmerebant. s. ꝑncipes triumphantes ⁊ poete scribentes. ex quo colligere potes ꝙ nulla artiũ fuit unꝙ̃ tantũ honorata ut poesis. Nã antiqui sapientissimi ꝑmo greci deinde romani cultores ĩtutũ sciaꝝ moꝝ legũ ⁊ oĩuꝫ laudabiliuꝫ bonoꝝ uoluerunt ut poete pari ꝑmio honorarent̃ cũ ꝑncipibꝫ uictoribꝫ. Nõ ergo dicat aliquis ⁊ unde ē ꝙ hec sciã est hodie ita neglecta nisi qa uisa ē ē inutilis ĩhonesta. Certe hoc solũ facit

auaricia ⁊ ignauia moderno qa nũc solũ uacatur comodo lucratiuo. unde uiget decretalis honorat̃ ⁊ sublimat̃ ꝑ sacerdotes de quo poeta dantes cõqrit̃ hic ⁊ alibi. Vlterius uolo te scire ꝙ sicut laurus arbor phebi dabat̃ poetis ĩ ꝑmiũ studioꝝ ita hedera arbor bacchi aliqñ dabatur q̃ ē calida ualde ⁊ firmissime adheret arboribus ⁊ muris quos recta tenet. Est aũt hedera ex una parte palida qd' significat pallorẽ poetarũ ex nimio studio ex altã uiridis qd' significat uiriditatẽ fame. Vnde Marcian⁹ Capella ĩ libro de nupcijs Mercurij dicit ꝙ homerus Virgili⁹ Linus Orpheus ⁊ Museus erãt ornati hedera. dabatur ⁊ tercio alia corona poetis. s. ex mirtho que ē arbor veneris ad insinuanduꝫ calorem ingenij poetarũ ⁊ amorẽ qui semꝑ ferbuit ĩ pectoribꝫ eoꝝ. uel claritatem poetarũ qa ueni⁹ ē clarissima stella. ul' qa poeta diuino quodã sp̃u ĩflãmatur ut testat̃ Tulli⁹. Ad lr̃am ergo dãtes ex magna fiducia sui ingenij tanꝙ̃ poeta magn⁹ ꝓmittit Apollini ꝑmiũ magnum. s. ꝓpagationẽ glie sue dicẽs. O diuina uirtu. i. o Apollo cui⁹ uirt⁹ ē multa ⁊ mltiplex ut iã dictũ ē ⁊ dicet̃ si me te presti. s. tã fauorabilem ut possim ꝑficere istud sacrũ opus tanto carmine manifesti. i. explicet sc̃ptura. lombra del tuo regno. s. celestis. ⁊ notanter dicit umbraꝫ qa uerã essentiã nec sat nec potest referre. signata nel mio capo. i. descriptaꝫ ĩ mea memoriali cellula uedrame uenire al pe del tuo diletto legno. i. apud arborẽ laurũ quã paulo supra uocauit amatã. ⁊ paulopost dicet quo hec arbor fuerit dilecta Apollini. e coronarme de le fogle. sicut tu te coronasti ⁊ ornasti ĩ frondibꝫ lauri. hec aũt optabat poeta facere ĩ florencia sicut ipẽ tangit uno caplo libri hui⁹ tercij. che. i. quib⁹. la materia e tu mi fara degno. q. d. opera mea q̃ assumpsi tã nobileꝫ materiaꝫ ⁊ grã tua faciet me meritũ. q. d. si feceris m̃ istam grãm ego reddam tibi hãc gliam ꝙ assũmaꝫ statĩ lauream coronam ĩ quã nullus iã ꝑ tot secula ãnoꝝ cõsecutus ē. ¶ Si rade uolte. hic dantes sũpta occasione ex dictis facit iustissimam querelam de ignauia modernoꝝ quoꝝ nullus porrigit manũ ad laurum nõ ꝑnceps nõ poeta. dicit ergo indignans ⁊ dolenter. o padre. s. Apollo qui ē magn⁹ pater de quo dicit caplo hui⁹ libri. 3ᵒ. colui che padre dogne mo

C. lauri

C. v. 19

n. 8 Lauro

C. poesis

C. hedera

C. myrti

tal uita si rade uolte sine cogle de fro-
dibz lauri. per triomphare cesare qui
de multis bellis clarissime triūphauit
N. de Cesare
vocat āt omēz Jmpatorē Cesarē ab
ipō Cesare pmo sicut uolūt fere omīs
autores gentiles. sed xpiani dicit qī
omīs q Jmperiū cepit ab Augusto qa
plus auxit rempublicā salubri guber-
nauit diuci tenuit. tantū enī impe-
rauit qtū Cesar uixit. s. lvj. Cesar
ergo uidet̄ fuisse quidam pcursor Jm-
peratoris sicut baptista fuit pcursor
saluatoris. Et hic nota bene q poeta h̄
merito conqrit̄ q sic cessauerit glia
triumphoz. Nā romano impio ut
mlti illustres historia scribūt nichil
defuit nisi modicū orientis. hodie uō
nichil habet nisi modicū occidentis
7 illud magis noīe q re cū tn̄ magn-
am materiam habeam triumphoruz
cū hostes fidei teneāt quasi totū orien-
tem 7 maxime terrā scām. de quo poe-
ta cōquerit̄ alibi i isto eodem libro.
Romani aūt pagani ultra trecentos
triumphos olim egerāt qn̄ Tit ille a-
Josephus
mor hoīum triūphū duxit de Jeroso-
lima quo nullus clarior fuit i orbe
ut scribit diffuse 7 clare Josephus de
bello Judaico. Noster uō impator libe-
rum patrē colit. Est āt triumphus ho-
nor debitus duci p uictoria a triplici
genere pompe. qa impator i curru tra-
cto a quatuor equis intrabat urbem
indutus tunica Jouis. iuxta illd Ouidij
quattuor i niueis aureus ibis equis
7 omīs captiui ibant ante currū triū-
phalem. 7 sibi ueniebāt obuiā cū ma-
gno plausu 7 leticia senat pplsqz ro-
manus. Nūc uō sacerdotes nr̄i tēporis
sine bello triumphant. sicut uidimus
mltos cardinales intrare Bononiam
nō ē diu. De triumpho nō dico plura
qa mlta iā dicta sunt purgatorij c̄.
ubi dicit̄ de triumphis Cesaris 7 purg
c̄ ū dicit̄ de triumphis Scipionis et
Augusti 7 adhuc dicet̄ alibi i isto lio.
Et dicit o poeta. Ad qd ē ulteri notā-
duz q dantes cōuenienter dat poetā
i sociuz pncipi sb eodez honore qa illa
fama erit i breui de magno duce q̄
de asello nisi scriptoris beneficiū subu-
eniret. scīa ergo multū honestat no-
bilitatē 7 bene stant siml. Vnde scīa
literarū 7 armoz milicia semp iuē-
te sūt apud grecos 7 latinos. Jdeo bene
Scipio affricanus
Scipio Affricanus clarissimus cupidissimus

glie poetas sui tpris maxime coluit et
dilexit. 7 ante alios habuit carū Enni-
de Ennio poeta
um poetā quē semp habuit sociū i oib
bellis 7 testem suarū rerū semp lateri
suo herentē. 7 demū die triumphi du-
plici Cartagine uicta ascendens capi-
toliū uictor laureat laureatū illum
secū retulit. Jnsup 7 illi senis effigiez
sculpi fecit i sepulcro Scipionū iuxta
imaginē suā 7 fratris. vir certe digni-
or homero 7 virgilio pcone q Ennio
qm ut ait Ouidius Ennij ingenio ma-
ximus arte rudis. de cui dictis carpēs
fert virgili fert dixisse lego aurum
i stercore Ennij. sed certe coluit quos
potuit. sed dei grā pncipes nrī tpris
de hoc parū curant. Augustus uō quo
sol clariorē nō uidit i orbe 7 ipē ma-
gnus poeta poetas sūme amauit 7 ho-
norauit. ideo tūc mlti 7 magni poe-
q fuer poete tpre Augusti
te claruerūt sicut virgilius maro Mar-
cus varo. Oracius flaccus Ouidius Naso
Quintilius varus Cornelius gallus Asinius
pollio 7 alij plurimi. Ergo nobilissima
scīa nobilissimoz pncipū temporibz
N. de poetria
fuit i precio. Poetria g̃ que teste pho
ab ai nobilitate manauit uiguit p-
mo i grecia oīuz disciplinarū fonte
ante phiam 7 omem sciam. prior
enī fuit homerus 7 pronapides ma-
gister ei pindarus 7 Sophocles q Ar
plato pithagoras anaxagoras 7 alij
phi. Simlr apud romanos diu fuert
in honore poete prius q phi ut asserit
Tullius pmo tusculanaz. 7 post tēpus
gratie magni theologi poetriā colue-
runt sicut Lactantius Rabanus Juuē-
cus Sedulius Arator 7 alij mlti. Et
assignat cām huius erroris dicēs colpa
e defetto del humane uogle. hoc notāt
dicit dantes qm uoluntas hoīs ē cā
oīuz maloz nō influentia celi qd ipē
nobilit̄ imphauit purg c̄. Omē enī
peccatū adeo ē uoluntariū q nichil est
peccatū nisi uolūtariū ut ait Augustinus.
Bene ergo nūc dolet autor q uirtus
7 scīa careāt pmio suo qm uirtutes
7 scīe liberauerūt aīaz a captiuitate
nature. Culpa ergo hoīuz nullū habe-
mus impatorez 7 defectu eoz nullū ha-
bemus poetā. Che partorir. hic poeta
reddit cām sue querimonie 7 uult
dicere sententialr q magnū gaudiū
7 festū deberet fieri cū aliquis poeta
apparet tpre nrō qd p se dicere uidet̄

Est enim singularissima laus nostri poete qui solus in orbe non spe alicuius premij temporalis nunc affectabat et sperabat lauream cum dicere poterat una cum Josepho ipsum puto genuisse uirtutem tantum licet uicijs deflens. Dicit ergo chela fronde peneia i. corona laurea. Nam laurus arbor dicitur fuisse filia fluminis penei. Est autem peneus fluuius magnus et famosus grecie admittens in se multa flumina cuius uallis tota est plenissima lauris ideo bene Apollo fingitur adamasse laurum quia sol hanc arborem ibi plus quam in ceteris locis producit et fouet. ita quod suum amorem ostendit in eam quando dedit sibi tantum honorem ut ex ea principes et poete coronarentur. Deuria parturir letitia. quia poetria est delectabilissima scientia ut probat Aristoteles in sua poetria in su la lieta delphica deita que est dicere in templo Apollinis in monte parnaso apud ciuitatem delphorum. Ad quod notandum quod hic locus fuit olim uenerabilis toti mundo. Nam in hoc templo ut dicit Justinus erant donaria magna et opulenta regum et populorum. Unde multi cupiditate prede inuaserunt ciuitatem delphorum sed numquam sine ultione deo offendentis. Unde xerses potentissimus rex persarum inde infeliciter repulsus est. et Brennus gallorum regulus qui Italiam Greciam et urbem oppressisset ibi sacrilegij penas luit deleto exercitu suo cum haberet peditum. lv. milia. delphi uero cum sociis quatuor milia tantum deo propitio potiti sunt uictoria. de hoc dicit plinius intra terram boetie liberum oppidum delphorum sub monte parnasi clarissimi in terris oraculo Apollinis. Liuius uero dicit delphos esse humani generis oraculum umbilicum orbis terrarum. Et dicit quando altrui dise asseta i. sitibundum et desiderosum de se lauro facit. q. d. quod accendit appetitum poetandi in aliquo. hoc dicit pro se qui nunc erat ita sitibundus poetandi de templo magni Apollinis i. xpi. Poccha. hic poeta post conquestionem subiungit ultimo aliqualem consolationem et dicit quod forte post eum ueniunt excellentiora ingenia et premittit unam sententiam uel prouerbium generale dicens. poccha fauilla gran foco seconda. construe sic literam. gran foco uel flamma secunda i. sequitur poccha fauilla i. paruulam scintillam. q. d. auctor ego modicam excitaui fauillam sopitam et extinctam sed forte sequetur magnus ignis i. clarior poeta me. Unde dicit. forse se pregara i. ab aliquo poeta uenturo diretro a me qui primus omnium aperui uiam ad talem materiam per che cirra i. Apollo qui colitur in cirra altero iugo montis parnasi. responda i. responsum det sicut olim solebat dari responsa in cirra per ora uirginum ut iam dictum est supra com miglior uoci i. facundiori sermone. q. d. forte ueniet alius poeta eloquentior me qui magis mouebit Apollinem me. et dicit forse dubitatiue. Et hic nota quod poeta pro parte uidetur dicere uerum. Nam tempore quo florebat dantes nouissimus poeta petrarcha pullulabat qui uere fuit copiosior in dicendo quam ipse. Sed certe quanto petrarcha fuit maior orator dante tanto dantes fuit maior poeta ipso petrarcha ut facile patet ex isto sacro poemate.

Sorge ai mortali. Ista est tertia pars generalis in qua poeta Dantes ostendit qualiter opera beatricis ipse ascendent celum. et primo premittit optimam dispositionem temporis qua intrauit celum siue incepit istud optimum opus. et uult sententialiter dicere quod sol oriebatur sibi in ariete. et tamquam primo generaliter multiplicem ortum solis dicens. la lucerna del mondo. i. sol sic dictus solus super omnia lucens. Est enim oculus mundi sorge ai mortali i. oritur super homines per diuerse foci i. partibus uel signis. Ad quod notandum quod sol non semper oritur nec occidit in eodem loco sed alius est ortus eius et occasus in equinoctiali quia aries et libra. alius est ortus et occasus in solstitio hiemali quia finis sagittarij et principium capricorni alius est in solstitio estiuali quia finis geminorum et principium cancri. Sol autem principaliter oritur in ariete. unde dicit. ma da quella i. faucie orit potissime che giunge quatro cerchi con tre croci. s. in ariete ubi quatuor circuli coniunguntur in unum facientes tres cruces qui sunt equinoctialis zodiacus orizon et colurus sicut demonstrat apte in spera materiali ad oculum. potest tamen intelligi allegorice quod sol iustitie deus qui est lux mundi oritur hominibus per diuersas uias sed potissime per quatuor uirtutes cardinales et tres diuinas. Et hic nota bene quod rectitudo anime perfecta requirit quod ipsa rectificetur secundum duplicem faciem. s. superiorem et inferiorem et respectu finis et respectu eorum que sunt ad finem. ideo necesse est animam quantum ad superiorem faciem in qua consistit imago trinitatis eterne rectificari per tres uirtutes theologicas ita quod fides dirigat in summe uerum credendo et assentiendo. spes in summe arduum innitendo et ex

D Ennio poeta

Arist. Aristoteles fuit phys. et poeta

Q. fuerit poete tempore Augusti

N. de poetria

Dantes maior poeta

Petrarca maior orator

3 a

Fides
Spes
Caritas

pectando. caritas i sūme bonū desiderā
do 7 diligendo. necesse ē etiā q̄ptū ad ife
riorem faciē rectificari p quatuor ūtutes
cardin. q̄ ordināt actus morales de qbz
tractatū ē toties libro purgatorij i p̄xe
mio 7 i mltis alijs locis ꝫ caplis. // fac
to hic poeta supextollit talem ortū suū
pbans q̄ sol i tali signo maxime exer
cet ūtutē suam qa facit nobis tēperiē
magnā. vnde dicit 7 illa lucerna mū
di esce cōgiunta cō meglior corso. quia
tūc currit sol p mediū celi qa puenit i
ad circulū equinoctialez e cō megliore
stella. i. cōstellatione. Est eñ aries sign
um cōstans ex xviij. stellis. Et nō q̄ si
gna eodem loco oriunt 7 occidūt. non
sic sol sicut scribit Yginius de astrolo
gia poetica. Et pbat p effectū dicens.
e tempera e sugella la mondana cera
.i. māam elemētarē inferiorē quā autor
methaphorice appellat cerā 7 dignissime
sol eñ tanq̄ sigillū eternū imutabile
imp̄mit uirtutē suam i talez māz mu
tabilem ad modū cere. Sicut eñ cera
nō nimis dura nec nimis liquida sed
equaliter tēperata recipit sigilli imp̄s
sionem ita ista ista materia adueniē
te temperie ueris recipit infusionē solis
7 tūc terra recipit diuersa signa 7 dic
a suo modo. i. suo moderamine. Et hic nō
q̄ scd̄m diuersos ortus sol facit diuísos
effect⁹. Nā a p̄ncipio arietis usqz ad p̄n
cipium cancri est calidus 7 humidus
generās 7 augens A p̄ncipio cancri usqz ad p̄n
cipiū libre ē calidus 7 siccus maturās.
A p̄ncipio libre usqz ad p̄ncipiū capcor
ni ē frigidus 7 siccus faciēs declinare
mixta ad diminutionez 7 a p̄ncipio ca
pricorni usqz ad p̄ncipiū arietis ē fri
gidus 7 humidus humido putrefacto
7 putrefaciente ut dicit ptholomeus
Potest etiā ista lrā exponi moraliter
s. q̄ sol iusticie deus tempat 7 sigillat
plus suo mō mūdana cerām. i. ip̄m ho
minē i quē magis infundit suā grāz
p istā coniunctionē vij. ūtutū q̄ quan
do hō h̄t tantū unā uirtutē ul' duas
ul' paucas q̄uis qui habet unā ūtutē
pfecte habeat oēs qualis nūc erat i
autor nr̄. Et ex p̄missis poeta elicit o
horā tp̄is dicēs. tal foce. s. aries i quo
erat sol tā bona tā tēperata auea fat
to mane. i. diluculū diei dila. s. i illo
hemisperio inferiori e seradi qua. s. i
nr̄o hemisperio supiori opposito illi. un
unde dicit. e quello hemisperio. s. poem
iferi era quasi tutto bianco dic quasi
qa dies erat i fieri e laltra parte nera
.i. 7 aliud hemisperiū nr̄m supius erat fac
tum nigrū qa nox erat i fieri. Potest etiā
dici allegorice q̄ i illo hemisperio lumino
so erat claritas ueritatis qa erāt int' im
mortales. i nr̄o uō hemisperio tenebroso
erat obscuritas ignorātie int' mortales.
// Quando. hic dantes tacto ortu solis de
scribit dispositionez beatricis erga ipsum
solem q̄ acutissime respiciebat i ip̄m. vn
dicit quando. i. i qua tā bona hora tp̄is
uidi beatrice que parabat ducē me ad be
atitudinem riuolta i sul sinistro fiancho.
ubi p̄mo erat a dextera cursus ut patu
it i fine purgatorij. ul' hoc p tanto dicit
qa erāt oppositi nr̄o situi ita q̄ sol ibat eis
ad sinistrā ubi nobis uadit ad dextram
eundo uersus orientē e riguardar nel
sole. i. eternū solem iusticie deū. Et tan
git p̄spicuū modū sue intuitionis p no
bilem cōparationem aquile respiciētis
nr̄m solem sensibilem. Et ē hic fixa m̄
te aiaduertēdū q̄ dantes uidere meo
nō poterat facere pfectiorē cōparatiōez
nec magis ꝓpriam si uolum⁹ colligere
nobiles ꝓprietates aquile. Aquila enim
p̄mo ē auis magna ualde. talis ē hec
sacra sciā. 7 habet alas ualde magnas
rostrū magnū 7 fortes ungues. ita ista.
Aquila nobilis ē regina aliarū auium.
ita ista ē sup oēs qa diuina impat et
dominat' humanis. Aquila ultrā cete
ras aues uolat altius 7 uidet acutius
ita beatrix sola ascendit celū 7 uidet de
um. inquisitio eñ theologie ē causa co
gnoscendi deū. vnde Theologia uocat'
sciā post nām que ē finis scienciaꝝ 7
pfectio eaꝝ. ip̄a eñ ē finis ad quē ten
dit oīs inquisitio 7 i ea quiescat. Aqla
sola int' aues nō fulminat' teste plinio
sicut nec laurus int' arbores ita ista it'
scias nō potest eclipsari sicut ostensuz
fuit sō c. inferni. Aquila sola ituerí
potest radios solis 7 filios nō ualentes
hoc facē nō nutrit sz expellit 7 ita bea
trix. Aquila ē auis boni augurij non
solū apud poetas sz etiā apud historicos.
Adhuc una penna aquile coniuncta m
ultis pennis anseris cōsumit eas. 7 di
cit Albert⁹ se fuisse expertū hoc i pēnis
alarū ita uolat' isti' altissime aquile de
p̄mit uolatū aliarū scienciarū q̄ sunt
tarde sicut anseres respectu aquile. Est
etiā quedam nobilissima aquila q̄ non
depascat' nisi corda aliarū auiū quas ca
pit i nutrimentū sui ita ista nobilissi
ma sciarū solū capit quedā p̄ncipia i
aliarū. Ad lrām ergo dicit poeta. Agu

.n. ꝓprietates Aquile.

glia si .i. tã firmit' non li safisse un quã
co. q.d. q aquila corporalis non tã fixe
intuetur solem corporalem sicut ista
sciã spũalis solem spiritualem qui d's
ẽ. Et hic nõ bene q autor optime di-
cit q'm aquila nõ posset respicere rotã
solis ex sola oculi puritate qa lux solis
fortissima calidissima sup oculũ speri-
cum 7 politũ facit multas reflexiones
radio⁊ ad mediũ oculi ubi ẽ humor i
glacialis i quo sigillant' forme uisibili-
um 7 reflexio illã calefacit 7 dissoluit
humorẽ illũ ideo oculi lacrimant' quã
do quis uidet lucidũ excellens. oculus ẽ
ẽ quasi speculũ aiatũ cõuexũ sz natã
solers 7 sagax dedit aquile pupillã ni-
gram 7 cilia grossa ut melius resistat.
7 tñ nõ posset hoc facẽ diu qa humor
ille frigidus dissolueret' 7 corrũperetur
sicut simile uidem' i salamãdra q̃ aliq
uandiu uiuit i igne qa frigidissime na
ture extinguit ignẽ sicut glacies sz si
diu steterit i igne uincat' 7 morit'. be
ne ergo dicit poeta q aquila nunq re
spexit solem sicut nũc beatrix. Nãz ocu
lus intellectualis purissim' istius dñe
q̃to diutius 7 fixius respiciat solem eter
num tanto fortius uigoratur 7 couale
scat. E si come. Hic poeta ostẽdit quõ
factus ẽ potens ad respiciendũ solem i
uirtute beatcis p cõparationem pulcraz
7 ppriam 7 sentencialr' uult dicẽ q fact'
est un' ex nobilibz pullis istius alte aq
le. nã oculus ei' respiciens oculos beat
ricis uigoratus cepit respicẽ solem qd'
por pus facẽ nõ potuerat. a simili sicut
radius solis refract' i speculo resalit sur
sum ũsus corpus solis quasi uolens re
dire ad locũ unde prius uenerat ita in
tellect' autoris quasi quidã radius solis
iustitie uolens nũc redire ad ipm un
de uenerat respiciebat ad oculos beat'
cis .i. cõtemplationez 7 speculationem
theologie. 7 isto modo resalibat ad celũ
7 icipiebat posse uidere solem eternuz
qd' facẽ nõ poterat nisi mediãte ista sa
cra sciã. Ordina lrãm q̃ ẽ fortis 7 con
strue sic. cape illud e 7 descende iferius
ubi dicit il mio. 7 dic e il mio. supple i
actus infuso da gliatti soi. s. beatricis per
gliocchi. s. meos se fece nel imagine mia
.i. i imaginatiua mea si come raggio. s.
solis solẽ uscir del pmo. s. mediante spe
culo ul' aqua. 7 sicut solet resalir i suso
s. ũsus ipm solem pur come peregrin che
tornar uole. s. ad locũ unde uenerat 7 hoc
uult naturali intẽtione intelligas quia
aliã uolũtatẽ nõ hz radius solaris. ita i

autor noster qui diu fuerat peregrinatus
a deo uolebat reuerti ad eũ. Unde subdit
e uolse il uiso. s. intellectualem al sole. s. de
um. oltre nrõ uso. i. ultra usũ humane sciẽ.
qa hucusqz iuerat p terrã cũ virgilio. Et
respondet cõtinuo questioni tacite qa po
terat petere lector quõ oculus humanus
poterat pati qd' aquila diu nõ potest. res
pondet. molto ce licito la. i illõ loco felici
ale nostre uirtu. s. humanis sicut uisui
auditui 7 alijs. q.d. q ho pfecti' potest ui
dere ibi che qui nõ lece. i. qd' nõ ẽ licitũ
i isto nrõ mondo misero. 7 reddit causã
merce del loco. i. uirtute 7 bonitate para
disi deliciarũ facto p pprio del humana spe
ce. 7 nõ p alia specie ul' corporali creatu
ra qa deus hũc locũ deputauerat pmis
parentibz sicut plene dictũ ẽ i fine purgr'
nec dicas sicut mlti mercede loci. i. celi
qa nondũ autor erat i celo sz stati icipi
et ascendere ut patebit. Io. hic dantes
describit effectũ sue fortis uigorationis
qa. s. stati uidit solem splendidiorẽ 7 ar
dentiorem solito p cõparatiõem claram
7 ppriam dicẽs io nol soffersi. s. illũ solem
molto ne si pocho. q.d. subito i instanti i
cheio nol uedesse sfauillar. i. scintillare 7
radiare talem. qual ferro che boglente i
esce del foco. ferrũ. n. qd' pus erat frigidũ
7 obscurũ i igne efficiatur calidũ 7 splen
didũ. Et subdit excessũ luminose clarita
tis dicẽs e di subito paruc giorno esser i
agiunto a giorno. q.d. 7 subito uisa ẽ du
plicari dies uelut si duo soles essent sim
ul i celo. unde dicit come quei che puote
.i. deus qui posset 7 sciret facere aliuz so
lem si uellet auesse adorno. il cielo dun
altro sole. qui esset magnũ ornamentuz
celi qd' tũc haberet duos oculos ubi nũc
habet unũ qui illuminat uniu'sũ. ideo
aliũ nõ fecit qa sufficiebat un'. Nã terra
posset dicere solo necor sole. Et hic nota
q hic diuin' poeta tã longa tã laboriosa
peregrinatione p profundãz uallez p ar
duũ montẽ puenerat ad locũ pfectẽ uir
tutis ubi purgatus igne lotus aqua in
dutus amplissimis alis uirtutũ 7 scien
ciarũ uolabat i celũ ideo bñ dicit q uide
bat solem maiorẽ 7 pulcriorẽ solito. Nõ.
etiã q aliqui dixerũt hic q autor intra
uit hic celũ p speram ignis qd' m̃ uide
tur friuoluz qa paradisus deliciarũ s'm
fictionez autoris ẽ supra sperã actiuo⁊
7 passiuo⁊ sicut sepe patuit circa finem
purgatorij. Beatrice. hic poeta dantes
incipit nũc ostendere qualiter factus ẽ
habilis ad ascendendũ celũ. 7 pmo pmit
tit qualr' beatrice intenta totalr' in celũ
ipẽ reduxit oculos i eam. unde dic beatri
ce staua tutta fissa con gliocchi. i. specu
latione 7 contẽplatione nel eterne rote

Nᵃ Salamãdra

pprietates Aquile

Glaucus.

.i. speras celestes q̃a ibi maxime mirat'
creatorem suũ. 7 io fixi .i. firmaui le lu
ce rimote di la su .i. oculos meos remotos
a sole in lei expectãs tacite qd ista impe
riosa dña deinceps esset actura. Et sub
dit continuo effectũ hui' inspectionis
s. mirabilem trãsmutationez suã p un
am comparatioẽz que mirabiliter facit
ad suum ꝓpositũ. 7 uult sentẽcialit'
dicẽ qꝫ ex hoĩe fact' ẽ deus siue diuin'
eo modo quo Glaucus fact' ẽ deus. Ad
hui' lrẽ intelligenciã uolo te scire qꝫ au
tor cõgruentissime fingit se ĩ aspectu
beatricis factũ fuisse similez Glauco q
sicut scribit Ouidius xiij. sui maioris
ex hoĩe mortali fact' ẽ deus ĩmortalis.
fuerat enĩ piscator grecus qui diu ĩ ma
ri angusto euboico piscatus fuerat pi
sces nũc cũ rete nũc cũ hamo. Tandez
semel pisces captos posuerat ĩ herbi p
rati qd' nullus intrauerat ante eũ cu
ius herba nunq̃ fuerat tacta dente be
stie ul' manu hoĩs de qua pisces gus
tantes cẽperũt stati moueri 7 uigorati
saltauerũt ĩ mare. quo miraculo glau
cus stupefact' 7 ipẽ gustauit de herba il
la. 7 subito motus interi' quadã noua
dulcedine saltauit ĩ mare 7 fact' ẽ stati
deus desup̃ parti piscis ab inguine in
fra 7 precibꝫ deorũ marinoꝝ lotus p
mo multa aqua dulci fluuioꝝ fact'
ẽ deus marinus mutata ĩ melius omi
p̃ma figura. Hac breui p̃missa fabel
la nũc considera lector q̃tũ bene rep
resentet mentẽ nr̃i autoris. Nã glau
cus piscator figuralr̃ ẽ poeta Dantes
qui diu fuerat piscat' in aqua ĩfer
ni 7 purgatorij 7 tandez p̃uenerat ad
pratũ uirẽs ubi nũq̃ fuerat ali' poeta
.s. ad paradisũ deliciarũ. 7 ibi tanq̃ pis
cator bon' posuerat hoĩes captos s̃mo
ne suo. qui facti auidi gustata noua
herba .i. doctrina que hucusqꝫ fuerat ĩ
uiolata 7 intacta intrauerũt mare. 7
ipẽ nouus glaucus relicta terra more
glauci factus ẽ p̃mo semideus 7 plene
7 pfecte lotus dulci aqua fluuiorũ
paradisi deliciarũ factus ẽ deus ĩ ma
gno mari paradisi cũ alijs beatis mu
tata forma p̃me nature 7 uite. 7 ubi
parua naui hacten' cẽperat pisces par
uos nũc cũ magno nauigio .i. alto ĩge
nio intrat mare magnũ .i. pfundam
materiã ĩ quo capit pisces magnos .i.
hoĩes sapientes sicut ipẽ ptestat' ĩ p̃n°
capli sedi seqntis. Nũc ad lrãm dicit
autor. ego Dantes mi fei tal dentro .s.
ĩ intellectu quia ĩ corpore mutatus
nõ ẽ nel suo aspetto .i. ĩ aspectione
beatricis. qual se fee glauco piscator mari
nus nel gustar del herba insolita 7 mira
bili chel fee consorte de glialtri dei ĩ mar
.i. q̃ herba fecit eũ p̃ticipem diuinitatis 7
ĩmortalitatis. Trashumanar. hic poeta
supextollit hãc suam mirabilez trãsmu
tationem q̃ nõ potest s̃mone explicari t
nec dari alteri intelligi. 7 ad hui' litere
satis obscure declarationez ẽ p̃mo p̃sup
ponendũ qꝫ nullũ aĩal ĩ rerũ nã tantũ
recedit 7 elongatur a nã sua q̃tũ homo
ĩ bonũ 7 ĩ malum. ho enĩ de sui natã ẽ
pfectissim' aĩaliũ 7 pfectissimũ corpus t
hoĩs ĩuenit ꝓporcionatũ celo 7 mundo.
Ideo solus ho ut inquit hermes ẽ nexus — n. qd sit ho.
dei 7 mũdi eo qꝫ intellectũ diuinũ ĩ se
habet p quẽ aliqñ eleuat' supra mũdũ.
Vnde ho p̃seuerans ĩ culmine mentis
trahit ad se corpus 7 mũdũ q̃a aĩa na
ta ẽ p̃ncipari corpori 7 mũdo. 7 natura
lis ordo est qꝫ aĩa contineat corpus ne
dissoluat' sic nũc poeta nr̃ p cõtempla
tionem stans ĩ terra erat in celo. for
tunã negligebat 7 uiuens erat ĩ para
diso. Aliquãdo uõ ecõtra ho p electionẽ
facit se inferiorez mundo suppones se t
corpori 7 tũc iã quasi honore humani
tatis exutus accipit ꝓprietatẽ bestie cũ
accidentia corporis transmutẽt aĩaz. vñ
p imaginationes 7 passiones accipit cor
ruptiones corporis sicut Auicenna dicit — Auicenna
qꝫ imaginãs colores rubeos auget motũ
7 fluxũ sanguinis 7 multũ tristis tim
ens lepram erit aliquãdo leprosus. modo
ad ꝓpositũ dicit Dantes qꝫ nõ potest nc
referre ũbalit' sed exẽplarit' tantũ suã
intrinsecã occultã trãsmutationẽ de hoc
se excusans. unde dic trashumanar .i. quo
ho fiat plus q̃ homo ul' aliud q̃ homo
nõ se poria significar .i. manifestari p
uerba .s. poete ul' oratoris ideo nũc desc̃
bo hoc metro isto matrio. pero lesempio.
s. predictũ glauci basti q̃a plus mouent
exẽpla q̃ uerba a cui gracia serba expe
rientia .i. illi cui diuina grã concedet
experiri hoc sicut autor experiebat' nc
7 sicut mlti magni doctores theologi ex
perti fuerũt an eũ ĩ uita. Sio era nc
ultimo poeta desc̃bit qd p̃mo uiderit 7
audiuerit ĩ ingressu celi 7 p̃mittit mo
re apl'i se ignorare si erat cũ corpore
ul' sine corpore vñ apostrophãs ad deũ
dic. o amor .s. diuine chel ciel gouerni
qd' ego nũc intrabã tul sai. q.d. ego ne
scio tu scis. che .i. qui mi leuasti col tuo lu
me .i. tua grã rapuisti me ad celũ q̃a g̃
racia tua me p̃uenit 7 excitauit ĩ me li
berũ arbitriũ 7 p̃mouit ad tã altũ gra
dum cõtẽplationis sio era sol di me quel
che creasti .i. si erã solũ cũ aĩo quẽ creasti

(differunt creare et generare)

de nichilo. corpus ē n̄ potest ꝓꝑe dici creatum sed generatū ex elementis qa dicitur a parentib⁹. novellamēte .i. de p̄senti ī ista mea novella ascensione ita recte dicebat paulus loquēs de raptu suo ad celū sive ī corpore sive extra corpus ⁊c̄. Et ħ nō ꝙ autor n̄ imeīto fingit se nō recordari sue mirabil⁹ trāsmutacōis qm̄ ut bene ait Augustin⁹ sicut stilla aq̄ m̄lto īfusa vino dēficē ī se tota videtur dū saporē vini induit ⁊ colorē sic hoīs affectio quodā īeffabili modo liq̄scēs trāsfundit penit⁹ ī dei amorē ⁊ quodā q̄si modo oblit⁹ sui p celestes īsperas metalit⁹ scandēs ad etnū regē p̄duca festinat mēte iā ebria suavitate grē infuse. ex dictis patet ꝙ autor nūc loquit̄ de paradiso morali nūc essenciali sicut supra notavi. Anima enī adhuc ūcta corpori intēdū feliciatat̄ sicut interdū damnatur interdū purgat ī mūdo isto. viri q̄ pfecti iā añ mortē degustāt arā eterne felicitatis. Et subdit qd viderit ⁊ audiverit insolitū sic levatus lumine supne gr̄e. ⁊ tāgit duo miranda q̄ fecerūt ipsuz attentuz .s. dulcissimū sonū ⁊ maximū lumen. vñ dic̄ quādo la rota .i. spera celi qd' tu eternali ⁊ semp moves ⁊ regis. tu dico desiderato a scīs ⁊ beatis. ul' dic melius ꝙ loquit̄ p̄hisice .s. ꝙ p̄mū movēs movet tanq̄ amatū ⁊ desideratū mi fice atteso .i. attentū a si .i. ad ipām rotā. ⁊ ecce quō. con larmonia .i. melodia q̄ causat a motu celi che temperi e discerni inter tot speras diversās corresp̄odentes ad se īvicē. Est aūt hic notādum delectabiliť ꝙ ultra ea q̄ mirablia sēpsi pur̄ c° 2°. de potētia ⁊ efficacia musice ī bonū ⁊ ī malū, maiora restāt dicēda. musica enī dicit̄ ēē ī nove ordinib⁹ angelorū qui cantare nō cessāt ī novem speris celorū q̄ motu suo faciūt mirablēz armoniā. Musica movet ⁊ delectat oīa aīalia. videm⁹ .n. de f̄cto ꝙ equi mag̃ accēdūt̄ ⁊ exultātes fiūt aīosiorēs ī prelis audientes sonū tubarū ⁊ aliorū īstrumtoꝝ. Musica maxime regnat ī avibus nobib⁹ ut de se patet. dulcedo etiā musice tāngit pisces sic̄ narrat̄ de delphine harionis q̄ harion tā mirabli cātavit cū lira ī navi ꝙ delphin veniēs ad dulcem sonū recepit eū ī tergo suo ⁊ īcolumez portavit ad litus sicut narrāt m̄lti nō solū poete s; etiā historiograph̄i. sicut Ovidi⁹ libro fastoꝝ. Augustin⁹ ī de civitate dei Tulli⁹ ⁊ herodotus magn⁹ magister grece historie. qd ergo miramur si musica dñat̄ ī hoīb; ⁊ exercet̄ ī divinis. Nōne ī illo tēplo mirabli Salomonis qd dñs sibi edificari fecit tāto suptu

(Musica n. mira per totum)

⁊ tp̄re semp fuerūt sacerdotes celebrantes solennia cuz cantorib; citaris organis ⁊ alijs musicis instrumtis. Musica siquidē quadam participatione leticie mētes humanas trahit ad societatē angeloꝝ. cui⁹ suavitas tanta ē ꝙ expellit curas ab aīo / morbos a corpore. labores tēperat. Unde pithagorici utebant̄ cantilena ī studio scientes ꝙ compositio aīe ⁊ corporis ē cōiūcta per musicam. Unde democtus dicat̄ ostēdisse pulsus cordis hipocrati medico. imo musica expellit demones. Unde cū david pulsabat citarā Saul socer ei⁹ min⁹ vexabatur a maligno spū. Ideo bene dicit Isidor⁹ ꝙ sine musica nulla disciplina potest ēē pfecta. Pithagoras vō dicebat huc mūdum ēē conditū p musicā ⁊ p musicaz gubernari. Quare Boeti⁹ ī p̄hemio musice cōcludit. apparet igit̄ musicā ita nobis naturalr̄ ēē coniūctaz ut nō possim⁹ ēē sine ea etiā si velim⁹. musica igit̄ vite cōdimētū suavitas aī iocunditas divine laudis iubilatio devotionis / graꝝ actio / fuga demonū / exercicū angeloꝝ. Nūc audita ē a poeta cū intraret̄ celū cū beatrice m̄lto pfectius ⁊ dulci⁹ q̄ quādo intravit purgatoriū cū virgilio. Et tacta dulcedine soni tāgit poeta claritate lumiñs dicēs parve me alor dū starē sic attent⁹ ad soniz tanto del ciel acceso dela fiāma del sole qui iā visus fuerat sibi duplicari ut patuit paulo supra. Et declarat celeste p terrestre simile dicēs. che pioggia o fiume nō fece lago alcun tāto disteso. Aliqn̄ .n. pluvia auget flumina q̄ inundant campos viatios ⁊ aliqn̄ ip̄a flumina redundāt de sui natura etiā sine pluvia ⁊ faciūt magnas valles ⁊ lacunas sicut padus ī Lombardia.

La novita del sono. Ista ē quarta pars generalis hui⁹ p̄hemialis capl'i ī qua poeta dantes p̄bat longo discursu qualr̄ naturali ordine ⁊ rōnabli cursu ip̄e ascenderit celū ⁊ p̄mo fingit se cōcepisse magnum dubiū ex novitate rei mirabilis ⁊ ī credibilis. unde fact⁹ ē avidissim⁹ sciendi causam un̄ dic̄. la novita del sono .i. dulcis armonie nūq̄ alias audite. Et hic nō. ꝙ ista lr̄a nō videt̄ vera de virtute smonis si sic simplr̄ intelligat̄. nō ē videt̄ cōcedendū ꝙ musica sit ī celo qa Ar̄s hoc impugnat p̄mo celi ⁊ mūdi ideo dicēdū ē ꝙ autor p istaz armoniā intelligit mirabilez p̄portionē celi qd' semp uniformit̄ movet̄ ita ꝙ oīs pars respondet oī parti sic ip̄e poeta dixit ī īferni caplo. S; posito ꝙ dantes iuxta sonū lr̄e realr̄ intelligat ꝙ musica sit ī celo tñ n̄ erit irridendus. nā magni autores añ Arist sic pithagoras ⁊ plato ⁊ post eū sic Tullius

(4a pars)

Boecius 7 Macrobi comtator Tullij super
somniū Scipionis 7 Calcidius cometator
Platonis sup timeū affirmat hoc p certo. vn
dic Calcidius musica pculdubio exornat
aiam racionabilit ad nām antiquā reuo
cans 7 efficiēs talem demū qualez ab ini
cio opifex deus fecerat. Albertus tn̄ i suo
de celo 7 mūdo adducit mltas rōes ad pbā
dum q son nō fit i celo. 7 i libro de pprie
tatibz elemētoz fac demōstratiōez maiois
certificationis ut ipē dicit. el grande lume
qd nūc uidebat maius solito macese un
desio. i. desideriū i mente mea di lor cagion
. i. sciendi cām isti soni 7 luminis. mai no
sentito di cotanto acume. q. d. q nūq ha
buerat itensius dubiū i aiō sive desideriū
qdiu fuerat cū virgilio. Et subdit subitū
succursū beatricis que cōtinuo pmisit se
satisfacturā desiderio suo dicēs ondella. s.
beatx magna magrā secretoz celi che ue
dea me si comeio. i. cognoscebat acutum
desideriū meū aprio la boccha. supple ad lo
quendū ne perderez tps pria chio. s. aperi
rem os a dimandar de causa utriusqz rei
noue aquietarme lanimo comosso stupe
factū nouitate insolita. ne teneret aium
meū diu suspensū inutilitez ecomencio i
supple dicere ridentez tu stesso te fai gros
so. cōtra nāz 7 bonā dispōem tuā cū deberes
amodo ēē subtilis col falso imaginar qa. s.
imaginaris ēē adhuc i terra i paradiso
terrestri qd tn̄ ē falsū quia iā es i celo
si che no uede cio che uedresti. s. cām soni
7 luminis se lauessi scosso. i. remotū a te il
lud falsūz imaginari sed stati quietabo
aīum tuū inquietū. Tu no sie. hic be
atrix assignat cām quare dantes icipit
audire tn̄ nūc nouū sonū 7 uidere no
uū lumen. Et uult simalr dicē q ipē ideo
audit sonū celi q nō qa sit ibi fact de
nouo sed qa dū staret in tra nō poterat
ipm audire. simlr uidet lum maximū
nō qa nō ēēt prius ibi sed qa nō poterat
ipm uidere dū ēēt i terra. dic q tu non
sei i terra. sic fusti hacten si come tu cre
di. Et ostēdit q nc poeta naturalit ascē
dit celū p unaz cōparatiōez nālem 7 sub
tilem fulminis qd nō tā uelociter descen
dit ad terram q poeta nc uelocit ascēdt
ad celū. Ad qd notādū q beatrix exqui
sitissime hoc dic qa fulgur a calore solis
nō trahitur n usqz ad media regionez ae
ris 7 ibi repellit a frigore ad terrā cū sū
ma uelocitate. Iste uō ho nūc trahebatur
calore eterni solis a terra ad celū subi
to 7 i istanti. pterea fulgur ueniens ab
alto ad terrā fac mlta mirabilia icre
dibilia hoi. quare antiqui putauerūt ipz
ēē rem diuinā. ideo attribuebāt fulmen
Joui deo deoz. qto magis homo ascēdēs
a terra ad celuz facit mirabilia qa effi
citur deus siue diuinꝰ. subtiliꝰ 7 fortius
penetrādo corpora celestia q fulmen i
terrestria. dicit ergo. ma folgore. fulgur ē
illuminatio ignis qui apparet nubē iam
scissa ul rupta. fulmen uero ē ignis ex
pulsus 7 cū impetu iactus fugendo el pro
prio sito. bn̄ dicit. licet eniz ignis p se
sit ascendere ut dicat paulo infra nō tn̄
sm Aristot ascēdit i mā aliena sic i fer
ro ignito ul ticione. j corruscatiōe at ē
uapor terrestris cui ē descendere ideo de
scendit i illo scdo qa inter oīa iaiata ig
nis maxime nutrit. uirtus aūt oīs nu
triti sequit nām 7 motū materie ex qua
nutritur. sicut uidemꝰ i candela. tercio
qa pcutit 7 proicit a nube 7 a frigore lo
ci ideo descendit cū impetu ideo dicit
nō corse. s. cū tāto impetu come tu sup
ple curris cha esso riedi. i. reuerteris nūc
ad ipm ppriū sitū tuū qa. s. uenisti origi
nalit a celo nūc redis in ipm. celū eniz
ē natural locus spūum sicut terra corpo
rum. ho aūt ē maxime intellectꝰ 7 racio
ideo nūc dantes cū uirtute 7 sciā uolabat
sursum sicut ignorātia 7 uiciū trahebāt
eū deorsuz qn a pncipio uoluit ascēdere
montē ut patet pmo caplo iferni. S io
fui. hic dantes tangit aliud dubiū qd na
tuz ē ex solutione primi dubij. 7 uidetur
uelle dicē i effectu bn̄ cognosco ex ūbis
tuis quare cepi nūc audire nouū sonū
7 uidere nouuz lumen sed nō possū cog
noscere qualr nc cū corpore ponderoso trā
seam p ista corpora leuia. Et hic no. lector
q hic ē dignū longa discussione sup ista
admiratione autōris. Nā dantes nunc
contractꝰ i arcē sue mētis speculabatur
simlr uilitatē 7 sublimitatez humane
nāe. Nā ut pstringā plurima paucis ni
chil miserius hoīe nichil felicius. uilitatez
qdez cōsiderabat rōe matie corporis pre
grauantis ut elegant 7 sepe scribit pli
nius i naturali historia. quid enī mise
rius hoīe qui cōceptꝰ i fetore luxurie nu
tritus fedissimo alimēto qd noīare pudor
phibet. quē an q nascat interdū fetor
candele extincte interficiat. 7 natū morsꝰ
culicis necat. imo pilus i lacte suffoca
uit nobilem poetā grecū. ho miserrimus
aīaliū hospiciū miseriarū receptaculuz
sordiū subiectū morborū egens oīuz ni
chil secū portat nisi dolores labores penqz
7 pericula inter icōmoda tanta tā nāe
q fortune. uitā agit breuissimā quam
auspicatur a planctu semp inquietus
sollicitꝰ de glīa de pecunia semp mortez
timens quia nichil meliꝰ dedit natā hoi
cū ho hoi faciat tot mala 7 insidietur
uite breuissime p tot genera tormētoz
mortiū 7 ludibriorū. quid q pediculi i
aln roserūt regē 7 uermes imperatorē.
vn̄ quibdam uisū ē optimū ēē hoi nō
nasci ul cito mori. Econtra aūt cōsidera

.n. qd sit
fulgur et
fulmen.

H.
.n. de homine.

bat Dantes sublimitatē hoīs q̄ntū ad in-
tellectū quasi diuinū. None contra tot
genera miseriarū ho se armat p tot gnā
artiū imitādo nām: Nā si natura puida
ceteris aīantibz dedit cutē durā ungues
7 cornua hoī dedit unū repertorē oīuz
s. intellectū. Bruta ergo lesa nō habent
remediū nisi cōferatur ab hoīe. Elephas
camelus bos equus 7 alia cū senuerit
spernūt cū obierit nō sūt. solū hoīem
uirtute dotatū q̄ solius hoīs ē ppria senec-
tus facit uenerabilem mors gloriosum
7 felicē quē trāsfert nō extinguit. 7 cuz
aīalia multa sint armata fortitudine
uelocitate 7 alijs solus ho fuit cure crea-
tori suo cui dedit caput spericū ī quo po-
suit oculos sidereos ī quibz relucēt secre-
ta aī. dedit rōem 7 ordēm. ideo mērito oīa
famulant illi. ipē oīa domat 7 trahit ad
cōmoda sua bouem sub iugū equū sub
frenū 7c. P intellectū ig homo dn̄atur
cunctis 7 uiuens fruit luce ueritatis etē-
ne clarus uirtute inter hoīes futurus
clarissim⁹ 7 beatus inter electos. Ex his
notatis clare patet q dubitatio Dantis
nūc erat racionablis q mirabat quō ui-
uens asceṅderet celū considerata uilita-
te humane nāē q̄ trahit hoīem deorsum
7 responsio beatricis ē uerissima cōsidera-
ta noblitate aīe racional q̄ trahit ipm
sursū 7 facit similez deo si sit dispositus
sicut nūc erat poeta nr. Sicut ē animal
cadens nimis ab alto exanimat an q
pueniat ad terrā ita ho nimis alte as-
cendens amittit quodāmodo corpus et
quasi uiuit ī celo. Nūc ad lrāz ueniēdū
est. dicit poeta mouēs scdm dubiū sio
fui del pmo dubio disuestito qd mens
mea induerat p nouitate soni 7 luminis
per le sorrise parolette breui. s. q beatrix
breuiter responderat michi subridens
de ruditate mea qui credebā adhuc ēē
ī terra cū tn̄ iā puenissem ad celū piu
fui irretito. i. illaqueat⁹ ī rete. dentro ad
un nouo. supple dubiū edissi qia requie-
ui contento sicut iā predixerat ad quie-
tandū aīum cōmotū di grande amira-
tione soni 7 luminis magni ma io ami-
ro. maiori admiratione cōmio trāscenda
questi corpi lieui. i. corpora celestia cum
sim adhuc cū corpore terrestri graui. Et
hic nō. q celū nō ē calidū nec frigiduz
nec sicciz nec humidū nec leue nec po-
derosiz sicut elemēta subiecta sibi que
mouet pmiscet 7 complexionat. sed au-
tor appellat celū leue qa ē sup omē le-
ue. Nā ignis ē simplr leuis. ul dic leue
quia purū imateriale uelocissime mo-
uetur. ul expone leui p leuit. Ondel-
la. Hic Dantes ponit responsionez beatricis

que soluit ipm dubiū. Et pmo tangit
dispositionez beatricis erga se que ad pri-
muz dubiū ostenderat indignatiōez qa
arguerat ipm de ruditate nūc uō ad se-
cundū dubiū ostendit compassionez quia
arguit eū de errore. 7 hoc facit p ppriaz
cōparatione matris ad filiū. dicit ergo t
ondella. s. beatrix. apresso dun pio sospiro
ubi pmo riserat nūc suspirauit ex pieta-
te condolens humano generi qd uidetur
ignorare se ēē aptū natū ad felicitatem
cū tn̄ hic sit finis hoīs drictio gliocchi
ī quib⁹ cōsistit pulcritudo 7 decor isti⁹ dn̄e
. sz nūc respexit torue qa erat irata. vn̄
dicit. con quel sembiante. i. aspectu tur-
bato ex affectione cara che madre fa so-
pra figlo deliro. i. qui delirare uidet ad
moduz senis. deliri eni ppe appellantur
senes ī quib⁹ distemperata ē armonia ū
tutū aīaliū. sicut ī lira dissona discordat
corde a pportione debita. 7 nūc poeta de-
lirabat tamq discipulus discolus a doct-
na matris sue. volens at ista pia mater
reuocare filiū delirū intendit ostendere
pulcra raciocinatione q ascēsus ei⁹ ad celū
ē nālis qa ho naturalit inclinat ad su-
mū bonū. Incipit aūt parū alonge pre-
mittens q oīa tendūt ī bonū quodam
mirabli ordine nature. vnde dic e co-
mencio supple dicē illa beata beatrix le
cose tutte quante anno ordene tra loro.
Est at ordo pariū dispariūqz rerū suo loco
collocandarū debita dispositio ut ait Au-
gustin⁹ p quē singula queqz locū tenent
sortita decent ut dic Horaci⁹. 7 loqt autor
de ordine nāli. unde dicit. e qsto. s. ordo
ee forma che luniuso. s. totū mūdū fa simi-
gliante adio. ideo bn̄ nichil meli⁹ nichil
pulcrius ī rerū nata ipō ordine ut dicit
phs. Sicut ergo dict ordo ē a deo ita res
mundane sūt a dicto ordine. 7 scdm illū
recipiūt distinctiōez 7 diūsitatē ī earuz
operationib⁹. Et pbat hoc pmo ī spūalib⁹
deinde ī naturalib⁹ dicēs. lalte creature
s. angelice sbe. uegion qui. s. ī dcō ordine
lorma. i. uestigiū ul exēplū del eterno
ualore. i. diuine bonitatis. il quale. s. ua-
lor ee fine. s. ultim⁹. al qual ee fatta la
toccata norma. i. ad quē finē tendit
dictus ordo ppter quē ē factus. Nel
ordine. hic beatrix ostendit ordinez esse
ī reb⁹ nālibz. unde dicit tutte nature oīuz
rerū 7 specierū sono accline. i. acclinate
ul inclinabiles nel ordene chio dico. s. pre-
dictū ordinez uniuersalem. Et hic nota
q tantus ē ordo nature ut qd ē uene-
nosū 7 icōueniēs uni ē utile 7 cōueniēs
alteri. sicut Jusquiam⁹ qui ē cibz passeris
licet hoī sit uenenosus. 7 sicut Napellus
interficit hoīem solū portat⁹ 7 mulierez

¶ q sit deliri

¶ Quid sit ordo.

¶ n. 8 Jusquiamo e Napello.

¶ Augustinus i Enchyridion

pregnantē nō lesit māducat⁹ teste Gal
lieno. ⁊ mus qui pascit napello ē tiriaca
contra napellū. Simlr tant⁹ ē ordo p
uidentie diuine ꝙ nullū ē tā magnū
malū qd inde nō eliciat aliqd bonū. vn̄
Augustin⁹ i Enchiridion dic̄ deus omipo
tens nō sineret fieri mala siue nature
siue culpe siue pene nisi ēēt ita potēs ꝙ
ex quocunqʒ malo posset elicere optimū
bonū. Et dicit per diuise sorti. q. d. aliter
⁊ aliter ille nature dico piu e men uici
ne al principio loro. s. deo qui ē pͥmū pͥn
cipiū mouens sicut iā bene declaratū ē
i principio capli. aliter enī lucet sol i ae
re alit̄ i nube alit̄ i luto. Ideo subdit on
de se moueno. ille nature qa nā ē pͥncipiū
motus scdm se nō p accidens qm omne
corpus habet ppͥū motū ut ignis sur
sum terra deorsū a diuersi porti qa ue
niūt ad ortū per lo gran mar del esser. i.
p magnitudinē ⁊ pfunditatē essentie
nature rerū e ciascuna supple nā mou
etur con instinto alei dato che la porti
. i. dirigat in finem suū. Vnde nota ꝙ
nō ē aliqua nā que nō habeat formā
essencialē cōstituentē sibi ēē. ⁊ hec for
ma habet aliquā essencialē operationē
⁊ hec operatio essencialis finit ad aliquid
⁊ ideo operatio hec finita ad id qd quod
ē essencialr̄ ē bonū illi⁹ nate. ¶ Questi.
hic poeta pbat ⁊ declarat dictū ordinē
ꝑticulariter i quibusdā reb⁹ naturalibꝫ
⁊ ē lrā clara. vnde dicit. questi. s. ordo.
ne porta il foco inuer la luna. qꝛ ignis
ueloccitē ⁊ uniformit̄ imitat̄ motū celi.
aer aūt imitat̄ ipm̄ sed nō uniformit̄.
aqua nō uniformit̄ nec complete. tērra
nunqͣ̄ mutat̄ sꝫ ꝑpetuo i suo loco qesat.
questi. s. ordo ee permotore nei cor mor
tali. qa cor hoīū ē semp i motu. ⁊ pstat
motū omībꝫ mēbris i aīali sm̄ istum
ordinē naturalem quo motu cessante
cessat uita. mouēt etiā corda hoīū ut
naturalr̄ appetāt sūmū bonū. qsti. s. ordo
stringe et aduna la terra i se. Ad qd est
sciendū ꝙ elementa inferiora sūt sicut
materiā respectu supiorū. ⁊ superiora
sūt formalia ⁊ spūalia respectu inferio
rum. ideo mlto plus habēt de loco ꝙͣ in
feriora. Vnde ignis spiritualissimus ⁊
subtilissim⁹ corporū implet totū conca
uum celi. ⁊ aer min⁹ spiritualis implet
concauū min⁹. s. ignis. aer quidē habet
humidū fluens extra seipm ad siccū
ignis. sed aqua materialis ualde nō po
test complere locū alicuius concaui cū
humidū ei fluat i seipm. ⁊ sic cōtrahi
tur materia ei⁹ i qͣ̄ntitate. terra autē
materialissima minimū capit locum.

¶ n. de elementis

⁊ ideo partes ei⁹ contendūt i centrū ⁊ cō
primūt se circa ipm̄. ideo ppͥē sui mi
nimā qͣ̄ntitatē tota terra dicat̄ centrū
totius spere celi et mūdi. Et addit au
tor ꝙ non solū ista corpora naturalia
hic ordo disponit sed etiā racionalia di
cens ne pur questo arco. i. ordo ⁊ bn̄ uo
cat arcū qꝛ dirigit oīa i finē suum
sicut sagitta dirigit̄ i signū ab arcu
sagittantis. saettā. i. dirigit nō pur le
creature che son fore dintelligentia. si
cut bruta que sūt extra roēm ma quel
le. s. creaturas dirigit channo intellet
to e amore sicut angelos ⁊ hoīes. ¶ La.
prouidentia. nūc dantes ex pͥmissis eli
cit suam cōclusionē pͥncipalit̄ intentā
vult enī cōclusiue dicē ꝙ puidentia di
uina q dedit ordinē optimū omīb⁹ reb⁹
naturalibꝫ ordinauit pͥmiū meritorꝫ
hoīū. s. felicitatē eternā quā constituit
electis suis i paradiso ad quē modo ten
debat dantes. Dicit ergo beatrix. la p
uidentia. s. dei che cotanto assetta. i. or
dinat ⁊ disponit uniuersitatē creatu
rarū i mūdo sicut iā dictū ē. fa ciel f
. i. unū celū sup oīs alios cū maiori
ordine. s. empireū sempre quieto ubi
alij celi infra ipm̄ sūt semp i motu. del
suo lume qa celū empireū totū ē lux
⁊ amor nel qual. s. celo quieto se uolge
quei. s. illud celū. s. pͥmū mobile. i. no
na spera cha magior fretta qa uelocius
mouetur ut dicetur caplo sequēti et
alibi pleni⁹. Et subdit et hora. s. nūc de
psenti la uirtu di quella corda. i. ordo
diuine puidentie che cio che serocca ab
arcu suo dirriça in segno lieto. i. dirigit
i bonū finem prefixū sicut sagittator
sagittā i signū pͥfixū cin porta li. s. ad
illud celū celū quietū p scalam nouē
graduū come a sito decreto. i. tunqͣ̄ ad
locū preordinatū meritis tuis ⁊ aliorū
uirtuosorꝫ. Ideo bene dic̄ Augustin⁹ acci
piens dictū virgilij si poete dicere li
cuit trahit sua quēqʒ uoluptas non
necessitas sꝫ uoluptas nō obligatio sed
delectatio qͣ̄to forti⁹ nos dicē debemus
trahi hoīes ad xp̄m qui delectat̄ ueri
tate beatitudine iusticia sempiterna ui
ta. Et alibi idem Augustin⁹ allegās aliud
dictū poeticū dicit nō hi qui peccidum
pͥtractant corqʒ iecurqʒ sed quorꝫ emū
dat prudens precordia uirtus excludēs
positum subter labem uiciorꝫ. Remigio
poterūt celū penetrare secūdo. etherā n̄
uacuū letis trāscurrere pennis qualis
recte nūc erat poeta dantes. ¶ Ver ee.
hic beatrix facit antipophorā. i. respōdet
questioni tacite qa poterat statim obici.

¶ n. q[illegible]

unde ē q̄ tā pauci puenīūt ad celū si sic na
turaliter inclinatur ⁊ trahūt ut dicis. re
spondet q̄ hoc ē accidentalr̄ ⁊ preter intē
tionez nature. ⁊ hoc ostendit p similitudi
nem artis qa licet faber intendat ītrod
ucere formā cultelli ī ferrū tñ nō facit
si materia nō ē bene disposita ad recep
tionem illi⁹ forme. Ordina sic lrām. ver
ce chela creatura. s. racionalis. i. hō. cha po
der de piegare a cursu recto. cosi pinta
ī altra parte. s. falsam fortuitā felicitatē
hanc potestatē habet ppt̄ liberū arbitri
um quo nullū maius donū deus dedit
hoi. sicut ipē autor dic̄ infra c̄ hui⁹ lib.
se diparte da questo corso. s. ordinis pui
dentie creatoris. talor. imo freq̄ntissime
ppter aliqd̄ apparens bonū cosi come for
ma nō sacorda. i. nō cōuenit molte fiate
al intētion delarte. i. artificis perche la
matera ee sorda a risponder. i. idisposita
inobediens sicut quādo ferrū nō est bn̄
ignitū ita hō nō ignitus amore diui
no nō respondet ordini predcō. Et h̄ nō.
bene qd̄ eleganter dicit Caladi⁹ sup Ti
meum platonis. oīs aīa particeps diui
nitatis naturali appetitu semp quidem
bonū expetit. errat tñ aliqn̄ in iudicio
bonorū ⁊ malorū. Nā aliq nrm̄ sūmuz
bonū uoluptatē putat. aliq diuicias. aliq
gliam ⁊ omia magis q̄ ipm̄ uerū bonū.
Hui⁹ racio ē qa statim ipō ortu uenim⁹
ī lucē cū dolore ex loco calido ī frigidū.
Ideo stati solertia obstetricis fouet natū
aqua calida quo infans cōtinuo delec
tatur. ⁊ sic ī pma origine pcipit delec
tationez sensibilem. deinde sugens lac
magis incipit delectari. deinde ppter
mltiplicē indigentiā appetit diuicias
instrumētū uoluptatis. deinde gliaz am
plectit̄. Natura quidez oīs hō laudis
⁊ honoris ē appetens qa honor ē testi
moniū ūtutis. Et addit egritudo s̄unt⁹
inopia rerū necessariarū abducit nos a
cultu ūtutis. ideo ē opus sapientib⁹ pre
ceptoribz. Ideo socrati a puero dicit̄ dat⁹
angelus comes agendoꝝ ut phiberet
que fieri nō expediret. Et cōfirmat dic
tum suū p unā cōparationē pulcram
⁊ ppriam. ⁊ uult sentēciali dicere q̄ si
cut ignis qui nālit̄ ē aptus nat⁹ ascen
dere sursū contra nām suā uiolenter
tendit deorsū. ita hō qui nālit̄ ē aptus
natus ascendere ad celū accidentaliter
reclinat ad terrā pter intētionez natē.
Dicit ergo bn̄. e si como ueder si po cader
foco di nube. s. ignis fulminis iclusus ī
uentre nubis expulsus a frigore loci si
cut pbatū fuit supra. si limpeto primo
. i. motus pme uoluntatis potest supple

uideri cadere deorsum. la terra torta. i. car
ne hoīs cū impetu depulsa del falso piace
re. i. a complacibilitate rei quā amat tā
q̄ bonā cū tñ nō sit ī qua est falsa feli
citas sicut subtiliter pbauit poeta purg̃
c̄ ubi tractauit de amore. Non dei
hic ultimo poeta repetit cōclusionem
pbatā ad uerā exclusionez dubij. s. q̄
ei⁹ ascensus ad celū ē naturalis nō acci
dentalis p unā cōparationē naturalem
⁊ ppriam que de se patet dicens nō dei
piu amirare istis bene cōsideratis lo tuo
salire. i. ascendere ī celū se bene extimo
si p qa se no come dun riuo. s. aque cur
rentis se dalto monte sende giuso adi
mo. i. ad bassum. q. d. tuus ascensus ī
altū ē ita naturalis ⁊ ppriius sicut des
census aque ī bassū qa aīus tuus est
igneus ⁊ celestis. Et subdit merauegla
saria poi⁹ ecōtra se ꝑuo p priuat⁹ dim
pedimento ignorantie giu ti fossi asiso
. i. locasses te ī terra a simili com ma
tera quieta ī foco uiuo. i. sicut eēt mi
rum uidere aliquā materiā cōbustibi
lem stare quietaz sine aliqua muta
tione ī igne accenso ardenti. Et clau
dit poetā caplm̄ pmū dicēs. quici ri
uolse illa beatrix ī uer lo cielo il uiso
ut dirigeret meū uisum intellectualē
ī illud. Et hic ultimo nota lector q̄
uere nō erat mirū sicut dicit ista do
mina si iste hō ueloci ⁊ finali motu cū
rebat nūc ī celū ⁊ ferrebat ī deū qui
calcatis omibz uicijs purgatus oībus
peccatis peruenerat ad montē celsum
tangentē celū ubi fuerat lotus dupli
ci aqua mūdissima. quarū altā indu
xerat obliuionez malorū altā memo
riam bonorū ī aīam depuratam ab
omī affectionū pturbatione sine sup
bia ⁊ cupiditate que sūt due radices
oīum peccatoꝝ receptus ⁊ inuestitus
a septē ūtutibz quibz reuolabat ī pat
riam ubi felix uictor ifestissimoꝝ ho
stiū gloriosissimū triūphū suis meri
tis predestinatū iā sperabat. qd̄ mirū
inq̄ si diuini⁹ hic poeta tanto cursu
pmissū brauiū pperanter petebat. Ad
qd̄ nos tandez puenire dignet̄ qui
autorem uiuentē p omnes regiones
celi ad se trahere dignatus est. Amen.

Cant⁹ ij. ī quo ɔtinet̄ ascēs⁹ ī sperā
lune ubi ponit̄ qdaz qstio de obscu
ritate q̄ apet ī luna.

Luna.

[Margin, left:] no. 8 aīa

[Margin, right:] no. His duobz vicijs laborauit excessiue toto tpe̅ suo Comes Franciscus dictus Carmignola olim Capitaneus gnal. d. Venetoꝝ et decapitatus super platea venetiarum die viiio mensis maij MCCCCXXXII [illegible] que ab oībz judicant̄ perisse ppter ista pessima vicia [illegible] Ergo illa [illegible] caueant

p̂ pars.

O Voi che siete i picoletta bar
cha. Postq̃ i superiori primo
caplo p̄hemiali poeta dantes
tractauit ⁊ determinauit de
eius generali ascensu ad celũ nũc s̄b
sequent̃ i isto sc̄do caplo agit ⁊ tract
at de eĩ speciali ascensu ad p̄mã sperã
lune. Et presens caplm potest diuidi
i quatuor partes generales. In p̄ma q̃
uarũ autor facit pulcrũ ⁊ breue exo
diũ i quo dat suũ cõsiliũ auditoribus
suandũ i sua doctrina. In sc̄da ostendit
quõ intrauerit sperã lune ⁊ describit
corpus lune ibi la concreata. In t̄cia
tangit dubiũ circa umbrã q̃ apparet
i lunã ⁊ impugnat cõem opinionem
q̃ habetur de hõc ibi ma ditime i quar
ta ⁊ ultima adducit suam opinionez
quã credit uerã ibi ma come ai colpi.
Ad p̄mũ ueniens dico q̃ autor dat su
um cõsiliũ auditoribz. ⁊ p̄mo alloquit̃
min̄ scientes quoꝝ est turba magna
⁊ uult sentential̄r dic̃e o uos parũ intel
ligentes qui legistis infernũ ⁊ purgato
rium meũ reuertimini ad m̃am cõru
⁊ nõ intromittatis uos i istũ. paradisuz.
dicit ergo o voi. s. lectores modicũ intel
ligentes che siete i picoletta barcha. i.
i parua capacitate ingenij. vnde i p̄nci
pio purgatorij poeta assimilauit igenj
um suum nauicule. ⁊ uere plus ẽ op
magno ingenio q̃ magna sciã ad intel
ligentiã hui⁹ libri sicut ego expert⁹ sũ
diuz legere librũ istũ bononie. desiderosi
dascoltar. i. audi audiẽdi terciã cantic
am sicut iaz audistis duas seguiti. i. se
cuti ita q̃ ẽ p̄cipiũ ⁊ nõ uerbiz ut m̃l
ti ignoranter intellexerũt retro al mio
legno. i. ingeniũ che uarca. i. trãsit ⁊ in
trat nouã ⁊ p̄fundaz aquaz. cantando
s. poetice describendo tornate arueder
li uostri liti. i. predictos duos libros i q̃b⁹
nõ est p̄funditas sicut nec i litore ad
qd̃ nauigat nauicula. Et subdit excl
udens eos a studio hui⁹ libri nõ ue me
tete i pelago cũ una parua barca. ⁊ ecce
cãm che forse perdendo me p impossibi
litatẽ sequendi rimaresti smariti. quia
cũ urõ paruo ingenio nõ possetis intel
ligere meã p̄fundã materiã ⁊ possetis
errare a uiã recte fidei. Ita recte boeciu⁹
i libro quõ t̃nitas unus deus dicit in
simil̄i ceteros ita summouim⁹ ut q̃ cape
re ea nequiuerit ad ea etiã legenda in
deant̃ indigni. Laqua. hic poeta assi
gnat rõem dissuasionis quã facit ⁊ cãz
quare ipẽ audet intrare. dicit ergo p̄
mo laqua chio prendo. i. materiã quã
nũc assũmo describendaz giamai nõ se

corse. i. nunq̃ ab alio descripta fuit poetice
intelligas. ⁊ sic ẽ quasi mare occeanum
nõ nauigatũ amplius ab alio q̃ ab eo. Et
nõ q̃ poeta bene dicat. Quis eniz unq̃ ex
cogitauit facere unũ celũ artificiale qua
lẽ hic poeta mirabilis. Et i hoc tangitur
eximia comendatio nr̃i poete qa nemo
unq̃ ante eũ poetice descripsit paradisũ
similiter nec purgatoriũ. Et sic nõ habu
it quẽ imitaret̃ i duabz partibz sui poe
matis. Infernũ uõ si homerus scripsit
grece ⁊ virgili⁹ latine tñ multũ nude
breuiter ⁊ confuse. s; hic poeta nouum
fabricauit infernũ sũmo artificio mi
rabiliter fingendo noua genera suppli
ciorũ. Quis enĩ unq̃ puniuit decem
genera fraudiũ sicut ipẽ. quis descrip
sit talem harenã uiolentoꝝ cũ tam
diuersis penis ⁊ talia m̃lta q̃ nõ sine
magna utilitate ⁊ delectatione audi
entiũ quotidie legunt̃. vnde inferni li
ber plus h̄t artis ut m̃i uidet̃. Nota eti
am q̃ aqua quã autor nũc p̄mo as
sũmit percurrendam ẽ p̄fundissima oĩuz
aquaruz ut testat̃ Augustin⁹. Audiui
tñ quosdam rident̃ dicentes q̃ theolo
gia nisi moderni theologi admiscerẽt
sibi p̄hiam tota staret in paruo libro
parui precij. sed indignanter respondeo
q̃ nimis impudenter mentiunt̃. qm̃ in
nulla sciã inuenit̃ tã imẽsum uolumẽ
sicut biblia i sacra sciã. imo forte i ce
teris facultatibz nõ inuenit̃ tant⁹ nũs
libroꝝ quant⁹ i diuina sc̄ptura. Quis
enĩ possit i uita tantũ legere q̃tũ Au
gustin⁹ scribere qui circa mille uolumi
na edidit si nõ fecisset nisi magnũ uo
lumen sup psalteriũ ut nichil dicam
de Origene qui m̃lta milia fecit ⁊ de
alijs infinitis. Et qa posset quis q̃rere
unde uenit tibi audacia intrandi istã
magnã aquã respondet autor qa habeo
bonã auxilia. s. palladis Apollinis ⁊ mu
sarũ. Ad qd̃ ẽ presciendũ q̃ sicut patet
apud diuersos autores Minerua fuit
femina cui origo ignota fuit. sed dic
ta ẽ absq; matrẽ ex cerebro Jouis nata
p̄pter eius celestem sapiam. vnde ⁊ uo
cata ẽ athena. i. immortalis. hec semp
uirgo fuit iuentrix m̃ltarũ artium.
Nam p̄ma repperit lanificiũ ignora
tum antea omnibz. ⁊ opus texendi mi
ra arte composuit. adinuenit p̄ma oli
uam ⁊ olei liquorez optimũ. similiter
artẽ militare periciã armorũ calculũ
numerorũ. ideo merito totũ fuit cele
brata p orbem ⁊ precipue apud Athenas.
modo ad p̄positũ dicit poeta ego nauigo
istam aquam quia habeo uentũ p̄spe
rum. s. fauore Minerue. unde dicit. mi

Homer⁹
Virgili⁹

n. 8

rite. ne riceuette per entro se. 7 ecce modū
mirabilem come acqua ricepe raggio di
luce rimanendo unita. qa aqua nō cor
rumpitur 7 radius solis transit. Et hic
nota bene q autor merito uocat lunā
margaritā mltiplici rōe. Nā margari
te ut dicit Albertus libro animaliū
sūt de genere ostreorū 7 dure teste. ha
bitāt in conchis q̄ colorē habēt marga
ritarū. hec ostrea ad litus uenientia
cōcipiūt de rore celi. 7 si ros sit lucidus
matutin9 7 corpus ostrei bene defecatū
format margaritā bene rotundam que
pfusa ē albedine splendente sicut ē co
lor clare lune. si aūt ros sit uespertin9
7 tps nubilū 7 corpus ostrei defectiuū
nō purgatū cōcipit 7 format turbidā
margaritā. nec inuenta ē hacten9 ma
ioris ponderis dimidia uncia. margari
te uocant uniones qr ut plimū īueni
tur una 7 ad plus due. margarite de
formant fulmine ul' grandine. mar
garita mollis ē ī aqua deinde dures
cit ī lapidē. Ostrea p turmas egredi
unt ad rorē hauriendū. ī aceto reso
luunt 7 mollescūt. de margaritis ad
huc dicet ī pncipio sequentis capli. i
Sio. hic autor remouet unā dubi
tationē tacitā qa posset quis petere.
quō tu intrasti corpus lune cū unū
corpus solidū nō possit intrare corpus
solidū sine corruptione. respondet au
tor q istud nō potest intelligi ī istis na
turalibz. Vnde dicit sio era corpo. q. d.
nesao si erā ibi ī celo cū corpore qd iā
dixi me ignorare ī pcedenti c. sed si e
ram equi nō se concepe. i. hic īferius
ī mūdo nrō nō capitur hoc. s. come u
na dimension patio altra. i. quō unū
corpus sustinuit 7 pmisit q aliud cor
pus intraret ipm sine lesione. Ad qd
sciendū q omē corpus ht ī se triplicē
dimesionē. s. mensurā longitudinis
latitudinis 7 altitudinis siue pfundi
tatis. modo corpus nō potest intrare
aliud corpus sine corruptione illius
sicut si figo clauū ī lignū palū ī ter
ram ul' digitū ī pomū oportet q mā
cedat ex parte rei recipientis. unde dic
chess conuen. i. qd pati oportet ēē se
corpo repe. i. subintrat in corpo. Et cer
te corpus istius hois poterat dici spi
rituale. i. omnino subditū spiritui. i
Accender. nūc autor nos utilr admo
net q dimissa curiositate īquirēdi ista
subtilia occulta potius sequamur ipz
nūc 7 intēdam9 cū eo ad acquirendū
uisionē dei qui solus mirabilia mag
na facit. Et uidet breuit dicē cū hoc
qd dictū ē sit uerū 7 tn nō intelligat
ul' concipiat intellectu humano. plus
deberet nos accendere appetitus uiden
di xpm ī quo fuerūt coniucte due nate
humana 7 diuina. utraqz natura ma
nente integra 7 tota sicut nūc ī celo
erat nā corporea humana iūcta cum
celesti. dicit ergo il disio. i. desideriū
di ueder quella essentia. s. xpi in che
. i. in qua nostra natura. s. humana e
dio sumo. i. natura diuina cōiuncte
fuerūt simil' de qua cōiunctione 7 unio
ne dicet ī fine hui9 operis caplo ultimo.
Et subdit quō ī celo uidebitur clare
qcqd credim9 p fidē hic cū p argumē
ta naturalia pbari nō possit. unde dic
cio che se ten per fede. s. xpianam uel
cio che tenem. s. nos xpiani se uedra li
s. ī paradiso non dimostrato. i. nō per
uiam pbationis demostratiue. Naz aliq
ppositiones sūt per se note sine aliqua
demostratione sm Aristot libro poste
rioꝝ sicut ista omē totū ē maius sua
parte ma fia per se noto sicut aliqua ppo
sitio manifestissima. ideo dicit aguisa del
uer pmo. i. ad modū alicui9 ppositionis pri
cipalissime 7 uerissime q̄ appellat maxi
ma ī aliqua scia. 7 dicit che lom crede.
s. sine alia pbatione. q. d. sicut principia
sciaꝝ cōcedunt 7 credunt ī mundo nrō
tanq per se nota sine disputatione uel
dubitatione ita oīa que sūt fidei que
scim9 hic p solā credulitatē erit nobis
certissima 7 manifestissima ī illo reg
no beatoꝝ. Et cōcludit poeta qualiter
iuxta pceptū beatricis egit gracias deo
de grā sibi collata ab eo dicens io res
posi. illi beatrici madonna q̄ es dnā i
aliarū scientiarū si deuoto. i. ego dan
tes tantū deuotus 7 supplex quāto pos
so piu esser nō qtū uolo ul' debeo rin
gratio lui. s. deo. lo qual ma rimoto dal
mortal mondo supple 7 traxit me ad
imortalē p longam scalam contem
plationis.

Ma diteme. Ista ē tcia pars capli ge
neralis ī qua poeta dantes mouet que
stionē de signis apparentibz ī corpore
lune. unde petit ma diteme ex quo ds
grā sua perduxit me ad lunā dicite
michi che son li segni bui. i. nebulosa
ul' minus lucida di questo corpo. s. lu
ne che fan altrui. s. uulgares ignaros
fauolegiar lagioso in terra ī illo mūdo

q. n. d pncipijs sciaꝝ.

3a pars.

C. Chaim

mortali da chaim. q̄a. s. uulgus ī ter
ra dicat fabulose q̄ chaim ē positus in
luna qui uadit sacrificatū cū spinis
Et subdit responsionez beatricis que p̄
mo arguit errorē hoīum. 7 dicat bre
uiter q̄ nō debet plus mirari si iudiciū
hoīum ē insufficiens 7 fallibile ubi sē
sus nichil operatur ad cognitionez rei.
cū oīs nr̄a cognitio fiat ā sensu. dicat
ergo. ella sorrise al quāto. quasi uolēs
dicere tacite non solū uulgares errāt
fabulando de eo q̄d nūc petis sed etiā
magni sapientes philosophando de hoc
errāt. e poi me disse li strali damirati
on. i. sagitte ul' stimuli certo non te
deurian punger. i. turbare ul' molesta
re quum tuū omai. i. deinceps poi die
tro ai sensi. i. ultra sensus sella opinion
dei mortali. i. hoīum ī terris. erra. i. 7
fallitur doue chiaue di senso nō disse
ra. i. ī re dubia qualis ē ista q̄ nō pot
est demostrari p̄ sensū. q. d. ubi non
potest hr̄i cognitio de re mediāte sen
su sicut ē ī presenti pposito q̄a uisus
ul' alius sensus nr̄ nō attigit ad ui
dendā ul' cognoscendā rōem istoꝝ si
gnoꝝ que apparet ī luna. unde addit
uedi chela rason a corte lali. i. nō pot
est uolare ad cognitionez hui' rei sine
sensu. ideo ē insufficiens sicut statim
conabit̄ pbare ¶ Ma dimi. Hic beatrix
uolens impugnare opinionem que ī
coīt' habetur ī terris apud magnos 7
naturales p̄mo petit ab autorē de opi
nione sua dicens. ma dimi quel che
tu da te ne pensi. q. d. bene scio q̄ tu sen
tis cū alijs ph'is. unde cōtinuo sequit̄
responsio autoris dicentis 7 io. supple
respondi credens dicē uerū q̄ hoc pro
cedebat a raro 7 denso. unde dicat. cre
do che i corpi rari e densi. i. raritas 7 den
sitas ī corpore lune. fanno cio che na
pare. s. nobis hoībz existentibz in t̄ra
diuerso quasi. s. ī celo. ita q̄ raritas ī
corpore lune faciat umbrositatē. spissi
tas uō luciditatē. Et ad hui' lr̄e euid
entiā ē aduertendū q̄ mlte fuerunt
opiniones de ista macula lune. Aliq̄
eni dixerūt q̄ illa umbra pcedit ab
extrinseco puta ab umbra t̄re ul' ua
pore eleuato ab aqua. hoc aūt ēē fal
sum 7 friuolū cōuincit̄ q̄a macula ī
luna ē semp uniformis 7 eiusdez fi
gure. Ideo autor adducit hic opinio
nem uerā licet conet̄ postea ipsam
reprobare. Nam magni ph'i tenent
q̄ hoc pcedat a raritate 7 densitate.

Macula ergo huiusmodi puenit scd'm
diuersitatē partiū lune scd'm densitatē
maiorē 7 minorē q̄a ī parte densa t̄
mltiplicant radij solares supficialit̄
7 p ꝯsequens illa pars ē lucida 7 clara.
In parte uō rara nō mltiplicant radij
q̄z penetrāt intra 7 ido non bene lucet.
Et ē simile de alabastro. nā pars que
est bene densa 7 nō trāsparens ē ualde
alba 7 illa q̄ ē trāsparens ad modū
uitri ē obscura tendens ad nigrediez.
Et si q̄rat̄ quare luna ē ita difformis
ī partibz suis, dicendū q̄ hoc ē de na
sui ut infra dicet. ¶ Et ella. Nunc
autor intēdit reprbare dictā opinioēz
tanq̄ nō uerā. 7 p̄mo ostendit quō
beatrix fecerit eū attentū ad argu
mēta que factura ē. unde dicat 7 ella
s. beatrix dixit certo uedra il creder
tuo. i. opinionez quā credis uerā. asai
somerso nel falso. i. ēē satis falsū se be
ne ascolti. i. notas ī mente largomen
tar chio li faro auerso. i. argumenta
que ego faciam contra dictā opinio
nem. hoc dicto facit p̄mū argume
tum contra 7 arguit sic. si rarū et
densū ēēt causa claritatis 7 obscuri
tatis ī luna sicut tu opinaris, una t̄
uirtus 7 operatio ēēt ī omībz stellis
q̄ similit̄ illuminat̄ a sole q̄a de simi
libz ē idem iudiciū. 7 si eadez ēēt cā
siue p̄ncipiū formale sequeret̄ oms
stelle essent eiusdez u̇tutis siue effect'
q̄d ē falsū q̄a h̄nt diuersas u̇tutes
7 effect'. lucide int̄ se tenebrose inter
se. Nā alique sūt calide alique frigide
alique temperate ut patet p Albuma
sar ptholomeū 7 Althabiciū 7 p ꝯseq
uens debent hr̄e diu̇sas causas siue
p̄ncipia formalia que essent modo de
structa ptez unū. s. rarū 7 densum.
Nūc uide lr̄am. dicat autor. lottaua
spera. s. firmamentū ui dimostra mol
ti lumi. i. stellas fixas que similiter re
cipiūt lumen a sole sicut luna iquali
s. lumina se posson notare di diuersi
uolti. i. diuersarū formarū 7 figuraꝝ
e nel quale. i. ī qualitate. q̄a alique
sūt nubilose alique lucide e nel quāto
i. ī q̄ntitate q̄z alique sūt maiores
alique minores. ergo se raro e denso
que sūt una causa facesser cio. i. hāc
diuersitatē stellarū tanto. i. solūmodo
una sola uirtu. i. idem effectus serebbe

in tutte. s.

C. n. p uera ...
no ē ī ...

C. n. 7 p ...
...

neruā spira. i. infundit m̄ spm̄ sapiē e cō
ducemi apollo. q. d. habeo bonū nautam
7 gubernatorē mee nauis. s. apollinez deū
poetarū. cui auxiliū implorauit i p̄ce
denti caplo. 7 tercio habeo magnetem 7
acum que ostendūt m̄ tramontanā ad
quam nauigo i isto magno mari. Vnde
dicit e noue muse. muse dicunt nouez
dee poetarū de quibz plene dixi p̄mo c̄
purgatorij. mi dimonstran lorse. Nā in
nr̄o polo septentōnali sūt due constellati
ones. s. ursa maior 7 minor i qua ē tra
montana ut dicet clare xv. c. hui' libri
vel expone subtili noue muse. i. nouelle
qa de nouo incipio poetare de uero deo
eterno nō de alijs gentiū sicut fecerūt
antiqui poete qui teste Aristotile fuerunt
p̄mi theologizantes de dijs. Voi altri. i.
nūc poeta inuitat puectos 7 intelligen
tes ad studiū hui' libri. unde dirigens s̄
monem ad eos dicit. voi altri pochi bene
dicit quia sapientes sūt pauci imo pau
cissimi che drizzasti il collo. i. caput ī
altū. al pan de gliangeli. i. ad doctrinam
diuine sc̄ie q̄ scripta ē manibz angeli
cas ut ipē poeta sc̄psit purg̃ caplo. del
qual uiui si qui. i. pascit in isto mundo
mortali ma nō sen uen satollo. i. nō ad
sacietatem qa nō quietatur aīus hum
anus i ista uita. Nā de rei ueritate ue
ra felicitas nō habetur inter tot miserias
humanas. aut enī hō ponit felicitatez
i fortunis 7 sic uidet̄ felix errore suo. 7
aut i uirtute aīi nec ista ē p̄fecta feli
citas sed ē uia ad felicitatē. licet enī fe
licitas s̄m ph̄m sit operatio hoīs s̄m ūtu
tem optimaz i uita p̄fecta tñ qui sc̄dm ū
tutem uitā agunt qui felices appellant̄
nō felices sed pximi felicitati dicendi s̄t.
semp enī sūt expositi periculis 7 tentatio
nibz infinitis nunq̄ securi usqz ad exit
um. Et dicit notanter per tempo. per hoc
enī innuit diuturnitatez tp̄is q̄ requirit̄
ad p̄fectā sapientiā. sed o nephas o pudor
hodie fiūt pueri magri i theologia qui
nichil nouerūt nisi sophistice garrulari
potete ben mettere uostro nauigio. i. in
geniū p lalto sale. i. mare magnū salsū
7 sapidum per qd̄ peruenire possitis ad
portū trāquillū eterne felicitatis 7 glie
seruando mio solco dinanci. i. sequendo
meam uiam quā facio ante alaqua che
ritorna iguale i hoc tangit actū nauis
transeuntis p mare que scindit aquaz
7 tñ aqua continuo reuertit̄ ad p̄mum
statū 7 equalitatē qa nauis non relin
quit uestigiū ul' scissurā i aqua ut ait
Salomon. Vel dic q autor habuit respec
tum ad mare qd̄ cresat 7 decresat omi
die 7 facit fluxū 7 refluxū 7 semper
remanet equalis aqua ei' 7 talis recte ē
ista diuina scia. Et hic nota q audiui
magnū theologū indignantē publice de
eo qd̄ Dantes hic dicit. Dicebat enim
ad quid debeo sequi doctrinā isti' libri i
quo ē modica theologia. 7 exponebat
q ista lr̄ā debet intelligi i p̄sona beat̄
cis de quo mltū risi. Dico ergo q poeta
bñ potuit īuitare 7 īuitauit uiros pe
ritissimos theologie ad imitādū se quia
licet nō sit magna theologia i hoc ope
tñ quia autor poetice describit paradi
sum sepe fatigant̄ 7 fallunt̄ magna i
genia theologoz i ipō intelligēdo qd̄ ac
cidit uiro p̄fato qui sc̄psit sup librū istū
7 mlta uana 7 impertinentia dixit. Quei
hic poeta uolens animare ipōs scienti
ficos ad seqndū suū opus ostendit mi
rabilem effectū ei' p una cōparationez
pulcerrimā. Ad cuius intelligētiaz nota
q socij Jasonis habuerūt duplicē admi
rationem p̄mo qn uiderūt primā mag
nam nauim cū Jason nauigauit mare
qd̄ nunq̄ antea fuerat. Scd̄o quia uide
runt ipm̄ dū peruenisset ad terrā col
corū seminare dentes s̄pentis ex quib'
continuo nati sūt hoīes armati. Ita ad
p̄positū uult dicere autor uos p̄mo ui
debitis magnā nouā nauim. i. magnū
opus nouum qd̄ antea nō uidistis. scd̄o
uidebitis q ex re uili nascent̄ milites
armati. i. ex uerbis uulgaribz nascent̄
fortes sentētie. ad lr̄am ergo dic Dantes
quei gloriosi. i. incliti iuuenes qui uoca
ti sūt argonaute. fuit enī flos iuuentu
tis grecie. che passaro a colcho. Colchi fue
runt p̄pli i finibz ponti qd̄ hodie dicit̄
magnuz mare. nec terra corū fuit in
sulā sicut quidam ignorant̄ scripserūt.
Colchos pompeius gloriosus dux roman'
uicit i septentōne. nō samiraro come
uoi farete supple qn uiderūt primo Ja
sonem nauigantē ut sit comparacio
p̄pria de nauigatione Jasonis ad naui
gationez autoris. deinde. quando uider
Jason fatto bifolcho. i. more bubulci ar
antem terram 7 seminantē dentes ui
peros. Hec historia nota ē coīt̄ apud om
nes. Sed ut magis uideas lector quāto
nobilis hec cōparatio sit p̄prissima uolo
notes q Jason p̄m' cū prima magna na
ui intrauit mare magnū. Ita Dantes
p̄m' poeta cū magno ingenio itrauit
mare magnū. i. altā materiā paradisi.
Jason acquisiuit magnū thesauru et
Dantes sumū bonū. Jason gloriosissim'
fuit post herculez imo herculez duxit
secū i magna naui 7 Orpheū poetam
7 alios nobiles 7 triūphauit de dracone
bobus uomentibz ignē 7 terrigenis qui

N. q uera felicitas nō ē i mundo h.

N. de pueris q fiūt magri i theologia

Clason

cum
Romam
Roma
Roma
Romana
Romana Cepzis et Punica natione Bella

inter se fecerũt ciuile bellũ se perimẽtes
mutuo usq3 ad unũ. Et ita Dantes glori-
osissim' poeta post virgiliũ imo virgili
um traxit secũ ĩ sua naui 7 Staciũ et
alios nobiles autores. 7 triumphauit de
dracone .i. demone 7 bobus .i. uolupta
tib3 emittentib3 flãmas 7 incentiua
libidinũ 7 gigantib3 .i. uicijs que nasc-
unt̃ ex terra 7 inter se habent fratẽnã
discordiam 7 impugnãt se simĩl. Jason
prius nauigauit inter uana mundi
trãsiens p̃ Troiam terram uoluptuosã
7 decipiens mulieres. sed postea pulsu'
ex patria fact' ẽ gl'iosior. Nã rediuit ĩ
colchos ubi emendauit errorẽ suum.
Nã restituit socerũ ĩ regnũ. Vnde post
ea decreti sũt sibi diuini honores et
ob egregiam uirtutẽ reppererit ĩuidiã
post mortẽ. ita recte Dantes diu naui
gauit inter uana mũdi trãsiens per
uoluptuosam terram florencie 7 ali
quando fallens mulieres sicut ipẽ no
tauit quodam cap̃lo inferni. demu3
exul a patria emendauit uitã cor-
uptam 7 fecit sacrũ poema unde fac
tus ẽ diuin' 7 ĩuenit inuidiam.

2ª pars.

La concreata. Ista ẽ sc̃da pars gñal'
in qua poeta Dantes describit suũ ascẽ
sum ad sperã lune. Et p̃mo repetit qd
trahebat 7 quõ trahebat 7 dispositionẽ
sui 7 beatricis. dicit ergo. la sete cõcrea
ta .i. attractio inata .s. ordo naturalis
de quo dictũ ẽ ĩ p̃cedenti cap̃lo del dei
forme regno .i. rẽ paradisi qui ẽ regn
um cõforme ipi deo cien portaua ĩ ce
lum p̃miũ ueloce .i. ueraciter quasi co
mel ciel uedete. 7 uult ĩ effectu dicere
q̃ magna affectio naturalis uidẽdi bea
tum regnũ trahebat eos cũ sũma ue
locitate sc̃dm motũ celi de cui ueloci
tate dcm ẽ ĩ p̃cedenti c°. beatrice guar
daua ĩ suso .s. ad celũ qa ad deũ omia
refert. et io alei q3 nõ nisi mediante
ea poterat uidere celestia. Et subdit
ueloce ingressũ p̃ unã comparatiõe3
claram dicẽs e forse ĩ tãto ĩ quanto
un quadrel posa .s. ĩ balista e uola e
se dischiaua de la noce. Et ẽ hic p̃poste
ratio q3 sagitta p̃mo disclauat 7 po
stea uolat. uidi me gionto .s. ad locũ
oue mirabil cosa .s. corpus lune mi
torse il uiso .s. intellectuale3 a se. Et
hic nota q̃ uere luna ẽ miranda res
quia plus uariat q̃ aliud corp' celeste
nũc plena nũc uacua nũc media nũc cor
nuta 7 plus mouet 7 uariat ista infe
riora rõe uelocitatis 7 uicinitatis ad ter
ram. Vnde congregate sũt ĩ ea omnes
uirtutes mouẽtiũ sup̃iorũ. Jdeo mo
uet mare ex seipã 7 uirtute luminis
qd' mutuat̃ a sole qd' lumen ẽ tẽperatũ
in ea cũ ĩ sole sit aliqualiter intempe
ratũ. Est enĩ exiccatiuũ humidi. 7 con
iungit̃ ĩ luna frigido temperato 7 humi
do. Jdeo plus influit sup̃ inferiora q̃ a
liqua uirtus celestis qa celerit̃ applicat
se omib3 stellis. Jdeo bñ dixit Aristotiles
q̃ luna facit ĩ mense qd' sol facit ĩ ano
Quare medici ĩ curando / agricole ĩ co
lendo / naute ĩ nauigando sequunt̃ mo
tũ lune que p̃pter suã materialitatẽ
tenet aliquã obscuritatẽ etiã postq̃ il
luminatur a sole. Jdeo bene fingit poe
ta se uidisse rem mirabile3 ĩ prima spe
ra. Et addit quõ beatrix manifestauerit
sibi hãc rem mirabilem dicens e pero
quella .s. beatrix cui nõ potea mia opra
esser ascosa. qa .s. cognoscebat me igno
rare 7 mirari q̃ res eẽt ista. uoltã uer
de me ubi p̃mo respiciebat uersus celũ
si lieta come bella de sui nã pulcerrima
erat 7 gratulabatur sup̃ felicitate autoris
qui incipiebat intrare regnũ desideratũ
mi disse driccia la mente grata in dio
.q.d. grata mente regraciare deo qui fe
cit tibi tantam gracia3 che na cõgionti
con la p̃ma stella .s. luna. Pareua mi
hic autor describit ipm̃ corpus lune sm̃
apparentiã p̃ cõparatione3 p̃prijssimam
dicens. pareua mi che nube ne coprisse.
bene appellat lunam nubem que h̃t ĩ se
nubem 7 umbram. lucida qa recipit lu
men a sole spessa quia habet ĩ se partẽ
densam ut statim dicet. solida. unde ra
dij solis nõ penetrãt p̃ totũ corpus ei'
e polita a simili quasi adamante che lo
sol ferisse. Et hic nota bene q̃ compara
tio ẽ optima de adamante ad lunam
ĩ colore ĩ uirtute ĩ potẽtia mirabili. Est
enĩ adamas lapis durissim' parũ cristal
lo obscurior coloris tñ lucidi fulgentis
qui lapis penetrat ferrũ 7 ceteras gem
mas. 7 ẽ modice q̃ntitatis ita ut non ui
deat̃ excedere q̃ntitatẽ auellane 7 quod
mirabile ẽ si supponit̃ magneti ligat
magnete3 7 nõ p̃mittit trahere ferrum.

q̃d sit adamas

Perentro. hic poeta ostendit p̃ quem
modũ intrauit corpus lune. 7 uult bre
uiter dicẽ q̃ sine lesione sine fractione
p̃ unã comparatione3 claram que de se
patet. unde dicit. leterna margarita .i.
luna que nõ frangit̃ sicut nostre marga

in tutte. s. stellis q̇a uni⁹ cause un⁹ est effectus hoc ē ꝙ omnes lucide essēt ei⁹dem nature 7 nebulose alteri⁹ nature uirtus dico piu e men distributa hoc ē i stellis inequalibȝ magis 7 minus ſm earū qualitatē 7 q̄ātitatē 7 altro tāto .i. i stellis equalibȝ equaliter. Et pbat ꝙ diūse sūt nature i stellis qa i mundo sūt diūsi effectus quos oportet pueni re a diuersis causis que sūt principia formalia rerū quas pducit. 7 nos ui demus i mundo ēē diuersos effectus qui nō sequerent̄ a raro 7 denso qa fa cerēt soluȝ duos 7 sic sequeretur ꝙ oīa pncipia formalia ēent nulla pre ter unū .s. rarū 7 densum. dicit ergo. uirtu diuerse conuegnon esser fructi .i. effect⁹ de principij formali .i. de pri cipijs diuersis causarū formaliū equ ei .s. principia sequitarieno distructi a tua rasion .i. sc̄dm rōem quā fecisti de raro 7 denso for chuno .i. pt̄ unū principiū .s. rarū 7 densū. Nec dicas ꝙ autor hic loquatur de deo sicut mlt̄i ignoranter dixerūt quia de deo di ceret uerū autor sicut infra patebit i solutione q̄stionis. Sed hic nota ꝙ ratio quā facit hic autor nō uidetur pcedere qa nō ē simile de alijs stellis 7 luna qa oīs stelle illuminant̄ a sole ſm totū pter lunā. Est eni una pars lune aliquāto rarior alteri. Unde est hic altius repetendū ꝙ omnes stelle recipiūt lumen a sole sȝ tn̄ i receptione luminis ē differētia sc̄dm diūsitatem nobilitatis nature. q̄dam eni sūt puris sime 7 nobilissime dyafanitatis ita ꝙ lumen statī penetrat totū corpus stelle 7 totū corpus fit lucidū puro lumine tā ex parte que nos respiat q̄ ex par te uersa ad solem 7 lumen taliū stella rum nō declinat i aliquo a candore sicut patet i Joue 7 aliquib⁹ alijs. Que dam aūt licet statī penetrent̄ lumine tn̄ qa corpus earū nō ē ita nobile lu men declinat ad ruborem sicut ē ma nifestū i marte. In quibusdaȝ autē lumen declinat ad obscuritatē sicut i Saturno In quibusdaȝ ad colorē lac teum sicut i gallasia 7 i quibusdam ad pallorem sicut i uenere sed tn̄ in omnib⁹ istis ē tanta puretas ꝙ statī i receptione luminis totū corpus stel le illuminat̄ sc̄dm totā supficiem pfunditatē 7 altitudinē ex omi parte. Luna aūt licet sit corpus qnte essētie

est tamen terrestris nature .i. non ita purum ideo nō ē i toto perula sȝ lum̄ receptū diffundit̄ parū in interiora ei⁹ 7 non penetrat. ideo aliquādo apparet ut nouacula 7 cū ē cōiuncta soli su pficies q̄ nos respiat ē tota obscura 7 macula que uidet̄ i ea etiā quādo ē plena ostendit n̄ām eius nō esse oīno purā 7 tersam. Jdeo corpus lune cū sit tenebrosū de se potest obsistere ne uideam radios solis. ¶ Ancor. hic beatrix cassata 7 impbata dicta opi nione p unū argumentū impbat ipām p aliud ostendens ꝙ illa raītas nō ē in corpore lunari. Et arguit a sufficienti diuisione sic dicens de duo bus alterū ē aut illa pars q̄ ē rara i luna ē totaliter rara ab una pte ad aliam aut solū penetrat usqȝ ad certū terminū ei⁹. dicit ergo pponēs istā diuisionē sic. anchor .i. preterea se raro fosse casion de quel bruno .i. illius macule che tu dimandi .i. de qua tu petis scire rōem o questo pianeta s. luna fora si digiuno .i. eēt ita uacu us di sua matera .i. eēt oīo rarus in parte raritatis. o questo. s. planeta can giarebbe carte .i. mutaret figuram nel suo uolume .i. eēt rarū quantū ad partē sui 7 densū q̄tū ad aliā partē cosi come lo grasso el magro comparte un corpo. alicui⁹ animalis qa i una cā ne pars pinguis ē densa 7 pars mac ra est rara qȝ caro ē spongiosa aperta porrosa 7 assungia densa. Et facta di uisione destruit pmā partē ei⁹ tanq̄ falsam. 7 dicit ꝙ si illa pars eēt tota liter rara sequeret̄ istud inauditum ꝙ radij solares qn̄ fit eclipsis solis trā sirent p illud rarū 7 peruenirēt ad nos hic iferius. dicit ergo. sel pmo fosse fora manifesto nel eclipsi del sol. Nam obscuratio solis fit p interpositionē lu ne inter nos 7 solem. unde dicit per trasparer lo lume .s. ipi⁹ solis come in gesto .i. tanq̄ imissum i altro raro .s. lune sicut lumen penetrat p pannū rarū. Et concludit quo ad primam partē 7 pmittit se impugnaturam alterā partē diuisionis, dicens questo nō e .s. ꝙ lumen solis nō penetret p rarū lune ad nos qa hoc uiderem⁹ ad sensū quādo fit eclipsis solis. 7 ideo. lo tuo parere .i. tua opinio fia falsificato sel auen chio cassi laltro .i. si cōtigat

Sic adamas

me improbare alterā partē diuisionis
.s. ꝙ rarū nō ptingit nisi usqꝫ ad certū
terminū lune. Se. hic beatrix conat̄
destruere scdam partē diuisionis iux
ta pmissum dicens ꝙ si rarū ī luna
ptingit solū usqꝫ ad partē densam ı
tunc radıȷ solis refrangent̄ ⁊ mltipli
cabunt̄ ibi ⁊ p cōsequens etiā pars
rara lune uidebit̄ luminosa licet nō
ī tantū ⁊ nō uidebit̄ nubilosa dicit
ergo seglee che questo raro nō trapas
si tuc. conuen esser un termene .ı.
una pars densa daonde .ı. a quo ter
mino densitatis non lassi piu passar
lo suo contrario .s. rarū ⁊ indi .ı. ī
illo termino denso laltrui raggio .s.
solis se rifonde .ı. reflectit̄ ibi ⁊ p con
sequens luceret ī ıpō raro ī suphicie
⁊ declarat hoc p simile ī speculo di
cens cosi como color torna per uetr
o .s. ī speculo loqual nasconde piom
bo diretro a se. Nā speculū fit ex plū
bo ⁊ uitro applicato sibi cū una cer
ta confectione. Sed hic ē bene notā
dum ꝙ ista pars quā hic beatrix im
pbare uidetur ē uera .s. ꝙ rarū est
causa macule ut ostensū fuit supra.
Nam rarū nō trāsit totā pfunditā
tem lune imo solū ptingit usqꝫ ad
centrū ⁊ radıȷ solis pfundant̄ per
tantū spaciū intra corpus lune. hic
ē ꝙ ī suphicie ī parte rara nō faci
unt lucciditatē imo potius quandā
umbram. alıȷ aūt planete qa rem
otiores sūt a nobis sūt puriores ⁊
ideo p totā suā sbam penetrantur
a lumine solis a suphicie ī suphicie
p centrū corporū suoꝝ unde in qua
cunqꝫ parte radius solis attingit
eos statı̄ implent̄ lumine. lunā āt
ē mı̄n pura ⁊ h̄t modicā raritatē
q̄ solū extendit̄ usqꝫ centrū. Or
Nuc beatrix uult improbare instā
tiam siue solutionē que posset fie
ri contra argumētū suū qa poteāt
dicere autor ⁊ uere ꝙ radius solis
tantū pfundat̄ intra ıpm corpus
lune ꝙ ꝓpter nimiā elongationē
⁊ remotionē aparet nebulosus ī
suphicie lune. tangit ergo beatrix
pmo istā instantiā dicens or dirai
tu .s. contra rōem meā chel raggio
.s. solis reflexus se demostra tetro
.ı. obscurū iui .s. ī raro piu che ī altre

parti .s. densis per esser rifratto .ı. re
flexus li piu aretro .ı. magis a longe
qa iuxta centrū. Et subdit se impro
baturā istā instantiā p experientiā
uerā dicens experientia che sole ess
fonte / a riui de uostri arti. qa .s. ex
perientia facit artē sicut fons riuum
po deliberarte .ı. absoluere te. da qsta
instātia .s. nūc facta se giamai la pro
ui .ı. si uelis uti ea p declaratione
tua. ¶ Tre. hic beatrix facit demon
strationē suam ⁊ uult sentēcialitē
dicē ꝙ distantia loci qͣuis faciat di
uersam apparētiam ī quātitate sic
maiorē ul minorē nō tn̄ ī qualitate
.s. ꝙ p distantiā loci lux nō potest
apparere umbra Et sic uult dicē ꝙ
radius solis refractus ī suphicie cor
poris lunaris nō cēt diuersus ī cla
ritate ab illo radio qui sit refractus
intra corpus lune ꝓpe centrū. Ad p
bationē aūt huius adducit pbatio
nem speculoꝝ ī quibꝫ uidebit̄ lu
men eiusdem ignis nō obstante ꝙ
unū speculū sit magis longe ab igne
ꝙ aliud. dicit ergo tu prenderai tre
spechi e rimoue idui date .ı. pone a
longe ante te dun modo .ı. equalit̄
e laltro piu rimosso .ı. ⁊ uno alio ter
cio speculo magis a longe posito tram
bo li pmi .ı. inter illa duo specula p
rima ritroui gliocchi toi riuolti ad
essi .s. ad illa tria specula predicta. dei
de fa che un lume sicut radius solis
ul ignis ti stea di pol dosso. a tergo ı
tuo che .ı. qd lumen accenda .ı. illu
minet itre spechi ⁊ fac ꝙ illd lu
men ripercosso .s. p reflexionē ritoꝛ
ni a te da tutti .ı. ab omib tribꝫ spe
culis predictis ben .ı. qͣuis la uista .ı.
uisio tua piu lontana .ı. q respicit s
peculū magis a longe positū. nō se st
enda tanto nel quāto .ı. nō uideat ı
tantū de quātitate luminis li uedrai
cōme conuien che igual mente rispl
enda .s. qdlibet triuꝫ speculoꝝ pdic
torū. Et nota hic ꝙ istud exemplū
autoris iudicio meo nō conuenit ı
mo nō facit ad ꝓpositū qa nō ē simi
le de speculo ⁊ corpore lune. Nā spe
culū nō recipit lumen n̄ ī suphicie
dyafanali politi qd extentū est ⁊ ter
minatū. Unde qa speculū h̄t lumen
a tergo radıȷ non possūt penetrare
imo stati mltiplicant̄ ī superficie ei
ꝫ ī corpore lune ē secus qa radıȷ ı

¶ .n. de tribꝫ speculis

profundantur usq3 ad centrum.

a
4 pars

Or come ai colpi. Ista est quarta 7 ultima pars generalis i qua beatrix destructa 7 cassata opinione suo modo que tamen reputatur uera a magnis sapientibz intendit adducere uerã rõem hui9 macule 7 pmo reddit autorez attentũ offerens se ostensuram ueritatẽ rei p cõparationez claram 7 dicit breuit q sicut sol radys suis resoluit niuem ita q aqua remanet nudata omĩ qualitate pma ita ipsi racionib9 suis excussa nube de mente autoris inducet lucẽ uerã 7 claram. Construe sic lrãm or uoglio informarte nel intelletto rimasso .s. ab errore dicte opinionis de luce si uiuace .i. ueritate tã efficaci che ti tremolera .s. ad instar solis .q.d. lucebit 7 splendebit nel suo aspetto .i. inspectione 7 cõsideratione illius lucis siue ueritatis cosi come al subietto dela neue .i. aqua riman nudo .i. spoliatũ 7 priuatũ e dal calore e dal freddo primai .i. pmis. hoc uidetur dicẽ qa nix generatur ex uapore humido 7 aliquali calido attracto a sole que tñ ẽ i se frigida postea calefacta a sole resoluitur i aquã et sic spoliatur qualitatib9 pmis 7 sic patet q̃ tũ comparatio sit ppria ad ppositũ. Sermo eni theologie recte assimilatur radio solis. unde in pncipio capli sequentis uocat beatricem solem. aqua uõ susceptibilis noue qualitatis bene similatur menti autoris. Dentro. hic beatrix uult ondere pmissam ueritatẽ 7 describit ordinem sperarũ 7 uirtutem intelligentiarũ mouentiũ eas. 7 quia tota lrã usq3 i finez uidetur fortis ideo nota lector q sicut ostensũ fuit supra realiter 7 uere scdm opinionez excellentioz nubes i corpore lune ẽ a raro 7 denso tñ poeta nr ul ad excitationem aliorũ ul ad ostentationez sui supinduxit nouã opinionem 7 uidetur hrẽ ista opinionez q luna habeat i se ex sui natura a primo datore 7 motore istã maculam nubilosam quia ẽ uicina terre 7 habet maxime mouere ista inferiora 7 alterare de claro i obscurũ 7 eõu. Et uidetur dicẽ sentẽcialr i longo discursu q pmũ celũ ẽ i celestibz sicut cor i membris 7 uirtus pme cause ẽ i celestibz sicut uirtus cordis i corporibz. 7 sicut quelibet membra habent pprias uirtutes i sitibz membrorũ sibi determinatas ita qdlibet celũ 7 quelibet stella i sitibz suis habent pprias uirtutes. 7 sicut tota multitudo refert ad unũ pmũ mbrũ compositũ ex motore 7 mobili i animalibz qd ẽ cor ita i celestibz tota multitudo refert ad unũ qd ẽ celũ pmũ compositũ ex motore 7 mobili. Nũc ad lrãm. dicit beatrix incipiens a pmo celo. un corpo .s. pmũ mobile siue spera nona. nela cui uirtute lesser .i. uita essentia. de tutto suo contento .i. oĩum sperarũ inferiorum que sub eo cõtinent giace .i. cõsistit se gira .i. uoluit dentro dal ciel dela diuina pace .i. intra celũ empireum quietum qd oĩs alios comphendit. Et nõ uult aliud dicẽ nisi q i celo nono uirtualr ẽ causa oĩuz effectuũ qui sũt infra ipm 7 ab ipo pcedit esse oĩum stellarũ que scdm nãm suaz recipientes desup ostendunt se plus 7 min9 lucidas. Lo ciel. hic describit octauam speram q̃ uirtutẽ receptã a nona distribuit in suas stellas 7 speras iferiores. unde nõ. pmo q pmũ mobile i opere nature ẽ tanq̃ dñs habens totã autoritatez 7 amplissimã potestatẽ. firmamẽtuz ẽ sicut uicarius generalis i regno qui distribuit 7 cõfert diũsa officia diuersis magistratibz. spere planetarũ sũt diũsi officiales qa Saturn9 disponit cõsilia. mars bella. dicit ergo lo ciel seguente .i. firmamẽtũ imediate primum illi cha tante uedute .i. taz diũsas stellas fixas q̃ dant nobis diuersas influentias parte .i. diuidit quel esser per diuerse essentie .i. p speras planetarũ 7 p stellas suas tanq̃ per diuersa mbra da lui distinte e da lui contenute ut dictũ ẽ. Et hic nota q Aristõt posuit tm viij. celos .s. vij speras planetarũ 7 octauũ firmamẽtuz. Et dicit pmo celi q pm9 orbis ẽ pncipium 7 cã oĩs uite. Li altri. hic beatrix describit vij orbes cõtentos sub illo octauo dicens gli altri giruni .i. spere planetarũ quas appellat girones

n. de tubz
speculis

quia circulariter girant disponogono .i.
disponunt la distintione che ano dentro
da se .i. diuersas proprietates eorum quia
saturnus est frigidus et siccus Jouis cali-
dus et humidus et ita de alijs alor fi-
ne elor semence .i. ad certum finem et
certam operationem. Nam planete sem-
inant hic inferius varios fructus sem-
per et effectus per uarie differencie .i.
differenter et diuersimode. Ideo subdit
questi organi del mondo .i. spere pla-
netarum tamquam naturalia instrumenta
suorum motorum cossi uanno come tu
uedi omai di grado in grado secundum or-
dinem astrologorum quem autor sequitur.
Plato tamen et Aristoteles posuerunt solem im-
mediate supra lunam che prendeno de
su .s. a nona spera mediante octaua.
e fanno di sotto .i. operantur in mundo
influentias suas in istis alterabilibus.
Riguarda. hic beatrix pertracto ordi-
ne sperarum describit ordinem intellig-
enciarum quia quot sunt intelligentie
tot sunt orbes. et primo reddit auditorem
attentum ad dicenda comendans or-
dinem datum et dicens riguarda bene
omai si com io uado .i. qualiter gradatim
et strictim procedo al uer che tu desiri .i. ad
inuestigandam ueritatem quam scire de-
sideras. Et subdit quod ita intelligentia
operatur uirtutem mediante organo ce-
li sicut faber artem mediante malleo in-
strumento suo. unde dicit. lo moto e la
uirtu de sancti giri .i. celorum predic-
torum conuen che spiri .i. manet et pce-
dat de beati motori .i. ab intelligencijs
angelicis come larte supple spirat .i.
del fabro nel martello. El ciel. hic
beatrix in speciali describit intelligen-
tiam mouentem celum stellatum et eius uir-
tutem dicens lo cielo .i. firmamentum
cui tanti lumi .i. stelle luminose fan-
no bello quia sidera sunt pulcerrima or-
namenta celi. prende lymage .i. imagi-
nem .s. impressionem et uirtutem et fassene
ne sugello quia more sigilli imprimit
in inferiora di la mente profonda .i.
intelligentia mouente che uolue lui
.i. mouet. Et declarat quod dixit per no-
bilem et propriam comparationem dicens
quod talis intelligentia operatur in or-
be sicut anima in corpore. et quia senten-
cia clara est ideo ordina solum literam sic
e la intelligentia .s. motor isti octa-
ue spere girandose sopra sua unita-
te .i. supra speram in qua unita est. uel

supra se unam quia se in se regirat.
spiega sua bontate .i. explicat suam uir-
tutem multiplicata per le stelle .i. per
speras et stellas que sunt organa sua
cosi come lalma .i. anima racionalis se
resolue a diuerse potencie sicut uisui
ui auditui et cetera. dentro a uostra polue
.i. carnem per membra differenti. Et
hic nota bene quod multiplicatas organorum
causat in animalibus a multiplicatate anime
potestatum anime. unde nisi anima esset mo-
tor compositus ex multis uirtutibus
et potestatibus naturalibus non esset diuer-
sitas partium corporis in forma et figu-
ra. ideo unicuique potestati suum pro-
prium respondet organum sicut bene
dictum est de oculo in capitulo primo prece-
denti. Et dicit e conformate sicut ui-
demus manifeste in manu que est orga-
norum cui natura dedit multos et diuersos
digitos ut faceret multas operationes
secundum diuersas conceptiones intellectus.
immo natura in occultis mirabiliter hoc facit
quia membrum uirile in homine optime con-
formatur et correspondet matrici mu-
lieris in generatione. totam machinam
corporis humani pulcre describit
Tullius secundo de natura deorum. Virtu. hic
beatrix tangit breuiter et colligit uir-
tutes intelligenciarum sperarum planetarum
dicens uirtu diuersa .s. aliorum vij moto-
rum fa diuersa lega .i. colligationem
et operationem col precioso corpo .s. cum
planeta suo chella auiua .i. quod corpus
ipsum uirtus uiuificat et uidetur loqui se-
cundum opinionem platonis qui uolu-
it quod astra essent animata. uel respexit so-
lum ad similitudinem quam fecerat de
anima. unde adducit aliam comparatio-
nem de anima dicens nel quale .s. corpore
se lega .i. ligatur si come uita in uoy
.i. sicut anima in uobis hominibus ligatur cum
corpore. unde subdit la uirtu mista
.i. uirtus motoris iuncta cum planeta
suo luce per lo corpo sicut lune uel al-
terius planete. Et hoc refert ad pri-
mam causam dicens per la natura
lieta onde deriua .i. propter naturam
naturantem que deus est qui est pri-
mus motor. Da essa. hic ultimo
beatrix concludit principale propositum
dicens cio che per differente da luce
a luce .i. quicquid facit differentiam
et diuersitatem in uniuerso uen da essa .s.
natura naturante que deus est non
da denso e raro sicut tu opinabaris.
Densum est cuius partes sunt propinque

⁊ corũ quãtitas ẽ parua. econtrario
ẽ ĩ raro quia rarũ est cui⁹ partes di-
stant quia ĩ maiorẽ quãtitate dilatã-
tur. unde dicit essa. s. natura naturãs
de formal principio. Et hic nõ q̄ prin-
cipia formalia sunt mlt̃iplicia. p̃muz
ẽ p̃ma uirtus p̃mi mouentis. deinde
uirtutes motoꝝ celestiũ ⁊ ipoꝝ celoꝝ
motoꝝ. deinde sũt ũtutes aĩales sic
ut aĩa ẽ forma corporis deinde uir-
tutes corporales. unde dicit de ipã p̃-
ma uirtute che produce el turbo el ch-
iaro. i. turbidum ⁊ lucidum confor-
me a sua bontate. i. cõueniẽs sue ũ-
tuti. p̃ma eniz uirtus q̃ ẽ motoris
p̃mi qui ẽ p̃ncipiũ totius uniuersi-
tatis est ũtus formalis q̃ informat
oĩs alias. ⁊ oĩs forme que fiunt
ĩ materia sũt quedam imagines ei.
Et hic ultimo nõ. q̄ Dantes nõ uide-
tur concludere nisi q̄ macula ĩ lu-
na p̃cedit a p̃maria cã uniũsali. tñ
nõ assignat aliquã cãm particula-
rem que ẽ a raro ⁊ denso. Aliq tñ
dicũt q̄ ẽ a forma specifica sicut i
uidemus aliquãdo q̄ ĩ aliquo lapide
apparet certa umbra. Cant. iij. in q̃
mouet̃ questio ⁊ declarat̃ uentis utr̃
ille aĩe q̃ sũt ĩferiores uelẽt feliciorẽ gr̃adũ.

Quel sol che pria damor mi
scaldo il petto. Postq̄ ĩ supe-
riori caplõ prime precedẽ-
ti Dantes tractauit ⁊ de-
terminauit de corpore lune ⁊ signis
q̃ apparent ĩ eo nũc subsequenter ĩ
isto t̃cio caplõ agit ⁊ tractat de ani-
mabꝫ beatificatis ĩ ipã grã uirgini-
tatis. Et p̄sens caplm potest breuit̃
diuidi ĩ quatuor partes generales
ĩ quarũ p̃ma poeta describit ĩ gñali
formã ⁊ imaginez dictarũ animaꝝ
p̄ comparationez. ĩ scdã alloquitur
in speciali unã aĩaz modernã que
fuit ĩsignita titulo magne castita-
tis ⁊ honestatis ibi ⁊ io alombra. In
t̃cia mouet unã q̄stionez circa con-
tentationez aĩ beatifici ibi ma dimi
uoi. In quarta ⁊ ultima dicti umb-
ra p̄sequit̃ narrationez incohatam
de se ad petitionez autoris ⁊ explicat
aliam aĩam illustrez dotatã mirifi-
ce laude pudicicie ibi ma si comel
auien. Ad primã ueniens dico q̄ ĩ
prima parte poeta describit ĩ gene-
rali formã ⁊ imaginez aĩarũ appa-
rentiũ ĩ corpore lune que inclinat mu-
lieres sua influentia ad uirginitatẽ.
Vnde Virgili⁹ casta faue lucinna. sed
p̃mo p̃mittit cõtinuatiõez ad p̃cedẽn-
tia dicens quel sol. s. beatrix. quam
bene appellat solem. Nã si Dantes uo-
cauit aliq̄n Virgiliũ poetã paganuz
solem illuminãtẽz mentẽ eius circa
naturalia ⁊ moralia quãto melius
uocat beatricẽ solem illuminãtẽ men-
tem ei⁹ circa diuina che pria me scal-
do il petto damore. i. que p̃mo amora-
uit cor meũ carnalr̃ deinde mentalr̃
sicut sepe ostensũ ẽ ĩ p̃ncipio ĩferni ⁊
ĩ fine purg. mauea scoperto il dolce
aspetto. i. manifestauerat m̃ gratã
inspectionez circa maculaz lune di
bella uerita. bene dicit qa pulcra su-
btilitez dixit circa istaz materiaz
ad elucidandam ueritatẽ prouando
e riprouando. i. arguens pro ⁊ cõtra
ut patuit ĩ p̃cedenti caplõ. Et io.
hic Dantes uolens intrare nouam
materiã aĩarũ fingit se fuisse abs-
tractũ apparitione earũ dũ pararet
dicẽ beatrici q̄ erat fact⁹ certus de
dicta ueritate. Vnde dicit et io le-
uai lo capo ubi p̃mo tenebat uisum de-
fixũ ĩ beatricez asscultans attente
que dicebat nũc erexit caput piu
erto. i. altius tanto quanto se con-
uene tali materie a proferir. i. ad
loquendũ per cõfessar mi stesso esse
supple corretto. s. de errore meo si tñ
error erat. Nã p̃mo habebat opinio-
nem uerã quã tñ mutauit qa ui-
sa ẽ sibi erronea e certo. i. certiora-
tum ⁊ declaratũ de dicta ueritate
sꝫ retractus ẽ a cõfessione sua unde
dicit ma uisione. s. umbrarũ de qbꝫ
stati dicet̃ apparue oculis meis che
ritenne me tanto stretto a se noui-
tate rei quia iste sunt prime aĩe
quas uidit ĩ paradiso ideo subita
apparicio rei incognite abstulit si-
bi intẽtionez loquendi ⁊ dedit sibi
intẽtionez uidendi ideo dicit per ue-
der si. s. dictã uisionez che no mi so-
uenne de mia cõfessione. q. d. reces-
sit a mente mea concepta cõfessio
⁊ cepi attendere ad nouã apparicio-
nem. Quali. Nũc poeta describit
formaz ⁊ imaginez ipãrũ umbraꝝ
p̄ comparationez pulcrã ⁊ cõgruam.
Et quia lrã ẽ fortis ẽ sciendũz q̄
autor uult dicẽ sententiali ĩ effec-
tu q̄ ipẽ uidit aspectus illarũ um-

brarũ ĩ ea forma qua uidere solem⁹ imagines faciẽrũ nostrarũ ĩ lucido speculo uł ĩ aqua clara q̃a sicut pa tet talis imago uidet̃ paruula et debiliter uidetur a nobis. ita a simi li autor uult dicere q̄ ille aīe cũ paucissima substantia ostenderũt se speculationi sue. Construe ⁊ expo ne lr̃am sic q̃ ē intricata multum Vidio .i. ego Dantes uidi cũ oculo m̄ mentis più facce .s. duas quia de d̃ duabꝫ faciet specialem mentionem. pronte a parlar .s. m̄ q̃a erãt ĩ ea dem causa et parte tale quale le postille de nostri uisi .i. imagines nr̃orũ uultuũ tornan .s. per refracti onem per uetri trasparenti e tersi .i. lucidi ⁊ pollita quia si eẽnt fusca ta uł maculata non ita appareret Ouer per aque nitide e tranquille .i. mundas ⁊ quietas ⁊ nõ magnas sine fundo. unde dicit no si pfonde chi fondi siam persi .i. perdita q̃r tūc nõ appareret imago respicientis in aqua debili si .i. in tantũ debilia re uertunt̃ che perla .i. margarita can dida ĩ biancha fronte supple existẽs uni pulcre albe dn̄e non uen mẽ. forte .i. fortiter ale nostre pupille .i. ad nr̃m uisum. q.d. perla alba in alba fronte uenit debiliter ad oculos nr̃os sed nõ tñ debilius q̄ imago ı nr̃a representata ĩ uitro uł aqua uł alio corpore transparente. Et hic nõ. q̄ margarite meliores ueniũt ex india. multe tñ inueniunt̃ in mari anglico. Vnde Cesar cupidus margaritarũ transiuit ĩ Britanniã ut dicit Suetonius. Et conche iu uenes hn̄t meliores margaritas Et hn̄t colorem uelut si parua lux penetraret ĩ multũ albũ ideo nitẽt cũ tñ sint albe. ideo bñ autor assim ilauit lunã margarite ĩ pcedenti c°.

Perchio. hic dantes ostendit q̃d secutũ ē sibi ex huiusmodi uisione Et dicit breuiter q̄ ex hoc ipe in currit errorẽ cõtrariũ errori Nar cissi. Narcissus eñi credidit suam imaginem apparentẽ ĩ fonte eẽ ue ram sbãm ⁊ Dantes nũc econtra credebat substantias ueras que ap parebant ĩ luna eẽ imagines rerum representatarũ ĩ ea. Et ad plenam intelligentiã istius lr̃e ē pmo scien

N. de margaritis .i. perlis.

Narcissus.

dum q̄ Tiresias olim famosissim⁹ au gur in ciuitate Thebarũ ĩ uita uisus est dare uera responsa petentibꝫ circa futura ut patet p Staciũ ĩ quarto et x°. thebaidos ⁊ post mortẽ similit̃. unde Homerus xj. odissee inducit Tiresiam ĩ inferno cũ aureo sceptro ĩ manu apparentẽ vlixi predicere sibi multa de periculis laboribꝫ ⁊ morte ei⁹. Igit̃ pmũ uaticiniũ Tiresie fuit de Nar cisso qui natus ē ĩ grecia. puer mire formosus de quo mãter noĩe Lyriope consuluit illum utrũ filius eẽt uictu rus usqꝫ ad tpra senectutis qui res pondit q̄ sic si nõ cognosceret seipm Responsio uisa ē uana ⁊ risu digna. tñ euentus pbauit ueritatẽ rei. Nã Narcissus factus iuuenis xvj. ãnorum magno studio dabat operam uena tioni. Accidit ergo semł q̄ Narciss⁹ fessus calore ac labore peruenit ad fontẽ lucidissimũ ĩ loco amenissimo. ⁊ inclinãs se ad undam fontis ad sedandam sitim inuasus ē ab alia siti peiore. q̃m uisa imagine sua p ulcerrima in aqua putãns eẽ rem ueram nõ umbrã captus ē amore sui. ⁊ cepit mirari oculos suos qui uidebant̃ duo sidera capillos aureos qui uidebant̃ radij solis ⁊ ruborem faciei mistũ cũ candore ⁊ breuiter singula membra pulcra uelut mu lier ĩ speculo. deinde abiectis uestibꝫ nudus intrauit aquã uolens ample xari ⁊ osculari umbrã sed brachia nu da reducebat ad pectus. ⁊ sic sepe faci ens stabat illusus sine cibo potu ⁊ som no nec saciabatur uidere suã fallacẽ formã. Et conqrebat̃ secũ q̄ nec ma ria nec montes nec muri clausis por tis sed parua aqua. Tandem Narciss⁹ cepit resolui uelut cera ad ignem ⁊ bruma ad solem ⁊ cõuersus ē ĩ flo rem sui noĩs qui ē albus rubeus in medio ut dicit Ouidi⁹ ĩ iijo maioris.

Hoc uiso uideam breuit̃ q̃d sibi uult ista iocunda fabula. ⁊ quis ē iste Nar cissus. certe ē iuuenis uanus uagus qui more pauonis gloriat̃ ⁊ delectat̃ mirabili forma sua ⁊ sibi placet. ⁊ sic captus amore sui credit uidere in se rem ueram nõ umbram cũ tamẽ potius econtra pulcritudo corporis sit umbra que uanescat inter oculos ip sorũ mirantiũ ⁊ laudantiũ ideo bene uertit̃ ĩ florem qui cito marcescat ad modicã febriculam ⁊ parua aduersitate

Tiresias

Alegoria fabule de narciso.

7 si forte duret aliqdiu senectus sibi
non parat. Sicut ergo nil gratius ita
nil breui9 forma. Et certe omis ẽra
habet suos Narcissos. nec ẽ diu q uidi
unũ recte talem qui florẽ sue form
e stultius 7 infelicius perdidit q
Narcissus. acerba 7 infami morte.
Nũc ad lrãm dicit autor perchio i
corsi dentro al error contrario a q
uel. s. errori chacese amor tra lomo
. s. Narcissũ. Est aũt Narcissus flos
pulcer qui latine uocat lilũ albũ
el fonte quẽ uocauit alibi speculũ
Narcissi. Subito hic autor osten
dit quid fecerit ad tollendũ errore
suũ quia retro flexit se a tergo pu
tans uidere hoies quorũ imagines
appareret i corpore lune. sed nichil
uidens recurrit ad beatricẽ p succũ
su. unde dicit subito torsi gliocchi.
. i. retro ũti uisum per uedere de cu
fosser. s. ille facies si comio macorsi
di lor. i. ẽpcito perpendi de illis um
bris stimando. i. imaginãs quelle
s. facies esse specchiati sembianti. i.
imagines rerũ representatarum
i corpore lune tanq i speculo. e ui
di nulla. i. nichil de eo qd credebã
e ritorseli auanti. i. reduxi ad statũ
primũ uersus beatricẽ diritti nel
lume de la dolce guida. i. beatricez
luminosam dulcẽ ducentẽ me p
celũ sicut sol ut dictũ ẽ i pncipio
capli. che ardea. s. amore. neglio
chi santi. i. i scã contemplatione
sorridendo. s. de errore simplicita
tis mee. direxit aũt oculos i beat
cem cũ magna admiratione qua
si dicens tacite ha sancte deus qd
ẽ hoc. Non. hic dantes ostendit
quomodo beatrix remouerit errorẽ
suũ 7 direxit i cognitionem uere
rei. unde dicit 7 illa beatrix mi i
disse appresso. i. cõtinuo nõ ti me
rauegliar perchio sorrida. i. irride
am il tuo pueril coto. i. tuã uan
am cogitationez ad modũ pueri
che non fida. i. que cogitatio non
fidenter ponit il pe. i. affectionez
sopral uero. i. rem ueram ma te
riuolui. s. retro auoto. i. frustra i
uanũ come soli. i. sicut soles alias
te uertere i terra. Et ecce ueritatem
tem cio che tu uedi son uere sub
stantie. i. aĩe racionales nõ idolum
Narcissi qui relegate. i. confinate
i ista infima parte lune per man
cho diuoto. i. pp̃ter defectũ uoti
qd perfecte non adimpleuerunt
sicut postea dicetur pero parla con
esse. s. aĩabus et odi e credi quicqd
dicent tibi quia nõ possunt men
tiri. unde dicit che la uerace luce
s. diuina che li apaga. i. contentat
nõ lassia loro torcer li pedi. i. amorẽ
7 affectionez da se. i. ab ipã luce q
est ueritas.

Et io alombra. Ista ẽ secunda
pars generalis i qua dantes i spe
ciali agit 7 tractat de una aĩa illa
rum aiimarũ contraria Narcisso
famosa tpĩe suo. Ad cui9 cognitioẽz
oportet primo pscire q ista ẽ pic
harda pulcerrima pulcerrima pu
dicissima de qua facta ẽ expssa p
dictio purg capl̃o xx iiij. que spon
te 7 ex certa sciã deuouerat suam
xpõ cũ iã eẽt adulta i monasterio
sancte clare de florentia. Sed frat
er9 dñs Cursius de donatis miles
famosissim9 cũ suis ipãm uiolent
traxit de loco cũ desponsdisset eã
uiro seculari. s. cuidam Roselino
de nobilibz de la tosa. Picharda per
seuerãs i suo scõ pposito deuotissi
me supplicauit deo ut incurreret
mortez ul' infirmitatẽ per quam
posset suare inuiolatã suã uirgi
nitatez. 7 continuo grauis morb9
iuasit carnez ei9. quo illa moriens
trãsiuit ad meliorẽ sponsũ. Et rec
te ista iuuencula tusca fecit sicut
olim adolescens tuscus noĩe Spuri
nna qui cũ ob elegantiã sue forme
mltis uiris suspectus redderetur
suã formosã faciem unguibz exara
uit 7 deformauit. Nũc ad lrãz au
tor apparat se ad loquendũ dicte
umbre dicẽs et io drictaime alom
bra. i. aĩe che parea piu uaga di
rasonar quia cognouerat eũ i ui
ta 7 erat de patria sua e comen
ciai supple loqui quasi com hom
cui troppa uoglia smaga. i. quem
ardens desideriũ alterat. uidebat
enĩ illã auidam loquendi secum

⁊ ipē uolebat s̄uare preceptū beat̄as O ben. Nūc Dantes ponit ordem ⁊ suā ad picharдam in qua facit exordium cuȝ petitione petens de noīe ⁊ conditione. unde dicit cū gratulatione o ben creato spirto. qa ad beatitudinem destinate che a rai de uita eterna .i. ad radios diuine gracie senti la dolceça .i. dulcem fruitioneȝ felicitatis eterne che nō gustata nō sentende mai. Notanteȝ dicit. q̄ nō nouit mellis dulcedineȝ qui mel non gustauit. hinc ē q̄ uoluptates sensibiles plus delectant nos q̄ uirt⁹ ul' felicitas. Ideo paulus qui gustauerat de ista dulcedine dicebat cupio dissolui ⁊ ēē cū xpō. gracioso mi fia .i. erit m̄ ad grām singularem se mi contenti del nome tuo ut recognoscam te quia uideris recognoscere me e de la uostra sorte qa audiuerat q̄ erāt relegate ī loco inferiori ex defectu uoti. Ondella. hic autor ponit responsionem pichardē ad se que p̄mo p̄mittit exordiū dein de narrationē eius. Vnde cōtinuatiue dicit poeta. ondella .s. picharda pronta e con ochi ridenti respondit libenteȝ sub hac forma tangens cāȝ sue iuste responsionis ad iustā petitionem la nostra carita .s. beatoruȝ no serra porte .i. nō obturat aures a giusta uoglia. ⁊ ecce cām seno come quella .s. caritas diuina che uole tutta sua corte .i. uoluntatē oīuȝ beatoȝ simil a se sicut ipā picharda fuerat experta ī se ipā ī uita mortali qa iusta precatio sua fuerat ⁊ exaudita sup uoto cōtinentie ut iā dictū ē Et describit se ab habitu uirtute ⁊ noīe suo dicens. Io fui nel mondo .s. mortali uergene. ad qđ nota q̄ uirginitas ē habitus ⁊ electiuus integritatis corporis obs̄uande p totam uitā. unde uirgo ē que sancta ē corpore ⁊ spū ut ī ait Apostolus. Nō etiā q̄ uirginitas nobilis conditio semp fuit ī pao etiā ante cultū xpiane religionis sicut patuit ī Orithiare regina Amazonū ⁊ ī uirginib⁹ uestālibȝ sorella .i. soror monacha ⁊ monialis. Et deberes recognoscere me licet sim pulcrioȝ ī uita ista q̄ me uideris in uitā mundana. vn e se la mente tua ben riguarda .i. si bene reuocas ad memoriaȝ nō mi te celara lesser piu bella. Et hic nō. q̄ de picharda pulcerrima recte potuit dici illud virgilij gratioȝ et pulcro ueniens e corpore uirtus. ⁊ D̄zuis enī Senecha dicat q̄ sibi uideatur errasse virgili⁹ nō uideo quare quia nō dixit q̄ ūtus sit maioȝ ul' perfectioȝ ī pulcro corpore s̄ȝ gratioȝ ī iudicio uidentiū. Si enī pulcra sit pudica magis laudat̄ ⁊ magis ē grata uidentibȝ licet forma non sit res inuidiosa imo sepius damnosa ut patuit ī helena paride ⁊ Cesare ma riconoscerai chio son picharda quā tu nouisti ī uita ⁊ de qua tu petisti frēm meū foresium in purg°. Et tangit sortem dicens che posta qui .s. in corpore lune con questi altri beati .s. uirginib⁹ beata sono ī la spera piu tardā .s. lune. Ad qđ ē sciendum q̄ unusquisqȝ planeta cōsummit plus ul' min⁹ tp̄is ī suo cursu scđm maioritatē ul' minoritatem circulorū eorūdem. qa .s. circulus uni⁹ ē maioȝ circulo alteri⁹ q̄m ut testatur Macrobius omnes planete equaliteȝ mouent̄. Nā ita cito trāsit luna unū stadiū de circulo suo sicut sol unū de suo. Ideo luna uidet̄ uelocioȝ ī motu suo cū tn̄ nō sit. s̄ȝ hic spera lune appellat̄ tarda .i. parua quia describit minorē circulū. ul' dicit̄ tarda quia ē remotior a p̄mo mobili ⁊ uicinioȝ terre que ē immobilis ⁊ grauis ul' quia facit tardos. Li nostri. hic picharda respondet questioni tacite. Quia enī Dantes poterat petere quomodo nō ne tristamini uos ēē ī bassiori loco paruioris planete? Respondet picharda q̄ potius letant̄. dicit ergo. li nostri affetti .i. affectiones che sono infiamati solo nel piacere del spirto santo formati del so ordene letician .i. letantur. Et subdit picharda declarans illud qđ dixerat sup. s. q̄ erāt hic relegate ex defectu uoti qđ dictū uidebat̄ obscurū quia non apparebat si sponte neglexerat uotū uel utrū ī totū ul' pro parte ideo dicit ergo e questa sorte .s. loci che par giu cotanto quia nulla ē inferioȝ pero ne data ab ordine diuine iusticie per che li nostri uoti .s.

C. n. 8 d̄ia Virgilij. Gratior et pulcro ueniens ī cor(pore) u(irtus)

N. q̄d sit virginitas.

-3ª pars.

continentie que feceram' i mundo fuor negletti e uoti. i. uacua 7 nō ad impleta in alcun canto. i. i aliqua parte sui. sicut plene declarat i capl'o sequenti. Et nō intellige lector q' ista simpliciter intelligat se ee positam i corpore lune ex defectu uoti sicut quidam falso exponūt. Nā oms sancte uirgines sūt i luna sicut potes uidere in beata Clara q̄ ē i eadez spera. 7 tamen nō neglexit uotum imo pseuerantissime suauit. Sicut eni sol qui ē pater caloris facit uiros sapientes ita luna mater humoris facit mulieres honestas. Sed uult dicere ista uirgo q' ē posita i ifima parte lune quia non soluerūt integre debitū uoti sicut iā dictū ē. i

Ondio. hic autor excusat se ab eo q' nō cito recognouit eā ppt' excellentiam luminis dicens. Ondio al ei. supple dixi illi picharde tā pulcre loquenti non so che diuino. i. aliquid magnū ineffabile che ue tramuta dai primi concepti. i. remouet uos a p̄ma cognitione hoīuz rispiende nei mirabili aspetti uostri qui sūt plus q̄ humani pero nō fui festino arimembrar. i. uelox ad refigurandum te. ma cio che tu mi dici de te s. q' fuisti i mundo uirgo monialis pulcra pudica or maiuta. i. adiuuat me ad recognoscendū te si che me piu latino. i. facilius refigurar. s. te;

-3 pars.

Madimi. Ista ē tertia pars gnālis i qua Dantes discutit unā questionem que orit' ex uerbis dicte pighardę. s. utrū desideret altiorē locū. i. maiorez gradū beatitudinis. Petit ergo. i. sed dic m̄ rogo uoi che siete qui felici i ista infima parte lune desiderate uoi piu alto loco sicut iuxta scām Claram que sedet alti' i isto eodem corpore lune ut dicit paulo post per piu uedere. i. pfundi' de diuinitate i qua ē tota felicitas e per piu farue amici quia amiciores regi sūt uiciniores sibi 7 pl' sciūt secreta sua. Et apparat ipāz pichardam ad respondendū cū leticia dicens 7 illa picharda sorrise pria un pocho de simplicitate q̄rētis con quelle altre ombre quia non solū constantia sed etiā multe alie

uirgines erāt ibi i pari gradu. dai indi me rispose tanto lieta nō sicut mundana mulier que naturalit' inuidet pulcritudini alteri' 7 altius ornamēta meliora 7 cariora appetit charder parea damor. s. caritatis perfecte nel primo foco. s. deo. Vnde alibi i isto libro figurat deū i circulo igneo. uel dicatur nel p̄mo foco. i. i corpore lune. Nā oīa corpora celestia appellant' ignea. Vnde Virgili' uos eterni ignes. Et Eraclitus dicebat q' oms dij erant ex igne sicut refert Tulli' p̄mo de natura deoz. Et Augustin' vij de ciuitate dei circa p̄ncipiū. modo omnes planete erāt dij apud gentiles antiquos ut dicit' c° sequti. // Frate.

Nūc picharda respondet perfecte ad quesitū 7 dicit q' omnes beati cōtentant' sorte sua nec plus desiderant q̄ habeāt. 7 p̄ncipiū 7 fundamtum hui' ē caritas. dicit ergo uirtu de carita q̄ cū sit magna i uia maior ē i patria. Nā fides 7 spes cessant ibi sed caritas crescit che fa uolerne sol quel chauemo 7 semper habebimus e daltro nō cia seta. i. 7 nō facit nobis desideriū maioris glie. Ideo bene dicit Augustin' exultant omes i pprijs mansionibz. dispar glia sed cōis leticia oīuz quieta la nostra uolonta. i. contentat. Simile ē de uasis differentibz i t'ra quia min' uas nō potest plus capere de aqua 7 ita aīa i celo non ē capax maioris glie nec potest plus appetere.

Se. hic picharda pbat dictū suū quia si nō eēt sic sequeret' nimis absurdū i conueniens unde dicit se desiassemo esser piu superne. i. superiores in glia li nostri desiri forano. i. eēnt discordi dal uoler di colui. i. dei che qui ne cerne. i. deputat nos quemlibet in ordine suo. hoc aūt est impossibile. unde dicit che. i. qd' desiderare superius uedrai nō capere. i. nō hrē locū i questi giri. i. speris celestib' se esser in carita e qui necesse si p quia quia sic est de necessitate e sela sua natura ben rimiri q' caritas diuersitatē aīaz cōsolidat in unionez ita q' cessat oīs discordia anci imo potius econtra ee formale

Caritas ...

C. n. q. d. Aug.

Armet uia, che te ne' ingalchi

principiū ad esto beato esse. i. ad
istū statū beatitudinis oīuz bonoꝝ
aggregatione perfectū tener se den
tro ala diuina uoglia. i. cōformare
nos uoluntati diuine q̄ ē pⁱma et
sūma causa perchuna fansi nostre
uogle instesse una unitate concor
die. Bene ergo dicit boetius ī libro [Boet.]
de regulis fidei ꝙ sancti ī illa glīa
erūt astricti tanto caritatis affec
tu ut minimᵘˢ ī maximo gloriaz
suam ī tantū ee gaudebit ac si ī
tantū ipsemet obtineret. Quid mi
rum cū deus sūma caritas sūma
sapientia ī ipis sit 7 ipi ī deo. In
ipo siquidem regno habebūt deuz
ipm̄ premiū quē perpetuo facie
ad faciem contēplabunt. 7 que ī
nūc p speculū ī enigmate imagi
nantur diuina secrēta tūc pleni
tudine scīe complendēt. Et cōclu
dit boetius Erubescant igⁱ macho [n. de Machomitis]
mite qui mulierculas 7 miri sa
poris carnes delicias bestiales ter
renas nō celestes corporis nō aīe
resurrectionez pmittūt. ¶ Si che.
Hic pichardā addit ad pdicta ꝙ ista
concors 7 unita uolūtas nō soluz
ē inter eos ī illa spera inferiori lu
ne ꝫ etiā inter oīs per speras
superiores. Vnde dicit si che come
noi sem de soglia ī soglia. i. de gra
du in graduz per questo regno. i.
per omnes speras celoruz piace
a tutto il regno. i. omibꝫ regnico
lis beatis come al re. s. eterno ī
chen suo uoler ne nuoglia. i. accē
dit nos 7 animat ī suam uolun
tatē. Et concludit ī la sua uolon
tate e nostra pace. i. quietatio 7
contentatio aī. Amoꝝ enī quāto
ē diffusus ī plures tanto ē ma
ioꝝ 7 pfectioꝝ quia illi plures re
feruntur ad unū. s. deū. Vnde dic
ella. s. uoluntas diuina ee quel
mare. s. magnū al qual tutto se
moue cio chē la cria ex nichilo sic
angeli 7 anime rationales e che
natura face. i. pducit p generatio
nem. Et hic nota ꝙtū similitudo
maris sit ꝓpria. Sicut enī omnes
aque hnt ortū a mari 7 reuertū
tur ad illud 7 mare nō redundat
ita oīa tā creata ꝙ generata sūt

sūt a deo 7 ad ipm̄ inclināt dⁱuīsimo
de sicut patuit pⁱmo caplo hui para
disi 7 ideo nichil accrescit. ¶ Chiaro
hic autoꝝ ponit effectū ordis pic
harde. s. quia ipē certioratus ē de
dubio suo. Vnde dicit chiaro mi fo
alor ex uerbis claris picharde co
me ogne doue. i. omē ubi. i. omis
locus in cielo ee paradiso quia dūs
ī omībꝫ 7 omnes ī deo licet dispa
riteꝝ. Unde dicit e se. i. ꝙuis. la grā [Gregorii non?]
del somo bene. s. dei nō ue pioue ī
dun modo. i. equaliteꝝ.

¶ Ma si comel auen. Ista ē quarta [4ª pars]
7 ultima pars generales ī quā dantes
facit ꝙ pighardā psequit narratio
nem incohatā supra 7 nominat ali
am umbram modernā q̄ pari meri
to ē pmiata ibi secū. Et primo p
mittit qualī ipē contentus absolu
tione fecerit aliā peticionē pichar
de. s. quare nō adimpleuerit uotū
suū 7 hoc p comparationez domesti
cam 7 ppriam. Et dicit breuit ꝙ ac
cidit sibi sicut epulanti apud ami
cū qui cū comedit de bono lisso ipz
laudat 7 petit assum. Dicit g̊ ma si
comel auen sun cibo sacia. s. pmus
e la gola. i. appetitus dun altro ri
mane anchor quia ē diuersus a
primo che quel se chere. i. secundus
querit e di quel. s. primo se regracia [Alexander…]
cosi fecio. quia saciat pⁱmo cibo aīe
fcā graciarū actione petiui secun
dum con atto e con parola. i. signo
7 uerbo per aprender dalei. i. cū discē
di ab illa pichardā qual fo la tela
. i. materia quā ipā ordita fuerat
onde nō trase fin a cola spola. i.
quam inceperat 7 nō pduxerit ad
finem. Et facit cōuenientē metha
phoram quia dicit ꝙ nō duxerat
spolam. i. linguā que texit ordēm
sicut spola telam. 7 telam uocat ip
sam ordēm que texitur lingua.
¶ Perfecta. Nūc dantes ponit ordēz
ipiūs picharde que pⁱmo laudabili
ter describit beatam Claram cuiᵘˢ
regulam ipā intrauerat. Et ad ī
claram intelligentiā istius lrē ē
pscīendū ꝙ beata Clara noīe 7 re [n. de sancta Clara]
quia magnis uirtutibꝫ claruit.
fuit conterranea 7 contempora
nea beati francisci eius dilecta 7

deuota que ī omīb᷒ illi᷒ uestigia uo
luit imitari. ī paupertate, carita
te, humilitate, sobrietate, purita
te, simplicitate. Hec nāqꝫ sacratissi
ma ⁊ clarissima uirgo hereditate
uendita de precio nichil reseruans
totū pauperibꝫ erogauit ⁊ amorē
cū paupertate contraxit ut nichil p̄
ter deum hr̄e uellet. nichil nisi ne
cessariū uestimentū ⁊ uictū pmit
teret a sororibꝫ recipi. Et cū Grego
rius nonus uellet ipām absolue
re a uoto tā arcte paupertatis res
pondit alto aīo uirgo preclara se
uelle absolui a peccatis nō a cōsilijs
ih̄u xpi. Tegebat ig̊ tenerrimū cor
pusculū simplā tunicula ⁊ uili pal
liolo. ī nuda humo sepe super sarm
enta iacebat ⁊ nodosum ciliciū ex
pilis camellorꝫ portabat ⁊ si aliqn̄
mollius usa ē sacco paleariū. Cum
aūt furor federici secundi qui tunc
uexabat romanā ecclīam induxisset
sarracenos de Nuceria usqꝫ Asisium
hec p̄clara uirgo īuocata regina uir
ginū monasteriū suū a barbarorū
seuicia liberauit ⁊ ciuitatē ab obsi
dione. Quadragintaduobꝫ annis
hec uirgo currens ī stadio tandē
brauiū beatitudinis ē adepta cui
redeunti ad patriam regina anglorꝫ
magna turba uirginū comitata
occurrit ⁊ suo suscepit ī gremio. ī
quā Alexander quartus pp̄e uirtutū
merita ⁊ miraculorꝫ magna p̄di
gia sanctorꝫ cathalogo libens as
cripsit. Nūc ad lr̄am dicat poeta il
la Picharda mi disse perfecta uita
s. contēplatiua ⁊ alto merito. i. m
agna opera meritoria incela. i.
collocat ī celo ī isto corpore lune
donna. s. scām Clarā piu su. s. ad
maiorem gl̄iam q̄ me pichardam
a la cui norma. i. regulam se ueste
e uela. s. a monialibꝫ giu nel no
stro mondo. s. mortali ⁊ p̄cipue in
Italia. Beata nāqꝫ Clara nobilis
genere uirtute ⁊ sanctitate uene
rabilis uidet̄ superare alias scās
ī uita licet nō fuerit martir sic̄
Caterina ⁊ multe. que magna ma
terfamilias traxit post se tā lon
gum ordinem uirginū. Et ecce cāz
finalem per che se uegli e dorma
in contemplatione fin al morir.

quia nō qui inceperit con quel spo
so. s. xpo. Nā monialis ē sponsa xpi
Et sic peius ē rapere ul' uiolare mo
nialem q̄ maritatā. et dicit chog
ni uoto accepta che carita. s. uouentis
conforma a suo piacere. Et sic uide
q̄ uotū factuꝫ contra caritatē nō
est fugandū sicut si uir uoueat red
dere debitū uxori ul' nō loqui pxi
mo suo. ¶ Dal mondo. Hic picar
da p̄missa descriptione beate Clare
narrat quōmodo intrauerit regu
lam ei᷒ dicens. ego picharda gioue
netta. i. puella adulte etatis fugi
mi dal mondo sponte per seguir
la. i. cā sectandi uitā eius nel suo
habito mi chiusi ubi p᷒us erā solu
ta in seculo ligaui me religioni e
promisi la uiā di la sua setta cum
electione deliberatione ⁊ pposito.
Et subdit qualr̄ impeditū ē uotū
eius dicēs homini poi piu a mal
piu cha bene usi. s. dn̄s Cursius de
donatis ⁊ foresius frater ei᷒ quorꝫ
alter assuetus erat dominio alter
uō gulle ut clare patuit caplo pur
gatorij. for mi rapiron me iui
tam ⁊ reclamantē de le dolce chio
stra. Et uere claustrū dulce ē et
quasi umbra paradisi ī mūdo ubi
seculū ē amarū ⁊ infern᷒ uiuētiū.
Et cōcludit picharda ī tx̄tō suo di
cens e dio si sa poi qual mia uita
fusi quia fuit breuis ī corpore in
firmo ī scō pposito. ¶ E questo Nūc
picharda describit aliā aīam que
fuit ī simili sorte secū licet non
habuerit eundem exitū. Et ut lr̄a
sequens sit clarior oportet scire q̄
hec magna Constantia fuit filia
Gulielmi cuiusdam optimi regis Si
cilie. in cuius ortu quidaꝫ Johachin
calaber spū pphetico dotatus pre
dixit Gulielmo filiā natā Sicilie
⁊ Italie desolationē futurā. Rex
uaticinio stupefactus ⁊ territus q̄
ab experto credebat uiro amplis
sime autoritatis post longam ī
meditationē uolens si posset au
tere fatū regno dedicauit ipsam
deo ī claustro ut sic omīs spes uiri
ul' filij tolleret. que cū iaꝫ diu s
ancte uixisset ī ocio mortuo san
ctissimo patre ⁊ fratre ei᷒ nō extātē

herede legitimo quidam Tancred'
regulus de stirpe trãsuersali susce-
pit regni gubernaculũ 7 post eum
Guliełm' iuuenis fili' ei' exquo fa-
ctũs ẽ ut nobile regnũ uarijs furi-
js ut olim uexaretur bellis 7 sedi-
tionibz intestinis. Quapp̃t decretũ
ẽ ꝑ remedio ut Cõstantia traderẽ-
tur alicui magno principi cui po-
tentia 7 opera succurreretur regno.
Tandem cũ magno labore 7 dolo i-
uix obtentũ ẽ ut Cõstantia a reli-
gionis ꝓposito moueretᷣ. Et cõsen-
tiente sumo pontifice nupsit hen-
rico Imperatori filio federici ꝑmi.
Et deposito uirginitatis pudore quã
perpetuã deo uouerat inuita con-
concepit ex uiro cũ admiratione
oĩuz cũ iã ẽẽt uetula. lv. annoꝝ
Cũ aũt hoc fictũ crederetᷣ a m̃ltis
ad tollendam omẽm suspicionem
edicto principis factũ ẽ appropin-
quante tẽpore partus ut nobiles
matrone ex tota insula uocarentᷣ
quib' presentibz sub tentorio ap'd
panoꝛmũ peperit terribile mõstrũ
s. federicũ secundũ hostem impla-
cabilem eccłie. Unde federic' qñdo
uolebat facere solenne sacramen-
tũ habebat de more dicere per illd'
miraculũ quo mater mea genuit
me ego sic faciã. Nũc ad lr̃am di-
cit picharda e questaltro spiendoꝛ
bene dicit quia Cõstantia ex alto
rerũ culmine effulsit ĩ nr̃o orbe
occidentali filia regis magni uxoꝛ
maioꝛis Imperatoris. Et si fuit gl-
oriosa ĩ terris ũtute 7 potentia ma-
gna q̃to magis ĩ celo: ch'a ti se mo-
stra dala mia dextra parte rõe ma-
ioris honoris ecche sacende. i. illum-
inatur inflãmatur di tuttol lume
de la spera nostra. i. influentia lu-
ne. q. d. q̧ fuit uere filia lune tan-
to tp̃re continẽs 7 suans ũginita-
tem. sorella fu. i. monialis. 7 facit
unã interpositionez dicens intende
tu dantes di se cio ch'io dico di me
quia nolens 7 dolens tracta fuit de
dulci claustro. unde dicit e cosi li
fo tolta sicut m̃ di capo lombra de
le sacre bende. Nã a uelo uili ad ꝑ-
ciosum dyadema 7 ab aspera tuni-
ca trãsiuit ad purpuram regum

Ma. Hic pichardã narrat cõstan-
tiam ipius Constantie dicens ma poi
che pur al mondo fo riuolta illa uirgo
contra suo grado. i. uotũ suũ uolun-
tariũ e contra bona usancia quia cõ-
tra leges decreta 7 mores. ideo male
cessit sacerdotibz non fu dal uel dal
cor giamai dissolta quia semper ĩ
aĩo retinuit habitũ monasticum. Et
hic nota q̧ iudicio meo pichardã
uidetur magis excusãnda q̧ Constã-
tia ꝑmo quia Constantia uetula
uirum non nouerat usq̧z ĩ senec-
tutem. Ista u° iuuencula erat ui-
ro aptissima ĩ florentissima parã.
Sc'do q̧a mentẽ firmauerat diutis-
sime in suo habitu. ista u° parum
fuerat. tercio quia Cõstantia non
habuit parentes cogentes eã sicut
pichardãz sed solum sacerdotẽ. Quã-
to quia maioꝛ sanguine debebat
maiori aĩo dicere sicut dixit Su-
sanna prauis sacerdotibz Et desc̃-
bit ipsam a noĩe ꝓprio 7 partu miri-
fico dicens questa e la luce. i. aĩa
luminosa di la gran Gostancia impe-
ratrice romanoꝝ che del secondo
uento di soaue. i. ex henrico quinto
genero il tercio. i. federicũ secundũ
e lultima possancia. Nã federicus
secundus fuit potentissimus oĩuz
principũ a Karolo magno citra. Et
hic nõ q̧ poeta pulcrẽ uocat suphã
potentiaz 7 uanã gloriã mundi uẽ-
tum. 7 potissime ista dom' Sueuie
fuit uelut uent' hauster terribil'
turbãs serenũ aerem 7 faciẽs mag-
nas strages sed cito deficiens. prim'
ergo uentus Sueuie fuit federicus
ꝑmus dictus barbarussa sc'ds hen-
ricus noĩe Quint'. tercius federic'
sc'ds qui fuit ultim' imperatoꝛ de
domo Sueuie. Gens eni Sueuorũ
maxima bello 7 potẽtissima oĩuz
germanoꝝ olim fuit ut patet ꝑ
Juliũ Celsũ. 7 nũc ẽẽ credit ut dic̃
petrarcha. De duobz federicis qui
fuerũt duo fulmina belli pauca
hic dico quia multa dicta sũt in
inferno 7 purg°. Et concludit autoꝛ
q̧ pichardã recessit cũ cantu dicẽs
cosi parlommi illa pichardã de se et
Constantia e poi comincio aue maria

Federic' barbaruss'

cantando. talis orõ bene cõgruebat tali uirgini e cantando uario. i. dis paruit a simili come per aqua cupa cosa graue. bene dicit quia ista mulier pudore grauis disparuit ĩ corpore lune frigido humido uelut aqua. ¶ La uista. hic ultimo autor finiens capl'm ostendit quomodo cõuerterit se ad nouã materia dicẽs la uista mia. i. speculatio intellectualis chela sequio illã picharda(m) qn̄to possibel fo hoi uiuenti ĩ carnem sequi aiam beatã. vl' hoc dicit quia nõ poterat ampli' loqui cũ picharda cũ alia restaret dicenda. vnde dicit poi chela perse. i. perdidit eã de uisu uolsessi al segno di magior disio. i. ad desideriuz duarũ questionũ subscriptarũ et a beatce tutta se cõuerse illa uisio mea ma quella folgoro nel mio squardo ut accenderet intellectũ meũ ad dubia que discutiuntur ĩ sequẽti caplo si che da prima il uiso nõ soferse ꝓpter excellentiam luminis e cio mi fece a dimãdar piu tardo qa materia erat ardua. Cantus quartus ĩ quo soluit questio d' uoto ubi tangit q' uolũtas duplex ẽ absoluta ⁊ mixta. R

·p̄· pars.

Ntra dui cibi distanti e mouenti. Postq̃ in superiori ca°. pxime pcedenti dantes tractauit ⁊ determinauit de animabus beatificatis ĩ corpore lune nũc cõsequenter ĩ isto quarto c° discutit q̃dam dubia orientia ex quibusdam dictis ĩ dicto c°. Et totum presens capl'm potest breuit' diuidi ĩ quatuor partes gn̄ales. ĩ quarũ pma describit suã dispositionez c̃ca duo dubia ⁊ ꝓponit illa dubia. ĩ scd̃a soluit alteruz dubiorũ ibi de seraphin. ĩ tertia soluit secundũ dubium ibi laltra. In quarta discutit aliam q̃stionem incidentẽ circa dicta ⁊ tãgit nouã q̃stionem ibi maor. Ad primũ ueniẽs dico q' autor describit suam dispositionem interceptam pariter a duobz dubijs. Ad cui' intelligentiam oportet pmo considerare q' autor intendit ostendere quomodo ipẽ timidus ꝓpter fulgurationez beat'cis desistebat ꝓponere q̃stiones subscptas nesciens eligere a qua inciperet. Ideo uolens ostendere equale desideriũ suũ pmittit triplicem comparationez pulcrã. quarũ pma ẽ de appetitu hoĩs. dicit ergo libero homo positus ad mẽsam pria se moria di fame si esset famelic'. che rechasse lun ai denti. i. ante q' applicaret unũ cibũ ori suo intra dui cibi appositos sibi eidem bonitatis distanti. i. equal'r remotos e mouenti. s. appetitũ ei dun modo equali. Et subdit alias duas comparationes. quarũ una se h't ordine cõuerso ad aliam dicens uno agno aial timidũ si se starebbe codez modo intra due brame. i. fames di feri lupi cũ tamen lupus sit aial ferox inimicũ ipi agno mansueto igualmente timendo q'. s. nõ magis fugeret ab uno lupo q' ab alio ⁊ sic staret equalit' timidus ĩ medio amborũ. Et simil'r un cane autous prede si se starebbe intra due dame equaliter appetens q' nõ cicius inuaderet unã q' reliquã. Est eni damma aial paruulũ timidũ agile ⁊ ẽ genus capreoli. vult ergo dicere q' canis staret famelicus ĩ medio duorũ damorũ q' neutrũ attingeret si uterq3 pari modo moueret. Sed hic nõ lector q' mlt'e scrupulose subtilitates sũt ĩ isto c°. Nã pmo mlti mirant' de eo q' autor dicit ĩ pma cõparationẽ de libero arbitrio quia nõ uidet' uerum. Sed certe Aristoteles uidet' hoc dicẽ scd̃o celi ⁊ mundi quasi circa finem ibi simil'r aũt ab esibilibz ⁊ potabilibz equal'r distante eteni huc quiescere necessariũ ẽ ⁊c̃. Et Ouidi' scribit se pariter amare duas q̃ erant pariter formose parit' culte pariter sibi placentes ita q' nesciebat preponere alterã alteri. Sed ut omittam ueteres Karolus uetus pm' rex Sicilie captus ẽ amore duarũ puellarũ apud Neapolim que filie florentini ut simil' ⁊ seml' uise erãt inter se simillime ĩ forma etate cultu habitu ita q' nesciebat facẽ electionez de altera earũ quia uidebat uidere unam ĩ duabz ⁊ duas in unam. vnde tandem ĩ magna

quid sit [illegible] dama.

lucta mentis deliberauerat rapere utr
anq;. Sed magnifice increpitus a Gu
idone de monforti laudabilit͛ muta
to ꝓposito maritauit ⁊ dotauit utrã
q; egregie. Sed quicqd sit de isti cõ
paratione possum dicere ad saluan
dam semp lr͞am autoris nr͞i ꝙ ipe͞
ponit hoc ꝑ modũ comparationis n͞
positionis uere. Perche. hic autor
applicat dictas comparationes ad ꝓ
positũ. ⁊ dicit breuit͛ ꝙ ipe͞ i simi
stans suspensus int͛ duo sua dubia
nõ poterat ꝓponere alterũ ipo͞ꝝ lic
et esset auidissim͛ querendi. Vnde
dicit per chio nõ mi riprendo. i. non
accuso me ne comendo. i. n͞ laudo
me sio sospinto dali mei dubÿ. i. in
citatus impulsus a duob; dubÿs sub
scribendis dun modo. i. equaliter ⁊
sio mi tacea nichil dicẽs poi chera
necessario. s. me tacere ex quo non
poteram loqui ideo subdit io mi ta
cea. s. cũ lingua ma il mio disir int
rinsecũ meta depinto. i. patens et
apparens el dimandar con ello. i. ⁊
petitio siml͛ cũ desiderio explicabat͛
nel uiso. i. i facie assai piu caldo. i.
feruentius ⁊ affectuosius che distic
to per parlar. i. ꝙ si ego explicassem
uerbis. fessi. Nuc Dantes inten
dit manifestare sua dubia. ⁊ p͛mo
apparat Beatricẽ ad hoc ꝑ nobilez cõ
comparationez. Ad cui declaratioẽz
ẽ ꝓsciendũ ꝙ sicut scp͛tũ ẽ purga
torÿ c. xxÿ. Daniel positus i capti
uitate Nabuchadonosoꝝ regis Assiri
orum i babilonia sicut hab̃et Da
nielis scd̃o habuit intelligentiam
oĩuz uisionũ ⁊ somnioꝝ. quo tp͛e
rex ipe͞ fecit mirabile somniũ. qd͛
cũ sui sapientes ⁊ diuinatores nesci
rent reuocare ad memoriã ei͛ mã
dauit oĩs interfici. Tũc Daniel
reuelauit somniũ uidelicet ꝙ rex
uiderat statuã alte stature cuius
caput erat ex auro pectus ⁊ brac
hia ex argento. uenter ⁊ femora
ex ramo. tibie ferree cũ pedibus
sed uni͛ digitoꝝ erat ferreus alter
terreus. Interim lapis ueniẽs de
monte sine manib; percussit pedes
⁊ totam machinã contriuit ⁊ la
pis factus mons magn͛ repleuit
uniuersam terram. Aurũ figurabat
regnũ Assirioꝝ opulentissimum
⁊ diuturnũ. Argentũ regnũ Medoꝝ
⁊ persarũ. quia sicut duo brachia
uertunt͛ circa unũ coꝛ ita ista duo
regna circa unũ regem. Ramũ re
gnum Alexandri magni qd͛ fecit
sonũ magnũ sicut ramũ. Nã greci
fuerũt eloquentissimi ⁊ habuerũt
magnã copiam scp͛toꝝ. Ferrũ reg
num romanũ q̃a more ferri domu
it oĩa regna sed in se consũptũ est
rubiginẽ ciuilis discordie. Vnde pe
des romanoꝝ diuisi sũt. quia sic
ferrũ ⁊ terra nõ possũt int͛ se comi
sceri ita p͛ncipes romani nõ potue
runt siml͛ couenire. Lapis ille fi
gural͛r fuit xp͛s qui ueniens a mo
te. i. a celo sine manib͛. i. sine opera
humana deiecit romanũ imperi
um qd͛ post Augustũ paulatĩ decli
nauit donec deuenit quasi ad ni
chil. ⁊ regnũ xp͛i ẽ eternũ. Rex in
fine sũme honorauit Danielem.
Modo ad ꝓpositũ dicit poeta beat͛ce
fessi. i. fecit se talem qual fee Danie
llo ꝓpheta magn͛ leuando Nabucho
donosoꝛ dira qua erat accensus ⁊
contra sapientes suos che. i. q̃ ira la
uea fatto ingiustamente fello. i.
impiũ iniquum. Et hic nõ. qualit͛
exemplũ Danielis bene facit ad i
ꝓpositũ. Sicut enĩ sanct͛ Daniel
reuelauit regi duo. s. somniũ et
intꝑretatioẽz que equalit͛ scire desi
derabat / ita ista scã dña q̃ nouit se
creta i deo reuelauit duo dubia ⁊
autori q̃ equaliter appetebat quib͛
pturbabatur i mente sicut rex in
iuste. Et sicut rex fcã le reuelatio
ne sũme laudauit Danielez qui
postea reuelauit sibi alia somnia
ita Dantes fcã declaratione dubio
rum comendauit beatricẽ q̃ postea
declarauit sibi alia dubia sicut pa
tet i fine capl͛i. Et subdit e disse
illa beatrix io ueggio ben come te
tira ul͛ scd̃m aliam lr͞am chame
ti tira lun e laltro disio. i. desideri
um utriusq; dubÿ declarandi si
che tua cura. i. sollicitudo siue co
gitatio que urit coꝛ tuũ si stessa
liga intra mentẽ si che foꝛ nõ spi
rã per organũ uiue uocis. Tu. hic
beatrix expresse tangit ipa͞ dubia
⁊ p͛mo p͛mũ dicẽs. tu argumenti. i.

Daniel.
Nabucodonosor.
N. bñ.

arguis. sel bon uoler dura .i. si uolũ
tas perseuerat ĩ bono ꝓposito la uio
lencia altrui ueniens ab extra. per
qual ragione. q.d. no uideo cãm mi
scema la misura del meritare .i. qua
re diminuit in modũ meriti 7 mi
norationez pmiȷ sicut dictũ ẽ de Cõ
stancia 7 picharda. ⸡Et tangit scd̃m
dubiũ dicens anchor .i. ꝑterea di du
bitar ti da cagione .i. causat tibi se
cundum dubiũ parer tornarse lani
me alestelle a quibꝫ uenerũt secondo
o la sententia di platone .i. qd̉ atte
statur opinioni platonis. 7 ẽ sentẽcia
diffinita animi uoluntas scripto ul'
uoce prolata. ⸡Et concludit beatrix
queste son le questione che pontano
igualmente nel tuo uelle .i. q̃ pmũt
paritez tuã uolũtatẽ epero pria trac
taro quella .s. questionez secundam
che piu a di felle quia posset uenena
re animũ tuum.

¶ qd sit sententia diffinita.

2a pars.

¶ Di seraphin. Jsta ẽ secũda pars gen
eralis ĩ qua beatrix breuit᷑ 7 clarẽ sol
uit secundũ dubiũ periculosius. 7 di
cit ꝙ om̃s beati siue angeli siue ho
mines habent suã sedem ĩ celo empi
reo. sed diũsitas loci fuit signũ diffe
rentie glie. dicit ergo. colui de serap
hin .i. ille angelꝰ de ordine seraphi
norũ qui ardent amore dei che piu
sendia .i. magis cõformat se deo. Moy
se cũ quo deus loquebat᷑ facie ad fa
ciem. samuel ꝓpheta magnꝰ qui inun
xit dauid regem equel Giouanni
qual prender uole .s. tã baptistã q̃ eu
angelistã. de quoꝝ altero dictũꝫ est
interꝫ natos mulierũ. alterꝫ uõ recu
buit supra pectꝰ dñi. io dico no ma
ria. q.d. etiã Maria q̃ ẽ gloriosioꝛ ĩ ce
lo predictis nõ h̃t. no hanno iloro i
scanni .i. gradus glie ĩ altro cielo o
che questi spiriti mulierũ che mota
parno ĩ corpore lune ne anno ne han
no al esser loro piu o men anni. q.d.
sicut nõ circũscribũt᷑ loco ita nec tẽ
pus currit eis ubi ẽ eternitas interꝫ
minabilis. ⸡Et subdit ma tutti fan
no bello il pmo giro .s. celũ empireũ
e an dolce uita .s. beatã differente
mente scd̃m plus 7 minꝰ glie. unde
dicit per sentire piu e men leterno
spiro .i. grãm sancti spiritus. ¶ Qui
ui. hic beatrix assignat cãm quare
aĩe ostendant᷑ ĩ ꝓpria stella dicens
quiui se mostran predci spS ĩ ista stel
la infima no per che questa spera .s. lu
naris sia sortita loro .i. destinata ul'
deputata eis. ma per segno dela cele
stial .s. spera uel spiritual cha men i
salita .i. minorẽ gradũ beatitudinis
ĩ paradiso. q.d. uno uerbo ista fictio
ideo facta ẽ ad inuendũ sub figura
distinctionez graduũ ĩ supmõ celo.
Et ecce cãm qꝛ cosi parlar conuensi
al uostro ingegno .s. humano qd̉ non
capit spiritualia alr̃. unde dicit pero
che solo da sensato aprende cio che fa
possa dintelletto degno. q.d. q̃a omis
nrã cognitio intellectiua dependet a
sensitiua aliquo modo. unde nõ possu
mus nisi ex sensibilibꝫ ascendere ad
noticiã separatoꝝ circa q̃ sapientia
totalr̃ uersat᷑. unde nichil possumus
discere nisi p auditũ uisum 7c. ¶ Per
questo. hic beatx̃ cõfirmat dictum
suũ exemplo sacre scpture q̃ utit᷑ tali
modo loquendi figurato ĩ deo 7 intel
ligenciȷs dicens per questo .i. ob istã
causam la scptura q̃ ẽ ipã beatrix.
condescende a uostra facultate .i. scie
humane e attribuisse a dio pedi e i
mano sicut dicitur ꝑncipio genesis
ꝙ dñs deus ambulabat p paradisũ
7 ꝙ manꝰ ei᷒ fecit hoiem 7 ita d' ml'
tis. 7 altro intende qꝛ p manũ intel
ligit potentiam 7 operationez p pedez
amorem 7 affectionez. Et hic nota
ꝙ poeta optime dicit qꝛ spũalia nõ
possũt nobis manifestari nisi p sen
sibiliũ similitudinez. nec talis modꝰ
psuadendi despiciendus ẽ scd̃m Au
gustinũ de doctrina xpiana imo est
pulcerrimꝰ modus loquendi. hoc idez
facit de angelis qui sũt similes deo
unde dicit e sancta chiesa .s. aplica
militãs deo ĩ mundo ui rapresenta
con aspetto humano .i. ĩ facie hoĩs
gabriele qui interpretat᷑ fortitudo
dei ideo mittit᷑ ad Mariã e Michele
qui elaltro .s. terciũ angelũ Raphae
lem qui interpretat᷑ mediana dei idõ
mittit᷑ ad Thobiam. unde dicit che
Thobia rifece sano cũ eẽt paup senex
7 cecus. Sed ne aliquid remaneat i
minꝰ clarũ ẽ breuissime sumanda
historia q̃ ẽ notissima apud xpianos
7 non amittit᷑ ab hebreis. Thobias
ergo fuit galliléus uir iustus pius

¶ no bn infra.

¶ Gabriel inꝑr fortitudo dei.

¶ Raphael inꝑr mediana dei

¶ .n. 8 thobia

timens deū. qui captiuus ī ciuitate
Niniue semł fatigatus sepultura uni
sui ebrei interfecti. dū uellet parum
requiescere stercora calida hirundinū
ceciderūt ī oculos ei⁹ 7 factus ē cecus
Sed Thobias ī aduersitate sua patientis
simus semp̄ gracias egit deo. tandez
credens se ꝓpinquū morti comisit fi
lio Thobie ut iret ī Rages ciuitatem
Medoꝝ ad exigendū certū debitū a
quodam ebreo cui nomen erat gabel
lus. Angelus autē Raphael ī forma
pulcri iuuenis apparens sociauit istū
iuuenem fideliter. Et ī itinere duxit
eū ad domū cuidam Raguelis uiri
ebrei habentis filiā noīe sarram q̄
habuerat vij uiros quos oēs demon
necauerat prima nocte. Et fecit An
gelus Raphael ꝙ Raguel dedit filiaz
in uxorē Thobie cū dote magna.
Deinde exegit debitū a Gabello 7 re
duxit iuuenez uxoratū 7 ditatum
sospitem ad patrem. Et ipē Thobias
filius fugauit cecitatē a patre cuz
felle unius piscis cū quo fugauerat
demonez ab uxore. Et Thobias pater
uixit diu sanus. 7 tandez mortuus
ē felix ī ciuitate Niniue 7 p̄dixit ī
morte destructionez Niniue 7 reuer
sionem hebreoꝝ ī terrā dñi. ¶ Quel
nūc beatrix remouet causam erroris
a dante 7 dicit breuiť ꝙ nō ē simi
le de sentēcia platonis ad apparitio
nem umbrarū qz talis apparicio fic
ta ē poetice ad representandū distin
ctionem aīaꝝ que saluanť sub ua
ria inclinatione planetaꝝ. Opinio
nō platonis uideť simpľr uelle ꝙ
aīe ī morte reuertantur ad stellas
suas. dicit ergo quel che timeo. i. li
bellus platonis quē plato intitula
uit 7 denoīauit ab amico suo. fuit
enī Timeus de ciuitate Locrorum q̄
fuit olim florentissima ciuitas Cala
brie. Et hic Timeus obtinuit artez
sapientie eo tp̄e eo tp̄e quo uenit
plato ī Jtaliaz ut scribit plato in
dicto libello dilanima argumenta
. i. arguit de reuersione aīe ad stel
las nō ee simile acio che qui se uede
sub umbra pero che come dice par
che senta. q. d. uideť ꝙ sentencia pla
tonis sit talis de uirtute s̄monis.
¶ Dice. hic declarat ipām sentēciaz
platonis scd̄m sonū uerboꝝ. Et ad
hui⁹ lr̄e fortis intelligentiā ē aduer
tendū notanter ꝙ opinio platonis
Socratis 7 Achademicoꝝ fuit aīas
descendere a comparibz stellis 7 post
mortē reuerti ad compares stellas. i.
Stella aūt compar uocabať illa cui
motor ī natiuitate dat semina uite
7 intellect⁹ 7 sic posuit aīam descen
dere a celesti corpore ad corpus terre
stre. Sicut ergo elementa reuertūť
ad suas origines sic aīe ad suā origi
nem celestem. Et dixit ī aīa ēē om
nem habitū ūtutis 7 sciē 7 isto modo
studia 7 assuefactiones nō confert
aliud intellectibz 7 affectibz nisi ꝙ
remouēt contrariū impediens sicut
uidem⁹ ī ebrioso 7 epilentico. sed uēi
tas ē ꝙ p studiū 7 assuefactionem
hec oīā acquirunť. dicit ergo. dice. s.
ille timeus che lalma. i. aīā humana
ala sua stella riede post mortē corpōis
credendo quella esser decisa quindi. s.
stella sua quando natura p forma la
diede ipī corpori organico tp̄e nati
uitatis. // E forse. hic beatx nititur
saluare opinionem platonis 7 redu
cit ipām ad sanū intellectū. s. ꝙ act⁹
humani qui sequunť causantur a
celo 7 a motib⁹ 7 aspectib⁹ stellarū. di
cit ergo e forse sua intention e daltra
guisa. i. alterius forme chela uoce nō
sona. i. ꝙ lr̄ā uocalis sonare uideať
Et loquiť prudenť sub dubitatione
q̄a de rei ueritate ista uideť fuisse
opinio platonis q̄ fuerat an̄ pithago
re. 7 magni sapientes uidentur sic
sentire sicut Tulli⁹ virgili⁹. imo Boe
tius xp̄ianissim⁹ uidetur fuisse isti⁹
opinionis. Jdeo autor corrigit dictū
platonis dicēs et esser potē con intē
cion da non esser derisa. quia nō er
ronea nō absona a fide. Et cote quō.
q̄a forse suo archo. i. os platonis qď
emittit s̄monem suū tanq̄ sagittā
acutā percote ī alcun uero. i. forte
tangit aliquid ueritatis elli intede
lonōr delinfluentia el biasimo tor
nar a queste rote. i. stellis. ita ꝙ icli
natio ad uirtutē 7 uiciū ascribať
astris. Et hic nō. ꝙ poeta loquiť ual
de caute qz dicit sub dubitatione
7 p parte. licet enī p̄mi motus sint

Raguel
Sarra

Timeus de ciuitate Locroꝝ

a celo nõ tñ semp. Nota etiã ne au
tor videat tibi vane somniasse q
plato magn' methaphisicus fuit eti
am poeta. Ideo m'lta tradidit p me
thaphoras 7 similitudines. 7 ut ego
sequens autorem sub dubitatione
loquar forte plato locutus ē secdm
cõem modũ loquendi. hic ē fili' solis
ul' lune 7 talis rediuit ad astra. 1
Questo. Hic ultimo beatrix cõclud
it incõueniẽs qd oliz natũ ē ex opi
nione platonis dicens questo pncip
io. i. dictũ platonis qd ponebatur
a phis antiquis tanq pncipiũ p se
notũ mal inteso iuxta littm tantũ
torse. s. i errorez magnũ gia tuttol
mondo quasi. bene dicit quia olim
ante aduentũ xpi oms gentes mũ
di preter unã nationez tantũ cole
bant planetas p diis. unde dicit si
che trascorse ipē mundus anomi
nar Joue mercurio e marte. Sicut
enĩ scribitur i Timeo aĩa ē semen
deoz stellas mouentiũ. unde plato
dixit a principio notanda eē oper
a puerorũ qui stati uident ostende
re ad que exercicia scienciarũ 7 ar
tium ex nã comparis stelle magis
sũt habiles. Ideo Caldei Egipcij 7 per
se dicebãt q benivoli pcedebãt a
Joue / Iracundi a marte / litterati a
Mercurio / luxuriosi a venere / contẽ
platiui a Saturno;

- 3ª pars.

Laltra dubitacion. Ista ē tercia i
pars generalis in qua Dantes pcedit
ad solutionez pme dubitationis et
pmo pmittit quare distulerit solu
tionem illi' dicens laltra dubitation
s. pma che ti comoue. i. perturbat
mentẽ tuã a men ueneno qa non
posset inficere aĩam heretica praui
tate. unde dicit si che sua malicia i
non te poria menar da me altroue. i. a
ueritate sacre scpture i ignorantiã
falsam. Et cõfirmat dictũ suũ per
notabilez sentẽciã dicẽs. la nostra iu
stisia. s. diuina q ē semp uera. parez
iniusta agliochi di mortali. i. intel
lectibz hoĩuz infirmis ee argomen
to de fede. s. xpiana e non deretecha
nequicia quia bon' ho credit firmi
ter deũ eē semp iustũ licet uideat

sepe aliqua opera iiustissima et sic
credit qd nõ uidet qd ē argumtuz
fidei. Et pmittit solutionez dicens
ma io ti faro contento de isto dubio
come desiri equaliter sicut desidera
bas fieri de iaz dicto perche uostro
acorgimento. i. ingeniũ humanuz
cũ sciencia secculari pote ben penetrare
aquesta ueritate. Nã Arist 3º ethicoz
pulcre pertractat istã ueritatem de
uoluntario 7 iuoluntario. Se nũc
Beatrix incipit soluere dictam qsti
onem. 7 arguit p diffinitionez uio
lenti q iste mulieres nõ possũt oĩno
dici uiolentate. Et ad intelligẽtiã
hui' lrẽ ē pnotandũ q uoluntariũ
dicit cui' pncipiũ ē i ipõ operante.
inuoluntariũ ecõtra ē cui' pncipi
um ē ab extra qd fit dupli' uel p
uiolentiã ul' p ignorantiaz. Violen
tum ē cui' principiu ē extrinsecus
ita q patiens nichil cõferat uiolen
tanti. sicut si hoĩes potestatẽ hntes
asportet aliquez contra suã uolũta
tem sicut patuit i picharda in qua
fuit uiolentia pura. Ignorantia i
inuincibilis ē cui' ho non ht pncipi
um uolũtariũ ad quã sequit tristi
cia 7 penitudo. Unde peccans p ebrie
tatem nõ excusatur imo meretur
duplicem penã ut dicit phs. Simi
liter cũ quis ignorat illud qd debet
facẽ ul' uitare p negligentiaz n ex
cusat. dicit ergo beatrix se uiolẽtia
ee si p qa qa sic ē quãdo quel che pa
te. i. sustinet uiolentiã niente con
ferisse a quel che sforcia. i. uim agen
ti queste alme. s. picharda 7 Constã
tia. nõ for excusate per essa. s. uiolẽ
tiam. Che hic beatrix ad confir
mationez dicti sui pbat q uolun
tas sit semp libera p naturale exẽ
plum dicens che uolonta se nõ uo
lẽ nõ samorcia. Nã uolũtas nec i
dari potest inuito nec auferri. ma
fa come natura face i foco q natu
raliter semp tendit sursum rõe sue
leuitatis se mille uolte uiolencia
il torce sicut si uiolentia uenti de
flectat ipm nũc ad hãc partẽ nc
ad illam. Et ē optima similitudo
quia mẽs humana naturaliter
tendit ad celũ more ignis. unde
virgili' Igneus ē illis uigor 7 cele

stis origo. Ideo subdit perche sella s. uoluntas se piega assai o pocho p uim ul' metu sequela forcia cosen tiendo e cosi queste. s. dne. fero post uiolentationez possendo rifugir nel sancto luogo ad monasteriu ubi uo uerat scam continentia. Se fosse Nuc plat p exemplu humanu q uoluntas est iuiolabilis pmo exem plo xpiani scdo pagani. Ad qd sac dum q Laurentius fuit natione hispanus tpre Decij seuissimi Impe ratoris qui ut notu e omibz post mlta genera crudeliu tormentoru tandem sup craticula assat9 cum suma patientia grates agebat al tissimo. Et quia autor poterat dice hoc fecit uir sanct9 iuuante uirtute diuina ideo adducat aliud exeplum viri pagani qui no p eterna glia sed terrena idem fecit. Sicut eniz scribit Liui9 libro scdo porsenna rex potens 7 famosus i Tuscia uolens reducere Tarquiniu supbu i regn um clausit Roma arcta obsidione p terram 7 aquam. 7 cu speraret i breui obtinere vrbem p inopiam uictualiu quida nobilis iuuenis ro man9 noie Mucius moleste ferens hac indignitate cu licencia senatus abscondito cultello trasiuit i castra ad locu ubi rex sedens p tribunali dabat stipendia militibz. 7 cancella rius sedens iuxta eu quasi i pari habitu ornatus. Mutius timens in quirere quis duoru eet porsenna ne ignorando regem manifestar et se iruit quo fortuna traxit eu 7 occidit scribam p rege. 7 fugiens p turbam territa faciebat sibi uia cu gladio sanguinolento. Sed fina liter concurrente mltitudine capt9 ductus ante cospectu regis intrepi dus dixit uba alta aiose. s. q erat Gaius Mucius ciuis roman9 qui ho stis uenerat occidere hostez paratus ipe mori qa pprium eet romanoru facere 7 pati forcia 7 q mlti simi les uenirent ad huc honore. Rex ac census ira 7 territus periculo ma dauit ut portaret ignis ad torme tum ut detegeret insidias. tuc Mu cius factus animosior dices corpus ee uile his qui magna gloria petut iniecat sponte manu i focu 7 illa comburres uidebat alienat9 a sensu. Et continuo rex stupefactus mira culo mandauit ut iuuenis remo ueretur ab igne crudeliora in se q i eum ausus. Tuc Mucius quasi remuneras meritu regis sponte di xit q trecenti pncipes romane iu uentutis coniurauerat contra eum i simili forma. Sic porsenna facta pace cu romanis recessit ab obsi dione. Nuc ad lram dicat beatrix se fosse stato lor uoler intero. i. si uo luntas illaru dnaru fuisset infrac ta come tenne Lorencio qui laur9 urens non aruit ad ignez su la t grada. e fice Mucio ala sua man se uero. i. rigidu. Et hic nota q hic uir fuit uere fortis 7 fecit actu uere for titudinis pmo quia fecit ex electio ne 7 deliberate scdo qa ad bonu fine s. p patrie 7 libertatis defensione. tercio quia fuit fortis i inuadendo i fugien do 7 i sustinendo. Na sponte subiuit penam ignis qui e magis afflictiu us q aqua cosi lauria ripinte per la strada illud uelle integru illas i dnas onde eran tratte uiolent9 7 libe ter retraxisset ad religionez como fo ron sciolte i libertate sua Et ad aliq ualem excusationem ipaiu addit. ma cosi salda uoglia e troppo rada. i uiris fortibz nedu i mulieribz. Et concludit beatrix e per queste paro le se ricolte lai come dei cu attentio ne i mente tua ee largometo casso qd faciebas contra me de diminu tione meriti che tauria fatto noia anchor piu uolte.

Ma or ti satrauersa. Ista e quarta 7 ultima pars generalis i qua bea trix remouet dubitationez q orit circa predicta. 7 pmo difficultatem contraditionis dicens ma or si ta i trauersa un altro passo. i. dubium magnu dinanci a gliochi. s. intellec tualibz tal. i. ta difficilis che per te stesso sine me non uscresti pria sare sti lasso. i. fatigatus i aio. Et tagit ipm dubiu qd oritur ex duobz dic tis superius. Et uult sentencialiter

C. A. de Laurentio

C de Rege tuscorum Porsenna

4 pars

dicere q̄ dictū picharde 7 dictū beatricis
uidentur contradictoria. Nā pichar
da i caplo p̄cedenti dixit q̄ Constan
tia semp retinuerat bonā uoluntatē
7 beatrix dixit hic q̄ nec Constātia
nec picharda habuerūt integrā uo
luntatem. Hoc aūt uidetur nimis in
conueniens quia picharda beata n̄
potest mentiri / 7 beatrix scīa uerita
tis nunq̄ potest dicere falsū. Dicit
ergo beatrix autori io to certo. i. cer
te sine dubio nelamente messo qui
a dixit superius q̄ crederet dictis i
aīabz sicut diis chalma beata non
poria mentire 7 cām assignaui pero
che sempre al primo uero apresso. i.
apud deum qui ē ipā ueritas. ergo
picharda dixit uerū tibi. vnde di
cit e poi potesti da picharda udire
quando loquebatur tibi supra che
Costancia tenne lafection del uelo
s. i corde 7 similiter ipā picharda
si chela par qui meco contradire
quia dixi tibi q̄ iste due nō habu
erant uolūtatē p̄fectā. ¶ Molte. h̄
Beatrix remouet contradictionē
p̄ unā distinctionē de uoluntate
simplici et s̄m quid. voluntas sim
plex ē uoluntas absoluta. volūtas
scdm quid ē uolūtas respectiua.
Modo tales operationes licet sim
pliciter absolute sint inuolūtarie
tn̄ sūt uoluntarie scdm quid: 7
p̄ tales meremur laudem ul' ui
tuperiū. sicut patet i pueris qui
timore uerberū uadunt ad sco
las 7 bene discūt 7 laudant̄ licet
plus laudarentur si sine timore
pene hoc facerēt. Qui aūt obsti
nati nullo modo uolūt discere ui
tuperant̄. Simlr operantes bonū
p̄pter timorem pene laudant̄ nō
simpliciter sed respectu illoz qui
nullo modo sūt reducibiles ad u
tutem. vel etiā laudant̄ nō p̄pter
p̄sens s̄z p̄pter spem futuri. Dicit g̊
Beatrix autori. o frate molte fia
te gia adiuenne mltis hoībz che
se fe di quel che far nō se cōuene
puta aliquid turpe ul' inhonestū
sicut patuit i petro qui negauit
xp̄m. ul' sicut dicit Aristotiles de
filio qui uerberat patrē ut alij
saluent̄. ideo dicit per fugir peri

glio. i. cā uitandi periculū contra
grato. i. contra uoluntatē. sicut aua
rus proicit merces tēpore tēpestatis
ut saluetur. Et cōfirmat dictum
suū exemplo manifesto Almeonis
qui mactauit matrē i ultionē pa
tris de quo facta ē mentio alibi ia
bis 7 Aristot exemplificat etiā de eo.
Dicit ergo come Almeone che di cio
pregato dal padre suo. s. Amphiarao
famoso augure spense. i. interfecit
la p̄pria madre. s. Eriphilem que pro
diderat eū ad mortē. Et dicit per
nō perder pieta se fe spiatato. pietas
enī ē amor ad parentes. modo Alme
on ut s̄uaret pietatē erga patrē us
us ē impietate erga matrē. Idem
fecit horestes de quo dicet i caplo
sequenti. ¶ A questo. hic Beatrix p̄
suadet autori ut consideret circa p̄
dictū passum cū distinctione p̄ decl
aratione sua dicēs a questo punto
uoglio che tu pensi che la forcia se me
schia al uoler 7 sic fit uolūtas mista
e fanno si che scusar nō se posson le
offense. i. peccata. vnde subdit uog
lia absoluta nō consente al danno
. i. peccato. 7 si consentit efficitur tc
mista. vnde dicit ma cōsentiue i tā
to i quanto teme cader i piu affāno.
s. i maius dannū sicut patet i eo
qui uiolauit uirginē qui ut eua
dat a morte disponsat eam quam
nunq̄ aliter disponsasset. 7 sic patet
q̄ uolūtas coacta uolūtas ē. Et hic
nō. q̄ si sit timor cadens i constātē
uirū excusat i foro ciuili 7 etiā in
bono morali sed nō oīo apud deum
Sepe etiā ē laudabile nō credere tim
ori quia. s. meli' ē diligere honestū
q̄ timere penā. tales ergo opatio
nes sūt quodāmodo uoluntarie q̊
dāmodo inuolūtarie. ¶ Pero. h̄ Bea
trix p̄missa distinctione necessaria
concludit solutionē q̄stionis ueri
ficans utrūq̄ dictū dicēs pero quā
do picharda quello spreme. s. quādo
dixit supra q̄ Constātia retinuit
uelū. intende dela uoglia absoluta
q̄a nō simpliciter consensit abstrah
entibz sed s̄m quid. s. rōe timoris
et io delaltro. s. uolūtate respectiua
intelligo quando dixi q̄ uota istaz
fuerūt aliquali diminuta q̄a scdz
quid sequendo uiolentiā nō redeū
do ad locū. si che uer diciamo isieme.

4 pars

C Almeon

C Amphiarao

C Eriphile.

Et imponit finem orõi beatricis di-
cens. cotal fo quale dictũ ẽ. s. tã pul
crũ 7 subtile londegiar del santo rio
.i. expansio sermonis chusci del fonte
sacre theologie onde ogni uer deriua
q̃a hec ẽ sciã ueritatis ut stati dicet
O amancia. Nũc ultimo dantes
subannectit aliud dubiũ cui' solutio
nem reseruat ĩ sequens caplm 7 ma
gna arte facit exordiũ ĩ quo reddit
eã beniuolam ad dicenda q̃a timeb
at se reddere onerosum illi loquendo
tantũ de tali mã. dicit ergo. dissio
apresso ĩmediate illi beatrici finita
orõe sua. o amancia del pmo amãte
.i. dei o diua. i. o sciã diuina diuini
tus infusa il cui parlar minonda. i.
irrigat mentem meã ariã e scalda
si ubi erã timidus 7 tardus ad petẽ
dum de meis dubijs che piu epiu i
mauiua. i. uigorat nõ ee laffection
mia tanto pfonda. i. sufficiens 7 di
gna che basti arenderui gracia per
gracia p beneficio recepto p tã pulc
ra declaratione. ma quei che uede
.i. deus qui cernit affectiones hoĩuz
e pote 7 uult 7 sat reddere condi
gnũ acio risponda p me. Jo. hic
autor ad excusationez suaz probat
q̃ nõ ẽ mirũ si post unũ dubium
insurgit alterũ dicẽs io ueggio ben
che giamai nose sacia nostro intell
etto. s. human' sel uer non illustra
.i. illuminat di fordal quale. s. sũ
mo uero nesun uero se spatia deus
enĩ ẽ finis oĩuz aliorũ. Et nichil ẽ
bonũ nisi p cãm finalem. Ideo sub
dit posasi in esso ipẽ intellectus nr̃
ĩ ipõ uero primo come fera ĩ lustra
ĩ lustra 7 est optima methaphora.
sicut enĩ fera diu uagatur 7 uen
atur p siluã 7 post oĩs labores re
quiescat ĩ antro ita intellect' ĩ mũ
do diu speculat' 7 contẽplat' 7 nũq̃
quiescat nisi ĩ ipõ fine suo. ideo dicit
tosto che giunto la. i. stati cũ appre
henderit ipm̃ uerũ. 7 addit e giun
ger pollo. bene dicit. Nã impossiblẽ
est pcedere ĩ infinitũ ĩ causis fina
lib; eo q̃ desiderũ humanũ esset
uacuũ 7 inane ut patet scđo me
thaphĩce si non ciascun disio sarebbe
frustra cũ tamen naturalr̃ omnes
desiderẽt scire. Nasce. hic autor ĩ

ostendit quõ de nã intellect' ẽ inqui
rere 7 inuestigare ultimũ finez qui
ẽ felicitas pcedendo de una ueritate
cognita ad aliã cognoscendaz. dicit
ergo il dubio nasce per quello. s. in
tellectũ a pe del uero. q. d. q̃ una du
bitatione succisa ĩ intellectu rena
sciť alia aguisa di rampollo. i. pul
lonis siue plante q̃ de nouo nascat
naturalit̃ arbore succisa et ee natã
chal somo pinge noi. i. ad sũmaz
ueritatez 7 felicitatẽ impellit nos
di collo in collo. i. de gradu ĩ gradũ
Et hic nõ. q̃ natura dat entibus
p q̃d possũt attingere suos fines
alit̃ operaret̃ frustra. ergo ho potest
cõsequi finez suũ qui ẽ felicitas p
uirtutes operando 7 sapiam specu
lando. homo enĩ natus ẽ ut fiat
felix. Sapientia ergo supponit uir
tutes morales 7 intellectuales sicut
finis ea que sũt ad finez. ideo dici
tur postrema uia doctrĩne. Per. hic
ultimo dantes ex pmissis elicit in
tentionez suã dicens questo. s. nale
desiderũ menuita questo masicu
ra ubi eraz timidus. O donna que
dñaris alijs scientijs adimandarui
dunaltra uerita circa eandez mãm
che me' oscura. Et ecce io uo saper se
lom po sodisfarui ai uoti manchi qu
alia fuerũt uota picharde 7 Cõstan
tie si con altri beni puta ieiunijs 7
elimosinis cha la uostra statera. i. iu
sticie nõ sian parui. Et subdit actũ
beatricis que optime disposuit eũ
ad dicenda dicens beatrice mi guar
do con gliochi pieni di fauille damor
qui continuo crescit ĩ ea 7 magis 7
accendit eũ con si diuini che uinta
mia uirtute humana dei le reni.
.i. uerti tergũ e quasi me perdei
con gliochi chini quia oculi mei
grauati sũt nimio splendore ocu
lorũ ei;

Cant' v. ĩ q̃ mẽi de luĩne d' uoto 7 ponit' ascẽs' ĩ spaz mercurij.

Mercurius

S Jo te fiameggio nel caldo
damore. Postq̃ ĩ superiori
caplo pcedenti post duo
dubia soluta mouit unũ
terciũ dubiũ circa finez ĩ facto uo
ti nũc cõsequenter ĩ isto quĩto c'

.C. v.

p pars

pertractat

pertractat illud dubiū 7 describit suum ascensū ad sperā Mercurij 7 p̄sens caplīm potest breuiter diuidi ī quattuor partes generales ī quarū prima autor ostendit qualr̄ beatrix soluit dubiū ī generali. ī sc̄da remouet dubitationez 7 facit declarationem c̄ca solutionez sc̄am ibi tu sie omai In tercia dat unū salutare 7 utile documentū circa materiā uoti ibi nō prendano. In quarta 7 ultima intrat nouā māam mercurij. Ad p̄mum ueniens dico q̄ autor ptractat istud dubiū ī generali. sed p̄mo tangit bonā dispositionez beatricis 7 sui. Unde cōtinuās dicta dicendis itroducit ip̄am beatricē q̄ tangit causaz quare oppressit eū nimietate splendoris 7 incipit sic sio te fiammegio .i. inflāmo te radijs sapie mee nel caldo damore .i. amore ardenti diuino dila dal modo chen terra se uede .q.d. ultra morē humanū quia talis splendor nō inuenit̄ ī terris si che digliochi toi uinco il ualore .i. uirtutem 7 potentiā uisiuā sicut patuit ī fine capl'i p̄cedentis nō ti marauigliar .q.d. nō debes mirari ul' dubitare de hoc. che cio procede da pfetto uedere intellectus depurati che come aprende .i. sc̄dm q̄ pl' cognoscit cosei nel bene apreso moue il pede .i. affectionem ī ip̄m bonū cognitū quia continuo magis tendit ī altū. ¶ Io. Hic Beatrix declarat ī eo q̄d dixit dicēs io ueggio ben si come gia ~~mi~~ rispiende ī nel intelletto tuo leterna luce .s. ueritatis. 7 dicit che uista sola e sempre amor acende. Et hic nō bene q̄ ista lr̄ā potest intelligi ī sensu composito 7 ī sensu diuiso. In sensu composito dupl'r uno modo sic che .i. quā lucē et̄nā sola uista .i. sola uisio intellectualis accendit sed ista expositio uidet̄ ipp̄ria q̄a uisio humana nō accendit lucē eternā sed pot' ec̄. Alio modo sic che uista sola .i. q̄ lux eterna uisa sola ita q̄ li uisā ponat̄ p̄ncipalr̄ nō noīaliter 7 ista expositio etiaz nō uidet̄ posse stare quia illud et nō habet quid copulet 7 orō ē semper suspensiua ideo ista lr̄ā ē intelligenda ī sensu diuiso ita ut exponat̄ che .i. q̄ lux et̄na uista .i. stat ibi ī intellectu tuo sola sine alia affectione impediente quia intellectus autoris erat penitus depuratus 7 datus contēplationi diuinor̄ ideo dicit e sempre accende amor .i. ī intellectu tuo quia cōtinuo semper inardescas ī amore et̄ne ueritatis 7 ista uidet̄ intētio lr̄ē sicut patet ex uerbis p̄cedentibz 7 sequentibz Unde subdit q̄ nichil cadit ī intellectū nisi saltē habeat colorē ueri dicit ergo e saltra cosa .i. si alia ueritas apparens uostro amor seduce .i. trahit uos ī amorez sui non ee se no alcun uestigio .i. q̄ddaz signū apparens di quellā .s. lucis 7 ueritatis et̄ne mal cognosciuto quia apprehenditur tamq̄ bonū cū tām nō sit. ideo dicit che traluce quiui .i. trāsparet umbratiliter ibi ī mūdo q̄a nichil potest amari nisi bonum ul' apparēs bonū ut sepe dictū ē et dicetur. ¶ Tu. Nūc beatrix p̄misso exordio descendit ad dubiuz 7 primo p̄ponit ip̄m dicens tu uoi sapere se con altro s̄uigio .s. bono se po render tanto .s. deo per mancho uoto .i. defectiuū quale fuit uotū pichar de 7 Cōstantie si che sicuri lanima .i. securet .i. securā faciat aīāz di litigio ita q̄ nō obiciat̄ sibi ad culpaz ī iudicio eterni iudicis. Et subdit p̄cessū Beatricis ad soluendū dubiū dicens beatrice comincio .s. a repetitione dicti dubij questo canto .i. p̄sens c. e cōtinuo cossi il processo sancto a simili si com hom che suo parlar nō speccia .i. qui nō intermittit narrationez suā interponēdo aliud uel aliū s̄monez ¶ Lo magior. h' beatrix uolens soluere dubiū p̄mittit q̄dam necessariā ad solutionez uoti 7 p̄mo libertatē arbitrij ī qua tota fundat̄ uotū. Unde de iure ciuili s̄uus nō potest se obligare q̄r n̄ h't uolūtatē. unde reputat̄ mortuus ciuil'r. Extollit ergo magnifice istd' nobile p̄ncipiū dicēs lo magior dono che dio fesse creando p sua larghettia .i. magna liberalitate e piu conformato ala sua bontate q̄a deus est liberrim' 7 libere agit e quel chei piu aprettia q̄r p ip̄m h' fit simillimus

C. N. q° dicat Augustin⁹ de libertate arbitrij.

deo. fuo la libertate dila uolonta
Et hic nota bene q Sextus pitago
ricus ut refert Augustinus dixit
libertatē arbitrij dedit deus hoibz
ut pure 7 sine peccato uiuentes
similes fiāt deo. Nā ut idez dicit
uir castus 7 sine peccato accepit
a deo effici filii dei. tēplū eni dni
ē mens pura 7 altare optimū ē
ei cor mundū. Ergo ad bn̄ uiuē
dū 7 recte agendūz datū ē hoi li
berū uolūtatis arbitriū. melior ē
ho ē qui uolūtate magis q necces
sitate bon⁹ ē. Et dicit di che. i. qua
libertate arbitrij le creature intel
ligenti. i. racionales sicut angeli
7 hoies foro e son dotate. e tutte.
q̄tū ad indiuidua e sole q̄tū ad
spēm. sicut a simili si dico omnes
hoies sūt racionales. i. sola species
humana int̄ aīalia ē racionalis.
Or. hic Beatrix p̄misso uno fun
fundamto ostēdit quale debeat ee
uotū perfectū. Ad cui⁹ intelligētiā
oportet p̄notare q uotū ē quasi
quidā contract⁹ quo ho paciscit̄ cū
deo. Ad cōtractū aūt iuste celebr
andū requirūt̄ mlta. s. psone con
trahentiū res sup qua fit cōtract⁹
7 mutuus cōsensus. Modo ad ppo
sitū i uoto ɔtrahentes sūt d's 7 ho
Res contracta ē peregrinatio ie
iuniū 7 similia 7 cōsensus dei 7 hois
necessario requiritur. Et tu dices
quō sciam si deus cōsentit: respō
deo si iustū ē sicut i pacto tēpo
rali ait p̄tor pacta s̄uabo bona fi
de facta nō i fraudem. Nūc ad
lrām dicit beatrix or ti para lal
to ualor del uoto. i. magna uirt⁹
se tu argomēti quinci. i. si tu ar
guis ab ista arbitrij uolūtate se
ee si fatto. i. tā legitime cōtractū
che dio consenta quādo tu cōsenti
. i. acceptet uotū tuūz exaudiendo
7 ecce quō che uictima fassi. i. sac
ficiū gratū deo di questo thesoro
. i. caro dono libere oblato deo tal
qual io dico dedicādo mētē deo 7
obligando se sponte illi. unde dicit
e fassi col suo atto. i. cū actu ipius
uolūtatis libere nel fermar il pat
to. i. uotū tradio elomo. Dunqua
hic ultiō beatrix ex p̄missis elicit
suā conclusionez. s. q ho nō potest absol
ui nisi s̄uato pacto unde dicit. don
qua che render possi per ristoro. i. p
cōpensatione. q. d. nichil q° decla
rat dicēs se credi bene usar. i. iuste
cōuertere i usus tuos ul' alteri⁹ ql
chai offerto. i. pmisisti deo i solēni
uoto uoi far bon lauoro. i. iustum
opus di maltoletto. i. de eo q° iniu
ste abstulisti deo sed de alieno lar
giri spēs furti ē ut ait Salomon;

a – 2 pars

Tu sie, o mai. Ista ē secūda pars ge
neralis in qua Dantes remouet que
stionez q nascit̄ ex solutione facta
7 facit declarationez circa uotū. Et
p̄mo beatrix uolens soluere dubiū
cōtinuat p̄cedentia ad sequētia 7
facit autorē attētū a dicenda dicēs
tu sei omai certo del magior punto
q̄stionis pposite ma per che santa
chiesa romana in cio dispensa com
mutando rē p re che pare incōtral
uero, ch io scoperto dicendo q nichil
potest reddi p cōpesatione cōuenti
ancor sedere un pocho a mēsa. i. opor
tet adhuc te attendere modicū ad
doctrīnā meā q cibat aīūz tuū 7 ec
ce cām pero chel cibo rigido chai
preso. i. mā uoti nondū bene diges
ta richede ancora aiuta a tua disp
ensa. q. d. indiget adhuc declaratio
ne circa dispensationez uoti. ergo
apri la mente ut cōs̄ues a quel ch io
ti paleso. i. ppalare intēdo e fermalui
entro ne labat̄ de facili a memoīa
7 ecce cām che auere inteso sencia
lo ritenere. i. intelligētia sine me
moria nō fa sciencia. bene dicit
quia sciā ē habitus acquisit⁹. Vnde
uidem⁹ mltos habentes magnū in
geniū nō p̄ficē i sciā qa negligūt
7 nō faciūt habitū i ea. Due. hic
beatrix p responsione p̄mittit ex
qb⁹ cōsistit uotū 7 dicit q uotū cōstat
ex duobz. s. ex materia 7 forma. Ma
teria ē ipā res ex qua fit. forma ē
ipā cōuentio. unde dicit due cose se
conuegnono al essentia. i. ad sbaz
di questo sacrificio. s. uoti q° supra
appellauit uictimā luna ee quella
di che si fa 7 hec ē mā. laltra ee la
conuencia. i. cōuentio 7 hec ē forma

C. N. q° requiruntur ad commutacioez voti.

Et uerificat dictũ suũ quãtũ ad for
mam dicens questa ultima .s. coue
tio giamai nõ se cancella .i. nõ rem
ittitur se non seruata per solutionez
debiti q2 solutione ei qd debetur oĩs
tollit obligatio e intorno di lei si p
ciso di sopra se fauella . q. d. ubi dixi
supra simplr q uotũ non poterat tol
li habui respectũ ad cõuentionez que
ẽ forma uoti 7 forma ẽ q dat esse rei
7 cõsuat eã ĩ esse. Et pbat dictum
suũ p legẽ antiquã q fuit figura no
ue dicens pero necessitato fo .i. neces
sario impositũ ali hebrei p moysem
ex pcepto dñi. pur loferire sicut pa
tet ĩ exodo 7 leuitico anchor chal
guna offerta se permutasse sicut
fili9 abrae ĩ arietez 7 dicat come sa
per dei quia uerus xpian9 7 theolo
gus debet scire utrãqz legem. ¶ Al
tra hic Beatrix uerificata solutio
ne sua de re ĩpmutabili uerificat
ipsam de pmutabili dicẽs laltra .s.
res che tee aperta .i. iam manifesta
ta tibi p materia .s. uoti ex qua fit
pote bene esser tal .i. ita cõdition
ata che nõ falla .i. nõ errat se con
altra materia .i. re se cõuerta sicut
ieiunium ĩ elemosinã. Et hic nota q
ad cõmutatiõez uoti legiptime fa
ciendam tria pncipaliter requirũtur
pmũ autoritas supioris. sc̃do mel
ioratõ rei. tertio cã legiptima. sic
si uouens sit senes debilis uel ĩ
firmus. uel si ex ipius absentia tu
batio timeatur ĩ terra. unde circa pri
mũ amonet nos dicẽs ma alcũ q
uotũ fecerit nõ trasmuti te mer
carcho .i. uotuz quod est graue o
nus ala sua spalla .i. graueт eum
per suo arbitrio quod est liberuz
sencia la uolta de la chiaue biancha
.i. argẽtea e di la gialla .i. aurea .q.
d. sine licentia pastoris qui habeat
autoritatẽ 7 scientiã soluendi 7 lig
andi q figurãt in clauibus sicut pz
nono c° purg. ¶ Et hic beatrix tãgit
sc̃dam rem requisitã ad uotũ .s. m
elioratõne dicens et credi tu q.t

uis pmutatõne impetrare a sacer
dote ogne permutancia stolta. sup
ple esse se la cossa dimessa que er
at uota uel promissa non ee ricol
ta .i. cõtinetur in la sorpresa .i. de
nouo assũpta a simili come l qua
tro nel sei .i. sicut numerus quat
narius conphendit sub senario .i.
nũo maiori 7 pfectiori .q. d. nisi r
es assũpta ualeat alteruz tantũ 7
dimidio. Et io addit unũ notabi
le .s. q de re optima nõ potest fieri
comutatõ in uoto. q2 nichil repit
melius uel eq bonum. sicut cũ qui
uouit 7 dedicauit suã uolũtatem
liberã deo. un dr pero qualũqz cosa
tanto pesa .i. ẽ tanti pretij p suo ua
lor .i. bonitate che tragha ogne bila
ncia .i. pponderet oĩb3 alijs rebus q2
nõ repitur alia res tã iusti ponde
ris nõ se po sodisfare cõ altra spesa
.i. aliqua compẽssatione uel dispen
satione. sicut ẽ uotũ continẽtie q
ua nil melius repitur. un Jeronim9
nuptie replent terrã uirginitas par
adisũ. Et hic nota q hoc tangit cõ
stãtiam et pichardaz. tñ ad excusa
tionẽ cõstantie dicebatur q p bono
regni sicilie hoc fez erat. Nota ẽ
q papa potest oĩa 7 quedã alia.

¶ Non prendan. Ista ẽ tertia p
ars generalis in qua beatrix dat u
nuz optimũ documẽtũ amonẽs
nos ne simus festim uel impro
uidi circa uotũ faciendũ dupli
ci exẽplo. Ad pmi ĩteligentiã est
sciendũ q sicut pz libro Judicum
populus Jsrahel ad tempus fuit
gubernatus p Judices 7 an q
p reges. Jnter alios aũt fuit u
nus uocatus Jair de citate gal
aad q habuit .xxx. filios ex ux
ore et aliũ ex meretrice nõie
Jepte quẽ frẽs eiecerunt q2 nõ
erat legiptimus. Vel uerius q2

timebat eum cum esset vir fortissimus et
pugnator qui congregavit magnam tur
bam pauperum et latronum. mortuo au
tem patre filii Israhel propter nova peccata
ydolatrie cum non possent resistere ad
versariis elegerunt Jepte principem eorum.
Jepte ergo iturus contra hostes fecit vot
um domino quod si obtineret victoriam in re
ditu faceret sacrificium de eo quod occurre
ret sibi in porta domus sue. Jepte ergo
victor hostium quorum .xx. civitates op
presserat ex filiis hamon cum rediret
cum triumpho occurrit primo sibi unigenita fi
lia cum sono et cantu. qua visa doluit n
nimis. sed puella non recusavit fieri vi
ctima. petiit tamen ut duobus mensibus iret
per montes deplorando suam virginitatem
quo facto pater immolavit eam. et Jepte iu
dicavit Israhel sex annis. Nunc ad literam
dicit Beatrix non prendan i mortali il
voto a ciancia, per truffa. quia est res gra
vis. vivo siati fedeli. voi homines et a ciò
far non bieci. id est simplices et improvidi sicut
come Jepte a la sua prima mancia. id est
primo genite filie cum careret omni
alia prole. cui più si convenia dicer m
al feci. id est peccavi male vovendo che ser
vando. scilicet voto far peggio. Et in Josephum
dicit quod Jepte non obtulit deo gratum holoca
ustum neque legiptimum quia si causecur
risset sibi obtulisset ipsum deo. ideo fuit et
stultus in faciendo tale votum et crudelis
et impius in adimplendo. ¶ E così.
hic Beatrix adducit aliud exemplum
tractum ex historiis gentilium. et ad de
clarationem huius litere satis obscure
est sciendum quod sicut pulcre scribit ditis
cretensis qui asserit se interfuisse bello
troyano Agamenon apud aulidem in
sulam circa lucum diane telo transfixit
capream. et non multo post sine ira cel
lesti sine corruptione aeris facta est pestil
entia magna in exercitu grecorum sine
remedio. sed mulier quedam deo pl
ena dixit quod ira diane hoc fiebat que pe
nam sacrilegii exigebat ab exercitu cu
ius dux capream interfecerat. nec pla

¶ Agamenon

cari posse nisi immolaretur filia eius
sed cum Agamenon ostinate contradic
eret duces spoliaverunt eum ducis ho
nore. Ulixes vero fictus vulpinus ite
rum ivit ad micenas cum falsis literis Ag
amenonis ad clitemestram simulans
Effigeniam desponsandam Achilli. quam m
ater libenter dedit cum viro clarissimi
nominis nupta videretur. Ulixe reverso cum
effigenia ad lucum diane Agamenon
naturali pietate volebat fugere ne et
iam crudeli immolationi interesset. sed
nestor rex amplissime autoritatis fa
cundissima oratione retinuit eum. Cum
ergo Ulixes et Menelaus cum Calcante
virginem ad sacrificium adornarent orta
est terribilis tempestas valde. quare
menelaus et socii in magna perplexi
tate nesciebant quid agerent. Et ecce
vox de silva audita est dicens talle
genus sacrificii non placere dee ideo ab
stinendum a corpore virginis. quia Aga
menon lueret penas dignas ab uxore
post captam troyam. sed ymolarent lo
co virginis quod in luco esset oblatum.
et continuo cessavit tempestas. tunc de
liberantibus cunctis stupefactis cerva
pulcerrima apparuit ante aram quam
continuo immolaverunt. Et Achilles et
alii clam destine destinaverunt virgi
nem ad Regem sythiarum qui tunc erat
at quo facto reges venientes ad Agam
enonem mestum consolati restituerunt
ipsum ad pristinum honorem. que res fuit a
gratissima exercitui quia omnes illum vel
ut patrem sapientissimum colebant. qu
aliter autem horestes occisa matre perve
nerit ad effigeniam sororem suam non
prossequor quia non facit ad propositum.
sed scire velis hoc scribit ovidius cl
are libro de ponto. Set hic nota lect
or quod sine fabulam poeta noster vide
tur dicere falsum. quia Agamenon non vo
vit nec immolavit filiam sponte ymo
semper vetuit. Sed dicendum est quod a
Autor accepit hoc a tullio qui scrib
it tertio offitiorum quod Agamenon cum

¶ Vlixes

deuouisset diane quod i suo regno p
ulcerimu natu esset illo anno imo
lauit effigenia qua nichil erat eo a
nno natum pulcrius. et primo tu
sculani dicit Effigenia i aulide du
ci se imolandam iubet ut hostiu sa
guis effunderetur. Nunc ad literam dic
it beatrix entirdouar poi. s. homines lo
gran duca di greci. Agamenone co
si stolto i uouendo sicut Iepte. un
tullius dicit promissum potius no
faciendu qz tan crudele peccatu com
ittendu. Et dicit onde pianse Effi
genia il suo bel uolto lz no sicut fil
ia Iepte. che piagere dise i folli ei sa
uij. q. d. omnes habentes humana af
fectione che udir parlar di cosi facto
colto. quanto magis qui uiderunt. Et
certe simile fecisse narratur aliud dux
grecus ydumeneus qui ut scribit Vi
gilius inminente ualida tempestate cuz
rediret a troia uouit se imolaturum
primam rem occursuram sibi. et cum p
filius occurrisset uolens ipm imola
re pulsus est a cretensibus de patria.
Et hic nota qz Agamenon potest in
deri ifelicissimus homo. na qui dux tot
regu mactauerat filiam ppriam et
tot laboribus et sumptibus bellorum uin
dicauerat adulteriu paridis ipse ma
ctatus e ab egisto sacerdote adulter
io uxoris sue cuz redisset i patria glo
riosissimu triumphato more bonis.
Siate hic beatrix suadet ex dictis qz n
simus nimis festini imo tardi ad uo
tu dicens o cristiani siate piu graui
amouerui. s. ad uotu non siate com
e pena ad ogne uento. i. non leues n
mobiles ad omne impetu aduersorum et pre
cipue nauigantes hoc facere solent ad
paruu uentuz contrarium. enon credia
te chogne aqua ui lauj. qz no sufficit a
qua sca ad soluendum tale debitu. Et
subdit qz possumus esse securi in hoc di
ces auete el nouo el uechio testamen
to quorum utruqz precipit reddere qu
od uouetur. Et si ignoratis faciam
scripturam habetis el pastor dila chiesa
. q. d. prelatos predicantes et dirige
tes uos saltem uerbo io dicit chem
guida. et ideo questo ue basti auostr
ro sauamento. Se hic beatrix docet
nos obuiare hiis que precipitat nos
i uota. s. cupiditatibus nris dicens
se mala cupiditia altro ui grida. sic
cupiditas uindicte compulit Agame
none et cupiditas uictorie Iepte ad
tan cecca uota. et ita cupiditas lucri
compellit auaru. ergo siate homini
. q. d. regimini ronne que regulat pas
sione. non pecore matte que secuntur
solam sensualitate si chel giudeo qui
ht solum uetus testamentu et opti
me seruat precepta legis antique tra
uoi di uoi non rida. et uere uitei in
uitatur multu et trufantu de xpianis
qn uident tam impie blasfemari x
pm. Et concludit ne recedamus ab
eccia p domesticu exemplu dices no
fate come agnel che lassa il lacte dil
a sua madre. et ita nos doctrinam m
atris eclie. esemplice elascino seco
medesmo asuo piacere combate. et sic
cadit in os lupi. et ita nos ignorantes
caditis in os diaboli qui dicit sicut di
citur fabulose qz lupus inuenit agnu
solu sine matre. et comedit eum ex
cusans se qz opportebat agnu mori qu
no posset uiuere sine lacte. ut dt alr
Cosi beatrice. Ista est qu[illegible] 2o Ve4.
arta pars generalis in qua dantes de
scribit suu asensu ad speram mercurij
Et p continuans dicta dicendis tangit dis
positone beatricis ad noua materiam di
cens cosi beatrice ame. supple locu
ta e comio scriuo. et amonitone facta
poi se riuolse tuta disiante auiarci ost
endendi michi alia. aquella parte x
supiore ouel mondo piu viuo. no dic
as ad orientem sicut aliqui male e
xponunt imo ad speram mercurij que
est in uatior spera lune set subdit i
quo ipa disposuerit eu ad sequentem
materia p duo signa dices losuo ta

· 4a pars ·

· Assensus Dantis ad speram Mercurij ·

cere qr fecit fine s'moni el transm
utar sembiante. qr fca e claior 7 al
acrior poser scilentio al mio cupido
i gegno auido nouitatis che gia t
noue questione auea dauate. q. d.
lz alia dubia restarent discutienda
circa mam uoti tn fine fecit qr ordo
libri no patitur plura dicere ideo hn
fingit q beatrix appareuerit eu3 ad
alia. ¶ E si hic autor describit suu
uelocē ingressu in speram merchuij
p una compatonez claram dicens
e si come saietta che nel segno pcote
cum impetu pria che sia la corda qta
. q. d. ualde cito cosi corremmo . i. cur
sum i traximu nel secondo regno . i.
celum mercurij. Et tangit magnā
pulcritudine beatricis dicens qui
uidio la dona mia si lieta plus sol
ito qr magis ascendit ad maioē co
come nel lume di quel ciel . s. mer
curij se mise che piu lucente sene
fe il pianeta qr . s. lume additum ē
lumini. Et sudit poeta mutatōne
sui arguens a minori dicens . e se l
a stella . s. mercurij que est parua 7
parum clara se cambio e rise qr fca
est claior qual me feci io . q. d. m
ulto magis mutatus su3 7 fcus
claior che pur da mia natura tra
nsmutabile son p tute guise. qr
sum mortalis receptibilis omi3 i
fluentie ubi stella est inpermut
abilis. Et hic nota bene q pulcre
Autor hoc fingit qr mercurius est
couertilis nature medius et i di
ferens talis qualem iuenit plan
ete p miserunt 7 potenciorib3 co
heret. ideo bene dicitur deus eloq
uentie eo q eloquentia iuncta sa
pie plurimu prosit 7 sotiata ma
litie multu noceat. ¶ Come nuc
Autor desc'bit apparentia aiar bea
tificatar sub i fluetia mercuriali
que ostendebant se cu gratulatioē.
et hoc p una 9patione claram 7 p
priam dicens come i pischiera h

¶ N. & eloquentia

che tranquilla e pura . q. d. i aqua
clara q bene assimilatur stelle cor
pori dyafano et puro trag̃osi i pesi
qui bene representant istos spus le
nes et uelocs accio che uen di fori.
sicut ad escā per modo chelli extimi
sua pastura . ita dantes 7 beatrix
ueniebant ab extra et sps illi expe
ctabāt delectatōne ab eis . ita asi
uidi si uidio ben piu de mille splē
dori . i. plurimos spus lucentes tr
arse uer noi cu letitia . 7 in ciaschu
sudia supple dici ecco chi cresciera
li nostri amori . s. i numero qr quā
to maior ē numerus possessorum
eterne glie tanto plus est ibi car
itatis 7 amoris. Vel hoc dicit qa
Autor reūsus ad mundu scribet
de eis 7 exaltabit nomē 7 famam
eor. Et sudit i speciali singular
em affectōne quam habebant ad
eum dicens e si come ciascuno an
dauenia appinquantes ad nos uede
a si lombra . i. aiā clara piena dileti
tia plausq pūmo nel folgor chiaro
. i. splendore lucido che delei uscia. x
Et h' nota q poeta merito dat istis
singulare claritate 7 leticiā. qr me
curius est qui facit hoies actiuos
sagaces eloquentes. eloquētia autē
est res mirabilis de qua dt tulli9 q
nichil uidetur melius q posse dicē
do tenere hoiu3 turbas mentes al
licere uolūtates p uocare 7 reuoc
are. quid tam regale ta liberale q
dare salutem liberare piculis . reti
nere hoies i ciuitate . ergo bene dt q
no conetur antecellere hoib9 i eo m
axime i quo hoēs bestijs pualet. qs
ortari ad uirtutem ardentius qu
is auicij acrius reuocare . et c. mu
ficas laudes eloquētie tangit Tulli
us p° de oratore. 7 Augustinus lib°
de doctina xpiana. ¶ Pensa nuc
Autor i troducturus unu illustrissi
mu et preclarissimu spm de spera
Mercurij intendit facere auditor3

¶ qd faciat eloquentia

audiu͂ ⁊ atentētum pulcre et artifitiose suspendit aı͂uz legentis ostendens ardentē affectionem quā habebat sciendi de illis spib;. ⁊ conu͂tit smonē suu͂ ad auditorem dicēn̄ pensa lector se quel che qui se intia. quod iaz uidetur tibi esse quid magnu͂ de quo dicere cepi nō procedesse. ulteriu͂ come tu auresti angosiosa cantia. i. angustiosam cantudinē ī mēte dipiu sapere q̄ audiueēs q2 nichil quasi dixi. sicut gr̄a exēpli siquis narans unā rē iocundam cum suma delectatione ⁊ dulcedine iā cepisset aı͂os audientiuz dimitteret narationē in certā quāto ardore desiderarent audire ressiduu͂. ideo dt eperte uedrai come me ra in disio dudire diquisti. s. spibus qui faciebant michi tantuz gaudiuz et festu͂ loz cōdicioni. sicome aglıochi mei intellectualib; misoz manifesti. // ❡ O nūc autor ītroducit illum spirituz gloriosissimu͂ qui exorditur narrat ⁊ offert se sibi dicens obene nato. i. o dantes nate ī bona hora acui gratia. s. diuina cōcede uedere litroni. i. sedes del trionfo eternale. i. triunfantis eclie nanci che lamilitia sabandoni. q. d. in uita ante mortem quod nulli alij unq̄ cōcessit tali modo. noi semo accesi del lume. s. diuino che per tutol ciel se spatia. i. quo omnes celi replentur. ⁊ sic respondet d̄ cōditionib; de quib; autor desiderabat scire. Et dicit epero se disij. si pro q2 dinoi chiarirti qui uidemur tibi ita clari atuo piacer te satia. q2 libēter habebis optatum. Et concludit Autor cosi da un diquelli spirti pij. s. a spu͂ Justiniani qui fuit iustus ⁊ pius dicto mi fuo. eda beatrice de instatin dictuz fuit didi sicuramēte q2 prompti sūt. ecredi come adij q2 oı͂s beatus deus participatione nec potest dicere fim. ❡ Jo hic Autor ponit responem suā ad spm̄ et primo se excusat si nō cognoscit euz dicēs io

ueggio ben sicome tu tanidi. i. uelans nel ꝓprio lume quod est clarissimu͂. eche digliochi il traggi. q. ex oculis siderib; perche corusca. i. resplendet sicome turidi. i. letaris. ma nō so chi tu sij o aı͂a digna ista gloria neperche aggi il grado di la spera. s. mercurij chese uella ai mōtali. i. hoīb; conglaltruj raggi. s. solis. hec dicit q2 mercurius semꝑ concomitatur cuz sole unde ipm̄ uidere nō possumu͂. io est ualde occultus. nuq̄. n. recedit a sole nisi ꝑ paucos gradus. Et hic nō bene bone lector q̄ merito sapia figuratu͂ ꝑ phebu͂ que semꝑ bona est sicu͂ sol est optimus planeta. Eloquētia u͂o figuratur ꝑ mercuriu͂ qui est planeta medius et ita eloquentia nunc bona nūc pessima. est. n. smo sicut gladius utilis in manu iudicis inutilis ī manu p̄donis. smo eni ore sapientis est sicut tesaurus desiderabilis. et tn̄ in proteruo garullo depnosu͂ nequitie instm̄. sicut g° mercurius semꝑ sociat solem uel parum recedit abeo ita eloquētia sapiētiam. Iste g° Justinianus iustissim imꝑator in dextra manu tenuit librum sapiē in quo tradit ciuilem sapiētiam que est res sāctissima. in sinistra u͂o gladium eloquentie. est. n. Rhetorica pars ciuilis sciē ut testatur Ar et Tullius. Vel q2 arma tractauit que debent esse iuncta cum legib; ī romano p̄ncipe. Vn bene Tullius nichil aliud est eloquētia nisi copiose loquēs sapia de cui° mirabilli uirtute ⁊ potēcia multa dicta sūt in ferni c°. // ❡ Questo hic ultimo Autor appariat Justinianu͂ ad loquēdum comperās ipm̄ soli ⁊ continuās dicēdis dicit questo dissio dritto a la lumera. i. luminoso spm̄ che pia mauca mauca parlato offerens se onde lafessi lucent piu assai diq̄l chelera. q2 si erat p̄mo luminosa facta est luminosior uolens narare

n. 8 sapia et eloqntia

de Justiniano Imperatore

Rhetorica

6
T. N. de Aquila.

inclita gesta sua et multorum illustrium
romanorum a simili sicomel sole che se
se cela elli stessi. oculis hominum per tro
pria luce, propria comel caldo arose .i.
consumpsit le temperance di vapori
spessi. hoc dicit quia sol. primo remittebat
et temperabat splendorem eius ita quod
oculus poterat aliqualiter respicere
ipsum sicut ipse Autor de se scribit quando
primo uidit beatricem per piu le
titia simi senasco se la figura santa.
.s. Justinianj dentro al suo raggio .i.
sue lucis ecosi chiusa multo lumine
mi rispose chiuso .i. uelate nel mod
o chel seguete canto canta .i. sicut quod
poetice describitur in sequenti capitulo. Ci
t vi in quo introducit Justinianus imperator
narrans multa que gesta sunt sub signo aquile. V

POssia che Costantin laguglia
uolse. postquam in precedenti capitulo
dantes introduxit spiritum Justin
iani ad loquendum secum nunc con
sequenter in presenti capitulo sexto ponit or
ationem et narrationem eius. et presens
capitulum ad minus diuidatur in tres
partes generales. In prima quarum Justi
nianus breuiter percurrit tempus suum
imperij suam conuersionem et opera ma
gna. In secunda succincte perstringit
memoranda gesta Romanorum facta sub uict
orioso signo Aquile per multa secula
ibi orqui alaquestion. In tercia et
Vltima respondet ad unam petitionem
Autoris et nominat aliam animam
moderna de sua spera ibi questa pi
cola. Ad primum ergo dico quod Justinia
nus narrat tempus suum imperij con
uersionem et opera. et primo uult di
cere quod romanum imperium iam steter
at in grecia ducentis annis et plus
post translationem factam per constantinum
quam peruenit ad manus suas. dicit
ergo lucel di dio .i. Aquila signum
ducum et imperatorum romanorum quam
appellat auem dei quia apud omnes poe
tas antiquos Aquilla dicitur auis
Jouis quia dedit sibi bonum Augurium

Victorie sicut expositum est purgatorii capitulo.
et mirabiles uirtutes Aquile scripte
sunt primo capitulo huius. de qua dicit Josephus quod
Aquila est signum Romanorum quia uniuersarum auium
habet regnum et est fortissima. se retiene
.i. moram fecit nel extremo de euro
pa .i. in ciuitate constantinopoli cento
e cento anni epiu .i. ultra ducentos.
sedes .n. imperij fuit diu Rome ultra i
.ccc. annos. apud grecos fuit diutius.
.s. ultra .cccc. annos apud gallos par
um .s. ultra centum. apud alamanos m
ultum quia ultra .ccc. annos usque hodie i
regnat. Vicino aimonti .s. frigie di q
ual prima uscio quando portata fuit ab En
ea a troia in Italiam quamuis primo
fuerit incepta apud Jouem ideo possit
etiam intelligi de montibus crete. Et hoc
dico fuit possia che constantin laquila
uolse .i. transtulit imperium in greciam
. de Constantini uirtutibus et laudibus
dicetur infra. capitulo .. huius libri. et dicit
notanter cotral corso del ciel. unde nota
quod ista litera potest intelligi dupliciter .i.
Vno modo ystorice .s. quod aquila portata
ab enea ab asia in ytaliam uenit cum
cursu celi. quia .s. ab oriente in occidentem.
quando uero fuit reportata per constantinum de
Italia in greciam iuit contra cursum
celi. quia .s. ab occidente in orientem. alio
modo potest intelligi alegorice quod Aq
la primo portata in ytalia uenit cum fau
ore celi et semper exaltata est. quando uero
fuit reportata habuit contrarium cursum
celi quia semper declinauit. et credo quod is
ta fuerit intentio Autoris. sed prima .i.
expositio uidetur melior quia ante constan
tinum imperium multum declinauer
at post Augustum. bene ergo dicit .i.
chela seguio .i. quem cursum ipsa aqu
ila secuta est. Dietro alantico .s.
eneam qui uenit in Italiam fere
per quadrigentos annos ante urbem
conditam chela uina tolse .s. in uxor
em ut alibi dictum est et statim dicetur.
Et hic nota bene quod monarchia Ro
mani imperij facta est sub cesare. am

pliata sub Augusto . sub Traiano re
parata . sub Constantino iustificata
sub Justiniano ordinata . sub Theo
dosio sustentata . sub karlo adiuta .
Ideo subdit Justinianus esoto lonbar
di le sacre penne . s. alarum suarum gouer
no il mondo illa Aquila li di mano i
mano multorum principum . esi cangia
ndo . i. mutando et variando uices in
su la mia peruene . illa Aquilla . et sic
expediebat quia erat multum depilata
et lacerata ab auibus multis rapacibus
Cesare hic Justinianus describit se
ab imperiali dignitate a nomine pro
prio ab opere excellentissimo . Ad quod
est sciendum quod Justinianus omni vir
tute et felicitate refulgens Justini so
roris fillius successit in imperio anno x.
quingentesimo xxxviij . quod lau
dabiliter diu administrauit . s. an
nis xxxviij . Nam statim cum imperialia
iura suscepit ad reparandum rei pu
blice statum conuertit animum . nam com
missa cura bellorum legato suo ipse conuo
catis magnis sapientibus uiris consul
tis dedit operam legibus ordinandis et
quarum tanta erat copia quod non suffici
ebat uita hominis ad legendum et ipsas
mira breuitate reduxit ad pauca uo
lumina . ut de se patet . dicit ergo cesare fui . i.
imperator . eson Justiniano . nomen be
ne conueniens re et nomine qui iustitia
et iure orbem xpianum gubernauit .
che dentro le legge . s. romanis trassi
il troppo el uano . i. resecaui superflua
et inutilia . et ad huc hodie possunt
multa detrahi . et dicit per uoler del
primo amor chio sento . q. d. uolun
tate diuina dignante cuius gratiam et gl
oriam nunc sentio in premium laborum
meorum . Ma hic Justinianus de
scribit conuersionem suam . et primo ta
git errorem deinde correctorem erroris
ad quod est sciendum quod theodatus rex
gothorum qui iniuste tenebat regnum
romanum sentiens Justinianum sibi
iratum misit Agabitum papam ad ipsum
placandum qui habita secum collatione de
fide reperit ipsum in prauo errore quia
credebat xpm purum hominem fuis
se . cum quo habuit diuram contentio
nem . et Justiniano comminante sibi sanctus
pontifex cum magna constantia intrepi
de dixit Ego ad Justinianum xpia
nissimum imperatorem uenire putaui
et diociletianum inueni . tandem uolen
te deo Justinianus cum multis qui
secum errabant ad confessionem uere
fidei rediuit . quo facto Agabitus ibi
reddidit animam deo in cuius locum ele
ctus est papa Vigilius . qui fuerat
clericus Eleutere uxoris principis .
dicit ergo Justinianus e prima chio alo
pra fosse atento . i. ante quam direxi
operam reformationi legum credea una
natura . s. humanam non piu . s. diui
nam essere in xpo . cuius contrarium
probatur consequenti . celi tal fede . s. tam
erronea era contento . iste . n. fuit er
ror Euticis contra quem disputat boe
tius . Ma il benedeto Agapito pater
sanctus ciuis romanus che fue som
mo pastore ala fede sincera . s. xpiane
que est sine macula mi dirizzo in ue
ram uiam . con le parole sue que fue
runt multum efficatia . Et subdit ef
fectum uerborum eius dicens io li credet
ti . e ueggio ora chiaro . i. nunc in celo
cio che'n sua fede era . q. d. quicquid
tenebam de fide per solam credulitatem
nunc uideo per certitudinem ita clare sicut
tu cognoscis aliquam rem uel conclusio
nem in tua scientia unde dicit sicome tu u
edi ogne contradictione e falsa e vera . quia
omnis contradictio habet in se necessario unam
partem ueram alteram falsam . unde lex contra
dictoriarum est quod si una est uera reli
qua est falsa . sicut deus est et deus non est .
nec est dare medium . Tosto hic
Justinianus describit suam dispositionem ad
leges per se et ad bella per alium . et pro litere
declaratione est primo sciendum quod bellisa
rius Vir peritus strenuissimus mu
lta et magna bella felicissime gessit

C. Agapitus.

sed potissime tria. s. in asia cotra p
sas. in africa contra vandalos. in
Europa cotra gotos. primo g° missus
a Justiniano cotra persas q excd
entes terminos grauiter uastab
ant prouincias romani imperij
illis feliciter debellatis de volunta
te principis constantinopolim triu
phans intrauit. deinde missus in a
fricham cotra vandalos comisso p
lio magnas copias eorum uicit. et re
gem eorum noie gelismeru viuum
captu constantinopoli missit ad i
peratore. sic cartago post annum
nonagesimu sextum postq a uanda
lis capta fuerat p Regem gense
ricu recepta est ab imperatore roma
no. post hec Justinianus misit belli
sarium multis plus gloriosum con
tra theodatu ut Italiam a gothorum ser
uitio liberaret qui contraberet mora
in sicilia teodatus mortuus est.
In cuius locu Vitigis successit et cotti
nuo accepto regno Rauenna uenit
cotra que bellisarius couertit vires.
et de sicilia uenit neapolim recep
titem gothos. et illam ciuitate mag
nis viribus i magno furore cepit
cu oi gne crudelitatis. Inde uenie
Roman illam intrauit gothis fug
ientibus Rauenna. Et cotinuo vi
tigis cu magno exercitu obsedit
bellisariu intra urbem extra cru
deliter oia uastans. et post annum
rediit rauenna. et agregato mag
no exercitu cofluxit cu bellisar
io. sed uictus cu magna strage su
orum fugiens captus est. bellisar
ius victor illum secum duxit co
stantinopolim. Nunc ad literam di
cit Justinianus tosto che con la chi
esa mossi i pedi. i. q cito factus fui
verus xpianus a dio p gratia qui
fecerat me xpianum per gratiam fec
it me bonum operatore per gratiam
piaque dispirarmi l alto lauoro.
. i. arduum et inmensum opus legu

ctuto i lui mi dei ut liberius uacar
em et comendai l armi. i. comisi cu
ram belloru gerendorum al mio bellisa
rio bene competit sibi nomen. bellis
arius. n. vireturn sonare. q. bellis et
armis istructus. Et dicit cui la dex
tra del ciel fo si benigna. q. d. cuius ma
nus dni dei exercitum ita fauit. Nam
audiui q bellisarius habuit. xxvij.
victorias campales. unde i fine uen
iens Roma cruce auream centum
libr. in qua sculpserat suas victor
ias geminis preciosissimis exorn
atam obtulit beato petro per man
us pape Vigilij che segno fo chio deu
esse posarmi. i. ut pace terra ad ai
q partei possem uacare legibus.
Or qui a la question. Ista est se
pars generalis i qua Justinianus p
modu digressionis perstringit br
euiter memoranda gesta facta
sub signo Aquile diuersis tepo
ribus et primo cotinuans dicta
dicendis assignat cam mouete
ipm ad istam digressione dicens
or qui la mia resposta sa punta. i.
facit finem et punctum a la questi
on prima. i. prime peticioni qua
fecisti. q. d. satis dixi t quis fuerim
ma sua condicione ipius aquile
mistringe. i. constringit a segu
tare alcuna giunta. i. ad prosequ
uendum de alijs victorijs aquile a
te me et post me ita q faciam magna
additionem ad ea que dixi. et ecce
cam perche tu uegi co quata raxone.
q. r. s. cum nulla si moue contra l sac
ro santo segno aquile imperialis et
echi l sa propria. i. ille qui trahit ipm
in partem sicut faciunt ghibelini. a
echi a luj so pone. i. et ille qui obui
at sibi sicut faciunt guelfi. Et hic
nota q dantes in tota ista parte in
tendit solem vnam xclusione. s. q
romanu imperiu adeo ht vniuersal
lem gubernationem orbis. vn Josep
hus dicit certe sine deo impossibi

le est tale imperium posse consistere. i.
mundus. n. ut voluit plato est an
imal magnum. modo sicut animal hab
ens plura capita est monstruosum
nec vivit aut durat ita ad bene
esse fuit conveniens mundum habe
re unum caput. i. unum Monarcham
talis autem fuit romanus princeps
cui nullus alius potuit attingere
istud bravium. ideo Plinius in com
mendatione Rome dicit quod fecit m
undum bonum et docuit homines vivere

Conditio urbis Rome

Vedi hic Justinianus incoat pro
cessum miraculosum Aquile et primo inci
pit a prima victoria quam habuit in
ytalia sub Enea. ad quod est bre
viter repetendum quod Eneas veni
ens in Italia obtinuit Laviniam filiam
Latini regis in uxorem pro sui nobilit
atem. quam prius Turnus rex rutil
lorum iuvenis ardentissimus opta
bat et sperabat habere pro eius decore et
successionem regni propter quod e
orto magno bello Eneas inter alios
adiutores habuit pallantem iuven
em stature gigantee filium Regis
Evandri qui regnabat in monte p
alatino cuius mater carmentis pri
ma reperit literas latinas. pallas
post vulnera et mortes multorum no
bilium tandem occisus est manu
Turni. Sed eneas victor occiso t
urno obtinuit regnum latinorum
quo mortuo Ascanius filius eius re
licto regno noverce condidit Albam
ubi regnaverunt xii reges albani usque
ad Romulum. ad literam ergo Justinia
nus exorditur ad dicenda dicens
Vedi quanta virtu la facto degno di
reverentia. quia honor est exibitio
reverentie in testimonium virtutis
Ecomincio. s. narrationem suam a
tu sai tamquam bonus hystoricus che
fece illud signum Aquile in alba s
ua dimora per trecento anni. unde
Virgilius hic iam trecentos totos
regnabitur annos. fin al hora che pal

iii. hystorias nobiles infra [illegible] toti.

pallante fil regis Evandri & Carmente regine.

lante mori per darli regno in Italia
sicut et camilla et nisus et Eurialus
Et oltra. hic Justinianus tang
it aliud memorabile gestum. s. qua
re et quomodo dicta civitas eversa est et
translata Romam. ad quod sciendum
quod livius hanc nobilem hystoriam egre
gie scribit libro primo cuius breviter
hec est summa. Tullus hostilius tercius
rex romanorum in et dolo armatus m
ovit bellum albanis penes quos re
gnum Latinorum per multa secula fuer
at. bellum tandem modico sanguine
terminatum est mirabili pugna ter
geminorum. Nam tres fratres romani
nomine horatii et tres alii fratres albani e
nomine Curiatii singulari certamine
pugnaverunt inter se cum pacto e
ut regnum esset penes eos penes quos
esset victoria. In prelio igitur tres c
uriatii vulnerati sunt et duo roma
ni occisi. sed tercius romanus ho
ratius sospes magna industria et
arte interfecit omnes tres horatios curiatios
et victoriam et gloriam cum domino reportavit
Romam. postea tullus mettium ducem
Albanorum quia fefellerat sibi fidem in alio
prelio contra hostes inter equos la
cerari fecit et albam evertit et omnia
transtulit Romam. Et sic illam antiq
uam matrem rome in ventre filie red
uxit sic urbs et urbibus Roma crev
it. dicat ergo ad literam. et oltra.
s. aquila fecit moram in alba in fine
al fine che i tre. s. horatii nati eodem
partu ei tre. s. curiatii similiter nati uno
partu pugnar per lui ancora. s. pro
illo signo aquile. Esai hic Jus
tinianus mirabiliter perstringit facta
sub aquila per totum tempus Regum.
et tangit duo notanda gesta pri
mum sub primo rege. secundum sub
ultimo. Ad evidentiam primi est pri
mo sciendum quod Romulus fondata ur
be roma et munita consilio et mi
litia quia sine mulieribus parum dura
re poterat petivit matrimonia a

Tullus hostilius 3. rex romanorum.

tres oratii romani / tres Curiaci albani — nati uno partu.

Romulus 1. rex romanorum.

vicinis. sed negatas ei et finitime ra
puit simulato spectaculo ad quod
vicinos invitaverat. quapropter sabini
post omnes venerunt armati contra
Romam. et ingressi de loquacitate habuerunt
bellum atrocissimum cum Romanis. Cum
autem se invicem soceri et generi crudel
iter trucidarent finaliter sabine rap
te inter utramque aciem irruentes supplic
antes nunc viris nunc parentibus ut ve
rterent arma in eas que fuerant causa
malorum placaverunt utrumque populum. qui
abiectis armis pacem fecerunt. et ex ut
raque gente unum populum. Et romulus t
atium Regem sabinorum fecit consortem
regni. Ad finem est sciendum quod sicut scri
bit Livius in fine primi cum superbus esset
in obsidione vicine urbis filii eius et
colatinus consanguineus in convivio in
ter vina habuerunt sermonem de uxori
bus. et quolibet commendante suam colati
nus suam lucretiam altius extollebat. quare
ad habendam experientiam acceptis equis
venerunt celeriter Romam ubi invene
runt nurus regis inter convivia et ludos
cum similibus. deinde euntes ad terram cola
tiam invenerunt Lucretiam inter ancill
as vigilantem laborantem. ex quo laus
contentionis data est sibi. Sextus mi
nor filius tarquinii continuo inflam
atus amore Lucretie tam pulcritudi
nis et honestatis post aliquot dies cum
solo socio colatiam rediit. ibi benigne re
ceptus a lucretia cum honore de nocte omni
bus sopitis ardens amore intravit a
d Lucretiam dormientem cum gladio in ma
nu. et breviter cum non posset verbis ex
pugnare pudicitiam mulieris minat
us est se iugulatum servum nudum cum ipsa
iugulata ponere ut in turpi adulterio
necata diceretur. quo timore obtinuit
quod optabat. Lucretia tristis statim per nun
tium vocatis patre marito bruto et Va
lerio breviter dixit quod corpus viola
tum erat non animus. et quod si se absolve
bat a culpa non tamen a pena. et continuo
gladium defixit in cor. Mortua Lucretia

Collatinus maritus Lucretie

brutus accepto gladio sanguineo
mirabiliter iuravit omnes a placitu
ad vindictam. unde facto tumultu colatie ve
nit Romam ubi convocato populo excitav
it animos omnium in odium regis et filiorum. et
facto tumultu tarquinii privati sunt re
gno. Rex ab exercitu veniens Ro
mam reperit portas clausas. brutus per
aliam viam pervenit ad exercitum qui red
uxit Romam liberatam a se amara servit
ute. Nunc est redeundum ad litteram
dicit Iustinianus danti e sai chel fe.
illud signum aquile dal mal de le sabine. hic nota quod Augustinus primo
de civitate dei damnat hoc factum tamen excu
sari posse videtur quia ex necessitate factum
est. et quia sabine non ad adulterium sed
ad matrimonium rapte fuerunt. Al dolor di
Lucretia. Et hic nota quod Augustinus
ubi supra commendat Lucretiam a pu
dicitia et culpat ab occisione quia alien
um crimen punivit in se innocente. assi
gnat tamen causam quare se interfecit dice
ns velut romana mulier laudis a
vida noluit ostendere hominibus pen
am intestinam quibus conscientiam ostendere
non poterat. sed certe nobilis ira et in
dignatio animi fuit in ista nobili ro
mana. Et dicit in sette regi. Et hic
nota quod Autor mira brevitate comple
ctitur primordia Rome et tempora
regum sub quibus primo gubernata est
populus scilicet romanus consecreta providentia
dei deberet effici gentium domina ab in
itio habuit reges ad firmandam tantam
urbem. Nam a romulo nichil arcletius
sub quo populus induit audaciam. Num
ma sacris intentus fuit sub quo populus
factus est religiosus mitigato furore
bellorum. Tullus hostilius rei belli
ce magister et ordinator sub quo et
populus disciplinam rei militaris didicit
acuit quoque virtute fortitudinis contra
pericula mortis pro re publica. Ancus
urbem cinxit muris. quia populus tutus
esse non poterat contra tot vicinos
potentes inimicos infestos. Tarqui

Servius tullius

Tarquinius superbus

Romulus

Numa pompilius

Tullus hostilius

Anchus marcius

Tarquinius priscus

nius priscus p[er] assumpta et ordinata ornamenta magna pp[ul]o tribuit dignitatem
C Servius tull[ius]
Servius censum invenit ut res publica cognosceret suas vires et provincie ordinavit ut Romani de publico militarent. Ultimo tarquinius superbus
C Tarquinius superbus
sua crudeli tirannide fecit ut pp[u]l[u]s exagitatus iniurijs summum bonum libertatis acquireret. Et ut brevius colligam romanus pp[u]l[u]s sub Romulo f[ac]t[u]s est bellicosus. sub Numa religiosus. sub tullo armatus. sub ancho tutus. sub prisco ornatus. sub Servio premiatus sub Superbo liberatus. et regnaverunt Reges ccxliij. annis. Et dicit vincendo in torno le genti vicine. sicut populos latinos qui fuerunt multi. unde Roma fuit in latio. et ita Veientanos quorum civitas fuit florentissima in confinio tuscie longe ab urbe per xviij miliaria. quam postea Camillus cepit post decennalem obsidionem. Sai quel che. Hic Justinianus transit narrando ad gesta magnificentiora que facta sunt post acquisitam libertatem per tempora consulum que duraverunt ultra cccc annos et primo tangit duo bella terribilia duorum regum valentissimorum quorum unus veniens ab occidente Romam destruxit alter ab oriente Romam afflixit. Ad intelligentiam primi est sciendum quod sicut scribit Livius libro quinto galli senones gens ferox duce brenno igitur Italiam occupaverunt loca inter alpes et padum. Et non contenti his transito apennino in tusciam infestabant clusium civitatem. sed offensi alegatis Romanorum converterunt furorem contra romam. Et cum dispersissent romanum exercitum primo impetu inordinatum apud aliam flumen ceperunt urbem improvisam imparatam ferro et igne vastantes omnia. quo tempore maxime enituit illa romana virtus. Nam seniores assumptis insignibus honorum in proprijs sedibus trucidati sunt. Juvenes vero forte mille numero arcem capitolij per sex menses defenderunt. tandem cum obsidio barbaros fatigaret et fames Romanos mille libras auri pro missione pretium promiserunt. sed ex galli superbia et iniusticia uterentur in mensuratione ecce virtuosissimum Camillum exul qui creatus dictator absens collectis Romanis dispersis et auxilijs amicorum galos aggressus omnes trucidavit. et cinerem gallorum sanguine eorum extinxit.
.n. de Camillo.
Ad evidentiam secundi est sciendum quod pirrus de genere Achillis consobrinus Alexandri magni rex Epiri que provincia grecie dividitur a calabria angusto mari vocatus a terentinis contra romanos magna bella gessit in Italia. et sepe victor auxilio elefantorum quos primum duxit in Italiam omnia vastans venit per campaniam usque penestre. tandem victus virtute fabricij et Curij consulum qui de ipso gloriosum triumphum duxerunt. quo tempore maxima constantia et temperantia Romanorum apparuit. quia pirrus non solum non potuit vincere fabricium auro. sed nullum in pp[u]lo potuit corrumpere donis. duravit istud bellum iiij annis tandem Rex clarissimus maximus dux belli amisit Italiam et siciliam. et in grecia tesaliam et macedoniam et victus a lacedemonijs dum oppugnaret civitatem argonicam invicte mactatus est saxo manu femine exemplum prebens aliis quantum homo possit fidere prosperis.
C de pirro Rege Epiri provincie grecie.
C primus qui duxit elephantes in ytalia.
Nunc ad literam dicit Justinianus Danti sai quel che fe. scilicet illud signum Aquile portato dali egregi romani scilicet ab illustribus ducibus Romanorum incontra brenno de isto policratus facit magnas laudes. et dicit quod fuit britanicus. incontra pirro. de isto mirabiles laudes facit Justinus. quia fuit peritissimus omnium in ducendo exercitum. in ordinando acie. in eligendo campum in conciliando animos hominum. Et quia non potest nominare omnes vel multos dicit incontra gli altri principi et collegi. scilicet duces et comitates

sicut cōtra sannites fuit portatū am
ultis ⁊ precipue ad nobꝫ papirij cur
sorib. nullū .n. bellum fuit in terra Ita
liam diurtinus ⁊ crudelis. nā durau
it fere .L. annis. et sanites sexiens ru
perunt fedus. ⁊ Romani .xxiiij. tri
umphos habuerunt ex eis. // ¶ Dom
hic Iustinianus p̄dictis subnectit
aliquot p̄claras familias q̄ sub signo
aquile acquisiuerūt magnā famaꝫ.
Et p̄o ad cognitionē torquator est sci
endum q̄ sicut pōt colligi ex liuio li
vj. vij et viij. domus Mallia fuit oli
nobilis ⁊ terribilis ī urbe. Et p̄o Mar
chus mallius vir strenuissimus capi
toliuꝫ liberauit a gallis tempore no
ctis de quo postea p̄cipitatus est quia
uidebatur effectare regnū. deīn Titū
Mallius impie tractatus a patre q̄ eū
tenebat i rure ad opa ruralia liberau
it patrem ab accusatōe tribuni. Itē
gallum unū senonē prouocātē uicit
in singulari certamine. a quo occiso
torqueꝫ aureum extorxit ⁊ ī posuit collo
suo ꝓ quod cognominatus est tor
quatus ⁊ omēs de stirpe sua. Et Ide
em qui fuerat pius erga patrem mi
nus rigidus fuit cōtra filiū. Nā
ī bello latino periculoso filiuꝫ securi p
cussit qui latinuꝫ prouocantē victō
ceciderat. q̄ cōtra edictū ↄsulū pu
gnauerat. Et ī eo bello Alter ↄsul de
tius mus, p̄ suo exercitu se deuouit.
et iniens inermis cū equo cōtra
hostes occisus est. nō mirum g̃o si Ro
mani redierūt cū victoria ⁊ trium
pho. ¶ Ad cognitionē quītiꝫ est scie
dum q̄ sicut scribit Liuius libro tē
cio quinti⁹ cincinatus singularis
spes imperij ꝑpli romani paup̄ fa
ctus ex cōdenatōe iniusta quaꝫ sol
uerat, p̄ censone filio suo iuuene, p
bissimo habitabat ult̄ tiberim uac
ans operi rustico q̄n requisitus est
q̄ factus dictator venuit Romam
quia Minutius consul cū toto exerci
tu ī campo erat obsessus ab Equis ⁊
hostibus Rom. qui veniēs cū appara
tu suo statim obsedit hostes qui rom
anū exercitū ⁊ consulem clauserant.
Et breuit̄ equi impugnati ab vna
parte a dictatore ab altera a cōsule de
diderūt se quos ī signū s̄uitutis sub
iugū misit. ⁊ totā predam solū suis
Militibꝫ dedit consule cassato. ⁊ con
triūpho lete redijt. ⁊ spoliauit se di
ctatura sexto decimo die quā tn̄ ī sex
meses acceperat ita ut ad dimissuꝫ
opus rusticū redire videretur. ¶ Ad
cognitōnem detiorꝫ est breuius sci
endū q̄ secūdū Liuium ⁊ alios hyst
oricos duo fuerunt detij qui se spō
te exposuerunt Morti, p̄ victoria ⁊
sui exercitu⁹. s. detius pater collega
torquati ī bello latīo de quo iā dictū
est. Et detius filius q̄ ī bello tusco p̄
iculosissimo ī clusus in valle exem
plo patris se deuouit. ¶ Ad cog̃tionē fa
bior ē sciendum q̄ sicut pꝫ p̄ Liuiū
libro secūdo familia Fabiorum fuit
numerosior ceteris in urbe. Nā tre
centi ⁊ sex fabij viri patritij, p̄ bitē ⁊
virtutis omēs impetrauerunt a sen
atu gerere bellum cōtra veientes, p
prijs laborib⁹ ⁊ expensis. Et cū ha
stita contra veientiam uastabant
oīa facientes Magna dāna. tandē
ī caute pugnantes nimis animo
si successu victoriaꝝ circumuenti
insidij⁹ omēs trucidati sunt usque
ad vnuꝫ. hijs premissis ad literaꝫ
ueniamus dicit Iustinianus, ōde
torquato. videtur intelligere p̄ ex
cellentiam de illo torquato qui ded
it nomē domuj. vel dic q̄ loquitū
large de familia Torquator de qua
Multi fuerunt rigidi patres. e quin
tio Iste fuit cognominatus cincina
tus a capillatura quia portabat ca
pillos dependentes ante occulos nā
curabat de uirtute cū Multū de cul
tu cōporis nichil. iō d̄r de c̄so nonom
ato a cirro neglecto .i. a capillo q̄
uē negligebat. nā cirrus ē capillū

·II· De Quintio Cincinnato

¶ Duo Decij pr̄ & filii

¶ Fabij nobilissimi romani erant ccc vj.

¶ De Torquato

(3 decius)

asiltiatus. ei decii. s. duo predicti pater et filius. Tullius tamen addit tercium. et dicit quod decius nepos se devovit in bello contra pirrum. E i fabi. de ista clarissima familia fuit Fabius maximus vir sapientissimus qui tempore hanibalis Roma tardando sustinuit. unde vocatus est cunctator .i. tardator. omnes hi ebber la fama che volunter mirro .i. condito et conservo cum istis versibus. mirra .n. est genus aromatice gumme qua antiquitus inungebantur corpora regum mortuorum ut preservaret tamen a putrefactione. et ita vult dicere ce lebro libenter famam istorum perpetuandam quia et ego princeps romanus famam magnam merui. ¶ Esso. hic Justinianus tangit uno verbo bellum maximum et periculosissimum omnium que gesta sunt per Romanos. s. secundum bellum punicum. quod Livius elegantissime describit in .x. libris quod scipio mirabiliter confecit victo hanibale domita cartagine Italia liberata. sicut scriptum est inferni c°. ideo non plura ad presens dicit g° esso. s. signum aquile crudelissime infestatum ab hanibale aterro .i. prostravit ad terram et conculcavit virtute scipionis africani maioris qui fecit cartaginem tributariam. et virtute alterius scipionis minoris qui illam evertit. lorgoglio deli arabi .i. arrogantia affricanorum che passaro lalpestre rocce .i. rupes alpium que dividunt Italiam a gallia. dietro ad anibal. Istas alpes hanibal transivit cum maximo damno et labore infestatus a gentibus montanis. unde amisit magnam partem sui exercitus et elephantorum. ubi saxum inaccessibile crematum prius igne deinde respersum aceto fecit icidi. et sic ferro et igne viam fecit. Magnas laudes hanibalis facit Livius inter quas hec una videtur mirabilis quod cum stetit .xvi. annis in Italia cum colluvione tot gentium barbararum que erant inter

se diverse lingua moribus habitu numquam facta est coniuratio contra eum a suis. quod tamen non contigit scipioni nec Cesari. Et quia nobilissimus fluvius padus oritur ex alpibus predictis ideo incidenter tangit originem eius. unde convertens sermonez ad eum dicit po diche tu labi .i. ex quibus alpibus tu o pade laberis. Et hic nota quod autor fecit satis magnum saltum quia nichil tetigit de primo bello punico quod duravit. xxiiii. annis. quo tempore claruit vir integerrimus Marchus regulus. ¶ Sotesso hic Justinianus tangit triumphos duorum clarissimorum principum romanorum quorum primus non habuit parem in virtute. et Alter non habuit parem in potentia. Scipio habuit gloriosissimum triumphum de anibale et cartagine de quo iam dictum est alibi. et de magnis laudibus eius dicetur in fine c°. Ad cognitionem pompei oportet aliqua premittere breviter. Est igitur sciendum quod pompeius iuvenculus. xviii. annorum sub scepto exercitu patris fuit sillanus et Italiam sicilia Africam hispaniam diversis bellis liberavit de manibus ducum marianorum. hic pompeius tres triumphos notabiles habuit. primum de Africa quam totam liberavit de manibus marianorum de victo domitio mariano et Jentha rex Numidie fautore marii. et tunc primo cognominatus est magnus. Secundum triumphum habuit de piratis de cilitia qui magna multitudine facte cum mille navibus infestabant omnia maria ita quod venerunt usque hostiam et ceperunt classem romanam cum consule cum magno pudore Rom. pompeius autem per multos magnos duces legatos suos. s. catonem varonem et alios occupavit fauces omnium marium. et incredibili virtute et celeritate istos vicit in cilitia. et sine damno sine sanguine omnia maria reddidit secura. spatio xl. dierum. et ex piratis fecit civi

(P. M. Regul.)

.n. de pompeio

tatē laudem in lombardia. Tercīu triū
phū duxit gloriosissimū de Mitridate
tigranne ⁊ multis nationib; orientis
et septemtrionis. Mitridates nanq;
potentissimus rex ponti bellum gessit
cum Romanis p. xl. annos. qui vna a
die vltra septuaginta Millia Romanorum t
rucidari fecit i assya. multas prouīcias
occupauit aliq̃n uictus virtute luculi
felicitate sille tandem debellatus a pō
peio i vltima desperatiōe ueneno et
ferro spm expulit. pompeiū multa al
ia regna cepit i oriente. uñ retulit in
senatu se uicisse. xxij. reges orientis.
Nullus aūt cū plura bella gessit. plu
res prouīcias fecit. nec tantū ampli
auit terminos Romani imperij. Naz
Asiam quā acceperat extremaz proui
tiā fecit mediaz ut testatur Tullius
in libello delaudib; pompei. q̄d decla
rat plinius i vij°. Nunc ad litte
ram dicit Justinianus sotte sso. s. su
b signo Aquile triūpharo scipione. s.
Maior e pompeio giouenetti. Nā sci
pio erat forte. xxx. annorum q̃n triūz
phauit de Affrica. ⁊ Pompeius erat
. xxvj. annorum q̃n pmo triumphauit. s.
de Affrica. bis imperator aūt quā Mil
les. ⁊ bis romanus eques loco cōsu
lis. et solus gessit tertiuz consula
tum. vnde Tullius tribuit pompe
io quatuor necessaria summo Imperatori
. s. scientiam rei militaris virtutem
autoritatē felicitatem. ⁊ tñ in fine in
feliciter debellatus infelicius fugit i
felicissime mortuus est qui pimus. r.
Romanorum cepit Ierlm ⁊ templuz illud mir
abile ditissimū in tantis intactum re
liquit. ¶ Et addit Justinianus i.c. dētē
vnū fcm quod tangat Autorē. s. euersio
nē fesulane ciuitatis ex qua olim fcā ē
florētia. Nam teste salustio katelinar
pessimū pulsus ex vrbe ꝑꝑ pestiferam
cōiuratōne quā fecerat cum multis no
bilib; de i uadendā re publica ⁊ truci
dando senatu confugit ad ciuitatem
fesulanum. ⁊ inde recedens i agro pisto

riensi, ꝓstratus est cū suis mirabilitē
pugnās. ⁊ ciuitas fesulanꝫ destructa
est. dicit g° et parue amaro illud sign
um aquel colle. i. mōti fesulano i quo
fuit olim fortis ciuitas fesulanū. sotto
l qual tu. s. o Dantes nascesti. s. in flo
rentia q; est, ꝓpinqua et subiecta illi co
lli forte ꝑ tria miliaria de quo alibi dic
tū est ⁊ dicetur. ¶ Poi Nuc Justi
nianū transcursis breuiter quibus
dam victorijs ⁊ triūphis aquile per
tempora cōsulū Nunc descendit ad
Magnificētissima gesta ipatorum. ⁊ icipit
a pmo. s. Cesare. ⁊ pmitit q̃ iuste ce
pit arma contra hostes autoritate
senatū ⁊ uoluntate ppli romani, di
cens poi Cesare il tolle. illud signuz
per voler diroma. i. volūtate sena
tus ⁊ ppli romani tñ opera pōpei et
crassi. imo senatū ultra galliam trās
alpinā dedit sibi cisalpinam timēs ne
ppls sibi daret. fuit. n. cesar magis a
matus ppli q̃ nobiliū. et hoc fecit pre
sso al tempo. s. Augusti. q. d. modicum
ante tempus Ottauiani che tutol ciel
uolle. i. oīs constellatō celi uoluit ri
duire lo modo a suo modo sereno. q. d. r
ad vnum principem ad unuz monarchā
vt sicut unū est pnceps in summo cello
a quo dependent omēs intelligētie re
gentes orbes ita eēt vnus pnceps i te
rra a quo dependerēt omēs reges mūdi
gubernātes regna. Istud autem fuit tē
pore Augusti cuī cesar fuit quasi precu
sor. nec unq̃ aliꝯ ante eū potuerat obti
nuisse istud brauiuz. ¶ Equel bic. r.
Justinianus mira breuitate coartat be
llum gallicum. de quo Julius celsus mi
les ⁊ socius cesaris qui oībus i terfuit
facit satis magnū uolumē. sed aliqua
paucha transcurrēter attigam. est g' scie
dum q̃ cesar i gallia primo habuit rez
cū heluetijs uicinis gebenne qui nō au
aritia s; rabie incensis terris eorum pura
bant exire fines patrie quos icredēte
cesar transito rodano citissime cū icre
dibili occisiōe deleuit. qui cuncti ītre

¶ N. quis fecerit ciuitas laude? lobardia.

¶ Metridates.

¶ pompei.

¶ Scapio.

or
¶ iiij necessaria summo imperatori
¶ Scientiam rei militaris
¶ Virtutem
¶ Autoritatem
¶ Felicitatem

¶ N. 8 Catelina

¶ N. 8 Cesare

¶ Illirici i. Sclauonia

parare terras eorum. Cesar deinde Ario uistum regem germanorum qui sequanos crudeliter opprimebat requisiuit ad colloquium secum qui superbe respondit et r quis est cesar contra quem cesar iuit in sequanos. et acerrima pugna Ario uictus inctus fugiens transiuit renum cum parua nauicula deposita sarcina superbie sue. et cesar una estate duobus uictoriis gloriosus rediuit in galliam cisalpinam. Cesar deinde reuersus in galliam habuit bellum atrocissimum contra neruios qui feroces et durum genus hominum tam ostinate pugnauerunt ut equites treuirorum fugerent qui uenerant in auxilium cesaris. sed cesar cum semper magnanimus esset in magnis periculis maximus auxilium quod aliunde non poterat a se ipso accepit. Nam tracto scuto uni militi suo in prima acie currens amore et pudore reuocatis suis reintegrauit pugnam. sic romana perseuerantia pertinaciam neruiorum uicit. et cesar factus est uictor, pro qua uictoria supplicatio. xv. dierum facta est Rome. Cesar deinde transiuit renum in germania facto ponte artificioso ualde. ubi stetit solum xviii. diebus. Et reuersus in galliam facto magno apparatu nauium transiuit in britaniam 3° anno belli gallici quia britanni dederant auxilia gallis. ibi passus est magnam tempestatem ita ut romanam audaciam mundi finibus non contentam castigare uideretur occeanus. sed pro uictoria supplicatio. xx. dierum facta est rome. quod numquam ante factum fuerat. et quarto anno uisitata gallia cisalpina et illirico. quod nunc dicitur sclauonia et erat sub legatione sua iterum transiuit in britaniam cum maiori tempestate. Ubi bello uicit Casibellaunum uirum fortissimum quem omnes r ducem et regem fecerant apud leondinam ciuitatem que tunc trinouantum uocabitur. et recepta urbe cum aliis. v. pacem dedit casibellanno contentus fecisse regem et britaniam tributariam. et reuersus est in galliam sereno mari quod suo domitori gratulari uidebatur. Anno v. huius

Illirion. i. Sclauonia.

belli quasi omnes galli rebellauerunt cesari duce Induto maro treuirensi. quem labienus legatus cesaris uir strenuissimus uicit et occidit. Cesar per se et suos uictor cum magna gloria romani nominis iterum transiuit in germaniam contra sueuos iterum facto ponte. sed cito reuersus composita gallia rediuit in Italiam. et interim quasi noua rebellio totius gallie facta est duce Vertingentorige aluernorum. qui iuuenis erat potentissimus corpore armis animo et ipso nomine terribilibus. cum quo fuerunt parisii senones pictones turones lemouices bituriges Ruthem et alii sed cesar ex Italia reuersus celeriter in galliam uenit in Aluerniam. et post multas uictorias tandem Vertingentorix nolens et consulens datus est Cesari. qui prouolutus ad genua proiectis armis dixit uirum fortem fortissime uicisti. Et ultimo cesar omnium uictor in nouem annis. x° anno totam galliam transalpinam ordinauit. et ueniens in Italiam galliam cisalpinam in fide et amore suo confirmauit. et iterum reuersus in galliam suspensus expectabat quid Rome agerentur iam quasi diuinans ciuile bellum. his premissis nunc ostrue sic Uitera Iustinianus describens galliam a fluminibus suis dicit Eysara hic fluuius nascitur ex alpe alta inter galliam et Italiam et decurrens per amenam uallem per multas terras tandem magnus cadit in Rodanum ubi marius terribiliter uicit cimbros sicut totum mundum. Ethera alius fluuius cadens similiter in Rodanum quem non uidi. Uidi quel dixere illud signum Aquille. Varo hic est fluuius satis magnus in confinio Italie inter territorium Iannensium et prouinciam in fine arieno. Renus est fluuius maximus qui olim diuidebat galliam a germania qui dicebatur murus romani imperii contra barbaras nationes antequam Cesar ipsum transiret. et sic uide quod gallia erat olim maior quam nunc sit. quia flandria barbantia treuiris neruii et multe alie natio

Vertigentorix.

nes transiuerūt i nom̄ germanoꝝ. ⁊
oritur i alpibꝫ ex quibꝰ rodanus et lon
go spatio discurrens ꝑ fines heluetioꝝ
sequanoꝝ treuiroꝝ multis capitibꝰ cad
it in occeanū. Et dicit eu de senna .s.
illud quod fecit signū aquile. sequana
fluuius famosus qui facit isulā parua
i tra parisius aq̄ de nominati sūt sequ
ani de quibꝰ iam est fc̄a mētio. Et ū ci
to se expediat dicit et ogne valle on
de rodano e pieno. sicut fluuius sōna
qui olim uocabatū arar qui pigerimū
cadit i rodanū rapacissimū iuxta Lug
dunū. ⁊ ita sorgia pulcerimus i trat ro
danū apud Auinionē ⁊ iuerua rapaci
ssimū fluuioꝝ gallie qui nō longe ab
Auinione cadit in Rodanū. rodanū
aūt transiens ꝑ placū lemannū apū
gebenā transiens ꝑ multas terras n̄ tū
longo cursu sed magno i petu cadit i
mare nō longe a Massilia. Et sic uid
q̄ cesar subiugauit omēꝫ galliā que
clauditur alpibꝫ ytalie alpibꝰ hyspan
ie reno occeano ⁊ Mari mediteraneo. ⁊
Che uel che fee. hꝰ Justinianus tāgit be
llum ciuile cesaris quod i mediate se
quitur ad gallicū. ⁊ pᵒ tangit quo pᵒ
occupauit Italiam. ad cuius lr̄e cogni
tionem est pᵒ sciendū q̄ arma Cesaris
huiusqꝫ fuerāt Magfica gloriosa a mo
do nō impia potius ⁊ i iusta q̄ cōtra
patriam nulla possūt rōne excusari.
senatus .n. romanus cū cōsilio ⁊ fa
uore pompei magni tunc potentissi
mi / catonis sapientissimi / ciceronis el
oquētissimi / Marci bruti virtuosissi
mi decernebat ut cesar dimisso exercitu
ꝑuatus rediret. ⁊ domitius audacissi
mus sibi successor mitteretū. siue in
uidia q̄ nūq̄ Magna glīa sine i vid
ia fuit. siue ex timore q̄ videbāt q̄
cesar oīa agebat nō tanq̄ dux ꝑpli
romani sed ut dn̄s ⁊ rex pro arbitrio
suo. Cesar autē q̄ nec triumphū nec
cōsulatuꝫ poterat obtinere venit Ra
uennā famosam ciuitatꝫ que erat
in confinio gallie cisalpine, ꝓuintie

sue cū aio defendendi armis causam
suam. ibi audito q̄ tribuni plebis
protectores suꝫ erant pulsi ex urbe
de nocte clādestine recedens in auro
ra cepit Ariminū euocatis legioibū
ubicumqꝫ erant. ⁊ cōtinuo terre Mar
chie anchonitane q̄ tūc picenū uoca
batū lete paruerūt sibi. sic tusciā ⁊
umbriam quesiuit donec tandē trā
siuit corfiniuꝫ quod est terra longe
a sulmone p. xii. Miliaria vbi domi
tius i festus cesari proditus a suis
ligatus datus est cesari. quē Cesar
soluit ⁊ Vitam donauit inuito. sic
tota ytalia cedente Cesari pōpeiꝰ
fugit brundisiuꝫ ubi cesar conatus
est includere ipm̄. sed pompeius i
de euasit. ⁊ durachiū appulit i grecia
Cesar deinde romā venit ⁊ vrbeꝫ
composuit ad moduꝫ suum. Nunc
ad lrām dicit Justinianus quel che
fe. signū ꝑdictū poi che l usci di rauēnā.
de hac dicit plinius Rauenna sabino
rum oppiduꝫ. Et hic nota q̄ dantes
tanquaꝫ de terra alūna ⁊ benefactrice
sua facit singularem Mentionē i q̄ li
bet volumine suo. Nam ī infernoꝝ
facit Memoriam de rectore eiꝰ qui
fuit suus benefactor. Inpurgᵒ de cla
ris familijs ⁊ illustribꝫ ciuibꝫ eius.
hic uō iuisto nobili cᵒ de flore ⁊ pot
entia eius q̄n cesar ibi morā trax
it duꝫ pararet inuadere romanuꝫ
imperium. e salto Rubicū. rubicon
est fluuiꝰ paruulus Romandiole, ꝓ
pe cesenā ciuitatē fertilissimā. qui
fluuius est famosus apud Autorē.
q̄ fuit olim terminus ꝓuintiaꝝ et
quia Cesar trāsiuit hūc difficultē
ꝑ inundatōnē ⁊ prodigiū uisū de
hoīe quasi diuino pulsante tubam
terribiliter fo de tal uollo. q̄ Aquil
la fecit tūc Magnum volatum. Nā
ubi cesar portauerat pᵒ aquilā in occi
dentem nunc retorsit ipam i orīteꝫ
ut ait florus che nol seguitaria lin
gua ne pena. q. d. lingua fatigaret

Bellū ciuile Cesaris

Ariminū

picenū .i. marchia ancontana

pompei

Rauena

Rubicon

in narrando et penna i describendo. un
alter sue tonius fecit satis magnū
librum de ista mā. ¶ Et sūdit breue
bellum fcm in hyspania. Ad quod est
sciendū q cesar dispositis rebus ī
Italia fugato pōpeio noluit psequi
ipm ne relinqueret sibi aterge be
llum formidabile cū icredibili celerita
te transiuit ī hyspaniā quā tenebāt
tres legati pompei. petreius 7 Afra
nius erant ī citeriore . varrus in ult
eriore. ibi passus magnū diluuium
aquarum petreiū 7 Afraniū clausit ī
tra mōtem apud hylerdam ciuitatē
Aragonie. Et cū ppt sitim dedito
tractaretur 7 milites hic inde frāte
ter 7 familiariter ī castra irent petr
eius et afrani pfide 7 maligne ces
arianos ī cautos et ī nermē trucida
uerūt in suis castris. nec tū cesar
clementissimū noluit simile fieri
in suis castris. imo postea illis su
plicantib' pacem dedit 7 ueniā cū illi
iam p. iiij. dies ieiunio affecti essēt
dicit g' in uer la spagna riuolse lo
stuolo. i. illuc signum reduxit exer
citum ī hyspaniam quā totam sub
iugauit spatio xl. dierum īo bene
cō iret ī ispaniam predixerat se ire
ad exercitum sine duce 7 rediturū
ad ducem sine exercitu. ¶ Poi u
er durazzo. Nunc Iustinianus tā
git bella cesaris cōtra pompeiū in
grecia ad quorū cognitionē est scien
dum q cesar victor hyspanie reuē
sus ī Italiam magno ardore cū desi
derio bellandi p medias tempest
ates 7 parua classe a brundisio trā
siuit ī greciā 7 in Epiro posuit ca
stra non longe a pompeio. sperab
at. n. victoriam suam in celerita
te. pompeius uō in tarditate. ppter q
cum nō posset aliquo mō prouoca
re pompeium in prelium tandē cin
xit cum obsidione apud dyrachiū
inexpugnabile. et consilium cepit
ex nā loci. erant. n. circa castra pom
pei multi alti et asperi colles quibus
occupatis fecit. xxiiij. castela et ex ca
stello ī chastellum munitione dux
it cū fossa p. xvj. miliaria. ibi plura
pllia particularia fcā sunt cum mirab
ili resistentia 7 patiētia cesariensi
um et potissime sceue centurionis.
tandem vna die fcā est viollent
issima eruptō. Et pompeius ui
ctor fcā magna cede de hostibus
suos a prelio reuocauit. q2 timu
it insidias q2 non sperabat istā
victoriam. uel quia nox sup ue
nit uel q2 sperabat uictoriam
sine cede. sed certe error fuit
īo bene cesar tunc dixit pompeiū
uincere nescire. ¶ Cesar deinde cō
solatus suos transiuit ī thesaliam.
et pompeius secutus est ipm qui x
sapientissime volebat uincere cū
dilatōne. sed uictus querelis oī
um in uitus laxauit habenas fortu
ne. tamē sequens osilium aliorum
finaliter fidēs multitudine magna
cepit pugnā. Labienus qui fcs erat
hostis infestissimus cesari in bello x
cili animosse incitauit pōpeianos.
Cesar uō magnifice accendit suos
et ordinem pugne dedit. sed tāta
tes Crastinus in rabie furoris oēs
in preliū traxit qui paulo post in
stissime interfectus est iactato x
gladio in os eius pompeius strue
bat cum multitudine equitum circū
uenire exercitum cesaris. sed ni
chil magis nocuit sibi q multitu
do et diuersitas que p unum regi
et frenari nō poterat. cesar autem
7 fortissimi militis 7 sumi ducis o
offitium gerens nunc feriens n
unc exortans oībus ad oīa succu
rrens equites suos ad hoc deputa
tos īmisit deinde acies peditū cō
globata uelut murus ferri secuta ē.
et leuis armatura pompei faciliter
dedit terga. et dicit orosius q cesar
īmirabili virtute germanorū hac

uictoriã obtinuit. pompeius autẽ in
sa fuga suor fugit a prelio ne secũ to
tus exercitus moreretur. quo remoto
nullus i acie stetit. Et cesar qui princi
pio belli clamauerat miles faciẽ feri
in fine clamauit parcite ciuib cũ il
los p sequeretũ ut ait florus. ex legi
onibus et equitatu pompei. xv. milia
perierũt in numerabilis strages fuit r
aliar gentiũ 7 auxiliorum que toto a
oriente conuenerant. Nunq in uno c
ampo tantum uirũ romanar fortu
na ɔtraxit. Nam ut scribit Florus tre
centa milia bellatorũ hic inde preter
auxilia regũ 7 senatus fuerũt. xj. legi
ones ex parte cesaris ex parte pompei
. xviij. flos et robur italici sanguinis
Pompeius autẽ fugiens uno equo p
terrã 7 una naui p mare recepta uxore
post deliberatõnem p uenit i egiptũ.
ubi ptholomeus cui pompeius tutor
a senatu datus regnum fideliter seruau
erat hito ɔsilio suor illum i terfici fe
cit. et corpore i undis abiecto caput
dono cesari reseruatũ est. Et cesar cũ
paucis fidens fama sui nõis que nõ
minus suo ualebat exercitu Alexan
driã p uenit. ubi fuit quasi in maiori
periculo q̃ unquã. Nam achilas cru
delissimus hausto sanguine pompei
ebrius sanguinem cesaris sitiebat
prefectus regis cũ. xx. milib armator
bellum mouit. 7 cesar nisi habuisset
ptholomeũ secũ forte nõ euasisset. s
ptholomeus dimissus a cesare i prin
uenit cũ alijs cõtra eũ. Cesar repen
tina i uasione percussus subito i trauit
nauiculã. sed demersus i aquã ab ho
stib enatauit p ducentos passus ad
propinquã nauim palliũ suum cũ de
tib trahẽs. 7 manu sinistra eleuata
ue litere quas habebat baluearetur.
et cũ redisset ad suos cum solita ce
leritate 7 felicitate classem regis op
pressit et cepit 7 castrã hostiũ in ua
sit cũ magna strage eorum. Rex fu
giens in trauit unã nauim quã de

mersa multitudine fugientiũ qui sili
uolebant euadere suffocatus est in a
qua. deinde cesar receptus in Alex
andriã reddidit regnũ cleopatre in
pretium libidinis. Nunc potes uidere
liam dicit Justinianus poi uer duza
ctio. s. cesar conuertit exercitũ. e per
cosse farsalaia. i. thesaliam quã rubeã
fecit sanguine ciuili si chel nil chaldo. i.
egiptus per quã labitur nilus que est
calida regio extrema asie contermina
africe se senti del duolo. i. dolore. Et
subdit quõ cesar p secutus pompeium
. et uult dicere uno uerbo q cesar trã
siuit i Asiã ad helespõtũ ubi olim xer
xes transiuit ex Asia in greciam. dic
it ergo 7 illud signũ aquile riuide. i.
iterũ uidit antandro. insula ẽ tro
ie. e symeonta symois fluuius est
troyanus. per que loca dat i telligi
troiam onde se mosse ab inito qñ i
uenit cũ Enea ut tactũ est in prin
cipio cap. ela doue hector se cuba. hoc
dicit notanter q cesar uisitauit 7
honorauit sepulcrũ hectoris. 7 dici
e poscia se scosse. i. se mouit mal per
ptholomeo. i. malo 7 danno ptholo
mei. Da indi. hic Justinianũ tac
to magno bello ciuili qd cesar gessit
cũ pompeio nũc tangit breuiter alia
duo bella ciuilia que gessit cũ pomp
eianis. Ad quor cognitione est sciẽdũ
q cesar recedens ex asya i medio tẽ
pestatũ p hyeme p uenit in siciliã.
et q̃uis esset necessariũ Italie tñ aud
iens magnũ exercitũ pompeianũ con
gregatũ in africa ubi duo duces erãt
scipio 7 cato uelut fulmĩe belli uir, ar
dentissimi sps trãsiuit i Africã ubi x
erat. x. Legiones romane. 7 Rex Ju
ba cum i finita multitudine barbaror.
Cesar post multa i comoda et prelia
particularia apud tapson urbem cũ
suis. xuij legionib cõtra hostes aciem
ordinauit. ubi milites inflãmati ad
ortationẽ eius nõ expectato signo ɔ
magno ardore pugnauerũt tincta

Cleopatra
Xerses
Scipio
Cato
hispalis. sibilia ciuitas

tes omes.

tes omnes. Cesar tria castra hostium cepi
s. scipionis Jube et Labieni. Juba et pe
treius finaliter ad mensam bene po
tati se mutuo interfecerunt. scipio dux
generalis omnium cum in navi fugeret in hysp
aniam deprehensus accessitamus gladio se
percussit. requirentibus ubi esset imperator re
spondit Imperator bene se habet. Ces
ar omnium victor romam rediit. deinde
inaudita celeritate transiuit in his
paniam ubi duo filii pompei propter me
moriam et famam patris magnum favore
invenerant. ibi extremis viribus et
odiis pugnatum est apud mun
dam civitatem. Nec umquam cesar in tam ex
tremo periculo fuit. Nam acies vete
ranorum per tot tempora in omnibus bel
lis probata et laudata ceperat paula
tim retrocedere. sed cesar ab equo re
siliens cepit precedere acie peditum
velut furiosus. manu et lingua reu
ocans fugientes. immo visus est cog
itare de morte. timens fortunam esse
mutatam. tandem fortuna contulit si
bi insperatam victoriam. Nam quinque
cohortes Labieni que ad succursum cas
trorum mittebantur credite fugere pro
stiterunt suis materiam fugiendi et cesari vi
ctoriam cum magna strage hostium et mor
te Labieni. gneus vulneratus fugiens
per silvam interfectus est a cesone Legato
cesaris et caput cesari presentatum. vlt
imo cesar visitata hyspania usque gad
es reversus est hyspalim que nunc sibibilia
vocatur. et hyspalensibus magnam quer
imoniam fecit quod fauerant gneo dicens
superbe quod populus romanus in mortalis hab
ebat .x. legiones que celum frangere
essent potentes. sic solum nominas sui
as ut quasi cetere nichil valere viderentur.
Et hic fuit finis belli civilis ces
aris quod durauit .iiij. annis. Ad lite
ram gaudeniendo dicit Justinianus re
tainoi. s. post bellum allexandrinum ... se
i. descendit illud signum aquile po...
tum a cesare folgorando aquila. s. insi
gna. onde fenolse nel nostro acce
te. s. in hyspaniam que est in finibus nostri
occidentis. onde senti la potpriana tub
a. quod duo pompei pro vno renati videb
antur. Unde sextus euadens ab isto
bello postea multum fatigauit augustum
occupata sicilia et sardinia. Et hic
ultimo nota Lector quod hic gaius cesar
Lucii filius plura laudabilia videtur
habuisse quam umquam aliquis princeps.
Nam fuit sanguine nobilissimus de
domo iulia. corpore pulcerrimus. licet istam
conferant verum Ladem. fuit armorum
peritissimus sine pari. Unde non pirrus non
hanibal non Alexander magnus non sci
pio maior huic maximo duci possunt
similari qui fecit fere impossibilia homini. et
hic fuit eloquentissimus principum. unde
tullius numerat eum inter optimos o
ratores. fuit poeta. vnde fecit metrice
opusculum quod appellauit iter in angu
sto rerum articulo quando in .xxiiij. diebus
ab Italia iuit in hyspaniam. hystoricus
vnde sua gesta descripsit luculento stilo
ut dicit suetonius. fecit etiam anticato
nes. correxit leges sui temporis fecit
compotum. ordinauit annum in vento bi
sesto. dictabat simul pluribus scriptoribus
ut idem dicit. Cesar fuit liberalissimus.
Nam ex tot victoriis nichil sibi reti
nuit nisi dispensandi potestatem ut
ait seneca. Fuit clementissimus super
omnes. vnde tullius dicit eum similem
deo in clementia. unde Augustinus in de
civitate dei dicit gaium cesarem qui civi
lem victoriam clementer exercuit qui
dam senatores sub spe libertatis inter
fecerunt. Fuit temperantissimus. vnde cato
hostis capitalis eius dicebat solus
cesar sobrius accessit ad rem publicam
euertendam. Magnanimus homo ut be
ne ostendit in victoria thesalie et afr
ice quando fecit cremari literas hostium quas
noluit legere. patientissimus fuit omnium
laborum. peritissimus equitandi natandi
saltandi. et breuiter erat totus in singulis
ut dicit policratus anglicus. habuit inge
nium et memoriam magnam. unde nichil

Gaius Cesar Lucii filius.

De virtutibus Cesaris.

hyspalis i. sibilia ciuitas.

Vitia Cesaris

solebat obliuisci nisi iniuriarum. Sed certe cesar sicut dicit Liuius de hanibale habuit uitia paria uirtutibus magnis. Et maxime fecit multa enormia cupiditate dominandi. Nam contra patriam bellum ciuille mouit cum tanto sanguine ciuium. In suo consulatu omnia ad arbitrium fecit expulsso armis collega bibulo. et prius tentauerat multis modis facere aliquam nouitatem in urbe ut ueniret in statum. solus fuit defensor coniurator katiline. omnium reorum erat refugium dicens quod tales erant apti bello ciuili. bis spoliauit erarium rome. primo fraudulenter. secundo uiolenter. summum sacerdotium emit magno pretio. Fecit se dictatorem perpetuum. imo ut ait Lucanus omnia cesar erat. Vnde tullius dicit quod cesar semper habebat in ore illud dictum Euripidis poete grecie. si uiolandum est ius regnandi gratia uiolandum est. ceteris rebus pietatem cole. Luxuriosus fuit ualde unde cum cleopatra eadem naui circuibat egiptum. Vxorem pompei stuprauit. unde pompeius solebat uocare ipsum Egisthum. et similiter matrem crassi et filiam. non timuit deum nec terremotum. Et ut cito concludam cesar habuit maiora uitia et maiores uirtutes quam pompeius Magnus. sed uterque petebat regnum. Vterque ingratus patrie. Vterque obscurauit gloriam patris. et pater pompei pompeius strabo fulmine percussus est. Dequel che fe. hic Justinianus cum optimo ordine transcurrit aliqua bella ciuilia et hostilia cesaris Augusti qui fuit filius adoptiuus et heres cesaris. Ad quorum cognitionem est breuiter sciendum quod sicut potest colligi ex floro tullio et alijs. mortuo cesare gaius octauius iuuenis .xviij. annorum qui studebat in grecia celeriter uenit romam ubi statim Marchus Anthonius fuit sibi infestus quia ottauius erat primus heres

testamento cessans quare ad opprimendum iuuenem cepit mouere bellum cum senatus faueret ottauio. et iam parato exercitu in gallia cisalpinam circumsedit Mutinam florentissimam coloniam ubi erat decimus brutus. sed ottauius et duo consules hirtius et pansa missi a senatu liberauerunt brutum duobus prelijs tertio mense. et utroque consule occiso ottauius uictor solus obtinuit tres exercitus ad hunc paratus. Antonius exclusus a mutina fidelissima colonia receptus in parma crudelissime trucidauit parmenses uiros optimos et honestissimos homines cum Lutio Anthonio fratre suo. fuit. n. Machus anthonius crudelis uiolentus preceps prodigus uorax. postea Anthonius et ottauius concordes facti uicerunt Marchum brutum et gaium cassium in thesalia sicut scriptum est inferni cantu ultimo. Ottauius relicto antonio in oriente uenit in Italiam. et cum diuideret agros suis ueteranis Lutius anthonius uir pessimi ingenij imitator fratris in temeritate incitante fuluia uxore Anthonij uirili femina cepit mouere bellum contra ottauium cum multis proscriptis et spoliatis. ottauius obsedit eum intra perusiam. et post magna fame pepercit antonio sed deleuit perusium. Nunc ad literam dicit autor Diquel che fe illud signum aquile col baiulo seguente. id est cesare Augusto nutritore suo qui plus ceteris fouit et promouit aquilam cuius incredibilis et diuina uirtus superauit etatem. Vnde et apud mutinam portauit aquilam humeris proprijs moriente aquilifero. bruto con cassio nel inferno latra in extremo frigore glatiali in ultimo supplitio. et preposterat ordinem quia prius fuit bellum ciuile mutinense quam phylipense. Vnde dicit e mutina e perusa fe dolente. Piangene hic Justinianus tangit aliud bellum ciuile fere famose per Augustum. Ad quem

N. de Marco Antonio

N. de Cesare Augusto

sciendū q Anthonius efeminatus
amore cleopatre pulcerime duxit
ipam in vxorem repudiata ottaui
sorore ottauij pp quod ortū est bel
lum inter Anthoniū et ottauium. et
Ottauius a brundisio transiuit in
epirum cum magna classe. cleopatra
potentissima cum varijs gentib orie
tis et forti classe et Antonius cū ea
cōcurrerūt cum ottauio bello nau
ali sub leucate mōte. ibi cleopatra
prima cū aurea naui et uelo purpur
eo cepit fugā quā secutus est Ant
honius. et ottauius cōtinuo psecutus
eos prospere obsedit eos i alexandria
Anthonius desperans pacem se gladio
iterfecit. cleopatra uō nō valens fle
ctere pudicitiā iuuenis ottauij
uidens se reseruari ad triūphū intra
uit sepulcrū suj Anthonij. et apositis
serpentib pectori suo ipsa uenenosa s
pens in complexu Anthonij quasi dorm
iens expirauit. Ideo bene dicit pia
gene ancor la trista cleopatra. quia
pulcra potens diues astutissima in
tantā deuenit i felicitatem quā tn
magnaniter et cito finiuit. unde dicit
che fugendoli nanci uicta terra et m
ari prese la morte subitana et atra
.i. obscurā. sed certe gloriosior fuit
mors cleopatre viciose qr genob
ie virtuose qr captiua ligata tota
catenis aureis ducta est añ currū
triūphalem ab aureliano imperatore.
dal colubro .i. serpente .s. ab aspide qz
sopit quē mordet suo ueneno. Pli
nius tn aliter scribit istā mortem
.s. q mortua est ueneno quo abstutiss
ime defrauderat Anthoniū. Cō custu
hic vltimo Justinianū cōcludit virtu
tem et felicitatem Augusti qui post p
dicta bella ciuilia fecit multa bella hos
tilia p se et legatos suos et oīum victor
pacem dedit mūdo. vt g° con costui
.s. cesare augusto corse fino allito ru
bro .i. ad mare rubrū p quod ueni
unt mercimonia et aromata sic prpt

ebur i Alexandria egipti. et qr nō uu
lt enumerare alias uictorias eius cō
cludit maximū bonū eius dicens cō
custuj .s. cū eode Augusto pose il mondo
in tanta pace. qr ut bene dicit florus
ubiqz aut pax aut pactio fuit. vn par
thi remiserūt sibi signa q habuerant
de crasso auaro necato et Anthonio pd
igo fugato. et Indi misrūt legatos su
os et munera magna. vnde dicit i te
stimoniū tante pacis che fo serrato a J
ano il suo delubro .i. templū. Nam
Augustus septigentesiō anno ab ur
be condita clausit teplum Jano qu
od nūq fuerat clausū nisi bis .s. s
ub Numma rege et i fine primi belli
punici. Et augustus uocatus est dicta
tor ppetuus et pater patrie. et senatus
addidit sibi nomē augusti sanctius
et reuerentius ut iā viuens i terris
cōsecraretur et qi deus coleretur i mu
do. lz ipse nūq noluerit uocari dns.
Ideo bene dicit Florus gratulandū ē
q i tanta pturbatiōe summa rerū redi
it ad Augustū qui sapia et solertia suā
turbatum corpus imperij ordinauit.
quod sine dubio nūq cōuenire potu
isset nisi unius principis uolūtate qu
asi una anima et mente regeretur. et
sed uerius celū disponebat tantā tra
nquilitate et serenitate xpo qui sub
Augusto i carnatus est. hic tn felicissi
mus hoīum multas i felicitates habuit. si
cut Juliā filiam meretricissimā et tib
erium successorē pessimū. Ma cio
hic Justinianus tangit supremā glor
iam istius signi qr si sub Augusto er
at fcā reparatō mūdi male dispositi
sub tiberio fcā est reparatō huāni ge
neris dānati. et p° sup extollit magni
fice istud fcm ostendens q oīa fcā pre
terita et futura st parū uel nichil respe
ctu istius. dicit g° ma cio del segno
.s. aquile che parlar mi face facto an
ca pria .s. ante tiberiū e poi era facturo
.s. post tiberiū. sicut per uespasianum
traianū Antoninū piū Alexandrum

M. de Marco Antonio

De morte Antonij et Cleopatre

D. de Cesare Augusto

No. bn.

N. de tempore Nume Regis

xps

De tiberio

¶ n. de Tyberio 3° Cesare.

xpo.

et ita de multis usque ad constantinum
et ita deinceps usque ad ipsum Iustinia
num et ab ipso usque ad karolum magnum
per lo regno mortal ch'a lui soggiace .i. m
undum qui est subditus de iure sibi
diventa in apparentia pato e scuro / re
spective se in mano al terzo cesare
se mira. s. in manu tiberii. Iste fuit v
strenuissimus armorum et magna et pe
riculosa bella gessit pro cesare Augusto
vitrico suo. tamen vitiosissimus homo. Iuv
enis ebriosus / senex luxuriosus / canis
rabidus. dicit tamen orosius de eo quod tiberi
us quia non obtinuit in senatu quod xpistus cole
retur pro deo ex mansuetissimo principe
conversus est in sevissimam bestiam. et
dicit con occhio chiaro .i. intellectu non
eco affecto puro .i. affectione clara. hoc
dicit quia multi negant istam rationem
quam autor hic facit. sed ipse ubique habet i
stam opinionem quicquid sit. nunc dicit
de la viva iusticia. s. divina che mi spi
ra .i. inspirat in hanc veritatem / lico
cedette in mano .i. in potestate a quel
ch'io dico. s. tiberio gloria de far vende
tta ala sua ira. quia divina Iusticia req
rebat ut vindicta fieret de iniuria primi pa
rentis pro qua deus erat iratus sicut
probatur in sequenti ca. Et admonet Aut
or quod bene advertat ad unum quod dicere
intendit. s. quod vindicta facta est de vindicta
quod de se videtur mirabile quia videtur impl
icare contradictionem. dicit ergo Or qui t'ammira
in ciò ch'io te replico. quia s. vocabulum sem
el positum repetit bis. Et subdit gloriosi
ssima victoria quam ista aquila victrix
et triumphatrix habuit de iudeis unde dicit
poscia corse illo signum con Tito qui fu
it undecimus imperator Vespasiani fili
us omni virtute refulgens qui imperav
it cum patre et post patrem qui dicitur fec
isse vindictam de morte xpi quando evertit
Ierusalem cum tanto excidio iudeorum. Istud au
tem debet intelligi sane. s. quod in isto iudicio
dei titus fecit vindictam de peccato iudeo
rum non tamen ea intentione cum fuerit paga
nus sicut bene expositum est purg. cap.

¶ n. de Tito xi imperatore q(ui) fecit vindictam de morte xpi.

vinte dicit a far vendetta de la vende
tta del peccato antiquo primi parentis
¶ E quando hic ultimo Iustinianus in
narratione sua tangit aliud gestum insig
ne istius signi victoriosi in manu ka
roli magni. et fuit optimum ordinem.
quia sicut ipse Iustinianus liberavit It
aliam de manu gothorum qui diu oppre
ssant eam ita karollus liberavit Itali
am de manibus longobardorum qui diu
tius oppresserant eam. Ad intelligendam
litteram est sciendum quod sicut scribit x
Eginardus nutritus a karolo qui ut
ipse testatur omnibus rebus gestis ab eo prese
ns fuit karolus pipini nani filius non
impar gloria patri suo seu victoriosior et fel
icior rogatus et requisitus ab Adriano su
mmo pontifice congregata regni sui multit
udine principum et fortissimorum bellatorum
ingressus Italiam per montem senisium desid
erium Regem Longobardorum infestantem
eclesiam postquam vicit magna cede obsedit i
n civitate ticinum que hodie vocatur papia et tan
dem x mense obsidionis desiderium cap
tum cum uxore et filiis secum duxit in franciam
qui aliquando fuerat socer eius. Et con
stituit pipinum regem super Italiam. sic
finitum est regnum Longobardorum quod
duraverat ultra ducentos annos ab
adventu Alboini regis qui primo venit in
Veronam de partibus septentrionis. ka
rolus victor veniens Romam appellatus
est cesar Augustus a populo et coronat
us est imperator per manum Leonis pape
tercii. Et sedem apostolicam ordinav
it collata sibi potestate omnium dignit
atum. Et tunc romanum imperium divisum
est ab imperio constantinopolitano. nec un
quam reunitum. Nec unquam fuit alius
imperator in imperio occidentali post karo
lum tante virtutis et felicitatis. ideo
bene Iustinianus finit in eo narrationem
suam. nec autor curavit describere de
othones et alios imperatores germano
rum qui aliquando fuerunt eclie
contra papam et contra imperatorem. Nu
nc ad litteram dicit Iustinianus / e quando

¶ de karolo magno

¶ Egnardo?

¶ n. de partibus gibellinis guelfis

¶ desiderio rex.

¶ papia

¶ n. quando divisum fuit Imperium romanum a Constantinopolitano.

do il dente longobardo. i. seuitia desi
derij morse la santa chiesa lacerando
iura eius sicut fecerat pater suus Ast
ulphus qui uictus est a pipino vocat
a papa Adriano karolo magno uice
do li secorse qui et terram sanctam libera
uit a seruitute sarracenorum sic dicetur
in ca°. sotto le sue ali ipsius aquille
imperialis. ¶ Omai hic ultimo Jus
tinianus premissa longa digressione
reditum ad principale propositum. et
arguit Ytalicos qui iniuste agunt con
tra iustum signum aliqui amore aliqui od
io seducti dicit ergo omai poi giudicar
ex rationibus factis de quei cotali. s. gu
elfis et ghibellinis chio accusai di
sopra in principio digressionis. e di
lor falli. uere fallitur fatuus quia de cer
tum milibus non inuenitur unus qui sciat
quando uel quomodo sint inuente iste parcialit
ates uel quid sibi uelit ista nomina propter
quod faciunt tanta mala ideo bene
dicit che son cascion de tuti uostri
mali. o quot ciuitates euerse quot
milia hominum cesa propter inane nomen. sed de
o gratias qui iustissime extendit ma
num suam super ytaliam ita quia obliuisci
mur ista nomina. ¶ Et manifestat eo
rum utriusque partis dicens luno. s. g
uelfus oppone igigli gialli. i. insign
ia regis francie et karolis ueteris que
sunt lilia citrina cum rastello de super
al publico segno. s. aquile que est si
gnum comune iustum. e laltro. s. ghibel
linus apropria quello a parte. et sic in
iuste facit ipsum de publico priuatum.
unde dicit si che forte a uedere che piu se fa
lli. q. dicat difficile est scire quis in
iustius induit arma quia neuter uno utem
que pariter insanit. ¶ Et subdit iustam
increpationem contra utranque partem
et primo contra ghibellinos dicens fac
cian li ghibilini. et repetit faccian lor
arte. s. artes belli uel pacis. sotto alt
ro segno. et ecce causam che mal seque
quello. s. signum sempre chi la iust
icia e lui diparte. q. d. male sequitur

aquilam qui partigat. Et ita econtra
e non labatta questo karlo nouello. s.
karolus uetus quem appelat nouellum
quia primus uenit in ytaliam et acquisiuit
regnum sicilie qui multum persecutus est
ghibellinos et reduxit guelfos in floren
tiam. et similiter karolus claudus
filius et Rex robertus nepos multum fa
uerunt guelfis ideo dicit coi ghelfi soi. ma
tema di gli artigli ipsius aquile fortis
cha magior lion quam sit ipse karolus qui suorum
tempore fuit potens et formidatus trasser
lo uello. i. lanam siue pilum. q. d. deuicit
uit et priuauit maiores reges sicut ju
gurtam quem marius precipitauit de arcu tri
umphali. et sicut persem regem macedo
nie quem paulus emilius duxit ante currum
triumphalem. et mortuus est in carcere. et
ita de multis nominatis supra et non
nominatis. Et assignat causam dicens mo
lte fiate gia pianser li figli. i. luerunt
penam per la colpa del padre et certe iste
pater uictoriosus in fine habuit magn
as infelicitates quia regnum sicilie perdidit
et filius eius captus est. ut dicetur in c°.
viij. unde dicit e non si creda ipse karolus
che deo trasmuti larmi. s. imperij per
soi gigli. que numquam habuerit siles uictoriam.
¶ Questa. Ista est tercia et ultima p
ars istius c°. in qua Justinianus respon
det ad unum de quo dantes petiuerat in
supra in fine capituli precedentis. s. quare ipse
sit positus in planeta mercurij ad quod ipse
dicit quod ipse et ceteri similes fuerunt
impressi influentia mercuriali. Ad quod est
notandum quod mercurius uidetur significa
re claritatem. eloquentiam. memoriam
bonitatem disciplinae. acumen ingenij. ue
locitatem. desiderium principatus. laudem
famam scriptores librorum. profunditatem
consilij. mercimonia lucra astuciam pi
etatem paupertatem et talia multa. quae pro
magna parte competunt ipsi Justiniano
et Romeo de quo dicet. dicit ergo
questa piccola stella. i. mercurius qui est
paruus et occultus unde dicitur a quibusdam
dam esse minor terra. se correda. i. d

8 karolo magno

Egnard?

C desiderij rex

papia

¶ n. de parcialitatibus s. ghibellinis et guelfis

... quod diuisum fuit imperium romanum ... Costantinopolitano.

¶ jugurta
¶ marius
¶ paulus emilius

¶ n. de Mercurio quid significet

coratur 7 exornatū di boni spirti.
.s. beatis che son stati actiui in uita
mortali per che honore e fama li su
ceda. qr honor fama glia sequitur
ad opera uirtuosa. ¶ Et subdit qd
hec cedit eis ad diminutōem pmijr
un dr e quando li disiri .i. desideria 7
studia humana poggian quiui .i. fū
dantur sup honore 7 fama si dis
uiando .s. ab amore etēne gloie
pur cōuē chi li raggi del uero amore
quē homo debet habere ad eter
nā glām poggin men uiui insu .i. magi
lente 7 remisse tendant in sumū bo
nū. q. d. qñcūq3 ho magno desiderio
glie mundane facit opera pulcra 7 m
agna minus promeretur glām eter
nam. ideo bene karolomannus mag
karoli patruus temporalis regni ad
ministratione relicta amore conuersa
tionis cōtemplatiue succensus Ro
mā ueniēs apud siratti mōtem mo
riam ad tempus traxit. ¶ Ma hier
Justinianus respondet qōni tacite
qr eius Autor poterat petere. 7 nō
ne tristamini uel minus cōtenta
mini de diminutōne glie uestre ad
quod respondet qd ex hec magis let
antū 7 contentantū uidentes diu
inā iusticiā que tā bene partitū pre
mia oibus s'm exigentiā meritorum
. et qr sunt i perfca caritate omnes r
uoluntates st una qr referuntur ad
unū. sicut dicebit superius picchar
da ipi Autori. dicit g° ma parte di n
ostra leticia qz cresit ex hec ee nel co
mensurare .i. inequali 7 pportionab
ili consideratōne di nostri gaggi
.i. nostror premior col merito. ideo
dr perche non li uedem minor ne m
aggi. q. d. lz premia nostra sint dif
ferentia s'm plus 7 minus tñ equa
liter cōtentamur omes. uñ nō in
uidemus maiorib' qr nō parificam
ur eis. nō equalibus qr parificātū
nobis. non minorib' ne parificent'
nobis sicut fit i bonis fortune s'cdm

subdit quinci .i. ex hoc la uiua iusti
cia .s. diuina adolcisse in noi lafecto
.i. dulcorat affectōnem nrām. sicche
nō se pote torcere gia mai ad alcuna
nequitia .i. ad iniquā. q. d. non
potest apetitus i nobis ee puersus.
Et hic nota qd etiā iusticia huāna
aliquādo facit aliqs hoīes ee cōtetos
in diminutione uel subtratōne pr
emij sicut patuit supra i militibus
liberatis acincinato quib' nō dedit i
parte prede. qui tñ letabantur de lib
eratōne sua. multo magis isti cōtē
tantū de saluatōe sua lz glia aliquor
i celo sit maior. ¶ Et declarat hoc p
pulcrā 7 ppriā cōparatione diuisarū
uocū que bene pportionate in cantu
faciūt mirabilem melodiā. dicit g°
diuerse uoci in choro canētiū fan di
uerse note qz cōcordant ad uniū can
tū cosi .i. ita asimili diuersi scanni
.i. sedes beator rendon dolce arm
onia .i. suauē melodiam in nostra
uita .s. eterna. tra queste rote .i. iter
istas speras celor. ¶ E dentro Aluc
Justinianus manifestat aliā aiam m
odernā de spera mercurij que fuit a
mirabiliter actiua i uita mundana. a
Ad declaratione aūt istius hystorie q̄
multis est oculta 7 i cognita est pres
ciendum qd Raimondus berengeri
us nobilis comes prouīcie narbon
ensis fuit uir humanus affabilis .a
Rithimor uulgariū facile reptor. set
nimis liberalis magnifice oibus no
bilib' dexteram sue largitatis exten
dens semp erat debitor multū. Acc
idit aūt qd quidam peregrinus ueni
ens ab extremo occidentis uisitata
beati Jacobi cōpostellana eclia per
uenit tholosam. ū qr uir spectabil
lis 7 honorabilis uidebatur in uita
tus ad curiā habito s'mone cū com
ite psuasit prudenter qd i breui ipm
liberaret ab usuris caorsinor. com
issa g° sibi amplissima potestate or
dinandi 7 dispensandi oīa in dust

C. n. 8 Raimundo berigerio.

(N. B. Romeo)

na et sagacitate sua soluit debita m
agna. multiplicauit redditus. et iter
rogatus sepe de nomine suo et sorte voc
abat solum se Romeum. i. romipetam
et peregrinum. hic itaque peregrinus omnia
laudabiliter administrans cum Raim
ondus haberet quatuor filias sine ma
scula prole primam alte maritauit lu
douico regi francie optimo qui post
ea canonizatus est facto bis passagio.
secundam tradidit Aduardo regi ang
lie probissimo. terciam Ricardo fratri
regis anglie qui postea fuit rex Romanorum.
quartam uero minorem copulauit karo
lo duci Andegauie fratri predicti lodo
uici qui postea fuit rex sicilie de quo
paulo supra dictum est. asserens ipsum fut
urum potentissimum regem. sed virtus et
felicitas fecit sibi Aulicos omnes infestos
stimulante inuidia publica peste cu
riarum. dicebant enim comiti quod hic ali
enigena ignotus superditatus bonis
comitis erat honoratior eo. quod cedeb
at ad pudorem et ignominiam eius qui
uidebatur nescire gubernare regnum
et curiam per se et suos. Raimondus simplex
et nimium credulus petiuit ab isto rat
ionem uilicationis sue. tunc Romeus
ueni ad curiam tuam pauper. et pauper inde re
cedo. et continuo accepta mulula et
ueste sua peregrina quam ab initio re
seruauerat recessit. Comes pudore et
dolore confusus volebat ipsum retinere.
at ille noluit. sed cito ipse luit penam
sue ingratitudinis. quia Rex francie ce
pit sibi in uita magnam partem regni
sui. post mortem uero ipse rex sucessit, pro
uxore in parte prouintie que est ultra
Rodanum. karolus uero pro sua habuit pro
uintiam citra rodanum quam sui descende
ntes tenuerunt usque in presens. Nunc
ad literam dicit Justinianus dentro ela
luce de Romeo. i. anima preclara lu
ce. i. splendet dentro ala presente
margarita. i. intra stelam mercurij
parvam et pretiosam. di cui folo
pra grande e bella. et uere magni

cum et pulcrum fuit facere quatuor fili
as vnius comitis reginas mal gra
dita ab ingrato domino. Et subdit mer
ito quod ad culpam cito secuta est pena
digna dicens mai prouincial. s. aulica
comitis che fecer contra lui. s. Rom
eum ex inuidia non anno riso imo a
mare fleuerunt et sepe suspirauer
unt Romeum. Nam officiales re
gis francie et karoli non fuerunt po
stea ita benigni et gratiosi erga eos
sicut fuerat Raimondus comes et
Romeus uice comes. ideo superbia fra
corum manifesta bene purgauit inuid
iam occultam eorum. ideo dicit e pero mal
camina. quia ad finem reprobum ue
nit qual. i. quicumque si fa danno
. i. procurat sibi ipsi nocumentum del be
fare dal trui. sicut isti fecerunt ex bo
na opinione Romei. sed dampnum quod
quis sua culpa sentit sibi et non alij
debet imputare. Quatuor hic m
anifestat Justinianus singulare
beneficium Romei ut Autor faciat per
petuam memoriam de eo sicut facit de
alijs rebus memorabilibus dicens.
Raimondo berengieri indignus ta
ta excellentia honoris ebbe quatro
figle e ciascuna raina sicut patet ex
dictis. et dicit ecio li fece Romeo ui
tute romanus licet genere germanus
ut aliqui scribunt persona humi
le e peregrina. i. ignobilis et ignota.
uirtute sua. quod non fecisset Raim
ondus simplicitate sua nec aulici
malignitate sua. Et subdit simp
licitatem comitis et malignitatem
suorum Aulicorum dicens e poi. s. post
tam grande beneficium receptum il
mosse le parole biece. i. uane per
suassiones emulorum acusatorum adi
mandare ragione. s. administraci
onis a questo giusto. s. Romeo.
che li asegno sette e cinque per diece.
q. d. reddidit sibi optimam ratio
nem. s. euidentissimam utilitatem
. s. meliorationem sui status et exal

B. Raimundo berigerio

tatione honoris. ita quod bene redidit
.xij. pro .x. Et in fine Iustinianus tan-
git recessum Romei dicens in comenda-
tione eius et ille romeu partisse inde
.s. a comite hec fro ponero e uetusto .i.
senex et pauper quia nichil acquisiuerat
ex tantis laboribus nisi inuidiam et gloriam
sicut bene dicit scipio africanus nisi
mihi casu cum peteretur ab eo rationes expensar-
um. unde dicit esel mondo sauesse il
cor chegli ebbe .i. quod constans et paciens
fuerit in tanta indignitate fortune
mendicando sua uita .i. ducendo suam
uitam per mendicata suffragia pau peul
le afrusto afrusto .i. nunc cum isto nunc
cum illo ne dum suberet alteri domino ingrato
asai .i. multi lo loda a uirtutibus man-
ifestis epiu lo lodarebe si scirent que
ignorant de eo. Et sic nota quod nichil sci-
tum fuit de Romeo et eius uita uel
fine post recessum eius. sed a multis cr-
editus est uir sanctissimus qui sine du-
bio erat sapientissimus et uirtuosissi-
mus. tamen uidetur quod Autor bene nouerit
residuum uite istius hominis sed relli-
quit nobis inuestigandum. deo gratias.

7

Ca. vij in quo examinum iudeorum ubi tractat de morte xpi. R

Osanna sanctus deus saba-
oth. postquam in proxime prece-
denti cantu dantes introduxit a-
nimam Iustiniani per suadentem
uis et iustitia romani imperij Nunc con-
sequenter in isto vij. c. pertractat unam ques-
tionem que oritur ex quodam dicto superius posito.
et est quomodo uindicta facta per titum de morte xpi
potuit esse iusta si mors xpi facta sub tibe-
rio fuit iusta. Nam si Iudex iuste dam-
nat reum quomodo potest fieri uindicta iusta
de eo. Et presens capitulum potest diuidi
solum in tres partes generales in quarum
prima Autor pertractat dictam questionem
In secunda aliam que nascitur ex prima ibi mario.
In tercia ultimam aliam que nascitur ex secunda
ibi or per empierti. Ad primum dico quod
Autor per tractat principalem questionem
sed primo premittit unum exordium in

quo tangit recessum Iustiniani et ap-
parationem sui ad nouam materiam non contin-
nuas dicta dicendis dicit quod Iustinianus
cantauit in fine sue longe orationis
laudes altissimo et cantando disparuit.
ordina ergo sic literam et expone essa
sustantia .i. anima preclara Iustiniani.
sopra laqual doppio lume sadua .i. in-
geminatur et duplicatur. quia Iustini-
anus fulget duplici gloria in celo sicut
in mundo fuit dupliciter gloriosus .s.
utili editione legum et iusta gubernatione
imperij reparati uiribus armorum
fo uiso cantare amme post longam ora-
tionem suam uolgendosi ala nota sua .i.
mouendo se ad cantum suum cosi .i. in
hac forma. sententialiter o saluator su-
perilluminans beatas animas istorum celorum
gloria tua dicit ergo o sanctus deus osan-
na .i. saluifica sabaoth nomen ebreum
est quod interpetratur dominus uirtutum si-
ue exercituum superillustrans .i. superillumi-
nans claritate tua .i. lumine glorie tue feli-
ces ignes .i. animas ardentes amore tuo
bonorum malacoth .i. istorum regnorum et est .x.
similiter nomen ebraicum Nam liber re-
gum hebraice dicitur Malachim Et su-
bdit subitum recessum illius et sociarum dicens
et essa .s. anima gloriosa. e laltre. sicut a-
nima Romei et aliorum spirituum actiuorum mos-
sero asua dancia .i. ad tripudium q. d. ce-
perunt moueri circulariter qui motus
perfectus est, propter perfectam substanciarum.
e quasi uelocissime fauille quia iam uen-
erunt ignes misi uelaro .i. recesserunt ab
oculis meis di subita distancia elega-
te subito amme sicut fauille per aerem.
Io dic poeta tangit suam dispositionem post
recessum Iustiniani quia remansit in ar-
dore declarandi de uno dubio quod iam
mente receperat ex uno dicto illius spiritus.
dicit ergo et fingit poetice Io dubitaua
in animo edicea dille dille .i. dic secum, pro-
pone questionem tuam et repetit ad maiorem
affectionem edicea dille fiame. in trac-
cor meum alamia donna .s. beatrice che
mi deseta .i. tollit michi sitim .i. desiderio

rium dubiorū meorꝫ cō le dolce stille .i.
guttis . q. d. uerbis suis dulcioribus
melle . Et subdit successū suū expectatū
illius in cuius potestate fuerat ab ipsa
puericia dicēs ma quella reuerētia .i.
reuerentia que semp michi dñā dc sin do
na di tutto me .i. que fit ī totum dña
mei q2 ab initio captus sū amore eius
qū ad huc uocabatur noīe corrupto n̄
integro. Nam beatrix cū esset Infant
ula uocabatū uulgariter bice uocab
ulo sincopato s̄m consuetudinē pat
rie . sicut bon dicitur sepe colaus pro
Nicholao . ideo dicit pur per .b. e per ice.
q. d. habui in magna reuerentia q2 est
honor cū timore istā dñām a pueritia
in terra quanto fortius ipsaꝫ perfectā
in cello mi richiamaua .s. ad se cō loꝫ
chi sona . q2 fiebam lentus et quasi son
nolentus ex timiditate nec audebam
soluere linguā ne icurrerē temeritat
em ¶ Poco hic Autor ostendit quō
beatrix explicauerit qōnē eius dic
ens beatrice . q̄ nō erat amplius bice
soferse poco me cotal .i. nō pmisit am
plius me torqueri siti mea sicut olim
in terra me diu torsit amore suo cō
mīccio supple loqui ragiandome dum
riso .i. leticia ut daret sibi spem tale
che nel foco faria lom felice . q̄uis igni
sit multū penalis . sed si aīa posita i igne
īfernali uideret deū eēt beata diuine
uisione tali . Et ecce quid dixit come
giusta uēdeta facta p morte xpi de pec
cato primi parentis punita fosse gius
tamente .s. p tutti ta miso in penser .i.
posuit te ī curā . q. d. facit te dubitarē.
et dicit secondo mio in fallibile auiso
.i. s̄m iuditiū meum quod falli non po
test q2 sacra scriptura nō mentitur . Et
promittit sibi solutōnē et facit eū at
tentū . dicens ma io ti soluero tosto la
mente que ligata est tanto dubio . e
tu ascolta .i. attente nota che le mie .
parole ti faran presente .i. munus si
ue donum magnū ita q2 li presente
est hic nomē non participiū di gran

sententia . et bene dicit . Nam si Iust
inianus ī precedenti cº fecit pulcr
um donū Autori de mā morali cū cla
ris psuasionib' beatrix ī presenti ca
pitulo facit magnū donum de mā
diuina cū sutilib' rōnib'. uꝫ multi
et magni scopuli sūt ī isto cº. ¶ Per
Nūc beatrix iuxta promissiū uult sol
uere tactam qōnē et pº premittit
morbū ut preueniat debito ordi
ne ad remedium . et dicit breuit
er q2 p̄mus parens in obedientia
sua dannauit se et totum genus
humanū . dicit gº quel hom .s. Ad
dam che nō naque . Nam primus
hō natus est nec de uiro nec de
muliere .s. Adam . uno formatū
manu diuina ideo perfectior magis
peccauit . scd's natus est de uiro
sine muliere .s. eua tercius de ui
ro et muliere sicut ceteri cōcupis
cencialiter nati . quartus de mul
iere sine semine uirili p uirtute
operationis summi .s. xp̄s qui rede
mit omes danno tutta sua prole .i.
succesiuaꝫ posteritatem . dannan
do se . q2 .n. ipse nō obediuit deo et
iusto iudicio dei habuit corpus sibi
rebelle . dederat .n. deus hoī liberta
tem arbitrii ut ut fieret gloriosi
or nō peccando habendo peccandi p
potestatē sed ipse continuo transg
ressus ē legē sibi datā uirtu' per nō
sofrire .i. q2 noluit pati legē alāū
tū .s. concupisibili che uole freno .s. le
gis a suo prode .i. ad suū profectū
et meritū quale fuit preceptū datum
adde a dño . Et subdit grauitat
em et diutūnitatē istius magni mor
bi ad quē nō uenit remedium nisi
post multa millia annorꝫ . Ad quo
d est notandū q2 licet deus a pricip
io potuerit i carnari noluit tn̄ nisi
in fine seculorꝫ precedente lege natu
re et figure post patriarchas et pphe
tas quibus et p quos fuit incarna
tio repromissa post quos ī carnari

Tempꝰ añ aduent̃ ʒ. s. V. c. lxxxxviiij xpi.

dignatus est tamq̃ in fine ipm̃ ⁊ pl
enitudine iuxta uerbũ Apostoli a
uenit plenitudo temporis. nullũ
enim querit medicũ nisi cognoscat
morbũ. nullus querit doctore ni
si cognoscat se ignorãte. Nullũ
ad iutore nisi cognoscat se ĩpotẽtẽ
. hõ. n. post lapsum ad huc supbieb
at de sciã ⁊ uirtute. ĩo post legez nẽ
et scipture sub sequi debuit in carna
tio uerbi. dicit g° onde lumana sp
ece inferma giaque grain infirm
itate animez q3 peioz multo est in
firmitate corporum ĩ grande errore
magne ignorantie. ⁊ periculose egr
otat qui se egrotare ignorat giu. s. ĩ
mondo mortali per secoli multi. i. p
multa centanaria ãnoz que fuiũ
nt quinq3 Millia centũ nonaginta
noue3. ĩo erat opꝰ sumo medico un
dicit fin chil uerbo di dio. i. unico
filio piaque discender. s. in mũdũ
. sed quõ uenit ĩ mundũ qui ubique
est. certe uenit ut uisibilis apparer
et. ¶ E la natura hic beatrix tacta
danatõne hõis describit ĩ carnatio
nẽ p quã fcã est repatio eius. sol
us. n. qui fuit pncipiũ causatiuũ
est pncipium recreatiuũ. uerbuz
. s. patris eternũ quod est xp̃s yesus
mediator dei ⁊ hoĩnũ et ad huiꝰ lr̃e
fortis ĩ teligentiã est p notandũ q
patri nõ cõuenit mitti q2 nõ est abilo
. Nec spũi scõ ne esset duo filij ĩ trini
tate vnus ĩ humanitate alius ĩ diu
initate. psona igitur filij ẽ in carna
ta ut idem q erat filius in diuinit
ate eet filius in humanitate. Er
at etiã decẽs ut sicut pater mũdũ
fecit p sapiam suã ita p eandem re
dimeret ipm̃. ⁊ q2 ĩ homine utra
q3 nã erat corrupta. s. aĩa ⁊ corpũ
ideo suscepit utrũq3 ut utrũque
liberaret. Et tñ ds verbũ s Augu
stinũ de fide ad petrũ nõ accepit p
sonã hõis sed nãm. In xp̃o. n. due
nature sũt diuina. s. ⁊ humana ⁊
tres sube caro aĩa ⁊ verbũ. sed non
due psone. et simul uniuit sibi cãr
nẽ ⁊ aĩaz. dt ergo eum a se in psoã
. i. et illud ũbũ giunxit sibi ⁊ uniu
it. uel sm̃ aliã lr̃am. u. i. ubi. i. ĩ quo
mũdo uniuit sibi la natura. s. huma
nã che sera alũgata dal suo factore
. i. a creatore deo p culpam que fuit r
redimeda p penaz cõ lacto sol del suo
eterno amore. i. spũs sci cui attribu
itur amor ¶ Or hic beatrix ostẽsa
ĩ carnatione uerbi ostendit passion
em necessariã ad purgatione huãne
nẽ assumpte. ⁊ ad inteligentiam
huiꝰ lr̃e fortis est primo notanduz
q qũuis nã humana ĩ persona xͥ esset
pura et ĩ nocens nichilominus ĩ qu
antũ humana erat puata beatitudi
ne. q2 caro sũpta de uirgine solũ er
at de carne illa q3 descenderat ex Ad
dam q̃ tũ ad mãm corpulentã quaz
vis esset ita pura ⁊ libera a peccato Ad
de sicut erat caro adde ante peccatũ
q2 xp̃s nõ sũpsit de Adam nisi m
ateriaz solã de puro sanguine vir
ginis sed spũs scs dedit actiue r
nãm humanã. xp̃s gͦ asũpsit peña
litates corporales sicut famẽ sitiz
laborem dolorẽ. ⁊ spũales ut tristi
ciam planctũ et timorẽ. nec tñ as
sumpsit oẽs corporales sicut defe
ctus multaz egritudinũ. Nec oẽs
spũales sicut ignorantiã ⁊ rebellio
nem carnis ad spm̃. Ad lr̃am ergo
beatrix pͦ facit Auctorez attentũ ad
id quod dicere ĩ tendit dicens. Or
drizza il uiso. i. speculatione inte
llectualem aquel chor se ragiona
. i. sequitũ p ratiotinatione questa
natura. s. humana unita al suo r
factore. s. deo ĩ psona filij p quem
oĩa facta sũt fo sincera. i. sine ma
chula chrnis e bona. talis qual fo
creata. s. in adam ma ella. s. nat
ura fu sbandita di paradiso. i. rele
gata a felicitate ad quã erat creata
pur per se stessa ob culpam suã im

gnē pero chesse torse da uia de ueritate e da sua uita. i. qz recessit adeo quē uia ueritas et uita et cecidit in de mas alssitate et morte. ¶ La pena. hic beatrix concludit ueritatem questionis per unam distinctionem et uult breuiter dicere quod mors xp̄i fuit iusta et iniusta diuersis respectibus unde ergo donque nulla .s. pena giamai morse. i. puniuit aliquē se la pena che la croce porse. s. xp̄o qua nulla fuit maior ad purgandum maximam culpam se se misura. i. si referatur ala natura assumpta. s. humanam quam xp̄s assumpsit ut redimeret. E cusi nulla. i. ita conuerso nulla pena fo de tanta ingiuria et offensa guardando. i. respectum habendo ala persona che soferse. i. ad xp̄m qui passus est ipsam in che. i. in qua persona xp̄i. era contracta tal natura. s. humana. Et hic nota quod xp̄s passus est passione generalissima non solum secundum omnia membra corporis principalia sed etiam secundum omnem aie potenciam. passione acerbissima non solum dolendo ut patiens per uulnera sed etiam condolendo ut compaciens pro nostra delicta. passione ignominiosissima propter patibulum crucis inter latrones. passione peremptoria propter separationem aie a corpore. salua tamen unione utriusque cum deitate. filius enim naturam quam semel assumpsit nunquam dimisit. ¶ Pero hic beatrix ex dictis elicit unam notabilem sententiam .s. quod unus et idem actus potest esse bonus et malus diuersimode. et ad huius litere utilem intelligentiam est bonum notare quod quamuis passio xp̄i bona fuerit in se et sanctissima et humano generi fructuosa tamen Iudei non constituerunt eam finem sue actionis propter bonum ipsius passionis. sed ut malum xp̄o inferret. et ita eadem passio que fuit bonum finis prophetis qui desiderabant passionem fuit malus finis Iudeis qui desiderabant xp̄i offensionem. similiter si unus furetur ut subueniat matri finis furti malus est. quia quamuis sit bonum subuenire matri tamen malum est male subuenire. similiter si aliquis dirrigit sagiptam in feram ut pascat pauperem egrotantem et interficit hominem latentem in silua actus est meritorius uel indiferens. dicit ergo in litera pero d'un acto uscire cose diuerse. imo contrarie cha dio et a iudei piaque una morte. s. xp̄i. deo quidem iuste. Iudei uero iniuste. ideo dicit per lei .s. mortem xp̄i tremo la terra. quia teremotus factus est et el ciel s'aperse. quod erat clausum patribus antiquis. ¶ Et declarata prima parte dubij. s. quomodo culpa primi parentis fuit iuste uindicata per mortem xp̄i declarat alteram partem. s. quomodo ipsa mors xp̄i fuit iuste uindicata per titum. unde dicit non ti dee ora mai parer piu forte. i. difficile ad credendum. quando se dice in capitulo precedenti che giusta uendetta. i. mors xp̄i fo possia uengiata. i. uindicata da giusta corte. s. romana. ¶ Ma io ueggio. Ista est secunda pars generalis in qua dantes discutit aliud dubium quod nascitur ex primo. Et primo ponit ipsum dubium in communi dicens ma io uegio la tua mente ristrecta. i. iterum stricta cum esset soluta declarato primo dubio di penser in pensier dentro ad un nodo. i. difficile dubium del qual .s. nouo dubio s'asp(etta) soluere per solutionem mea con gran disio. quia magnum est dubium istud secundum. ¶ Et explicat ipsum in speciali. dicebat enim Autor in mente sua bene uideo quod deus creator hominis debuit esse redemptor eius sed quare uoluit assumere carnem humanam de una femina et pati penam amaram. non ne poterat dimittere istam culpam et hominem reparare sola uoluntate sua certe sic. dicit ergo tu dici a. dicere et petere mis ben discerno cio ch'io odo. i. bene comprendo quicquid tu dixisti. s. quod xp̄s morte sua redemit hominem damnatum culpa sua ma m'ee occulto. i. per me non iudico perche

dio uolesse pur questo modo et no
alium a nostra redemption. Ad hoc res
pondet Augustinus q alius modus fu
it possibilis deo. sed nullus nre miserie
saluande conuenientior. nec tn dicemus
debuit alio modo redemisse mundu uel
no debuit. qr no ex debito s ex sola bon
itate facit. Questo hic beatrix assi
gnat cam huius ignorantie et difficultatis
et ad huius litere difficilis itelligentia oppo
tet prenotare q nullus e conueniens audi
tor sacre scie nisi humilis mundus fidel
is studiosus ideo sub cortice litere ap
erte occultatu mistica q p fundi itellige
tia ad coprimendam supbia. xps. n. doctor
huius scie lz eet humilis in carne altus tn
erat i diuinitate io decebat ipm et eius
doctrina habere humilitate in smone cu
profunditate sententie. et qr missus erat i
docere omem veritate ideo copetebat e
ius doctrine ut i uno smone multiplic
es laterent intelligentie. dicit ergo o
frate. i. o fratres dilecte mi questo di
creto. s. incarnationis sta sepulto. i. i
gnoratu agliochi. s. intellectualibus de
ciascuno. s. supbi il cui ingegno non e
adulto. i. nutritu nela fiamma damor
i. ardenti amore caritatis. Nam diuin
aru scripturaru multiplice abundantia
et latissima doctrina sine ullo errore co
prehendit et sine errore custodit cuius
cor plenu est caritate. nec dubitari pot
quin templu dei sit ho i quo habitat caritas
Et sic inde qr tacite arguit Autorez q
ab initio uisus e amare beatrice postea
ea deseruit pp scias seculares. s tamez
reuocatus est sicut dictum est ostesu i
fine purg. Et promittit sibi solutio
ne istius dubij dicens ueramente dico
perche tal modo fu piu degno. i. conue
nientior ceteris pero cha questo segno. i. ad
istu punctu molto se mira. et uere m
ulti mirantur q creator factus est crea
tura. qr hic no est nature io podo sedi
scerne. qr nullus malus potest ee per
fectus methaphysicus. La diuina
Nunc beatrix volens facere solutione

dei dubij pmittit queda pricipia nec
essaria ad hoc. s. q deus ab initio fecit
hominem simillimu sibi p libertate arb
itrij. et ipse ho fecit se dissimillimu illi
per peccatu. Primo ergo tangit i generali cre
atione vniuersi qua deus fecit sola bo
nitate sua qr caret i inuidia io uoluit
participare creaturis excellentia suam
sed potissime rationali creature cui ni
chil potuit dare excellentius libero arbi
trio p quod ho fit similis illi. sicut. n. ipse
erat sui iuris et sue ipsius uoluntati n
necessitati erat q bonus erat ita ho qua
si sui iuris no nisi sua uoluntate faceret
et mala et in ste damnaretur aut bona
et merito saluaretur. Nemo. n. saluatur
i vitus dicit gl adulterina la diuina bonta
i. forma boni che dase sperne. i. recusat
et expellit ogne liuore. i. inuidia. iuxta
illud platonis i timeo optimus quidem
e. et longe ab optimo in vida relega
ta e ardendo i se sfauilla. i. splendet u
elut fons lucis si che dispiega. i. exp
licat i alios le bellezze eterne qr sunt in
ea que manifestauit i intelligentijs stel
lis et ceteris. Cio hic beatrix tacta
creatione reru i generali tangit i specia
li creationem rationalis creature cui plus
ds dedit de bonitate sua. et uult sententia
liter dicere q celu creatu adeo sine or
gano nel medio celi e eternu et liberu
dicit gl cio che distilla da ella. i. emana
uit ab illa diuina bonitate sencia meg
gio. i. istrumento celli sic aia rationalis i
telligentie mouentes cellos et ipsi celi et
ecce ratione perche la sua imprenta. i. i
pressio forme non se moue. i. no subia
cet motui quando ella. s. diuina bonitas
sugilla. i. i format. Et addit alia fr
egatiua. s. libertatis dicens repetendo r
ecate verba cio che pioue da essa. i. pro
cedit ab eade bonitate sencia meggio. i.
organo celi e tuto libero ab oi corruptione
ab omi coactione. et ecce ratione perche no
sogiace ala uirtute. s. i formatiue dele
cose noue. s. planetarum et stellarum que de
nouo create sunt et no sunt ab eterno.

no a poi fini

Et hic nota quod corpora celestia influunt in
terrestria et elementaria quantum ad di
stinctionem temporum et productionem gen
erabilium et corruptibilium non tamen influunt
super liberum arbitrium per virtutem constellatio
num quam quidam philosophi dixerunt fatum. nec
sunt certa signa futurorum contingentium con
tra quia homo potest per liberum arbitrium. Unde
optimus astrologus si providerit illa po
test obviare eis. ut dicit haly. ¶ Piu
hic beatrix reducit ad propositum de quo
dixit de rationali creatura ut per
hoc ostendat quod homo maxime gaud
et tali privilegio dicens piu gle con
forme. i. omne tale ens creatum a deo
immediate magis conformatur sibi quam cetera
creata sub medio. e pero piu li piace. quod
probat dicens che. i. quia. l'ardor sancto
i. amor divinus ch'ogne cosa raggia. i. omnia
replet lumine suo e piu vivace ne la p
iu somigliante sicut in angelo et homine
qui secum participant ratione. ¶ Et maxime
homo unde dicit l'umana creatura s'av
antaggia de tute queste cose. s. in mor
talitate et libertate arbitrii. et nota tame
tamen quod anima humana sit singulariter privile
giata in libertate arbitrii. quia angelum non
potest peccare nec ipse deus. ideo dicit e
s'una manca. i. immortalitas sola vel lib
ertas sola convien che caggia di sua nob
ilità. s. a similitudine creatoris. nam
quia autem perdit per peccatum in primo pa
rente. unde subdit solo il peccato e quel
che la disfranca. i. privat eam libertate in
genita et facit eam miseram et servam nec potest per
se resurgere. e falla dissimile al sommo
bene. s. deo per che del lume suo s. gratie
sue poco s'embianca. i. illuminatur.
et dicit notanter parum quia anima pessimi
hominis in multis est melior anima bruti ut dicit
Augustinus. ¶ Et hic beatrix osten
dit quod ad infirmitatem necessario sequitur
medicina dicens et in sua creatura hum
ana mai non rivene in sua dignità. i. non
restituitur in pristinum gradum nobilitatis
se non rempie. i. supplet dove colpa vo
ta. i. privat con giuste pene. i. debita
punitione contra mal dilectare. i. contra pe
ccatum. sicut enim in corpore humano quamcu
mque malum culpa facit penitentia purgat.
¶ Et subdit a magnitudine culpe et mis
erie hominis dicens vostra natura q
uando pecco nel seme suo. s. in Adam to
ta fo rimota da queste dignitadi. quia facta
est mortalis et serva peccati come di par
adiso. i. sicut privata est felicitate a
qua erat creata et quam poterat promer
eri per liberam voluntatem. Et hic nota et
pulcre quod Adam recte fuit similis sa
lamandre que ut dicit plinius si asc
endit arborem inficit generaliter omnes
fructus ita quod omnes postea gustantes
inde moriuntur ita Adam gustans
fructum arboris infecit omnes animas post
erorum qui fuerunt in eadem damnatione se
cum. ¶ Ne hic beatrix istis premissis
volens venire ad solutionem facit un
am distinctionem bimembrem. ut una
parte cassata concludat necessario alteram
dicit quod ne ricovrar poteasi illa natura
humana dannata se tu badi ben sotti
lmente. i. advertis solerter per alcu
na via sença passar per un di quei
ti guadi. q. d. altero istorum modorum. s.
vel quod deus vel quod homo hominem repararet u
nde dicit o che dio per sua cortesia i.
mera liberalitate non ex debito dim
esso avesse. i. remisisset culpam. o che
l'om per se isso. per penitentiam avesse s
odisfacto a sua follia. i. suo fallo et pe
cato. ¶ Ficca hic beatrix intendit et
cassare partem divisionis non veram. s. quod
homo per se non erat sufficiens ad reparati
onem hominis lapsi. Ad quod est notandum
quod homo cadens in culpam recesserat a principi
o potentissimo benivolentissimo deo et
corruerat in infirmitatem ignorantiam mal
ignitatem. et de spirituali effectus est carnalis se
nsualis ineptum ad divinam virtutem imita
ndam. Ad literam quod beatrix primo reddit au
ditorem attentum ad improbandum unum me
mbrum dicens ficca mo l'occhio. i. speculati
onem intellectualem per entro l'abisso. i.
profunditatem de l'eterno consiglio. qui

sic decreuit in eterno cosilio suo qu
anto poi destrecta mete fisso. i. quantum i
possibile est intellectui in corpore hominis
iuuentis et per celum discurrentis al mio pa
lar. quod paro facere. et ecce non potea lo
mo nei termine soi. s. in puris natu
ralibus mai sodisfare superbie sue et
asignat rationem per non poter ir giu
so. i. inclinare se con humilitate con
tra superbiam obediendo poi. contra ino
bedientiam quanto intese ir suso dis
ubidendo. quia uoluit scire bonum et mal
um sicut deus. Et hic nota quod paria
tione Angelus non poterat esse reparator ho
minis. quia primus angelus uoluit supple
fieri similis altissimo. Et dicit equesta
ela rason. i. principalis causa per che lom
fue dischiuso. i. exclusus et exceptus
da poter sodisfar per se. i. propria vir
tute. quia homo non poterat recuperare
statum innocentie nisi dimissa culpa quam
dimittere non debebat diuina iusticia n
isi per satisfactionem condignam. et quia satisf
acere non poterat nisi deus pro toto
humano genere nec debebat nisi homo
qui peccauerat ideo conuenientissimum fu
it humanum genus reparari per deum hominem.

¶ Donqua. Nunc ultimo beatrix ex
cluso homine a reparatione concludit
quod deus debuit esse reparator. Et hic
nota quod nullus modus erat tam con
ueniens et congruens reparationi nisi quod
deus fieret homo. Nam cum principium
effectiuum rerum non potuerit nec deb
uerit esse nisi deus. et non minus sit res
conditas reparare quam in esse producere
sicut non minus est bene esse quam
simpliciter esse decentissimum fuit pri
cipium reparatiuum rerum esse deum
summum ut sicut omnia creauerat per
bum increatum sic omnia curaret per uerbum
incarnatum. dicit ergo in littera donqua a
dio conuenia ripparar lomo asua u
ita i tera. s. beatam cole sue vie que
sunt due. s. iusticia et misericordia. io dico dico
co luna. s. iusticia tantum uel misericordia tantum
ouer con ambe due. i. cum iusticia et
misericordia simul. ¶ Et subdit quod deus
elegit utramque viam pro meliori dicens
mala diuina bonta chel mondo impre
ta. i. informat tamquam formale principium
fo contenta de proceder per tute le sue
vie. s. iusticiam et misericordiam infinitam anliu
arui suso et ecce causam optimam per che
lopra ee tanto piu gradita. i. habet
gratiosior hominibus delo perante. i. ab ag
ente quato piu apresenta. i. demon
strat dile bonta del core. i. animi on
della ee uscita. i. aquo processit. Et hic
nota quod si licet comparare humana diui
nis çalengus noster ytalicus iustissi
mus legis lator hanc viam tenuit. quoniam
mirabiliter et pariter usus est iusticia et
misericordia ita quod non uiolauit iusticiam propter mis
ericordiam nec misericordiam propter iusticiam cum
enim ut narrat philosophus in politicorum sanxi
sset legem ut adulter utroque oculo pri
uaretur filio proprio qui inciderat in
legem cum diu in rigore pertinaciter per
mansisset tandem placatus precibus
omnium eruit unum oculum filio alter
um sibi. Ita eternus Iudex Iustissimus
legis lator diu seuere egit contra
genus humanum reum mortis propter pecca
tum primi parentis a muliere decep
ti. et finaliter precibus multis Iustorum
et sanctorum patrum usus est iusticia et m
isericordia filium suum humiliando ad
incarnationem et passionem ¶ Ne hier
ultimo beatrix magnificat et super
extollit hunc modum redimendi exc
ludendo omnem alium modum. dicit ergo
ne si alto o si magnifico processo cum
tanta magnaminitate et liberalita
te fu de preterito. s. per totum tempus
legis nature et legis scripture o fie
s. in futuro per totum tempus gratie
o per luno o per laltro. i. per viam Iu
sticie uel misericordie tra lultima
nocte. i. finem mundi el primo die. i.
principium mundi. Et pulcre appel
lat creationem mundi diem. i. clarit
atem destructionem uero noctem. i. ob
scuritatem. ¶ Et assignat rationem

[tace?] x
Çalengo ytalico
iustissimo legis
Latore.

sui dei dicens che .i. quia piu largo
fu dio a dar se stesso uniendo diu
initatem humanitati per far lom
sufficiente a rileuarsi qui per se soluz
non poterat resurgere che se lauesse
sol da se dimesso .i. quod si solus deus non
fecisset homo remisisset peccatum de plenitu
dine potestatis // Et ideo dicit e tutti gla
ltri modi erano scarsi .i. defectivi a
d redemptionem hominis ala giusticia .s. di
uine sel figliol di dio non fosse hum
iliato ad incarnarsi et bene dicit nam
in incarnatione apparuit potentia p
atris sapientia filij beniuolentia spiritus
sancti. Nam peccante solum debetur pena
secundum iustitiam et dimittere peccatum li
beraliter sine pena erat contra iusticiam
dei qui est summe iustus. et non dimittere
erat contra misericordiam eius qui est summe mi
// Or per empierti. Ista ✠ sericordis.
est tercia pars generalis in qua bea
trix declarat tercium dubium quod or
itur ex uno dicto superius posito in solu
tione secundi. quia .n. dictum est supra quod
omnia creata a deo sunt eterna et incor
ruptibilia declarat quomodo istud dictum
habeat ueritatem. Et uolo te scire
quod non erat opus ista declaratione hic
quia litera illa est satis clara per id quod
dictum sine medio distillo facit istam
declarationem quia utimur uocabulo
creationis multum large appellando
creata a deo quecumque fiunt per gener
atione uel corruptione. Ad quod est no
tandum quod deus aliqua operatur natu
ra mediante .i. secundum comunem cursum
nature. et talis operatio non distingu
itur ab operatione nature. quia ibi deus
et natura simul operantur. Alio modo
deus operatur aliqua inmediate et su
pernaturaliter. sicut quotidie crea
t animas rationales uel reuelat al
iqua secreta. Ad literam ergo beatrix pro
ponit istam materiam dicens or ritorno
a dechiararte in alcun loco .s. unum
dictum positum .s. perche tu ueggi li cos
si com io .i. ut intelligas clare sicut
ego intelligo, proprie et stricte. per impie
ti bene ogne disio remouendo omnia
dubia orientia unum ex altero. Et
ecce dubium tu dici .i. potes dicere et
obicere michi io ueggio il foco laqua
laire la terra quatuor elementa et
utte lor misture .i. omnia mixta que
componuntur ex ipsis elementis ue
nire a corruptione e durar poco.
sicut clare uidemus in elementat
is. elementa etiam inter se continuo
transmutantur de uno in aliud. quia con
tinuo ex terra fit aqua ex aqua
aer ex aere ignis. E queste cosse
pur foron creature .i. res create a
deo perche se cio che uero quia tu non
potes mentiri e stato uero .s. per quia. quia
uerum est esser deurien secure di
corruption // Gli angeli. Nunc beat
rix facit promissam declarationem
dicens o frate .s. reuerende gli an
geli el paese sincero .s. celum corpus
simplex et purum nel qual tu sie.
hic mecum cum tute se possum dir cr
eati .s. proprie in lor esser intero .i. per
fecto si come sono sine corruptione
uel fine quia sunt inmediate a deo
sine opera nature. et ita anime ratio
nales. sicut postea statim dicet. ma
gli elementi che tu ai nomati .i. nunc
nominasti quia de illis dubitabis e
quelle cose che di lor se fanno .i. cor
pora que componuntur ex illis so
no informati da creata uirtu .s. celi .a
cuius motu illa uirtus informatiua
inducit in materiam persistentem uarias for
mas et diuersas figuras que dant illos
esse singularem rebus per quod una est di
stincta ab allia. Unde dicit creata fo
la materia che gli anno .s. materia pre
iacens. uel materia prima que dicitur yle. et
creata fo la uirtu informante que ded
it formam eis in queste stelle che ntor
no a lor uano quia spere celestis uolu
untur circa speras elementares. //
// Lanima. hic beatrix ostendit idem in
animabus quod iam ostendit in corporibus.

et uult sentētialiter dicere q sicut i
corporib9 aliqua sūt mediate celo sicut
elemēta 7 elemētata. aliqua nō imedi
ate a deo sicut ipi celi. ita alique aīe su
biacēt motui celi īo habēt finē 7 corru
ptionē. quedam nō nō subiacēt motui
celi īo st̄ inmortales. dicit g° lo raggio el
moto dile luce sancte .i. influentia 7 ui
tus stellarū tira .i. elicit lanima dogne
bruto .i. omēm aīam sensitiuā e dele pi
ante .i. oēm animā vegetatiuā de còple
xion potētiata. q2 talis aīa educitū de p
otētia mē īo simul cō corpore oritur. sim
ul moritū. nō sic ē de aīa ratōali q2 uenit
ab extra .s. a deo 7 ē res diā. vnde dicit
mala somma benignancia .i. beniuolentia 7
benignitas dei spira vostra uita .i. aīaz
humanā creando infundit 7 infūdēdo
c̄at sencia meggio sine opatiōe celi. ela
inamora dise. q2 naturalis amō ē ad
deū si che poi sempre la disira q2 nūquā
quietatur amō 7 desideriū hoīs nisi infi
ne redeat ad ipm pncipiū. Et hic no
ta q cū deus sume bonus 7 pfecte beat9
eternaliter fuerit volint facere alios
participes beatitudinis. 7 q2 eius beati
tudo nō potest participari nisi p itellectuz
. et q̄to magis intelligitū tanto magis
habetū īo fecit ratōnalem creaturā ut i
telligeret. itelligendo amaret. amādo
possideret. possidendo frueretū. 7 eā hoc
modo distinxit ut pars i sui puritate p
maneret .s. angeli. pars corpori uni
geretur .s. aīa. Jdeo aīe assotiate sūt
corporib9 ut i eis famularentū deo. et
uerū 7 sūmū bonū promererētū. ¶ E
quina hic vltimo beatur ex dictis dat
et arguere resurrectioēz huaz corporū
. Ad quod ē pmo notādū q naturalis
appetitus nō patitū q aīa sit plene
beata nisi restituatur ei corpus ad q
re sumedū hēt naturalitē inclinatio
nē inserta. quia omīs res uel bene ul9
male merendo laborās debet pmio g
audere uel pena dānari. 7 si alia caro ul9
alius sps assumeretū alius esset hō q
nō prius meruerat. dicit g° equina .i.

ex argumētis supiu9 fcis poi argumē
tare anchora. tu theologe vostra res
surection. resurrectō est aīe 7 corpōis
morte seperator iterata cōiuctio 7 dat
et modū arguendi dicens se tu ripēsi
.i. iterū uoluis i aīo tuo q iā dixit dec
reatiōe pmi hoīnis come lumana cā
ne fesse alora .i. fcā est perfcā a deo si
ne medio celi chel i primi parenti intū
bi fensi. uult dicere resurrectio arg
uitū esse possibilis ex hoc. q2 cor9 susci
tata bonorū fient qualia fuerūt i prim
is parentibu9 que fcā fuerūt inmedie
tate a deo sine operatione celi et non
per viam nature generate. cō sonuz
ergo uidetū q aīa post mortē unitū
organo et instrumēto in gloria 7 pe
na quo in uita usa ē i bono 7 malo.

Cāt. viij. i q poit ascēsū i spaz veneris i q mlta narrans itroducit karol9 Rex

Venus.

SOlea creder lo mondo in suo
pencio. Post q in supioribus
dantes dedit nobis doctrinā
de secūda spē aīarum beatific
atarū sub mercurio nūc ōsequēt
intendit dare doctrinā de tercia spē a
marū beatificatar sub venere. 7 pñs
caplm. viij potest diuidi in tres pt̄es
generales. in pma quarū poetice de
scribit suū ascensuz ad speram vene
ris 7 animas apparentē ibi. Jn secūz
da itroducit singularitē vnam aīazil
lustrem ad oderiam q maifestat se 7
suos ibi indi se fece. Jn tetia mouet 7
vnā qonem quā curiose ptractat ibi
pero chio. Ad pmū dico q autō desci
bit suū ascēsuz ad terciam sperā 7 tū
bam aīar apparentiuz ibi. sed pmo p
emittit exordiens errorē gentiliū anti
quorū qui coluerūt olim cū magna ve
neratione mulierem sumā peccatricez
pro dea sicut 7 Jouē magnū adulter
um p sumo deo. Ad q ē sciendū q Ve
nus fuit femina cipriana pulcerrima
forma ardens luxuria. un dicitū nu
psisse Vlcano deo ignis .i. carnalis
cōcupiscentie. Nata ex Joue 7 dyone

¶ q̄d sit resurrectio.

¶ n. de dea venere

[margin:] loq~ Juuenalis de Messalina imperatrice

[margin:] N. q~ dupl~x e~ Amor

que p~ mirabilem pulcritudine~ 7 lib
idinem dea est Venus mater amo
ris pulcerrima et culta p~ dea. Vnde a
pud paphos habuit templum 7 ara~
primo. qui error natus apud cipri
anos pronos i~ libidine~ cito tra~siuit
ad grecos et Romanos ne du~ ad barbar
os. Venus tamen sic honorata no~ co~tet
a p~uatis amoib~ cepit publice facere
questu~ sicut postea fecit Messalina
imperatrix romana de qua dicit Ju
uenalis 7 lassata uiris nondu~ saci
ata recessit. Et Venus lupanaria
prima inuenit. q~ omnia credibilia fa
cit turpis co~suetudo ciprioru~ qui po
st multa secula mittebant virgines
suas ad litora maris ut soluentes
primitias castitatis veneri acqre
rent dotes ex co~cubitu peregrinoru~
ut dicit Justinus. dicit~ etia~ sile
aliq~do accidisse in Italia apud locr~
ciuitate~ calabrie. adulteria q~ dicit
poeta qui diu fuit nimis amoratus.
lo mondo. i. homines mundani olim soleu
a credere in suo pericolo. pro periculo.
s. in pernicie~ animar~ che la bella ci
prigna. i. Venus cui claudianu~ i~ ma
iori describit pulcerrimu~ viridariu~
El folle Amore. bene d~. na~ duplex e~
amor. s. Amor amicitie qui est amor
virtutis p~ honestum. 7 amo~ co~cupisc
entie lasciuus qui est p~ delectabile. 7
de tali loquitur Autor hic. qui e~ p~niciosu~
Autor multor~ 7 magnoru~ malor~. de q~
v~g~ poeta amorosus dicit q~ crudelis a
mor docuit matre~ maculare manus sa
nguine filior~ raggiasse. i. influeret.
uolta nel terzo epiciclo. i. i~ tertio celo
siue orbe. 7 ponitur pars p~ toto. Epi
ciclus. n. vocatu~ ab astrologis circulu~
que~ planeta facit q~n est retrogradu~
Et nota q~ ceteri planete habent su
um epiciclu~ preter solem. qui ideo c~
aret epiciclo q~ cu~ esset retrogradu~
i~pediret generatione~. 7 male dispo
neret nobis dies menses et annos.
Et sucedit quod ex hoc singularis sic
honorauerunt eam deitate etia~ i~ per
sona matris 7 filii dicens per che le ge~
ti antiche. i. antiqui gentiles. 7 p~ et
principaliter cipriani q~ etia~ hodier
na die satis colunt venere~ ex i~flue~
tia celi ex veteri co~suetudine 7 coll
uuione adue~naru~ co~fluentiu~ ibi. nel
anticho errore. s. paganismi qui long
us error durauit in mundo usque a
d xp~m. cetere. n. gentes p~ter solam
hebrea~ colebant plures deos facea h
onore. i. diuinos honores di sacrifici
e di uotiuo grido. i. orationib~ 7 suplic
ationib~ no~ pur a lei. s. veneri soli
ma honorauano. tanq~ deos esse~ di
uinis honorib~ dione e cupido gra~s
agentes matri q~ genuit tale~ filia~
matre~ generationis hu~ane 7 tali fil
io impellenti homines ad hoc opus. 7 ex
ponit 7 glosat dicti~ suu~ dicens que
lla per madre sua. s. dyone~. 7 bene co
iu~git. n. dyone~. q. duo nectens p~ hoc
i~telligentes co~iunctione~ maris 7 fem
ine esse causam libidinis. questo per
figlio. s. cupidine~ que~ iam vocauit
follem amore~ que~ potentissimu~ de
um dicebant. de quo plenius s~ libro o
miu~ Autor~. cui sacrifitiu~ facimus
de lacrimis 7 suspiriis. ideo bene Au
sonius poeta gallicus fingit amore~
captum a mulierib~ affixum cruci i~
quo ostendit cruciatus ad quos ducit
amor cecus ideo dignus cruce. Et spe
cificat ipsu~ cupidine~ ab offitio suo q~
h~t i~citare homines ad libidine~. sicut fin
git virgilius q~ venus mater Enee
misit filiu~ suu~ cupidine~ in forma Asc
anii ad in cendendu~ didone~ in amo
rem ipsius enee. vn~ dicit e dicean illi
antiqui pagani credentes multi q~d
dido fuisset uere capta amore Enee.
tanta fuit dulcedo fingenti. de dido~
adue dicitur. c~ sequenti. chel sedette i~
grembo a dido quod totu~ est fictum.
Et da costei. hic poeta adducit ad p
positu~ id quod dixit de venere dic
ens e pigliauano. illi Antiqui da co

Ven9 stella . & mane lucifer vocatur . & sero hesperus.

stei . s. veneit . ondio principio pig
lio . i. aqua in cipio nunc novū tr
actatuz il uocabol . i. nome dila
stella . i. planeta Veneris quā autor
tor specificat acursu suo . Nam Ve
nus aliquādo pcedit solem i ortu
suo 7 tunc uocatur lucifer quasi lu
cidissima stellaꝝ aliquādo nō orit
post occasum solis 7 tunc est retro
grada 7 vocatur hesperus . io dicit p
ulcre del sol uageggia . i. quā ven
ere tanꝙ uagam suaz pulcerrimā sol
pulcerrimus respicit or da copa . i. a
tergo 7 tūc est occidentalis . or da ci
glio . i. afronte . 7 tūc est orietalis.
Et siradit quō intrauerit speraz
Veneris dicens io no macorsi disal
lire in ella . s. stellam pp subitū trās
itum fcm in instanti . ma la dōna m
ia . s. beatrix dnā spualis dexio uid
far piu bella qꝛ quanto magis asc
endit magis exaltatū in luie qꝛ
magis apropiquat ad deum 7 al
tiora uidet in fer assai fede p sati
eutēs signū deserui entro. ¶ Ec
ome hic autor describit aīas lumi
nosas positas i ista stella clarissima
p pulcras cōpationes . Ad quod est p̊
mo notandū qꝙ Venus sm astrolog
os ē planeta bene fortunatus signifi
cans mulieres iuuētutē instrumē
ta solatia otia ornamēta risū gau
dium delectatōnē amorē suauitatē
Amicitiā . 7 est calida 7 humida . ht
colorē candentē 7 splendētez 7 sib
ascribūtū oēs uoluptates io autori
troducit i hac spera aīas coꝝ virtu
osorū qui in uita fuerūt uoluptuosi.
. et tn̄ bene viuentes uel bn̄ morientē
dicit g̊ eu dio i essa luce . i. in venee
lucētissima altre lucerne . i. aīas lu
centes Venereorū qui communiter sūt
pulcri mouersi in giri . i. circulariter
qꝛ motus est pfcs̄ . et dt piu e men
correnti . i. ueloces credo al modo di
lor uiste interne . i. iteriores . q. sm
qꝙ mag et minus uident 7 cōtēplāt

deum . et p hoc innuit differētiā grad
uū glie ipsorū . asimili come fauilla
se uede infiāma 7 est pro pria cōpa
tio . fauilla . n. leuis lucida ardens m
ouetur rapti p flāma ardentē . ita 7
aīe Venereorū mouetū velocitē quo
flāma amoris trahit eos . E come r
uoce si descerne in uoce . sicut pz i choō
canētiuz quando una . s. vox ee fema .
et altra ua e riede . i. reuititū . 7 est op
tima compatio . qꝛ veneri naturali
ter sūt cantores . 7 diuerse uoces cā
tantiū cōcorditer fatiūt dulcez sonū
. et ita hic . ¶ Di fredda hic autō descr
ibit repētinū accessuz illarū aīaruz
uersus eos p unā cōpatione pulcraz
dicēs Venti o uisibili ono . Nam uap
ores calidi sūt luminosi io videntū .
Frigidi nō i uisibiles sicut uēti nō di
scesser di fredda nube repulsi a frigida reg
ione aeris tanto festini . i. tam uelo
ces che nō parēser impediti e lenti . i. p
igri 7 tardi achi auesse ueduti queil
umi diuini . i. illos spūs luminosos
uenir a noi . 7 est compatō propria
de uētis ad aīas rōne velocitatis et
i visibilitatis . uñ quidam dixerūt an
imā ee uētum . 7 dicit Lassiando il gi
ro . qꝛ p̊ mouebantū circulariter ut
dcm̄ est nūc uō fecerūt motū rectū
et p lineā rectā venerūt uelocissīe
ad eos pria cominciato i gialti serap
hyni . hoc dicit qꝛ mouētur sm motū
angellorū mouentiū illā sperā ut st
atim dicitū . ¶ Et exp̊mit cantū quē
supra tetigerat p conperationē uo
cum dicens Et osanna . Ista uox he
braica significat imensam affectio
nē mētis q̄ nō potest bene exprimi
grece ul' Latine . sed tn̄ dicimus salu
ator sonaua dentro aquei . i. illis spi
ritibus che piu nanci appairo . s. kar
olo Cumice fulcho Raab si . i. tam du
lciter che onque poi nō fui sencia di
siro diriudire . q. d. qꝙ semp postea ō
sideraui re audire . Nam si mercuri
ales supra dulciter cantauerūt hic

i. n. quia ... ad amorem .

cantione in recessu q̄to dultim̄ isti v
enerei in accessu. ¶ Onde se fece. i.
Ista est sc̄da pars generalis in qua
dantes i singulari introducit unũ
spũm illustrem modernũ de spera ve
neris Et ad cognitione istius 7 su
orũ debes p̄s scire q̄ karolus sc̄dus fi
lius p̄mi vir pulcerimus corpore 7
luxuriosus valde vivente patre et p
ost morte patris habuit multos filios
ex maria filia stephani regis vnga
rie. quorũ primũ fuit karolus marte
llũ qui premortuus est patri. sc̄ds
fuit ludovicus vir simplex inutilis
mũdo ideo fc̄us est frater mino. terci
us Robertus qui fuit rex post patre.
et alios plures. karolus ergo primo
genitũ cognomento martellus iuven
is magne indol' fuit vere fillius ve
neris. qr amorosus gratiosus vagus
habens in se .v. invitantia hoiem ad am
ore. s. sanitate pulcritudine opulentia
otiũ 7 iuvetutem. Cũ isto dantes habu
it certa familiaritate cũ venisset sem
el florẽtia cũ ducẽtis Juvenibꝫ miliți
bus accinctis i pari habitu vestiũ 7 eq
uis magnifice ornatis more neapolita
no quẽ mirabãtur ille syrenes. 7 cũ pla
usu receptus est a florẽtinis. vener
at. n. obviam patri qui redibat de gal
lia fc̄a pace cum donno Jacobo Rege ar
agonũ apud quẽ habebat tres filios o
bsides. s. Robertũ Raymũdũ 7 Johann
em. quo tẽpore dantes florebat in pat
ria Juvenis. xxv. annorꝫ qui tũc ar
dens amore vacabat sonis 7 cantibus
vulgaribus amoris promeruit gratiam istius
iuvenis karoli. sed karolus iste vno
et eode anno recessit aĩaꝫ deo cũ cle
mentia vxore sua. Nũc ad literã g°
primo poeta ot quo hic karolus ben
igne obtulerit se sibi ad omia grata
dicens indi. i. deĩn lui. s. karolũ m
artellus. 7 dicitur karolus quasi ca
rens lue. i. labe intorꝫ se fece pui pre
so anoi. qr recognĩt autore e solo in co
mencio. suple dicere ceteris audientibus

et quiescẽtib' tuti sem presti ex ardo
re karitatis al tuo piacere perche di
noi ti gioi. i. ut recipias profectũ ex
nobis 7 referas aliis audita glia nr̃a.
¶ Et asignat cãm qr̃ sĩt ita prompti qr
ardent omẽs amore divino sicut i
mũdo arserũt amore vano. vñ di
cit noi ci volgiam coi p̄ncipi celesti
.i. movemur motu divinorũ qui mov
ent istud celũ dun moto dun giro
re eduna sete. i. uno motu circulat
ione 7 desiderio. Atq̄ nota quod au
tor vult q̄ novẽ ordines Angellorũ
correspondeãt novẽ speris celorꝫ. sic
pꝫ caplõ: huius libri. 7 ut redat au
tore attẽtũ memorat sibi q̄ ipse oliꝫ
in vita dũ esset amoratus affectuo
se direxit s̃mone suũ ad istos ange
los. 7 dicit ai quali. s. p̄ncipib' tu del
modo. i. cũ eras in mũdo mortali in
terris gia dicesti voi chen tendendo il
terço ciel movete. i. o vos intellig
entie que movetis tẽtiã sperã veu
eris. istud est principiũ unius can
tionis quã autor fecit de amore suo
in iuvẽtute ubi alloquitur dñas itel
ligẽtias in plurali. qr nõ loquitur ad
modũ phi qui vlt q̄ vna spera habe
at solum vnã intelligentiam mov
entẽ ipam sed catolice ponit vnuꝫ
ordinem Angelorꝫ. io subdit e sem
siamo d'amor melliori q̃ tu 7 nos in
mondo che per piacerti non fia me
dolce un poco di quiete. q. d. si parũ
quiescimus a motu 7 cantu ut loq
uamũ tecũ nõ erit nobis minus
dulce q̃ moveri 7 cantare dulciter
ut prosit tibi 7 aliis. ¶ Possia hic
autor o° quo de licentia Beatricis fe
cerit suã petitione ad karolũ dic
ens possia che gli occhi mei se fuoro o
fferti reverenti. q. reverẽter 7 taci
te petẽtes a la mia donna. si. n. dan
tes in aliis duob' opibus nũquã di
cebat vel faciebat aliquid sine cõ
silio sciẽ naturalis que figuratur i
virg° quãto magis nũc sine consensu

sacre scie in isto ope sacro. Et essa
s. dna gratiosa gliaucea facti contenti e
certi dise. s. cum letitia oculorum suorum ple
nissimorum amore inuolsersi illi oculum
ei ala luce. i. ad lucentem animam karoli dex
tanto sauca promessa quia gratie non re
quisita non rogata obtulerat se sibi tam
liberaliter. E la uoce mia impressa de
grande affecto. i. informata magna a
ffectione similis uoci karoli fue. i. fuit
talis de: dex siete. q. d. supliciter peti
ui cum reuerentia magna rogo uos dig
nemini dicere michi quis estis. dexsi.
est uox de prentis. et loquitur in plur
ali ad maiorem reuerentiam. E quanta
hic poeta ponit responsionem karoli ad suam
petitionem et dicit quod illa anima facta maior et
pulcrior ex uerbis autoris respondit de
sorte sua in terris quia fata inuidebantur pre
omittere ipsum utilem mundo. sed cito re
uocauerunt manum cum magno damno mu
ltorum. construe sic literam que uidetur for
tis e cosi facta. s. illa lux facta tanta et ta
lis quanta equale uideo lei far piue i
magnitudine et lucriditate per alegre
ccia noua ista anima fuerat leta in uita er
at leta in celo et nunc tertio facta est letior ad
petitionem autoris. unde dicit dex sacr
ebe. i. multiplicata est quanto parlai ale
alegrecie sue. Il mondo me hebe
giu pocho tempo. q. d. parum uixi in terra
esse piu foisse stato. i. si diutius uixissem
et successissem patri meo sicut debuit de
bebam molto sera di mal dex non serelbe
quia melius gubernassem regna mea li
beralitate quam Robertus sua cupiditate
cum tota sapientia sua qui exclusit filium
meum a regno ut postea dicitur. Nam
la hic karolus excusans tacite quare
non recognoscitur manifestat se ab
amore pristino dicens la mia leticia
que cincta cum luce reddit me pulcer
rimum ultra modum humanum mi te tien cel
latto. i. incognitum tibi dex mi raggia in
torno. i. refulget luce diuino sicut
supra dicebat picharda de se in speculu
ne come nascoide. animali quasi ani

mal dissia seta fassiato. sicut prius uer
mibus facientibus sericum quorum forma
fassiata serico non apparet ita et anima
celata lumine non uidetur. Et ut re
ducat eum in cognitione sui rememo
rat sibi beniuolentiam primam inceptam
in terra que nunc perficitur in celo dicens
assai ma masti. et ego ego te amaui.
quia amicicia est amor mutuus manife
stus. unde dicit et auesti bene onde
q. d. et habuisti bene materiam et causam a
mandi me dex seo fosse giu stato. diuti
us in uita io ti mostraua de mio amore
qui erat in flore piu oltre dele frondi
i. uerum fructum. Quella Nunc ka
rolus postquam descripsit se a uirtute animi
describit se ab amplitudine magni
e potestatis quam expectabat in mundo
si non fuisset morte preuentus. Et pri
mo describit prouintiam quam spectabat ad
eum quia primo fuerat filius karoli primi
ex hereditate Raymondi berengery ut ap
paruit supra c. vi in fine. dicit ergo
quella sinistra riua. i. prouintia circum ro
danum dexse laua dirodano fluuio rapi
cissimo poi dexe misto con sorga. i. postquam
sorga fluuius purissimus admiscetur
ipsi Rodano apud Auinionem. cuius fons
est notissimus diebus nostris potissime quia
nouissimus poeta petrarcha ibi diu suum
studium fecit et magnam partem librorum
suorum. de quo ipse dicit sorgia ma fontum
per suo signore a tempo maspetaua. si
super uixissem patri meo. E quel bi
karolus describit secundum regnum propri
um patris quod expectabat habere. et
ad intelligentiam istam literam oportet pri
us scire quod Italia regina regnorum est lon
ga et stricta in modum nauis. et est tota in
sula preterquam ex una parte. Nam ameri
die per longum habet mare tyrenum. a se
ptentrione mare adriaticum. ab oriente
te pharum messanese. Ab occidente autem
clauditur altis montibus qui diuidunt
eam a Gallia et germania. et ut cito di
cam est similis tibie hominis cum tota cos
sa et pede. Nam cossa grossa est lombardia

Neapolis.

Bari citta

Gaietta

Similitudo Italie

magna et potens prouintia. de in tuscia
vbi Roma est i genu istius Italie et
ita paulatim extenditur et extenuatur.
modo ad propositum Regnum karoli cotinet
et quasi medietatem Italie versus ori
entem habens i se campaniam ubi est
neapolis sedes regni apulie sannium
calabriam et multas alias prouincias.
quia nunc describit aquibusdam terris et
fluminibus confinalibus. et cotinentiam istiu
s regni sub titulo sicilie. Nunc ad literam
dicit karolus equel corno dausonia. i.
illa pars Italie Ausonia. n. fuit olim pro
latium vbi fuit Roma et tot populi la
tini uicini sic patet per virgilium et plinium
.sed Ausonia ponitur pro Italia sicut
et Latium sepe apud poetas. che s'imbor
ga. i. habitatum dibari que est ciuitas su
per mari adriaco nota titulo Nicholai.
digaeta. que est ciuitas super mari tus
co denominata anutrice Enee. edica
tona. que est ciuitas i extremo Italie i
quasi in puncta cornu. datrone. i. in qua
parte Italie tronto qui est fluuius sa
tis famosus apud Esculum ciuitatem iter
Apuliam et marchiam e verde alius fluuius
in quo deiecta sunt ossa manfredi ima
re sgorga. i. labitur in mare tuscum. F
ulgeami. hic karolus describit tercium
Regnum a quo denominatus est rex i vi
ta et peruenit ad manus heredis sui.
Ad quod est sciendum quod karolus martel
lus coronatus est rex Vngarie uiu
ente patre per unum kardinalem legatum mor
tuo stephano Rege ungarie sine he
rede. Et karolus vmbertus filius
eius obtinuit regnum. et ita debebat su
ccedere i regno Apulie si Robertus non
exclusisset eum ideo numquam fuit cotentus
.hic Vmbertus pater fuit istius Ludo
uici potentissimi regis vngarie qui
diebus nostris tenuit multa regna. Mart
ellus autem describit regnum Vngarie
solum ab uno flumine. Nec mirum quia
nullus fluuius est maior i toto orbe oc
cidentali. Nullus habet longiorem cursum.
Nullus transit per tot nationes diui
sas. qui oritur in alpibus germanie i
ntonie et labitur per Austriam in alaman
ia de inde per Vngariam Messiam et innume
rabiles gentes i fidelium. Recipit i se
lx fluuia magna et per sex uel. vii. hostia
intrat i pontum. i. Mare maius quorum
quatuor dicuntur nauigabilia. reliqua
non. dicit quo in litera lacorona regale di
adema fulgeami gia in fronte. lb quam
Andreasius de stirpe vngarie occupaue
rit regnum diquella terra. s. Vngarie
che'l danubio qui alio nomine dicitur
hyster riga. i. balneat poi che lerippe
tedesche alamanie superioris abando
na. Elabella. hic martellus des
cribit quartum regnum quod sibi de iure
debebatur et heredibus suis nisi erep
tum fuisset de facto karolo primo auo suo
et describit artificiose insulam sicilie
amirabili antiquo monte et mirabili re
bellione noua. Ad primum est primo sciendum
quod ethna mons in medio sicilie est cele
berrimus fama i toto orbe qui olim semper
ardens de alto cacumine suo emitteb
at globos igneos nunc plus nunc minus.
hoc autem erat ex materia sulphuris i uisce
ribus eius ut scribit ouidius i xv maio
ris et uidetur ibi prophetare quod dicit quod
ueniet ad hue tempus quo ethna non
ardebit cosumpta materia sulphuris. vnde
seneca scribit Lucilio quod uult scire ab
eo de duobus mirabilibus sicilie. s. ca
ribdi et Ethna quia dicit cosumi et de
ficere ex hoc quod aliquando nauigantibus
longinquum solebat ostendi. et sic per tempo
ra paulatim cessauit ita quod hodie non appa
ret nisi aliquando fumus. et est mirab
ile quod circa radices eius mons est amenissi
mus floribus fontibus viridariis. poete au
tem multa fabulantur de hoc monte. fi
gunt. n. vulcanus deus ignis ibi fabri
cat fulmina Iouis. et quod thipheus gigas
fulminatus suppositus est monti qui eri
omit tantum incendium. per hoc dantes
moraliter i telligi quod gigas. i. magnus
superbus recte uelut ethna ardens
furore emittit flamas cum magno da

Neapolis.
Bari ciuitas
Gaietta.
Danubius flumen alio nomine hister.
n. de Ethna monte i medio sicilie.

no sui 7 alioꝝ. sicut recte patuit in
dionisio magno tirãno illi⁹ insule.
Ad lrãm q° dicit karolus clabella
trinacria. i. sicilia vere pulcerri
ma 7 fertilissima i sularũ sic olim
dc̃a atribus promõtoriis magnis. s.
lilibeo pachino pelloro. uñ est trian
gulata dxe dxaliga. i. oscuratur fumo
ethne. 7 forte aliquãdo nõ fumabit
sopral golfo. i. mare siculũ dxe ric
eue da euro vento orientali magir
briga. qz sepius comouet ibi temp
estate. Et excludit cãm fictã assig
nãs rõnem naturalem 7 dicẽs nõ
per tipheo. vel Encheladum ut alij 7
dicunt. uel est unus 7 idem. mafer
nascente solpho accensum uetis ae
ctsi aurelle. i. accendisset ad amor
em uel sm aliã lrãm attesi aurelbe
i. expectasset li soi regi anchora. i. su
ccessores meos nati per me di carlo
qz karolus primus fuit Auus meu⁹.
et karolus scđs pater meus. 7 ego fu
issem tercius karolus si sup uixisse
patri meo edi Ridolpho imꝑatore
pater clemẽtie vxoris mee. 7 no
ta ꝙ karolus primus ad huc spe
rabat alia duo regna. s. cõstanti
nopolitanũ 7 cũ illo ierosolimitan
um de quo erat iã titulatus nisi
fuisset mala dominatõ ut statĩ
seqtũ. Se mala. hic au[c]tor el
lus quasi incidenter tangit mira
bilem Rebellionẽ sicilie tã meõ
ria qñ ad mutatõne digna que br
euiter succigenda ẽ tũ ad poster
orũ exemplum tũ ad comẽdatioẽ
uni⁹ viri magnanimi. Johanes
q° de procida qz est parua insula
in mari neapolitano olim notꝰ M
anfredi vir sagacissimus hĩ⁹ tac
tus atroci iniuria uesane libidi
nis francorũ in vxore sua remꝑ
rudenter dissimulauit simulata
aliqñdiu prius publice demẽtia.
Et ꝑuata occasione temporis cũ
quibusdã ꝓceribꝰ sicilie habuit c
landestina colloquia. 7 sicut erat
vir prudens 7 potens i opꝑe 7 sꝰmo
ne totus sitiẽs ad exitiũ multoꝝ
aĩos ad suũ ꝓpositũ inclinauit. 7
Et uolens incipere a capite pri
mo accessit ad Nicholaũ papã
tertiũ de vrsinis quẽ sciebat
habere aĩum i festũ cõtra karolũ.
et ipm pronũ in suã sentenciã
faciliter traxit magna potentia
lingue sed maiore pecunie. Et
continuo letus 7 impiger reu̇ssu⁹
i siciliã conscios cõfirmauit 7 a
nimosiorẽ reddidit recipiens a s
ingulis instrumẽta cũ Anulis. R
eũsus ad papã dixit ꝙ tria erant
necessaria ad tam ardui opis con
plemẽtũ. s. cõsensus eius in scri
ptis pecunia 7 gens militaris. 7
cũ auxilia excogitata i dicasset ob
tentis literis a papa transuolauit
ad petrũ Regem aragonũ quon
dam Manfredi generũ auidum
vltionis. uirtute aĩ 7 viribꝰ corpor
is nulli suo tempore secundũ. cui
oĩa exposuit ꝑ tractata. Et pro
missa pecunia ꝓ negotio adĩplẽdo
cũ lrĩs regis continuatis dicti iã
plenus spe Johanes magnanim⁹
ꝓperauit ad imꝑatorẽ constantin
opolitanũ cui res agebatur qz
karolus iã magna classe 7 nu
meroso exercitu impiũ eiꝰ para
bat i vadere 7 sperabat auferre. ro
eo Johanẽ de habenda pecunia fc̃us
securus ad Regẽ Aragonũ est re
uersus. 7 cũ illo cõposuit ne kar
olus aliqd suspicaretũ ut se in
Affricã cõtra cartaginẽ cũ exercitu
uelle ire fingeret 7 sic auxiliar
es mercenarios 7 subditos milites
ꝓcuraret. papa oĩum cõscius pre
stabat illi fauorẽ sub ficto colore
fidei xpiane. Rege tandem trã
seunte uersus Africam Johanes
rediens in siciliã effecit ꝙ res
tanto labore 7 sudore concepta

Lilibeus / pachinus / pelorus — montes Sicilie

N. hystoria Johannis de procida

Nicolaus papa de vrsinis

producerētū in lucē ⁊ partū. vīi
siculi pre ordinata die ⁊ hora oēs
gallicos indifferenter trucidar
uīt sine mīa. imo furore ī hum
ano ī nondū natos crudeliter
seuientes scissis pregnātibus fe
tus ad saxa allisseruīt. Ne odi
osa eis soboles supesset ī regno.
Et ecce petrus ex pelago africe cū
oībus copijs Messanā applicuit.
sic igitur Johanes mira arte ⁊ ī
credita eripuit siciliam karolo
anno xvj postq̄ tenuerat illam
nobilem insulam. pro qua haben
da tot ⁊ tanta prelia olim gesta
sūt inter Romā ⁊ Africā. Nūc
est descēdendū ad lrām dicit ka
rolus nobilis insula sicilie per
uenisset ad descendētes meos se
mala signoria francor cū supbia
luxuria Auaritia ī portabili che
sempre acora .i. necat uel accen
dit ad iram li popoli sogeti nō au
esse mosso palermo Nam apud
panormū incepit tumultus agr
idar mora mora. nec unq̄ karolū
postea uel sui descendentes potu
erūt recuperare siciliā. imo ipse ka
rolus cito ex dolore mortuus est reli
cto filio capto ⁊ regno apulie ī m
agna cōfusione. ¶ E hic karollus p
suadet fratri suo ut exemplo aui
sui territus caueat ne accidat sibi
simile ī regno suo. q̄r habebat offi
tiales auaros ī terris suis q acqui
rebant sibi pecuniā ⁊ regi infami
am. dicit gº e se mio frate .s. Ro
bertus anti uedesse. q. d. si ex hoc
malo preterito preuideret uel p̄
cōsideraret suū iā prouideret sib
vno dē gia fugira lauara pouerta
dichatelogna. hoc dicit q̄r Rex ro
bertus quando stetit ī Aragonia
cui pars maritima vocatur chate
lonia obses pro patre suo acqsiu
it Amicicias ⁊ familiaritates mul
tor quos postea ī Italia pmoue

bit ad officia qui nouerant bene
accumulare. Ad quod duo impe
llebant eos .s. paupertas q̄ suadet x
hōi furtū ⁊ rapinā. Et auaricia
q̄ reddit hoīem ingeniosū ad oīa il
licita lucra. Vnde bene Africanus
minor cōsultus ī senatu vtrū duor
deberet mitti ad regēdā puīciam
respondit neuter q̄r alter nichil
hēt alteri nichil sufficit. Et uere
katelani reputantū hoīes cordati
et sagaces int̄ hyspanos. et dicit
per che negli offendesse sicut sup
ba luxuria franchor offendit auū
suū. s Et sudit piculū iminēs cū
dicit che ueramente prouedere bi
sogna per lui .s. regē oper altūi .s.
habentem potestatem abeo sicha
sua barca carcata .i. suo regno oīp
sso grauaminib' piu dicharcho nō
se pogna .i. nō apponatur plus hon
eris. Et ē pulcra metaphora. Na
rex regit regnū sicut nauta nauim.
sicut ergo peritū nauta qn̄ iminet
naufragiū diminuit de onere ita
sapiens rex qn̄ uidet piculū min
uit de grauamine nō addit. ¶ La
sua hic vltimo karolus cōcludit
q̄ rex auarus nollet habere offitia
les auaros dicens la sua natura
che parcha .i. auara discese di lar
ga .s. ex patre liberali auria miste di
tal militia .i. curialib; ⁊ offitialib'
che nō curasse dimetere in archa .i.
reponere pecuniā. Et hic nota le
ctor q̄ nō solū uidita uulgi sed eti
am sentēcie sapiētū multū discor
dit ī facto istius famosi Regis. unde
duo poete florentini sūt sibi cōtra
rij in scribendo. Nam uidito meo
petrarcha nimis comendat eū semp
et ubiq̄ dando sibi omes artes ⁊
virtutes q̄r fuit multū honoratū
abeo ⁊ promotū ad lauream quam
recepit in capitolio rome. dantes
uō nimis culpat eū ab Auaritia q̄
ipse habuit nimis odio. ⁊ uere istud

¶ n. dicta sapientis minoris

¶ a quo petrarca pmot' fuit ad Lauream Rome.

C.n. videntur dicta.

uitiū posuit nō paruā maculam i glo
iam tanti regis. uñ possem narrare ali
qua digna censoria nota q̄ excupiditate
fecit. iō bene cancellarius suus cū Rob
tus diceret spūs ubi uult spirat iocose
dixit et Robertus ubi uult pilat.

Per o chio credo. Ista est tercia ⁊ ul
tima pars istius pulcri cap. i qua poeta
mouet karolo pulcrā q̄onē qȝ ortū ex
dictis. iō ut reddat eū beniuolū p̄mit
tit pulcruȝ exordiū in quo uult sent
entialiter dicere letitia quā dedisti m
ex iocūda narratōne tua est michi gra
ta de se. secūdo ē m̄ gratior qȝ cognoscis
ipsam i me sicut egomet cognosco. tercio
qȝ hoc cognoscis i deo qui est ipā ueritas
ideo ex hoc p̄sumo mouere tibi dubiū.
qȝ tu plenū amoē uidens me tantū let
tari in s'mone tuo libēte declarabis me.
Nunc erit lrā clara quā tu ordina sic. o si
gnor mio cui' sū suus ex amore pero ch'i
credo che lalta letitia. i. profunda chel tuo
parlar minfonde. i. imittit i cor meū p'
te se ueggia i me come la ueggio io la oue
ogne ben se termina e s'initia. i. i deo qui
est p'ncipaliter principiū ⁊ finaliter fin
is omniū bonor grata mee piu. et ancho
questo caro. imo carissimū per che l discer
ni rimirando i dio. sicut in speculo i q
relucet oē ueri. ergo facto mai lieto dic
endo m̄ tam aperte ueritatē che parlādo
de frē tuo adubitar mai mosso. et ecce i
dubitationeȝ come esser po di dolce sem
e amaro. i. quō amarus fructus potest
nasci de dulci semine. q. d. quō ex patr
e liberali pōt nasci filius auarus.

Questo hic Auctor ponit respōem kar
oli ad petitionē suam ⁊ primo ostēd'
qualiter fecit eū attentum ad dicenda.
p'mittēs sibi certū p'ncipiū necessario
premittēdū ad ueraȝ solutionē. uñ ꝯ
tinuās dicēa dicendis dicit questo io
alui supple dixi qd̄ dc̄m est. ⁊ elli a
me supple karolus dixit sio posso a
mostrarti un uero. si pro qȝ quia po
ssum tibi de mōstare clare unū pri
cipiū uerum quod nullus sane me

tis negabit iō dicit aquel che tu dimā
di cū tanto ardore aurai terai il uiso. s.
rectū come tieni il dosso. Et hic nota
q Auctor tenebat faciem in clinatam
pre nimie pōdere nimie admirationis.
et uere sepe sapiēs miratū uiri, pueri
at q ex uiro probissimo nascatur
filius uilissimus sicut patuit i scip
ione ⁊ cicerone quor alter habuit
filiū uilem ⁊ tristem. Alter nō solū
tristē sed ebriosū. sed nō oportebat
q Auctor peteret aliunde exempla.
qȝ ipse hostis Auaritie habuit filiuȝ
eius amicuȝ iō bene tenebat faciē
i curuata cum nūc faceret talē que
stionē. ⁊ ita eē accedit aliquādo q
ex pessimo patre ortū optimus filius.

Sapio 2
Cycero.

hic deficit

Solen hic karolus i cipit respōdere
ad dubiū ⁊ p longū discursū uult breui
ter dicere q ad bene esse mūdi requi
tur diu'sitas p'sonaꝝ qȝ procedit p'a
cā p'ma. s. prudentia dei 2o a cā 2a. s. i
fluentia celi ⁊ ultimo ab i dustria ho
minū. ideo p' incipit a p'romisso p'nci
pio. ⁊ dt q deus ordinauit uirtutē in
celis p quam p'ducūt ⁊ disponūt i actū
illud quod expedit uniu'so dicit ergo
loben. s. deus q est i mobilis ipse che u
olge e cōtenta il regno. i. celū che tu sc
andi. i. p quod tu ascendis de spera in
sperā fa uirtute. i. i'fluentiā essere i que
sti corpi grandi. s. celis ⁊ planetis sua
prudentia. i. p suā prouidentiā Et de
clarat hoc dicens e nō pur le nature i
sono proueduete i la mēte. s. diuina
che da se perfecta nō ab alio sicut cet
era ab ipso. ma esse. s. nature etiā i seme
sūt prouise con lelor salute. i. cum oī
eo quod expedit ad earū salutē. Et
cōcludit ex hoc p'che quātōq' questo
archo saetta. i. quic quid celum diri
git uirtute sua cade disposto a pro
ueduto fine. unde nichil est bonuȝ
nisi p causam finalē sicut ars med
icinalis ad sanitatē ⁊ militaris ad
uictoriā. a simili si come cosa in suo
segno diretta que dilatatur pluš ⁊

Ex utilitate.

minus s(ecundu)m potentiã nature sue. Se
cio hic karolus probat p(re)missu(m) p(ri)ncipiu(m)
p(er) hoc q(uod) ipso destructo sequeretur destr
ucto (et) p(er)u(er)sio uniu(er)si unde dicit se cio
no(n) fosse sequeretu(r) istud i(n)co(n)ueniens il
ciel chetu camini. i. p(er) quod uadis men
taliter co(n)templando mirabilia op(er)a eius.
Et probat hoc esse i(m)possibile ratione de
mostratiua q(uia) ad tale magnu(m) incou(en)i
ens sequeretur aliud maius (et) aliud ma
ximu(m). Vn(de) dicit ecio esser no(n) po se gli in
telleti. i. i(n)telligentie che mouen queste
stelle. i. orbes planetaru(m) (et) stellaru(m) non
son manchi. i. defectiui. e manche il p(ri)mo.
s. deus q(ui) est p(ri)mus i(n)tellectus (et) primus
motor che no(n) gli a perfecti. i. non fecit
angellos p(er)fectos q(ui) t(ame)n s(un)t perfectiores o(mn)i
creatura. Et q(uia) hoc uidetu(r) satis decla
ratu(m) dicit karolus Vuoi tu che questo ueo
i. p(ri)ncipiu(m) de mostratu(m) piu te sembian
chi. i. mag(is) declaretu(r) tibi alia r(ati)one. (et) po
nit responsione(m) sua(m) dicens et io supple r
dixi no(n) gia. q. d. certe nolo alia(m) probat
ione(m) che impossibile ueggio. supple esse i
chela natura i(n) quel che e op(p)o stanchi. i.
q(uod) natura deficiat i(n) necessarijs sic testatur
ph(ilosoph)us in multis locis. Et hic nota q(uod) na
tura no(n) deficiat i(n) necessarijs q(uia) dedit homi
(ni) r(ati)one(m) p(er) qua(m) potest acquirere o(mne)m arte(m)
et p(er) (con)seque(n)s omnia necessaria procurare
Et na(tur)a nu(m)q(uam) fallitu(r) l(ice)t no(n) cognoscat q(uia) di
rigitu(r) ab infallibili directore. s. adeo
et intelligentijs. Vn(de) semp(er) optiu(m) ordinate
(et) p(er)fecte. Contelli. Nunc karolus ost
enso q(uod) deus (et) natura disponit o(mn)ia in
bonu(m) fine(m) o(stendi)t q(uod) natura que p(ri)ncipal(ite)r
gerit cura(m) de hoc no(n) solu(m) fecit ip(su)m ani
mal r(ati)onale sed etia(m) ciuile Vn(de) nota q(uod)
comunicatio ciuilis ad huma(n)a(m) uita(m) no(n)
solu(m) est utilis sed necc(ess)a(ri)a ideo soli ho(min)i
dedit r(ati)o(n)e(m) p(er) qua(m) alij significaret ex
pediens ad saluanda(m) (et) ornanda(m) uita(m).
Et q(uia) multis indiget ad hoc que na(tur)a
no(n) dedit ideo diligentia ho(m)i(n)is i(n)uente s(un)t
multiplices artes quib(us) humana in
digentia supleretur. Nam ho(mo) p(ro)p(ter) nobi
litate(m) sue (com)plexionis no(n) pot(est) uestiri

uestibus simpliciter ideo reperit usu(m)
pa(n)nis cu(m) tanto labore. (et) q(uia) no(n) pot(est) esse
(con)temptu(s) sola sua pelle id(e)o inuenit uest
em cu(m) tanto artifitio contra tot i(n)com
oda ne(cessari)a. Item q(uia) no(n) posset uiuere in
cauernis excogitauit domu(m) multip
liciter. biuarus. n. bene fabricat mira
biliter domu(m) in aqua (et) yrundo nidu(m) (et)
aranea tellam a natura no(n) ab arte q(uia)
nesciret aliter op(er)ari. Mulier aute(m) in
diget ostetrice. (et) t(ame)n sepe periclitatur
i(n) partu. Ideo ho(mo) in ciuilis p(ro)p(ter) na(tura)m non
p(ro)p(ter) fortuna(m) aut prauus est aut mel
ior q(uam) ho(mo). Nu(n)c ad l(itte)ram dicit Auctor
onde li andora. s. karolus dixit or di
poi. ista d(ic)ta naturalia ueniamus ad
moralia sarebbe il peggio per lomo i(n)
terra se no(n) fosse ciue. i. si non uiueret
ciuiliter sicut bruta. Et subdit respo(n)
sione(m) sua(m) dicens. risposio si. i. certe sic
q(uod) esset peius (et) dicit equi ragio(n) no(n) che
ggio. q. d. no(n) expendas tempus i(n) p(ro)bando
ista(m) (con)clusione(m) q(uia) scio q(uod) Ar(istoteles) nobiliter pro
bat ea(m) p(er) longa(m) deductione(m). Et ad decla
rationem huius adducit q(uod) talis ciuilita(s)
no(n) potest haberi nisi p(er) diuersa studia ho
minu(m) Vn(de) ponit alia(m) interrogatione(m) ka
roli dicentis epotegli essere. s. q(uod) ho(mo) sit
ciuis i(n) mu(n)do se giu no(n) se uiue ab ho(m)i(n)ibus
diu(er)sis diu(er)samente per diuersi offici.
Et respondet Autor non potest (et)c. (et)
adducit optimu(m) teste(m) dicens no(n) sel
maestro uostro. s. Ar(istoteles) que(m) Auicenna
uocat magistru(m) primu(m). (et) hic nota q(uod)
Ar(istoteles) cu(m) in omnib(us) fuerit magnu(s) i(n) morali
bus t(ame)n fuit maximu(s). plato t(ame)n magis
eminuit eloque(n)tia. Vnde Ar(istoteles) uir exce
llentis ingenij eloquio Platoni impar.
Non t(ame)n hic magister o(mn)ia sciuit sed
plura q(uam) alius. Siuene hic poeta
ex p(re)missis ponit (con)clusionem karoli. Vn
de dicit co(n)tinuatiue siuene di du
cendo de ratione i(n) ratione(m) infino a
quici. i. ad hu(n)c punctum. possia conchi
use donque le radice. i. cause di uo
stri effecti co(n)uene essere diuerse ad
bene esse homi(n)is ad decorem uniu(er)si.

hic d(e)ffi(niti)o

Ciuilitate.

n(ota) d(e) Aristotile

Et probat diu'sitate effectuu' p diu'
sa exempla dicens perchun .i. Aliqui'
b3 nasce solone. Solon fuit ph's at
heniensis vnus ex vij sapientibus [Solon ph's.]
qui dedit leges ciuib' suis quib' illa
clarissima ciuitas venit ad tantu'
culme'. et altro xerxe. xerxes fuit
directe contrarius soloni. q3 teste tu
llio eu'tit templa 7 aras religione' 7
leges uiolauit. fuit eni' rex p'sarum [Xerses.]
potentissimus qui c'tra gretiam i auo
itu' duxit exercitu'. sed debellatus ale
onida duce lacedemonie'siu' in felic
issime rediuit i persiam. Altro mel
chisedech. qui primus fuit rex 7 sace' [Melchisedech.]
dos qui occurit Abrae redeu'ti a vi
ctoria triu' regu3 . 7 primu' obtulit a
deo panem 7 uinu' inquo p'figuratu'
est xp's qui fuit rex 7 sacerdos sine
matre i celo sine patre in terra. Laltro
quelo .s. dedalus ingeniosus che uo [Dedalus.]
lando perse il figlio .i. perdidit ycaru'
filiu3 suum qui cadens i mare suffoc
atus est. ut d' dc'm est. ¶ La circu
lare hic karolus f'cta c'clusione sua de
clarat unu' q' dc'm est supra de natu
ra celi q3 i fundit virtute3 sua' ubi
q3 ad diuersos effectus p'ducendos
sed no' distincte q3 i filium rustici
i fundit magnanimitate' interdum
et i filiu3 regis vilitate'. Et io' nota
bene q' om'e age's naturale conatur
assimilare sibi p'ssum. Vnde pater n'
n'aliter deberet generare filiu' sibi si
mile' 7 quo ad lineame'ta me'bro2 et
quo ad qualitate' mo2. un' sapiens n'
naturaliter facit sapiente' fortis fo'
tem. sed multa i pedime'ta n'c faci
unt ip'm dissimilem. Vnde cu' vir
deberet facere viru' sepe t' facit fe
mina' q3 est uir occasio natus tes
ste ph'o .i. occasione' passus ex defec
tu caloris l' ex i obedientia m'e. dici
ergo la natura circular .i. celestis
che sugello .i. imprimit forma' m
o2e sigilli ala cera mo'tale .i. i ma
teria' in feriorem fa ben sua arte .i.

bene facit diu'sos effectu' i nobis u'
predicitur ma non distingue lu' da
laltro hostello .i. vnum hospitium
ab alio .s. corpora receptibilia forma
rum sicut corpora q' su't receptibilia
a'ia2. imo q'd mirabilius uidetu' se
pe in eu'de' uteru' simul i fundit diu'
sitate' magna' sicut uidemu' i multis
gemelis. Quindo sinuit quici .i. ab ista r
natura celesti adiuie' che esau se di
parte da Jacob qui fuerunt fr'es eode'
partu nati. 7 t' fuerunt ita diu'si et
ad u'si per seme. q' uis .n. fuerit co'
cepti ex eodem spermate t' fuerunt
sibi c'trarij a'n q' nasceretur ut pate
t vlti' c' hui' libri. 7 sola uariatio ce
nith potest e'e c'a tante diu'sitatis. Si [.no.]
militer Romulus 7 Re3 fuerunt fr's [Romul' Remus.]
gemelli ambo viri fortes 7 strenui.
et precipue Romulus magnanimu'
7 magnificu' rex victor regum sic'
dc'm est supra c'o. vj. et t' nati sunt
ex ta' vili patre q' ad celam'du' in fa
mia' turpis adulterij dc'm est 7 cre
ditu' vulgo q' erat filij potentissimi
dei .s. martis. dicit g' euen quirino
.i. Romulus sic d'us q3 hastatus sol
ebat i cedere. na' quiris i lingua sa
bina idem est q' hasta. da si uil padre
.s. ex sacerdote uili otioso ubi Rom
ulus fuit bellicosus in quietus che
si rende a marte. sed uere potuit di
ci filius Martis q3 bellator victor
iosus 7 auto' p'pli bellicosi Romani.
hec etia' fictu' est ad animadu' p'p'lm
ad uirtute' fortitudinis. sed sicut n'
ficte natus est ex deo ita ficte f'cs
est d's post mortem. Natura hic
karolus ostendit q'uo d'ca n'a celesti
uicit n'am hu'ana3. Et ad i tellectu'
hui' litere est bene notandu' q' l3 an
ima generantis i fundat uirtutem
sua' q3 est i spermate ad formatio'e3
filij non t' dat i tellectu' 7 ro'ne3 q3
datur ab extra. 7 e' res sepata i qua e'
uolu'tas 7 lib'tas arbitrij p qua' filiu'
potest degenerare a patre in virtute [Corolanu.]

et morib. imo etiā sepe degenerat
i complexione corporali. qz nō sol
um piter generat filiū sed virtū so
lis 7 tocius celi. dicit g° in līa natu
ra generata quā appelat generatam
ad differētiā nature celestis q̄ fuit
creata de nichilo imediate adeo. ut
iā patuit. c° precedenti faricbe sem
pre il suo dannno. i. cūsum simil
a generanti. i. faceret filios similē
parentib' seno uicesse il proueder diu
ino mediante virtute celesti. hoc
aūt facit ut recognoscatū ab eo. //
Or hic ultimo karolus declarata cū
clusione generali addit unā cōclusi
onē spālem. s. q i clinato naturalis
nō sufficit ad effectus hoī[m] si fortu
na nō concordat secū. sicut uidem' de fa
cto multi quos nā fecit mechanicos
phylosophantū illa i uita. 7 ecōtra
aliquos aptos natos ad phīam fortu
na detinet i campis i bancis artificiū
i sedib3 nauiū. un miram' aliq3 q in
medio mari iueniūtū nobilia i gen
ia i studio uilia. 7 sic nō p̄sperātur.
tū dificile ē vincere naturaz. Adli
terā ergo karolus cōtinuās dicta dice
dis promittit hic cōclusionē Autori
ut reddat eū atētū dicēs Or quel ch
e tera dietro. i. ascōditū tibi te diu
anti. s. ante oculos mētis manifes
stum ma uoglio che ta māti. i. supi
duas tibi ultra primā vestem pul
cram un corolario. i. unā cōclusion
em claram spiritualem. corolariū
.n. dicitū acorolla. i. parua corona.
qz datū quasi i premiū disputanti
per che sappi che dite me giova qz fu
isti amicus meū i terris 7 nūc i ce
lo grā dei 7 uirtute tua uiuēs ta
lia queris. Et ecce corolariū natu
ra. s. naturata sempre fa mala p
ua qz nō exercet uirtutem suam
se troua fortuna discorde ase. qz si
filius fabri h't dnm ascendentis
dātē sibi influētiā regalem fabē n
poterit ɔsequi effem. assimili com

cognaltra semēte. s. facit malā pro
bam for di sua rasion. s. in loco nō
ɔueniēti sibi. sicut piper nō p̄ficit
i parte frigida. 7 leo non viuit i
vij° climate. // Esel hic ultimo
ex dictis karolus dat vnū utile ɔ
siliū viuentib3 i mūdo sub fortuna
u3 ut ɔcordent fortunā suā q̄tu3
possibile est. un d' esel mondo. i. ui
uētis i mōdo i fenon ponesse mēte
lagiu al fondamēto. i. abilitati che
natura pone cuilibet hoī seguēdo
lui auria bona lagēte / Et subdit
q hoīes sepe faciunt oppositū dicēs
ma voi torcete cōtra naturalem i
clinationem ala religione. i. faci
tis religiosū 7 sacerdotem tal che
fia nato. i. esset aptus natus a cin
gerse la spada. i. militari sciētie 7
e ɔ°efate re dital che da sermone. i.
qē ēt bonus religiosus qui scit ben
e s̄monizari. Et uidetur hec dice
re pro Rege robto q bene faciebat
s̄mone 7 multū delectabatū. Et
cēte s̄monē nō bene facit nisi q
est sapiā imbutus. Et uere quic
quid dicatū hic rex fuit ciuilissi
mū° moralissimus librorū amatō
litteratorū amicissimus qui nouit da
re dignis. sed poeta caute fingit
karoluz dicēē ista qui uoluisset po
tius Robētū fieri fratrē minorū
q̄ regē ut regnū puenisset ad hec
dem suū. Et ɔcludit finalitē On
de la tracctia uostra ee for di strada
. i. uestigia uestra sunt extra
uiam nature ∴ Cant. viiij° i quo
adhuc multa loqt' cū karolo ii facit
mētōē3 de Celio 7 marchia tusana.

D Apoi che karlo tuo bella
clemētia. post q̄ in pre
cedenti. c°. dantes intr°
duxit vnū spūm illustrē de spera
ueneris nūc ɔsequēter i isto ca°
nono inducit alios sp̄s de eadē spe
ra. Et istud c'' pōt diuidi in tres
partes generalis. In quarū p'ma

Corolariū.

introducit unam animam modernam que describit se et patriam suam. In secunda introducit alium spiritum modernum qui similiter describit se et suam terram famosam ibi laltra letitia. In tertia et ultima introducit tertiam animam antiquam et eam sine salvationis ibi ma perdee. Ad primum ergo dico quod Autor introducit unam animam modernam. Sed primo continuando se ad precedentia tangit finem sermonis karoli Marteli et eius recessum. Unde dirigens sermonem ad clementiam uxorem karoli dicit obella clementia que fuit pulcra et pudica et digna tali viro. Id est de industria facit memoriam de ea da poi che karlo tuo bi(r)tuus pulcer dilectus mebbe chiarito. i. postquam declaravit me de pulcro dubio mi narro gli ngani i facto regni che ricever dovea la sua semenza. i. heres suus. Et subdit ad consolationem clementie madisse ille karolus taci. i. nichil dicas. et sic facit Auctor quia nichil exprimit in sequentia. ela ssia volger glianni. i. transire tempora. sich(e) io non posso dire. s. in speciali senon che giusto pianeto. i. debita pena uerra diretro ai nostri danni que recepit stirps mea et forte hoc dicit quia Robertus mortuus est sine prole masculina cui successit eius neptis filia ueneris que tam magnifice gubernavit regnum. ¶ Egia hic autor describit recessum ipsius karoli dicens egia lanta. i. anima di quel lume sancto. s. karoli luminosi beati rivolta sera al sole. s. ad deum qui est sol iustitie che la riempie. lumine suo sicut sol sensibilis illuminat sydera come quel ben chaogne cosa ee tanto. quia infinitum et immensum sufficit ad omnia. Et extra Autor facit unam pulcram invectivam contra homines qui seducti voluptatibus sequuntur solum delectabilia sicut communiter faciunt venerei. Unde exclamat indignanter ha. i. heu vobis anime inganate fallaci bono. e facture empie. i. creature crudeles contra vos metipsos negligentes proprium bonum verum che torcete icori. i. removetis intentionem vestram da si fatto ben. ad quod creati sumus et naturaliter inclinamur. // Et echo hic Autor introducit mulierem

modernam filiam veneris ad cuius cognitionem est breviter sciendum quod ista fuit Conitia olim soror Ecelini de Romano tiranni crudelissimi. recte filia veneris semper amorosa vaga. De qua dictum est purgatorii c°. vi°. qualiter habebat rem cum sordello mantuano. Et cum hoc simul erat pia benigna misericors compatiens miseris quos frater crudeliter affligebat. merito ergo poeta fingit se reperire istam in spera veneris. Nam si gentiles cipriam deificaverunt suam venerem. et Romani suam floram formosissimam et ditissimam meretricem quanto dignius et honestius poeta christianus potuit salvare cunitiam. Dicit ergo ostendens affectionem suam erga se et echo unaltro diquelli splendori. i. spirituum splendidorum uer me se fece karolo recedente e significava il suo voler piacermi. Ista domina placidissima fuit in vita mortali et nel chiarir di fori. i. in claritate exteriori quia magis sintillabat quam prius. Et subdit quod obtinuit licentiam loquendi cum illa dicens gliocchi di beatrici cherian fermi. i. firmitati et fixi quia ipsa non removebat eos a cura eius fermi certificato. i. fecerunt me certioratum di caro assensio. i. grato et consensu quia connivencia oculorum dixit loquere secum al mio disio. i. secundum quod desiderabam. come pria. i. sicut prius fecerant quando primo locutus fui karolo supra ¶ De. hic Autor ponit suam orationem ad dictum spiritum dicens dissi. s. ego dantes. o beato spirto quisquis sis deh metti tosto compenso. i. remedium al mio voler quod tu bene nosti. e fa prova. i. experientiam che possa in te reflecter quel che io penso. q. d. dic michi rogo te quis es ita quod possim aperire tibi conceptum meum. Et subdit responsionem illius dicens onde la la luce anima clara che m'era ancor nova quia nondum noveram que esset vel unde vel quid esset ibi seguette sine mora et cum letitia come a cui di ben far giova. i. delectat et del suo profondo ondella pria cantava. i. hoc tangit quod anima ista cantabat profunde in contemplatione divina ante quam loqueretur Autori. sicut dictum est supra quod anime que

Cunitia soror Ezerini de romano

prius venerit ipsus cum cantabant osana. In quella. nunc iste spiritus describit primo locum sue originis et nunc sui fratris famosi. Ad declarationem litere premittendum est quod Ecerinus supranominatus mortuo Frederico cui fuerat confederatus cepit exercere omnem sevitiam in tota marchia trivisana. qui comes de Romano post favore Montiulorum habuit dominium in Verona. deinde habuit Paduam Vicentiam terram suam Feltrum Tridentum et ultimo Brixiam. Cum autem Ecerinus meditaretur totius Lombardie dominus esse in obsidione Mantue cum forti exercitu audita amissione Padue capte per legatum ecclesie in rabie furoris reversus Veronam omnes paduanos captos quos secum habebat numero .xii. milia ferro igne et fame consumpsit. et siquis inveniebatur fugiens pedibus et manibus truncabatur. Ecerinus consanguineis et amicis non pepercit. tandem Azo sextus marchio estensis Mantuani Cremonenses coniuraverunt contra eum. Ecerinus autem sperans obtinere Mediolanum a quibusdam magnatibus transivit Aduam. sed detecta proditione rediens invenit flumen occupatum ab hostibus. et timens multitudine mediolanensium a tergo cum Mantuano de latere per medium vadum querens evasionem sagipta vulneratus est in pede. et quia senex erat et interclusus ab hostibus cum pervenisset ad alteram ripam debellatus est et captus a Marchione estensi et aliis. et ductus Sulcinum nolens recipere curationem infeliciter mortuus est cum esset annorum quasi .lxx. et sine prole. regnavit Verone annis .xxxiiii. excluso comite Sancti Bonifacii. Albericus frater eius licet impar potentia tamen par nequitia audita morte fratris fugit de Trivisio ubi erat crudelis tirannus ad arcem Sancti Zenonis. ibi clausus a militibus venetorum proditione suorum traditus est Paduanis cuius lubricum corpus traditum est igni filiis et uxore prius laceratis et inhumaniter trucidatis ante oculos patris. sic in fine annorum domus nobilissima et potentissima de Romano omnino defecit que magna in avo maior in patre

C n. de Ezerino de Romano.

in his duobus filiis maxima fuit. Nunc ad literam dicit Cunitia. D'un colle. idest parvus mons in quo est castellum nomine Romanum. Se leva in quella parte. scilicet Marchia trivisina de la terra prava ytalica que est tantum depravata hodie ideo meretur talem disciplinam. et describit Marchiam ipsam a suis confinibus dicens che sede. idest situata est intra Rialto canale magnum et aque marine quod dividit civitatem venetiarum. Ad quod est notandum quod imperante Iustiniano Totilla rex gothorum invasit Ytaliam cepit Romam quo tempore multi de provintia Venetia fugientes furorem et crudelitatem gothorum cum rebus suis quas secum trahere poterant confugerunt in palludes maris adriaci et iuxta rivum altum condiderunt civitatem quam Venetias vocaverunt quia de diversis partibus Venetie convenerant ibi. et in loco illo tuto ceperunt libere vivere suis legibus. et sic propter libertatem et securitatem loci et propter malum statum aliarum terrarum civitas cepit crescere de die in diem usque quo pervenit ad tantam superbiam potentiam. E le fontane di Breta e di Piava. Brenta fluvius est qui dividit Paduam et claudit deinde alibi. deinde est Piava fluvius labitur per territorium Trivisii et nascitur supra civitatem Bellunum. et dicit E non sorge molto alto quia humilis collis est non longe a montibus altis in extremo territorii Trivisini la onde. idest ex quo colle scese gia una facella. scilicet Ecerinus qui vere fuit fax ardens immittens incendium in vicinos. ideo dicit che fece ala contrata. scilicet Marchie un grande asalto. Albericus non fuit alia fax ardens libidine et Cunitia fuit ardens amore. Ecerinus tamen non multum curavit de veneriis. D'una. hic Cunitia describit se a parentibus nomine et sorte dicens et io ella. scilicet facula nacqui d'una radice. idest ex eodem patre et matre nomine Adaleta ut scribit Musatus poeta paduanus. Cunizza fui chiamata. Cunicia nomen proprium est quasi cum [illegible] . idest [illegible]. e qui refulgo. idest resplendeo in isto planeta veneris fulgentissime. perché mi vinse il lume d'esta stella. scilicet veneris quia habuit predominium supra me

C n. de edificatione venetiarum.

C Musattus poeta paduanus.

C. n. Iuuenes.

C. n. de bona fama.

Et respodet qoni tacite qua posset obi
ci quo ergo es saluata 7 beata dicens
ma lieta mete a me medesima i uulgo
.i. remitto la casio di mia sorte. s. influ
entia ueneris. e no mi noia. i. no mo
leste fero che paria forse forte al uostro
uulgo. bene dicit q2 ignorantes mira
tur q una famosa meretrix sit beata
no considerantes q istud uitiu3 e natur
ale comune 7 quasi necessariu. Poti
ssime iuuenib3. ut postea dicetur. //

Di questa hic cunitia ad cofirmandu
dem suu maifestat alia aia3 modenia
q2 fuit semp amorosa i uita 7 tn pst
morte e ualde famosa. dicit g° grande
fama. s. boni qua nichil rarius nichil
tardius nichil toto orbe pclarius quia
pcedit a uirtute rimase i mundo de q°s
loculenta e cara gioia. i. luminosa 7 p[re]ti
osa aia del nostro celo. i. de spera uene
ris che piu mi propinqua. i. magis a
proximat michi q2 e m mag9 conformis
hec erat aia cuiusda fulci de marsilia
ut postea dicetur. Et tagit diuturnitate
fame istius hois q durabit ad huc qui
getis anis dices equesto ce(n)tesimo ano
ancho sen cinqua. i. iste numerus cen
tenariu° annor quinques iterabit. cu
rebat. n. tuc anni dni Mille trecenti
qn poeta habuit sua mirabilem uisio
ne pria che mora. i. anq fama pdi
moriatur. Et hic nota q autor uide
tur expsse dicere medianu cu de homie
isto ia no sit fama etia i p[ro]pria patria
dico breuiter q Autor uult i nuere ta
cite q ipse dederit fama isti ratioe ui
rtutis eius que fama no morietur usq
quo uiuet lib iste q durabit p multa
secla 7 forte p milia annor si posimu
coniecturare de futuro q2 uidemus co
tinuo q fama istius Autoris crescit.
Et ex hoc autor exortatur hoies ad
uiuere uirtuose ut uiri sapientes
dent eis fama sicut ipse ia dedit cuni
tie 7 dabit fulco. dicit g° uedi se lo
mo se difare excelente. s. in uirtute.
si che altra uita la prima relinqua. i.

ut prima uita. s. teporalis relinquat
aliam uita per petuaz p fama. Ideo be
ne dicit Quintillianus qm denegatur
nobis diu uiuere relinquam9 aliqd
q nos uixisse testemur. Vn nota q natu
raliter ho ht triplice appetitu co(n)s[er]ua(n)
di. s. indiuidui spem 7 fama ut dicetur
adhuc i isto c°. E cio hic cunitia ex
dicis facit una increpatione3 ad illos d
puintia sua qui hodie uiuut uitiose. 7 p[ri]
mo i generali describes itex prouintia a
fluminib dicit e la turba presente. i. ges
moderna no pensa cio. s. uiuere uirtu
ose 7 p co(n)sequens relinquere fama che. i.
qua gete tagliamento et adige richiu
de. taliamentu est flumen prouintie
uenetie prope concordia no longe ab a
quilegia quod diuidit foru Iulij a mar
chia teruisina. 7 e flum rapax 7 fallax.
Athesis est flumen q labitur p verona
ad modu serpetis tortuosi de quo alibi
dem e. Et q est peiu ne per eser batu
ta. i. flagellata p Ecerinu q marchia
uiridariu uoluptatu fecit quasi here
mu solitudinis deserte. ancor se pente
. i. no corigitur no emedantur ideo no
ua pena paratur sibi. Ma a hic Cun
itia pnutiat noua flagella in breui
euetura prouintie. 7 p[ri]mo padue q2
prius fuerat tandiu desolata p Ecc
rinu postea fuit flagellata p aliu3
tyrannu verone q uocatus e canis gra
dis de la scala. Ad q est sciedu q pad
uani anno dni M° ccc. xiiij. magno 7
apparatu belli puta cu duob3 milib eq
tum 7 xx. milib3 peditu inuaserunt
uicentiaz q al fuerat eor. Canis
Iuuenis strenuu itrepidus uiso sig
natu ardetiu in turib vicentia i cre
dibili celeritate uenit. Et q2 temerato
exalta turi ordine hostiu inordina
tor p agros uagantiu3 cu minus ce
tu Equitib 7 ppli turba irruit sup du
ce paduanor qui dato tergo ceteros
secu co(n)uertit in fuga. Canis uelut lu
pus i ter oues omes dispsit cum
parua cede. multi capti sunt. In ter

Taliamentu e flumen

Athesis flu.

C. Bachilon... aluitabus p Vicen...

quos Jacobus de carraria magnus princeps paduanus et mussatus poeta. paduanis pacem petentibus pax data est. post biennium iterum paduani per dolum tentant habere vicentiam. Canis cum Vguitione de Fagolla viro strenuissimo explorata proditione de nocte clam intrauit vicentiam. et de mane dato signo cum suis inuadit hostes. de quo quidam veronensis metrice scripsit ecce canis fugiere lupi. turpis fuga facta est cum occisione multorum et captione plurimorum. captus est comes santi bonifatij dux belli et magnifice honoratus a Cane magnanimo. Et post paucum tempus canis auidus ultionis recepit castellum nobile montis silicis quod distat a padua per x. miliaria. et castellum illi propinquum pulcrum et diues incepit cum magna cede et preda in collarum. paduani ad defensionem sui agri mittunt. v. equites cum magno numero peditum ad ripam paruam fluminis bachigloni. canis ubique uictor illis debelatis et fugatis magna dampna dedit. de hoc uidetur specialiter legendum. Canis iterum pacem fecit cum paduanis interuentione venetorum cum grauibus conditionibus. tandem anno domini m ccc xxviij. canis liber et pacifice obtinuit paduam. et anno sequenti defunctus est et ibi fato inuidente felicitati sue mortuus est. dicit ergo Cunitia quod a tosto fia. id est erit ibi enim de padoa potens ciuitas al paluda. id est iuxta paludem uicinam cangiara laqua. id est permutabit faciendo ipsam rubeam sanguine suo che uicencia bagna. Nam bachiglonus labitur per uicentiam ut alibi scriptum est. Et certe uicentia ante fuerat etiam flagellata tempore Eccerini cremata et spoliata per federicum secundum. unde dicit per esser al deuer legenti crude. id est male dispositi ad uirtutem. ¶ E donde hi cunitia predicat mortem crudelem unius tiranni teruisini. Ad perfectum memoriam quod dominus Ricardus de camino filius boni Gerardi qui successerat patri in dominio teruisij cum una die

luderet ad scachos subito transfossus est gladio ab uno Villano sicario desperato presentibus fratre et consanguineis eius. Et continuo sicarius truncidatus ab illis fertur dixisse istud verbum hoc non fuit in pacto. ipse uero Ricardus moriens dicebat manu et nutu ne occideretur eum ut sciretur quis hoc fecerat. contra tamen frater et suis procurantibus hoc factum esset. Ad litteram ergo dicit Cunitia etal. id est unus magnus et potens signoregia e ua co la testa alta. id est superbe incedit non timens sibi de insidijs suorum. che gia per lui carpir se fa la ragna. id est iam texitur fraus ad circumueniendum ipsum sicut auis capitur rete. et ragna quoddam genus retis quo capiuntur aues. doue sile el cagnian sa compagna hoc est dicere in ciuitate teruisij. ista. ii. flumina coniunguntur in unum apud teruisium. que terra amena multum habundat aquis puris et fontibus scaturientibus. et in tali loco sepe nascuntur venenum qualis fuit ipse Ricardus et domina gaia soror eius.

¶ Piangera hic Cunitia predicit aliud crudele facinus futurum per eadem tempora in ciuitate uicina sue. Ad intelligentiam istius littere est sciendum quod mortuo Azone tertio marchione estensi qui habuerat beatricem sororem regis Roberti in uxorem. rex ipse Robertus habuit ad tempus dominium ferrarie per ecclesia. contra autem quidam dominus pinus de la tosa nobilis miles florentinus astutus esset vicarius ferrarie pro rege quod mutari fecit viri nobiles de fontana ferrarienses seditione orta fugerunt de ciuitate. et transtulerunt se feltrum putantes se tutos in illa libera ciuitate cuius liberum dominium in temporali et spirituali habebat episcopus eius. sed ipso pino uolente et consentiente episcopo capti ducti sunt ferrariam. ex quibus tres perierunt. scilicet. langalotus claruitum Antoniolus de fontana decapitati sunt cum multis alijs complicibus eorum in foro ferrarie. et multi suspensi sunt laqueo.

Bachilon[us] flu[men] labe[n]s p[er] Vicentia[m]

Alrām gº dicit Cunitia feltro ciuitas i
cōfinio machie piangera la diffalta .i. de
fectū sceleratū del empio suo pastore .i.
epi qui fuit natione placētinus q bene
luit penas dignas. Nam de mādato dñi
Ricardi pdcī fuit tātū pcussus ɔ saculis
sabuli qꝛ emisit oīa uiscera ⁊ sanguinez
p egestionē. ⁊ pplꝰ etiā luit q uenit ꝺ lib
tate ī suitutē sub tirānide ipius Ricardi
Et tangit atrocitatē sceleris dicēs dxse
ra sconcia .i. enormis sine exēplo. quiā
alius sacerdos sceleratus nō luit penaz
pro crimine simili. unī dicit tal dx per si
uel si mile .s. culpā nō sintro i malta .s. p aliuz
sacerdotē ad tollerādā penā. Est ei mal
ta turris horēda i lacu sce xpiane carcer
amarus delinquētiū sacerdotū. Vn sacē
dos dānatus ad mortē p bonifatiū cla
mabat peto benedictionē patris mei. et
bonifatio respōdente pater tuus diabo
lus est subiūnxit ille ⁊ tu utiqꝫ ille es. ⁊
meruit ueniā. Set ecōtra Albas mōtis ca
ssini q nō bn sfuauerat celestinū custodē
sue comissū paucis dieb; ī pane tribula
tionis ⁊ aqua amaritudinis sup uixit .i.
afflictus ī eodē carcere. Et aggrauat deli
ctū p magnā sanguinis effusionē dicēs
troppo sarebbe larga la bigōcia bigōtiuz
est uas quo utūt tempore uindemia
tum ad portandas uuas aptū ⁊ amplū
de sup. quod plenū facit dimidiā salm
am asini dx ne uenesse il sangue ferarese
ciuiuz occisoꝝ. estando .s. nimis esset a
dxl pesasse a oncia a oncia. Et uerū dicit.
nā hōi ītē aīalia hȝ mltū sanguinis. Vn
Gallienus scribit ꝺ uno cui p narēs efflu
xerūt. xxv. libre sanguinis ⁊ mortuus
est. Isti autē qꝛ sanguinē fudit ī piis
iste sacerdos fuerit plus qꝫ. xxx. ut qꝫ
scripserit dx .i. quie sanguinē donara tū
pe dono ⁊ i famie plenū questo prete i
cortese. yronice intelligas qꝛ pdigus hu
mani sanguinis. per mostrarsi di parte
.i. ut uideretū bene de pte ecclie ⁊ uere g
guelfus. ⁊ cōcludit ecotai doni cōformi
fieno al uiuere del paese .i. bene cōueni
unt in uētib' uiciose i dcā marchia. //

Sy hic ultō cunitia respondet qōni ta
cite. qꝛ .n. Autor poterat dicere quō po
tes tu prescire ista futura q mō pnūciasti
respōdet qꝛ a deo mediātib; quibꝫdā inte
lligētijs. vn dicit su sono specchi .i. apd
deū sūt angelli. uoi dicetī troni .i. quod
uos hōies uocatis tronos. tercius .n. ordo
Anglorꝝ sic uocatū a trono iudiciȝ. Nā pē
tronū potestas iuditiaria designatū. qꝛ
ds sedens ī eis iuditia sua discernit. io
dicit onde .i. aqb' dio giudicante .i. diui
nū iuditiū futurū n fulge a noi .s. osten
dendo nobis futura ɔtigentia. Nā tales
Angeli mouēt sperā ueneris ut iā dcm ē
pcedenti cº. si dx questi parlari ne paio boi
.i. ista pdictio futuroꝝ euētuū uidetū no
bis ut saltē timore diuini iuditij hōies
caueant sibi a talib; scelerib'. ⁊ hic nota qꝛ
hec q Autor uidetur predicere tāqꝫ futura
iā erant pterita qn scripsit. sȝ hȝ respectum
ad generalē uisionē suā qꝫ habuit ī mlº.
ccc. Et tāgit recessū istius aīe dicēs qui
se tacete .i. fecit finē smoni suo. efecemi sē
biate .i. signū dx fosse ad altro uolta .s. i
ad ɔteplationē dei per la rota .i. coronā
illarū aīaꝝ qꝛ mouebāt circulariter ⁊ cā
tabāt dulciter in dx se mise comera dun
ante .s. ante qꝫ uenireeēt ad loquēdū Autori.

Laltra leticia. Ista ē scda ps gnālis. in
qua p pptionē Autor i troducit aliū m
spiz uenereū modernū. de quo Cunitia
iā fecerat mentionē .s. Fulchū de marsillia
pmo descrībit qualis apuit sibi. dicens.
laltra leticia .i. alia aīa leta. dx mera i
gia in nota .i. q iam fuerat manifestata
m' per cara cossa .s. quādo cunitia dixi su
pra di questa luculeta ecara gioia. sȝ nō
dū erat sibi nota p nomē. si mi feci ī uista
.i. i apparentia talis supple. qual fin balasso
i dxl sol percota .s. splendidā ⁊ lucidā est
.n. balassū lapis ⁊ c. ⁊ est ɔpatio ppa sic. n.
dcīs lapis pciosus repcusus radiis sola
rib' mire refulget. ita ista aīa pciosa re
pcusa radiis solis iusticie dei. Et sicut
Autō silitudinē ⁊ drām i ter leticiā cele
stē ⁊ mortalē silitudo stat ī hec qꝛ sicut
leticia huāna maīfestatū hȝ in mundo

per risum. ita illa ibi p fulgore. differentia
est i hoc. q2 facies beata e semp leta facies
uo mortalis e sepe tristis. qn mens i feruo
turbata est. dic g° bene. *fulgor saquista la*
su. i. splendor causatu i apparetia beator i
celo. *sicome riso qui*. i. i isto mudo mortali
sed hic risus cito ofletu miscetu. sine ad
nrm cito segtu placitu. un dicit *malobra*
difuor. i. apparentia exterior *sabuia giu*. i.
fit oscura i mudo *come lamente etrista*. i. q
cito mens huana efficit mesta aliq casu
Dio uede h autor facit sua peticione ad
dcam aiaz. 7 pmo ad captadu beniuolen
tia psupponit potestati q ista aia beata ui
det affectione autoris. q2 participat d diuino
lumine. d g *dissio obeato spiuto dio uede i*
tutto. q2 etia occulta cordiu3 uidet. *etuto a*
ueder sin luia. i. pticipat de lumine ei q2 re
spiciens deu taq speculu uides ueritatem
reru. *si che nulla uoglia dise*. i. ipus dei. *pu*
ote esser fuia ate. i. furtiua 7 oculta tibi.
Et subdit peticione sua dices. qre g sicco
gnosis mea itetione no me ptetas. certe
ego no expectare tua peticione si cognosce
rem ita tua uolutate sic tu cognosis me
am. dicit g *donq3 la uoce tua chel ciel tra*
stulla. i. delectat. *sempre colcanto*. s. osa
na de q dcm est spa. *diquei fochi piy*. illo
ru tronor ul pncipatuu de qb scbit eze
chel pphã. ut patuit pug c. *che facea laco*
culla. i. hitu *disei alei* sic expositu est ibi
per che no sodisface aimei disy. s. dicedo
m quis es. anteq peta de hoc. *gia no atte*
deio tua dimanda. i. certe ego no expec
tare tua peticione. imo pueniré te *sio t*
metuasse come tu timy. i. si ego scire ita
cor 7 desideriu tuu sicut tu sis meu turbat
n. Autor unu ubu expsto p noie tu 7 alio
expsto p noie ego. simili mo formauit sic
supra aliud ubu in 3a psona ubi dixit. *sin*
luia q sonat itrat i eu. 7 ita *metuasse*.
i. facere me te. *tu inmy*. i. facis te me.
La magior hic autor ponit respoe3 dicti
spus ad sua peticione. q pmo maifestat
se a patria sua. q artificialiter multipli
cat describit. 7 icipit a lõge describes ma
re i cui uno litore posita e ciuitas ma
ssiliens. ad cui plena intelligetia est pnot
andu. q sicut tradut omes tã hystorie q
q tota aqua q facit nob mare mediteran
eu. quod labitur p nostra terra habitabita
bile. itrat terra inter affricã 7 hyspaniaz
i extremo occidetis. p angustu brachium.
qd dicitur strictu sibilie. iuxta mote gibel
tanu 7c. Nunc ad litteram dicit autor *le prio*
le sue. s. illius *in comiciaro alor*. supple
dicere *la magior ualle in che laqua sespã*
da. i. mare mediteraneu. quod dr mare l
leonis. 7 facit exceptioem ad iuificãdu3
dcm suu. dices *for diquel mare*. s. occean
um *che ingirlanda laterra*. i. cigit totam
terra i circuitu i modu corone. *tanto sua*
i. tatu extedituj p terra *tra discordanti liti*
i. iter duo litora q sut discordatia i oibus.
hic eni sut xpiani. ibi saraceni. hic frigus
ibi calor 7c. *econtro al sole*. i. cotra ortu
solis. sive leuatem *chefa meridiano*. q2
s. uadit usq3 ycrlm. q2 e in medio nre habi
tabilis. sicut dcm est plene 2° cap° purga.
et c. 7 dicit *la doue pria sole far lorizonte*
i. inqua tra habitabili dca aqua fac orizo
tem anteq recedat ab occeano 7 i tret ter
ra3 q2 i extremo terre e oriço large loquê
do. *Diquella* hic Fulchus pmissa ista
positioe nuc exprimit sua patria dices. *Jo fu*
litorano diquella ualle. i. Massilitanus ha
bitator i litore nro huius maris mediterranei.
Et describit ipam patriam a fluminib dicens
tra hebro e macra. e. n. ebrus fluuius apt
masiliã 7c. Macra uo fluuius iuxta aput
ciuitate lune p ualle q dr lunisana i co
finib tuscie. un dicit *che*. i. qui macra x
parte il genoese dal toscano. iuxta illud tu
scie ofines mare mac tiber 7 alpes.
Ad uno hic fulchus ad huc describit cla
rius sua patriaz 7 a situ 7 a memorabili
facto eius. 7 dicit pmo q Masilia de bu
gea se ex opposito respiciunt. *bugea* q e
ciuitas i litore affricano. *e la terra ondi*
fui. i. Massilia cui ego fui ciuis *sin ede*
quasi ad uno occaso 7 ad uno orto. hoc dicit
q2 hnt quasi eunde meridianu. q dicat
quod Massilia tatu distat a leuante 7
ponete q bugea. q2 est in litore ad uiso.

De mari mediterraneo.

Et sub(d)it dicens .i. que terra mea fece
gia dalto il porto del suo sangue. Ad qd
est sciendum. qd sicut scribit Suetoni
us maior de bello civili. cesar fugato
pompeio et senatu ex Italia. composita i
urbe dum tenderet in hyspaniam contra lega
tos pompei faciens transitum per galliam
pervenit Massiliam. cui Massilienses
clauserunt portas. quod cesar moleste
ferens ipsam obsidione cinxit dimisso
bruto ibi legato suo. qui superatur in terra. fe
cit bellum navale in mari. Massilienses elati
post victoriam egressi sunt secum. et miserabilit
conflicti sunt ut scribit lucanus in quarto. Et
hic nota quod Autor conatus est facere i sig
nem descriptionem huius civitatis Massilie
tam ratione loci quam ratione incolarum. habet
enim hec civitas pulcerrimum et tutissi
mum portum. fuit semper liberrima. habuit
optimas leges et consuetudines. sicut
patet apud valerium. Iustinum. pompei
um. iustinum et alios plurimos. fuerunt
greci. etc. Folcho. hic decimus spiritus
describit se a nomine proprio et amoribus su
is. Ad cuius evidentiam est presciendum
quod fulchus iste fuit filius alfonsi m
catoris. qui moriens dimisit eum divitem
valde. ipse dedit operam valori humano et
fame mundane. secutus est nobiles in
tos dicebat pulcre et faciebat i(n)rithim(os)
fuit valde acceptus et honoratus a Ri
cardo Rege Anglie. a Raymondo co
mite thelosano. et Ambarali de Massi
lia. i cuius curia consumebatur nec mirum. quia
Massilie sunt formosissime mulieres.
fuit siquidem fulcus corpore pulcer. lin
gua disertus. pecunia liberalis. ergo n
ecce venereus. adamavit autem Ada
lagiam uxorem ambaralis et cum magis tege
ret suam culpam simulabat se diligere i
duas sorores eius. propter quod factus suspectus
fuit licentiatus ab illo. mortua uxore
ambaralis amarissimum dolorem concepit
sicut olim dantes de morte sue beat
ricis. et dedicavit se cum uxore et duobus
filijs monasterio cistercien(sium). postea fa
ctus fuit abbas tornelli. demum

episcopus Massiliensis de qua expulit hereti
cos. et sic vivit. quod propter multa Autor fecit si
gularem mentionem et commendationem de isto
fulco. Nunc ergo adliteram dicit iste. quella t
gente acui fuio noto ilnome meo mi
disse folco. Et subdit suam complexionem
dicens. e questo cielo .s. spera vene
ris simprenta .i. imprimitur dime
come eio fe dilui. q. d. ita apparet i
eo mea ymago. sicut apparuit in me
eius influentia. q. d. quia fui totus filius
veneris ideo hic apparet umbra mea.
Che piu hic fulchus explicat quod tum
influentia veneris potuit i eo. tangen
do .3. immensos amores. et primo comparat
amorem suum amori didonis. que tantum
exarsit amore enee. quod illo recedente
se proprio ense peremit. sicut iam sepe
patuit. dicit ergo che la figla dibello .i. di
do regina cartaginis que fuit fuit fil
lia regis belli. ut patet apud virgilium. ne
intelligas de bello rege asyrie patre t
Magni nini. non arse piu di me i fin
che si convene al pelo .i. usque ad tempus
quo cepi canescere .s. amore quam ego. t
Et dicit noignado et asicheo .i. se mole
stam redendo vel displicendo primo viro
suo sicheo. de quo dictum est inferni ca.
erupper fede al ancier de sicheo. et cr
eusa que fuit prima uxor enee filia p
ami regis troiani. et tamen hec que dicitur de di
done est totum fictum ne dicam falsum ut
dicens dictum est. Secundus amor quem adducat fu
lchus in exemplum sui amoris est de phylide.
philis namque regina tracie ut patet apud t
virgilium libro bucolicorum et ovidium libro epistolarum
recepit demo phontem filium ducis athe
narum redeuntem ab excidio troye. tempesta
te deiectum quassatis et laceratis navi
bus capta eius amore. qui resumptis
volens recedere promisit. etc. illa amo
ris et more impatiens se laqueo suspe
dit. etc. dicit ergo fulchus. ne quella ro
dopeia .s. philis regina tracie cuius
mons est Rodope. ideo vocat eam rodo
peiam. che fuo delusa da demophonte
qui fefellit fidem datam. sicut ....

ysipile. phylis dr̄ a philos qd ē amor
grece. q. tota amorosa. q̄r uis 7 tracee
sint, pri inuenere ut dem ē de tereo re
ge tracie purgatorij c°. supple nō ma
gis arsit amore q̄ ego fulchū. Tercium
amō ē de herchule. quando captū fuit
amore yoles. q tantū exarsit eiū adō
re ad q scedū q hercules debellauit pa
triā Euriti regis frigie. cui filie amore
tantū exarsit q oblitus deianire totus
erat subditus isti yole. q induebat
ipm̄ uestes muliebres 7 faciebat ipm̄
muliebria facere sicut filare. 7 c̄. qui
tante camisia. sic scriptū ē i feni. c°. purri
te queso iudices 7 c̄. dicitq̄ fulchus 7
ne Alcide. i. hercules supple mag arsit
amore q̄ ego. dr̄ alcides q̄i uirtuosū
7 formosus. quādo elle yole richiusa
nel core. ¶ Non pero hic fulchus
remouet unā dubitationē. q uidet
nasci ex ū bis ei. posset ei autor dicere
quō tu beatus i ista spera celesti. ceni
cias 7 rememoras m̄ ista fcā lubrica 7
uoluptuosa. nō ne doles 7 erubescis
de tali culpa. respōdet Fulchus q̄r nō
tristatū 7 de quo letatur ibi. 7 ad huī
textus i telligētiā expedit p̄notare 7
diligēter. q ex ope uenereo nasc̄ pe
ccatū q̄ i ordinate 7 illegiptime nac
atū uenereis. 7 istud peccatū ē abolit
um 7 pūgatū i istis spiritib' ante q̄
ascēderent celū. nasc̄ tū etiā 7 mira
bile bonū. q̄ p solā mā generatiōis mū
dus i ferior corruptibilis cōtinuo labi
lis 7 caducū semp renouatū reparat
7 q̄ diuino ppetuat. 7 sic fit tocteñus mū
do superiori. p istā successiuā restaurati
onē. 7 hoc est illud bonū de quo loqtū
hic. Hinc ad lrām dicit Fulchus q̄
nis ita i temperāter amaueri. nō po
qui se pēte. i. penitēcia ul' tristicia 7
habetur hic. q̄ hoc ē impossibile. a
masinde. i. leticia hētū. nō de la colpa
chamente nō torna q memoria pe
ccati est extīcta pp. s. post purgatio
nem 7 potationē aque lethee. ut p
plene patuit circa fine pūg°. ma

del ualore ch'ordino e puide. i. de uirtu
te diuina q̄ ordinauit sua prudētia
tantū bonū p istam speram ueneris.
Vnde subdit mirabile bono 7 uerīe
cōtēplatione dignū dicens. qui sim
mira. s. pnos nel arte. s. generatio
nis che adorna cotanto affecto. i. tā ta
affectionē q̄ta ē in amore decorat 7
tā mirabili affectū. nā supra pūgat°.
xxv. c°. dicit autor sonna tāta arte
de natura. 7 c̄. uñ dicit ediscerne se
il bene. s. mirabilis effectus 7 fructus
perche l mondo di su quel di giu torna
cōstrue sic lrām. p che l. i. pp quod bo
nū il mūdo di giu. i. mōdus inferior
torna quel di su. i. efficit superior. q̄
assimilat sibi. nā p opū gignēdi a
mōtali ū rerū pagatur diuturnitā
ut ait bo°. Aliq tamē exponūt sic. per
che l modo di su. i. circulans natura
celestis. torna quel di giu. i. tōnat
7 acuit mundū inferiorē. s. ista ex
posito nō uidet ad pposituū. iō prima
mag uidet cōsonā lre. 7 plus m̄ pla
cet. q. d. execrabiles florenos p
quos fiūt oīa. ¶ Ma p che. ista est
tercia 7 ultima ps in qua dicta 7
Cunitia noīat aliā aīaz antiquā
de sorte illa. 7 p̄mo cōtinuās se ad p̄
cedentia tāgit mām sequentiū. di
cens. ma mi conuene procedere an
cora oltre. s. ad dicendū de alia a
nīa uenerea perche teporti tute lete
uolgē piene. i. oīa tua desideria sa
ciata che son nate i questa spera. i.
que tu cepisti sive i ista spera uene
neris de tribꝫ ei aīab' iā sciuisti nūc
restat scire de una quarta. Vñ sub
dit. tu uoi sapere chi e i questa luc
ra. i. q̄ est ista aīa q̄ ē in ista luce
luminosa. che chosi sintila. i. splēdet
qui apresso me. assimli come raggio
di sole in aqua mera. i. pura sintilat
or sapi. hic Cunicia exp̄mit ipāz
aīaz. ad cuī intelligētiā est p̄scien
dū. q' sic scbitū Josue i primis sex
capitulis cū Josue expugnaret

terras promissionis etc. Nunc ad litteram
dic ista. Or sappi che Raab si tranquilla
id est requiescit. la entro id est intra illud lumi
nar. et conguinta a nostro ordine. id est ista
spera veneris. che di lei sigilla nel sommo
grado id est cuius ymago apparet in supremo
gradu istius spere cuius influentia ipsa
impressa fuit. ¶ Da questo hic Cunni
tia assignat tamen quare ista mulier tam
lubrica et libidinosa sit posita in tam
alto gradu beatitudinis et dicit quod hoc
est propter opus pium quod ipsa misericorditer fecit
erga populum dei. Unde dicit: Illa Raab
fuo assunta id est recepta da questo ci
elo scilicet veneris. in cui lombra che lm
onto nostro face id est ad quod celum terminatur
umbra quam facit terra. quia umbra terre iacit conum
suum usque ad speram veneris ut aliqui volunt
et dicit imprima dalltra alma id est prius quam
alia anima del triumpho de christo. quasi dicat quod fuit
salvata et beatificata in celo prius quam aliqua
anima de secta venereorum. quando christus trium
phavit de morte et diabolo. qui resurgens
descendit ad inferos et spoliavit limbum
et rapuit predam. Et reddit rationem quare
prima fuit assumpta in celum istud dicens. bene
si convene. scilicet lassiar lei per palma in alcun
cielo id est conveniens fuit quod ostenderetur
tamen in ista spera veneris de cuius influentia
fortiter impressa et conditionata. in memori
am tanti beneficii. et dicit de lalta vic
toria chessaquisto co luna elaltra pal
ma. Et hic nota quod aliqui exponunt
istam litteram sic. quando scilicet utraque manu traxit
et deposuit per fenestram exploratores
Josue et sic dedit victoriam sibi. Alii
tamen exponunt quod victoria parta fuit
orationibus Josue et manibus populi. Sed certe
utraque expositio supervacua est. quia siquis
bene inspiciat istud dictum non refertur
ad victoriam Josue. quod postea sequitur in littera
immo refertur ad victoriam christi precedentem.
quia iam dixit dal triumpho di christo. ideo
littera exponatur sic. de lalta victoria
scilicet christi qua nulla unquam fuit altior. che i
essio aquisto id est quam victoriam ipse christus
acquisivit con luna elaltra palma

quia utraque manu fuit affixus cruci. et ecce
quare. perche la favoro la prima gloria id est glori
osam victoriam di iosue quando primo transi
vit iordanem et cepit yerico. de isto Jos
sue dictum est in capitulo huius paradisi. in sulla terra
sancta scilicet in yerusalem ubi christus pro redemptione
humani generis fudit suum sanguinem
et sustinuit mortem corporalem que admo
dicum tangit memoriam pape. Unde per modum
dignationis dicit che poco tocca la mem
ria al papa scilicet bonifacii qui tunc sedebat et
faciebat guerram contra christianos non contra saracenos
ut plene dictum est inferni capitulo xxvii nono et tibi
de huius facere bellum contra saracenos quia habe
bat tunc manum. tua citta hic Cunicia
facit unam antipophoram posset enim quis
petere. unde est quod memoria terre sancte
non tangit papam respondet. quia cura simo
nie et cupiditatem cumulandi pecuniam a
ufert sibi memoriam recordandi quod
illa terra fuit consecrata et quod fuit prima
sedes christi et summi pontificis. cuius ipse pa
pa est vicarius. huius autem cupidita
tis causam dicit esse florentia. unde ma
nat semen avaritie. dicit ergo Cuni
tia danti. la tua citta scilicet florentia che
ee pianta di colui id est planta diaboli.
che pria volse le spalle al suo fattore id est
qui lucifer ante omnem creaturam factus est reb
ellis deo creatori suo. e la cui invidia di
cui ee tanto pianta id est et cuius luciferi in
vidia tantum deploratur ab hominibus.
quia diabolus invidia motus fecit hominem
cadere in peccatum. ex quo lapsus est in tan
tam miseriam. quod semper vivit in planctu. produce
quia cudit et fabricat espande quia per
mundum diffunditur. espande el maledetto
fiore scilicet lilium. per hoc innuit florenum in quo
impressum est lilium ex una parte et Joha
nes batista in alia. chae desviate le pe
core egliagni. per che a fatto lupo del pas
tore. quasi dicat quod non solum florenus est ca
usa trahendi papam a memoria terre san
cte sed etiam removendi ipsum pastorem a pro
prio officio. quod est custodire gregem domini
sui. ex quo sequitur devastatio pecorum et
agnorum a proprio pabulo scilicet ab evangelio

¶ Florenna planta diaboli

Ca. 8 decretalibus.

epistolis predicationibus et orationibus. quia va
catur solum decretalibus. unde dicit. per questo
.s. fiore levangelio e i doctor magni qui
docent salutem animarum son derelicti .i. negl-
ecti e solo se studia a decretali. quia tradunt
beneficia lucra et honores et cetera. quod si
gna evidentia de mostrant unde dicit. si che
pare ai lor vivagni .i. vestibus eorum super
nosis variatis. in vagnum .n. appellatur
extremitas panni. per quod pannus cogno
scitur. tradunt ei pastores modernum comuniter
amplis subtilibus molibus. de quibus dicetur ple
nius infra et cetera. A questo hic autor re
petit quod dixerat dicens il papa e i car
dinali intende a questo .s. cupiditati
pecunie et decretalibus cupiditas causa
et ilor pensieri non vano a nazarethe. que
est de terra sancta la dove gabriela
perse lali .s. tempore annuntiationis. Ma
vaticano. hic ultimo ostendit quomodo cito accu
lpam sequitur vindicta et predicit mortem misandam
ipsius bonifacij. dicens ma vaticano. quod
est cimiterium ubi sepultum fuit corpus be
ati petri et multorum aliorum pontificum. e laltre
parte electe di roma. s. adeo in quibus sunt
corpora multorum martirum et templa sanctorum
unde dicit. che son state cimiterio ala mi
litia .s. martirum et sanctorum qui pugnaverunt
usque ad mortem pro fide christi et ecclesia dei che segue
piero quia militaverunt sub signo petri. et
militando perierunt tosto sien libere dal ad
ulterio .i. ab ipso bonifatio adultero.
quomodo legiptime accepit sponsam christi .s. ec
clesiam. ut alibi sepe dictum est. quando ei accepit
sponsam vivebat ei legiptimus vir .s. ce
lestinus. vel dicas ab adulterio bonifa
tij quod commisit cum sponsa .i. ecclesia dei quia habe
bat celestinum .i. suum verum pontificem. Et in
hoc predicit mortem bonifatij. qui .3. anno
postea captum est et turpiter mortuus. Capitulum
decimum in quo poeta ascendit in speram solis ubi in
venit sanctum Tomas de aquino.

Sol.

G
uardando nel suo figlio con
lamore. postquam in duobus capi
tulis proxime precedentibus autor noster
tractavit et determinavit de animabus sec
cutis in fluentiam veneris. nunc consequenter
in isto est decimo accedit ad tractandum de a
nimabus beatificatis sub influentia solis.
Et presens capitulum breviter dividitur in
quattuor partes generales. in prima quarum
describit ordinationem celi et horam tempo
ris. In secunda describit eius ingressum in speram
solis et excellentiam animarum existentium ibi. lo
ministro maggior. In tercia describit suarum
regratiationem et actionem et motionem il
larum animarum in generali. ibi o beatrice comin
cio. In quarta et ultima describit in speci
ali unam animam modernam preclarissimam que
describit se et quasdam animas singulares
de spera solari. ibi credendo. Ad primum
veniens dico quod auctor in prima parte
generali describit ordinationem celi et primo
continuato ordine premittit ordinem uni
versi et sententialiter vult dicere. quod summus
deus sua potentia sapientia et amore dedit or
dinem universitati creaturarum. unde dicit. lo pri
mo et ineffabile valore deus pater .i. omni
potens qui est primo sine principio et in fini
tus in comprehensibiliter. guardando .s. intelli
gendo. nel suo figlio .i. verbum eius quod est
sapientia patris con lamore .i. spiritu sancto che .i. qui
amore luno e laltro .s. pater et filius spira
eternalmente quia spiritus procedit equaliter ab utr
oque. fece con tanto ordine quanto significa pri
mamente e per loco. q. d. quicquid potest cog
itari mentaliter moveri localiter in universo
cum ipsa trinitate est taliter ordinatum quod nichil
potest a ipso ordine declinare. Et si credit quod
tantus ordo esse non posset nisi ab uno prin
cipe. qui tot et tam diversa contraria in tese re
pugnantia simul conecteret et ligaret tamen
unde dicit. ch esser non puote .i. iste tantus or
do esse non potest sencia gustare di lui .i. sine
sentire et participare de deo qui est primo .i.
causa ipsius ordinis et qui dat omnibus esse et motum
unde et propter est huius providi dominum est de in ordine. eq
sto ce forma che luniverso a dio fa simil
gliante. et dicit che cio rimira .i. si quis bene
subtiliter advertat. unde phylosophi admir
antes istum ordinem devenerunt in cognitio
nem dei. Leva hic autor describit or
dinationem celi et primo invitat auditto
rem ad considerandum mirabilem ordinem

Florenza planta diaboli

C. n. quod spiritus sanctus procedit equaliter a patre & filio.

quo corpora superiora movet et regit inferiora ad cuius intelligentiam est prenotandum quod motum firmamenti ab oriente versus occidentem. planete non contra istum motum faciunt contrarium cursum sub aliquo circulo qui dicitur zodiacus qui in spera intersecat circulum equinoctialem et intersecatur ab eo in duas partes equales et una medietas zodiaci declinat versus septentrionem alia versus meridiem et totus iste zodiacus dividitur in .xij. partes equales et quelibet pars est una constellatio que appellatur signum Alloquitur ergo auctor lectorem et dicit quod quidem sic est quod omnia habent ordinem. Dunqua o lector leva la vista meco .i. speculationem intellectualem a l'alte rote .i. ad celos. drito a quella parte dove l'un moto e l'altro se percuote .i. ubi motus firmamenti percutitur contra motum planetarum. quasi dicat dirige intellectum tuum ad considerandum motum planetarum. qui est contrarius motui firmamenti necessarius ad conservationem universi. E li comincia. hic auctor specialiter amonet auctorem ut contempletur quomodo in isti motus operatur in terra per potentiam et arte divina. Unde dicit. E comincia a vagegiar li .i. in deis rotis contemplari nel'arte .i. cum suam artem nature. di quel maestro .s. dei che dentro a se l'ama .s. illam artem dentro a se. tanto che mai non parte l'ochio da lei. quia semper tenet oculum fixum super illam artem que est ipsa natura. aliter celi qui sunt instrumenta divini fabri patentur. quod est impossibile. Unde subdit. vedi come l'obliquo cerchio .i. zodiacus tortuosus. che porta i pianeti. quia omnes planete moventur sub zodiaco semper per signa eius. si dirama dividitur .i. ab illo firmamento. ubi dividitur zodiacus in diversos ramos. quia sex signa declinant versus polum articum. que appellantur septentrionalia .s. aries. taurus. gemini cancer. leo. virgo. alia sex declinant versus polum antarticum. que appellantur meridionalia .s. libra. scorpius. sagittarius capricornus. aquarius. pisses. et dicit per sodisfare al mondo che li chiama.

.i. causa conservandi mundum inferiorem. qui indiget necessario tali motu obliquo planetarum. Che si la strada. hic auctor probat quod via planetarum necessario sit obliqua rationibus efficacibus. Ad cuius intelligentiam est prenotandum quid mali sequeretur si sol et alij planete semper recte procederent. nam si sol et alij planete continuo moverentur in medio a celi equidistanter semper esset tempus ver. et sequeretur istud malum quod terra numquam coqueret. quod agit in hyeme. nec fructus maturescerent deficiente calore intenso. quod admaturitatem requiritur eorum tempore estivo sol moveretur nobis propinquus sicut in extremo. nec fieret generatio alicuius inferiorum nec crescerent. si non esset semper remotus nec in hyeme. non perducerent herbe nec arbores fructum suum ad maturitatem congruum ad usum tamen eorum. Nunc igitur ad litteram dicit auctor che si la strada lor non fosse torta .i. si via ipsorum planetarum non esset obliqua. sed recta sicut sub equinoctiali in medio spere. molta virtu ne le stelle in vano nel cielo. quia s. non ageret in ista inferiora. sicut nunc agit e quasi ogni potencia quagiu morta. quia materia que est in potencia ad omnem formam non reduceretur in actum et sic esset frustra. ita dicit Aristotiles in libro de generatione et corruptione. quia si sol et alij planete non elongarentur a nobis et appropinquarentur nobis non esset in mundo generatio et corruptio. et ita celum non operatur hic inferius. quia propter eorum elongationem et appropinquationem fit distinctio temporum. quorum unum est optimum ad seminandum. Aliud ad producendum herbas. Aliud ad colligendum. Unde subdit e s'assai de l'ordine mondano. stelle manco e su e giu .i. multum ordinis deficeret superius et inferius in speris in celo et in terra si dal partire fosse piu o men lontano che sup[er] lle nunc vagetur dal dritto .i. ab equinoctiali .i. si cursus planetarum continuo esset longinquus et propinquus nobis. quia distinctio temporum non esset. que faciunt generationem et corruptionem ut dictum est. Or ti riman a bic nolens ulterius procedere circa istam materiam relinquit studio et ingenio auditoris si velit ulterius investigare excusans

se si non prosequitur materiam in cantica. unde dicit. o lec
tor or tu rima soura el tuo bancho .i. istu
dio tuo. pensando dicto .i. meditando
et speculando acio che si proliba .i. circa
materiam pertractam, penitentia. Et assignat
fructum huius studii dicens sinoi esser
assai lieto pria che stancho. q. d. talis
est materia in cantica quod si exerceas tuum ingenium cir
ca cognitionem eius recipies magnam delec
tacionem antequam intellectus tuus sit fati
gatus. q. d. quanto magis labor huius investiga
tionis sit maior tanto maior est delectatio quod non
permittit animum fatisci. nam continuo magis et ma
gis accedit appetitum. Nam admirabiles de
lectaciones affert inquisitio veritatis potentibus
causas rerum cognoscere, ut ait Aristoteles. Et sinal
it messo to manci .i. proposui tibi decantem m
ateria omai per te ticiba. quia s. ista non
sunt de principali intencione mea. Et assignat
causam quare non prosequitur dicens. che quella m
ateria ondio son fato scriba .i. scriptor
non dector .i. materia status animarum post mortem quam
assumpsi describendam torce tuta lamia r
cura ase .i. trahit totam intencionem et oper
tionem meam ad se principaliter tractandam. q. d. non in
tendo docere astrologiam. quia habeo prosequi materiam
poetriam de deo. Nam teste philosopho poete
fuerunt primi theologizantes de deo.

Nominisstro. Ista est secunda pars generalis in
qua autor describit suum ascensum ad spe
ram solis et primo de dispositionem ipsius
solis et dicit quod erat in principio arietis. unde
dicit. Lominisstro maggior dela natura
.i. sol. Ad quod notandum quod sol stat in me
dio celi tamquam rex in medio regni. qui
totum regit omnibus imperat. Habet namque satur
num pro consiliario suo. quia consilium est senum.
Martem pro bellicoso sive duce belli. qui
gerit bella. Jovem pro iusticiario. quia Ju
piter facit reges et rectores iustos. Ve
nerem pro provisore. quia dat omnia delectabi
lia regno. Mercurium pro nuntio. quia est
deus eloquentie. Lunam pro precone. quia
luna est significatrix omnium quia fuit in celo. ut
alibi dictum est. unde dicit. che impreta il mo
do .i. imprimit et sigillat. del valor del
ciel .i. influentia et virtute informativa

celi. unde Lucius Aristoteles solem et cetera. et dicit cum misura il t
cosuo lume quia facit nobis distinctionem tem
porum ut dictum est. unde Marcianus et Macro
bius ille in quo ministerium congiunto con quella
parte .s. cum signo arietis. che su si ram
enta .i. memoratur paulo supra. ubi
dictum fuit donde lun moto el altro et cetera.
Aliqui tamen et multi valentes dixerunt
hic quod autor intelligit de cancro quod videtur
mihi falsum et impossibille. quia sol semper fuit in
ariete in toto libro isto. unde in principio is
tius libri expresse dicit autor quando sol erat
in ariete quando primo ascendit celum. ergo iam
non transisset ad cancrum. quia sic autor iam
stetisset in paradiso tribus mensibus cum tamen
non steterit in inferno nisi tribus diebus
et in purgatorio totidem. preterea satis apparet
quod loquitur de ariete per id quod sequitur. unde dicit.
signava per le spire spira appellatur
illa gyratio et revolutio quam sol facit in
singulis diebus. nam numquam redit ad idem
punctum. facit enim sicut funis in girgillo
super puteum. vel sicut filum circa fusum quia
una revolutio fit iuxta aliam successi
ve paulatim. inche .i. in quibus spiris ogni ora
sa presse ta pin tosto. s. quando est equnocti
um quia tunc omnis hora equaliter se prese
ntat. Et io cra hic autor fingit quomodo
reperit se in spera solis. per simile. unde dicit.
et io era coluy .s. cum ipso sole ma io non
ma corsi del salir .i. non perpendi quomodo l.
quando intravi in corporis ipsius solis.
per hoc autor innuit quod eius ascensus fuit
imperceptibilis. quia non est aliud medium
inter speram et speram ut iam dictum fuit in a
scensu mercurii et veneris. a simili sim
com hom saccorge. anci il primo pensier
.i. primum motum cogitaminis del suo
venir .i. sicut homo sentit cogitamen
postquam venit in mente eius. sed tamen prius
est in eo quam sentiat. O beatrice hic
autor describit superexcellentiam et su
per exaltacionem beatricis in corpore
solis que quanto magis ascendit tanto
maius corpus et fit lucidior. et sententia
aliter vult dicere. si sol est tam
lucidus splendidus et luminosus. quod

Les
An.

non bene
et poetria

Contra. 8 veritas planetis.

Contra. quid sit spira.

est oculus mūdi minister maiō natuē oīa illuīnās omīa gubnās. qualis debebat eē nūc beatrix que est lucidior splendidior et luīnosior sole. dic̄ ḡ admiratiue ꝯbeatice. ordina sic līam ⁊ cōstrūē q̄ est fortissima et pessime itellecta amltis. si sol erat ita luc ens quāto quel dera beatrice cōuenia esse lucente dase. i. qualem eē ꝯueiēbat ī luīe sup ante solem. dentro dal sole doueo ītra mi. q. d. infinite debebat eē luces respectu illius luīs solis q̄ erat paruū respectu eꝰ. et dr̄. non per color ma per lume parēte. i. apparēte ex sup habūdantia sui luīnis nō ꝑ colorē. q corporalis est. beatricē dico a quella che si scorge di bene ī meglio. i. q̄ quāto plus ascendit ūsus ꝑmarē causā tanto mag̃ nīr ascēdere gradatī de bono ī melius valor illius scie donec ꝑueneret ad finalem terminū ⁊ dr̄ si subita mēte che lacto suo nō si porge ꝑ tempo. i. non deducit itēpore q̄ꝛ actus eī est istātaneus ⁊ imꝑceptibilis. nā ut iā dcm est ī instanti uisa ē fieri clarissima. ¶ Perchio. hic autor excusat se a descriptione tā excellenti pulcr̄tudini ⁊ claritati ⁊ dicit q̄ ad hoc nō sufficit totus conatꝰ hoīs. vn̄ dicat. perchio chiamai lōgegno larte eluso. q. d. q̄ uis ego experiar īgeniū arte ⁊ usū q̄ꝛ tria uidentur pficere quicquid hō aggreditū. si nol direi chē mai simaginasse. i. nō posse exprimēre ita q̄ hō posset humanitr̄ imaginari. s̄ bene potest credi ⁊ dz optari. unde dic̄ macreder possi et di ueder se brami. q. dicat postq̄ imaginatiua n̄ est sufficiens fides ⁊ credulitas succurat ad cogitandū quāto beatrix erat lucētior sole. ⁊ hac de reuitate fides nō idō ē illa q̄ facit uidere excellētē pulcr̄tudinē beatricis q̄ intellectū hūanū ꝯphēdē nō pōt. ¶ Esele nostre. hic autor probat ꝑ locū simili q̄ꝛ facultas hūana nō sufficit. s. ꝑ defectū fantassiarū q̄ recipiūt a sensibꝫ ⁊ sensus uisus n̄ ascēdit ultra claritatē solis. ⁊ sic nō pōt ille sensus dare fantasia plus q̄ꝫ conprehendat si pocius idcirco nō pot mag̃ credi. vn̄ dicat. enō ee meraugħa sele nostre fantasie son basse a tanta altezza. s. ad cogitandū q̄ beatrix eēt splēdidior sole ⁊ esse idem eso pral sole nō fuo ochio andasse. q. d. oculꝰ hūanꝰ nō pōt uidere rem clariorē sole. ita itellectūꝰ hūanꝰ nō pt̄ ꝯphēdēre rē clariorem sole. qualis nc̄ erat claritas beatricis.

Et hic nota ꝓpriam ⁊ sutilē fictionem autoris. sicut sol ē maius corpꝰ celeste ⁊ luminosius illuminans cetera ita ī eo sunt maiora ⁊ clariora igenia ⁊ illuīnātia cetera. h̄ n. sūt excellētissimi doctores sup eminētes ⁊ illustrantes ecclām dei de quibus statī dicetur idō bene fingit beatricem adeo luminosam ī corpore solis. ¶ Tale era quiui ista ē tercia ps gēnalis ī qua autor descībit īgenerāli aīas clarissimas apparētes ī corpore solis. ⁊ dicat pmo q̄ erant tales qualis beatrix d̄scripta ē. vn̄ dic̄. la quarta famiglia. s. clarorum doctorꝫ secta. q̄ est quarta ascēdendo era tal quiui. i. tā splendens sic̄ beatrix ī ista spera solꝰ de lalto padre. s. solis che sempre la satia. s. mirabili ūtute sua mostrando come spira. i. īfluit e come figlia. i. generat et h̄ nō q̄ ꝑ hoc autō dat intelligi. q̄ in ꝟ ueitia solis fac̄ istos excellētes doctores. sic̄. n. ē patr̄ tēnorꝫ ita ⁊ literatorꝫ. ¶ E beatrice. hic auto pōit ꝓceptū beatricis ad se circa regratiatioēꝫ faciendā de tāta gratia sibi cōmunitūꝰ ꝯcessa vn̄ dicat. o bea trice cominciō su pple dicere ringracia il sol digli angeli. s. deum q̄ illuīnat anglōs in celo. sicut sol corporalis hoīes ī terra che ta leuato sensibil per sua gratia. et notāter sensibil q̄ꝛ sol materialis sētit̄ ꝑ opatioēs suas sensibilr̄. h̄ deus ꝯplendit̄ sol ū cū intelectu ubi ille cū sensu. ¶ Cō dimortal hic autor ondit quō obediēter fecerit imꝑata descēbēs suā deuotissimā dispōem ad reddendā grāꝫ actionē. corꝫ dimortal. i. corꝫ hūanū non fuo mai si digesto. i. dispositū a deuotioē ⁊ cotanto presto arendersi adio cō tutol suo gradir. i. gratificatioē ul' grāꝫ actione

(·nō· Infra·)

Ingenium
Ars
Usus
— h' tria uidentur pficere quicquid homo aggreditur.

Cō misecī

comi feci io aquelle parole .i. beatri
cis et loquitur autor hiperbolice. Et
sudit essi tutol mio amor si mise i lui
.s. deum che beatrice eclipso .i. eclipsata
est .i. nubilata i luce nel oblio .i. i oblivione
q. d. recessit a memoria mea Et hic no
quod per hec autor suttiliter amonet virum studi
osum ut aliquando dimissa speculatione sacre
scripture vacet orationi divine exemplo thome
me de Aquino. de quo stati dicetur. qui posi
tus i articulo mortis etc. Non li hic autor
ostendit quomodo oratione perfecta reduxerit ad primam spe
culatione beatricis io bene fingit. non li
dispiaque, ma sine rise .i. immo potius leta
ta est. et reduxit eum ad primum offitium. unde
dicit. che lo splendor di gli ochi suoi ridenti .i. lu
mine speculationis eius lete delectabilis di
uise in piu cose la mia mente unita .i. men
tem meam unitam totam in devotione et suplicatione
i tentam ingratiarum actione divisit i plures
res. quia retraxit eam ad videndum plures
spiritus lucentissimos. ut stati sequitur. Io vi
di. hic autor incipit describere illam qu
artam familiam felicium quo ad motum et quantum
ad cantum dicens. Io vidi piu folgori
.i. fulgentes doctores. vivi. quia non est mor
tuus qui sciam vivificavit ut ait tptholo
lomeus. e vincenti .s. lumen solis. nam ut
dictum est supra beatrix erat splendidior i
sole. et isti beati erant qualis beatrix vel
vincenti .s. alios spiritus qui se ostenderit i aliis
tribus speris inferioribus lune mercurii et
veneris. e far di noi centro quia ceperunt
moveri velociter circa beatricem et auto
rem. qui stabant firmi i medio sicut centrum.
unde dicit. e di se far corona. quia .s. fecerunt
de se unum circulum. Et subdit quod cantus
eorum tenebat maiorem extremitatem in dul
cedine quam lumine i claritate. unde dicit. piu i
dolci in voce .s. canendo che in vista lucen
ti .s. splendendo Et per hec autor innu
it quod maior est dulcedo et delectatio doc
trine istorum doctorum quam gloria fame eorum.
Cosi cinger hic autor per comparationem ostendit cir
culationem illarum animarum et dicit quod ipse et bea
trix stabant i illa corona sicut luna
quando est rotonda et est aliqualiter pregnans

vaporibus et facit circa se unum circulum longe per
dimidium diametrum. circa unum brachium.
unde dicit noi veden tal volta la figlia di
latona .i. lunam quando est vaporibus
tenuissimus circulata cinger cusi .i. ita
facere circulum circa se sicut faciebant ille
anime circa nos Et dicit quod hoc non fit semper
sed quando est ita pregnans aer vaporibus
quod filum quod facit illum circullum se conservat et
retinet. et non sit ita spissus ille vapor quod
cellet corpus lune quia tunc non appareret i
talis circulus. unde dicit. quando l aire pregno
.s. nubibus. si che ritegna il fil che fa la zona
.i. circulum exteriorem qui cingit eam. zona
est .i. cintura. et ille circullus stat circa
lunam ad modum cinture. cum corpus lun
are est totum rotundum ex omni parte. io bene
talis circulus metaphorice appellatur
cintura ab autore. quoniam autem luna dic
atur filia latone positum est et expositum
suttiliter purgatorio etc.. Ne la corte hic
autor descripto motu circulari animarum illa
rum. describit cantum ineffabilem eorum
sit i comprehensibilis primo presuponit quod multa sunt
preciosa i ncelo. que non possunt descebi nec ma
nifestari. unde dicit. molte gioie .s. diffe
rentes in gloria. quia plus et minus, prout
sunt capaces illius. si ti douai care e belle
sicut patet sigillatim in spera. ne la corte i
del ciel ond io revegno .i. de qua ego
revertor. tanto che non si possin trar di
regno .s. celesti .i. adeo quod non possunt ma
nifestari hic i ferius relatione lingue vel
descriptione penne. E l canto hic autor
premissa dicta positione. dicit quod cantum illarum
animarum est una de illis rebus caris et preti
osis que non possunt hic manifestari. et io
qui vult scire de cantu illo dulcissimo
volet i celum sicut ego feci. aliter nunquam pos
set scire hoc. dicit ego el canto di quei
lumi .i. illorum doctorum luminosorum era
di quelle .i. de illis iocalibus caris et
pulcris que non possunt trahi ex illo regno
Et io chi non sinpena .i. quicumque non i
plumat se .i. non induit sibi pennas et
alas speculationis sicut ego feci aspecti
le novelle quindi dal muto. q. dicat

expectet audire noua de illo cantu i
mūdo isto amↄ quōd ūquā dicet sibi. q.
d. inanū expectabit scire cātuz talē
i mūdo si nō uolet mētaliter ad celū
sic ego uolam. ⁊ nota q̄ autor bn̄ fig
hoc q̄ morali loquēdo. satis pōt ppō
cari ⁊ dici de dulcedine cantus. i. de de
lectatiōe doctrīne istorꝝ doctorꝝ. q̄ homo
capiat illā si nō gustet p experiētiā ⁊
sciam de illa. Vn̄ ignorantes nō possūt
credere nec cape q̄ sit tanta delecta
tio i speculatiōe sciē q̄nta est apud
expertos. ¶ Poi che cantando. h' autor
descripto motu ⁊ cātu illarꝝ aiarꝝ nūc
describit arestatiōez ⁊ qetatione ip
sarū post rotatiōez clarā dnarꝝ. ⁊ dicit q̄ ille
aie beate appuerūt ibi in forma do
inarꝝ q̄ tripudiēt. ⁊ tripudiādo re
morētur. donec collegerīt notā can
tionis post gyrationez ipārꝝ q̄ fece
rāt sic stelle circa pollos. Nunc ad
lrām dicit autor ⁊ ille aie beate. mi par
uer donne nō sciolte da ballo. imo co
nexe i simil q̄ tenēt se p manus ma
che sarestin tacite ascoltando fin chea
no richolte le noue note. Et hic nō
q̄ autor dat opatione q̄ potest. s. 3
copare humana diuinis pulcre. n. dnē
dulciter cātātes i tripudio sūme de
lectāt aspectum ⁊ auditū uidētiū
⁊ audiētiū. ita iste aie pclare cātā
tes i circulo sūme delectant uisū ⁊
auditū autoris. q̄ ad modū dnarū
tripudiantiū restauerūt parū ⁊ gene
rūt. ut audiūt noua notā uni' ca
nū q̄ i tripudio. i. in rota siue corona
illa circulari. locutura erat autori.
Et hoc dico fecerūt post aliqualē
gyratione earꝝ. q̄ specificat p unā
pulcerimā dicēs poi che quelli ard
enti soli. i. aie illorꝝ sapientū splen
didiores sole i illa spera solari si fu
ron girati tre uolte. a dlando trinita
tis intorno a noi. i. circa beatricē et
me sicantando. i. sic dcm̄ est p̄m
illū cantum ineffabilē. ⁊ dicit come st
elle uicine afermi polli. Et h̄ nota
q̄ coparatio est pulcerrima. sic. n. stelle lu
centes describūt unū breuē circulū.
circa polū. ita iste aie splendentes
faciebāt circulū uicinū circa autorē
⁊ beatricē. q̄ stabant firmi i medio sic
polus puncuis ul' centrū. ⁊ sicut ille ste
lle circa polū gyrātes dirigūt nauī
gantes i mari ad salutis portū. ita
isti doctores dirigūt degētes i sclō a
amaro ad finē felicitatis ⁊ saluatō
nis. ⁊ sic dicte stelle sūt altiores no
bis et ppetue apparitiōis ita isti doctores
erant eminētiores ⁊ ppetuo apparētē
nobis ⁊c. q̄ autē sint poli. ⁊ quid sint
iā sepe dcm̄ est i inferno et purg. ⁊
dicetur in paradiso i. ¶ E dentro al un.
Ista ē quarta ⁊ ultima ps generalis.
in qua Autor i troducit unā aiā pre
clarissimā moderni doctoris q̄ desc
bit se ⁊ alias. hec autē erat aiā exim
ij doctori Thome de Aquino. de cui' mō
te idignissima comēdatione sc̄ptū est
purg̃ c. induicit autē istū mīto mai
festantes alios doctores. q̄ illos fami
liariter nouerat. eorꝝ dcā ⁊ scripta su
mo studio ⁊ scrutinio i uestigaūs p̄
ergo i ducit dcm̄ Thomā. q̄ pueit au
torez nō expectata eius interogatiōe.
ostendēs q̄ uul' satisfacere eius desy
derio q̄ cognoscit tantā grām lucēē
i ipo autore dicit ergo autor esenti
cominciar dentro al un. s. tomā d' aq
no audiui incipe loq ⁊ dicere ordina
sic lrām. qual ti negasse il uin de la
sua phyala per latua sete. i. q̄cūq̄
nr̄m denegaret t' dulce eloquiuz
suū. ad extinguēdam sitim tuā de
siderij non fuora in libta. q̄ s. cari
tas in qua sum' fac nos uelle satis
facere indigētie iustorꝝ. ⁊ libere hoc
facim' q̄ si nō fecem' nō haberem'
libtate arbitrij. q̄ nō posim' facē
illud q̄ uolumu'. hoc autē est i pos
sibile in illo beato regno. hoc aūt
declarat p simile dicens si non co
aqua cal tuar nō sicala sicut aq̄
stagnix cū tamē omīs aqua na

tualiter inclinet ad mare. quando
per quo lo raio de la gratia .i. radium divine
gratie. in che s'accende verace amore
quia rectus amor divina gratia accen
ditur ad amandum summum bonum. e che poi
crescie amando. quia amor sic accensus
continuo magis flagrat ardore charitatis
multiplicato in te. Nam radius divine gratie
primo concessit te descendere per infernum. 2°
ascendere per scalam purgatorij et nunc
tertio concedit tibi ascendere per summam
scalam paradisi. unde dicit. tanto resplende in
te che te conduce super quela scala .s.
celi. Textus. x. i. unde nessun discende
senca risalir quia nullus descendit de
celo qui non reascendat ipsum. sic patet de
multis angelis et animabus beatorum et sic non
pro auctore quia si sic est adhuc debet reverti
ad paradisum. unde iam sibi sepe promisit re
ditum ad celum. et bene quia unusquisque debet credere
se esse de numero salvandorum. Tu vuoi
saper. di qual piante s'infiora. questa
ghirlanda .i. ex quibus animabus floridis texi
tur ista corona. che 'ntorno vagheggia.
.i. que corona floridorum doctorum circumspicit
delectabiliter la bella donna .s. pulcram
scientiam theologie. ch'al ciel t'avalora .i.
que animat et vigorat te ad ascenden
dum celum. Io fui hic Thomas expli
cato desyderio auctoris incipit satisfa
cere ipsi desyderio. manifestans primo
se ipsum. Ad cuius evidentiam est presciendum
quod iste thomas fuit ytalicus de regno
apulie de civitate que dicitur Aquinum.
nobili genere quia de comitibus de aquino an
tiquissimis scientia clarus. vita insignis
qui plurima scripsit precipue in sacra the
ologia etc. cui demum est bene scripsisti de me
Thoma etc. Nunc ad litteram dic thomas
Io fui degli agni .i. puerus innocens a domi
num agni de la santa greggia .i. sancti
ordinis predicatorum. che domenico tam
quam bonus pastor dominici gregis meno
per lo camino .i. per regulam paupertatis
et dicit. u' ben s'impingua .i. in qua regu
la bene impinguatur. quantum ad animam in
telligas non quantum ad corpus quia fra

tres predicatores non comedunt carnes.
et hic nota quod Thomas notanter dicit
ben s'impingua. quia pinguedo anime bona
est et allevat hominem et erigit ad cellum.
pinguedo non corporis mala est. quia
aggravat animam et deprimit pondere
suo ad terram et sepe suffocat ipsum corpus.
se non si vaneggia .i. si non vacat va
nitati mundane. vanaglie. sunt enim predi
catores communiter gloriosi. habent habitum curi
osum et vacant multum excellentie ho
noris. Questi. hic tomas descri
bit. 2am animam de coronailla .s. Albertum
magnum de eodem ordine predicato
rum ad cuius evidentiam est prescien
dum quod Albertus iste fuit vir in multimode
scientie singularissimus philosophus et
astrologus medicus magnus naturalis
experimentator quam plurima et utilia opi
fecit in naturalibus precipue. quoniam multis
dictus est 2us aristoteles. quod nus aliqui preponat
Averoym. qui ifogatus uter plura no
verit etc. qui sepe allegatur in scripto
isto. et hoc sufficiat ad laudem sui. Nunc
ad litteram dicit thomas questi che m'
e a dextra piu vicino. quia fuit sibi
familiarior tam quam doctor eius. frati
frate. quia de eodem ordine mecum.
e maestro. quia aliquando docuit ipsum tho
mam bovem mutum. Et subdit specificat
illum et se a nomine et patria et esso Alberto
di collogna est ei colonia etc. et io thoma
so d'aquino est cum aquino etc. Unde fuit
Iuvenalis poeta. Et hic nota quod isti
fuerunt duo lumina magna istius ordi
nis. Albertus in naturalibus. Thomas in divi
nis. Se si hic thomas reddit au
torem attentum ad cognitionem ceterorum spi
rituum illius corone dicens. ventem
dietro al mio parlar col viso .i. specu
latione tua girando su per lo beato
serto .i. gradatim et oculatim discurren
do per istam coronam beatorum doctorum.
Quel altro. hic tomas describit ali
um doctorem .s. gratianum monachum
ad cuius evidentiam est presciendum quod iste
Gratianus fuit monachus declie

C de s. Thoma de aquino

C de Alberto magno

C Iuvenalis poeta

C de Gratiano monaco

qui fecit opus egregiũ quod dicit̃ decre
tũ. in quo et c̃. opere aũt pfecto trãstu
lit se ad curiã romanã causa publicãdi
et c̃. Nunc ad lr̃am d' Thomas. quel
altro fiamegiar. i. kantã ardens. e sce
del riso. i. deletiea digratiano. ue re grã
plenus 7 gratũ deo 7 mũdo. vñ d'. che a i
uuito luno elaltro foro. s. humanũ et
diuinũ. s. ciuile 7 canonicũ. si che piace
i paradiso. i. ostenditũ in ista spera solis
q2 i paradiso beatificatus ẽ sub influẽtia
solis pp merita sua fecit aũt op⁹ suum i
ciuitate bononie i monasterio scĩ felici⁹
i cellula parua 7 c̃. L'altro hĩ tomas
describit aliũ doctorẽ. s. Petrum lõbardũ.
ad cui⁹ euidẽtiã est pscienduũ q' iste fuit
Magr petrus lonbardũ epus parisien q
fecit opus sententiar̃ i sacra theologia q'
ubiq3 legit̃ publice i scolis a magr̃s mag
stris sup quod sũt fcã multa 7 magna o
opa. p multos excellentes uiros sic p tho
mã de Aquno 7 alios mltos. fecit aũt libr
um istũ 7 c̃. Nunc ad lr̃am dicit thomas
laltro ch' appresso. s. mr̃ grãnũ adorna il mio
choro. i. decorat nr̃am coronã 7 societatẽ doc
tor. che offerse a santa ghiesa suo thesoro.
i. suũ p'ciosũ 7 carũ opus con la pouerella
hec io d'. q2 petrus iste Magr sentẽciarũ
i pohemio sui libri offert suũ librũ. sicut
paupercula ottulit olim duo minuta. Et
certe sic illa duo minuta fuerũt magis
accepta deo q' magna munera mltorũ
ita istud paruũ opus fuit carius quam
Maria uoluĩa mltor. La quinta hĩ
Thomas describit quĩtũ spiritũ eminẽ
tissimũ dẽe corone. s. salomonẽ. dicens
La quinta luce. i. aĩa lucẽtissima che e piu
bella tra noi i one maioris sapiẽ spira
di tal amor. i. spũali grã dei che tutol m
ondo negola. i. affectat la giu di saper
nouelle. s. utrũ sit saluatus ul' dapnat⁹
doctores eni mltũ discrepãt de eo i sẽ
tẽcis 7 opinioĩb3 suis Atq3 notãdũ
q' aliqui doctores ponũt salomonẽ
saluũ 7 c̃. Et sudit q2 iste spũs sit
pulcior 7 eminẽcior ceteris. dicens.
Vn si profundo sauer. i. tã pfunda

sapiã fuo messo nelaltra mente. i. exce
llente illi⁹ salomoĩs. che a ueder tanto
i. tantã pfũditatẽ sapiẽ non sorse il
secondo. q2. s. nõ hũit parẽ. i tellıgas
i ter reges ut declarabitũ infra. c̃. 7
d'. se lu ero ce ueto. s. proq3 deus nõ mẽ
titur qui sibi dixit illud quod dicetũ i.
paalegato capitulo. Apresso hic thom
as describit aliũ spũm. s. dionisiũ ario
pagitã de quo dicetũ i. c̃. et cap⁹. Iste fũ
grecis magnus phs pmo. postea ma
gnus doctor post 9uersionẽ suã. q fec̃ lib
ros utilissimos. fidei xpiae. s. librũ de
celesti Ierarchia. de Anglca Ierarchia.
de diuinis noĩb3 7 c̃. d'. g. apresso ue
di. s. post salomonẽ. il lume di quel ce
ro. i. claitatẽ illius lucẽtis cerei. i. ar
dentis sps dionisij che giosso in carne
i. uiuẽs i mũdo. uide piu adentro. i. p
fundus cognouit metalitẽ l angelica
natura el ministero. q2. s. excellentius
scripsit de natura 7 offitio angelor̃ q'
alius q̃sq3. vñ autor. pfert eũ grego
rio doctori. i. c̃. Nelaltra hic th⁹
mas describit aliũ doctorẽ ul' spũm
de dicta corona. s. Ambrosiũ. ul' orosiũ
um. vñ ad euidentiã istius lr̃e est. s
notandũ q' lr̃a ista põt uerificari tã de
Ambrosio q' de Orosio de Ambrosio
quidẽ q2 fuit Magnus aduocatũ tẽpo
rum xpianorũ. q2 tpr̃ suo pullulauit
multi 7 magni heretici 9̃ quos Ambrosiũ
defensauit ecclam dei 7 nõ 7 9tra thro
dosiũ ipatorẽ fuit audacissim⁹ 7 ad ei⁹
pdicationẽ Aug⁹ 9uersus fuit ad fidẽ. qui
fuit ualidissimus malleũ heeticor̃ põt
etiã intelligi de paulo orosio. q fuit de
fensor tẽpor̃ xpianor̃ replicando tẽpa
pagana sic euidẽtẽ apparet ex eiũ ope.
q' i titulatũ ormesta mũdi quẽ librũ
fecit ad peticiõẽ3 beati Aug⁹ sic ipe oro
sius testatũ i pohemio dci libri. Ad hec
ẽ sciendũ q' tpr̃ Aug'. Roma fuit cap
ta 7 spoliata agottis 7 c̃. pp q' Romani
blassemabãt xpm 7 dapnabant tẽpo
ra xpiana asserẽtes q' tpib3 quibus
colebant deos habebant magnã uic

C. v. petrus lõbard⁹ magr sñtiaz.

C. s Salomone

C. s dyonisio

C. s ambrosio l' Orosio.

torias et triumphos et florebant opibus et omnibus bonis. tempore uero xpi quotidie erant preda barbarorum et cetera. propter quod beatus Augustinus tunc fecit librum de ciuitate dei in quo pulcre probat et persuadet per dicta ipsorum paganorum et facta. qualiter tempora xpiana sunt longe meliora paganis. et tunc scripsit orosio presbitero hyspano quem sciebat esse magnum hystoricum ut scriberet de eadem materia. unde ambo intenderunt eundem finem licet dispari stilo. sic ergo patet ex dictis quomodo possimus intelligere de utroque predictorum. Nunc ergo ad litteram dicit Thomas. quel auocato di tempi xpiani. scilicet ambrosius. nam per excellentia pot dici aduocatus xpianorum magis quam orosius. delcui latino Augustin si prouide. quia ad eius predicationem conuersus est ad fidem. et sic bene prouidit sibi quia saluti anime sue et aliorum multorum. quia nullus copiosius nullus subtilius scripsit Augustinus. ride. id est letatur. nel altra picciolet a luce hoc dicit quia fuit corpore paruus sicut communiter sunt Romani tamen animo magnus. sicut ualens romanus fuit. nam Ambrosius nobilis romanus de stirpe signorum. uel si intelligamus de horosio tunc littera exponatur sic quel auocato di tempi xpiani. scilicet horosius qui assumpsit causam xpianorum defendendam contra paganos. ut dictum est. delcui latino Augustin si prouide. quia Augustinus requisiuit eum in suum subsidium. ut sic et fortius duo quam unus certarent contra aduersarios xpi. unde ipse orosius breuiter percurrit omnia magna mala mundi a principio seculi usque ad tempus suum. scilicet usque ad tempus honorii et Archadii imperatorum romanorum. ride in quela picciolet a luce et notanter dicit piciolleta. quia horosius non extitit canonicatus nec tante excellentie scientie sicut alii supra scripti et infra scripti. Et hic quamuis istud possit intelligi tam de orosio quam de Ambrosio. et licet forte auctor intellexerit de orosio. cum fuit satis familiaris ut predixi ex multis dictis eius. tamen melius est quod intelligatur de Ambrosio. et quia horosius fuerit uir ualens et utilis non tamen bene cadit in ista corona in te tam egregio

¶ .n. qm Augustinus fecit librum de Ciuitate dei.

doctores. ¶ Or sitti. hic Thomas reddit auctorem attentum ad considerandum aliam animam illustrissimam illius corone. dicens. or sitti tra in lochi delamente. id est situ ordinato deducas oculum intelectuallem di luce in luce. id est de una anima lucida in aliam dicendo alemme lo de. quas. scilicet iam feci de septem animabus. gia delo tana con sete rimani. id est considerio sciendi que fuerit ¶ per ueder. nunc Thomas explicat que fuerit illa anima octaua. Ad cuius intelligentiam est presciendum quod iste boetius totum scibile sciuit. In omnibus .vii. liberalibus et cetera. Nunc ad litteram thomas describit istum numquam satis laudatum uirum ut a scitate uite a singularis operis compilatione ab exilii relegatione. a morte a sepultura. dicit ergo laia santa. scilicet boetii. uegode dentro. scilicet intra illam lucem per ueder ogni ben. id est causam uidendi deum qui est omne bonum et dicit chel mondo fallace fa manifesto. scilicet in libro de consolatione quem ultimo compilauit tempore exilii et dampnationis sue. in quo quidem libro probat que sit uera felicitas et quam uera. et quomodo et temporalia fortuita non possunt conferre beatitudinem homini. ymo potius faciunt ipsum infelicem. et dicit. achi deleu bene ode. id est si quis auribus mentis bene notet dicta eius aie. ¶ Locorpo hic thomas tangit exilium mortem et sepulturam. ad cuius euidentiam est presciendum quod boetius dampnatus a theodorico rege gothorum ut dictum est trahebat moram in partibus lombardie et precipue in ciuitate papie. ubi ab uno ex fautoribus theodorici strangulatus est. Alibi autem reperi quod in territorio mediolanensi et cetera. Tamen constans opinio est in ciuitate papie quod quidam ciuis papiensis contra quem Boetius erat aduocatus interfecit eum. Nunc ergo ad litteram dicit thomas locorpo on della fuo caciata. id est ex quo uiolenter fuit expulsa ipsa anima sancta boetii. giace giuso. id est sepultum est in mundo in ciel dauro. id est in monasterio quod appellatum celum aureum in quo quidem monasterio est etiam corpus beatissimi Augustini. in ciuitate papie que olim appellabatur ticinus a nomine

¶ .n. de Boetio.

de ysidoro
Beda et Ricardo doctoribus

prospicit fluminis, super quo sita est. postea autem dicta est papia .i. ad mirabilis. et sumbdit. Et essa .s. anima ista boetii venne aquesta pace .s. eterna. da martirio et de exilio. quia pro iustitia et libertate usque ad mortem pugnavit. et iuvitum autem ordine preposterio. primo .n. tangit sepulturam deinde mortem. ultimo exilium. tamen primum fuit exilium deinde mors et sepultura. ¶ Vedi oltre. hic autor describit .3. animas sanctas simul trium doctorum. et primo ysidori. 2° bede. 3° Richardi. ysidorus fuit yspanus episcopus hyspalensis bonus homo multa scripsit. Beda fuit sacerdos anglicus. et appellatur semper venerabilis. cuius canonicatus. quod nomen scriptum est ab angelo in eius sepultura. diu vixit adeo quod eius oculis nimia senectute caligavit et cetera. Richardus fuit Monachus frater ugonis de sancto victore de quo dicetur infra .c. Ad litteram igitur dicit Thomas Vedi oltre fiammeggiar .i. splendentem post predictos lardente spirto .s. amore divino di ysidoro qui fecit librum de summo bono. inter alios multos. di Beda qui multa scripsit et cetera. et di ricardo et de isto dicit che fuo piu cha viro a considerar. Ricardus .n. fecit librum de trinitate. et multa profunde scripsit supra humanum intellectum. ideo bene dicit. piu che viro ¶ Questi i hic ultimo Thomas describit duodecimum et ultimum spiritum. Ad quod sciendum. quod iste ultimus spiritus fuit quidam doctor modernus parisiensis. qui diu legit parisius in logicalibus. cui quidam discipulus premortuus apparuit coopertus sophismatibus et cetera. dicit igitur Questi onde ritorna il tuo riguardo ritorna ame. quia inspecto isto ultimo spiritu corone reducis visum ad me. e il lume dun spirito. che pensier li parvi gravi avenir tardo amorir. ubi .n. mors naturaliter videtur festina omnibus isti visa est tarda. Et sumbdit describens eum a nomine et doctrina. essa e la luce eterna. di sigieri. che legendo .s. in cathedra publice nel vico delli strami .i. parisius in contrata ubi leguntur omnes scientie et artes. que appellatur vicus straminum. quia ibi vendunt stramina sic ferum pallea et cetera. silogizo .i. disputavit invidiosi veri .i. feliciter veritates relinquens fallatias logicales. invidiosus .n. est ille cui invidetur propter suam felicitatem et sic capitur in bona parte in mundus non est ille qui invidet alteri. et sic capitur in mala parte. ¶ Indi hic autor descriptis et manifestatis duodecim spiritibus preclaris constituentibus illam candam coronam nunc describit reditum illarum animarum ad primum motum et cantum per comparationem pulcram et propriam horologiorum velociter se moventium et dulciter sonantium. dicit igitur ordina sic litteram Indi .s. post sermonem Thome dequi vidi la gloriosa rota .i. corona illorum gloriosorum doctorum movensi .s. circulariter et rendere voce a voce .i. proportionabiliter conformare voces eorum in cantu. unde dicit in tempra et in dolceça che esser non po nota .i. manifesta et cognita si non cola .s. in celo dove sin sempra digioie .i. ubi continuo et perpetuo gaudetur et hoc respicit id quod dixit supra quod cantus illarum animarum non poterat trahi de celo unde quicumque volebat scire de eo debebat volare in celum sicut ipse. Et hoc dicto fecerat ille anime. cosi como horologio che ne chiami nel ora che la sposa de dio .i. ecclesia hoc est religiosi qui serviunt in ecclesia surge. a matinar lo sposo .s. christum .i. ad dicendum matutinum. per che lami. Et sumbdit proprietates horologii dicens che luna parte e laltra tira et urge .i. impellit. sonando tin tin .i. pulsando campanellas quarum sonus appellatur tinitus. unde et campanella dicitur tintinabullum. et dicit si dolce nota. che el ben disposto spirto damor turge .i. inflatum amore fervendi deo. et reddendi laudes et gratias altissimo. Et sic vide quod comparatio est propria ad propositum presens. isti .n. doctores studiosi consueverunt surgere de nocte ad studendum sicut viri religiosi ad dicendum offitium. cum tempus nocturnum sit magis aptum speculationi et contemplationi ∴ Capitulum xj in quo ipse sanctus Thomas sub brevitate narrat historiam beati francisci. ¶

de Sigerio

O Insensata cura di mortali posito in precedenti proxime capitulo

autor nr introduxit Thomam de Aquino
qui applaudit sibi una corona animarum appa
rente in corpore solis. nunc consequenter in
isto undecimo capitulo inducit eundem tho
mam qui declarat sibi unum dubium natum
ex uno dicto posito in precedenti capitulo. et totum pre
sens capitulum potest breviter dividi in quatuor partes
generales. in quarum prima Autor incepit
et dampnat vanam occupationem hominum circa
diversa studia non ad finem vere felicitatis.
in secunda inducit dominum Thomam qui tangit duo
dubia movencia mentem Autoris. ibi. poi
che ciascun. In tertia thomas pro solutione
primi dubii describit et commendat vitam beati
francisci. ibi. la providencia. in quarta et ultima
describit et dampnat vitam suorum fratrum predi
catorum modernorum. et sic solvit primum du
bium. ibi. pensa oramai. Ad primum veniens
dico quod in prima parte generali autor incepit
et dampnat vanam occupationem hominum circa
diversa studia non ad finem vere felicitatis.
Et primo facit invectivam contra homines qui
tamen de mentem querunt felicitatem in te
renis toto studio et ingenio dicens. O in
sensata cura dei mortali. idest o insana et
insipiens sollicitudo hominum. quanto
son defectivi silogismi. idest argumenta
sic exponatur large pro minus intelligen
tibus. est autem sillogismus apud logicos oratio con
stans ex tribus propositionibus. quarum prima
vocatur maior. secunda minor. tertia conclusio. modo
silli hominum sepe sunt defectivi quia non con
cludunt verum. arguunt enim aliqui sic silo
gistice summum bonum est illud quod potest da
re homini omnia. pecunia potest dare homini
omnia ergo est summum bonum. maior est manife
sta. et minor declaratur per illud dictum. omnia
pecunie fata sunt. ergo conclusio vera. Et
certe ista conclusio non valet quia minor est
falsa. nam pecunia non solum potest facere homi
nem sufficientem. sed potius facit eum plu
ribus indigentem. quia sepe pecuniosus indi
get auxilio alterius. quo suam pecu
niam tueatur. ut probat boetius. Undicendum
quei che te fanno in basso batter l'ali. idest
affectiones tuas quia faciunt solum que
rere inferiora terrena. et hoc contra condicionem

ditum per creatorem speciei humane. que tendere
naturaliter sursum ad veram felicita
tem sicut probatum est primo capitulo huius paradi
si. ¶ Chi dietro. hic autor facta reprehensi
one generali confirmat ipsam inducti
ne discurrens per varia studia hominum. et
breviter percurrit principalia studia hom
inum unde dicit chi. idest aliquis sengiva die
tro a iura sic legiste qui secuntur iura civi
lia. et ventilant lites et iurgia. Et isti
querunt ut plurimum vanam felicitatem
puta divitias et honores contra quos senec
ca tragedia prima. hic superbi rabiosa fere
iurgia et cetera. Et chi a gli amphorismi. scilicet medi
ci est enim. amphorismus maxima in medi
cina. unde ypocras doctissimus medicorum fecit
librum amphorismorum quem Gallienus po
stea commentavit. et primo amphorismus
pulcerimus est iste. Ars longa vita bre
vis. iudicium difficile. tempus acutum.
experimentum non fallax. et isti sepe parum cu
rant de felicitate vera. et sunt parum mora
les. contra quos Johannes messanensis et cetera
. E chi seguendo sacerdotio. idest
sicut presbiteri et prelati qui secuntur iura cano
nica. et isti querunt magna beneficia et
prebendas ut vivant expensis Crucifi
xi. Et multi ex istis epicurei sunt. qui
sic hedificant ut semper victuri. sic epula
tur ut cras morituri ut ait ieronimus. E chi
regnar per forcia sicut tyranni violenti.
qui querunt potentiam et dominium superbe. et isti
non solum non querunt veram felicitatem. sed
superbie spiritu inflati non credunt sepe ma
iorem deum se puta deum. contra quos per
sius poeta summe prudens et cetera. o sophysmi
sicut viri religiosi. philosophi et artiste. quod iu
stissime et meritissime increpat Autor. quia
sicut videmus de facto hodie. omnes ferre viri
literati et scientifici sunt sofiste et sophy
stice agunt. et quod est absurdum dic
tu ipsi theologi nostri moderni reduxerunt
sacram teologiam ad vanam sophysta
riam. contra quos potest dici illud bernardi
vos autem sacerdotes fecistis deum fa
bullam mundi. est enim sophisma argu
mentum apparens et non existens. ¶ E chi

[margin:] ¶ N. de legistis.
[margin:] ¶ N. 8. . medicis.
[margin:] ¶ N. 8. . Sacerdotibus.
[margin:] ¶ N. 8. . Tirannis.
[margin:] ¶ N. 8. . Sophistis.
[margin:] ¶ N. quid sit sophisma.

C. N. 8 .. Stipendiariis.

C. N. 8 .. Mercatoribz.

C. N. 8 Nobilibz diuitibz.

C. N. 8 vilibz l' Catiuis.

C. N. pulc' dictuz.

rubare. sicut stipendiarij. ꝛ isti uidentur i
felicissimi. qꝛ ferarū more uagant' ꝛ gau
dent cede ꝛ sanguine. ꝛ ꝯsequens destr
uūt multi ciuilitate. Contra quos Lucanus.
nulla fides pietasqꝫ viris ꝛc. Echi ciuil nego
tio. sic mercatores artifices q negotiatū
ꝛ uiuūt ciuilr ordinate ꝛ polite. ꝛ isti uid
entū minus i felicitate agere. tn̄ eorū artes
et occupatiões sūt plene maximis curis ꝛ
innumerabilibꝫ fraudibꝫ. Vn̄ uī hodie ue
rū illud q' vnusqsqꝫ uiuit s'm falsitatem
artis sue. qꝛ .s. si mercator ul' artifex uult
facere arte suā fidelr ꝛ legalr. nichil lucra
tur ꝛ i penuria uiuit. si nō utatū illa flo
ꝛ fraudulente sic potest ditari ꝛ uiuere
i ter alios. Vn̄q feneratt' uadit ad i fenū
et q nō feneratur uergit ad iopia. Chi nel
deleto dela carne in uolto. sic uiri multo no
biles diuites q afluūt delicijs ꝛ soluūt
uoluptatibꝫ. ꝛ isti sūt felicitatis miserissi
mi. q more porcor libentius uersant' i uo
luptabro q' in aqua sincera ut ait pit
hagoras quis .n. ut ait Ar. bn̄s aliquid
humani pudoris ꝛc. Echi si daua al otio
sic homines uiles q catiui comuniter appe
llantur. ꝛ isti sūt extreme sortis inter oēs.
de quibꝫ autor dixit Inferni c° nō ragio
nar di lor ma guarda e passa fuerunt
.n. mortui uiuentes. vn̄ autor ibidem
quesli sciagurati che mai nō fuor uiui cō
tra quos salustius s'i multi mortales et c.

Quando hic autor strictū ꝛ succīte col
lectis studijs hoīm uarijs. circa que uane
ꝛ anxie exercent' nūc tangit suū stu
diū Tranqllū ꝛ beatū circa uerā felicita
tem i speculatione vn̄ dicit. Quando io
sciolto da tutte queste cose. i. sequestratus
ab omībꝫ istis studijs uarijs. i qbꝫ nō est felici
tas. m'era suso in celo .s. in spera solis. acol
to cotanto gloriosamente. qꝛ ista speculatio
cedebit sibi ad gliam i p̄senti ꝛ futuro seclo.
Et h' nō. q circūscepta omī fide. uera felicitas
i uita ꝯsistit i speculatiõe. sic ꝯcludit ph's x°
ethi°. et summa q̄dē felicitas speculari. vn̄
petrus Rauenas cōterraneus meus. si pa
radisus i hoc mundo ē. in claustro ul' in scoli
est. ꝛc. Nota etiā q autor sumpsit occasio

nem faciendi istā repsione studior munda
nor ꝛ comendatione sui. qꝛ erat nūc in spe
ra solis. i qua sunt doctores magni. qui
fuerūt toti speculatiui. Poi che ciascu
chuno. Ista est 2ª ps gn'al'. in qua autor in
troducit thomā de Aquino. q tangit duo
dubia mouentia mentem autoris. ꝛ p'mo re
uertitū ad ꝓpositū ostendens qualr mot'
ꝛ cantus illar aīar quieuit. ut diuent spi
tium thome iter loquendi cū Autore. istā
aute quietatõe autor explicat ꝑ ꝯparatione
clarā dicens. Et ipi sp̄us s'dcõr doctoruz
fermarsi como candelo a candeler. ꝛ ꝯpara
tio ē ꝓpria. qm̄ isti doctores fuerunt arde
tes ꝛ lucentis aliis sic candela. nec ascō
derunt Lucernā sub modio. poi che ciascu
no fuo tornato nelo pūcto delo cerchio i che
auanti s'era. i. postq' singli sp̄us reūsi fue
rūt ad locū u' p'us erāt ꝛ vn̄ p'us moti er
rant. Cosi comincio hic autor ponit o
oratione thome ad se. in qua ostendit
q cognoscit mentem autoris respiciens
in deū in quo patꝫ omē secretū mentis. ꝛ p'o
tangit dispoem Thome dicens. et io senti
dentro a quella lumera. i. aīaz luminõsam.
che pria mauia parlato .s. i thoma d' Aquino.
incominciar supple loqui sorridendo ex h'o
qꝛ autor dixerat i mente sua otra studia
hoīm ad comendatioēz sui studij. ꝛ dicit.
facendosi piu mera. i. purior ꝛ clarior. de
claratura sibi dubia ul' ad declarandū
sua dubia. Et ecce quid dixit. Io apple
do onde tu casioni li toi penser. i. ego per
pio ꝛ cognosco vn̄ tu causas tua dubia
qꝛ .s. nascuntur ex duobꝫ dcīs positis sup'
p me .s. riguardando nella luce eterna
.s. dei. in quo tanq' in speculo Lucet omē
uerū. cosi como respiendo del suo ragio.
.s. ꝑ ꝯce lucis eterne. Tu dubij hic
Thomas d' aquino exprimit ipā dubia
autoris dicens. tu dubij. i. dubites et
ai uoler. i. optas che el si ricerna. i. q're
petatur ꝛ declaretur in si apta e si distesa
lingua. i. i tam claro ꝛ diffuso sermone.
li dicer mio. i. quedam dc̄m meū superi
us positū. chal tuo sentir si sterna. i. ꝓpre
tur ꝛ ostendatur tue cognitioni. Et ecce

dictū. doue dimanci dissi. ut patuit i p̄z
cipio c. precedentis Vben sin pingua. si
non siuaneggia. Et tangit 2m dubiū di
cens. e la o dissi nō naque il secōdo. Ē tdi
cit e qui cō po de ben si distingua. i. exp̄e
dit q̄ fiat bona 7 clara distītio ad bene
intelligendū solutionē dc̄oꝝ dubioꝝ.
La prouidentia. Ista est 2a pars gn̄alis
in qua Thomas de aquino mouēs se a
longe uolens soluere p̄mū dubiū dig
ditur ad descͨbendū 7 militāti comēdan
dū vitā beati Francisci. cuius cognitio i
faciat ad declaratōnē p̄mi dubij. 7 p̄mo
ostēdit i generali quō dn̄s dnī ficōdite
prouidit ecc̄e sue scē de duobus p̄nci
pibus 7 pugilib;. q. p illa fortiter certa
rentur. vn̄ dt La prudentia. s. diuina i
de gouerna il mondo. cō quel cō siglio
.i. ea sapia q̄ uicit oēm intellectū crea
tum. vn̄ dic̄ nel qual. s. consilio eterno
ogni aspetto creato. i. cogitio. e e uinto
pria de uada al fondo. i. anteq̄ attig
at ad pfunditatem eius. q2 nullus in
tellectus anglic̄ ul' human9 pōt ptin
gere ad totalem cogitiōem diuīe sapie.
ordino piu principi. s. Franciscū 7 Do
minicū in suo fauore. i. illius ecc̄ie. de
li fuosez per guida equindi equina. i. q
recte duceret bigā ecc̄ie. Et assignat
cām q̄r dn̄s ordinauit dc̄os duos p̄ncipes
dicens. pero de la sposa di colui. i. ecc̄ia
q̄ ē sponsa xp̄i de di sposo lei col sang
ue benedeto. adalte grida. s. ipius xp̄i
cū clamauit hely hely. et ē de clamoē
iudeoꝝ clamantium tolle tolle crucifi
ge eū. 7 ita de aliꝫ mltis clamorib;
andasse uer lo suo dilecto. s. xp̄m q ē spōz
sus ipius ecc̄ie. si cura insi. s. ab offensi
one adu̇sarioꝝ mediante deffensione
istoꝝ ducū. et anco piu fida alui. s. ū
fidelius sibi s̄uiret 7 nō adulteraretur
p initia. Et hic nota q̄ tēpi uexitate i
ecc̄ia dei nō bene i cedebat recte. p̄ua
ta bonis ducib;. Nam sacerdotes secu
lares 7 monaci antiq multū defecerāt
i virtute morib; 7 scia. iō bene dn̄s succ
urrit huic defectui cū istis duob; p̄ncip
pibus. qui uerbo 7 opere erigerēt ruentē
ecc̄liam. Lun fuo. hic Thomas descͨbit
vtrūq; p̄ncipem dicens. Lun. s. franciscus
fuo tuto seraphyco in ardore. i. de ordīe
seraphynoꝝ. q magis ardent i amore dei
q. d. fuit tanq̄ anglus nō hō ardens in
ylaritate. laltro. s. Dominicus fue mio
splendore intera. q2 fuit splendor sapīe
i mūdo sub quō dn̄s Thomas militauit.
vn̄ dt. di de rubica luce. i. de ordine che
rubinoꝝ. q2 habuit i tellectū angelicū
Nam fuit magnus doctor 7 illuxit mū
do sapīa sua iō dic̄ per sapia. Dillu
hic thomas offert se tractuꝝū p̄mo d
altero p̄dc̄oꝝ excusans se si nō dicat d
altero vn̄ dt. de lun diro. s. de francisco
pero de si dice damb e due presan do lui.
.i. appciādo laudib; tm̄ vnū. qual o p̄hde
ideo st quē q; hō assūmat laudandū. et
assignat rōnem dicens. per che lopere
sue fuor ad un fin. i. q2 opa utriusque
tetenderūt ad unū finē beatitudinis
Et hic nota quāta arte autor vtatur
i ista fictiōe nā inducit thomā de aqō
q comēdat vitā beati francisci 7 dāpn
at uitā suoꝝ fratrū scī dominici. q a
melius testimoīūz est 7 facilius cre
ditū qn̄ emulus laudat emulū. et
ita q̄do culpat suos. Intra tupin
hic thomas narraturus vitam fran
cisci. p̄mo descͨbit locū originis eius.
quē descͨbit a fluminib; 7 ciuitatib;
claudētib; ipm locū. ad cui9 euidentiā
est p̄sciendū. q̄ ciuitas asisiū est sit
uata i ualle pulcerrima 7 fertilissima sp
oleti. inter duo flumina. quoꝝ vnū voc
atū chiassus q uenit a ciuitate eugubij i
alterū uō uocatū tupinū q uenit a nuce
ria. dicit ergo fertile costa dal mōte pē
de qui sup eminet asisio. q2 asisiū ē posi
tū in mōte fertili in decliuio mōtis. intra
tupino est. n. tupinus fluuius qui 7 ē.
e laqua. i. 7 aliū fluviū q dicit chiassus
veniens ab Eugubio. est enī chiassus
fluuius q 7 ē. vn̄ dicit che discende i
del cole. i. mōte elleto di beato vbaldo
ad q̄ sciendū q̄ vbaldus beatus p̄mo

C. n. de sco francisco 2 sco Dominico.

C. n. q laudat scm francisum laudat scm Dominicum.

C. n. de ciuitate Assisy

C. n. de beato Vbaldo.

perusia

fuit heremita i monte illo de q̄ fuit e-
pus eugubij. et est patronus illius
ciuitatis. Et similit ciuitates ↄfine
Asisio dicens. onde .i. aqua costa fer
tili perusa sente fredo ecaldo diporta
sole porta solis est una porta perusij
uersus ortū solis. que respicit asisiū
Est autē perusia ciuitas antiqua et no
bilis ↄdam unū caput tuscie. ut dicit
Titus liuius et c̄. E diricto con giualdo
due terre sut. quarum una est et c̄. Lipiā
ge direto .s. post decām costā in qua ē
asisiū. per graue giogo. q̄ recipiu̅ ue̅tū
frigus et in ↄmodum adeo mote. Alij tn̄
exponūt ꝑ graue iugū perusinorum. q̄
dicte terre erant subdite dn̄o perusi
norum. et istud fuit aliqn̄ uerū. s̄ prior
expositio est melior. Di questa hic
Thomas describit ipm̄ franciscū. q̄
metaphorice appellat solem dicens.
nacque un sol almondo .s. franciscus sicut .n.
sol radijs suis illuminat mūdū ita
franciscus illuminauit totū mūdū radi
is suis .s. opibꝫ ul' fratribꝫ suis q sunt
difusi p totū orbē terrarum. naque di q̄
sta costa .s. n̄ est asisiū. La doue ella fra
ge piu sua ratezza .i. i parte de cliui
ori et planiori ipius montis. Et dic
asili come questo .s. sol sensibil' erat
cū thomas cū autore cū loqtū nūc
i corpore solis. fa tal uolta .i. oritur
aliqn̄ nō semp di gange. qui est flu
uius in die in oriente de quo dcm̄ ē
i cap° purg'. Et subdit Thomas quō
sic appellandus dcūs locus dicens pe
ro chi d'esso loco fa parolle .i. qui uult
facere mētionē de Asisio nō dica asce
si. lꝫ illud sit p̄mū et ꝓpium nomē dicte
ciuitatis. dictū est .n. Asisiū et c̄. che
direbbe corto .i. parū. ul' s'm alia lr̄am
torto .i. oblique et impropriē. ma ori
ente. se proprio dir uole q̄ .s. locus
debet ꝓporcionari locato. si ergo fran
ciscus est appellandus sol. bene asi
siū est appelandū oriens. a quo tan
quā ab oriente ortū est dcūs sol.
Non era hic Thomas describit pri
mitiuā uirtutē istius francisci quā
p̄mo ondit i pueritia sua dicens. et
non era ancor molto lontan dal orto
.i. ab origine sua. q.d. i teneris an
nis. ch'el comincio a far sentir la
terra. alcun conforto di la sua gran
uirtute. q̄ sic̄ asili sol statim a prici
pio sui ortus incipit calefacere te
rram et refocilare aīalia. ita frācis
cus statim a pueritia sua icepit
dare spem hominibꝰ de magna uir
tute sua. Che per tal. hic thomas
exprimit illam magnā uirtutem
primoriā ipius frācisci. et dicit q̄ fuit tā
audax q̄ post i iuuētute posuit amo
rem paternū. quē oīs naturaliter
secūtur amori unius dn̄e quā oēs cōi
niter oderunt. dicit g° ch'e ille frācis
chus corse i guerra del padre .i. icur
rit odium et indignationem pater
nam per tal donna .i. amore dn̄e
paupertatis et dicit a cui ne sun disse
ra .i. aperit la porta del piacere. q̄
.s. paupertas nulli placet. q̄ ꝓbat asili
dicens come a la morte .i. sic̄ nullus
recipit placabiliter mortem q̄ omīs
gn̄aliter fugiūt paupertatē sic̄ natura
liter fugiunt mortem. imo sepe hoīes
sponte subeūt mortē propter fugien
dam paupertatē. E dinanci. hic thom
as ꝓbat pefectū quō franciscus nō
amore dilexit dn̄am paupertatē q̄
accepit eam i legitimā uxorem suā
et ↄsensit i eā. un dicit et ipse franciscū
li esi fee unito .i. cōiunxit se ipsi pauper
tati. dinanci ala sua spirtual corte.
.i. corā e̅po diocesano. et corā patre. q̄
in p̄ntia patris renūciauit oībus bōis
patrimonialibꝫ et temporalibꝰ. E t dic
possia di di in di lamo piu forte tanq̄
bonus maritus q nūq̄ caram uxorē
suā derelinquit usqꝫ ad mortē. ymo
nec i morte oblitus est eius. Que
sta hic Thomas i comēdatione ma
trimonij ↄtracti p franciscum. dicit
q̄ a d isi iocūditer franciscus egit sec
um et dicit q̄ ista mulierecula turpis

steterat vidua p mille centū ānoꝝ
⁊ ultra. qꝛ nullus voluerat eam vid
re vl' audire. nedum accipere ī vxorem
⁊ amplexari. d'g° questa. s. paupertā
mulier priuata del primo marito. s. x
xp̄o q primus penitus dilexit pau
ptatem sistete mille cento anni e piu
s. duodecim ānis plus. dispecta e scu
ra fin acostui. i. usqꝫ ad istum frācisc
hum. ⁊ dicit senca in uito. qꝛ nll's
requisiuit eam de amore per tantuꝫ
tempus. sꝫ h̄ nō qꝛ Autor uīl dicere sim.
qꝛ mlti sci patres ⁊ heremite dilexerīt
pauptatē ⁊ despexerūt mūdū propt
xp̄m. ⁊ antiquitus ⁊ moderniter. sic
benedictus macharius bernardū petrū
damianū. de qbus dicetur infra in isto
eodē li°. dicendū breuiter qꝛ nll's tan
tū ⁊ ī totū amauit pauptatem tamp
fec. tam gnal'r. tam uolentē. ¶ Ne
ualse hic autor ad arguendā cecam cu
piditatē hoīm ⁊ mirabiles effcūs pa
uptatis qꝛ fec hoīeꝫ quodāmō feliceꝫ
qꝛ fac eū letū ⁊ ī trepidū ɔtra omēꝫ im
petū fortune qd̄ ꝓbat p exēplum pau
peruli piscatoris q nō expauit cesarē
tunc temporis terribillissimū. Ad cuiu
euidentiaꝫ ē presciendū qꝛ cesar dū
eēt ī grecia ɔtra pompeiū. cuidus pu
gne. qꝛ faciebat ꝓpea in patientē feroc
accessum Antonij qui erat ɔ parte ex
citus sui ⁊ talia temere exposuit se
fortune ⁊c. Nūc ad lrāꝫ dicit thoās
ne ualse. i. nō ꝓfuit alicuꝫ dir colui
chatu ctol mondo fee paura. i. Julius
cesar cunctis gentibꝫ formitolos? la
trouo sicura. s. ipsam pauptatē com
amiclate. quē. n. tremebant magni
reges fortes principes. legiones arma
te. vrbes uallate. classes numerose.
nō timuit Amiclas ꝓuatus sui debili
tugurio ɔ eius paruula nauicla pis
catoria. et d' asson dilasua uoce qa
amiclas ad uocem cesaris nō est te
ritus vn lucanus in . . u describit feliꝫ
istius amiclatis exclamat in comē
datione pauptatis. o uite tuta facl'
tas paupēis ⁊ c. Adqꝫ Juuenalis. can
tabit uacuus. est ergo pauptā ōdi
bile bonū ⁊ tuta possesio. ¶ Ne
ualse hic Thomas ostenso vno ef
fectu pauptatis. s. securitate ī hoīne
pagano nunc d' aliū effcūꝫ eiusdē.
qꝛ. s. facit hoīneꝫ ɔstantē ⁊ feruidem.
sicut patuit ī x° in cruce crucis. vn dic.
ne ualse. i. nec etiā ꝓfuit alicuꝫ d
ipām pauptatē esser constante ne fe
roce. sicut patuit ī x° vn d'. si dx ella
s. dnā pauptas pianse con xp̄o ī su
la croce. qꝛ semꝑ associauit ipm̄. doue
maria rimase giuso ī mōte galuario
delu. i. postq̄. s. plangēs ad pedes
dnī. ¶ Ma perchio. hic thomas pro
palat nomē amantis ⁊ amate. ne r
uideatur ꝓcedere nimis oscure. vn
d' ma perche io non proceda troppo chiuso.
difuso. qꝛ iam mlta dixi de istis. i
francesco e pouerta questi amanti.
franciscus est nom̄ ɔpetens viro. d
dēus ē. n. franciscus. quasi francus
i. liber ab omī cupiditate terrenoꝝ
⁊ s'uitute peccōꝝ. pauptas q̄ est no
men ɔgruum. dr̄. n. pauptas a pa
uco. vnde pauptas ē sobria tempe
rata libera expedita. ¶ La lor hic
Thomas tangit vitam letam istoꝝ
amantium ⁊ ɔiunctiū cum effcū. d'
g° la lor concordia. qꝛ concorditē ɔue
niebant simul'. qꝛ franciscus bene
ɔformabat se pauptati ⁊ pauco. et
pauptas bn ɔueniebat humilita
ti eius. vn dicit E lor lieti sembianti
qꝛ ꝓbabantū sibi in uicem lete. nā
pauptas faciebat letū franciscuꝫ
⁊ franciscus faciebat pauptatem
inuicem letā. ⁊ d' amore. i. caritas. a
amiraniglia. i. mirabiliter. e dolce
sguardo. i. dulcis ɔtēplatio. faciano
esser cassion dipensier sancti. i. pre
stabat sibi materiā ⁊ cām qꝛ nō co
gitaret nisi sancta. et ut sanctus
in derelictū a quolibet uidente eum
io stati hūit sectatores vn sequit
tanto el uenerabile bnardo ꝓmus

¶ .11. quid sit paupertas.

¶ .11. d amiclate paupere.

frater minor. qui secutus est franciscum
et fuit iste bernardo de etc. Unde non intel
ligas de bernardo doctore. devoto do
mine. de quo dicetur in fine huius libri. Si
scalcio prima. i. primus induit habitum
francisci. Nam fratres francisci in terra ali
in comoda sua incedunt discalciati. ecco
se dietro a tanta pace. i. ad participan
dum de tanta pace cum quanta prestat ipsa
paupertas etc. Eli parue esser tardo
correndo. q. d. quod cum tanta avidita
te cum accessit ad istam vitam beatam quod pri
mus esset primum tamen missus est sibi tardum.
O ignota hic Thomas sumpta occasi
onem ab illis qui secuti sunt paupertatem
prorumpit in unam exclamationem la
udatoriam paupertatis dicens. O. i. di
cho ignota richeccia. i. ignorata op
ulentia. unde Lucanus in simili o munera
nundum intellecta deum. et nunc magis
sunt munera paupertatis etc. unde dicit
o ben ferace. i. bonum fertile et multipl
ex. est. n. inuictrix sciarum custos virtutum
etc. Et sindit alios secatores paup
tatis dicens. Scalciasi egidio. Iste
fuit alius frater de primis qui fuit etc. Scalci
asi silvestro. Alius frater qui fuit etc. qui exp
ulit civile bellum de asisio. et vidit in somnio
crucem exire ex ore francisci. dietro a
lo sposo. i. post franciscum virum paup
tatis. si la sposa piace. i. paupertas. Indi
sen va hic thomas narrato initio vite
et regule francisci. nunc incipit narrare
processum et augmentum eius. et primo dicit quomodo
cepit franciscus cum paucis discedere di
cens. indi. s. aggatis paucis pauperculis
fraticellis. quel padre. s. franciscus. qui
fuit maximus pater familias. e quel maest
ro qui docuit suos discipulos paupta
tem humilitatem continentiam obedientiam
patientiam. con la sua donna. i. domina pau
ptate quia sequebatur et sociabat eum ubique. et in
quella famiglia. s. illorum fratrum. che gia
legava lumile capestro. quia fratres minores
portant cinctam cordam sub qua solebant
olim esse humiles. nunc autem facti sunt superbi.
Ne gli gravo hic Thomas describit fir

mationem confirmationem ordinis francisci et
dicit quod non ostante quod esset filius ditissimi. propter quod
videbatur debere rubore ex verecundia cum bassa
fronte secure ivit ad Innocentium papam ut
approbaret eius regulam. dicit ergo. ne gli
gravo viltà di cuor quia videbatur pusilanimis ex
hoc ligiano le ciglia. i. non inclinavit
frontem eius ad terram pro verecundia per
esser figlio di pietro bernardone. i. quod ipse
esset filius ditissimi hominis. ne per parer
dispetto a meraviglia. i. et quod ipse viden
tur vilis abiectus et despectus. ma reg
almente. i. magnanimiter aperse
sua dura intentione. quia durum nimis vi
detur relinquere comoda delitias et alia
placibilia divitiarum. ad innocentio. s. pape
quarto e da lui ebbe primo sigillo. i. pri
vilegium a sua religione. quia non licet fa
cere ordinem vel regulam sine auctoritate licen
tia et consensu pontificis. Poi hic thomas
describit confirmationem ordinis francisci di
cens. et la santa voglia. i. voluntas de
sto archimandrita. i. istius pastoris fran
cisci. archimandrita. n. dicitur ab archos quod
est princeps et mandros quod est grex. unde
archimandrita. i. princeps gregis qualis
fuit franciscus quem secutus est maximus
grex. fuo redimita. i. exornata di seco
da corona. i. confirmatione. de qua habuit
secundum privilegium sicut habuerat primum pro a
fundatione. per honorio qui fuit papa
romanus. qui fecit minoribus privilegium.
quod possent sacra ministrare et dignita
tes spirituales habere. Et hoc dico fuit
poi che la gente poverella crebbe dietro
a costui. habuit. n. franciscus. xij. discip
ulos ad imitationem christi. qui omnes fuerunt
sancti viri. preter unum qui exivit ordinem. et
factus est leprosus. et se suspendit. et dic
la cui mirabil vita. si cantarelle. i. can
tanda erat celebranda et cantanda potius
in gloria dei qui dedit sibi tantam gratiam ut can
taretur et celebraretur in gloria del ciel quia
eius vita plusquam humana excederet
gloriam gratie divine et infusionis celestis
Et poi hic Thomas descriptis prius opi
bus francisci nunc intendit describere

S. petro bernadone pater sancti francisci.

C. ij. inter ... duo flumi...
Tiber et
Arnus

petro bernardone
pre(sbiter) sancti Francisci

C. N. ubi oriunt(ur) duo flumina Tiber et Arnus

eius priuatam uitam quam duxit p(er) fac
tam penitentiam pretemptata omni via pub
lice utilitatis ad quod est breuiter p(re)s
ciendum quod franciscus perfecto et stabilito
ordine sub confirmatione habita et data regula
sancta transiuit mare et predicauit fidem
saracenis. sed nichil proficiens ibi rediuit
in ytaliam ubi fructum optimum fecit eleg(i)t
(enim) sibi ad contemplationem sanctam locum solit
arium et deuotum in loco qui dicitur Lau(er)
na. in monte qui diuidit romandiolam a tus
cia inter cesenam et aretium a quo monte
duo flumina oriuntur. scilicet tiber et arnus ubi
quando dicitur recepisse stigmata christi. Nunc adli
teram ordina et construe sic. e. i. et ille i
Franciscus prese da xpo lultimo si
gillo. i. contemplando ibi recepit plag
as xpi et notanter dicit lultimo quia
primum sigillum recepit ab innocentio 3° ab
honorio uero secundum et ultimum a xpo dele
sue membre dui anni portarono. in lo
co qui dicitur lauerne. quem describit ad n
obus famosis fluminibus dicens. nel
crudo saxo. q. d. non marcescens in lecto et
molli sed contemplans in saxo duro. intra
tivaro et arno Tiber oriens ex dicto mon
te labitur usque romam. fluuius celebe
rrimus opera hystoricorum phylosophorum poetarum et
omnium doctorum. arnus uero diuidit et inter
luit tusciam prouinciam quam autor pulcre
et artificialiter describit super purg(atorii) c(apitulo). xiiij.
Et hic nota moraliter quod sicut ex mon
te predicto nascuntur magna flumina. que irrig
ant magnas et pulcras prouincias et pri
cipue tyber qui rigat almam urbem Ro
mam. ita ab isto Francischo descen
derunt multi uberes riui. qui rigauerunt
non solum unam uel duas prouincias sed et totam
ytaliam. ymo et totum mundum ut p(er)
se patet et principaliter sanctam Romanam ecle
siam. quia fratres francisci per uniuersum
diffusi sunt. ergo bene conuenienter describit
locum a dictis fluminibus. Et hoc i
dico fecit poi che predico xpo. eglial
tri chel seguiro. scilicet apostolos martires et
alios sanctos xpianos. nela presentia
del soldam soperba quia non extimuit

conspecti soldani superbi quem tot nati
ones timent et reuerentur. ad cuius pre
sentia iturum cum tanta subiectione et reue
rentia quod pluries homo inclinat se ad terram
et illum adorat secundum ueterem morem Re
gum asiriorum. E ridussi suple et postquam re
diuit al fructo dela herba ytalica. i. in
ytaliam omnium bonorum fertilem. ubi suum
semen fructificauit. s. infidelem per i
trouar lagente troppo acerba a conuer
sione. i. nimis induratam antiquitate
temporis et obstinatam. ita quod ultra non
poterat prodesse in tali terra. et dicit per non
stare indarno. i. ne perderet operas suas
frustra. quia laborem intus et c. Q uando a
colui. hic ultimo thomas describit dispo
sitionem ultime uoluntatis francisci. et
dicit quod reliquit fratres suos heredes in diuite su
bstantia. s. paupertate dicit ergo et ille francisc
hus raccomando ladonna sua piu chara
s. dominam paupertatem afrati suoi. minoribus
si come aiusti herede. Et nota quod de iure ciu
ili homo potest repudiare hereditatem. si sit sibi da
nosa. io fratres minores repudiauerunt ipsam
paupertatem tamquam sibi damnosam. ecomandai
che lamasera fede. i. fideliter non solum physice. quia
parum prodest non tangere pecuniam manu
et illam animo appetere. Et hec fecit tempore
mortis unde dicit quando acolui. s. deo cha
tanto ben sortillo. i. qui predestinauit
eum ad summum bonum piaque ditrarlo
su. s. in celum ala mercede. i. ad meritum
uel ad premium del merito nel suo farsi pusillo
i. infaciendo se tam paruulum per humilita
tem. nam qui se humiliat exaltabitur
. e supple quando lanima preclara. i. nalte
gloriosa francisci si uolse mouer del suo
grembo. i. de corpore in quo stabat ipsius
animam tornando al suo regno. i. celeste i
nec ordinauit corpori suo altum uel sump
tuosum tumulum. unde dicit et al corpo suo
non uolse altra bara. i. pheretrum quod corporum
portantium ad sepulturam nisi suam dominam
q. d. noluit aliam sepulturam nisi celum.
quia celo tegitur qui non habet urnam ut ait
Lucanus ad quod sciendum quod Franciscus
in extremis in terogatum a fratribus suis ubi

nolebat sepeliri respondit ad carnarium.
erat autem carnarium locus ubi sepelliebantur
corpora dampnatorum extra Assisium. ubi sepultum
fuit corpus Francisci. et ibi facta est postea
magna et sumptuosa ecclesia. que hodie ab Ita
licis tanto corpore visitatur et veneratur et
Locus ille reductus est intra ambitum
murorum civitatis etc. Pensa oramai. Ista est quarta et ultima pars generalis.
in qua Thomas de Aquino. percursa bre
viter vita beati Francisci que faciebat
ad declarationem dubii. Nunc redit ad so
lutionem quorum omnes. quo bene impingua
tur in ordine dominici non vacetur vanitati. et
primo concludit quod Franciscus habuit bonum
socium ad dirigendam ecclesiam dei. dicens
pensa oramai istis auditis de Francischo
in quo fuit tanta perfectio. chi fuo colui. scilicet
dominicus che fuo digno collega. id est socius in
offitio dirigendi ecclesiam unde dicit et
a mantener la barcha de pietro. id est ad pre
servandam ecclesiam militantem a tempesta
tibus ne submergeret in alto mare. id est in mun
do isto periculoso. per dritto segno. scilicet ostendendo
de felicitatis portum ad quem navigat na
vicella petri. Et subdit specificans illum
collegam. e questo fuo il nostro patriar
cha. id est dominicus quem vocat patriar
cham. id est principem maiorem patrum. Et conclu
dit per che poi discerner che qual. id est quod
qui segue lui com el comanda secundum pre
cepta regule sue carca bone merce. quia
scilicet grosse lucratur. scilicet thesaurum eternum.
et sic bene impinguatur. Ma'l hic
Thomas sumpta occasione ex predictis re
prehendit fratres suos qui non recte secuntur
ipsum dominicum pastorem suum dicens. Ma
il suo peguglio. id est grex dominici. e facto
ghiotto di nova vivanda. ista littera potest
intelligi simpliciter ut sonnat. scilicet quod ubi
fratres predicatores solebant impinguare
bene per animam nunc querunt impinguari pro
corpore et sunt avidi novi cibi puta
carnium. quas comedere prohibentur. quia
nitimur in vetitum etc. et potest intelli
gi allegorice. quod querunt novum victum
puta prelationes honores dignitates
et talia ideo sequitur si che esser non
puote. che non si spanda. id est quin disper
gatur grex per diversi salti. id est per diversa
pascua. id est delectabilia loca per que vaga
tur sepe greges libenter. et sic perduntur
et devorantur a lupis. est enim saltus locus
erbosus montuosus. sic sepe patet a
apud antiquos autores. Unde subdit
e quanto le sue pecore. id est fratres sui vanno
piu rimote e vagabunde da esse. id est quanto
magis errant et elongantur ab ipso pastore do
minico. et sic perduntur et vorantur a lupis
tornai piu vote di lacte. id est dulci doctrina
qua deberent alere et cibare alios alo
vile. id est ad stabulum. scilicet ad monasterium.
ben son hic Thomas dicit quod adhuc aliqui
sunt boni fratres in ordine suo. sed satis pauci
unde dicit. ben son di quele. scilicet pecudibus che
temeno el danno. quia scilicet timent insultum vel
insidias luporum e stringonse al pastor non
deviantes. Et subdit ma son si poche.
che le cappe fornisce poco panno. Or si
hic Thomas finit sermonem suum et cla
uditur capitulum dicens. or la tua voglia
fia contenta in parte. quia scilicet declaratum
est primum dubium. se le mie parole non
son fioche. id est rauca et obscura sed perquam
clare locutus sum et si la tua audientia
e stata atenta. id est scilicet attente notasti que
dixi et si cio che detto a la mente revoche.
id est si reducis ad memoriam quicquid
dixi tam de Francischo quam de fratribus meis
Et assignat causam per che vedrai la pianta
id est originem et causam. onde si schieggia. id est
a qua absciditur et auffertur illud dic
tum. o ben s'impingua si non si vanegg
gia. et vedrai il corregier che argomenta
id est distinctionem meam. que corrigit et restringit
predictum dictum meum. et cetera. Cantus
xii in quo talis spiritus narrat vitam beati
dominici.

Si tosto come l'ultima parola
postquam in superiori capitulo prime et
precedenti autor noster introdu
xit Thomam de aquino qui commendat nar
ravit et commendavit vitam sancti Francisci
et culpavit vitam suorum fratrum nunc consequenter

ter in isto. xij. cap° introducit aliu3
spiritum qui narrat vitam beati domini
ci et culpat uitam suorum fratrum minorum
et presens capitulum pot breviter diuidi in
quatuor partes generales. in quarum prima. Autor
super inducit aliam coronam animarum. similium
primis. in 2ª. inducit unam illarum animarum. que
narrat et comendat vitam dominici ibi Poi
del tripudio in 3ª dicta anima dampnat et uitu
perat vitam suorum fratrum minorum modernorum
ibi se tal fuo lima. et in quarta et
ultima dicta anima propalat se et alias animas con
stituentes illam 2ᵐ coronam ibi Io sum
lauita. Ad primum ergo dico quod in prima par
te generali autor super inducit aliam coro
nam animarum simillimum primis et primo con
tinuans dicta dicendis describit reditum pri
me corone ad primum motum et cantum suum
et superuentione 2ᵉ corone et dicit quod statim
cum Thomas finiuit sermonem suum. anime be
ate de illa corona reinceperunt dimissum
tripudium. nec compleuerunt suam circula
tionem. quod statim alius circulus circumci
pit primum circulum conformans se secum in mo
tu et cantu. Nunc expone sic literam. La
santa mola. i. corona illorum sanctorum doctorum
que mouebatur velociter et circulariter
admodum mole comincio a rotar. i. cepit
tripudiare cantando si tosto come la be
nedetta fiamma. i. spiritus benedictus splen
didus et lucidus Thome tolse lultima
parola. s. o ben sin pigua per dir. q. d. po
stquam finiuit suum loqui. Et sequitur e no
si uolse prima tucta nel suo giro. i. et non
compleuit totam suam circulationem. chu
naltra. s. corona la chiuse dicerchio in
trasse. e colse. i. collegit a moto a moto.
e canto e canto. i. ceperunt moueri et cantare
secundum motum et cantum animarum proporcionaliter
prime corone. Nam erant duodecim anime
sicut prime. ¶ Canto hic autor descri
bit illum cantum comendans illum superla
tiue et dicit quod uincit omnem cantum nostrum
tam artificialem quam naturalem. quantum
cumque dulcissimum per infinitum excessum
vincit enim cantum musarum et syrenarum
dicit ergo canto supple dico che tanto

uince nostre muse. i. scientias poeticas que
sunt delectabilissime. nostre syrene i.
quarum cantus sunt delectabilissimi.
ut dictum est purgatorii capitulo. in quelle dolce tu
be. i. vocibus illorum doctorum qui tam alte re
pulsauerunt quod fecerunt se audiri ubique
locorum. Et hic nota quod per hoc autor uult
dare intelligi quod illi sancti doctores specu
latiui cantauerunt dulcius et delecta
bilius in eorum sacris libris. quam poete qui
tam dulciter et delectabiliter cantau
erunt. quod mouerunt saxa feras arbo
res sicut fictum est de orpheo. similiter
vicerunt syrenes que figurant ille
cebras et uoluptates mundi. sicut
expositum est in prealegato capitulo purgatorii
Et sequitur per comparationem excellentiam
et excessum cantus illorum doctorum dic
ens. quod quanto primus radius solis su
pple vincit quel che rifuse. i. secundum
radium. qui reiecit retro et refudit. u
uult ergo breuiter dicere quod cantus illo
rum doctorum. tantorum superat cantum
musarum et syrenarum quantum radius
recte missus superat radium refractum
Et hic nota quod comparatio est pulcerrima
et propriissima ad propositum. quia cantus illorum
doctorum est immediate a deo. quia per infusi
onem habetur a deo sacra theologia sicut
primus radius est a sole. sed cantus ali
arum scientiarum est sic refusus. quia a cello
a natura a arte habemus alias scientias
per acquisitionem et inquisitionem. Come si
uolgon hic autor descripto cantu dul
cissimo illarum animarum nunc describit motum
circulare illarum duarum coronarum simul
sociatarum per comparationem pulcram et propriam. et
dicit quod ille due corone uoluebantur
quales duo archus sunt in parte diuerso
rum colorum. equidistantes. quorum unus
continet alterum in tra se. istam autem compara
tionem autor declarat per 2ᵃᵐ comparationem. et 2ᵃᵐ
comparationem declarat per terciam. Vnde considera
bene. quot similitudines autor hic cumulat in
unam. et quanta arte utitur. ordina ergo et
construe sic literam. descende in fra. le due
ghirlande. i. predicte due corone con

texte ex pulcerimis floribus. vn dicit de
quelle sempiterne rose. i. illor doctoru
qui sut pulcerim alior beatoru sic rose
sunt pulcerime flor. 7 mag odoriferi. i.
famosi uolgiensi circa noi. i. uoluerut
se circa beatricem 7 me. e si lextrema alli
ltima rispose. i. minor latiori que ultio
uenit equalr 7 pportionablr. cosi redoi
sup come dui archi paralelli. i. qui eqlr
distant ab inuicem sm qualibet sui par
tem. si uolgon per tenera nube. i. sutile.
Nam yris causatu ex uberatone sol' inu
bem oppoita. est. n. yris speculu rorans
7c. et concolori. s. diuisis. sut. n. i yride
quatuor colores pncipales. dicut tame
aliqui q coluri sut circuli i spera mate
riali. s3 hoc nichil ad ppositu. Et dicit. r
quando Junone asua ancella nube. i. pci
pit adq notadu q sicut fingut homeru
virgilius ceterisq3 poete yris e nuntia Ju
nonis. q io fingut q3 Juno est elemetu
aeris. cuius yris dicitu ee nutia. q3 in
dicat de qualitate aeris 7c. Et dicit
nascendo diquel dentro quel difori. Et
hic no q aliqui exponut ista lram igna
ter dicentes q i yride vnus arcu nascit
ex alio 7 vnu color causatu ex alio. hec
aute est pusa expositio. pmo q3 no est
ueru q vnus circulus 7 color nascatur
ex alio. sm positioem ipor. 7 positio qeet
veru tue 9pitio no eet ppria ad ppositu
Manifestu est. n. q iste due corone 9
tinctes vna alteram no nascebant una
abaltera. io litera exponatur sic. nasce
do quel difori. i. ille color arcus diquel
dentro. s. ex nubilo. i. ex uaporib ex qbu
est generatu illud nubillu. Et declarat
istu actu pcopatoem 7 dic q ita causatu
color exterior ex nubillo interiori sicut
vox echo nascit ex uoce pcedente reu
berante i 9cauitatib. est. n. echo uox q
resonat incocauitate locor. sic ex pui
i ecclia ul' vegete ul' alio qcuq3 loco cla
uso 7 tangit fabula q talis est. Ecco
sic fingit oui li. fuit formosissima ui
go q3 capta e amore narcisi formosi
ssimi Juuenis q motuu est ad fonte cap

tus amore sui. sicut dem est i ferni ca.
et paradisi. 3° c°. Narcisus aute sperneb
at echo 7c. Alegorice de Juuene vano
no remanet aliud nisi vna uox. Nuc
ad lram dic autor aguisa del parlar.
i. more uocis respondetis 7 reuibrati
aduoce precedentem. diquela vaga. s.
Echo q fuit amatrix narcisi cui dolore
mortua e. vn dicit chamor cosupse
i. qua amor maceraut 7 exterminait
asili. come sol uapui supple cosuit.
7 e 9patio ppa. s. cu clarissim sol suo
calore paulati cosumit 7 extermiat.
ita narcisus pulcerimu iuuenis a re
ti amore suo extincxit illam Echo. q
tota resulata e calore amois. ¶ E fan
hic auto post generale 9patione fac
tam de archub nubiu nuc addit, p
petate vna ul' cam q3 appuet yris 7
dicat q i signu quod mundus amplius
no pibit diluuio. sicut fecit tempore
Noe. quando deleuit omne carnem. te
cui. dixit deus Moysi pona arcu3
meum 7c. Nuc ad lram d auto. e. i.
et illi arcus paralelli fanno qui. s. in
mudo isto lagente esser presaga. i.
psciam 7 diuina del mondo dhe gia mai
piu non alaga. i. q amplius no i vnda
tur dilluvio. S3 hic oritur pulcra du
bitatio. iam dem est hic 7 alibi supra
q yris est reuberatio 7c. Alij tame
exponut q uox dilatata uisa est lacu
dilatato lumine set nichil e dicere.
¶ Poy chel tripudio Ista est 2a pars
gnalis in qua autor introducit vna
aiar 2e corone adloquendu q3 narrat 7
comedat vita beati dnici 7 pmo descbit
voce illius spus post qetatione circula
tionis utriusq3 corone ut daretu spa
tiu dicedi illi spui. Ordina sic lram. uo
ce si mosse del cor deluna dele uoce noue
i. de mete vni clarus doctoris illius sede
corone que vox ita duxit oculos auto
ris ad respiciedu aiam illam aqua ve
nebat. sicut acus calamitte dirigit o
culos nauigantis ad uidendam tramo
tana. vn dicit che me fece parer lago a

[. n. 8 yris arcu celi.

[. n. 8 hecco.

[. Bonauentu[ra]
d balneo [...]
ord minor[...]

alastella. i. acum ad tramontana in uolgere mi alsuo voce. i. ad suum verbi. q. d. ita o
culum meum direxit ad locum ubi erat anima
que loquebatur. sicut acum dirigit oculum
ad stellam tramontana. Et hoc dico fuit
postquam ille anime simul et semel concorditer quieta
te fuit. unde dicit poi chel tripudio. i. circulatio
e laltra festa grande. i. magna congratula
tio quam fecerant simul cantando et simul irradia
do. unde si del cantar et si del fiamegiarse hic
inde. luce con luce gaudiose e biande que
tarsi i seme. quia cessauerunt a motu et cantu
a puncto et a uoler. i. ad unum punctum et ad un
um uelle. Et hoc declarat per exemplum natu
rale oculorum. qui simul clauduntur et simul api
uintur. unde dicit pur come glocchi conuien chun
verse eleuarsi i seme. secundum motum naturalem.
nisi quis aliud de industria uelit al pia
cer che moue. s. illos oculos ut de se patet.
et est comparatio propria. sicut. n. oculi in homine comuniter
simul mouentur. ita intellectum doctorum simul
conueniunt et concordant ut plurimum nisi per
accidens aliud fiat. E cominciò hic
Autor orationem illius spiritus. ad quod est presci
endum quod iste erat spiritus bonauenture de baln
eo regio de ordine minorum qui fuit magi
ster in sacra theologia. qui primo aperit in
tencionem suam ostendens quid moueat
eum ad loquendum dicens ergo. lamor. s. kari
tatis che mi fa bella. quia facit me beatam in con
spectu dei. mi tragge a ragionar delaltro
duca. i. allicit me ad describendum et laudandum
vitam beati dominici. pro cui del mio si ben
asi fauella. i. gratia cuius dominici Thomas
de aquino tam bene locutus fuit de fran
cischo duce meo in precedenti proximo capitulo
paulo ante. Et assignat causam sui dicti di
cens. degno ee che laltro. s. dominicus seno
uca doue luno. s. franciscus si che la gloria
loro luca i seme. i. luceat simul. si come elli
militaro adunna. i. simul tempore pugnauerunt
in seruitium dei. Et hic nota quod autor prudenter et
caute inducit unum fratrem minorem qui laudat
vitam dominici et uituperat vitam suorum
fratrum minorum ut sic eius narratio plus
habeat fidei et neccessitatis. Lo essercito. hic bona
uentura describit vitam beati dominici in

cipit parum alonge. ostendens quod deus
pie prouidit ecclesie sue de duobus principibus
s. francisco et dominico. dicens ergo. lo essercito di
xpo. i. ecclesia dei militans. que vocat exercitum
merito. quia continuo bellum habet contra uitia et
hereses ergo iste exercitus exigebat duos
duces unum contra uitia et hic fuit franciscus
s. franciscus. alter contra hereses. s. dominicus.
ut statim dicetur paulo infra et dicit che cotanto si caro
s. precio sanguinis xpi. a riarmar. quia. s. ex
armatus fuerat a diabolo virtute sua.
unde erat inermis et impar hosti. si mouea tar
do sospitioso e raro quia pauci erant et suspec
ti et debiles qui militarent in exercitu isto. quia
ut dictum est in precedenti capitulo. satis defecerant
ualentes sacerdotes et religiosi tempore quo
fundati sunt isti duo nobilissimi ordines.
et dicit dietro alin segna. i. post dona spiritus
sancti. que sunt insignia recte ducentia istum exer
citum sic figuraliter ostensum est super proximo capitulo.
Et hoc dico erat quando limperador che sempre
regna. in glorioso regno. s. deus prouide
ala milicia chera in forsi. i. ecclesie militanti que
erat in dubio per sola gratia non quia merentem
non per esser degna. Et subdit quomodo prouidit
dicens. e sicome e detto a sua sposa. s. ecclesie xpi.
con dui campioni. s. francisco et dominico. al cui
fare al cui dire. i. ad quorum pugillum facta et dicta. i.
lo popolo desviato. i. populus xpianus qui de
uiauerat a uirtute a fide si racorse. i. emen
dauit se et rediuit ad rectam viam virtutis
et fidei. quia multi conuersi sunt mutantes istos or
dines et alios construxerunt. et dicit come detto
s. in capitulo proximo precedenti ubi posita est eadem
sententia. In quella hic bonauentura ac
cedit ad describendum vitam dominici et primo descri
bit locum sue originis a regno a rege amari
a plaga a uento. Ad cuius euidentiam est
presciendum quod iste dominicus fuit oriundus de
hyspania de regno castelle de ciuitate que
dicitur Ausima. de uilla illius que dicitur calaroga et cetera.
dicit ergo la fortunata calaroga uilla ausimana.
vere fortunata. quia peperit talem alumnum
tam fortem pugillem kalaroga enim interpetra
tur bona precatio. nam kalos grece. latine
bonum rogo. i. precor. Et hic nota quod cala
gora est ciuitas in hyspania et cetera. sede. i. situ

C Bonauentura de balneo fr. ord minorum

n. de yri arcu celi.

C n. de sancto dominico.

C Calaroga villa de qua fuit s. dominicus.

ata est. i quella parte. i. plaga occidentali
ubi ē hyspania oue çephyro dolce qui
est ventū inter ponētem et garbinū. le
nis et suavis surge adaprire lenovelle
fronde qr facit arbores germinare tē
pore veris i orbe nostro. un d. dide e
uropa si uede revestire. i. ex quib' nove
lis frondib' terra revestitur que fuerat
spoliata tpr hyemi in europa qr ē pulce
rima pars orbis. Et subdit nō molto
longi al percuotere delonde. i. aquarū
maris occeani quod cingit terrā et ter
minat ipām hyspaniam ubi sol facit
occasum suū vn d. dietro alequali. i.
post quas vndas marinas lo sol tal
uolta sinasconde ad ognom. et notāt
dicit aognom qr sol anteq̄ omnīo fati
at occasum suū latet paulatī nūc istī
nūc illis qr nocx fit i india antequā
sit uespera i yrlin et ita de aliis. s; qn
iuit sub terrā totalr tūc celatū oib' ha
bitātib' i supiori hemisperio nro. et dic
per lalonga foga. i. pp lungū cursū quē
fac sol. anteq̄ redeat ad hemisperiu;
nrm. Et subdit qr dicta terra descripta i
sedet sub protectiōe Regis castelle. q;
de scribit ab armatura sua. vn d. sotto
la protectiō. i. defensione et gubnati
one delgrande scudo. i. magni regis
castelle. inde illione sogiace esogia
ga. i. i quo scuto leo ē supior et iferi
or. est. n. scutū divisū in quatuō qu
arteria. in vno supiori est vnū leo,
et vnū castellū in allio. i; inferiori
sub leone ē vnū castellum. i alio in
feriori unū leo sub castello et c̄t.
Dentro hic bonauētura descripto loco
originis dnīci Nuc descbit ipm au
tute sua dicens lamoroso druido. i.
dominicus totus accēsus amore ka
ritatis. inaque dentro. i. i illā kalaro
ga ille dico ilsanto atleta. i. pugil
dilafede xpiana. fuit enī fortis pu
gnator fidei tamq̄ hyspanus q sūt
naturalr bellicosi et duri ad labores
et i comoda vn d. benigno aisoi. s. ue
ris xpianis et crudo ainemici. s. l;

hereticis. E come hic bonauētura dsc
bit pma incunabulla virtutis domi
nici. qz p psagiū sonniz postensa fuit a
anteq̄ nata vn d. ela sua mēte fuosi
repleta. divina virtute come fuo cre
ata. i. stati ē aīa creata adeo fuit in
fusa corpori chefeci lui propheta nela
madre lei. i. ipām matrē. qm matē
dnīci pregnās ex eo somnavit se parē
canem portātem facē i ore qua ifla
mabat totū mūdū canis siqdem fuit
latrando contra hereticos. et facē porta
uit. i. lumē sciē qua accedit et illuīa
uit oēs ul' p faculam ardentē intelli
ge ardentem karitatē q̄ habuit. ū oia
venderet et daret paupib'. volens se
ipm uendere. dū petenti nō hēret qd
daret. Poiche. hic bonauētura de
scripta. virtute dnīci p vnū psagiū;
ante natiuitatē nūc descbit ipām
post natiuitatē p aliud psagium.
Nā dna qz tenuit ipm i batismo som
auit q dominicus hebat stellam i frōte
pfulgidā que illuminabat totū mun
dum. d. g. ladonna che dede lasseso
per lui. i. matrona qz ipm de sacro
fonte levavit. que ꝯsensit p eo. qn
sacerdos i terogabat vis batiçari et
ea respondebat p eo uolo. uidealm
irabil fructo doctrie et pdicationis.
chusiz douea dilui edel herede. i. de
fratrib' pdicatorib' i ter quos fuerūt
multe stelle fulgide lucentes i mundo
et qi stele recepenit lumē asole suo. s.
dominico. nelsonno. i. insōno. Et
hec uidit post batismū. vn d. poiche
lesponsalitie. i. promissio que fit i
batismo quā facit ille qui levat i p
sona batiçati. et sacerdos tenet locum
fidei fuor conpiute alsacro fonte. s.
batismi in quo datur grās spūs sācti
et copia virtutū intraluy elafede. o.
i. i quo batismo ipē et fides sidotā de
mutua salute hinc iñ qr fides fecit
dominicū saluū. et ipē fidem salua
uit defendendo eam cōtra hereticos
et confirmādo. Et hic nota q i bati

M. d rege Castelle.

M. q significat istud vocabulum druido

M. qle ... ex co...

M. d quatuor ... filiis xpi

(N. q̃le uinculũ ꝯ̃hitur ex cõpatrinitate)

simo contrahitũ q̃ magnũ uinculũ
iter leuãtem ⁊ leuatũ q̃ iste effi-
tur pater ⁊ ille filius. ⁊ tenetur docẽ
ip̃m fidem ⁊ mores ecclie. nec potest
ꝯtrahere affinitatẽ secũ. vñ leuãs
nõ põt accipere i uxorem eã q̃ ꝯ sa-
cro fonte leuauit. nec tradere eã
filio suo. ¶ Et perche hic bonauen-
tura describit dominicũ a nomine
ꝓprio ⁊ nõis interpretatiõe dicens.
Et ꝑo. s. illius natione ꝑdẽ. si mo-
sse quinci. i. ex isto somno. anom
arlo. i. ad nominandũ ip̃m del pos
sessiuo. s. illius dñi. dicui era tuc-
to. Nã dominicũ. dñica. dñicũ.
est nomẽ possessiuũ istiũ nõis do-
minũ. deus ẽ g° dñicus q̃i ꝑuus.
dñi. ⁊ deputatus ad custodiã dñici
gregis. io d̃t. perche fosse i ꝯstructo. i.
in loquella ul' noĩe talis supple. q
qualera. s. i re ⁊ fcõ. Et subdit expo-
nẽs dem suũ. dominico fuo detto. d̃
bonauẽtura et io ne parlo. si come
de lagricola. i. bono colono. che xp̃o
elesse alorto suo. s. ecclie xp̃ianẽ.
que uelut ortus virẽs ꝓducit diuẽ
sas herbas plantas arbores. diuersoꝝ
seminũ floꝝ ⁊ fructuũ per aiutarlo
q̃ i digebat ad iutorio ut dcm̃ est i
ꝑncipio. c. ¶ Ben parue hic bona-
uentura incipit describere vitã dñici
⁊ p̃mo d' ꝓfectum q̃ fuit talis q̃lis
descptũ est dicẽs. ⁊ ip̃e dñicus ben
parue messo a famiglar di xp̃o q̃a
bonus s̃uus facit volũtate domi-
ni sui. vñ dic̃ che l primo amore che
i luj fuo manifesto. q. d. p̃mus amõ
quẽ h̃t in fãtia ad aliquã rem fuo
al primo ꝯsiglio che dee xp̃o q̃ sta-
tim secutũ est p̃mũ ꝯsiliũ xp̃i. Ubi
q̃ notandũ q̃ quatuõ sũt ꝯsilia xp̃i.
p̃mũ humilitas ⁊ mãsuetudo. 2m
castitas. 3m paup̃tas. quartũ karitas
erga inimicos ⁊ p̃secutores n̄r̃os.
modo hic loquitur de primo. quod
indicat lr̃a sequẽs. vnde subdit. ⁊
ip̃e dominicus fuo trouato in terra

(N. 8 quatuor ꝯsilia xp̃i)

dala sua nutrice. tacito. s. sine placitu.
q̃ s. nõ cecĩderat casualr̃ sicut sepe so-
let accidere infantibꝫ. e desto. i. uigil
nõ dormiẽs. sicut aliq̃n pueri ineni
untũ. ⁊ d̃t come dicesse. io son uenuto
a questo. s. ad istũ statum humilitatis
uelut si diceret sibi ip̃i dñicũ terra
es ⁊ i terrã reũteris. ¶ O padre hic
autor ꝯsiderans mirabilia initia opũ
dñici exclamat ꝯ admiratiõe ad pa-
rẽtes quibꝫ datus est dominicus ta-
lem filiũ gr̃ãre dicens. o padre suo
veramente felice q̃ vocatus ẽ felix
⁊ fuit uere felix non solum noĩe
ꝫ re. nõ fortuita felicitate t̃rena
set vera ⁊ etẽna. o madre sua ue-
ramente giouanna. nõ n̄ oĩe set
re. Joanna. n. interpetat̃ gratia
plena. io d̃t si interpetrata uale
come se dice. ¶ Non per lo mondo
hic bonauentura de scribit studiũ dñici
quod fecit ad finẽ uere felicitatis etẽ-
ne. nõ diuitiaꝝ honoris potentie glo-
rie voluptatis. q̃ comuniter hoĩes se-
cũtur. sicut pulcre d'claratum ẽ i p̃n-
cipio c. p̃xime p̃cedentis. in talibꝫ. n.
nõ reperitur uera felicitas sicut p̃bat
egregie Ar̃s li° ethi°rum ⁊ boetius libro de
ꝯsolatiõe. dicit g° et ille dominicus.
si fe. i. factus est gran doctore. s. i scia
⁊ sacra theologia. in piciol tempo. p̃
hoc notatũ q̃ hũit sciam infusam a
deo. Nã magnus doctor nõ põt quis ẽẽ
nisi i magno tp̃e ut dcm̃ est p̃ ca. ls' p̃ro
⁊ vere fuit magnũ magister tal che
si misse acircuire la vigna. i. fidẽ chatoli-
cham q̃ dicitur ortus. che tosto ibia-
cha. i. arescunta q̃ ex uiridi efficitur
alba. sel uignaio ee reo. i. si ꝑo est pra-
uus. Et hoc fecit nõ ad finẽ diuitia-
rum nl' honoris. vnde dic̃ nõ per lo
mondo. i. nõ ꝓ felicitate mũdana per
cui mo safanna. i. pro q̃ nũc laborat̃
dirieto ad hostiense p̃ hoc notã decre-
talia. fuit. n. hostien quidam cardina-
lis qui ⁊ c̃. ⁊ vere nunc maxima pars
studentiũ intendit ad decretales. sic

(N. p̃ror contra decretalistas)

uidemus de facto. nec mirum. cum multos ui
deamus ignorantes gramaticam ut de cete
ris artibus nichil dicam. qui consequuntur
maxima beneficia et dignitates quia sciunt
alegare. i. decretales. Et a thadeo. per
hoc notat medicinalia. fuit enim thadeus
famosus medicus contemporaneus auto
ris qui legit et scripsit bononie. et vocat
est plusquam commentator et factus est ditis
simus. ymo ditauit ortulanum suum
vixit autem annis. et mortuus est mor
te repentina. et sepultus est bononie ante
portam minorum in pulcra et marmorea se
pultura. Sed potius per contrarium. unde dicit
ma per amor dila uerace mana. i. uere
beatitudinis. qua pascuntur animi beatorum.
E dalasedia hic bonauentura probat per effe
ctum. quod dominicus non studuit ad finem lu
cri vel honoris. quia non petiit a summo ponti
fice postquam factus est magnus doctor ea que
communiter petunt hodie alii sacerdotes et
religiosi. qui petunt prelaturas potestate
auctoritate. Nunc expone litteram et con
strue sic capte primo illud E. quod est in princi
pio istius rithimi deinde illud non quod
est in principio 2. rithimi. deinde illud adi
mando quod est in principio 3 rithimi et di
cas. et non adimando dispensare due
o tre per sey. i. non petiit a papa posse
dispensare quinque pro sex sicut tota die
faciunt permutationes. vel non petiit ipse
dispensari in aliquo sicut multi impetrant
hodie quod sint absoluti ab ordine. non la
fortuna di prima vacante. i. et non peti
uit beneficium quod primo vacaret per mortem
habentis quod est prestare materiam
et causam hominibus optandi et sepe querendi
mortem alterius non decimas que sunt pau
perum dei. i. et non petiit posse retinere sibi
decimas in suum usum vel alterius sub
aliquo colore. que deberent potius converti
in usum pauperum. decimas enim debet unusquisque
sacerdoti suo ex precepto legis antique
unde decimas et primitias deo tuo non tar
dabis offerre. tamen in partibus ubi non est
consuetudo non tenemur hec et alia simi
lia non petiit dominicus. dalasedia

s. apostolica che fuo gia piu benigna. a i poveri
giusti. s. quam modo sit. quia nunc est benigna di
uitibus iniustis. et in hoc commendat pastores
primitiue ecclesie et culpat modernos. unde
corrigit dictum suum dicens non per lei. i.
non culpa ipsius sedis que de se sancta est. sed
culpa pastoris unde dicit ma per cului. s.
culpa pape. che sede. loquitur de boni
fatio qui tunc sedebat in sede petri in
iuste. unde dicit che traligna. i. degener
at. Sed potius petiit officium inquisitionis
contra hereticam prauitatem. unde dicit. ma
supple petiit licentia di battere per
lo seme. i. pro fidem del qual ti fassian x
vintiquatro piante Et hic non quod aliqui
exponunt ymo quod omnes. i. viginti quat
tuor libri biblia qui sunt tamquam plante x
virentes fassiant. i. informant et muni
unt nos. de quibus figuraliter dictum est purgatorii
capitulo. ubi dixit Vintiquatro signori. sed
licet ista expositio uideatur consona. non
tamen est de mente autoris si quis bene consi
derat presentem fictionem ideo exponatur melius
et sic del qual ti fassian vintiquatro pia
te. i. cuius seminis fructu viginti quatuor
floridi doctores cingunt te. quia ut iam
patet ex dictis in principio huius capituli. due co
rone doctorum circuncingebant autorem.
quarum unaqueque constabat ex. xii. animabus
sicut autor sigillatim descripsit prima
supra est. 2am non describit in presenti capitulo ut pa
tebit paulo infra et dicit. contra il mondo
errante. i. contra mundanos errantes in fide
Poy con dotrina. hic bonauentura descri
bit operationem virtuosam operum efficacem
dominici post impetrationem officii. contra
hereticos dicens et dominicus poi si mo
sse con dotrina. ne peccaret ex ignoran
tia. e con voler inseme. i. propria et spon
tanea uoluntate non tamquam missus x
ab alio vel inuitus con lo fficio apostolico
ne uideretur temerarius si ante sua hec
faceret. assimili quasi torrente ch'alta ve
na preme. q. d. viuaciter impetuose ad
modum torrentis. qui uena abondans e
mittit. Unde sequitur e li impeto suo percos
sse neli sterpi heretici. i. in istis petres vene

nosos betiar

no. bn.

Vituperatio iuste fratrum ordinis sancti francisci.

nos̄os hereticoꝝ quos extirpauit. Et dicit
piu viuamente quiui supple percussit doue
le resistencie eram piu grosse. i. vbi erant
maiores heretici uel ratione sciencie uel potē
cie. no. n. facit sic quidam moderni inquisito
res. qui non sunt audaces nec solertes in
si contra quosdam diuites denarijs pauperes
amicos qui non possunt facere magnam resi
stentiam. et extorquent ab eis pecunias quibus
bus postea emunt episcopatum. Di
lui hic ultimo bonauentura describit professionem
fessione dominici commendans eius ordinem
et fratres vnde dicit. Di lui si feceer poi diuersi
riui. i. post eum secuti sunt diuersi fratres tamquam
quasi riui clari clarissimo fonte dominici vn
dicit onde. i. ex quibus riuis lorto catto
licho. i. ecclesia. quam iam supra vocauit
ortum. si riga. i. irrigatum et fecundatum si
che i suoi arborselli. i. fideles christiani stan piu
uiui. s. in fide quia iustus ex fide viuit.

Se tal fo luna. Ista est tercia pars generalis
in qua Bonauentura de balneo regio descripta
et commendata vita beati dominici. nunc in
tendit uituperare vitam fratrum sui ordinis. et
ex his arguit excellentiam sancti francisci ut
sic ab illius descendant fratres eius. dicit ergo
concludens. la excellentia de laltra rota. s.
Francisci. di chui toma. s. de Aquino fuo
si cortese. quia supius tam alte commendauit
vitam francisci. dinanci al mio uenire. s.
in prima corona antequam uenirent ibi in qua
ego sum. ben ti deuerebe esser assai palese
. i. satis deberet esse tibi nota et manifesta
se luna rota. s. dominicus dila biga. i. ecclesie
que est curuus habens duas rotas. sicut
pulcre Autor finxit supra purgatorii capitulo. in che
la santa chiesa si deffese. et precipue a domesti
cis inimicis vnde dicit. cum in se i campo
la sua ciuil briga. quia s. habebat cum here
ticis. et non quamtum metaphora sit pulcra.
appellat. n. ciuile bellum discordia here
ticoꝝ. qui sunt de eadem congregatione christiana
cristianis et debebant defendere bonum commu
ne fratres. quod diuidunt et lacerant. Ma
lorbita hic bonauentura reprehendit fratres
ordinis sancti francisci. et dicit quod dereliquerunt
runt vestigia Francisci et aliorum priorum
fratrum sanctorum. dicit ergo. ma lorbita. i. uestigium
rote Francisci che la parte soma di sua cir
cumferentia fece. i. quam orbitam pars extrema
circumferentie fecit est enim orbita illud ue
stigium quod facit rota in terra. ee derelicta. quia
fratres minores non incedunt amplius per
viam illam antiquam. et est tantum derelicta illa
orbita si che e la muffa douera la groma
Et hic nota pulcerimam et propriissimam simili
tudinem. groma. n. est solida sapida odo
rifera. et bona. ita quod conseruat vinum. muffa
uero est lubrica insipida fetida mala. et in fine
est vinum quantumcumque de se bonum. ita assimili
in primis fratribus erat virtus que erat uere so
lida delectabilis et bona que conseruat animam
saluat in modernis uero est uitiositas que est
lubrica amara infamis et mala que infir
mat et deprauat omnem animam quamtumcumque
de se sanum et bonum. est autem groma crusta
que fit in uasis ex vino que alio nomine
dicitur tartarum. Et subdit exponens et declar
ans dictum suum La sua famiglia. s. fratrum mi
noꝝ quoꝝ est institutor mariae nunc erga
che si mosse drita coi pedi ale sue orme.
quia a principio illi recte imitati sunt uestigia
francisci. ee tanto uolta. i. mutata. quia sic
euenerit in nostro ita in nouitate. che quel
dinanci gitta a quel dirietro. i. fratres anti
qui post contradicunt modernis sequentibus
quia illi fuerunt pauperes isti diuites illi hu
miles isti superbi. illi macri isti pingues.
et ita de aliis. E tosto hic bonauen
tura considerans vitam suorum fratrum mo
dernorum pronuntiat tempestiuam deteriora
tionem ipsorum sub una methaphora pulcra
et propria dicens. e tosto si uedra dila ricol
lta. i. de fructu futuro dila mala coltu
ra. i. malorum operum quando il logio. i. pro
prauus frater si lagnera che larcha li sia
tolta. s. pro perom se uel quia vacuabitur
ipsis. est. n. lolium semen malignum quod suf
focat frumentum et bonam herbam. modo
dicit iste quod orreum uel archa. i. ecclesia uel
regula continet et conseruat fructum fratrum
minorum uacuabitur lolio. i. malis
et separabitur peioribus et sic vltimo pessi
mis. Et hic nota quod Autor nunc circum

no. bn.

Vituperatio uite fratrum ordinis sancti francisci

spectissimus ex hys que videbat con
iecturabat finem istor. Nam de veri
ueritate isti duo egregij ordines p̄
dicator et minor cū duo clari
ssima lumina mūdi iam satis pati
untū eclipsiz et i declinatione sūt et ha
bent i terse patēter bella ciuilia et do
mesticas discordias et p̄sequēs non
inventū diu duraturi. Ideo bene monachus
sci benedicti dū increparet fratr
afiē minore de eius lasinia. respon
dit. quando Franciscus hūit tot an
nos quot hēt benedictū loquetis m
etc. Ben dico hic bonaventura exci
pit aliquos paucos excēa de pravatiōe
q bene s̄uāt regulā quor meritis iste
ordo cōsistit. dicit ergo ben dico chi
cerchasse nostro volume. i. siquis bn
inquireret i ordine minor qui est
maximū volumine frēm ex multis fo
lys. a foglio a foglio. i. de frē ad frēz
sigulatim. ancor trovaria carta. i.
aliquē fratrem. do legerebbe. i. lege
re posset. Io mi son quel chio soglio. i.
sū vere fr̄ minor antiquū. nō mutatus.
humilis paup discalcius. Ma
non hic bonaventura dāpnat i spe
ciali. 2. frēs minores. et p̄mo frēm
Johannē de casali. iste siquidē nimi
stringebat scripturā sacram i expone
do. scripsi enī sup librū apocalipsiz ū
fecit fructissimas expositiōez et multa
et magna mala dixit de ecclia. siue pa
storibus eccl̄ie. pp quod liber eius est dā
pnatus et p̄hibitus sepe i omi capito.
Alius fuit fr̄ Matheus de aqua spar
ta. qui nimis cōdilatabat scripturā
nimis elongās se a litterali sensu. d̄
g̊ ma no fia. s. talis carta. i. fr̄. da ca
sale est enī casale terra satis mag
et pulcra sita sup̄ padū i pedemōtiū
et vocatū casale sci nasi. Ne da aqua
sparta. Aqua sparta ē una villa in
agro tuderti ūde fuit oriūdus p̄dictus
frater Matheus qui fuit cardinalis ro
mane eccl̄ie. et missus florentia a pa
pa bonifatio. ad tollendas seditionē

blanchor et nigror i anno cccc qui
nichil p̄fecit ibi ymo dimisit ter
ram in peiori statu. id forte autor ir
cordatus ē eius hic. Undicit la ōde
i. a quibus terris casali et aqua sparta
tali. s. frēs minores uegnon ala scrip
tura. i. ad exponēdam scripturā sac
ram. Aliqui tamē exponūt de scriptu
ra regule minor. s; p̄or expoīo meli
or est. ch'uno la fuge. i. ille de aqua
sparta. laltro la coarta. s. ille de casali.
Io son la uita. Ista est quarta et ulti
ma ps gnali. in qua dn̄s bonaventura
describit se et sotios illius. 2e. corone.
et p̄mo describit se a noīe a loco a dig
tate dicens. Io son la uita. i. aīa. di
bonaventura. et ē nom̄ p̄sequēs rei.
Nam fuit bene fortunatū et fere felix
da bagno regio. balneū regiū ē una
parvula ciuitatūcula ap̄ urbē vete
rem ūn fuit dn̄s bonaventura. Et
dic che sempre posposi la sinistra cura
a. curam temporaliū que ducit ad
mortē. vel p̄ infernū semp̄ itur ad sini
strā. sicut patuit i libro p̄mo p̄ totū.
dextera uō duci ad vitam. vel per pu
gatoriū semp̄ itū ad celum a dexte
ram. Aliqui tn̄ p̄ cura dextrā et sinistrā
i telligunt vitam cōtemplatiuā et ac
tiuā. Et d̄ nei grandi offitij q; fuit
p̄mo generalis ordinis minor. dein
fuit fcūs cardinalis i uitus. et tn̄ nūq̄
dimisit studiū speculatōis scārz
scripturar. ymo multa et pulcra scripsit
i sacra theologia q; magnū doctor fu
it. Illuminato. hic bonaventura no
minat alios. 2. socios dicens. Illumi
nato et Augustin son quici. isti fue
runt de p̄mis imitatoribus francisci
ūn d̄t che fuor di primi scalci poverelli che
si fero amici a dio nel capestro. i. habitu
francisci. cuius frēs portant cordaz
cintam. Sz hic oritur dubiū cū iste
corone cōstent ex claris doctoribus
viris magne scīe et sapiētie. quō et
isti duo frēs qui fuerūt hoīes igno
rantes reponūtur iter istos littera

(margin:) i. n. ensuz.. Monaci
sci Benedicti

tissimos. ad solutionem istius dubitationis
est notandum quod auctor facit pulcerimam
fictionem nam ponit et representat animas
istorum doctorum scientificorum in figura stel
larum lucentissimarum. quia qui erudiunt al
ios ad iusticiam velut stelle fulgebunt
in regno dei. ut ait propheta. modo ad
propositum predicti fratres licet forte non erudi
erunt vel doctrina vel scriptura tamen opere
et exemplo bene edificaverunt alios ideo
dei dulissima facit mentionem de ipsis.
Ugo hic bonaventura describit alium doc
torem dicens. Ugo da san victore e con
con elli hic fuit primo canonicus re
gularis de inde fuit canonicus in sancto
victore parisius magnus doctor in sac
ra theologia in millesimo centesimo viii et mul
tos et pulcros libros scripsit fuit vir
sanctissime vite. unde cum laboraret
in extremis portato sibi corpore christi dixit
anima mea vade simul cum redemptore tuo
et continuo eius spiritus exivit et eucaristia
exivit de manu sacerdotis et visibiliter
volavit in celum. cum anima illa beatissima
et cetera. Et pietro hic nominat alium spiritum di
cens et pietro mangiadore iste petrus
comestor. fuit lonbardus vir magne
sientie qui fecit librum qui dicitur hysto
ria scolastica. in quo declaravit multa ob
scura et dubia sacre scripture fecitque epi
taphium ponendum supra sepulcrum suum
sub hac forma. petrus sum quem petra
tegit et cetera. Et pietro hic describit alium
spiritum dicens. et pietro hyspano hic fuit
frater predicator. qui fecit tractatus in
logica qui distincti sunt in xii. libello. item
partem minorem et maiorem. quod opu
sculum fuit utille novellis in trodu
cendis ad logicam et artes unde dicit
lo qual luce giu. scilicet in mundo in dodici li
belli. Nathan hic bonaventura re
nominat alium spiritum antiquum veteris test
amenti dicens natham propheta hic fuit
et princeps sacerdotum in ierusalem qui tem
pore david reprehendit ipsum de adul
terio de mandato dei de quo scribitur
libro Regum. fuit Natham predicator
et reprehensor ut convenit pastori unde com
cit david cantu per exemplum divitis et pa
uperis ut patet ibi. El metropolitano
grisostomo iste est Johannes qui interpretatur
os aureum. nam grisis grece latine aurum
stomos. id est os. deus est autem os aureum
propter mirabilem eloquentiam eius. Fuit griso
stomus archiepiscopus antiocenus cum in
ta legitur in ystoria tripartita. primo enim studu
it phylosophie. deinde in theologia tempore honorii et
Archadii imperatorum. et promotus fuit a
damaso papa passus exilium et multis
ab hereticis non tacuit veritatem in suis
predicationibus et scripturis. fuit enim homo
multum rigidus. Anselmo hic fuit mo
nachus de normandia. deinde archiepiscopus
conturbiensis. magnus et sutilis doctor in theologia
confecit sententias antiquas E quel do
nato hic fuit Romanus gramaticus
qui fecit in gramatica maiorem et minorem
editionem. quos libros Remigius
doctor commentavit fuit magister beati Ie
ronimi. et quia fuit generaliter utilis pueris
primo in introducendis ad scientias ideo reposuit
ipsum inter istos. unde dicit che degno. id est qui
dignatus est porre mano ala prima arte
scilicet gramatice Rabano e qui hic fuit
doctor et poeta. scripsit librum poetice ni
mis artificialiter quem non multum utiliter
fuit Anglicus. frater venerabilis Bede. de
una villa Anglie. E lucemi hic ultimo
describit ultimum doctorem secunde corone hic
fuit Johachim abbas monasterii florensis
de calabria scripsit multa et precipue super
prophetas. declarando prophetias ventura
per tempora. unde dicit e lucemi dalato il
calavrese abbate giovachino di spirito
prophetico dotato. multa siquidem prophetasse
videtur. in libro quem dicitur fecisse de pontifi
cibus. in quo effigiavit mirabiliter unum
quemque in diversa forma et figura. ut sepe
notavi. Ad inveggiar hic bonaven
tura claudens capitulum et quare fuit motus
ad commendationem dominici. unde dicit
la infiammata cortesia el discreto la
tino di fra thomaso hic magna comme
datio quam fecit thomas de Aquino et

(Nota de Abbate Johachino de calabria qui multa vera prophetasse videtur.)

eloquenter et discrete et cu̅iali̅r de beato
Francisco. mi mosse ad in uegiar co̅ta̅
to paladino. i. ad in uidendum dnico. q
fuit tam fortis pugil fidei. i. sequendu̅
ex emulatio̅e virtutis i bona parte. Et
subdit co̅cludens e mosse meco questa co̅
pagnia. i. induxit et o̅ms quos tu vi
disti et no̅iari audiuisti. i 2ª corona.

Cant. xiij. i quo p̅dc̅s sc̅s Tomas so
luit aliquas dubitatio̅es. R.

Imagini chi bene intender cupe.
postq̅ in superiori cap° p̅x̅ie prece
denti. Auto̅r n̅r descripsit vita̅ bti
dominici. q̅ faciebat ad plena̅ solutione̅
p̅mi dubij. Nunc co̅sequenter in isto terci
decimo cap°. intendit soluere 2m dubium
et p̅sens cm pot breuiter diuidi i tres p̅tes
p̅n̅ales. i p̅a quar̄ manifestat 2as corona̅s
supius descriptas p vna̅ silitudi̅e. siue
ymaginatio̅e silitudinaria̅. i s̅a soluit
dubium ibi. poi di tanto. In tercia dat
vnu̅ p̅ceptu̅ admonitoriu̅ circa solutio
ne̅ dubio̅r et responsione̅ quesitorum.
ibi. e questo. ad p̅mo g° dico q Auto̅r ex
plicat sup̅ sc̅ptas coronas appare̅tes in
spera solis p vna̅ silitudine̅ ymagina
tiua̅. Ad cuius i telligentia̅ est p̅notandu̅
q autores astronomie faciu̅t sex differ
rentias qua̅titatiuas i stellis octaue spe
re Et minores et nubilosiores posuerunt
in vj̊ dr̄a̅ et magnitudine. Ille de prima
magnitudi̅e su̅t. xv. et g°. modo ad propo
situm. Autor uult dicere sente̅cialiter i
effectu. Siuis bene i telligere formam or
dinis 2ar coronar supius descriptarum
facias in me̅te tua talem ymaginatio̅e̅
collige. xv. stellas maioris magnitudi
nis. dein̄ vij. q̅ faciu̅t plaustrum i polo
n̄ro. dein̄. 2. que su̅t in p̅ncipio mino
ris vrse. et sic h̄ebis viginti quatuor cla
rissimas stellas ex his. xx quatuor co̅
stitue 2os circulos equales utrumq̅. xij.
stellar. et isti duo circuli co̅tineant vnu̅
alteru̅. et moueant equaliter vnus co̅
tra alteru̅. et g°. his notatis l̄ra faciliter
patebit nec op̄z facere demostratione̅
p litteras alfabeto. R. b. sicut multi faci

unt magis co̅fundentes q̅ declarantes
fantasias minu̅ intelligentiu̅ nu̅c g° uo
lens. Auto̅r exemplificare dc̅as circulatio
nes i vitat n̄ram ymaginatiua̅ ad ima
ginandu̅ expone sic l̄ram et ordina. chi. i.
quicu̅q; cupe intender bene. i. desiderat
plene i telligere. quel chio or vidi de du
abus coronis. imagini et imaginato
ritegna l imagine. i. ymaginatione come
ferma rupe. i. firma̅ et i mobilem uelut
saxum mentre chio dico. i. interi̅ du̅ do
exemplu̅ pulcru̅ et p̅p̅ium ad i telligendum.
imaginetur g° quindeci stelle. s. de maio
ri magnitudine. che n diuerse piage. i. que
stelle in diuersis p̅tibus celi. auiuan lo cielo
i. illustrant di tanto sereno. i. tanto lu̅ie
che soperchia omne co̅page. de l aria. i. ui
cit omne alia̅ aggatione̅ etheris. siue sit
gallasia siue qcu̅q; alia co̅stellatio. De
inde imagini quel carro. i. illam co̅stel
latione̅ que dr̄ v̄sa maior uel mino et
appellatur currus silitudinarie. q̄r co̅stat
ex stellis. vij. quar quatuor su̅t quasi
quatuor rote p̅es in curru. due ta̅q̅ boue̅s
septima sic bubulcus duce̅s curru̅. et iste
stelle mouentu̅ circa n̄r̄m pollum septe̅
trionalem et su̅t p̅petue apparitionis. vn̄
dicit a cui il seno dil nostro cielo. i. cap
acitas n̄ri emisperii supioris basta noc
te e die q̄r co̅tinuo illuminat n̄r̄m hemis
periu̅ nocte e dia. vn̄ nauigantes semp
secu̅tu̅ tramo̅tana̅ q̄r e ibi. vn̄ dicit. sic
ch al uolger del temo no vien meno. i. n̄
disparet i reuolutione sua. describit g° unu̅
breue̅ circulu̅ et nu̅q̅ facit occasu̅. sic ille
stelle. Deinde imagini la bocca. i. stella̅
duas maiores i ore minoris vrse. que
minor ursa est fc̄a ad modu̅ cornu. vn̄
dic di quel corno che si comicia i punta
i. i polo di lo stello. i. axis. Ad q no ta̅du̅
q axis celi appellatur illa recta. q̄r est
ab uno polo ad aliu̅ polu̅. sic est i n̄ro i
curru materiali ille axis ab una rota a
ad aliam. pu̅ta g° axis fac̄ pollu̅ circa
que̅ uolu̅u̅tu̅ ursa maior et mino. Et
dic a cui la prima rota ua dintorno. et
hic nota q istud co̅mu̅it̄ exponit quod

prima rota predicti currus minoris verse
movetur circa punctum sive polum. potest tamen
subtilius intelligi quod prima rota .i. primum
mobile quod movetur super .2. extremita
tes axis. Et dicit hoc ad differentiam poli go
diaci qui distat ab isto per quadraginta gra
dus. Imaginetur dico predictas omnes ste
llas aggatas in unum. aver fatto di se du
signi in cielo. i. duas coronas. tales sup
ple qual. s. corona fece la figliola di min
oi. i. adriana Allora che senti il gielo di
morte. i. tempore mortis sue. ad quod est brevi
ter sciendum quod dum theseus dux athe
narum reverteretur ab insula creta devicto
minotauro et duceret secum duas filias
regis minoi. s. phedram et Andrianam ut
scriptum est in inferni c°. dereliquit adri
anam quam promisit capere in uxorem in
insula deserta nomine dyo dormientem. quam
bachus stupravit et illa mortua translata
est in celum et conversa in constellationem. que dicitur coro
na. Et hic nota quod secundum astrologos corona
de rei veritate est una constellatio facta ex plu
ribus stellis in modum corone sive circuli sicut
patet ad visum respicientibus. Ad propositum ergo
vult dicere Auctor quod tales erant ille coro
ne fulgentes in spera solis. qualis est illa
constellatio in celo que dicitur corona. que est et constat
etc. Et sequitur el uno aver. i. reflectere
li raggi suoi al altro. Et hic nota quod iste
anime duarum coronarum ibant opposite ita quod
una habebat visum volutum in situ alterius. mo
re duorum tripudiorum. et oculi illorum unius coro
ne iaciebant radios in oculos animarum alterius
corone ad maiorem letitiam et gaudiosiorem
cantum. Et dicit e ambdue. i. et ambo sig
na predicta coronarum girarse per maniera. i. cir
culari per modum quod una iret contra aliam un
de dicit che l'uno. s. signum scilicet andasse al pri
mo. i. contra primum e l'altro. s. signum primum
al poi. i. contra signum secundum quod postea venit.
Et avra hic Auctor concludit quod ille talis
qui fecerit talem imaginationem faciliter
poterit intelligere dictas coronas. unde dicit
et avra quasi l'ombra. i. similitudine vel
exemplum di la vera constellatione. quasi dicat
per istam imaginariam constellationem quam

docui eum facere intelliget constellationem
veram .xxiiii. stellarum de qua locutus sum
supra e de la doppia dancia. i. circulationis
dictarum coronarum. quodam modo tripudiantium.
unde dicit che circulava il puncto dovio era
s. cum beatrice quia eramus tamquam centrum in
medio. Et imaginatur lector quantum predicta
imaginatio sive comparatio sit pulcerrima et
propriissima ad propositum. sicut enim in maxima
multitudine stellarum celi sunt alique pauce
maiores et luminosiores ita in magno numero
doctorum sunt aliqui maiores et clariores. et
sicut stelle ipse sunt in diversis partibus celi. ita et
isti doctores venerunt a diversis plagis et
provinciis. sicut unus ab italia alter a gallia. al
ter ab yspania. et ita de multis. Et sicut
dicte stelle irradiabant se mutuis radiis.
ita isti doctores illuminant se invicem radiis
scripturarum missarum ab uno ad alium et expo
nentium unius aliam et ita de multis quas
pretereas. ¶ Poi che tanto. Ista est 2a
pars generalis in qua Auctor solvit 2m dubi
um quod restabat et primo ad apparandum Tho
mam de Aquino ad loquendum describit qui
etationem motus et cantus animarum dictarum coro
narum. que motum et cantum exprimit per unam
comparationem pulcram et propriam. que comparatio stat
in hoc. quod motus et cantus illarum coronarum
superavit tantum motum et cantum nostrarum
dantiarum quantum motus firmamenti excedit
motum unius stagni motum. Nunc ad litteram
construe et ordina sic il cantar el volger sua
misura quia cantus duravit tantum quantum
circulatio et ita finivit simul secum pariter.
e quei sancti lumi. i. sancti doctores lumino
si attesersi a noi quietationem fecerunt. feli
citando se di cura in cura. quia felicitatem fece
rant motum et cantum et ita feliciter cessa
verunt ab utroque. sicut iam alias vicibus fece
rant. quasi dicat dando sibi tempus in diversis actibus.
Et hoc dico fecerunt poi che li si canto no
bacho no peana. quasi ibi non laudaverunt plu
ralitatem deorum. more gentilium paganorum.
quorum duo appollo et bachus erant dii
precipui poetarum maxime celebrati et can
tati carminibus eorum sicut iam declaratum
est primo capitulo huius paradisi. Est enim peana

vnũ de nominib; solis ut p3 apud oẽs
poetas sic deũs. ꝭ ibi cantata fuit tri
nitas i vnitate ⁊ humanitas in diui
nitate. unͣ dͭ ma tre p̃sone indiuina
natura supple cantate fuerũt ibi. Et
essa. s. natura diuina el humana. s. na
tura i vna persona. s. xp̃i. Et hoc dico
i cõpabiliter ⁊ p infinitũ excessũ ad no
strum cãtũ vn dͭ tanto dila danostra u
usancia. s. terrena. quãto ilciel chana
cia tucti ghaltri. i. octaua spera q̃ exce
dit motũ uniᵘ cuiusque spere. ulͭ p̃mum
mobile que mouetũ ab oriente i occidẽtẽ.
⁊ reũtitᵘ in orientem i xxiiij horis. simo
ue dila dal mouere dila chiana. que est
pigerrima cuiᵘ motũ est i sensibilis. Est
.n. chiana vallis palustris i tuscia de qua
dcm̃ est iferni cͦ. ¶ Rupel hic autor in
troducit iterũ thomã de aquino ad sol
uẽdũ 2ᵐ dubiũ. ⁊ dic q oĩb; aĩab; illar
coronar sic quiescẽtib; amotu ⁊ cãtu.
vna illarũ rupit scilentiũ. vn dicit.
laluce. s. thome de Aquino inche. i.
in qua luce mirabil uita del pouerello.
.i. francisci narrata filmi. q2 sup̃ thomã
narrauit autori vitã bti francisci q
sũme dilexit paupᵽtatẽ amore xp̃i. ⁊
ruppel scilentio. q2 cepit loqui ceteris
tacentib; nei cõcordi numi. i. in illis
beatis q tã cõcorditᵉ conueniebant in
omĩ eor actu. quos autor vocat nu
miã. i. deos participatione. q2 parti
cipant de diuina bonitate. Et sicco
dit quid p̃mo dixerit thomas. q2. s.
obtulit se ad soluẽdam 2ᵐ dubitati
onẽ. vn dͭ edisse. s. ille Thomas ⁊
dixit m̃. dolce amor men uita. i. am
or karitatĩ inducit me abatter lal
tra. s. palleam. i. ad discuciẽdũ 2ᵐ dic
tum excuciẽdũ inde dulcem fructũ
qui lattet sub litera sic frumẽtum
latet sub palea ⁊ excutitᵘ inde. ⁊ sic
est pulcra ⁊ propria silitudo. sicut. n.
palea ⁊cͦ. quando. i. postq̃ luna pag
lia etriata. i. vna q̃o. s. p̃ma ẽ bene ⁊
discussa ⁊ detẽiata. Et quando lasuª
semẽtia egia riposta. i. postq̃ fructᵉ

eius est inde elicitũ q2. s. ex illo p̃mo dco
dubio oben simpingua est extractus
tantus fructus q2 narrata est vita ⁊
Francisci ⁊ dnĩci. in qbus mlta bona
⁊ utilia dc̃a sũt ad ɔfirmationẽ bono
rum ⁊ emẽdationẽ malor. Tucredi
hic Thomas de aquino itendit ad so
lutionẽ dubij 2ⁱ. quod nascitũ ex uno
dicto decimi capli ũ dixit non forse
il sicondo gͦ ad exponẽdum ⁊ decla
randũ illud dcm̃ ambiguũ primo
thomas detegit itentionẽ ⁊ opinio
nẽ autoris quam habebat de illo dcõ.
opinabatur enĩ auctor q Thomas lo
queretũ de p̃mo homine Adam. ulͭ
de scdõ. s. xp̃o q2 neuter istor vide
batur habuisse parem. ⁊ tñ thomas
de neutro itelligebat ymo de rege ⁊
Salomone. gͦ thomas p̃mo ᵽponit o
ᵽpiniõez autoris. ordina sic litraz et
ɔstrue. q2 ẽ satis intricata tucredi
che quantunque dilume late alana
tura humana auere. i. quic quid lu
minis licet humane nature habere
q. d. quicquid sapiẽ ᵽfectiois ẽ possi
bille hominẽ nãlitᵉ habere fuosse tuc
to in fusso nel pecto. s. Adam p̃mo ⁊
parentẽ quẽ specificat ᵽ mulierẽ p̃mã
que fc̃a fuit ex eo vn dicit. onde. i.
exquo pectore arde sitrasse la costa
q2 ut legitur genesis p̃mo deus tra
xit costam de pectore ade. ⁊ repleuit
eã carne. ⁊ ex ea formauit mulierem.
iõ dicit per formare labela guancia
.s. euam que fuit formosissima mu
lierũ; ᵽ hoc dans itelligi q vxõ de
bebat ẽẽ sotia nõ s̃ua uĩr illiũs. sotiã
sortitus eẽ. nõ ancillam ⁊ dͭ alcui pa
lato q2 gustauit de pomo uetito costa
atuttol mundo. q2 dãpnauit totum
hmanũ genus. Et inquello. s. ipect
ore xp̃i. che forato dilalantia. sode
sfece tanto che uince labalancia do
gni colpa. q2. s. mors xp̃i preponde
rauit omĩ culpe p̃mor parentũ et
omniũ hoĩnũ. in tantũ q mors illa ⁊
fuit sufficiens ad redimẽdũ inu

C. n. q quid si[t]
ydea.

merabiles mũdos. ne dum unum.
et dicit q tantũ satisfecit exo ssia c
pria. s. postq̃ lanceatus fuit in cruce.
et añquã lancearet᷑. q2 iam sufficie
bat passio dñi ad redẽptionẽ asque
lanceatione. Et dic di quel ualor. s.
deo patre cui atribuit᷑ potentia che fe
ce luno. s. adam e laltro. s. xpm. Et
sudit Thomas e pero miri acio chio
dixi suso. s. in. x. caplo. quando nar
rai che il ben che chiuso nela quinta lu
ce. i. sps qui erat in luce quĩta ex illis
xij. ex quib; fcã est pma corona. no ebe
sicondo. ¶ Or apri hic Thomas tac
ta oppinioẽ autoris nũc incipit soluẽ
dubium 7 pmo reddit autorẽ attẽtum
ad responssioẽz quã facturus est. dicens.
or apri gliochi. s. intellectuales a que
chio tirispondo. e uedrai il tuo creder
s. de adam 7 xpo. el mio dire. s. de sa
lomone farsi nel uero. i. siml' uerificari
come centro in tondo. q2. s. utrũq; est
ueru 7 tuũ credere 7 meũ dicere. 7 ita
bene 9formatũ illi deo sic centrũ circlo
q. d. ita bñ cadit tuus ĩtellectus 7 mẽs
in illo deo sic centrũ ĩcirculo sed; 9ueni
enter. ¶ Cio che no more hic Thomã
de aquino primo cõfirmat opinionẽ
autoris 7 pbat q bene ĩtelligit de ad
dam 7 xpo q2 utq; eor nõ hũt sedm i
neq; parem quia fuerũt pducti i pfcõ
ee. Vñ incipit alonge 7 longo discũ
su pbat q res pducitur adeo in pfcõ i
esse 7 q no. Vñ d᷑ cio che no more. i. omẽ
cõporale 7 si no moritur. non ee se i
non splandore. i. effeꝯs 7 sigillatio de
quella ydea. i. illius forme exẽpla
ris. che el nro sire. i. q ideã deus par
turisse amando. i. pducit i actũ pp
amorẽ quẽ hẽt ad creaturas. Ad cla
riorẽ istius lrẽ intelligentiã est no
tandũ q autor capit hic ydeã p exẽ
plari. est. n. ydea illa forma exẽpla
ris q quilibet artifex cõcipit mẽte
antequã facit rem ex 7 ita ds anteq
crearet mũdũ habebat illum imẽte
sua ab etẽno. opinio autẽ platõis

C. n. q quid sit ydea.

quã Arist᷑ reprobat pmo ethi᷑. nõ facit ad
ppositũ. licet Augꝰ conetur saluare i
eam mõ pdcõ. ¶ Che quella hic tho
mas explicat pma produtioẽz rerũ.
ostendens quõ omia p ũbũ fcã st. Vñ d᷑
che quella luce viua. i. filius dei che si
nea. i. que vnit᷑ 7 fit ea del suo lucente
i. deo p̃re qui ẽ lux mũdi che nõ si disu
na da lui. q2 est vnus deus secũ nec di
uiditur ita abeo. ut sint duo dij uel
plures. ne da lamõ. i. a spũ scõ ch' a lor i
sintrea. i. utriq; patri 7 filio ĩtrĩcatũ ul'
ĩtrinatur. ita q sũt tres psone 7 vnũ
deus. a duna iso ragiar. i. congregat suũ
splendorẽ quasi spechiato i noue sustã
cie. i. i noues ordines angelor; i quos
radiat sic sol i speclõ. 7 dic eternalmẽ
te rimanendo si una. q. d. sine diminu
tione 7 dic per sua bontate. i. sola boĩ
tate nõ necessitate. Est g᷑ hic notãdũ
7c᷑. ¶ Quindi hic describit pcessũ illi᷑
splendoris divini i spũalib; ad corpo
ralia dicens 7 ille splendor discende gu
di. i. ab istis substãcijs angelicis alul
time potẽcie. s. stellas 7 planetas giu
dato in acto. Et d᷑ tanto diueniedo. s. d
scendendo ad elemẽta 7 res matẽiale
che piu nõ fa. s. destensiue. che breue 9
tingentie. i. inmediatas gñationes
rer corruptibiliũ. Et ne uideatũ obsc
ure pcedere subdit declarationẽ osten
dens quid intelligat p 9tigẽtias. dicẽs
e intendo queste 9tingentie essere le
cosse generate. i. ista inferiora gene
rata mediante ĩfluẽtia celi vĩ dicit
che il ciel produce mouẽdo. i. motu suõ
con seme e senca seme ut anthomata
7 alia p se vivẽtia. ¶ La cera di costoro
ro hic thomas ex dictis arguit quõ
7 vñ fiat diũsitas i istis gñalib; dicẽs
la cera. i. matẽia rer generabiliũ e chi
la duce. i. 7 illud qd gignit 7 gubnat
istam materia. puta celum qd est i
sigillũ illiꝰ cere no sta dunmodo. q2
aliqua sũt pximiora prime cause a
aliqua remotiora 7 pximiora plus
recipiũt q̃ remota. ideo d᷑ e po poi

tia luce. s. illa piu o meno s(ecundu)m q(uod) est rece
ptibilis luminis sotto l segno ideale. i. sigi
llo formali (et) sub tali exemplo q(uo)d est i me
te a quo artificis exe(m)plo res g(e)n(er)ata pro
ducitur i esse. Et co(n)firmat dic(tu)m suu(m) per
eff(ec)t(u)m du(m) subdit. onde elli avien ch'u(n) mede
simo ligno secondo spece. i. unu(m) (et) idem li
gnu(m) spetie. fructa meglio e peggio sic(ut)
videmu(s) de f(a)c(t)o. q(uod) m(u)lte arbores eiusde(m) sp(eci)ei
puta ficus. h(abe)nt diu(er)sissimos fructu(s). i for
ma (et) qualitate. Et no(n) solu(m) istud videm(us)
i uegetabilib(us). s(ed) (et) in ho(m)i(n)ib(us). vn(de) dic(it) e voi
nascete co(n) diu(er)so ingegno. s. meliori (et) pe
iori. ¶ Se fuosse. hic thomas o(stendi)t quando
(et) quo(modo) posse(t) fieri g(e)n(er)atio p(er)f(e)c(t)a. (et) dic(it) q(uod) si m
ateria esset bene disposita ad recipie(n)du(m)
(et) celu(m) e(ss)et bene dispositu(m) ad i(m)prime(n)du(m)
tu(n)c appareret virtus celi p(er)f(ect)e in tali m(ateri)a
vnde dic(it) la luce del sugello. i. uirtus
celi. quod imprimit tamq(uam) sigillu(m) parre
bbe tuta. i. p(er)f(e)c(t)a. se la cera fuosse di ducta
a puncto. i. si m(ateri)a q(ue) recipit forma(m) e(ss)et ita
deducta (et) disposita sic(ut) deducitur (et) dispo
nitu(r) cera q(uando) homo uult bene recipere
in p(re)ssione sigillu(m). ¶ E il ciel fuosse in
sua u(ir)tu supprema. i. (et) si spere celestes
e(ss)ent in ea(rum) maiori uirtute. Verbi gr(ati)a
Si planeta iouis qui est optimu(s) esset
i piscib(us) q(uod) signu(m) est domus eius. uel
si e(ss)et i sua exaltatio(n)e (et) gaudio ul(tra) t(er)mi
no (et) e(ss)et i bono aspectu bonor(um) plane
tarum (et) liber a co(n)iu(n)ctio(n)e malor(um) tunc
res q(ue) g(e)n(er)are(n)tur respondens illi pla
nete e(ss)et optima (et) appareret i ea u(ir)tu(s)
iouis p(er)f(ect)e que dat sibi forma(m). ¶ Ma
la natura hic Thomas ostendit vn(de)
proueniat i p(er)fectio rei. Ad q(uod) notandu(m)
q(uod) sic ex dictis colligi pot(est). q(uando) mens ar
tificis co(n)cordat cu(m) instrume(n)to (et) m(ateri)a.
(et) i(n)strume(n)tu(m) (et) m(ateri)a cum artifice poten
te (et) p(er)ito. tu(n)c g(e)n(er)atur res p(er)f(e)c(t)a. s(ed) quia
ista co(n)cordia no(n) rep(er)itur in productione re
ru(m) naturaliu(m) io g(e)n(er)atur res i p(er)f(ect)e exp(er)te
(et) defectu(m) m(ateri)e. Nu(n)c ad litera(m) dicit thoma(s).
ma la natura. s. celu(m) la da sempre sce(m)a
. i. dat semp(er) ip(su)m luce(m) sua(m) diminuta(m) no(n)
ex i(n)te(n)tione sua s(ed) ex i(n)dispositio(n)e m(ateri)e (et)c(etera)

quod declarat p(er) si(mi)litudine(m), p(ro)p(ri)am (et) pulc(h)e
rima(m) (et) e(st) q(uod) natura e(st) si(mi)lis artifici. nam
ut videmus de f(a)c(t)o sepe unus magi(ster) b(e)n(e)
nouit arte(m) vna(m) (et) h(abe)t p(ri)ncipia (et) regulas
illius artis i me(n)te s(ed) h(abe)t defe(c)t(u)m i me(m)bris.
sic debilitate(m) n(er)uor(um) p(ro)p(ter) senectute(m). iste
(er)go l(ic)z i(n)tendat face(re) vnu(m) op(us) p(er)fectu(m) s(ecundu)m ar
tem no(n) t(ame)n pote(st) ex defectu organor(um). v(el) n(on)
faber no(n) poterit facere cultellu(m) p(er)fectum
nec ca(r)pentariu(s) domu(m). dic(it) (er)go similimente
operando al artista. ch'a l'abito de l'arte ha man che trema
al abito de larte. q. d. q(ui) uis h(abe)at arte(m) b(e)n(e)
a(p)tam (et) firma(m) no(n) t(ame)n prospere agit, p(ro)pt(er)
manu(m) treme(n)te(m) tremulenta(m) est. n. h(ab)it(us)
qualitas difficile mobilis. ¶ Pero
hic Thomas ex dictis arguit. q(uod) quando
d(eu)s agit i mediate i materia(m) i(m)p(ri)mit (et)
tu(n)c formia p(er)f(e)c(t)am v(nde) dicit. pero se le
alto amor la chiara uista. dila p(ri)ma u(ir)
tu. s. dei dispone. s. aliqua cera(m). i. m(ateri)am
e segna. i. imp(ri)mit forma(m) (cum) suo sigillo. (et)
tucta la perfectio(n) saquista quiui. s. itali
re. Et subdit declarans dic(tu)m suu(m) per
eff(e)c(tu)m. q(uod) hic p(ro)cessit generatio sive p(ro)
ductio prima (et) i(n)carnatio u(er)bi dei. vnde d(icit)
la terra cosi fo facta degna. s. in adam
di tucta la perfectio(n) animale. i. a(n)i(m)c. (et) la u(ir)
gene. s. maria cosi fo facta pregna. s. de
xp(ist)o. ¶ Sichio hic thomas (con)cludit
confirmans opinione(m) autoris tam(en) q(ua)(m)
bona(m) (et) ueram. s. q(uo)d bene i(n)telligit in
telligendo de adam (et) xp(ist)o q(uod) nu(m)q(uam)
no(n) h(ab)uit s(imile)m dicens. si ch'io comendo
tua opinione. che l'umana natura
mai non fue. ne fia. s. tam p(er)f(e)c(t)a. qual
fue in quelle due persone. s. adam (et)
xp(ist)o. ¶ Or s'io hic tomas p(ro)cedit ad p(ro)
bandu(m) q(uod) (et) ip(s)e veru(m) dixi quando dixit
sup(ra). non surse il secundo. no(n) in tellige(n)
do de Adam nec de xp(ist)o. Et p(ri)mo ta(n)
git instantia(m) quia autor facere poss(et) ut
sic descendit ad declaratione(m) sue i(n)ten
tionis. vnde dic(it) or le parole tue co
mincerber come donq(ue) costui fuo sen
ca par. q. d. si tu no(n) i(n)telligis de ada(m)
nec de xp(ist)o quis aliquis e(ss)e potest de
quo dicatur q(uod) nu(m)q(uam) h(ab)uit pare(m) sio n(on)

procedesse avanti piu. i. si no dicerem
aliud circa hoc dcum. Ma perche n
hic Thomas incipit verificare dcm
suu. ostendens q ipse intelligit de salo
mone. p singularissima gram que fu
it sibi fca a deo. vn dic ma pensa chi
era. q. d. cogita quis fuit iste dignus
i rogari a deo. e la cason che l mosse
a dimandare. quado fuo detto. s. a
deo chiedi. i. pete quid vis. q. d. thom
as tu nemine i venies. cui deus postea
fecerit istam oblatione. 7 de decit optioez
de hoc li° Regu iij caplo require 7 hoc
dico per che puoi ben cio che non pare.
i. ut sit tibi claru illud quod tibi vi
detur oscuru. Et subdit exprimes qs
fuerit a regali prudentia non ee pur
lato si. i. tam oscure che tu no posse. s.
exeris sine alia declaratione. q. d. Tho
mas tu sis ubi ista uba scripta sut i diuina
scriptura i vno solo loco ibi fuit Rex sal
omo q quesiuit a deo prudetia ut posset
regere pplm que 7c. ben veder. i. clare
itelligere che l suo re. Et dicit che chese
senno. i. postulauit sapiam a dno. 7 red
dit cam dicens acio che Re sufficiente
fosse. q sine sapia 7 prudentia no po
sset rex bene gubernare regnu. non per
saper hic Thoma ostedit q salon bene
7 laudabiliter petiuit. quod probat. q
petiuit publica vtilitatem 7 comune sa
lute multor n fec peticione curiossa sic
cotidie petit 7 optat viri studiosi. no
eni petiuit sapiam p scire methaphy
sica uel logica. ul phisica ul geumetria
vn dic no per sapere. supple no petiuit. i
sensu ca sciendi. il numero i che eno li m
otori di quasu. i. no petiuit scire quot i
sut intelligetie nuo mouetes orbes. q
spectat ad phyam naturalem. Ad quod
notandu. q Ar ut pz li° celi 7 mudi vo
luit q itelligentie. i. angeli essent tot
quot sut orbes. vn posuit q eent 7c.
7 voluit q no eent plures nec paucio
res. q 7c. ose necesse co contingente. i
mai fenno necesse. i. no petiuit ca
sciendi si in sillo maior ppo sit de neco

et minor de ctingeti sequatu coclusio
de necio ul de ctingeti 7 h spectat ad
logicu. Ad q notandu q sicut scribit
phs li° prior. ex maiori de necio 7 minori
de ctingeti seqtu cclusio. Vbi gra 7c.
Non si est dare pmu motu esse. i. 7 no
petiuit ca sciedi utru motu fuerit ab e
terno an huit pncipiu. Et hoc spect
tat ad phycam. vn libro physicorum
tractatur de motu. Ad q notandu
q Ar posuit motu eternu q pbat
7c. teologi tam ponut principiu mo
tus 7 mundi. 7 sic est tenendu ut tenz
saca fides vn in pncipio genesis dr. in
pncipio creauit deus celu 7 terra 7c.
o se si puote far triangolo del meggio i
cerchio si chum recto no auese. i. 7 non
petiuit ca sciendi si ex semicirculo potest
fieri triangulus sum angulo recto. 7 hec
spectat ad geumetria. Ad quod notan
dum q sicut scribit Euclides triangu
lus est figura hns tres angulos equa
les duobus rectis. rectus aute agul9
appelatur qn vna linea recta cadit di
recte sup alia linea rectam. sic patet in
signo crucis 7c. Onde hic thoma
cocludit i tencione sua circa illud dcm
dicens. onde vedrai anez solamente
rispecto ai Regi. i. videbis q dicendo
non surse il secundo hco respectu solum
ad Reges. 7 dic che son multi e boni su
ran situ noti cio che dissi. i. si quod i
dcm est verum est. 7 situ siderar rega
lem sensum qui fuit i isto vn dic e qsto
regal prudentia. E que l veder impari
i. et situ apprendis de quo inderit ego lo
quor quando dixi supra che a veder tan
to vnte dicit in che lo stral de mia inte
tion p cuote. q s. sagita mee itentionis
est q no fuerit alius qui viderit tantuz
nec tam profunde i sapia. sicut salon
e si drizi gli ochi chiari. i. si dirigis oculos
itellectuales ad illud ubu surse q est
aliquid surgere i suo esse. ita q no ht
respectu ad adam qui fuit formatus
a deo. nec ad xpm qui fuit i carnatus
sine opera humana. Con questa

hic Thomas ostendit ĩtentionẽ suam
7 opinionẽ autoris ẽẽ verã diuisis re
spectib9. vñ dicit prendi il mio dctõ .s. no
surse il secundo. q ego loquor de salo
mone. e cusi pote stare cõ quel che credi .i.
7 ita põt uirificari de Adam 7 xpõ. vñ
dicit del mio padre .s. adam. e del nrõ
dilecto .s. xpõ. ¶ E questo] Ista ẽ tẽcia
ps gñalis in qua Thomas de aquino dat
vnũ preceptũ monitoriũ autori circa
solutionẽ dubiorz 7 responsionẽ que
sitorz. Et primo suadet q nõ sit uelox
ad respondendũ ad dubia quesita. nisi
pus distinctiõe fcã vnde dicit e qsto
.s. q dixi de distintione facienda. ti sia
sempre piombo ai pedi .i. cõpes ligañ
pedes tuos. q. d. istud dctm meũ frenet
affectionẽ tuã 7 retrahat nestatĩ currer
at ad respõsionẽ vnde dicit per farti
mouer lento .i. tardum com hom lasso
sicut senex grauẽs hõc faciũt. nichil
temerẽ affirmantes nec negantes. et
al si 7 al no .i. ad dubia tam affirma
tiua quã negatiua che tu nõ uedi .s. cõ
oculo ĩtellectuali. ¶ Che quelli hic
Thomas pbat dctm suũ p effctm oste
dens q ex tali incõsiderãtione ĩdis
creta oritur stultus error. vñ dic
che quello e ben abasso fra li stolti. q. d.
est infimus 7 uilissimũ stultorz che a
fferma o nega sencia distincione co
ssi nel un come nel altro passo .s. in
sic 7 in non. in parte affirmatiuã et
negatiuã. Et subdit assignãs cãz
huius erroris dicens. perche l incon
tra. che la opinion corrente pin uolte
piega i falsa parte. vñ nota q ueritat
as ne plimũ ẽ latẽs adeo q paucis sĩa
possũt sciri. iõ cũ homo in pmidita
te currit ad respondendũ sepe labit
ĩ flsm iõ bñ dicebat damascenus in
amphorismo si interrogatus uelo
citer respõdeat semp dubitandũ
erit. 7 sequitur e poi l afecto .i. affe
ctio quam homo habet ad tale op
pinionẽ suã lega l intellecto. q2 .s.
homo facit sibi hitum de errore qui
nõ põt facile euelli de capite eius. 7
sic paruus errõ in pncipio magnus
est in fine. ¶ Via piu hic Thom
as arguit temerariam dementiam mlr
torz ignorãtiũ qui conatur ĩ qrere
veritatẽ ĩ reby sine arte. vñ dicit
chi pesca per lo uero .i. qui rimatur
ueritatẽ que latet sic piscis sub aqua
ymo ut uolebant stoyci veritas latet
tamq in pfũdissimo puteo. si parte da
riua .i. elongatũ 7 natũ a pposito. e
uia piu che indarno. q2 mlto plusq na
ne perche nõ torna tal qual ei si moue.
q. d. ymo peior q2 plenus mltis erro
riby 7 flsitatib9. Et hic nota q ista sen
tẽtia autoris ẽ aurea. 7 tota die uerĩ
ficatũ ĩ mltis q licz sint excelẽtes ĩ
una duaby ul' pluriby scientijs ut de
penitũ ignorantiby nichil dicã psũ
mũt temere ĩmittere falcẽ ĩ messem
alienã scribentes 7 glosantes ĩ alijs
sciẽtijs de quiby parũ nouerũt. sic quam
diu liz magnus phs 7 astrologus uolu
it comentare ualeriũ a maximũ 7 ĩ mil
le locis quid dicat ignorat 7 ita de a
mltis magnus magnis q mltos librorz
autorz inbratauerit. q elegantẽ in
quit Jeronimus felices in quid fabi
us essent artes 7c. vñ 7 plini9 adduc
exẽplum de pictore 7c. ¶ E dicio
hic Thomas cõfirmat sniam suam ex
cõmuni phorz 7 theologorz antiquorz
dicens e dicio seno al mũdo aperte p
ne parmenide e melisso. Et hic no
ta q pmenides 7 melissus fuerũt
duo phy cõnantes inuestigare pn
cipia rerz nãliũ nimis enormiter er
rauerũt. quorz rationes phs ĩ pbat
pmo phy sepissime 7 alibi sepe. Bri
sso hic etiã phs errauit ĩ pncipijs rerz
naturaliu. fuit aũt 7c. E multi .s.
alij phy quorz opiniones q phs rep
bat in libris naturaliby sicut Ana
xagoras Anaximander Anaximenes
et c. Liquali andaro .s. ad ĩuestigã
dum veritatem sed ceci ipi ducebã
nt alios ĩ cecitatis errore vñ dic.

ento sapeua doue q2 no intelligebit
se ipos. ¶ Sifece et idem i quibusdam
teologis dicens sifece sabellio et ario
.i. ita errauerunt. Ad quod sciendum quod
Sabellius fuit magnus hereticus
qui dicebat etc. Arius fuit alius max
imus heresiarcha. qui et ita priscil
lianus et alii multi etc. Et declar
at per simile prauum effectum istorum dicens
e quei stolti. che furo come spade ale
scripture in render torti li diritti uolti.
Ad quod notandum quod Thomas uult dicere
sententialiter quod predicti heresiarce
fuerunt talia specula scripturis retinen
do. s. in se et tradendo aliis qualia spe
cula sunt lucentes enses uisibus no
stris. quod ostendunt eos tortuossos. Et
hec accidit propter differentiam materie
ensis. ad materiam uitri et plubi. ex
quibus fit speculum. ¶ Non sie3 hic
thomas dat optimum consilium circa
temeritatem iudicandi dicens non
sien legenti ancor troppo sicure. i. tem
erarii aguidicare. s. de aliena uita et
statu. a sili. sicome quei che stimale
biade in campo pria che sien mature
extimant. n. interdum multum fructum
et magnum recoltum. et una parua nebu
la frustratur spem eorum. et ita econtra. Ali
qui extimant modicum fructum et parum
recolectum. et ex insperato implent orrea
Chio hic Thomas probat iuditia hominum
esse falibilia per duo exempla manifesti
ssima. quorum primum est de pruno dicens
chio ueduto tuttol verno pria el pruno
mostrarsi rigido e fiero. q. s. primus in
hyeme est tota spinosa arida nodosa
possia. s. adueniente vere portar la ro
sa in su la cima. que tunc est pulcerrima
florum. Et hic nota quod comparatio est propriissima
ad propositum. prunus. n. spinosa nodo
sa arida. est homo prauus plenus uitiis fra
udibus omnibus molestiis nulli utilis. qui
ledit ut spina omnes approximates uel con
uersantes secum per totum tempus hye
mis. i. malicie. est aridus. i. inutilis
et sine fructu uirtutis. sicut arbori

hyeme frigida set adueniente vere di
uine gratie. que fugat mala preterita affert
rosam. i. virtutem pulcerrimam. que reddit
eum tunc utilem amabilem odoriferum. i.
famosum. Et dat aliud exemplum ordine
conuerso dicens euidi e già legno dritto
e ueloce. correr lo mar per tuto suo ca
mino perir al fine al intrar de la foce.
Et ista similitudo est propriissima. sic enim
aliquando nauis que prospere nauigauit longum
mare finaliter in introitu portus submergi
tur et suffocatur ita homo qui aliquando vixit per
totum tempus sue uite laudabiliter et famose
in senectute facit infelicem finem et miserabi
biliter perit. sic tota die uidemus in multis.
sic uetulus qui debatum semper vincere in
orationibus et ieiuniis tandem ductus est
ad suspendium. quia reptus est vincere so
lum ex gallinis furtiuis. ¶ Non creda
da hic ultimo Thomas de aquino re
arguit ignorantiam hominum qui iudicant
cito secundum apparentiam dicens. non creda
donna berta e ser martino. nomina ac
cepit uulgaria. q. d. non credant idio
te rudes. per ueder un furar altro
offerir. uederli dentro al consiglio
diuino et assignat rationem che quel
. s. qui furatur puo sorger. sic pluries fin
git autor in inferni c°. ubi dicit de illo qui
ex spe te de uitur i homine. q. s. re
cedit a furto. e quel. s. qui offert po
cadere. s. a uirtute in uitium et per consequens
ab humanitate in bestialitatem.

Cant. xiiii. in quo Salamon soluit aliquas dubitationes et ponit ascensus in spera Martis.

Al centro al cerchio e si dal cer
chio al centro. postquam in superio
ri capitulo proxime precedenti au
tor noster determinauit et soluit secundum
dubium quod natum erat ex uno dicto
posito in x° c°. nunc consequenter in isto. xiiii.
capitulo determinat et pertractat unam qu
estionem incidentem circa dicta superius. Et pre
sens capitulum breuiter potest diuidi in qua
tuor partes generales in prima quarum autor
introducit beatricem que proponit ipsum du
bium natum in mente autoris. in secunda ibi tro

Ch' è ben alto non iudicet.

ducit solutione ad soluendam questione
ibi et io uidi in tercia describit ascensum
suum ad speram martis et id quod apparet i
eo ibi. quindi ripriser In quarta et ultima
describit i generali spiritus marciales qui
ostenduntur ibi di corno i corno ad primum
uenies dico quod autori traduxit beatricem
que proponit questionem natam in mente autoris. Et
primo continuans dicta dicenda dicendis premittit
unam comparatione. per quam exprimit colationum
sermonem factum inter Thomam et beatricem.
Et ad intelligentiam comparatione clare est
prenotandum. quod autor in ista littera non uult ali
ud dicere similiter in effectu. nisi quod sicut in ua
se rotondo pleno aqua. puta mastelo
si sit percussum ab extra aqua mouetur a cir
cunferentia ad centrum et econverso. si sit percussum
intus aqua mouetur econverso a centro ad circun
ferentiam ita in proposito motus uerborum incepit primo
ab extra. scilicet a thoma. qui erat in circunferentia
idest in circulo interioris corone. et uenit ad
centrum. idest ad autorem et beatricem qui stabit
in medio coronarum tamquam centrum postea a
motus incepit a centro. scilicet a beatrice et redi
uit ad circunferentiam. idest ad Thomam nunc
ad litteram dicit autor laqua mouesi. dal
centro al cerchio et econverso esi dal cerchio al cen
tro. in un uaso ritondo sic scitula. sico
do che per colla fori et dentro. Nela
hic autor applicat dictam comparatione ad pro
positum dicens. questo chio dico. scilicet de tali
processo motu aque. fee subito caso nela mia
la mente. idest subito incidit menti mee si
come sita que. idest statim cum tacuit laglo
riosa uita. idest anima di thomaso sed expli
cat ipsam comparatione dicens. per la similitu
dine che naque dil suo parlare. scilicet ipsius
Thome qui erat in circulo ede quel di bea
trice. quia erat in centro dicti circuli. acui
scilicet beatrici piaque di comentiar si. idest a
ita dopo lui. scilicet Thomia. A costui hic
beatrix monet questionem cuius solutionem
autor indiget scire licet non manifestet. que quidem
autem est talis. scilicet utrum post generalem re
surrectionem illa lux qua modo sunt fassia
te ille anime sit remansura cum anima et corpore.
dicit ergo beatrix erga Thomam acui
stui. scilicet danti fa mestier andare ala radice.
dun altro uero. quasi dicat expedit scire veri
tatem alterius dubii in radicatum et fundi
tus et dicit enol ui dice quia non aperit indigen
tiam suam ne col lauoce. quia non petit uer
bo de dicto dubio. ne ancora pensando quasi
si saltem corde ymo peteret et corde appeteret
nos prenderetis. et succurreretis necessita
ti eius ex amore karitatis. sicut tu Thoma
promisisti sibi supra. Et hic nota quod
autor pulcre fingit licet se indigere cogitati
onem istius ueritatis quia adhuc non re
perit in aliqua spera spiritus in quibus esset
tanta superhabundantia luminis sicut in
his positis in spera solari sicut iam toties
ostensum est. ideo merito cadit dubitatio
si tanta lux remanebit in ipsis post re
asumptionem carnis alia ideo uidetur et me
lior. quia in ista spera solari sunt excellentes
sapientes in sacra scriptura inter quos unus est
salomon qui nunc soluturus est istam questionem
Ditelli hic beatrix exprimit ipsum dubium
dicens petens solutionem eius unde dicit.
ditelli se la luce unde sinfiora nostra so
stantia. idest que uelat et celat nos. rimar
ra con uoi. scilicet etiam post resurrectionem
unde dicit eternalmente si come lla e cora
idest sicut apparet nunc de presenti in nobis. Et
quia beatrix sciebat solutionem fieri de
bere in partem affirmatiuam. ideo mouet.
secundam questionem que oritur ex solutione. primo
dicens. E si rimane. quasi dicat et si dicatis quod
sic tunc peto ditilli come poza esser cha
ueder noui noi. scilicet quod dicta lux excellens
non ledat uisum corporalem. poi che se
rete rifacti uisibili. scilicet per resurrectionem car
nis. Et hic nota quod beatrix merito mo
net istud dubium. quia ut toties iam dictum
est excellentia sensibilium corrumpit sen
sum. sicut uidemus de sole. quod super excellentia
luminis solaris aggrauat occulum cor
poralem cuius uirtus infirma non potest
pati tantum excessum disproportiona
tum illi obiecto. ita in proposito uult dicere
beatrix quomodo tam debile organum pote
rit sustinere uim tante lucis quod non
succumbat. Come da piu hic autor de

scribit leticia imensa q̄ ostenderūt ille
aie de pposita qōe p vnā ɔpatione pulcra
et claram. ordina sic litām li sancti cer
chi .i. due corone illoꝝ scōꝝ doctoꝝ mo
strar mostrar noua gioia .i. noua festi
uitatem i duobꝫ actibꝫ nel torneare .i.
i citissimo ⁊ uelocissimo motu circulari e
ne la mira nota .i. imirabili melodia et
cātus a la oratio prompta ⁊ diuota .s.
q̄ fecerat beatrix pponendo qōnem pro
pte ⁊ diuote. pmpte qꝛ audacter loq̄batur
illis auctōibꝫ alumnis suis. ⁊ deuote qꝛ
venerabatū eos. nā de rei ueritate sacra
theologia reddit istos doctores venerab
iles ⁊ fac ipōs hr̄i i deuotione ⁊ reueren
tia. Et nō capias hic orōne p precatione
ymo large. pro ordinatōe u̇boꝝ. que ten
dit ad eandē sinam cosi come quei che
riano a rota .i. sic illi q faciūt tripudiuꝫ
quod appelatū rota more romano. pinti
e tracti .i. i pulsi ⁊ alecti. da piu leticia .i.
a maiori gaudio leuan la uoce .s. cātan
tes e ralegran ne gliacti .i. renouāt gau
diū i motibꝫ coꝝ a la fiata. Et hic nota
q̄ autor de mostrat leticiā spūalem p cō
poralem p ɔpatione mag. ppam q̄ pōt. sic
enī tripudiantes mouetū circularitē ⁊
suauiter. ita ⁊ iste aie beate i duobꝫ trip
udijs sic illi cantāt dulcitē ita ⁊ isti. sic
illi nouāt ⁊ i staurāt gaudiuꝫ ⁊ leticiā
i cantu ⁊ omī motu coꝝ quādo audiuūt
uerba amorosa tangentia corda eoꝝ
pprie a dn̄a cantante ista isti doctores
audientes a beatrice u̇ba tangentiā aīāꝫ
coꝝ qꝛ .s. tangebant i crementū future
glie coꝝ. Qual si lamenta hic autor
ex dcīs arguit i cedentē nimiā indulgē
tiam nr̄am i funerībꝫ mōtuoꝝ. deplora
mus .n. nos qui transeūt ab ista misia
ad illam gliāꝫ. vnde dic qual .i. quicūꝫ
que si lamenta perche qui se mora .i. ut
aliquis moriatū i mūdo isto tp̄ali. per
uiuere cola su .i. ut uiuat i celo etnali
nō vide qui vi .s. in ista spera solari lo refri
gerio de la sancta ploia .i. pluuie .s. in
fusionis diuine grē ⁊ glie. q. dicat si uidi
set i effabilleꝫ leticiā istoꝝ quā ego ui

di nō deploraret eos qui p mōtem trāse
unt ab ista uita dolorosam ad illā gau
diosam. Vnde hic nota q̄ uiri pagani .i.
ymo ⁊ barbari istam vitam erūpnosaꝫ ɔ
siderantes faciūt puerpera luctuosa fu
nera uō gaudiosa sic nārat valeriū
de tracibꝫ pompeius ⁊ Augustinus. a
Quel uno. hic autor describit cantū
quē faciebāt ille aie letantes q. s. ce
punt laudare ⁊ glificare deū. dicentes
Gloria patri et filio ⁊ spūi scō. ⁊c̄. vn̄ dt.
quel uno .s. deus. e due .s. pater ⁊ filius
e tre .s. pater ⁊ filius ⁊ sp̄s scūs. che .i. q
dēs viue sempre. e regna sempre i tre.
e due e uno. ⁊ dt̄ nō circū scripto. qꝛ non
circūscribitū loco. coꝛ co scriue tucto qꝛ
oīa ɔtinet. era cantato tre uolte da cia
scuno di quelli spiriti ad laudē ipius tri
nitatis cō tal melodia .s. tam dulci. cha
dogni merito seria giusto muno .i. quod
esset condignū donuꝫ ⁊ premiū ad omē
meriti. ymo nullū meritū creature merē
tur tantum premiū. Et io udi. Ista
est scdā ps gn̄alis i qua autō i traducit
spm̄ salomonis ad solutioēꝫ ppoite qōnis.
et pmo describit vocē salomois p unā ɔ
patione deuotissimā dicēs. et io udi una
voce modesta .i. tempatā ⁊ suauē tal' .n.
fuit uox salomois. vnde dic forsi qual
fo da l angelo a maria. rispondere .i. forte
tamꝫ suauis. ⁊ benedicit forse dubitati
ue. qꝛ nō est digna ɔpatio vocis illius
angli salutātis ad uocis alicuiꝰ quā
tūcūqꝫ beati. ne la luce piu dia .i. mag
diuina. del minor cerchio .i. minoris
corone q̄ apparuerat pmo i qua erat
Thomas de aquino. ⁊ hec erat aīa salo
monis qꝛ erat excellentior omībꝫ aīabꝫ
illius circuli. sic dictū est i .x. c°. ⁊ ex
poitū est i precedenti q̄ nō huit parē i
sapiā. ⁊ respondet pme petitioni dicēs.
il uostro amor si ragiara tāto .s. i eternuꝫ
den torno a cotal uesta .s. lucē quā i duū
tur beati quāto fia lunga la festa di pa
radiso. q. d. i eternū erit nobiscū ista
lux .i. deum quē solū amamꝰ. vn̄ subdit
alio mō dicens. la sua chiarecça .i. radi

N . qd faciunt pagani .i.

atio eterna dei. seguira lardore. i. nrã kantate lardore la uisione. i. ardor karitatis nre sequetur visione nram 7 dicit cquella. s. uisio ee tanta. i. tam capax quanto adigratia sopra suo ualore. i. supra uirtutem suã. ¶ Come hic salomõ respondet scde parti petitionis 7 dic qd habebit visione itensiorem ita qd eos nõ grauabit. ymo delectabit ille imensus splendor dic ḡo la nostra persona fia piu grata. s. post resurrectione carnis. per esser tucta quanta. i. pp perfectione cõpositi. come la carne gloriosa escã. fie reuestita. i. stati cũ reinduerimꝰ carnẽ glificata 7 beatificatam. ¶ Perche hic salomõ reddit ratione sui dicti dicens. per che cio che il sũmo bene. i. deus ne dona di lume gratuito. i. de isto lumine qd nũc nobis donat gratis magꝰ qm meritis nris. ne cresceria. i. crescet in nobis post resurrectione 7 repetit lume. i. lume dico che ne coditiona. i. nos disponit a ueder lui. io sudit onde la uision. i. nra virtus uisiua crescer conuene. i. inualescere 7 fortificari. Et ita oz crescere lardore. s. karitatis che di quella sacende. i. ex illa uisione accenditur i nobis qr uidendo deum accenditur i nobis ardor kãitatis. Et ita oz cresser lo ragio. s. luminis che uene daesso. i. ab ipõ sũmo bono. ul ab ipa eterna luce si dicat daessa. ¶ Masi come hic salomõ explicat virtutem 7 potentiam corporum beatificator. tũc cum aĩa p vnam cõparatione pulcrã 7 clarum. qz cõpatio stat i hoc. qd sicut flãma pcedit a carbone nec tam ẽ tanta qd uelet ipm carbone ita qd eius uisio nõ appareat ita erit de aĩa cõiuncta cõpori. dic ḡo questo fulgor che gia ne cerchia. i. lux exterior que iã nũc fasciat nos. fia uinto in apparentia dela carne. qz erit tũc splendidior pñti splendore. cũ tñ sit nũc tam fetida 7 oscura. vñ dic che. i. qm carne la terra ricoperchia tucto di. s. cũ hoĩes sepelliuntũ a simili cosi come carbon che rende fiãma. qr. s. flãma oĩtur a carbone est eñ carbo. flãma autẽ est. 7c. e so uẽchia quella. i. supat 7 uĩc illam flãmã in candore per uiuo cãdoẽ. s. suo. si che la sua paruẽtia. i. apparẽtia ipius carbonis si diffende. s. a flãma qr tantus est splendor viuax carbonis qd nõ pot uelari a splendore flãme. 7 ẽ cõpatio, ppria de carbone materiali accẽso. ad carnẽ materialem glificatã 7 de flanma splendenti ad ipãm lucẽ luminosã 7 subtilem. ¶ Ne potra. hic salomõ respondet qoi tacite. posset. n. autor abicere quõ organa corporalia debilia poterũt sustinere imensitatẽ tãte lucis. dic ḡo ne tãta luce. s. exterior potra afaticarne. i. poterit impedire nos ul grauare. che. i. qr gli organi del corpo qz sũt nũc debilia sic oculi. serã forti a tucte cio che potra dilectarne. ¶ Tanto hic autor ostẽdit qd solutione fca stati omẽs illi spũs clamauerũt desiderãtẽ amme. vñ dic elluno e laltro choro. i. utraqz societas illorũ duorũ circulorũ mi paruer tanto subiti e acõti. s. ex dictis psolutione qr subito sñe interpositione alterius more a dicer amme. i. amẽ. in signũ confirmationis. Est. n. amẽ dictio ebraicha. q aliqñ est uꝰ 7 tam ualet qm tũ sit. ul fiat. 7 sic pot capi hic. qr ille aĩe dixerũt cito sit ul fiat qd tu dicis. Aliqñ ẽ aduerbiũ optandi. 7 tantũ valet qm tũ uit. 7 sic melius capitur hic ũ indicat lrã sequẽs. tercio mõ amẽ significat diuturnitatẽ 7 tantũ ualet qm tũ indesinẽter ul indeficiẽter. 7 isto mõ pot ẽ capi hic ut ille aĩe dicãt illud quod dicis sit sine fine eternaliter. vñ dic che ben monstrar disio di corpi morti. desiderant. n. pfectione vnionis. Et sudit cãz desiderij eorũ dicens forse nõ pur p loro. i. nõ tantum simpliciter gra ipõrũ ma per le amme. i. sꝫ pp matres. 7

n. de resurrectione

¶ qd sig amen

per li spiriti qui dederunt eis esse. e p gli altri che fuor cari .i. pro cõsanguiñe is 7 amicis quos dilexerũt i uita. vñ dic che fuosser sempiterne fiame .i. ante q esset sempiternalit̃ beatificati. iõ optabant videre i carne il los quos dilexerãt in carne. ¶ Et ecco. hic autor descẽbit vnã aliã coronam beator doctor. que supueniẽs circũdedit illas .2. primas. Ad cuius i telligẽtiã est hic prenotandũ pulcram prudentiã autoris. considerãs enĩ autor q doctores fuerũt plurimi 7 clarissimi sic sidera celi. q2 nimĩ lõgum fuisset ꝑsequi de omibꝫ ul' plurĩbus iõ desc̃ptis aliquibꝫ pͥncipalibꝫ quos ordinat in duabꝫ coronis nunc ceteros redigit ad vnũ t̃ciũ circulum magnũ. qui claudit duos pͥmõ ad lr̃am nũc dicit autor ꝑ similitũm et ecco vm lustro pari di chiarecça .i. uniũ tercius circulus luminosus siliꝭ pͥmis duobꝫ nascer intorno .i. circa dcõs circulos sopra quei che uera primũ .i. supra lumẽ illor duor asimili per guisa dorigionte che rischiari .s. anubibꝫ qbus copiebatur prius.

¶ Et si come. hic autor explicat apparicionẽ aiar dci circuli tercij ꝑ cõparationẽ appariam stellar 7 sic applicat ad ꝓpositum clarescientiam oriçontis 7 dic q sicut ad ueniẽte nocte incipiunt apparere sydera lucentia in celo. ita q Res q3 apparet uidetũ s3 nõ uere ita asimili ceperũt apparere sydera noua radiantia .s. noui doctoris sub forma syderũ sicut 7 primi duar coronarum s3 nõ tanta luce splendẽtes. ordina sic literam e p paruemi cominciare auederli nouelle susistentie. aĩas beatas dicti tercij circuli efar vn giro .i. vnum circulum difor dalaltro due circumferẽtie .i. extra duas coronas primas. si come nove paruentie .i. nove apparitiõis stellar comĩciã per lo ciel al salire di prima sera.

.i. i crepusculo noctis. si che la uista .i. uisio rer syder pare e no pare uera vnde crepusculum dr̃ .q. dubia lux iter dic 7 noctem Et nõ q operatio ẽ ꝓpria ad ꝓpositũ q2 licet iste aĩe apparerẽt i forma syder autor nõ t̃n r plene 7 manifeste sic primẽ. s3 õfuse q2 hic erat maximũ numerũ doctor. quos autor nõ poterat noĩnati nu merare sic fecerat supiores nec distĩcte s3 sub i volucro comꝑhendit omẽs. ¶ Oueio hic autor comendat i genere splendorẽ hui tercij circuli 7 ẽ admiratiue. o .i. dico vero fauillar del santo spiro. i. est uerũ splendorem sp̃s sc̃i. come ille girus siue circulus si feci subito candente q2 subito apparuit splendẽs agliochi miei .s. itellectualibꝫ. che .i. qui oculi vinti .s. alumine 7 splendore nol sofferiro .i. nõ sustinuerũt. 7 bene fingit. q2 itellectus eius nõ erat sufficiens intueri 7 speculari lucẽ et claritatẽ tot 7 tantor autor. nec etiam sufficisset maximũ codex ad desc̃ptionẽ ipor. ¶ Ma beatrice. Ista est tercia ꝑs gñalis i qua autor desc̃bit suũ ascensũ ad speram martis. 7 primo more suo describit exaltacionẽ beatricis 7 dic ad quid ꝓseq̃r amplius splendorẽ illius circuli ? beatrix subito fcã splendentior traduxcit me ad supiorẽ speram martis. vñ dic ma beatrice misi o mostro sibella 7 sirridente .i. tã lucida 7 leta q nequeo ipam desc̃bẽ iõ dic che si nol lasciare tra quelle vedute che nõ seguĩ la mẽte .i. memoria meam. Et ad uerte q autor respiciat ad illud q dixit circa principium pͥmi capli hui paradisi vbi dixi per che apresandosi al suo disire nostro intellecto si profunda tanto. che dietro la memoria nõ po ire. iõ bene dicit q uult dimittere nũc desc̃ptionem tante pulc̃tudinis. ¶ Quindi hic autor ponit effectum illius exal

¶ Ascensus dantis ad speram Martis.

tationis beatricis. 7 dic q~ vigorauit 7
fortificauit eius virtutē speculatiu
am. vñ dic gliochi mei .s. intellectual
es ripreser virtute .i. vigorē a beatri
cem exaltata a rileuarsi q2 fuerāt op
pressi subito 7 magno splendore aīa2
tercij circuli. Et sic dicit vigorē sibi co
latum a beatrice. q2 erexit speculationē
supra aliam speram vñ dicit euidime
translato sol cō mia donna .i. solū cō be
atrice relictis illis tot aīab3 beator2 doc
tor2 quas videbant ante. Et dicit no
tanter de sūo eē nō deficere ut p~ hoc det r
tacite intelligi q~ i instāti 7 sine i terua
llo trāsiuit ad aliam sperā martis que
est altior sole. Sz hic oritur dubiū quō
autor vocat martē maiorē salutē sole
cū sol sit pater generationis. 7 mars sit
autor destitutionis. 7 corruptiōis. dicen
dū breuiter factus est, primior prime
cause 7 p~ cōsequēs maiori saluti. uel m
elius. q2 in sole sūt doctores qui illu i
nauerūt fidem doctrīa 7 scīptura. i marte
nō sūt milites q pugnauerūt p~ fide. xp~i
7 effusione, ppriu sanguinis. vnde nota
q~ isti doctores militantes deo cō lingua
uel pēna nō tm̄ meruerūt q~tū isti duces
pugnatores q militauerūt cō manu ul' i
spata. q2 exposuerūt vitā 7 c~. sic a simili
i mundo isto. ¶ Ben macorsio h~ autor
ōndit quō cognouit exaltacionē suā p~
colorē ipius planeto martis dicens
ben macorsio chio era piu leuato .s. ad
altiorē planetā. per lo focato riso dila
stella .i. p~ splendorē martis qui est co
loris magis igniti q~ mercurius ven9
ul' sol vñ dic che mi parea piu roggio de
lusato. quia videbatur rubicūdior so
le. ¶ Contuto l hic autor ōt quō deuo
tisime regratiatus deo. qui fecerat
sibi tantam grām q~ p~duxerat eū ad
sperā martis vnde dicit Jo feci holo
causto .i. sacificiū dicebatur. n. olim o
locausto sacificiū ardens q~do aīal er
at totum icensum i sacrificio. dr~. n.
ab holon q~ est totum 7 c~. uul'g~ di
cere autor q~ō fecit totū sacrificiū de
tota mente sua vnde dicit con tucto il
core 7 cō quella fauella che e una i tu
tti .i. cō oratione mētis que est eadem
apud oms quia vis hnāt diuisa ydiom
ata. Et dic qual conuemasi ala gratia no
uella .s. de ascēsione mētis. ¶ E nō era
hic autor ōndit quō eiū deuota regra
tiatio fuerit accepta a deo. q~ ipe cognouit
p~ euidentiā signi. vñ dic. e lardōr del sa
c~fitio nō era anco exausto .i. euacuatus
uel extractus del mio petto. q. d. 7 non
dū erat cōpleta regratiatio i aīo chio 7
cono bi esso litare .i. ipm sacrifitiū. esse
supple acceptō .s. deo e fausto .i. felix. q2
statim feliciter obtinuit quod optabat.
optabit. n. scire q~ esset in illo planeta
martis. vñ subicit signū sue cognitiōis
dicens. 7 breuit dicit q~ i marte vidi
i signitū signaculū crucis. i qua xp~s 7
effigiatū apparebat fulgurans. vnde
dic. che splendori. supple duo mapar
uero dentro adui raggi .i. i tra duas lin
eas radiales. erāt. n. due linee splē
dentissime cōstituentes ibi crucē vñ
dic contant lucor .i. lumiē e tanto r
robbi .i. rubei. ita q~ ille linee erant
conformes planete i splendore 7 rubo
re. chio dissi .s. i mente mea deuota cū
magna admiratione o helyos .i. o sol
iusticie deus. helyon. n. est nomē dei.
7 i terpetratur excelsus che si li adobbi .i.
q ita adornas istos splendores. Est at~
hic notandū pulcram 7 artificiosam fic
tionē autoris. q2. n. mars ē deus belli
iō autor bene fingit i eo esse aīas beat
as eor2 qui p~ bella acq~sinerūt gliā3 pa
radisi. pugnando ul' p~ p~ceptū dei sicut
i ueteri testō. ul' p~ fide xpiana i nouo. 7
iō egregie fingit q~ aīe martiales cōser
te siml' constituūt signū scē crucis. ad
inuendu3 q~ oēs tales exposuerūt se o
morti, p illo domino. q uoluit sbire mortē
i cruce. ad saluationē humani generis
Come distincta hic autor describit cōsti
tutionē p~dci signi crucis p~ vnā subtilem
cōpationem 7 nobilem 7 dicit q~ diuerse
anime 7 differētes simul cōtexte ita sa

ticebant ibi signũ crucis. sic varie et di
stincte stelle simul aggate faciũt illã
cõstellactionẽ in celo que appellatũ galla
sia. Ad cuius spatiois clarã itelligẽciaz nolo
te prenotare q̃ sedm̃ q̃ scribit phus li. i.
methã. et magnũ albertus galasia ẽ rẽ. hec
pnotato descende ad lr̃az q̃ expone sic.
Quetrai. i. illi duo radij lineales pdci. si
cõstellati. i. est aggati ex mltis aiab' beati
i modũ stellar q̃ gallasiã faciũt. facean
nel profondo marte. i. intra corpus mã
tis il uenerabil segno. s. sancte crucis. i
che fan giunture diquadranti intõdo Et
nota q̃ hic autõ circũloquitũ istud signũ
p una siliudine. dicens q̃ quadrãtez po
siti in circulo faciũt illd signum. Est. n. q
quadrans instrũm i astronomia q̃d est qu
arta ps astrolabij. q̃d e alliud istrũm rotõ
dum in astrologia. cũ ipo quadrate videtũ
omia. que videri possũt p ipm astrolabiuz.
mo ad ppositũ. si quatuor quadrantes cõi
gãtur in unũ faciũt signũ crucis p mediũ.
et ut ista siliudo sit t' clarissima dabo tibi e
xemplũ grossũ. accipe unũ incisoriũ rotũ
dũ. et ipm diuidas i quatuor ptes equales. et
illa quatuõ quatena simul iuncta faciũt tibi
signũ crucis. sic p3 i pnti figura h' alaťe po
sita. asimili come gallasia. i. cõstellatio illa
que iterpretatũ via lattea. vn ouidi pmo
methã. e via sublimis celo manifesta sereno.
lactea nom hẽt candore notabilis ipo. di
stincta daminori e maggi. i. maioribus lumi
i. astellis luminosis maioribus et minoribus
biancheggia. q̃ albi esse et appelatũ aul'
gãlibus. via sci Jacobi. et dic trapoli del mo
do. s. intra articũ septentrionalẽ. et ãtã
ticũ meridionalem. Et d sì che fa dubiare
ben saggi. i. magnõ sapiẽtes phos ad quã
sciendũ. q̃d de gallasia fuerũt varie oppinio
nes etc. Et hic nõ q̃ cõpatio est ppua ad pro
positũz. sic. n. stelle differẽtes i magnitudine
et splendore simul aggate faciũt cõstellatio
nẽ gallasie. ita hic aĩe beate differentes
i tẽrse s̃m plus et minũ glie simul ppoitio
nabiliter ordinate faciũt hic signũ cru
cis. Qui vince hic autor excusat se
se ab amplioris descriptione et dic quod

Gallassia cõstellatio interpretatur via lactea et vulgo de via sci Jacobi

potentia materie vincit potẽtiã in uetiue
vn dic la materia mia. i. altã mãm quaz
asspsi describendam uince lingegno. q̃ tra
scendit vires humani ingenij natura i
xpi simul huãna et diuina. vn dicit che qlla
croce lampegiaua xpo. i. effulgore osten
debat xpm positũ in ipa cruce vn dicit i
si chio nõso trouare lesempio degno. et
io sudit autor q̃ relinquit hoc ymagina
tioni eorum q̃ hñt passionẽ xpi signatã i corde
dicẽs. ma chi prende sua croce. s. in aĩo cõ
amore ul' et in corpore cõ penitẽtia sic fec
Franciscus e segue xpo. i. sequitũ vestig
ia xpi et exequitur eius mandata anchõ mi
scusara. s. quãdo videbit ista q̃ nũc ego i
uidi diquel chio lasso q. s. nõ dico ampli
us de tam digna materiã vedendo xpo i
balenare. i. fulgurare inquel arbor. i. in
arbore crucis nel arbore. i. clarore sic
ego vidi. Dicorno in corno. Ista est
quarta et ultima ps gñalis in qua autor
descebit i gñali apparitionẽ aiar illar mar
tialiũ. et dic q̃ ille discurrebãt velociter p
utramq3 lineam crucis. s. rectã et transuersa
lem vnde dicit. lumi. i. spũs luminosi si
moueã dicorno in corno. i. ab uno extre
mo lince transũsalis ad alliud etra laci
ma el basso. i. asumitate lince recte ad pe
dem ipius crucis aliqui tñ exponunt q̃
mouebantũ circulariter circha quatuõ
extremitates crucis. ita q̃ faciebant de
se circulũ circa cruce. Et dicit sintillan
do forte. i. radiando et flammãdo nel con
giongiersi insieme. i. quãdo occurrebãt
sibi. in via enel trapasso. i. in transitu et
ista lra ondit q̃ prior expoio sit meli
or. q̃ iste aĩe occurrebant sibi in discur
su. puta ille q̃ mouebant a supiori pte.
versus i feriore occurrebant uenientibus
ab inferiori parte ad supiorem. et ita i
uenientes a destro cornu obuiabant
uenientibus a sinistro et cõ. et pro certo ista
est itentio autoris. quod indicat lra
sequẽs. Cosi hic autor descebit mo
tum ipiz aiar ppoitione clarum et p
priam et dic q̃ ita se ondebant ille aĩe
beate p crucem sic illa corpuscula min

cum ego [illegible] Romae [illegible] tu ad me venire uellent megora- runt, et ipsos, et [illegible] diligen- tissime curavi quod me [illegible] fac- turum promisi.

Adomi.

nuta. que uidemu͂ hic i͂ spera solis. dic͂
ergo le minutie di corpi. minutie sunt
minime cuiuslib; corporis portiones sic͂
ille que i͂ radijs solarib; ꝑ uagãtu͂ q͂ at
homi uocantur lunghe e curte. si ne gio si
.i. ita qui .s. in mu͂do n͂ro moue͂si per lo
raggio .s. solare dritte e torte. q͂ꝛ ꝑ rectu͂
⁊ trãsu͂sum spere solaris ueloci e tarde e
rinouando uista .s. per uicissitudines et
dic͂ ꝙ ex illis minutijs aliquãdo listatur
domus. vn͂ dic͂ onde .i. ex quibus minu
tijs tal uolta si lista. i dest listatu͂ ⁊ signa
tur lonbra .s. illa che la gẽte acquista per
sua difesa ꝑ hoc dat i͂telligi domu͂ ꝑ quã
ho deffendit se a frigore calore uento
⁊ alijs i͂comodis naturalib;. ⁊ dic͂ not
anter con ingegno ⁊ arte q͂ꝛ auis non
facit sibi nidum arte ul' ingenio ꝫ
solum natura. vn͂ uidemus ꝙ yrundo
semꝑ facit nidu͂ eodem modo ⁊ ita fera
suam cauuã sic͂ viuarus semꝑ facit su
um domicilium eodem modum. silit͂
apis fauu͂ melis semꝑ uniformiter. ho
uo͂ facit domu͂ mille modis varijs ⁊ di
u͂sis. ¶ E come hic autor descripto m
otu illaꝝ aiaꝝ nu͂c descr͂ibit eaꝝ catu͂
more suo ꝑ cõparatione pulcra͂ que stat
i͂ hoc ꝙ sicut in instr͂o musico diuerse
corde coordinate simil' reddu͂t dulcis
simam melodiam. ⁊ ita iste aie in sig͂
crucis dispoite eaꝝ diu͂sis vocib; faci
ebant dulcisimu͂ cantu͂ ordinã sic li
tera. E una melode .i. armonia cãtu͂
che mi rapina .i. astrahebat aı͂um me
um delectatione sua. sencia intende͂
rimo .i. q͂ uis no͂ intelligere͂ formã
cantus. quia non discernebam u͂ba.
s'accoglia per la croce. da lumi .i. ab illis
luminosis spiritibus che ma parui no
li .s. in spera martis. come giga car
pa .i. illa duo instra͂ musica que artifi
cialit͂ faciu͂t mirabilem sonu͂ fa dolce
tin tine .i. sonu͂ in tempra tesa .i. tẽꝑe
rie extensa di molte corde tu͂ a tal da
cui la nota non è tesa. Et hic nota ꝙ
cõparatio est ꝓpria. primo q͂ꝛ sicut diuẽ
se corde in lira ita bene ꝓportionati͂

ad inuice͂. ꝙ faciu͂t dulce͂ sonu͂. ita hic
i͂ ista cruce diu͂se aie ita bene cõuenie
bant i͂ uocib; ꝙ faciebant dulce͂ cantu͂ꝫ
⁊ sicut sepe sonus musicus auditu͂ a
multis cũ delectatione qui tam͂e no͂ inte
lligu͂t ip͂m sonu͂ ita hic cantus audie
batur ab autore cu͂ su͂ma dulcedine ⁊
tn͂ no͂ intelligebatu͂ nisi i͂ cõfuso. ben
m'accorsi io hic autor applicat excellẽ
tiam illiu͂ cantus. dicens ben m'accor
si io ch'elera dalta lode .s. illa melodia
pero ch'a mi uenia .s. ad auditum meu͂
istud dc͂m. resurge e uinci. ⁊ hic nota
ꝙ isti sp͂us fortissimi ortabantur auto
rem ad virtutem fortitudinis. q. dice͂
tes resurge ⁊ uince mu͂du͂ ⁊ eius cru
nnas ⁊ fortiter pugna sic͂ ⁊ nos fecim͂
uel vince te ip͂m. Alij tn͂ exponu͂t ꝙ
dc͂i sp͂us cantabant exurgat deus ⁊ dis
sipentur inimici eius sicut simile poi
tur s͂. xv. caplo ꝑ͂g. ꝫ lr͂a no͂ patitur
istam expoı͂oem. Jo hic autor describit
virtute͂ ⁊ efficatiam effectu͂ꝫ illius cã
tus i͂ se autore dicens. Jo m'inamora
ua tanto quinci .s. ab hac melodia ⁊
dc͂is uerbis che n fino ali .i. usq; ad is
stu͂ cantu͂ non fu alcuna cosa .s. de
rebus quas uiderat ul' audiuerat i͂
fra spera martis. che mi ligasse con si
dolci vinci .i. tanta dulcedine ⁊ de
lectatione. q. d. huc usq; no͂ uidi nec
audiui rem q͂ dulcius oblectaret a
aı͂um meum. ¶ Forse hic autor re
mouet vnã dubitatõne͂ incidentem
ex dicto suo. ⁊ ꝑ͂mo tangit ip͂am deı͂n
soluit. ad q͂ est sciendu͂ ꝙ posset obi
ci autori sic͂ iudicio ꝙ nulla res fuit i
hactenus que tanta dulcedine ligauerit
te sic͂ ꝑ͂sens cantus. ergo tu uideris i͂ hoc
ꝑ͂fferre melodiã illius cantus place
bilitati oculoꝝ beatricis. dic͂ ergo forse la
mia parola par troppo osa .i. presu͂ptu
osa. posponendo .s. illi melodie cantus
no͂ excipiendo tam il piacer de gli occhi
belli .s. beatric͂is. de quoꝝ pulc͂ritudine i
tociens dictu͂ est. l' dictu͂ est sep͂ ꝑ͂ter
quã hic in singulis .n. speris supra

descripsit sup exaltatione beatricis. hic
non videtur oblitus eius. et dicit ne' qua
li. i. in quibus occulis beatricis mirando
mio disio a posa. q. s. nil aliud petit
quando mirat occulos illos p̄ i nunc taci
te q' appetitus eius qetatur in specula
tione sacre scripture. ita q' non desiderat
aliud. ¶ Ma chi sa che hic autor res
pondet obiectioni. Et finalr̄ i effectu
vult dicere q' quamvis videatur postpo
suisse placibilitate beatricis. qr non fe
cit comendatione expresse de sup exalt
ata pulcritudine eius tam tacite bn̄
fecit mētione nā describendo dulcedi
nē cantus illarū aiarū p maiori quem
audiuit hactenus et consequens descripsit
maiorē pulcritudine beatricis qr vnuz
psuponit reliquū. sic. n. dicens dem est se
per qn beatrix ascendit ad altiore spe
ram efficitur pulcrior et clarior qr inuenit
maius corpus et nobiliores aias. nunc
vide litram qr est facilis si bene notasti
dic autor Ma chi sa che. i. qui cumq; per
pendit chi vivi sugelli. s. planete. qui
tamquam sigilla imprimunt forma in materia
vel vivi sugelli. i. aie scē. et utrumq; ver
um est. ymo neutrū verū nr̄. ymo ex
ponatur sugelli. i. occuli beatricis. plan
no piu dogne belecça piu suso et per consequ
ens beatris fieri debebat pulcrior. dixior
non men vuolto adelli. s. ad occulos be
atricis. li. s. ubi erat illa mellodia aiarū
i cruce. q. d. non verteram me ad beatricē
postquam respexi aias illius crucis et vaca
ui cantui earū excusar pommi di quel chio
m'accuso. s. qn dixi forse la mia parola
par troppo osa per excusarmi. qr tetigi du
biū accusando me ut soluerem dubiū ex
cusando me ostendendo quo in rei veri
tate ego non postposuera pulcritudinē be
atricis et dic e vidermi dir vero. i. et pot
videre mediocre verū qn dixi q' nulla
alia res tantū me ligauerat quantum
melodia illa qr placibilitas beatricis
est i clusa in illa et datur i telligi p illaz
vn dicit chel piacer scō. s. beatricis non
ce qui dischiuso. i. exclusum. ymo potiū
in clusum. quod declarat stati dicēs perche
illud placere beatricis si fa piu sincero
montando qr quanto mag ascendit tanto
mag crescit. ideo si non fieret aliqua men
tio de icremento pulcritudinis tacite debe
ret semp i telligi. qn ascenditur altiū
occuli. n. beatricis sunt qui ostendunt sibi
omnē pulcritudinē. et i hoc terminat caplīm.

Cāt. XV i quo dn̄s Caccigunda multi dic
sup mores Florentinorum. R/

B Enigna voluntate i che si liqua.
postquam in supiori capitulo autor
nr̄ tractauit et determinauit i
generali de aiabus secutis i fluentia mar
tis nūc consequenter in isto quintodecimo
caplō i troducit i speciali vnā aiaz illu
strem modernaz de spera martis qz narrat
eius genelogiā. et conditionez antiquā et mo
dernā sue ciuitatis florentie. Et presens
caplīm potest breuiter diuidi in tres
partes generales i prima quarum autor in
troducit illū spm̄. qui recipit et alloquitur
cū consolatione gratulatiōe. i scā dcūs sps regr
atians deo letatur de aduentu expectato
autoris et offert se petitioni sue. et autor
excusans se regratiatur illi et petit quis
sit. Vidi ad vdire. In tertia et ultima
ille spiritus respondet pro palat se et
narrat mutatione status florentie. ibi
o fronda mia. Ad primū veniens dico quod
autor pmouet vnū spm̄ principiū sui
gnīs qui gratulanter recipit euz. Et
primo continuas dcā dicendo q' describit
quietacionē cantus illarū aiarū ut dtū
spatiū loquendi illi spm̄ venturo. et bre
uiter vult dicere autor q' bona volū
tas pcedens a vero amore illarū aiarū
i posuit scilentiū dulcissimo cantu earū
cā satisfaciendi desiderio Autoris quod
videbant ex reuelatiōe diuina. nūc g
expone sic litram. benigna voluntate.
in che se liqua. i. in qua liquido et clare
ostenditur sempre l'amor. s. verū ka
ritatiuus che drita mente spira. quia
semp recte pcedit. come cupidita fa.
sic falsus amor liquidatur ne la iniqua
s. volūtate indirecta pose scilentio

aquella dolce lira .i. illi cantui dulcissimo
illarum aiarum que cōcordabant i cantu. sic cor
de in lira ut iam ptactū est in pcedenti cā.
vñ dic effeci quietare le sancte corde. dicte
lux chel .i. quas la dextra del ciel .i. manus
dei alça e tira .i. remittit et mouet scđm quod
sibi placet tamq̄ optimꝰ citarista q semp
bene tempat cordas. nec unq̄ oberrat sic
sepe citariste mortales. Come hic autor
exclāis q ille aie nō possent denegare iu
ste pcantibꝰ quorum petitio est exaudibilis. vñ
dicit p modum interogatiōis. quelle susta
cie .s. aie beate come serāno sorde .i. qūmo
claudent aures aiguisti pregi. q.d. nullo
mō. quod declarat statī p signū siue effcūz
dicens che fuor cōcorde a tacere q omnes
cōcordit et pariter tacuerūt per darmi uo
glia chio le pregasse. ex comoditate tacēdi
q fuit plusq̄ exaudire pcante. ¶ Bene e
che autor supta occasione exclāis arguit q
iuste punitū eternaliter. qui peccat eter
naliter in suo eterno .s. deo. chi .i. quicū
q sispoglia quel amore .s. dei qui est i fi
nitus sine fine eternalmēte q uellet sē
per vincere i amore terenorum q̄ⁿ in ipso est.
et sic peccat etēnalr per amore di cosa che
nō duri .i. amore temporaliū trāsitōriorum.
Quale hic autor desc̄bit accessū unī il
larū aiarum uisus se p vnā pulcrā et ppam cō
patione. et breuiter dicit q splendor illiū
aie cursim descēdit ad eū. sic uapor accēsū
estatis et serenitatis discurrit, ppter āter p
aerem. de quo dic uulgus q est stella ca
dens. Nunc uide lrām et ordina sic. vn ast
ro .i. vna stella et hec erit aia cuiusdā mili
tis cui nom erat caccia guida qui fuit a
antiquū pdecessor autoris et erat i forma
stelle ibi cū alliis martialibus. vñ dicit
dila constellation che lui splende .i. de agre
gatione illarum aiarum que ostituebant ibi si
gnū crucis sic mlte stelle aggate simul
faciūt vnā cōstellationem ut dcm est ī
gallasia caplō pcedenti corse a pie di q̄la
croce ubi ego eram dal corno che'n destrō
sistende .i. a destro latere crucis. tal qual
subito foco .i. uapor ignitus subito a
motus discorre ad hora ad hora. per li se
rini tranquilli e puri .i. p aerē qñ tēpore
magne serenitatis i estate. aer ē bn̄
quietus et purus a uētis et nubibꝰ. et dic
mouendo gliochi che staua securi. quia .s.
subitaneo motu et splendore trefac vi
dentes. Et sunditur e pare stella che tram
uti loco q tn̄ nō sit stella. vnde dic se nō
che nulla se perde dala parte ouel saccende
q nō uanescit splendor ibi ubi icipit a
et esso .s. subitus ignis dura pocho. sic
p3 ad sensum. Et hic nota q iste subi
tus ignis vocatur a phō assub. siue ste
lla cadens etc. ¶ Nel ciel parti hic autō
exponit et declarat vnum dictum suū
q.n. dixerat q vnū astrū cucurrerat
ad pedem crucis. corigit illud dcm et
dicit q nō cucurrit s3 uisū est cucurrere.
q radius splendoris eius descendit ad e
um p lineam rectā. dic g° ne la gēma .i. ste
lla illa .s. aia preciosa se parti dal suo nastro
.i. a loco suo cornu destro crucis i quo erat.
ma tra uscorse p la lista radial .i. p lineam
splendētem sui radij. Et declarat transc
ursum ipius splendoris p simele dicens
che parui fuoco dietro ad alabastro. Est n.
alabastrū gemus marmoris lucidissimuz
p cuius supficie pp eius pinguedinē discurrit
ignis sicut supiectū. ut dcm est de flāma
urente plantas simoniacorum decimo nono
caplō inferni et de isto lapide ponitū in vn
guēto qđ dr̄ alabastrū de quo in euāgelio.
Et hic nota quod cōparatio supius fca ē ppa.
primo q aia eleuata in celum calore so
lis iustitie dei et stella opatur igni elleua
to in altum calore solis mālis et sic ille
ignis est vapor accensus splendens ita r
ille spūs erat ardens et rutilans et sic tal
lis uapor ut stella cadens et tam nō est ita
ille spūs uisus ē discurrere. et tn̄ nō fuit
ymo splendor eiū. ¶ Sipia hic autō ostendit
q gratanter iste spūs recepit eū et primo
ostendit qualem se ostenderit i vita p
similitudine cōuenientissima ad cuius inte
lligentiā est pnotandū q sicut fingit r
virgilius vj eneydos. Eneas ut sepe
dcm est descendit ad īfernū viuens du
ce sibilla sicut tactū est scđo caplō ifern

¶ Assub.

¶ Cacciaguida antiquꝰ
pdecessor dantis.

et purgatorii capitulo. Et cum pervenisset ad
campus helisium amenum et iocundum in quo
stant anime illustrium virorum reperit Anchi
sem patrem suum. qui cum summa alacritate
cepit eum. Ad literam dic quod autor lombra ancon
chise. i. anima que appellatur umbra apud infer
ros. ut sepissime patuit in inferno et pur
gatorii. si porse si pia. i. tam benigna erga
eneam filium suum. sic supple nunc iste spiritus
fecit erga me quando sacorse de figlio. scilicet
enea dicens venisti tandem. in eliso. i.
in campo piorum. Et hoc dico si nostra ma
gior musa. i. si fictio virgilii qui est summus no
strorum poetarum latinorum. scilicet maior me quia
fuit meus dux doctor et magister. et tamen
discipulus in terdum excedit magistrum
ut Aristoteles platonem et homerus pronapidem et
ita de multis merita fede. q. d. si credendum
est virgilio excellentissimo poete qui
fingit hoc de enea qui in vita descen
dit ad infernum moraliter intelligas ad cogni
tionem et expulsionem viciorum. Et hic nota
quomodo dicta similitudo est propissima. sic enim Eneas
descendit ad infernum duce sibilla ita dan
tes ascendit ad celum duce beatrice et sicut
Eneas reperit patrem suum senem ita dantes
reperit antiquum predecessorem suum. et sicut
eneas reperit patrem in campo ameno
et luminoso in quo erant anime illustres
virorum sapientum et proborum ita dantes reperit
istum suum maiorem in campo spatiosissimo
celi delectabilissimo et luminosissimo in
quo sunt anime gloriose sapientissimorum
bellatorum sicut in spera martis. et sicut anch
ises recepit letissime eneam diu ex
pectatum ita cacciaguida iocundissime
recepit dantem diu desideratum. et sicut
anchises predixit enee multa utilia per
que esset premunitus contra occursum ini
micorum ita cacciaguida predixit multa salu
bria danti per que esset precautus et provisus
contra impetum adversorum et adversari
orum suorum. sic omnia hec clare patebunt
infra. Et sic potes perpendere quomodo
autor noster circumspectissimus scivit facere
de alieno suum quod est dificile ut testa
tur horatius in sua poetria. O sangius.

Hic autor describit actum sive orationem
comendatoria cacciaguide ad se. dicens quod
ille spiritus pre nimio gaudio, prorupit in hanc
laudem autoris. o sanguis meus. et cetera.
Ad cuius dei enucleandam sententiam est firmiter
notandum. quod aliqui periti visi sunt subtiliter
exponere istam literam. dicentes autor non
intelligit istam literam. nec ego intelligo. quod
autor non intelligat, probat intentum per
dictum ipsius quia dicit in litera quod non intelle
xit cum ita locutus est, profunde. Sed certe
ista est mala excusatio ignorantie. immo
autor bene intellexit ista verba et ego et
bene intelligo. illud autem quod adducunt
ad probationem sui dicti directe facit contra eos. Nam
autor bene dicit paulo infra. quod ipse spiritus subi
unxit quedam, profunda que ipse autor non inte
llexit. sed ex hoc non sequitur quod non intellexerit que
dixerat ante. immo per contrarium expresse presuppo
nit quod intellexerit verba prima et sic taliter ex
ponentes recte contradicunt litere et intentioni
autoris. hoc prenotato. nunc exponamus lite
ram. dicit cacciaguida autori. o sanguis m
eus. i. o fili mi dilecte quia autor descen
dit de sanguine eius ut statim dicet et
ipse. o gratia dei super infusa tibi. i. de sup
scilicet a celo missa tibi. tibi dico. sicut cui. i. tam
quam illi cui Ianua celi. i. porta celi. est sup
ple. bis reclusa. i. apta umquam. i. aliquando. quia
scilicet porta celi est apta nunc tibi semel quia venis
in corpore ad celum ex spirituali gratia. et ve
nies iterum. scilicet tempore mortis. nam sic conce
ssum est tibi viventi venire ad celum cum car
ne non est credendum. quod tibi venienti si
ne corpore denegetur maxime cum autor
dixerit supra capitulo ... do non si sente senecia ri
tornare. ¶ Cosi hic autor ponit effectum
illius orationis dicens qualis factus est
ad verba eius. unde continuans dicta dicen
dis dicit quel lume. i. ille spiritus luminos
us cosi. i. ita locutus est cum summa effecacione
onde io mattesi al lui. i. attente respexi et
notavi ipsum. et dicit possia vuolsi il viso a
la mia donna. ac si vellet dicere scire dominus
quis est iste. qui facit michi tantum festum. et
qui predicat de me tam optabilia. Et se
quitur e stupefacto fui. ex re subita et

M. P. C.
Q. F.
S. P. D.
Cum Romae
ad Pannan-
ny essem,
scis da me
vexerunt,
me quaerens
ut ipsos, et
tuas esse
omnes cu-
rarem, quod
ego libentis-
sime factu-
rum eis pro-
misi et facio

mirabili. quinci. i. ex parte illius spiritus equivi. s. ex parte beatricis declarat sudens quare. che un riso. i. leticia ardea dentro agli ochi soi in quibus maxime eminet decor eius. et dicit tal. i. tam super excellens ch'io pensai tocar lo fondo de la mia gratia et del mio paradiso. i. pervenisse ad finem gratie michi concesse a deo et mee beatitudinis. q. d. visus est sum michi esse plenus beatitudinis. co i miei. s. occulis intellectualibus. Et nota quod autor apte fingit hoc innuens quod beatrix valde valde letatur de laude et commendatione alumni sui quibus merebatur paradisum. et vere merebatur paradisum. qui tam alte tam pulcre describit ipsum poetice ad manifestandum gloriam dei. vel verius quia autor ex hoc magnificat et extollit stirpem suam. quod est summe delectabile. sic ipse autor testatur in principio capituli proxime sequentis. ¶ Indi audir. Ista est secunda pars generalis in qua dictus spiritus regratians deo letatur de adventu expectato autoris et offert se petitionis sue. Et autor excusans se regratiatur illi et petit quis sit. Et primo autor premittit altam locutionem et non intelligibilem illius spiritus dicens Indi. i. post dicta verba. lo spirito. s. cacciaguide giocondo. i. hylaris et delectabilis. ad udir. quia letum et delectabile erat autori audire illa verba o sanguis meus. et a veder. quia letum et delectabile erat autori videre illum antiquum patrem sui sanguinis in habitu et actu pio et paterno de quo dictum est. Alii tamen construunt sic lo spirto giunse in supple giocondo ad udir. s. ipsum spiritum dicentem verba tam blanda. e a veder. s. beatricem. sive pulcritudinem occulorum beatricis. al suo principio. s. predictorum verborum o sanguis meus. Sed prior constructus est melior. cose ch'io non intesi si parlo profundo. q. d. quod verba eius non fuerunt intelligibilia. Et assignat causam quare non intellexit eum. dicens quod hoc non fuit ex intentione loquentis sed ex infirmitate audientis. Unde dicit ne misi nascose. i. ille spiritus non occultavit se michi loquendo. per eletion. i. ex voluntate. q. d. non de industria. non data opera fecit hoc ma per necessita. et ecce quomodo. che 'l suo concepto. i. eius mentalis locutio. si sopra pose al segno di mortali. i. superavit voces nobis intelligibiles. que voces sunt signa conceptionum mentalium. q. d. quod fuit locutus de tam alta materia quod transcendit facultatem humani intellectus viventium in ista vita mortali. ¶ E quando lo. Hic autor ostendit quomodo dictus spiritus post tale altum loqui non intelligibile cepit loqui intelligibiliter et regratiatus est deo de gratia concessa autori. Unde dicit la prima cosa che per mi s'intese. quia alia verba profunda non intellexerat. fui o trino o uno. s. o deus qui es trinus in personis et unus in substantia. benedetto sii tu che sie tanto cortese nel mio seme. q. d. qui tam large donasti gratiam isti de sanguine meo. Et hoc dico dixit. e quando l'arco de l'ardente affecto. i. postquam intellectus vel locutio magis affectionis suo si fogato. che 'l discese il parlar. in ver lo segno del nostro intellecto. quia s. cepit condescendere ad verba intelligibilia et comprehensibilia ab humano intellectu Et hic nota quod autor tacite vult dare intelligi quod ille spiritus facta mentione de gratia data autori et de eius adventu ad celum locutus fuit alte discernens de divina gratia quia profundam materiam impartitur et infundit hominibus et ita subtiliter et profunde quod non potuit ipsum intelligere. sed postea descendens ab illo summo eloquio cepit loqui magis basse ita quod poterat intelligi. ¶ E seguio hic autor ostendit quomodo regratiatione facta primo trinitati ille spiritus fecerit orationem suam ad ipsum autorem ostendens perfectionem illius. Unde dicit e seguio. i. ille spiritus deinde locutus fuit sub hac forma verborum. Ideo quorum verborum intelligentiam quia amisti

sunt male in tellecta est p̄notandū q̄
iste spūs nō uult aliud dicere senten
tialr̄ in effcū. nisi q̄ dantes nūc adi
pleuerat desiderium suū ueniēdo ad
celum. q̄d expectauerat diu ⁊ cū mag°
desiderio istū aduētū quē p̄uiderat in
speculo ueritatis. in quo beati uidēt, ue
ra ⁊ futura mlta. sic tociēs iam patuit
⁊ patebit in libro isto Nūc uide literam.
q̄ satis difficilem ⁊ obscurā declara ⁊ ↄ
strue sic. O figlio tu ai soluto. i. adim
pleuisti grato e lontan digiuno. i. lō
gū ⁊ letū desideriū meū. q̄d in desider
aui uidere te hic. sic p̄uiderā in deo. Vn̄
dic leiuniū dico. tracto legendo. s. per
me del magno uolume. i. de libro di
uino profunditatis in quo ego legerā
te huc ascensurum. in illo. n. oīa x
sc̄pta sunt ī mutabilr̄. Vn̄ dic doue no
simuta mai biāco ne bruno. q. d. in
quo nūq̄ fit mutatio ul̄ alteratio ali
qua. q̄ ibi nō cancellatur nō additū
nec detrahitū quicq̄ sic in libris n
mortaliū plenis mendatijs ⁊ errorī
bus multis. ⁊ ī hoc arguitur ignorā
tia dicentiū q̄ scriptura librorū tāto
debet ēē de albo q̄tum de nigro. q̄
hec nō hr̄t locum hic ubi autor loq̄t̄
de eterno ↄsilio dei. Et dic dentro
a questo lume. in chio ti parlo. dicūt
aliqui. i. intra planetā martis quiē
corpus rutilum luminosū s̄ istā
expoiō uideatū uā ⁊ satis ↄsona
est tn̄ nimis larga iō dicatur uerī°
⁊ p̄p̄rio. dentro a questo lume. i. ista
lumīe q̄d me circundat. q. d. in aīa
mea. i qua diu fuit desideriū p̄dcm̄
Et subdit merce di colui. i. media
te auxilio beatrīs. che ti uesti le pen
ne al alto uolo. i. que induit te alas
speculationis ⁊ ↄtēplationis ad altū
uolatū celi. q. d. que fecit te habilē
⁊ potentē ad in teligenda diuina. i
Tu credi. In hac parte caccia guida
intendit ostendere autori quō si
gularis amor mouet eum ad faci
endū sibi singularē leticiā differ

rentem ab alijs aīab;. que sūt in illi
glia. ⁊ p̄mo excusat autorem. q non
perpendit de hoc. Ad huiu litere intel
ligentiā q̄ fortis nr̄ ē prenotādū q̄
spūs iste breuiter ⁊ sumatī colligit
oppinionē autoris quā hr̄t de oībus
aīab; illis p̄p̄ q̄ excusatū si ignorat sp
iritualem causam maioris sue letiae
sūma itaq; itentiōis est ista. tu cre
dis. q̄ aīe beatorū uideāt affetionem
hoīnū anq̄ exp̄mat ↄ lingua. que co
gnitio est data nobis a deo. qui ē prin
cipium nr̄e sciē. ⁊ a quo ipā deriuant
sicut unū est p̄ncipium numerorū et
ab ipō deriuāt quiq; ⁊ sex. i. nūī pare
⁊ dispares ⁊ ita est causa q̄r nō peti a
me quis ego sim ul̄ q̄r ego uidear tibi
letior ceteris. Nūc ad lrām dic cacciagu
ida tu credi chi toi pensen mei ame. i. flu
āt ⁊ ad me. ita q̄ l mei nō est ibi, p nomen
s̄ ūbū di quel che p̄mo. s. deo a simili si
come il cinq; el sei. i. nūs par ⁊ impar
raia dal un. i. radiat ab uno. q. d. sicut x
oīs nūs deriuatur ab unitate ut ait bo
etiū. ⁊ dic se si cognose. i. si cog̊scitū nūs
quinaīus ⁊ senarius nō cognoscitū nisi
p̄ unitatē q̄ est radix omīs. Et subdi
epero. i. ī deo q̄ credis nos oīa scire
cogitationē tuā nō dimādi chi o misia
e per che io para piu gaudioso. i. nec pe
tis quare uidear facere tibi maius fe
stū che alcun altro. s. spūs. di questa tu
bagna. i. istorū militū xp̄i belicosorū.
Tu credi il uero. hic autor iustificat ī
gnorantia autoris p̄p̄ eius oppinioē;
uerā ⁊ petit ut exp̄mat ī tentioē;
suā. Vnde dic tu credi el uero. i. tu ha
bes ueram credulitatē de hoc q̄ ī rei ueri
tate hēm° hoc adeo ut p̄dicatur. che i men
ori. i. qui hn̄t minorem gradū glorie
scdm̄ parua merita. e i grandi. i. q hn̄t
maiorem gradū scdm̄ eorū magna et
excellentiora merita di questa uita. s.
eterna. miran nelo speglio. i. in deum
tanq̄ ī speculum in quo reluct omīs
ueritas Vn̄ dic in che. i. ī quod specu
lum tu pandi il pensier prima che pēsi

reest explicas cogitamen prius quam cogites. i.
quia scilicet res et cogitationes sunt manifeste et
presentes sibi ante quam fiant et habes expe
tiam de hoc quia vides quod ego descendi ad te
quia preuideram in deo cogitationem tuam Et sub
dit. et quamvis ego videam tuum votum et iam habeam
responsionem paratam. ad ipsum contentandum
mihi dominum volo quod proprio ore tu exprimas ut
magis adimpleatur velle tuum. dicit ergo
la voce tua sicura. i. sine timiditate. i.
balda e lieta. quamvis nomen cognoscas. *suo*
ni la volunta. i. sonando detegat. *soni el di*
sio. i. sonando appareat desiderium illius vol
untatis. *a cui la mia risposta e gia decreta*
i. preparata et deputata quia iam scio quid velis
et quid desideres. Et assignat causam quare
dicens *per che l sacro amor*. scilicet tuus quem
habes ad sacra et ad me sacrum et sacratum po
ema. *in che*. i. in quo amore tuo. *io veglio*
i. vigilo *cum perpetua vista*. q. d. continue
et semper video in speculo dei. et diu
vigilavi expectans istud festum. unde dicit
e che ma seta di dolce disiar. i. et qui amor
accendit in me dulce desiderium tui *s'adem*
pia meglio. i. plenius et perfectius quiete
tur vel dic et melius. *s'adempia meglio*
scilicet amor meus sacer. quia quod preuideram in deo
futurum nunc videbo actu presens. et audiam te
desideratum. *Io mi volsi*. hic autor ponit
responsionem suam ad dicta dei spiritus. et primo ost
endit quomodo petiuerit licentiam a beatrice quia
melius disposuit eum dicens *Io mi volsi*
a beatrice sine cuius consensu nichil agebam.
Et continuo obtinuit quod tacite petebat. i.
unde dicit *e quella udio pria ch'io parlasse*. q.
d. preuenit petitionem meam quia preuiderat in
tentionem meam unde dicit *et arosemi*. i. addidi
mihi aliqui tamen textus habent *arrisemi*. sed hoc ac
cidit propter ignorantiam ydiomatis sicut et in multis
locis et vocabulis istius libri *nam arosemi*
est vulgare florentinum. *un cenno*. i. tam let
tam coniunctam oculorum. *che fece crescer la*
li al voler meio. i. addit desyderium vo
luntatis mee. *Poi comincia*. hic autor
facit responsionem suam. et primo confirmans dic
tum cacciaguide ostendit quod paritas et equa
litas quam vidit in omnibus et singulis illius conste

llationis non permittebat eum credere quod ipse ma
gis quam alius afficeretur ad eum. dicit ergo *poi*
scilicet fere auditum ex consensu beatricis *comincia*
ar cosi supple loqui et dicere ante quam pete
rem quid volebam scire ab eo *l'affetto*
el senno. i. affectio et sapientia vestra. *si fece d'un*
peso per ciascun di voi. i. equa lance af
fecerunt mentem meam. quia scilicet nisi fuistis
omnes equales in affectione et sapientia. et hoc fu
it *come la prima equalita m'aparse*. di
xit enim supra in principio huius capituli. quod beni
gna voluntas imposuerat silentium illis spi
ritibus concorditer et pariter et requirentium ab auto
re. et ex hoc autor non mouebatur plus ad v
num quam ad alium. Et subdit autor rationem tante
paritatis dicens quod habent talem equalitatem ad
vno lumine. unde dicit *pero che l sol*. i. deum. *che*
v'alumo e arse. i. qui illuminauit et accen
dit vos sicut sol sydera sua. *col caldo et con la*
luce. i. cum amore et sapientia. *e si iguali*. scilicet in
vobis singulis *che tutte somiglianze sono sc*
arse. q. d. non possum adinuenire dignam similitu
dinem vel comparationem ad exprimendam tantam
et tam mirabilem paritatem in beatitudine. *Ma*
voglia hic autor intendit regratiari dictus
spiritui de singulari festo quod iam ostendit sibi
ex signis et verbis. Et primo excusat se quod non
potest facere condignam regratiationem verba
lem ideo regratiatur sibi corde tenus non verbo
tenus. nunc vide literam et expone que fere
ab omnibus est preuisa et pessime intellecta di
cit autor *Ma voglia e argomento ne mortali argomen*
to. i. voluntas et facultas in hominibus *son pe*
nnuti in ale diversamente. et verum dicit. quia volun
tas humana. maximas habet alas quia multa
vult. ymo omnia ymo impossibilia. sed potestas
habet alas minimas et penas diversas a volun
tate quia homines nec sunt nec possunt assequi
quod volunt. per argumentum faciendi aliquid.
vel talis nescit se argumentari. et dicit
per la cagion ch'a voi e manifesta. q. d.
vos beati bene scitis causam quare voluntas
et potestas sunt diverse in hominibus. sed non in
vobis. quia velle et posse non differunt in eter
nis. unde subdit. *ond'io che son mortal*. i.
homo *mi sento in questa disagguaglianza*
reest in imparitate. quia scilicet potestas non

corespondet uoluntati. q. d. habeo bonum uelle. sed non scire nec posse regratiandi vobis secundum qualitatem beneficii mei. vnde dicit ego. s. qui sentio mei potentiam et insufficientiam non regratio alapaterna festa. i. lete gratulationi quam in paterna affectione fecistis. se non col core quia plus possum animo quam lingua. ben hic autor nunc aperit desiderium suum uisa oblatione facta supius ab illo spiritu petit quis sit vnde dicit ben supplico io ate. i. supplicatione peto ouiuo topatio. i. o preciose spiritus quem autor uocat topatium quia lapis est. che tu ingemmi questa gioia pretiosa. i. qui exornas istum planetam martis. qui est iocale pretiosum producendo tam claros et illustres viros in mundo perche mi facci del tuo nome satio quia. s. multum desidero scire, propter ea que uidi et audiui in te.

¶ O fronda mia. ista est tercia et ultima pars generalis in qua dominus cacciaguida, propalat se et mutacionem sue ciuitatis florentie. et primo autor ponit responsionem illius ad peticionem suam describentis se a principio cognationis. vnde dicit autor ille caciaguida fenmi cotal principio rispondendo. s. o fronda mia. i. o filii mi que ex meo genere descendisti sicut planta uirens ex arbore uetusta. et dicit in che io compiacemi utitur uerbis euangelii in quibus deus pater dixit de filio hic est filius meus dilectus in quo bene michi complacui. i. pur aspectando. s. aduentum tuum ad celum. Io fui la tua radice. i. primum de stirpe tua cuius ego sum stipes. ¶ Posia dice autor ostendit quod dominus spiritus describit genologiam suam per gradus consanguinitatis ut ostenderet quod erat ancessor primum eius. quod dominus, prosapie seriem ordinatius cognoscendum. est presciendum quod iste dominus caciaguida habuit vnum filium nomine aldigherium ex vxore sua et cetera. Hunc adhuc dicit autor et ille caciaguida poi comincio supple dicere manifestato stipite cepit manifestare plantas siue ramos qui cresceuerant ab illo Et primo incepit a filio suo a quo facta est denominatio totius cognationis autoris dicens. Quel dachui si dice tua cognacione. i. a quo denominatur tua prosapia aldigheriorum qui fuit homo elatus animo sic commisit

C. n. originem dantis

sunt uiri nobiles. vnde dicit cento e piu anni cerchiato il monte. s. purgatorii in la prima cornice. i. in primo circulo purgatorii in quo puniuntur superbi portantes saxa grauissima in ceruice circuendo montem inclinati ad terram propter ponderis grauitatem cento anni e piue quia iam sunt plures centum annis ex quibus mortuus est et punitus propter vitium superbie. fue meo figlio uocatus aldigherius ut iam dictum est et fue tuo bisauo. i. proauus Et hic nota quod eodem nomine uocatus est pater autoris. fuit. n. dominus aldigherius iuris peritus. Et siudit ben si conuiem che tu li raccorci. i. abreuies la lunga fatica. i. laboriosa et longam penam quam luit iam ultra centum annos. laboriosissimum. n. est saxum ingens tanto tempore portare tanto. et dicit co l'opere tue. puta orationibus helemosinis ieiuniis et similibus que fiunt in suffragium animarum defunctorum. Et per hoc nota quod ipsa anima beata non potest breuiare tempus pene filii. ymo est opus auxilio hominum qui sunt in prima vita. ¶ Fiorenza hic cacciaguida intendit describere mutationem morum sue ciuitatis et ut cautius reprehendat florentinos premittit honestum et tranquillum statum suorum ciuium in quo ipse natus est. Ad cuius euidentiam est prenotandum quod in millio centesimo quinquagesimo quarto. florentia erat minor quam modo sit duabus partibus fere sicut apparet ex ueteribus muris. et erat habitata a gente non tam maliuola et sagace sicut modo. conturbatur. modico non discurrebant per mundum reportando domum diuersos mores consuetudines et fogias. in uestibus cibis et omni modo viuendi. ut statim patebit. nunc ad literam dicit caciaguida Fiorenza. prima nostra. si stava in pace. ubi nunc habet bellum et bellum ciuile. sobria. s. in victu ubi modo est intemperans pudica in uita et honestate ubi modo est impudica lubrica et inhonesta dentro dalle mura anticha. i. intra menia sua prima. habet. n. florentia tres circulos vnum interiorem altero sicut quam fuit diuersis temporibus ampliata. sicut et bononia et padua modo in interiori circulo est abbatia monachorum sancti benedicti. cuius ecclesia dicitur santus Stephanus. vbi certing

¶ n. nomen patris dantis

Boccacius de certaldo.

N. de florentia.

ordinatius pulsabantur hore quam in alia
aliqua ecclesia civitatis quamvis tamen hodie est
satis inordinata et neglecta. ut audivi dominum
audire venerabilem preceptorem meum boc
catium de certaldo legentem istum nobil
em poetam in dicta ecclesia. ideo dicit onde la
.i. aquo circulo interiori scilicet ipsa floren
tia toglie anchora e terza e nona et sic de
aliis horis. Non avea hic cacciag
uida incipit renarrare de pravationem
morum modernorum florentinorum percurrens va
nos gestus mulierum suarum dicens ipsa in
florentia tempore meo non avea chaten
ella quia tunc domine florentine non portabant
iocalia monilia et talia circa pectus bra
chia. sicut modo. et hoc etiam fit alibi non coro
na. non videbantur tunc florentine regine
sicut nunc. ibi et alibi. nec istud novum. Na
lucanus idem dicit de corona romanarum
non donne contesate quia non portabant calci
amenta contesiata more vilium femin
arum. sicut nunc. sed hodie portant pictas
ad calceos. quod turpius. Non cintura .i.
argenteam auratam. sicut nunc sed certe hodie
portant cinturam ex magantis sive plis
contextis che fuosse a vedere piu che la
persona .i. plus quam persone dignitatem q. d.
ultra decentiam status et conditionis ea
rum. quia tunc fornaria non portabat pe
las in calceis. sicut modo ibi fatuitur veneti
is et Janue. Non faccea hic caccia
guida describit superfluo ornatu mulie
rum florentinarum. Nunc describit nimium
sumptum dotium carentem. et dicit quod pater
non sollicitabatur circa filiam nascentem.
quia non maritabantur tunc tam cito. nec da
bantur tam magne dotes sicut nunc. unde
dicit la filia non faccea ancor paura al
padre nascendo quia quicquid pater habet
vadit in dotem filie. Et reddit rationem
dicens che 'l tempo e la dote non fugia quin
ci et quindi la misura. Sunt bene intel
ligere istam litteram quia communiter est ma
le intellecta. ideo quod reddas singula sin
gulis et construas sic che 'l tempo non fu
gia la misura quinci .i. etas puelle non
fugiebat mensuram ex una parte. sicut nunc

Nam puelle solebant nubere in vigesimo
vel vigesimoquinto anno nunc nono vel no
no vel undecimo. similiter e la dote non fugia
la misura quindi .i. ex alia parte sicut nunc.
Et hic nota quod ligurgus fecit legem ut fe
mine nuberent sine dote. tamen secundum iura
civilia et canonica melius est quod dos detur.
quia solebat unus prudens civis dare filie
sue in dotem ducentos vel trecentos aureos.
Nunc autem dat duo milia et mille quingen
tos. et hic nota quod licet dos detur femine propter
onera matrimonii sustinenda. tamen super
flua dos non laudatur quia destruit domum.
ymo ligurgus rex inter alias leges su
as mandavit. ut mulieres sine dote
traderentur viris et c. Non avea hic ca
cciaguida describit luxum florentinorum in
amplitudine stantiarum et mollitie supp
ellectilium. dicens et florentia tempore m
eo non avea case di famiglia vote. ex
ponunt aliqui. quia tunc nondum erant facte
expulsiones partium. que postea facte sunt
sepe. et recenter erant facte tempore illo, sed ista
expositio licet videatur consona non tamen est ve
ra. quia licet facte essent iste expulsiones tamen
ita germinat florentinorum semen quod flo
rentia erat decuplo plus repleta genti
bus isto tempore in quo loquitur quam tempore ipsius
cacciaguide sicut ipse met dicet in sequen
ti capitulo ideo exponatur et verius quod hoc
dicit quia tempore suo stabant due et tres fami
lie in una angusta domo. nunc autem e
contra unus florentinus cum uxore et duobus
filiis tenet palatium amplum. in quo com
mode starent .x. familie. Et subdit a
mollitie camerarum superflua per exemplum
sardanapali. Ad cuius evidentiam est
presciendum quod Sardanapalus. sicut scri
bit Justinus et c. Et eustratius super librum
ethicorum Ad litteram ergo dicit Sardanapalo
non era giunto ancor .i. nondum perve
nerat florentia mollities sardanapa
li a mostrar cio che 'n camara si pote.
Nam sardanapalus fuit studiosissi
mus circa muliebres molities inve
niendas fuit enim primus qui invenit usum
culcitre et plumarum. modo ad propositum

N. de ligurgo.

N. de venetiis et Janua.

N. de moto m...
... roma.

N. de monte
ucellatorio
... florenza

N. de sardanapallo
luxuriosissimo

Cn. de monte malo ex roma.

Cn. de monte vccellatorio ex florentia

uult dicere cacciaguida quod tempore suo non erant florentie illa ornamenta et preparamenta camararum que sunt modo. nam non credo quod sint in mundo camere delitiose et superfluitatis plene nisi florentie. vnaqueque. n. uidetur camera Regine. Omnia ista instrumenta sunt incitamenta ad libidinem.
Non era hic cacciaguida describit ambitum florentinorum in sumptuositate altissimorum hedifitiorum. et ad intelligentiam huius litere est breuiter prenotandum quod sententialiter uult dicere quod tempore suo alta palatia et menia florentie nondum superabant hedifitia rome. hec autem indicat per duos montes quorum unum est circa urbem romam alonge. alter ciuitatem florentie dicens monte malo. hic est mons extra urbem distans. in uia per quam ducebantur olim triumphi. ex quo monte prius uidetur roma tota. non era ancor uinto dal nostro uccelatoio est autem vccellatorius mons extra florentiam distans per .v. miliaria in uia qua ducit Bononiam et Romandiolam. de quo monte euntibus florentiam primo apparet ipsa ciuitas. uult ergo dicere. quod mons florentinus nunc uincit montem romanum. quia .s. uccellatorius ostendit sub se maiora menia florentie quam mons malus menia rome. est tamen uccellatorius mons sterilis aridus et siluestris. sed malus est fertilis uiridis et domesticus. et cetera. Et prenuntiat ruinam et destructionem edifficiorum florentie dicens che. i. qui mons malus cosi sera uinto nel calo. i. in declinatione et lapsu hedificiorum ab ipso uccelatorio come e uito nel montare. i. in exaltatione. uult dicere quod sicut mons malus uictus nunc ab uccelatorio. qui ostendit maiora hedifitia florentie quam mons malus Rome ita in breui uincetur ab eo in ruina. quia .s. cito ueniet tempus in quo mons uccellatorius ostendet maiores ruinas et domorum in terra florentia. quam modo mons malus ostendat in terra urbem romam. in qua tamen sunt multe et maxime ruine. Et nota quod autor loquitur hyperbolice mordaciter increpans superfluitates. florentinorum quia in rei ueritate edifitia florentie non

sunt similia romanis. nec propterea poterit esse ruine similes. sed ecce omnia faciunt cursum suum. vbi nunc babilonia superba. troya magna. Roma potens. Bellincion hic chacciaguida laudat antiquum habitum honestorum uestimentorum notans aliquot ciues bonos et graues. vnde dicit uidio belli cion berti. Iste fuit nobilis miles et bene moratus de rauignanis de quibus dicetur plenius in capitulo sequenti andar cinto di coio ed osso. quia gestabat cinturam ex simplici corio cum fibulis et ornamentis osseis non de serico uel argento auratam gematam et smaltatam sicut nunc. Et subdit e uidi e go la donna sua .s. vxorem dicti militis uenir dalo specchio. senza el uolto de pinto .i. sine facie fucata. ymo inquinata.
E uidi notat alios dicens E uidi quel dei Nerli nobilis ciuis de Nerlis de quibus dicetur sequenti capitulo. E quel del uecchio Alius bonus popolanus pure viuentes sine pompa uana uestium esser contenti ala pelle scoperta. quia .s. portabant et clamides de camossa sola pelle sine aliquo panno Et dicit le sue donne al fuso e al pennecchio. i. uidi vxores eorum contentas fuso et pensa quod hodie non faciunt florentine ymo uacant fuco non fuso. de quo cultu uideas quid scriptum est purgatorii capitulo .xxiii. si scire uelis. O fortunate hic chacciaguida uolens dampnare discursum florentinorum qui hodie discurrunt per totum mundum cupiditate ducti commendat illud tempus tamquam felix et uitupat presens tamquam infelicissimum. vnde exclamat o fortunate. o. i. dico illas fortunatas quia uis in paupere habitu et statu, habebat pefferum. dicens. ciaschuna era certa di sua sepultura. quia unaque que expectabat in patria sua inter parentes consanguineos et notos. et de quo dicens. e nulla .s. mulier florentina era anchor diserta nel letto. quia non diu erat derelicta a uiro remanens sola et frigida in lecto et dicit per francia. quia .s. uiri eorum non dum discurrebant per mundum. quia florentini non ibant in franciam flandriam Angliam burbuntiam sicut nunc. q. d. cum florentini nunc

generalr peregrinet per totum et stent diu extra
patriam et alii per totum tempus vite si uxores
eorum secutum eos moriuntur in aliena patria
infelicitate sepe conducatur, proverbialiter ali
ena terra bñ vivus male obis si uxor non
secutur remanet vidue viros hñdo. et sic
utrobique sunt infortunate. ergo bene ille
antique erant fortunate. Aliqui tamen expo
nunt e nulla era disfta. s. auro suo mortuo
per franza. i. p lilio armatura regum francorum
q. d. non parcialitate. sed prior expositio melior est
licet utraque sit vera. Luna hic cacciaguida
describit honestas solicitudines et convenien
tes occupationes antiquarum que vacabant
circa curam filiorum et rei familiaris dicens
luna. s. mulier vegghiana al studio di la cu
lla. i. filiorum vagientium in cunabullo et dicit
cusava la dioma. s. maternum linguagium. s.
lanina. nana consolando. s. ipsos infantulos
evigilantes. Laltra traheudo la chioma ala
rocha. i. trahens filum a colo. q. d. filando
favolegiava con la sua famiglia. i. confa
bulabatur di troyani di fiesoli e di Roma
dicentes quod iste fuerant. tres. nobiles civi
tates in mundo. et de duabus quidem verum
dicere poterant. et de tertia. s. fesulana. i
recte fabulabantur. quia ista numquam fuit alic
uius motus. Seria hic ultimo cac
ciaguida. vult dicere et ut breviter concludam
pauci pravi viri et mulieres illo tempore fui
ssent habiti pro miraculo in civitate. sicut nunc
ergo pauci virtuosi haberentur florentie et nominat
duos modernos vitiosos florentinos unam
feminam alterum virum et duos antiquos ro
manos virtuosos. unum virum alterum
feminam. Ad cognitionem prime mulieris est
presciendum quod ista Ciandella fuit nobilis mu
lier florentina de stirpe illorum de la tosa. que
fuit maritate in civitate Imole cuidam lito
de alidosiis fratri domini alidosii qui olim astulit
Imolam bononiensibus cum machinardo pagano
ut alibi dictum est. de ista possem multa
et vera referre quia audivi ab optimo pa
tre meo magistro compagno qui diu leget tan
tam laudabiliter quam utiliter iuxta dom
um habitationis predicte domine. Ergo quia aucto
posuit istam, pro prava muliere dicam aliquid

iocosum de ea. hec siquidem mulier fuit arro
gantissima et intollerabilis. ibat per domum cum
bireto in capite more florentinarum et bachulo
in manu. nunc verberabat famulum nunc quoqu
um. accidit ergo semel quod cum ivisset ad missam
ad locum fratrum predicatorum de Imola. non longe
a domo eius quidam frater predicabat a casu
Et cum nulla domina assurgeret sibi Cianche
lla accensa indignatione et ira. cepit inice
re manus atroces nunc in istam nunc illam do
minam lacerando vim crines et tricas alti
bindas et velamina. aliqui non patientes ce
perunt reddere sibi vicem suam. ex quo orto
magno strepitu cum clamore in ecclesia vi
ri circumstantes audientes predicationem ce
perunt omnes fortissime ridere et ipse predi
cator similiter et sic predicatio fuit soluta
et finita risu. Quid ultra. hec mulier de
functo viro reversa est florentiam et ibi fuit
vanissima et multos habuit procos et multum lubrice
vixit. Unde ipsa mortua quidam frater simplex
predicans super funere eius dixit quod inveneb
at in ista femina unum solum peccatum. s. quod ad
erat populum florentie. Nunc ad literam dicit ca
cciaguida una Cianghella. i. una tam pra
va et vana mulier silis ei. un lapo saltare
llo. i. tam temerarius et pravus civis sicut
fuit dominus lapus de salterellis de florentia.
Iste siquidem fuit iurista vir litigiosus
et linguosus multum infestus auctori tempore
sui exilii. seria tenuto tal meraviglia allo
r. s. inter tot temperatos et continentes. qual
or seria cincinato et corniglia. q. d. sic r
ecte nunc mirabile videre in florentia inter tot
viciosos unum civem similem cincinato et u
nam mulierem similem cornelie de qua dic
tum est .vi. capitulo huius paradisi. fuit enim
vir parcissimus amantissimus rei publice
de cuius laudibus multa scribit titus livi
us li. dec. i. inter alia quod vendidit agrum et con
tempsit dignitatem ... quorum animum contra
rium fatuit florentini. Cornelia autem de
qua hic loquitur Autor fuit filia Magni Scip
ionis affricani que vocata est mater gracco
rum. mulier magnanima et pudica que n
umquam transvolavit ad secundas nuptias de qua
Titus livius libro. A cosi facto hic cacci

guida descrbit. suã natiuitatẽ dicens q̄ nat᷒
est i tam bene cõposita ciuitate ⁊ tam feli
ci etate. xiii. diẽ maria chiamata i alte gri
da. q. d. mater mea i uocãs mariam altis
uocib; sicut est de more mulier; xpianã
rum mi dee. i. pepeŕt me ciuẽ acosi ripo
sato uiuere dicitadini. sine bello. acosi be
llo. s. tam ciuili ⁊ ordinato. acosi fida cita
dinancia nõ fallebat fidem sic nũc. Et
sudit descrẽbens se a secta ⁊ noĩe. esu cri
stiano etcacciaguida nelanticho no stõ
batisteo. i. in loco batisimi nr̃i q̄ oli fuit
templũ martis sic iam sepe dictũ est
⁊ adhuc dicetur. ¶ Moronto hic cacci
aguida. tangit utrãq; stirpem autoris. s.
primã helisco; ⁊ sedãm aldigheriorũ
dicens moronto fuo mio frate ⁊ helisco
q. d. hui duos fratres quo; unus notatũ
est morõtus. alter helis͡eus anoĩe stirpis
⁊ diẽ mia donna uene ame dival dipado
i. a ciuitate ferrarie q; est i valle padi, y
mo ẽ clausa i tra tres ramos padi ⁊ ũdiq;
clausa. ⁊ rectus ramus padi est ibi maiõ
Et dicit el sopranome tuo. s. aldigherius
de quo dcũm est paulo supra sifee. i. nat
tum est quindi. s. ab ista dña q; fuit de
Aldigheriis d̃ ferrarãa. poi seguitai hic cac
ciaguida describit ab officio suo. s. a digni
tate militari ad cuius intelligentiam est
presciendũ q̄ Conradus imp̃ator millimo
centesimo quĩquagessimo quarto cũ Lodo
uico Rege francor. Iste cõradus fuit fedeŕi
ci barba rufe ⁊ c̃. transiuit ɔ exercitu xpia
nor; ad recup̃andam terrã scãm in ter ali
os dcũs cacciaguida iuit ad illud pasagiũ
qui strenuitate sua reddidit se gratũ dcõ
imp̃atori ad eo q̄ donauit eũ honore mi
litari. ⁊ demũ pugnãs ɔtra ifideles cecidit
i acie. Et hinc autor sumpsit occasionem
ponẽdi eum beatũ in marte q; fuit fortis
pugnator militauit sub p̃ncipe xpiano
pugnauit pro fide xpiana cõtra ifideles
et miles xpi mortuus est. Nunc g̃ ad
lirãm dicit cacciaguida. poi siguitai lipe
ratori conrado. s. in subsidium terre sancte
et el micinse dila sua militia. i. fecit me
militem accintũ. tanto li uenni i grado

per bene operar. s. i exercicio armor; i auxi
lium fidei. Et sudit ɔtra quos militauit
dicens dietro glandai contra la nequitia. i.
iniquitatẽ di quella lege. s. Machometi. si
tũ lex dici meretũ. Et dicit ilcui popolo.
s. saracenũ qui uiuit sub lege machometi.
usurpa. i. iniuste detinet ⁊ possidet nostra
iustiaa. i. terrã scãm q; iuste ẽ xpian
orũ. ⁊ incidentẽ culpat papam q̄ p̃mitit
dictam terrã occupatam cõculcari ab in
fidelib; dicens per colpa di pastor. i. bon
ifatij pape octaui. qui tũc sedebat. sicut iã
idẽ dixit autor sup̃ caplõ. huius paradisi
Quiui hic cacciaguida tangit suã mortẽ
dicens. s. in illa terra scã fui disuolupato
i. interfectus di quella gente turpa. s. sar
acena q̃ in rei ueritate est turpis ⁊ tristis.
dal mondo fallace. qui fallaciter mẽtitũ feli
citatẽ q̃ nõ h̃t il cui amor dituzpa molte
aĩe q; i ficit ⁊ maculat aĩas de se puras ⁊
mũdas. Et ɔcludit suã narrationẽ ⁊ clau
dit capitullum dicens E uenni dal martiro
s. necis. a questa pace. s. eternam. ubi nũc
fruor palma victorie mee :- Cant. xvj
i quo dcũs dñs Cacciaguida ɔmemor
at ueter; familias florẽtinor;. N

O Pocha nostra nobilita di sangue
p̃stq̃ in superiori caplõ, prime p̃re
denti Autor nr̃ introduxit unũ
spũm illustrem de sua domo q narrauit ali
qua in gñali de predecessorib; suis ⁊ muta
tione statu sue ciuitatis. nũc ɔsequenter
i isto. xvj. caplõ facit dcũm spm narrare a
aliqua in particulaĩ de sua genelogia ⁊ no
bilitate ciuitatis. Et totum p̃sens capl;
pot breuiter diuidi in quatuor partes gñia
les i p̃ma quar; Autor arguit uanagliã
nobilitatis sanguinis. in sedã dcũs cacc
iaguida ad petitionẽ autoris describit.
suã originẽ ⁊ domũ sue. ibi dal uoi. In tẽ
cia dcũs spũs descrbit qualitatẽ statũ sue
ciuitatis. ibi tucti color. in quarta ⁊ ultĩa
describit breuiter aliquot p̃claras familiã
dcẽ ciuitatis. ibi io uidi gli ughi. Ad pri
mũ ergo dico q̄ autor arguit uanagliam
q̃ quis recipit ex nobilitate sanguinis. ad
cuius inteligẽtiã est p̃notandũ q̄ ueraz

¶ Machomettus.

¶ N. bñ cap.m istud q; i eo narrat de uera nobilitate etc.

nobilitas est virtus ai. nobilitas uero
ciuil' est 7c. ut dic phs. mo ad ppositu
autor erat nobilissimus uera nobilitate
uirtutis 7 scie 7 tn gloriatus est i mete
sua quado audiuit narrari antiquam
nobilitate sui sanguinis io apostrophat
ad ipam nobilitate parentum ostendens
vim 7 efficatia eius o nostra nobilita. s.
humana di sangue. s. maior 7 pgenitor
et dicit pocha. r ue nobilitatis. no mi
sera mai mirabil cosa. se tu fai la gente
gloriar dite qua giu. s. in isto mudo mo
tali doue laffecto nostro langue. i. ubi a
ppetitus nr corruptu detorquetu a uia
uere felicitatis ul' glie Et tc cae causa
quare no mirabor. dx. i. quia io me ne
gloriai la doue appetito non se torce. i.
ubi apetitus humanu est rectus 7 obed
iens rationi. s3 exponit se dicens. io
dico nel ciel. set hic statim oritur pul
cra qo quomo autor potuit hre appeti
tu inanis glie sanguinis. cu talis no
bilitas no sit ibi. nec etia pot ibi appe
ti. q2 ibi no pot ee peccatu. dicendu
breuiter. q autor loquitur de paradiso
morali. erat. n. nuc metaliter no re
aliter nec uere in celo. mo autor no
uult adducere nisi q tantus 7 tan fortis
est appetitus glie quod no solum i uad
dit mentes terenas. s3 hoiu uacatiu
uanis mudi s3 ei mentes celestes ua
cantiu speculationi diuinor. sic phor
7 theologor na multi magni 7 sci docto
res fecerut libenter memoria 7 laude
de suis parentib 7 pdecessorib ex hoc
forte nimium gliati 7 sup veritatem.
Ben se tu hic autor probat quod dix
erat de nobilitate. s. q sit pauca. quia
breuis e 7 cito finitur. h aut exprimit
sub ppissima metaphora matelli dic
ens tu supple nobilitas ben se manto
sic eni mantellum tegit 7 uellat oem
paupertate 7 maculam pannor. ita nob
ilitas sanguinis celat 7 occultat uil
litatem 7 turpitudine vitior itrise
cor. 7 dicit che tosto racorce. i. dimi
nueris i breui tpr. vn dicit si che lo
tempo ua dintorno co le force. s. aufere
do 7 defalcando paulatim illam a nobis
sic sartor cu forficib recidit 7 resecat de
clamide qn est nimis longa. Et hoc i
accidit si non sa pon di die in die. i. si
no additur gradatim ipi nobilitati. qn
n. nobilitas gnis trasfunditu de uno in
aliu ualorossum tuc otinuo crescit et
lucescit s3 qn cadit i degeneres tuc ci
to deficit. vn uidem de fco q ut plimu
nobiles 7 clare familie terminatur
i aliquo i becilli 7 tristi captiuo. Dal
uoi ista est scda pars generalis in
qua autor descbit specialiter origine
domus sue. 7 p ostendit quomo ad ca
ptandam beniuolentie ipe fuerit usu
magna reuentia loquedo illi cacciagu
ida maiori suo. Et breuiter uult
dicere q cepit loqui blande dicendo
plr illi uos quo mo loquedi pmo usi
sunt romani erga cesarem sic. n. scbit
lucanu libro. cum cesar fugato pon
peio 7 senatu ex italia uenisset roma
7 illam ordinasset p libito uolutatis
trasslatis in se omib dignitatib ro
mani adulant loquebantu illi i plur
ali. dicetes quid precipitis dne impa
tor ppetue dictator quid mandat ura
maiestas excelsa. 7 ita de silib. Apposi
tu g dic autor ego feci erga istu maio
re meu sic olim Romani erga maxi
mu cesare ordina sic lram. le parole
mie ricominciaron. s. p suadedo. dal uo
q s. cepi dicere uos 7 dic dx. i. quod
genus loquedi Roma prima sofferie. i.
primo passa e olim tpr cesaris. ul' sm
alia lram che prima sofferie. i. quod
pmo oblatu fuit a roma. i. a romanis
cesari. Et d in che. i. i quo modo loquen
di plurali la sua famiglia men perse
uera. q2 hodie romani minus utuntu
tali locutione ceteris y mo no diceret
pape 7 impatori nisi tu 7 ita ppli vici
ni rome. s3 adhuc multi ppli in lonbar
dia 7 tuscia suant illu more antiquu.
Onde hic auto. anq prosequatu quod
incepit interponit actu beatricis et

n. qn fuit
incepit
dici vos ipi.

fingit pulcre q beatrix risit de tali psua
sione adulatoria. qr uidit psuasione il
lam tendere ad inane gliam sui. 7 expl
icat risum illu p copatione, ppim in dt.
onde beatrice chera un poco scura. i. sepe
rata aliquatulu ab eo. qr ut iam dcm
est auto modicu trahebatu aucto glie
7 sic modicu recesserat a beatrice pir
ue ridendo quella che tusio al primo
fallo scripto de gineura. i. ad osculu
q fuit pmum fallum amoris geneure
de q septum est i ferni caplo. cu enim
lancilotu puenisset ad colloquium cu regi
na geneura opa pncipis gallaoti. nec
auderet pnimio pudore pandere flamaz
amoris sui. pnceps gallaottus i terpo
suit se 7 fecit eos puenire ad osculum
tuc quedam dna noie dimma sotia re
gine ppendes de actu. tussiuit 7 spu
it. q. dices bn te uideo ita i ppoito be
atrix risit nuc. q. bene audio te uel
tu bene audiris. caue quid dicas. Io
cominciai h autor incipit orone sua
ad dnm cacciaguidam. 7 p fac exordiu
i quo captat beniuolentia primo a p
sona auditoris multiplicate dices. Io co
minciai supple dicere continuas me r
ad primuz dictu inceptu. Voi siete el
padre mio. q. s. pncipiu generis mei 7
voi mi dati a parlar tanta baldeccia. q
ta suppleo hec. Voi mi levati sichio s
son piu chio. q. d. erigitis me sup. i. sup
uires huanas Et captat beniuolentia
a psona sui ostendens se cape i mesa
leticia ex ubis eius vn dic Lamente
mia che fa leticia dise. simpie dalegr
ecia per tanti riui. q. d. ita exomu pn
te repletu leticia qr tn erat pus i se
leta vn dic perche po sostenere chelno
si speccia. s. p ipam plenitudine. qr
pot aliude p ope leticia. q. s. no est ra
re uacuu i mete mea. Ditemi hic
auto pmisso exordio nuc facit suam
petitione. 7 petit quatuo primo qui
fuerint pdecessores sui. dicens o cara
mia primitia. i. o care pme antiqz
mee. Ditime donqz. quai fuor glian
tichi nostri. s. an nos. s petit qui anni cur
rebat i pueritia sua vn dic e quai fuor
glianni. s. incarnationis dni. naz tusci ca
piut annos dni ab icarnatioe. lombar
di uo a natiuitate. che signavo i nostra
pueritia. i. tpr natiuitatis ure omia
eni fca descributu aput xpianos ab a
nnis dni. sicut oli descebebatu a cosulib
a pncipib. ymo usqz i hodierna die hys
pani ad huc capiut in suis sceptuis hera
a tpr cesaris dicentes hera cesaris millia
trecetessima 7c. tercio petit de magtu
dine sue ciuitatis dicens. Ditemi del
ouil di san giouani. i. de florecia cui patro
nus est Johes baptista. q fuit acceptu
mutato marte. sic est inferni c. uocat
aut florecia ouile siliitudinar. qr pple
e taq grex ouiu multar sub uno pastore
sub una lege uiuetiu. quarto petit d fa
milijs clarior antiquis dce ciuitatis di
cens. chi eran le genti. s. nobiles vn
dic degne di piu alti scani. i. maioribu
gradib honor. Come sauiua hic
auto ostendit quo aia illa responsura
autori preparauerit se ad responsionem
7 ostedit p copatione pulcra 7 ppriam
quo creuit i splendore luci 7 dulcedie so
nis vn dic. uidio quella luce. i. lucida
aiam cacciaguide. resplendere a mei
blandimenti. i. ubis meis blanditori
is. cosi come carbone sauiua in fiama
al ospirar diventi 7 est copatio, ppa i coq
deus sps ardens caritate 7 splendens
luce recte copatur carboni et uerba au
toris uentis. na uba sunt uolatilia
more uetor. vn homerus quasi sep
appelat uba penosa. i. silima penis
uolantib. 7 uerba sepe plus accedut
mentem audientis q aliqui uiolenti r
ignie. Et sicdit et disime con uoce pi
u dolce e piu soaue. s. q pus. cosi coe
se fee piu bella. a gliochi mei. q. d. sic
fca e pulcor i aspectu. ita fca est dul
cior in smone. vn dic ma no co questa
moderna fauella. q. d. s; antiqua. qr
ut dictu est in precedenti caplo tpr
illius florentini no discurrebant per

mundū nec p cōsequēs dimittebāt, ꝓprium
ydioma patrie. sicut nūc multi faciūt. set
certe quicquid dicatū florētini q hodie pe
grinantū locutū mlto pulcrius 7 ornatū quā
illiqui nūq̄ recesserūt alimine patrie. quia
dimittūt mlta uocabula i epta q̄3 sūt flore
tie 7 assūmūt alia ꝯuenietiora. vel dicā
q illa aīa beata nō utebatū nūc loquela h
umana ymo anglica. Et respondet primo
pe peticioni 7 breuiter uult dicere q ab i
cārnatione dnī usq3 ad natiuitatē suam
trāsiuerāt anni mille quīquaginta q̄tu
or. quod dat itelligi p cursū martis icuī
planeta nō erat. expone ḡ 7 ꝯstrue sic
literā questo foco .i. mars qui ēst natīe
ignee ut iā sepe dēm ē. uene annflamā
si sotto la sua pianta .i. sub ariete qui
ut aliqui uolūt est domiciliū martis .r
Al suo leon i quo forte m̄ erat. uel ō Julio
augusto. cinquecento cinquāta et trenta fi
ate. Nam mars ut comuītē dicitū facit cū
sum suū p totū zodiacū spatō duor̄ ānor̄.
7 sic calculata bene ratione uidetur esse
anni mille sexaginta. qđ tn̄ ēēt penitū
flr̄y. io ad uerificandū lrām autoris ē adū
tendū q mars nō stat p biennū cōpletū
ad p agendū cūsum suū. ymo aliquāto
minus. vn̄ fcā ꝯputatiōē restat anni
mille quīquagintaquatuor. Et hoc
dico da quel di che fo detto ave .i. ab anū
tiatione virginis. al parto. idest us
q3 ad natiuitatem meā vn̄ dic in che
.i. in quo partu mia madre. che or santa
et sic ponit eā i paradiso. s'alleuio de
me. q̄ deposuit bonus vteri on dera
graue .i. ex quo me erat grauida. gli ā
tichi hic cacciaguida respondet pme
peticioni 7 breuiter dicit q sui p̄decess
ores 7 ipse habitaūt in loco antiquissi
mo ciuitatis, ꝓpe forū vetus. describit
aūt ipm̄ locum ā situ 7 a quodam sigu
lari actu ipius ciuitatis dic ḡ gli anti
chi mei .i. maiores .s. helisei. et io. na
qui nel loco .s. in tua ciuitatem floren
tie. doue si troua prima l ultimo sexto
.i. sexteriū ad quod sciendū q florētia
erat olim diuisa p sexteria .i. p sex

partes nūc uō p quārteria. sic 7 Bononia
et dic da quei che corre il uostro ānoal r
gioco .i. ab illis qui currunt ad brauium.
Ad quod sciendū q de more ē florentie q
singulis annis i festo Johāis baptiste cur
rūt equi ad brauium in signū festiue leti
cie. sicut 7 aput plures ciuitates Italie.
et hic ē mos antiquissim' tam apud grecos
q̄ apud romanos. mō ad ꝓpositū currētē
ad brauiū transibant ante domos helise
orum i principio ultimi sextery 7 prope
mercatū uetus. q est locus mercator̄ anti
quus 7 famosus florētie. sic R'iuis altū
venetiis et carobiū bononie. Et hic nō
q aput domos heliseor̄ fuit olim arcus
triūphalis ad quē rei fugiētes habebāt
imunes, tāto p'uilegio nobilitatis gau
debāt ipsi helisei. Basti hic caccia
guida excusat se abampliori descriptiōē
suor̄ maior̄ 7 origine dicēs. basti di mei
maggior adirne questo .s. quod dēm ē ut r
iactancia tollatū. sed dicere chi ei si fuosser.
et unde uener quiui .s. qn̄ prius uenerūt
habitatū florētiam. ee piu honesto tacē
che rasionar. q̄ laus i ꝓprio ore sordesci
io alienū os laudet te non tuū. Et ideo
q̄ iste relinquit arbitrio alior̄ hoc i uesti
gandū. est sciendum q isti helisei uene
rūt olim ab infirigipinis de Roma. vn̄
expsse autor vocat se romanū i fenu ca
pitulo. 7c̄. Tucti color istic ē tercia r
p̄s gn̄alis i qua Cacciaguida describi
qualitatē status sue ciuitatis. 7 ē respō
sio ad tcīā peticionē respondet ergo. r
pmo ō magnitudīē ciuitatis 7 mltitudi
ne ciuiu3 tp̄r suo 7 breuitē uult dicēē q
i parua ciuitate erat tūc paruus numerū
ciuium dicit ergo tucti color da quel
tempo .s. a mille centesimo q̄dragesimō
quarto eram iui .s. in florētia da poter
arme .i. omēs qui erant tūc armi pot
tentes. 7 dicit tra marte el batista .a.
Aliqua ex ignorātia p'uitūt istam lrām
dicens q uult dicere a pncipio florē
tie q3 fondata fuit sub marte usque
ad tēpus xp̄ianitatis qn̄ acceperūt Jo
hanē batistam, p patrono. s3 istud michi

est dicere. ideo dicas quod describit antiqu
um situm florentie dicens tra marte .i. in
ter pontem veterem in cuius capite erat sta
tua martis ut dictum est inferni capitulo. et al'
sepe et iterum dictum paulo infra in presenti
capitulo. el batista .i. ecclesiam Johannis bati
ste. que fuit olim templum martis et per hos
confines dat intelligi totum situm veteris
civitatis. et sic vide quod florentia non erat
tunc habitata ultra arnum sicut nunc
erat autem apud dictam ecclesiam batisma
lem porta que dicitur de episcopo et abinde foris
erat burgum sancti laurentii et claudebant me
nia ad portam sancte marie versus viam regal
lem dicti pontis. dicit ergo eram il quinto .i. quin
ta pars di quei ch'eson vivi .i. qui nunc
inhabitant dictam civitatem. Et hic nota quod de
rei veritate in isto concilio. licet florentia in
florentissimo statu. et habebat tunc maximum
numerum gentium faciebat .n. tunc etc. Ma
la cita di macia. hic cacciaguida sub ista o
ccasione exclamans deplorat permixtionem et
confusionem sue civitatis et breviter vult
dicere quod florentia erat tunc habitata solum
ab antiquis et veris civibus ubi modo est re
pleta fece rusticorum. dicit ergo mala cita
dinantia ch'e or mixta .i. confusa di campi
.i. de rusticis ville que appellatur campi. que dist
at a florentia per .xv. miliaria. et non ergo intelli
gas d'agnis sicut multi male intelligunt
et hoc dixit autor notanter propter quendam iuri
stam nomine dominum facium de certaldo qui fuit .i.
magnus ribaldus. di fighine alia villa
comitatus distans a civitate per .x. miliaria
et hoc dixit notanter propter quendam dominum de chu
de figine similiter iuristam ribaldum. E di
certaldo istud est nobile castellum in com
itatu florentie in valle helse et de hoc di
xit autor propter quendam dominum Jacobum
de certaldo. qui fuit tante temeritatis quod
cum potestas florentie ex certo casu min
aretur se depositurum sceptrum iste qui
tunc erat de prioribus arroganter respon
dit. non ne credis quod sit alius sciens re
gere terram istam. et continuo assumpta
virga potestatis. accessit ad palatium
potestatis et cepit sedere ad banchum

ad iura reddenda et hoc fecit aliquot diebus.
Sed hic nota quod licet predictus sua temeritate in
cedat ad infamiam certaldi tamen temporibus mo
dernis floruit boccatius de certaldo qui sua
suavitate sapientie et eloquentie reddidit ipsum
locum cellebrem et famosum. hic siquidem
Johannes boccatius vere bucca aurea ve
nerabilis preceptor meus diligentissimus cul
tor et familiarissimus nostri autoris ibi pulcra
opera edidit unum librum de genelogiis deorum
librum magnum et utile ad intelligentiam poe
tarum librum de casibus virorum illustrium. libellum de
mulieribus claris librum de fluminibus. librum bu
colicorum etc. et dicit vedeas pura .s. sine aliqua
mistura exteriorum. nel ultimo artista .i.
in vilissimo artifice. sicut in eo qui purgat
cloacas. O quanto hic cacciaguida ex di
ctis arguit quod melius esset habere dictos rusti
canos pro vicinis quam pro civibus. unde indignatus
exclamans dicit o quanto fora meglio .q.
d. longe foret melius pro civitate quelle
gente ch'io dico .s. illos de villa que dicitur
de castro certaldo de fighine et siles. esser
vicine .i. esse comitatenses quam cives.
et aver vostro confine al galluccio locus
distans a florentia per unum miliare. et a tres
piano. Ad quod sciendum quod iste quem vocat
rusticum fuit quidam iurista nomine ubaldum
de aguglone villa comitatus florentie
qui fuit magnus canis. dicebat se opti
me nosse guelfos et gibellinos et fecit
librum de tam detestanda materia. quem diu
florentini secuti sunt. Di quel da segna
Iste fuit alius iurista de villa que dicitur
Signa distans a florentia per .x. miliaria et
supra Arnum. et dicunt aliqui quod iste dominus fa
tius unde dicit ch'egia l'occhio aguccio per
baratar ita quod expectat ire ad picem. Et
hic nota quod Autor merito infamat istos et
alios superius prenominatos. quia viliter nati ex
civitatibus a nobilibus faciebant multa enor
mia tanquam lictores illorum. Se la gente
hic cacciaguida manifestat unde provene
nit istud malum. et dicit quod ad discensionem que
fuit inter ecclesiam et imperatorem tempore .n.
federici secundi facte sunt partialitat
es magne in florentia et expulsiones

C. n. 8 Johanne boccacio.

partiu. & sic comitatini venerunt ad habi
tandum civitatem & nobilitati & ditati
sunt. Unde dicit tal e facto fiorentino. s. ad
ventitie. cambia e merca. i. factus est cam
psor & mercator che si sarebbe volto a sim
per bonti est quedam terra comitatus
florentie quam olim florentini ceperunt cum
magno labore & destruxerunt. & dicit la
dove andava l'avolo alla cercha. i. ad
custodiam. circuendo menia. vel dicatur
quod vocat circham circuitionem ecclesiarum quas
faciunt homines florentie & in comitatu in
die veneris sancti & alibi in die iovis sancti
& hoc non vult aliud dicere nisi quod habitaret
ad huc rus sicut faciebat avus suus si non
venisset ad civitatem. Et hoc dico se
la gente che piu tralegne al mondo. i.
pastores ecclesie. qui plus degenerat a vesti
giis pastorum antiquorum quam alia gens mun
di a vestigiis suorum predecessorum. non fus
se stata noverca. i. matrinia & dicitur
noverca. q. nocens archa. vel nova archa
sine fructu. vel dicitur iusta vulgare et
himologia. matrignia. q. mater ignea vel
quasi mater lignea sine amore. a cesare.
i. imperatori quia omnis imperator vocatur ces
ar ut supra dictum est. ma supple fuisset
benigna ipsi cesari come madre. Ad quod
sciendum quod sic refert brunettus latinus
in suo thesauro. Et Richobaldus ferra
riensis in sua cronicha causa discordie
inter federicum & ecclesiam fuit talis &c.
Seriasi hic cacciaguida enumerat alia
mala que secuta sunt ex dicta discessione. et
primo quia iura quorundam nobilium usurpata
sunt. Unde dicit seriasi monte murlo anchor
di conti. s. comitum guidonum quibus datum
erat ab imperatore. modo non est communis
florentie quod post longam brigam emer
unt &c. Et tangit aliud malum quia illi
colerent ius qui nunc regunt civitatem
florentie. unde dicit sarieno i cerchi del pi
vier sepe dictum est & dicetur capitulo sequenti
Del piever. i. plebatu di acone. Acone
enim est villa comitatus florentie de qua
fuerunt circuli predicti modo dicit quod ad huc
starent in rure suo. Et tangit aliud

malum quia alii essent ad huc villani &
qui nunc gloriantur va de denobilitate
Et dicit forse dubitavit quia licet isti
habitaret in rure tamen erant nobiles
& potentes. Ad quod sciendum &c. dicit ergo
E forse i bon di monti supple essent i
val di grieve. i. in valle illa. unde primo
venerunt ad civitatem. ¶ Sempre
hic cacciaguida ex dictis arguit quod mixtio
personarum semper fuit causa eversionis ur
bium. quod probat a simili sic varietas
& superfluitas ciborum est causa dissolutionis
complexionis corporum dicit ergo la confusion
i. colluvies & mistura delle persone. s. diver
sarum nationum civibus sempre fuo pri
cipio del mal della cittade. s. que est ex se su
ficiens ex suis civibus come il cibo che s'app
one. i. superpositum post comestionem est su
pple principium del vostro. supple mal. quia
nichil deterius quam indigestum super indigest
um ponere. sicut ergo superfluitas ciborum est
causa multorum morborum ita confusio hominum est causa
multarum seditionum. ¶ E cieco hic cac
ciaguida respondet questioni tacite. pos
set quis obicere. quod licet confusio persona
rum sit causa destructionis civilis status
tamen quia isti nobiles sunt non videtur eis hoc cre
dendum. Ad quod respondet quod multo plus de
eis est verisimile. quod probat a simili dicens
e cieco toro cade piu avaccio. i. veloci
us che'l cieco agnello. i. viciosus nobi
lis citius cadit quam viciosus plebeius. set
licet ista videatur pulcra expositio tamen
michi videtur quod litera non recipiat eam nec
sit de mente autoris cum iam expresse
vocaverit istos rusticos. ideo dico & me
lius quod cacciaguida respondet questi
oni tacite que talis esse posset. n. quis ob
iceret licet civitas sit repleta rusticis tamen
est maior & fortior & potentior ad hoc
respondet per simile quod citius cadit magnus
& potentius populus sicut taurus quam populus
parvus humilis pacificus sicut ag
nellus nam quanto maior populus tanto mi
nor intellectus ut dicit philosophus. Et Au
gustinus dicit de nano & gigante &c.
Et subdit aliud pulcrum simile dicens

et una supple spata. tagla molte uol te piu e meglio de le cinque spade. q. d. quod unus ensis civium sepe incidit plus et melius quam quinque ensis extor. vel sic unus ensis parvi populi unanimis et uniti incidit plus et melius quam quinque enses magni populi discordis et divisi. hic potest melius incipere quarta pars. ¶ Se tu riguardi. hic secundum expositionem quorundam cacciaguida ostendit per quedam exempla manifesta effectum confusionis personarum quia scilicet turbat tranquillum statum urbium et inducit bella per que eversi sunt civitates. sicut civitas luni in tuscia propter superbiam civium et cetera. Sed certe licet ista expositio videatur consona tamen si quis subtiliter advertat non bene cadit per totam literam. ymo ista exempla non referuntur ad literam precedentem sed trahenda sunt ad literam sequentem cum qua sunt concatenata in sententia dico ergo et melius quod cacciaguida volens descendere ad ultimum quesitum autoris scilicet que fuerunt antiquitus clare familie florentie primo premittit quod autor non debeat mirari de destitutione stirpium arguens a minori quia quia antique magne civitates alique iam in totum defecerunt aliqua in dies destituit. con tamen omnis civitas contineat multas et magnas familias. Nunc ergo ad literam ordina sic et expone. Udir come le schiatte si disfanno. id est quomodo nobiles stirpes anichillantur non ti para. id est non debebit tibi videri nova cosa quia istud est vetustissimum ne forte quia istud est facillimum quia usitatissimum. quod probat a minori dicens possia che le citade termine anno. id est finem quia scilicet famose et antique urbes inhabitantur. Et hoc dico se tu riguardi luni. id est civitatem lune que fuit olim magna et potens civitas tamen deserta iam sunt mille anni de qua dicitur est vigesimo capitulo inferni et cetera. Et urbis aglia. Ista fuit olim civitas in marchia anchonitana non longe a civitate que hodie dicitur macerata et est penitus deserta ita quod non apparent nisi quedam vestigia ruinarum et fuit olim maxima civitas sicut ego notavi. Unde dicta est quasi urbs alia. id est alia Roma. come son ite. id est delete. Et come chiusi. Ista est civitas in tuscia que olim habuit regem scilicet porsenam qui voluit reducere tarquinos expulsos in urbem ut dicitur est inferni capitulo. et hic galli senones fuerunt conflicti primo a Romanis qui continuo invaserunt urbem et illam captam funditus everterunt ferro et igni omnia vastantes prout dicitur ut septimo decimo capitulo huius paradisi. Et autem nunc satis desolata et pauca quia est situata in loco palustri et pestifero. Et senegaglia. Ista est civitas in marchia anchonitana inter Anconam et fanum sita in litore maris adiacens olim edificata a gallis senonibus de quibus tamen nunc dictum est. et ab eis denominata dicitur. n. senegaglia quia galli senones edificaverunt eam cum. n. galli predicti cum eorum duce breno intrassent italiam sicut adhuc sepe faciunt barbari sotialiter euntes versus urbem pervenerunt ad istam planitiem et videntes locum aptum genti armigere quia ibi sunt prata virentia et silve vicine et locus est supra mare et iuxta flumen habens portum et copiam rerum ideo traxerunt ibi moram ad certum tempus et ibi hedificare ceperunt et certe fuit olim satis magna civitas et confortibus menibus et multis altis turribus ut notavi. sed nunc hodie est quasi derelicta propter aerem mortiferum. quia nullus potest ibi vivere sane ymo non dum unum pauci alienigene desperati stant ad huc ibi habet tamen adhuc bonum episcopatum et magnum redditum. et ideo dicit come sene vanno. id est paulatim nunc desistunt dietro ad esse. scilicet post liniam et urbisaliam. sicut et hodie evidens exemplum habemus pre oculis nobilem civitatem reginam in lombardia cuius cives ita sunt dispersi per ytaliam sicut iudei per universum et continuo consumitur ita ut miserabile spectaculum sit transeuntibus. et ita possem dicere de multis aliis. le vostre. hic cacciaguida concludit quod non solum civitates

Civitas clusina

Senogalia.

Civitas lune

Urbisalia.

et stirpes deficiunt sed et omnia humana.
sicut regna et provincie. et imperia. unde dicit
et est notabilis sententia Le uostre cose .s.
omnia mondana tucte anno lor morte
et hic nota quod hoc est a ratione natura
li. nam omne compositum resolvitur. omne ge
neratum corrumpitur. omne mortale moritur
Et nichil immortale mortales fecere manus.
et ideo dicit Si come uoi .s. habetis vitam mor
tem. q. d. insani mortales creditis facere
civitates vel familias vel aliqua immorta
lia cum vos tam cito moriamini. Et si nd
it Ma celasi in alcuna .i. celari videtur
s. mors celatur aliquando diu in aliqua re hu
mana sicut virtuosa operatione et fama re
specti temporis che dura molto .i. diu. e le vite
s. hominum son corte. Et hic nota quod hoc proce
dit ab influentia celi. sicut .n. magnam commu
tationes rerum, propagantur vel breviantur. et c.
Et come il uolger Ista est quarta et
ultima pars generalis. in qua Cacciaguida
premissis generaliter quibusdam evidenci
alibus ad suum propositum ostendendum .s. quomodo
domus defecerunt et defitiunt in sua civitate
Florentie et est responsio ad quartam peticio
nem autoris et primo per comparatione natura
lem commutatione maris explicat mu
tationem civitatis Florentie. ad cuius compar
ationis intelligentiam est primo notandum quod
luna est que principaliter movet mare. et ideo
dicit quod la fortuna que est influentia vel providentia
dentia dei fa cosi de Fiorence et ita intelli
gas de aliis civitatibus sed autor nunc
solum intendit dicere de mutatione sue
patrie come il uolger del ciel de la luna
copre .s. per fluxum et refluxum et discopre il liti
sença posa. sicut apparet in terris mariti
mis ut dictum est inferni capitulo de Flandria
et c. unde subdit tangens materiam dicendo
rum. Per che no dee parer mirabil cosa cio
ch'io diro de gli alti Fiorentini .i. nobilibus
et magnis antiquis unde dicit onde e la fa
ma nel tempo nascosa .i. quorum fama di
uturnitate temporis est occulta. Jo uidi
hic Cacciaguida ad principale propositum
ostendum breviter procedit et connumerat
multas familias nobiles que erant per elationem

tempore suo. quarum alique sunt penitus
extincte alique parve. et alique que sunt nunc
magne erant tunc obscure. et primo perstrin
git simul. vi. familias nobiles antiquas
que iam erant in declinatione dicens. Jo ui
uidi gia gli Vghi. e uidi i Catellini. Phil
ippi. Greci. Ormanni. et Alberichi. Illustri ci
tadini gia nel calar. Et hic nota quod Ca
cciaguida duplex declarat eximiam nobi
litatem predictarum familiarum. primo quia vocat eos
illustres. erat .n. olim in Roma sicut patet
semper apud Titum Livium. et alios scriptores re
rum romanarum duplex ordo .s. illustris
continens nobiles viros et senatores. et or
do equestris continens equites armigeros
modo autor vocat istos illustres. secundo co
mendat eos cum dicit nel calar quia si erant
adhuc illustres in descensu. quid esse debu
erant in statu. E uidi cosi hic Cacci
aguida simul colligit alias quinque fa
milias antiquas dicens. E uidi cosi
grandi come antichi quei da la Sannella con
quel de l'Arca. e Soldanieri et Ardi
ghi e Bostichi. Et hic nota quod autor com
mendat predictos duobus. primo quia describit eos a ma
gnitudine, quia erant olim magnifici et po
tentes in urbe sua. secundo quia describit eos
ab antiquitate et antiquitas arguit
nobilitatem ut vult philosophus. Sopra
la porta hic Cacciaguida. describit sin
gulariter unam egregiam familiam. in cu
ius descriptione. duo facit. primo quia ostendit
quomodo ex ista nobili familia descenderunt
multe alie magne nobilitates. secundo
ostendit quomodo in domos illorum nobilis
simorum pervenerunt viri rustici ad habi
tandum. de quibus prenuntiat ruinam cito fu
turam. nunc vide literam et ordina sic. a
Ravignani nobilissimi cives quorum
familia est penitus extincta. ex quibus
facti sunt comites Guidones et alii n
obiles unde dicit onde e disceso il conte
Guido. ad intelligendum autem quomodo comes
Guido descenderit ex istis per nobilem
mulierem in Gualdradam filiam domi
ni Bellincioni ut te recurrere ad id quod
scriptum est de hoc inferni capitulo. Et

dicit. equal uique a posta presso del nome
de lalto bilincione hec dic quia ex istis ra
uignanis facta est alia familia dicta bilici
oni sic denominata cum ab illo precipuo mili
te dno belinciono ut dictum est. erano .i.
habitabat sopra la porta hec fuit antiqua
porta veteris ciuitatis dicta porta sci pe
tri. nunc autem noui ciues uenerant ad habi
tandum ibi .s. cerchi qui fuerunt rustici, pre
ui de quibus dictum est paulo supra et dicetur
capitulo sequenti. qui posuerunt diuisionem
in ciuitati. quia fuerunt principes partis .i.
blanche vnde dic che al presente e carcha di
noua fellonia .i. nouis ciuibus follibus et
temerariis quales sunt communiter impoitati.
et dic de tanto peso che tosto fia iactura
dila barcha .i. cito erit dampnum ciuitatis .i.
florentie que regitur et est pulcerrima me
thaphora et propissima cum .n. nauis est nimis
honusta oportet quod eiciantur merces ad
illam alleuiandum ita a simili florentia quia
erat nimis onerata intollerabili arro
gantia istorum cito uenit ad naufragium
et dei cerchi eiicientium. et aduertendum quod autor lo
quitur de expulsione partis blanche et direc
tione cerchorum. quia fuit statim tercio anno
post tempus istud quo nunc loquitur. Aduertendum
etiam quod ista omnia facta erunt quando autor ipsa
scripsit. sed uir, pronosticando quia refert se ad
tempus sue uisionis quia fuit in millio ccc. ut
totiens repetitum est in multis locis et cap
itulis libri. ¶ Q. uel dala presa hic
cacciaguida connumerat duas domos an
tiquas. quarum alteram describit a prudentia
tia regendi alteram a fortitudine belan
di. de prima ergo dicit quel dala presa.
sa para gia come reger si uol et hec est
magna laus. quoniam principatum inrum & c.
de secunda dicit. et auea galligaio gia do
rato lelcio el pome in casa sua. per hec d
notat quod familia galligaiorum erat iam
ornata dignitate millitari. ¶ Grande
hic cacciaguida. sub uno inuolucro i
claudit septem familias quarum pri
ma describit ab armatura dicens. gr
ande era gia la colunna del uaio. Isti
uocantur pigli qui habent unam colun
nam de uario, pro insignio. quinque domos sin
pliciter nominat dicens. Sachetti. gio
chi. fifanti. eBarucchi. egalli supple erant
magni. Describit septimam domum satis
uerecunde ab uno infami fallo dicens. e
quei chearosan per lo staio. Ad hec intelligen
dum est sciendum. quod isti uocati sunt
claramontenses. quorum unus olim dum
haberet officium dandi frumentum siue sa
lem communis detrahebat in de vnam do
gam et sic diminuit iustam mensuram
cupiditate lucri. propter quod reperto fallo fuit
decapitatus et ex hec fuit ordinatum quod
sextarius esset ferreus itaque non posset
de cetero aliquid detrahi. et quia claramon
tenses de hec uerecondantur quandocumque istud
memoratum uel improperatur eis ideo
dic. e quei chearossan per lo staio. i. ue
recondantur propter sextarium corruptum nam
rubor est signum uerecundie. ¶ Q. accepo
hic cacciaguida nominatur tres stirpes
quarum vnam describit ab alia familia de
scendenti ex illa. reliquas uero secundas de
scribit ab officii dignitate. dicit ergo primo
lo ceppo di que naquero i calfucci Isti
fuerunt donati preclara familia olim et nunc
ex quibus facta est alia familia qui dicuntur
calfucii. era gia grande. et adhuc hod
ie est. E sicii et Arigucci eran gia trac
ti alecuroli .i. erant iam promoti ad di
gnitates et honores. quod innuit sub no
mine curulium. curules .n. erant olim
Rome sedes in quibus sedebant ma
gistratus functi honoribus. sicut sepe pa
tet aput liuium. ¶ O quali hic caccia
guida cum iungit duas familias simul
eorum. qui fuerunt socii in altitudine sta
tus et ruina et quia isti fuerunt magnifici
multum exclamat admiratiue. oquali
io uidi quei son disfacti per lor sup
bia. Isti fuerunt vberti quorum principalis a
fuit dns farinata de vbertis princeps
partis ghibeline in florentia qui sua pr
udentia et probitate multum exaltauerat
domum suam tamen ut dic autor fuerunt ex
pulsi superbia sua de quorum expulsione
dictum est inferni capitulo .. Et forte a

(.n. x farinata de vbertis florentino principe partis gibellinae.)

auaritia nichil pfuit sibi. Vn dum
tpr expulsionis ghibellini recedin
tes puenisset ad locu qui dr lastra
no longe a ciuitate dns Farinata p
dens conquerebatu et exclamabat di
cens. heu amici mei amici mei tunc
dns musca de lambertis respondit
quare tibi in bursa. Ele palle hic d
scribit lambertorum ab armatura et
florenti statu dicens ele palle de loro
fioriam firencie i tucti suoi gran fac
ti. Et ex hoc colligere potes. q lam
berti fuerunt nobiliores vbertis et
ceteris qs uis alii alr dicant. q i oib
magnis fcis pferebantu. quod posset fa
cile pbari ex multis priuilegiis et ecclijs
lambertorum. s3 oibus ommisis singu
lare signu nobilitatis eorum erat quod
mortui sepeliebantur equites. s. sedet
tes i equo bruigio. Cosi faceano
hic cacciaguida descbit vnam notab
ilem familiam qs magficat a duob
s. a florenti statu et quodam singula
ri puilegio. Ad quod sciendu q isti st
visdomini qui qncuq3 uacat episco
pus florentie sut iconomi. i. dispe
satores. dicit ergo cosi faceano. s.
sicut lamberti. q. s. ita florebant
i omib magnis fcis florentie. i pa
dri. i. predecesores di coloro. s. visdo
minorum. che si fanno grassi stando a
consistoro. q tunc uiuut pigui ter
ex pensis episcopatus. sempre che
la uostra chiesa. s. episcopalis. uaca
Ista domus tante dignitatis. q. d
fecit tn ex ea fte sut due alie dom
s. illi de la tosa. et aliotti. Laolt
contata hic cacciaguida memorat
aliam familiam numerosam ualde
qs multiplicite infamat ab extra
neitate auilitate et a crudelitate. Ad
q est psciendum q isti uocantu adi
mari. et alio noie cauigoli. Ex qbu
fuit unus nomine boccacinus. que
dantes offenderat tpr quo erat i sta
tu. quare ille post exiliu autoris
impetrauit i comuni bona eius. et
semp fuit sibi infestu et totis virib
sep ostitit 2 cu sortib et amicis ne
autor reuteretu ad patriam. quare
autor facit altam vindictam cu pe
na qs no potuit facere ospita. Ne
ad litteram dicit cacciaguida lasciat
ta. s. adimarorum oltracontata. s. sui
comedi et honoris. che s'indraca. i. q
descuit more draconis dictio a chi
fugge. et i hoc autor tacite mordet
pfatum boccacinu. q erant ferocissi
mus 2tra ipm autorem absentem
et expulsum. Et per oppositu si placa
come agnello a chi mostra il dente
i. resistenti et defendenti se aparte
o uer la borsa. i. uel ei qui ostendit
sibi pecuniam. q pro pecunia recipi
sibi uerbera et uerecudias more lecu
latorum. gia uenia su. i. iam incipi
ebat florere. ma di picola gente. s.
populari et obscura. q d clarat per
unum signum. q unus nobilis d
donatis nomine vbertinus moles
ste tulit q socer uxoris sue daretu
uni de Adimaris. vn dic si che non
piaque a vbertino donato. ymo
ualde displicuit. che il socero il fece
poy lor parente. Ad quod sciendum
q dns bilincionus de quo ia se pe
dcm est fuit socer vbertini de dona
tis qui filiam sua hbuit i vxore. s3 q
tradidit aliam filiam uni de Adima
ris vbtinus ualde i dignatus fuit.
q reputabat sibi ad uerecudia. quod
esset sui affinis et cognatus uniu
de Adimaris. Gia era hic caccia
guida facit mentionem de tribus fam
illijs que iam tpr suo erant hono
rabiles dicens. il capo in sacco era
gia disceso giu da fiesoli nel merca
to. i. ad habitandu im ciuitato u ete
ri. Eguida et infangato era gia bo
citadino. Iste tres domus sut expl
se iam diu pro parte ghibilina. Io
diro hic cacciaguida. p palat una3
domu antiqua ignotam ualde. et
que ab ignorato cau a ciuitate talite

N. B. Boccacino inimico Dantis

nome traxit. Ad cuius inteligentiam est
presciendum. quod et cetera. Nunc ad literam dicit
autor. Io dirò cosa incredibile e vera
satis. i. incredibile uidetur quod una portas
nobilis ciuitatis sumeret denomi
nationem ab uno uendipira. et tamen sic fu
it. Et ex hoc satis apparet quod male in
telligunt qui exponunt quod autor loq
tur hic de peruthis de florentia tunc. i.
non uideretur res ita incredibilis. Ideo pri
ma expositio plus placet. quia non sine
quare autor dixit signanter incredibile. et
eo rem incredibilem et ueram nel picciol
cerchio. i. in paruum circuitum ciuitatis ue
teris s'intrava per porta. che si nomava
. i. que porta denominabatur. da
quei della pera. et nota quod hec porta non
erat de principalibus. habebat enim tunc flore
tia quatuor portas magistras. s. portam
sancti petri. portam domus domini. portam
santi pauli. portam Sancte Marie.
Alie uero erant portule paruule. Cia
scun hic cacciaguida. facit unum fasez
de aliquot nobilibus familiis. que omnes
portant idem insignium. Ad cuius eui
dentiam est presciendum. quod iste fue
runt. v. nobiles domus. s. pulci. n
nerli. gandonati. comites de gan
galandi. Et domus filiorum belle. et
omnes isti portant, parmatura do
gas. ad argentum et rubeum quam arma
turam ottinuerunt a quodam Vgone
Marchione brandiburgensi uel comite
Alamanie. qui fuit vicarius in tuscia
pro Imperatore Othone et aliqui ex eis
fuerunt facti milites ab eo et priui
legiati. hic comes mortuus est flo
rentie et dotauit multas ecclesias preci
pue Abbatiam Sancte Marie quam fun
dauit cum multis aliis et quia decessit in
festo sancti Thome omni anno fit solen
nis memoria de eo et in tali die fit
eius anniuersarium. Nunc ad literam dicit
cacciaguida ciascun che porta de la
bella insegna quod insignium est arma
tura ad dogas et cetera ut supra. del gran
barone. s. predicti Marchionis Vgo
nis qui fuit magnus baro nobilita
te et potentia. quem comendat a be
neficiis suis in deum. dicens il cui n
ome il cui pregio la festa di tomaso
nconforta. quia s. uirtus et fama Vgonis
renouatur et confirmatur annuatim
in festo thome. quia fit singularis con
memoratio et comendatio de eo in
memoria beneficiorum eius. ebbe mili
tia e priuilegio da esso. s. a predicto march
one Vgone. quia de una quaque domo
rum predictarum fecit aliquos mili
tes ut predixi. Avegna hic cacciaguida
excipit unum qui non secutus est uestigia
nobilium ymo factus est popularis. Ad
cuius rei euidentiam est presciendum quod
iste de quo autor loquitur fuit quidam
Iannes de la bella. qui et cetera. Nunc ad
literam dicit cacciaguida avegna che
colui. s. Iannes de la bella. che la fascia
col fregio. i. cingit friso. hoc dicit quia
illi de la bella apposuerunt unum frisium
aureum circumcirca armaturam datam eis
a dicto Vgone. ut sic distinguerentur ab
aliis qui habuerant idem insignium. si ra
uni oggi col popol. i. conueniant et agre
getur cum populo. sicut olim fece
runt gracchi in urbe Roma. et aliqui
alii ideo iste bene luit penas dignas
sicut et illi ut predixi. gia eran li
cacciaguida addit superioribus alias
tres domos quarum unam primum laud
at licet fuerit dum magnifica unde dicit
gia eran gualterotti e importuni. s.
in nomine et pretio in ciuitate florentie
Et ancor borgho seria piu queto. debes
intelligere antonomasice de
burgo sancti apostoli qui est pulcrior
ceteris si fuosser. s. habitatores illius
burgi digiuni di novi vicini. i. uacui
bardis qui de nouo missi fuerunt ad habi
tandum burgum istum tamquam homines
audaces ut compescerent motus ghi
bellinorum illius burgi. La casa
hic cacciaguida ultimo describit et
unam domum de qua nata est desola
tio et desturbatio ciuitatis florentie

pp i iuriam factam sibi Adcui hic intelli
gentiam oz repetere illud quod scriptum est i
ferni c. s. quo quidam milles nomine
bondelmonte de bondelmontibus iuret ad des
ponsandam unam de Amideis reuocatus a
quadam domina de donatis que ostendit sibi
filiam suam formosissimam desponsauit illam
scdam. ex quo amidei conuocatis principali
bus de parte ghibellina. sic ubertis et
lambertis Albatibus et alijs conquesti sunt
de i iuria. et tum longam consultationem opera
domini musce de lambertis inerunt trucidat
um Autore in inferno. Hic ergo ad literam
dicit autor. la casa. s. amideorum di que
naque il fleto. i. plantus et dolor et dic
per lo giusto disdegno che ua morti. q. s. propter
dei habuerunt iustam causam indignationis
quia euidens contumelia fuit et dic e posse.
fine al nostro uiuer lieto. q. hucusque flore
tini habuerant pacificum et tranquillum stat
um postea uero fecerunt ciuiles discordie et
partialitates ex quibus secute sunt ex
pulsiones i cendia cedes. proditiones peregri
nationes per mundum. era honorata. q.
honorabilis familia fuit Amideorum et
dic essa. q. d. non solum ipsa sed etiam e i suoi
consorti. sicut ucellini gerardini. a
O bondelmonte hic caciaguida i dignanter
exclamat contra insanam lasciuiam
Iuuenis qui ad unam persuasionem unius
femine dimisit propriam uxorem et assum
psit eam que de iure esse non poterat unde
dicit o bondelmonte quanto mal fugi
sti le noccie sue. i. affinitatem illorum ami
deorum male dimisisti. pro malo et danno
tui. secundo illius partis ghibellinorum et etiam
tue ciuitatis et dicit per gli altrui co
forti. s. ad persuasionem illius domine de do
natis. Et ideo subdit quod tum bonum secu
tum fuisset si nunquam bondelmontes ueni
ssent ad ciuitatem. dicens multi sarebbe li
eti che son tristi. q. s. non secuta fuisset di
uisio et destructio ciuitatis si antiquus tu
us quando primo ueniebat ad habitandum
ciuitatem fuisset suffocatus i flumine a
dema unde dicit si dio t'auesse conceduto
Adema. s. quod habuisses tuam sepulturam i flu

mine Adema. est enim adema fluuius par
uus distans a florentia per tria miliaria. l'
dicas si dio t'auesse conceduto adema
a. si remansisses ibi ad habitandum ita quod non
uenisses ulterius. quando primo ueniebas de ua
lle grieui ad habitandum florentiam. unde dic
la prima uolta ch'a citta uenisti. dicunt enim
aliqui quod Adema cum suo territorio est de bon
del montibus. Ma conueniasi hic caciag
uida ex monte bondelmontis arguit malum
augurium. quod prenuntiauit futuram effusionem
ciuilis sanguinis. Nam dominus bondel
monte fuit interfectus ante statuam mar
tis. cum ergo mars sit deus belli et gaudet sang
uine humano bene sacrificatum fuit sibi sang
uine humano istius dic ergo ma conueniasi fi
renze fesse uictima. i. sacrificium sanguinis
humani sicut olim fiebat marti a quibusdam
barbaris. Vel uictima. s. de bondel monte
q. uictima pacis rupte cum. n. olim quis rum
pebat fedus mactabatur tanquam uictima ut
sepe patet apud Titum liuium a quella
pietra scema. i. statue martis que erat
aliqualiter fracta che guarda il ponte. q.
erat posita in principio pontis ueteris
ut sepe dictum est. Et dicit ne la sua pace
postrema. q. s. non erat amplius futura
pax in florentia. Con queste hic cac
ciaguida concludit suam narrationem et
claudit capitulum dicens. uidio fiorenza co
queste genti. s. supius enumeratis fa
milijs. et dicit e con altre con esse. quia
fecit autor solum mentionem de quibusdam
de quibus placuit facere famam q. uise sunt
sibi memorabiliores. Et dic in si facto
riposo. i. in tam tranquillo et pacifico sta
tu che non auea cagione onde piangesse
i. quod non habebat materiam plorandi sic
nunc. Et subdit et uidio il popol suo. s. et
florentinum glorioso. s. artibus pacis et
belli. tunc. n. gerebant bella contra ho
stes. ex quibus consequebantur sepe uictoriam
gloriosam. non contra ciues ex quorum uicto
ria non datur triumphus. E giusto q. tunc
non usurpabat i iuste iura uicinorum sic nunc
facit et dicit tanto che 'l giglio non era po
sto antioso ad asta. hoc dic q. de more

· Roma ·

n. quod Roma donabat cor... aemat...

est uictor sepe p̄uertit i signa capta ab hostib' ponendo caput aste superius deorsuz et pedem sursum. quod tam̄ sepe f̄cm est florentie t̄pr bellor ciuiliu. q2 alñ gibelini expulsi capiebant i signa intrinsecor 7 sub u'tebant i oprobrium guelforū. 7 c°. Et dic ne perduision facto uermiglio ad i telligentiam huı' litere ē notandū. q2 Romani olim faciebant aliquā ciuitatez coloniā donabat sibi armaturā p̄pli romani s. scutū simplr̄ rubeū sine lr̄s illis. S. P. Q. R. que lr̄e in portant senatus pp̄ls q2 romanū. T am Nicholaus tribunū Rome uir mag' probitati 7 prudentie sepe arguēs p̄plm Romanū de uilitate 7 timore i tollerabili eorū exponebat istas lr̄as sic. S. P. Q. R. i. eest soccio populo codagato romano. Et ad p̄posi tum omis colonia recipiens i signū R. potat addere 7 apponere quic quid nolebat. Vnde perusini addiderūt grifum. florentini lilia alba. pisani nichil addr̄ūt. florentini g' pulsis gibelinis couerterūt lilia alba in rubea adiu'sificandū in signum exterior expulsor. 7 ab illo t̄pr citra huc' unt semp lilia rubea. Vn' ad huc apparet i sumitate palacij potatis lilia alba. Et hoc est q2 dic. ne perdiusion. i. parcialitate facto uermiglio uel exponas, sāguie l' castello.

. Roma .

T. R. quo Romani donabat corp armatura.

Cant̄ xvij i q mouent̄ qdā dubitatōes 7 delarat̄ ū d'autor̄ aliqua ponunt̄.

Q Val uene aclimene per acertarsi. postq' in superiori caplō. proxime precedenti autor nr̄ introduxit Cacciaguidam antiquū predecessorem suū ad narrandū sibi specialiter genelogiam suā 7 statum modernū 7 antiquū sue ciuitatis nūc 9sequēter i isto. xvij. caplō introduc̄ illuz ip̄m sp̄m p̄dictum. qui predicit sibi sua i fortunia 7 exilia. 7 p̄sens caplm pōt breuiter diuidi in quatuor partes gnāles in p̄ma quaz autor petit a dco sp̄u expone quorūdam pronostico; f̄cor sibi tam i inferno q' in purgatoio. in scdā Autor ponit declaratione dictorū dubior. ibi nō per anbage. in tercia autor ostendit suū refugium i diuersitate ibi in lo p̄rimo in quarta 7 ultima in format 7 certificat 1

---

se circa cōplemētuz 7 publicatōem huı' op' ibi poi che tacendo. Ad p̄mū breuiter dico q' autor petit ab illo suo antiquo exponem quorūdam pronostico; f̄cor sibi tam i inferno q' in purgatoio. Et p̄mo ostendit suam dispositione ad querendam istam certificationem p̄ unā 9patione p̄pūm 7 pulcrā ad cuı' 9parationis euidentiam est p̄ notandū q' pheton filius Solis sicut scribit diffuse ouidius 2° dum i p̄peratū eēt sibi ab epafo filius Jonis q' ip̄e erat sp̄uiius 7 non uerus filius sollis stati turbatus recurrit ad matr̄e suā que climine uocabatur ū certificaretur ab ea cuı' filius eēt illa aut ad tollendū eem suspitione ex aio eius remisit eū ad sollem aquo petiuit 7 impetrauit posse regē p diem anni solare i uiēs testimoniū q' erat uere filiū solis s̄ male sciuit gubnare. ex quo secutū est icendiū mūdi. quod declaratū est i fermi caplō. i c°.. alegorice aut pheto est 7c°. modo ad p̄positum uult dicere autor sic pheton filiū solis turbatus eo q' i p̄peratū fuerat sibi ab emulo suo recurrit ad climene matr̄e suā ut certificaretū dere p dubia nitum pūgentem aium suū 7 illa remisit eum ad solem. ita ad p̄positum dic autor q' ip̄e tamq' uerus filius solis. q2 sapientissim' turbatus eo q' fuerat sibi i p̄peratū a multis ad i'sanijs recurrit nec ad beaticem matr̄e suam q2 remisit euz ad antiquū patr̄e suū ut declararetur d're sibi dubia 7 suspecta ualde cruciante aium eius 7 sic potes 9siderare q' tum ista 9patio p̄prissime sit applicabilis ad suū p̄positum ostendendum. Nunc ad literam ueniendum ē quā sic ordina 7 expone. Tal era io. i. tam dubius qual. quel. s. pheton chancor fa li padri scarsi ai figli. q2 s. pheton mortali loquendo 7 amonet patres ne sint nimis teneri erga amorem filior. consencientes eis diu' p̄nosa sibi 7 alijs ex quo postea recipiunt magnū dolorem uenne aclimene. s. matrem eius. per acertarsi di cio che auea. i. udito in contro ase. s. ab epaplo q' non erat filius solis. Et similit etal era 1

Quid

sentito. i. tam dubius ex eo qd audi
ueram futurum ɔtra me ex ūbi tū
batiuus sicut pfatus phebon eda bea
trice. que cognoscebat turbationenem
animi mei sic ꝛ ego eda la santa lan
pa. i. cacciaguide luce ardenti. ꝛ dic
che pria auea mutato sito p me qꝛ sic
dictum est supra caplo: lux cacciag
uide descendit a dextro cornu crucis
ad pedem ut loqueretur autori. ¶ P
che hic autor ostendit quo huit lice
ciam a beatrice exprimedi suū dubiū
dicens per che mia donna. s. beatrix ꝛ
midisse. manda fuor la uampa del
tuo disio. i. emitte flanmā tui ard
entis desiderii ꝛ dicit si che le sca. i. e
xeat foras signata ben de la interna
stanpa. i. ut illa uapa ben exprimat
ex interiorem ɔceptione animi a qū
recedit. uba enī sunt quasi quedam
claues ai apperientes ɔceptū anim
intrinsecū. Et sudit eam quar uelit
ipm exprimere dubiū suū exclud
ens causan nō uerā dicit ergo nō per
che nostra conoscentia cresca p tuo
parlare. ma per che tausi a dir la se
te. i. ut assuescas ppalationi dubior
tuorū si che lom ti mescha. i. det tibi
potum ad extinguendam siti. ꝛ nō
q est uocabulum tuscum. quando
enim tuscū uult dicere da bibere ꝛ
dicit misce. Et hic nota q qūuis
nre necessitates sint note deo tn ex
pedit q ppria ore pettamus. ut
nra subiectio appareat. ideo Autor
petit ut sequitur. O cara piota hic
autor ponit suā orōnem ad deū sp
iritū in qua facit exordiū narratio
nem ꝛ peticione primo ergo facit
exordium ad captatione beniuolētie
p quod ostendit q ille sps pot eū nēē
certificare de futuris contingentibꝫ
de quibꝫ autor petiturus ē. ꝛ hec ne
eius peticio uana videatur. dicit
ergo. sententialiter o aīa beata qꝛ
ita certe uides in deo futura ɔtin
gentia sicut certe mēs humana
sine aliqua demonstratione cernit. q
in uno triangulo non possūt esse duo
anguli ottusi. q. d. omīs ɔtingentia
i ɔspectu diuino ē p se nota. dicit ergo
o cara piota mia. i. planta ꝛ radix ge
neris mei che si tinsuso. i. tantū te ex
altas ꝛ ꝓfundas ideo che uidi le cose
contingenti anci che sieno i se. i. an quā
ueniat in esse suū mirando il punto. i.
i deo de quo puncto dicetur in caplo vi
gesio septio. a cui tucti li tempi son ꝛ
presenti. qꝛ que sunt que fuerunt
ueniēque uno mētis cernit intuitu. q
declarat p simile dicens come le terre
ni menti. i. itellectus humani ueg
ion. s. clare sine dubitacione sensua
liter. dui ottusi. s. angulos no capere
in triangullo. Ad huius aūt similitu
dinis intelligentiam est notandū. q
scdm geumetras triplex ē spes angu
lorum. s. rectus acutus ottusus. An
gulus rectus est qn una linea recta
perpendiculariter cadit sup aliam li
neam rectam sicut patet in signo
crucis + Angulus accutū est quādo
una linea recta cadit sup aliam rec
tam set nō perpendiculariter. ymo
declinat ad partem linee supra qa
cadit ut in hac figura patet. /\. an
gulus ottusus est qn una linea re
cta cadit super rectā. nō ꝑpendiculariter
nec declinat ad ptem linee supra qa
cadit. sꝫ declinat ad oppositam partem
ut patet i hac figura. /\ Vn clare ap
paret q in uno triangulo nō possunt
ēē duo ottusi. Et ratio est qꝛ omnis
triangulus ɔsistit in tribꝫ lineis. si ergo
faciamus q due hant se p angulū rec
tum. statim sequitur q duo anguli sīt
accuti. similiter si faciamus q due li
nee hant se p angulum accutū. sequitur
quod 2s est rectus uel acutus. si est
rectus ut dictum est oꝫ ēē acutum si 2s
ꝛ pmus sunt acuti non potest ēē ni
si unus ottus ꝛ si ē unus ottusus d ne
cessitate opꝫ esse. 2. acutos. ita qd
clare apparet q i uno triangulo n

(. n. qd sit xoba.)

(quid sit.
tetragon?

potest esse nisi unus ottusus. et pot
ee sine ipso. ¶ Mentre hic autor facit
suam narrationem. ad cuius declarationem
est presciendum quod autor recordatur multorum
pronosticorum factorum contra eum per
multos emulos et amicos. sicut per cia
chum fariinatam. vanem fucci inferno
et per oderisium et alios in purgatorio de
sinistris euentibus sibi. ideo nunc inten
dit certificari de illis malis euentu
ris sibi. narrat ergo que dicta sunt
contra eum dicens. parole graui. scilicet
grauantia mentem meam mi fuor dett
te di mia uita futura. scilicet quod debebam du
cere uitam in exilio extra patriam. et
talia similia. mentre chio era congiunto
a virgilio. id est dum habebam virgilium
in ducem. scilicet ascendendo per purgatorium
de lanime cura. id est sanat et mundat ab
infirmitate et labe peccati. e discendendo
nel mondo defuncto. id est in infernum. quod
est mundus defunctorum. Et subdit au
tor ne uideatur uilis uel pusilanimus
contra impetum fortune. auegna chio
misenta ben tetragono ai colpi deuen
tura. id est fortem et intrepidum. Ad quod
notandum. quod tetragonus est figura qua
drata sicut tessera uel tasillus quod semper
cadit plana. ita a simili vir uirtuo
sus est quasi tetragonus et sine in
tuplo ut dicit phylosophus et cetera. ¶ Perche
hic autor facit suam peticionem petens
expositionem futurorum euentuum. unde
dicit perche la uoglia mia saria con
tenta. dintender qual fortuna mi sap
pressa. scilicet utrum speranda uel timenda. Et as
signat rationem quare sua peticio sit iusta
dicens che saetta preuisa uen piu
lenta. id est minus ledit. Est ergo hic noten
dum quod hoc scribit Aristoteles in libro qui dicitur se
creta secretorum ad Alexandrum persuadens
quod habeat secum viros philosophos et astrologos qui
predicant sibi futura. quia et si illa futura in
deuantur inevitabilia tamen utile est pre
scire. quia homo saltem potest esse preacutus et
premunitus ita quod illa aduenientia mi
nus ledent eum. sicut gratia exempli

si scio hyemem futuram fore rigidam et frigi
dam non potero euitare quin sic sit. sed
bene potero prefulcire pannis pelliceis lignis
et similibus quibus potero facilius toller
rare seuitiam hyemis. et ita de similibus
// Cosi hic autor ultimo ostendit quomodo
fecerit peticionem istam de licentia bea
tricis quam semper solet petere antequam
petat unde dicit cosi dissio a quella lu
ce stessa. scilicet cacciaguide che pria ma
uea parlato quia prius quam alia anima de
spera martis locuta fuit sibi. Et dici
e la mia uoglia fuo confessa. id est manifesta
ta a me illi come beatrice uolle. id est uolu
it et mandauit. quasi dicat non credas quod fecerim
hoc sine consensu beatricis. licet ego uidear
premisisse supra licentiam eius. ¶ Non
per ambage. hec est secunda pars generalis in
qua autor ponit responsionem cacciaguide
ad peticionem factam et primo premittit mo
dum loquendi eius dicens quod ille respon
dit sibi clare non ambigue. sicut olim fatie
bant dii gentium cum interrogabantur de
futuris dicit ergo ma quello amor pater
no. scilicet cacciaguide qui erat meus pater
antiquus ut iam totiens patuit chiu
so e paruente del suo proprio riso. id est ue
latus suo lumine leto. et apparens per illud
rispose per clare parole quibus utitur qui
non uult decipere. e con latim preciso. scilicet
simplici non extrauaganti. unde dici
non per ambage. id est circumitiones uerborum
et dicit in che. id est in quibus ambagibus la gen
te folle. scilicet pagana gia sin uischiaua. id est
fallebatur et capiebatur sicut auis uisco quod
cadit in manus aucupatoris et ita isti
seducti cadebant in manus aduersarii.
Ad quod notandum quod dii antiqui tempore genti
litatis antique dabant responsa sua se
per ambigua. id est dubia ita quod poterant
trahi ad utranque partem contraditionis ne
deprehenderentur in mendatio. sicut patet
in responso dato creso regi lidorum et pirro
et aliis multis. que responsa Tullius ex
quamquam paganus eleganter uidet in
suo libro de diuinatione et facto dicens.
tua dicta appollo semper ambigua semper

C quid sit tetragon(us)

¶ .n. & irridend(a) responsa antiquor(um) deor(um).

dubia. et ad dieleticos referenda ideo merito
petit paulus orosius. cur enim per tot secula et
ante adventum xpi oraculum apollinis de
relictum est et c. Et dicit prima che fuosse a
anciso lagnel di dio che le peccata tolle. quasi
dicat ante mortem xpi saluatoris et beneficium
dicitur quia ante adventum xpi homines erant fere
omnes involuti istis erroribus. omnes enim nati
ones preter hebream colebant pluralitatem
deorum. et adhuc post xpm diu viguit infid
elitas in multis gentibus. La contigentia.
hic cacciaguida incipit respondere ad que
sita. et primo respondet ad id quod autor dixerat
supra cosi vidi le cose contingenti. unde dicit
la contigentia che non si stende for dil quaterno
no di la nostra materia quia nullum est futurum
contingens quod non sit descriptum in libro dei
ideo dicit. e tuta depinta. nel conspecto
eterno. id est tota presentialiter manifesta in pro
videntia divina. Necessita hic cacciagui
da respondet quodam tacite que videtur oriri ex
dicto eius quia posset statim obici. si deus omnia
futura contingentia presentialiter videt cuius scientia
sit infallibilis ergo infallibiliter et necessario evenient
ent. respondet autor et tamen ipsa contingentia
non prende pero necessita quindi. scilicet ab illo
aspectu divino. Et hoc manifestat per unum
exemplum grossum domesticum dicens se non co
me nave che discende giu per corente nel
torrente. id est flumen. supple recipit necessitatem
dal viso in che si specchia. id est ab oculo illius a quo
prospicitur eam. Et hic nota quod per hoc autor
vult dicere quod providentia dei non imponit
necessitatem futuris contingentibus nisi sicut
oculus humanus qui stans ad ripam maris
vel fluminis videt a longe navim venientem
secundum cursum aque. quamvis licet videat navim cer
tissime venientem ad portum tamen non im
ponit necessitatem sibi. quia ita ipso non vi
dente sicut vidente navis facit cursum suum
sicut ergo provisio humana non est causa quare hoc
sit. ita nec providentia divina est causa quare
futura eveniat. ita enim se habet providentia
ad futura sicut visio humana ad presentia.
videt enim deus omnia futura in instanti eter
nitatis ita quod futura non sunt sibi futura. et
cetera multa vide. Da indi hic caccia
guida ostendit quomodo recipit presciam futuro
rum venturorum sibi ab ipso conspectu divino
cui omnia presentia sunt. Unde dicit il tempo
che ti s'apparecchia. id est fortuna que appropinqu
at tibi in tempore proxime futuro mi viene in
vista. id est ad visum meum. da indi. scilicet ab il
lo conspectu eterno. quod declarat per similitudinem
propriam dicens si come dolce armonia
vene ad orecchia da organo et est similitudo
propria. sicut enim auris humana recipit dulcem
sonum ab organo bene temperato. ita intel
lectus beatus videt dulciter eventus fu
turorum. in illo organo temperatissimo a
quo emanat armonia per diversas fistulas
organales. scilicet novem ordines angellorum.
Qual si parti hic cacciaguida incipit et
narrare fortunam appropinquantem autori. et
primo predicit sibi eius expulsionem iniustam
quam explicat per unam comparationem pulcram et
man. Ad cuius intelligentiam est presciendum
quod sic scribit seneca libro tragediarum tra
gedia .. quinta intitulata ypolitus. phedra uxor
thesei ducis athenarum. capta pulcritudine
ypoliti privigni sui ipsum requisivit de stupro.
quo consentire nolente illa ad excusationem
sue inhoneste culpe clamavit et c. Nunc
ad literam dicit cacciaguida. fili mi El ti
conven partire tal di firence. scilicet nolentem
consentire pravis operibus civium tuorum.
qual si parti ypolito filius thesei. da athe
ne civitate sua per la noverca. scilicet fedram et
spietata quam impie perdidit iuvenem in
nocentem quem debebat honeste diligere tamquam
filium. et perfida que perdidit fidem quam debe
bat habere ad virum suum. Et hic nota quomodo
comparatio est propissima ad propositum. sicut enim ypoli
tus innocens et honestus fuit pulsus de nobi
lissima patria sua civitate athenarum et missus
ad tormenta. quia noluit consentire luxuriose et
voluntati noverce sue phedre. ita autor ius
tus et insons fuit pulsus florentissima civi
tate florentie. patria sua. nolens consentire li
bidinose voluntati florentie quam recepit novercam
eam et non matrem. et missus est ad incomodum ma
gna. Civitas namque athenarum viguit magna
sapientia et eloquentia et tamen sepe magna mala
fecit et maxime vitio ingratitudinis labora

uit contra ciues suos bene meritos sic
egregie ostendit valerius et iustinus. ita
florentia erga ciues suos optimos putat
dantem petrarcham boccatium et c. ut stati dicetur
Questo hic cacciaguida ostendit autoris
huius pulsionis. Ad cuius euidentiam est pre
sciendum quod uigente parte blancorum in ciuita
te florentie cuius caput erat dominus uerius de
curlis. Et pulso domino cursio de donatis pri
cipe alterius partis papa Bonifatius volens
componere dictam ciuitatem et pacificare partes
noluit habere duces partium. et cum repulisset il
lum de curlis durum et implacabilem illum
uero de donatis in omnibus se subicientem volun
tati sue ordinauit quod karolus sine terra
ueniret de francia in ytaliam sub nomine
patiarii. qui sedaret lites et discordias ubique
qui ueniens florentiam ordinauit eam ita
bene sicut scriptum est super purgatorii capitulo. et
alibi sepe. Ad literam ergo dicit autor. questo
si uole. e questo gia si cercha. i. perpetratum per
dominum cursium de donatis et aliis. et dicit e to
sto uerra facto. quia s. res sortietur effectum.
in triennium. a chi cio pensa. s. predicto cursio
Et domino musato de francesiis de certe
parte qui personaliter de francia et cum magnis
peruniis et propriis expensis conduxit karo
lum predictum usque florentiam. et sic habuit
optatum. et dicit la doue christo tucto di si
mercha. i. in curia romana ubi tota die uen
ditur christus et sacra. ergo bene poterit vendi sta
tus vnius ciuitatis terrene. la colpa hic
cacciaguida ostendit quod pars potens ultra
dampnum cadet in infamia sicut est de more.
vnde dicit la colpa seguira la parte offensa
q. d. imputabitur parti blanchorum que pe
lletur. quia dum miseriis aliquod euenit et cetera.
in grido. i. fama et clamore vulgi. cuius iu
dicium est cecum et falsum ut plurimum. come
sole. io bene dicitur vulgariter deus te custo
diat. a bene stat sibi. Et subdit ma la
uendetta que postea sequetur fia testi
monio al uer de la dispensa. i. iustitie
diuine que uera est et que dispensat iu
ipsam uindictam. Et dicunt aliqui quod autor
crediderit per diuinam uindictam. redire in pa
triam. quod tamen non fuit. Sed certe non oportet

hic facere autorem mendacem. quia nichil dicit
hic de reditu sed de vindicta. et respicit ad mortem
acerbam domini cursii de donatis predicti de qua
dictum est purgatorii capitulo. ¶ Tu lasserai hic
cacciaguida percurrit breuiter incommoda et ma
la que nascuntur ex exilio. et primo tangit id
quod primum et grauius est dicens tu lasserai
ogni cossa dilecta piu cara mente. sic filios
uxorem patriam parentes amicos. ymo a
Autor dimisit in patria cum recessit istud
nobile opus inchoatum quod super omnia dilige
bat. et tamen recuperauit. sicut scriptum est in fer
ni capitulo vnde dicit e questo e quel strale
i. sagipta doloris che l'archo del exilio pria
saetta. i. primo emittit. Et nota quod autor
proprie appellat exilium archum quia sicut arcus
emittit tela uulnerantia et interficientia ho
minem longinquum ita exilium emittit i
diuisa incommoda et infortunia nunc ledentia
nunc interficientia hominem pulsum longe
a patria. ¶ Tu prouerai. hic chacciagui
da tangit alia incommoda que deinde se
cuntur ad exilium dicens. tu prouerai. i. gu
stabis et experieris si come sa di sale lo pa
ne altrui. i. quam sapidus est panis alienus
est enim ualde amarus et panis doloris.
Nam ue illis qui ad alienum appetitum com
edunt. Et ecce aliud incomodum. e come
e duro calle lo scendere el salir. i. quam du
rius est ascensus et descensus per l'altrui
scale quoniam ue illis qui ad alienum gressum
ambulant. ¶ E quel hic cacciaguida tan
git vnum singulare bonus quod magis a
grauat animum sapientis. s. quando cadit in
aliquod infortunium cum praua socieia
te. quia statim creditur consocius culpe. ymo
quod est grauius sepe tota culpa retorque
tur in ipsum. quia statim dicitur ubi erat consilium
magni poete. nec considerant ignorantes quod
difficile est regere multitudinem imperitam
indisciplinabilem. dicit ergo e quel che piu ti gra
uera le spalle. et faciet te magis in pacietem
fortune sera la compagnia maluase e scem
pla loquitur de circlis con laqual tu cadr
ai in questa ualle. s. exilii et miserie. Ad
quod sciendum quod dominus verius de circlis de
quo dictum est fuit ita protervus rusticus

et simplex. q͛ i stante papa Bonifatio q͛ ipse faceret pacē cū dn̄o Curcio respondit arrogante sc̄e pater ad quid detinetis me hic rogo uos p̄mittite me redire i patriā meā. cui Bonifacius indignatū respondit ⁊ quis te detinet. ipse recessit. s. dn̄s Cursius sagatior remansit suplex ⁊ ueneralibūdus. ex quo ditus ē ordo destructioni civiu͛ sicut iam dcm̄ est. Unde dicit che tutta ingrata. q͛ nō recognoscebit beneficiū tuum i consulendo ⁊ uigilando p bono statu rei publice florentie tutta matta et impia stulte deserendo c͛siliū tuum ⁊ impie reddendo supliciū pro beneffitio aliqui dicūt q͛ mlti interficientū exciti fnō i ucit rex. Et subdit q͛ cito seq̄t uindicta de hoc. Unde dicit ma poco appresso q͛ tercio anno a pn̄ti. ella n'avra rossa la tempia q͛ destructū ⁊ luet penas dignas. non tu. q.d. licet tu p͛ ll aris sicut iam dcm̄ est. tn̄ melius ⁊ honorabillius ptransibis. Di sua bi cacciaguida dāpnat fatuitatem ciuiorum. ⁊ iustificat electionē autoris. dicens il suo processo farà la prova di sua bestialità. q.d. rei p̄babit euentus q͛ bestialiter se gesserint spernentes sana c͛silia sapientum. Et dicit si ch'a te fia bello averte fatta parte. s. recedēdo ab eis ⁊ faciendo tua facta sine illis per te stesso. Unde nota q͛ pulcerrima pars sapientis ē nullius esse partis. sic̄ sc̄ptum est inferni caplo. Lo primo tuo refugio. Ista est tercia pars gn̄alis in qua dictus cacciaguida prenarrato exilio autoris nūc ad c͛solationē eius p̄narrat refugiū eius i exilio ⁊ dicit q͛ primū refugiū eius erat quidam magnificū baro Lombardus ad cui͛ euidentiā est p̄notandū q͛ iste de quo autor loquitū fuit quidam dn̄s Bartolomeus de la scala. q͛ uocatū est capitaneus bartolomeu͛ q͛ ottinuit capitaneatū uerone ab imp̄atore. Ad quē autor primo huit recursū ⁊ recepit p̄uisionē ab eo.

post eni mortem Eccirini de Romano Mastinus ⁊ Albertus familiares dicti Eccirini inuaserūt dominiū uerone ⁊c̄. Nunc ad litteram cacciaguida desc̄bit capitaneū bartholomeū a libalitate ⁊ a barmatura sua dicens. la cortesia. i. libealitas ⁊ munificētia del gran lonbardo. s. bartolomei p̄dici. qui fuit i magnificus dn̄s i lombardia. ⁊ de rei ueritate iste iter tirranos fuit reputatus satis probus ⁊ prudens Et dicit che 'n su la scala porta el sancto uccello q͛ hēt scalam p̄ signo ⁊ desup portat aqlam imp̄iale que uocatur auis dei ut expositum est vi. caplo huius libri ⁊ purg caplo. Et subdit ueram libalitatem p̄facti dn̄i. q͛ p̄ueniet eius i digentiaz nec expectabit petitionē uel precationem autoris unde dicit ch'. i. qui magnus lombardus avra si benigno riguardo in te. q. s. te respiciet occulo clemētie ⁊ benignitatis. quod de duobus faciet p̄mo illud quod fit posteriu͛ ab aliis. unde dicit. che del fare. s. donū ul' s͛uitiū. e del chedere. i. petere tra uoi due. fia p̄ma quello che è più tardo tra gli altri. q͛. s. p̄mo dabit tibi q͛ tu petas sibi. cui oppositum cōiter fatiūt alii dn̄i ymo uolunt ⁊ fatiūt se sepe rogari contra illud salomōis. ne dicas amico tuo vade ⁊c̄. Con lui hic cacciaguida p̄nūtiata liberalitate capitanei bartholomei. nūc p̄nūtiat p̄bitatem ⁊ libealitatē dn̄i canis grandis eius filii ul' nepotis. quē p̄mo desc̄bit a strenuitate armor. ostendens q͛ fuit uere fillius martis audax p̄mptus in p̄lio. et uictoriosus ualde. Un̄ dicit con lui. s. cū p̄dco bartolomeo uedrai colui. s. canem grandem che fuo i p̄sso nascēdo. s. in natiuitate sua. i. iam efficacit͛. de questa stella forte. s. martis planeta. qui facit uiros fortes ⁊ ferroces i bello. che le opere sue fien mirabile. s. i bellis sicut iam patuit ex his que sc̄pta sunt sup de eo paradisi caplo. Non se ne son ad exaltationez dei

no. bn̄. ✠ Pulcerrima pars sapientis ē nullius esse partis.

N. B. Bartho de Lascala

Nota Cane grandi de lascala.

canis dic quod virtus eius nondum est no
ta propter iuvenilem eius etatem. sed in bre
vi fiet celebris ubique. unde dic leg-
te non sine son ancora acorte. s. de o
peribus bellicis eius sine armorum
gestis tamen eius mira indoles pretendebat fu
turam virtutem in eo. Et assignat causam i
cepte etatis non nature dicens. che queste
rote. s. martiales son torte in torno di
lui pur nove anni. Et intellige de a
nis martialibus. ita quod nove faciunt xviii.
tamen aliquanto minus nam mars in duobus
annis percurrit zodiacum minus. et sic vult
dicere quod erat adolescentulus. Ma
pria hic cacciaguida ostendit quod in bre
vi enitescet virtus dei canis que nunc
occultatur. unde dicit. ma faville dela sua
virtute paran. i. initia magnorum factorum
publice apparebunt in non curar dargen
to ne da fanni. et vere autor in duobus
verbis breviter colligit duo que red
diderunt hominem istum gloriosum. s. mag
nificentia in sumptibus et audatia in bello. que
duo fecerunt famosos multos dominos viti
osos. quorum aliquos ego novi. unde ergo
quod commendabilis est virtus liberalitatis
que aliquando tegit multitudinem vitiorum
in homine. Est ergo sciendum quod ista virtus
pluxit in isto puero. Nam dum pater eius
duxisset eum semel ad videndum magnum
thesaurum iste illico levatis pannis mi
xit super eam. ex quo omnes spectantes
iudicaverunt de eius futura muni
ficentia per istum contemptum pecuniarum etc. Et
hec dico erit pria del guasco. i. papa cle
mens de vasconia ingani lalto henri
co. i. magnanimum henricum imperatorem de
licimburgo. de ista deceptione dictum in
fine capitulo. xxx. Et subdit manifestatio
nem magne liberalitatis huius canis dicens
le sue magnificentie magnificentia eius
est proprie in magnis sumptibus seranno an
cora conosciute. quod probat dicens si che
soi nemici non ne potran tener le lingue
mute. hec est enim proprietas virtutis
que reddit amabilem etiam odiosum et la
udabilem non visum. Alui hic cacciag

uida promittit spem autori in dicto cane gr
andi dicens a lui taspecta. et a suoi be
neficij. Nam de rei veritate iste canis
multum honoravit autorem dando sibi
provisionem suam et in multis complacendo
ideo Autor non immemor beneficiorum bene re
ddit sibi mercedem suam et ultra debitum
sicut vides. Et subdit per lui fia trasmut
tata molta gente quia alios exaltabit ali
os humiliavit ideo dic cambiando condici
on richi e mendichi quia aliqui divites a
pauperabuntur. aliqui pauperes ditabuntur.
E portierano hic cacciaguida addit ultimo
quedam tamquam secreta de eo dicens e por
terano scripto nela mente di lui e nol di
rai. sed expecta eventum. Et dici autor
e disse cose. s. cacciaguida incredibille
aquei che fien presente. Nam predictus
canis totam marchiam trivisanam beli
ca virtute subegit. Ideo bene Rainaldum
poetista Veronensis bino versiculo epithaphiali
eius triumphos breviter complexus est dicens.
Sic canis hic grandis. ingentia facta peregi.
Marchia testis adest quam sevo marte subegi.
etc. Poi giunse hic autor ostendit
quod cacciaguida concludens dixit expositionem
esse factam petitorum unde dic Et ille cacciag
uida giunse poi. s. narrationi sue fecit fi
nem sub hac forma o figlio queste son
le chiose. i. expositiones et declaratio
nes di quel che ti fo detto a multis in infer
no et purgatorio. q. d. illud quod fuit
tibi prenuntiatum in generali et in obscuro
nunc est particulariter declaratum unde
autor hic adimplet illud quod promisit se
facturum in x capitulo inferni ubi dixit esser lo lo a
chiosare etc. et dicit ecco linsidie. i. occulte
machinationes fortune et vicinorum tuorum
nunc sunt patefacte tibi unde dicit che son
nascose. i. oculte dietro a pochi giri. i. post
paucos annos. s. tres. Non vo hic cac
ciaguida dat utile documentum servandum
autori circa predicta non vo pero chai
toi vicini invidij. i. non tamen volo quod habeas
invidiam vel odium contra partem nig
rorum. que videtur debere florere et in
vidia est dolor aliene felicitatis. et fortu

Cane grandi de la scala

Epitaphium Canis grandis

istorum uir futura prospera et melior tua. quia
ungebunt i patria. Et reddit causam quare
non debeat inuidere illis dicens. Possia
chelatua uita sin futura .i. propagatur per sua
man durat tua in futurum. q.d. quia fortuna
seruat tibi maiorem honorem et feliciorem statum.
Via piu la. del punir dilor perfidie. q.d. pe
na cito sequetur ad fraudes eorum et tua uita
extendetur diu laudabiliter i magna gloria:
Poi che tacendo. ista est quarta et ultima et
pars generalis i qua autor informat et certi
ficat se a deo super circa complementum et pub
licationem huius operis et primo ostendit suam di
spositionem circa consilium petendum. dicens Io
cominciai. supple dicere come colui che
brama .i. affectat hom consiglio dubitando
da persona che uede e uole e ama drittam
ente. homo enim audacter fiducialiter et cum
bona spe petit consilium ab eo. qui cognoscit
eius indigentiam et libenter uult seruire sibi.
et amat cum amore sincero non fictitio. et ta
lis erat autor i proposito. ut patet ex iam dictis.
Et hoc feci poi che la sancta .s. cacciaguida
si mostro spedita dimetere la trama i qla
tella. chio li porsi ordita .i. ostendit se
texuisse et ordinasse thema quod ego proposu
eram sibi Et est methaphora propria. est .n.
trama illud fillum quod deducitur in tellam
pro ordituram primo autor noster dederat animum
thema orditum .i. incoatum tamen. et ille caccia
guida. texuit illum iterum in tesciendo multa
uerba exponendo et declarando et dicit tacendo.
quia ex taciturnitate eius perpendi quod fecerat
finem suo sermoni ben ueggio hic autor pet
tit suum consilium .s. quo possit prouidere aduersi
tati fortune que paratur contra eum. et primo
confirmans dictum cacciaguide de quo est sibi
opus remedio i tam arto casu fortune. di
cens o padre mio ben ueggio si come lotem
po sprona uerso me .i. properat quia i breui
erit de facto. per che darmi colpo .i. ictum et
impetum fortune et non leue. Unde dicit
tal che e piu graue .s. quanto uelocius
uenit. quia non potest ita faciliter prouideri sic
si adhuc prestolaretur et dicit che piu sabban
dona supple et bene uideo quod tale tempus
impetuosus ruit i me. et est methaphora

pulcra et propria sumpta a ferente. quia quan
do totus incumbit in uulnus totis uiribus
et toto corpore magis ledit et durius prosterr
nit inimicum. ita a simili uult dicere autor
fortuna lasatis habenis toto conatu i cur
rit i me. et i temptat omnia sua arma .i. nocu
menta contra me et tanto fortius quanto in
uenit me fortiorem et constantiorem et qui non
caderem de facili ad leuem ictum eius. Un
sudedit per che bon chio mauri di pro
uidentia. q.d. propter quod utile est quod ego pre
muniam me prouisione contra hoc. Et ostendit
de quo sit sibi maxime timedum. et arguit
sic. si ego pulsus a ciuibus meis de patria pro
pria fatiam michi extraneos i festos scriben
do de eis certe non inueniam locum in terris. ut
unde dicit si che si loco piu caro mee tolto
.s. patria mea. io non perdesse gli altri .i. al
iena loca. per mei carmi .i. propter meos uersus
maledicos et i famatorios. q.d. autor si per
didi iniuste patriam meam nollem iuste per
dere alienas dando causam i dignationis et ire
multis potentibus male scribendo de eis.
Giu per lo mundo. hic autor exponit suum
casum et partitum perplexum. et arguit a suffi
cienti diuisione sicut facit dilemma. et bre
uiter uult dicere. si ego refero et describo
multa que audiui discurrens per infernum purga
torium et paradisum. timeo reddere me odi
osum multis. et si reticeo uel pretereo timeo
perdere famam apud posteros. et sic premium laborum
meorum. et sic nescio quam partem eligam. quia utram
capere uideor perdidisse. sicut dicebat bona
muliercula filio suo. fili mi ne uadas ad consi
lium. quia si dixeris iusta homines te oderint
si uero in iusta deus. Ad literam ergo ordina et con
strue sic. Io o apreso quel che sio ridico .i. et
ego didici illud quod si refero et propalo i
scriptura fia sapor di forte acume .i. uidetur
acerbum a multi et precipue magnatibus et princi
pibus. quia .s. pontificibus imperatoribus regibus
tirannis et aliis magnis nobilibus. Et hoc di
co aprehendi giu per lo mondo sencia fine a
maro .i. per infernum ubi est amaritudo pena
rum et dolorum sine fine per quem semper itur de
orsum. o per lo monte .s. purgatorium del cui
bel cacume. quod est paradisus deliciarum

totus pulcer et amenus gliochi dilamia i
donna mileuaro. q2 speculatio 7 ɔteplatio a
theologie traxerit i tellectu autoris ad celu
e possia per locielo dilume i lume .i. de spera
i speram. Et subdit alteram parte diuisionis di
cens. e sio son timido amico aluero .i. ueri
tati manifestande. temo de perdere uiuere
tra coloro che questo tempo chiamarano an
ticho .i. apud posteros. q. d. timeo perdere fa
mam que est unu uiuere gloriosum i ter ue
turos. quid g° agam. La luce hic autor
ponit responsione cacciaguide ad quesita
qui dat suu consiliu sanu 7 acceptabile vi
ro sapienti 7 virtuoso. qui no debet p'mit
tere ueritatem ppter suspitione ul' cominatio
nem alioz. 7 p'mo apparat deum spirm adlo
quendu dicens La luce i che ridea il mio the
soro .i. i qua letabitur ille p'tiosus spus an
tiquus meus. que io autor appellat tesau
rum methaphorice. na thesaurus pprie e ue
tus eris depositio cui non exstat memo
ria. 7 ita autor reinuenit nuc istu the
saurum suu qui ratone antiquitatis no er
rat i memoria hoium. 7 sic thesaur ascon
ditu manifestauit ut posset mltis quia
sapia abscondita 7 thesauru i uisus q3 uti
litas i utriusq3. Vnde dicit chio trouam
.s. i marte. si fee pria corusca .i. rutila 7 sp
lendida ante q' loqueretur qd declarat per
simile pulcru. dicens qual spechio doro
supple fit rutilu a ragio di sole. q. d. q' ille
spus fcus lucentio 7 splendidior q' prius
erat daturus ɔsilium autori sup famam
sua illuminandam. Indi rispose. h' au
tor exp'mit ɔsiliu cacciaguide qui accep
2am partem p'se 7 breuiter uult dicere age
fili mi. vade et dic secure malu de omib3
qui merentur. q2 licet a p'ncipio displiceat
tuu dicere aliquib' tn infine placebit. 7
dicit g° autor q' ille cacciaguida rispose i
di pro derite. coscientia fusca .i. offuscata
ul' lesa o di la sua o de l'altrui vergogna pp'ria .s. que oriat'
a propria culpa odi laltrui .s. qui oriatur
ex aliena culpa. q3 tn tangat illum. aliq°
gradu. ul' ɔsanguinitatis. uel affinitatis
uel amicitie ul' societatis ul' ciuitatis ul'
parcialitatis 7 similiu. pur sentira. latua

parola brusca q2 .s. acerbu 7 molestu uide
bitur tali audire tua acerbam responsionez
s3 hoc no ostante effunde quicquid uidisti
sine dissimulatoe ul' admistione alicui'
falsitatis. vn dic mano dimie .i. nichilomi
nus fa manifesta tucta tua uision. i. qd
quid tu uidisti in isto raptu metis siue
abstractione. q' auto hui't hora matutini
sic dcm est p'mo caplo i fern 7 i alijs mlt'
tis locis p totum librum. rimosa ogni me
çogna .i. mendatio falsitatis. Et dic e la
ssia purgratar doue e la rogna. q. d. ille q3
tangit doleat ul' erubescat de infamia. q
est scabies ɔtagiosa. q2 no lucrabitur ali
ud q' ille qui scalpit scabiem. qui q'to r
mag scalpit. tanto mag intenditur i ce
dium. io melius eet dimittere scabie in
tacta. Et reddit rationem sui dcti dicens
che se la uoce tua sera molesta nel primo
gusto .s. prima facie tn infine faciet bo
nu fructum. vn dicit lassira poi uital nu
trimento .i. nutrimetu uite moralis. q2
.s. faciet hoies recedere auicijs. quado
sera digesta .i. quado fuerit bn discussa
examinata 7 ruminata. Et uere auto fu
it quodamo pp'heta sibi. q2 uidi de fco mltos
magnos dominos. de quoz ancesorib3 au
tor dixi magnu malu in libro isto. qui tam
summe diligit librum istu. 7 delectant' ico.
7 licet aliquado verecodentur ex his q auto
dic tn tande assecitur 7 dicut ueru dicit
Questo tuo grido hic cacciaguida vltio tradit mo
dum suadendi in ope isto. 7 breuiter suadet
q' carpat solu vitios maiores p similitu
dine pp'ria 7 manifestam unde dic. questo
tuo grido .i. exclamatio 7 icrepatio uitio
rum fara come uento che le piu alte cime
piu percote. est silitudo pp'ria. sic. n. ue
tus flat indifferenter in quecuq3 obuia
sibi s3 mag quatit 7 mouet altiora cacu
mina. ita a simili autor i differenter car
pit omia uitia. s3 maxie magnatu 7 pot
tentu. Et subdit dicens e cio non fa po
co argumento donor. q. d. ymo facit ma
gnu argumeto 7 euidens testimoniu3
honoris. q2 mag et melius p suadet. vn
dicit. po pur lanime che son note di fam

Iuppiter.

sicut aũ magnorũ p̄ncipũ baronum ⁊ dominoꝝ. tiſon monſtrate. i queſte rote. i. ſperis planetaꝝ. nel mote. ſ. purgatorij. e nela ualle doloroſa. ſ. inferni. ¶ Che lanimo hic cacciaguida reddit rõem ſui dc̄i. dicens. che lanimo de quel che oda nõ poſa. q̃ nõ p̄ſuadetur ne ferma fede. per exemplo. ſ. humiliũ ⁊ uiliũ p̄ſonaꝝ. caia. i. quod hãt la ſua radice incognita ⁊ aſcoſa. i. oſcuritate fame ⁊ uilis conditionis. Et cõcludi narratione ⁊ claudit caplm̄ dicẽs ne per altro argomẽto. i. p̄ aliam rationẽ che non paia. i. nõ appareat euidente ⁊ q̃ argumẽtũ dubiũ nõ p̄ſuaderet. Cantũ xviijᵐ i q̊ dñs Cacciguida ponit illustres uiros i q̊daꝝ figã ponit aſcẽ̄ ĩ ſp̄ã Iouis.

Gia ſi godeua ſolo del ſuo uerbo. Poſt q̃ in ſupiori caplo̊ p̄xime precedenti autõ nr̄ introduxit cacciaguidam antiquũ ſuũ ad p̄narrãdũ ſibi ſuũ futurũ exilium ⁊ refugiũ. nũc ↄſequenter in iſto decimo octauo capitlo̊ introducit eũdem ad oſtendendũ ſibi uiros illuſtres bellicoſos apparentes ĩ ipa cruce martis ⁊ igreditur ſpera Iouis. ⁊ p̄ſens caplm̄ poteſt breuiter diuidi in quatuõ partes gñales. ĩ prima quaꝝ autoꝛ ponit ſuã diſpoſitionẽ circa audita ⁊ correctionẽ beatricis. ĩ ſcd̃a dc̄us ſp̄s predictus manifeſtat ſibi aliquot famoſos de ſpera martis. ibi come ĩ uede. in tercia deſcribit ſuũ aſcenſũ ad ſperã Iouis ⁊ ſignũ aquile quod apparet ĩ illo ibi. Jo mi riuolſi. in quarta ⁊ ultima reprehendit paſtores qui ĩ preciũ [illegible] regũ ſe [illegible] illiũ aquile ibi o dolce ſtella. Ad p̄mũ ergo dico q̃ autoꝛ deſcribit ſuam diſpoſitionem circa ea q̃ audiuerat ⁊ eius corẽptionẽ. Et [illegible] dicens. Gia ſi godeua ſolo del ſuo uerbo. ſ. ille cacciaguida quẽ uocauit ĩ p̄cedenti caplo̊ ſpeculũ aureũ. i. ſplendidũ ⁊ relucens radijs ſolis eterni. gia ſi godeua ſolo. ſ. in ſe del ſuo ũbo. gaudebat ſiquidem. q̃ oꝛtatus fuerat autorem ad utilitatem ⁊

multoꝝ ⁊ tollerantiã ad ũſoꝛũ. ſed autõ ipſe partim gaudebat p̄tim dolebat ũn dicit. et io guſtaua lo mio. ſ. ũbũ quod tangebat me temperando lacerbo col dolce. i. cõpenſans dulcedinẽ glorie ⁊ honoris. ul' dulcedinẽ uidere cum acẽbitate exilij ⁊ ĩcomodoꝝ que ſecutura ad illud. ¶ E quella hic autoꝛ ponit reprehenſionẽ correctoriã beatricis circa fallum ſuũ dicens. E quella donna. ſ. beatrix chadio mi menaua q̃ ſacra theologia eſt q̃ recte tendit ad deum ⁊ ducit hoĩnẽ ad deum diſſe muta penſer. p̄ hoc p̄ſupponit q̃ autoꝛ cogitabat de uindicta contra ciues ſuos. Et aſſignat cãm dicens. penſa chio ſono p̄ſſo acolui ch'ogni torto diſgraua. q. d. ſum p̄nes Iouẽ qui eſt gubnatoꝛ iuſticie ut ſtatim dicetur ⁊ tu intelligere debes de omĩpotenti ioue qui dic̃ mi uindictã ⁊ ego retribuam. ¶ Jo mi. hic autoꝛ ponit effectum ũboꝝ beatricis ⁊ excuſat a deſcẽptione exaltate pulcritudinis dicens. Jo mi riuolſi alamoroſo ſono. ſ. ũboꝝ beatricis que tota ardebat ſacro amore diuinoꝝ calcatis terenis ⁊ dicit del mio conforto q̃ bene oꝛtatũ hoĩem ⁊ ↄſolatur contra ad ũſa que nũc expectabat cõtra ſe. Et ſubdit excellentiã p̄ulcritudinĩ dicens e qual amoꝛ io uidi aloꝛa negli ochi ſancti in quibꝫ marie relucent pulcritudo ⁊ amoꝛ iſtius formoſiſſime dñe. qui labandono q̃. ſ. nõ deſcribo ⁊ nũc. Et aſſignat cãm quare dimittit deſcẽptionẽ huius amoris hic ⁊ dic. q̃ hoc facit tam ex defectu eloquẽtie q̃ ex d'fcũ memorie ũn dic nõ perchio diffidi pũ del mio parlar. q. d. nõ ideo dimitto deſcẽptionẽ hanc. ſolũ q̃ nõ confidam ĩ eloquentia mea ſꝫ etiam quia diffido debili in memoria mea ũn dicit ma per la mẽte. che che nõ po redire tanto ſupra ſi. q̃ memoria non põt refferre que ĩtellectus uidet. ſupra uires ſuas. cũ ſit alligata organo corpoꝛali ut patuit circa p̄ncipiũ huiꝰ paradiſi. q. d. loquella nõ ſufficit ⁊ memoria eſt defectiua et dicit ſaltri no laguidi ⁊

· deus ·
m̃ uindictam ⁊ ego retribuã

sic diuina gra. Tanto hic autor describit
effectum illius in spectionis et breuiter dic.
qd plus no possu describere amore in effab
ilem huius domine tn bene possum refferre
unu. qz eius i spectio remouit me ab omi
iordinata affectione. Vn dicit. tanto posso
diquel puncto redire. cu ueritate. dhe rim
irando lei. i. eius tam amorosu uisum lo
meo affecto. i. affectio mea que prius erat
capta ab apetitu uindicte. libero fuo da o
gnaltro disire. i. ab omi alio desiderio ulti
onis. Et nota q autor merito hoc fingit. qz
sacra scriptura remouet animum speculatem
i ea ab omi appetitu uindicte probans q
nichil remanet iultu apud deum. Et
uere si quis no esset impaciens mor ds
facit iustissime uindictam de oibus licet
oculus humanus aliu no possit penetrare
ad fundum diuine iusticie. Et subdit qd
fuit ita liber ab omi alio desiderio donec
uidit radium eternum qui radiabat i oclis
eius descendere ad se p medium uisus illius
beatricis. Vn dicit fin chel piacer eterno
s. deus che ragiaua dirtto. i. relucebat
sic in speculo in beatrice dal bel uiso. i. i
beatrice que ht pulcru uisum. qz i oclis
eius maxime osistit pulcritudo eius ut
tu nunc dicis est. et e comunis modus lo
quendi. sic tota die dicimus sotto dalet
reeere lponte. e latal daghiochi uaghi. ita
a simili dic autor in beatrice dal bel uiso. qa
mediante uisu beatricis radius eterne
lucis uenit ad hoiem mi contentaua
col siconrdo aspecto. Et hic no q homo
no pot uidere inmediate diuina lucem
s mediante beatrice sic gra exempli ho
no pot uidere lume solis in ipso sole. set
uidet ipm p refractione radiorum et reuer
berationem in superficie terre ul muri. ita
a simili intellectus humanus no pot cõpre
hendere lume diuinu in ipso deo. s i sacra
scriptura ubi relucet et representatu. io
ad itelligendum bn presentem literam que
fortis est debes ad mentem reducere illd
q scriptum est primo caplo paradisi. ubi au
tor fingit q beatrix respiciebat solem
et ipse in oculis eius. g nunc potes clare
intelligere quid itelligat autor cum dic
col siconrdo aspecto. Vincendo hic au
tor ostendit quo beatrix conuertit eum
ad se ad illu spum antiquum cacciaguide
ut iterum loqueretur secu. Vn dic ella. s. be
atrix uincendo me. con lume dum sor
riso. qz s. uisus meus sustinere no po
terat excellentia luminis leticie eius.
mi disse. uolgite. s. ad primu patrem tuum
et ascolta. qz s. uult adulx loqui tecu
et dic che paradiso no ee pur nei mei o
chi. q. d. felicitas no tantu consistit i ex
emplis uirorum illustrium qui seculariter uixe
runt i mundo. et tn fecerunt opa preclara acce
dentia animum uiri xpiani. ad amore fidei
pro qua isti certauerunt usqz ad mortem
cu sanguinis effusione. Come si
uede. Ista e secda pars gnalis in qua au
tor introducit spum cacciaguide q mani
festat sibi singulariter quosdam uiros il
lustros de spera martis. et primo describit
dispositionem illius ad loquendu p una cõpa
tione pulcram et ppriam. et breuiter uult
dicere. q ipse cognouit p euidens signum
exterius in mensam affectionem interiorem
illius spus sic sepe uidemus i hoie quando
aliqua passio occupat hoiem totu. ordina
sic literam. Jo conobi la uoglia in lui. i. u
uoluntatem interiorem cacciaguide di rasi
onarmi ancor alquato. qz. n. mlta dis
cerat cacciaguida de psapia sua de statu
tu pnie et cursu fortune autoris ideo uol
lebat adhuc pparlare utilitem et delectabilem
de tos spus martistas. nel fiammegiar
del folgor sancto. i. in sintilare splendo
ris illius bti spus. a cui mi uolsi. s. dem
andato beatricis. Et declarat hoc p simi
le dicens cosi come la fecto. i. aliqua
passio ai interior si uede qui. s. in aliquo
hoie uiuente isto mundo mortali. Et dic
secllo. s. affectio ee tanto. i. tam itensus
et uehemens. che tutta lanima sia tolta
dalui. i. occupata et capta ab ipso tali af
fectu. ita q trahit omes uires aie ad se
ita q nichil aliud opetur. sic ubi gra.
homo aliqn ppter nimiu gaudium effi
citur totus tremens. et ita ppter nimium

timore efficitur totus pallidus. et pro nimia vero
vel verecundiam efficitur totus rubeus. et ardens
Et hic nota quod autor vult dicere a simili per tre
mulam radiationem illius spiritus perpendit magnum
gaudium illius qui volebat sibi dicere aliqua
gesta nobilium partium gaudium et ipsi dicenti
et autori audienti tum quia sunt in se pulcra et ma
gnifica delectantia lectorem tum quia ipse caccia
guida erat nobilis et fuerat strenuus bellator
et armiger qui pugnans pro fide xpi feliciter cecid
derat. et autor nobilis. et tales spiritus strenuiar
morum ut plurimum sunt nobiles. ¶ El comi
cio hic autor ponit narrationem ipsius caccia
guide. qui primo frangit inguinali altam ma
teriam sequentem. commendans spiritus descendentes
Unde dicit el comincio. supple ille spiritus ca
cciaguide cepit dicere in hac forma. Spiriti i
beati son. i. martiales in questa quinta fo
glia. i. spera martis que est quintus gradum
regionis etheree. Unde dicit de l'albero. s. celi
quod autor methaphorice vocat arborem. quia
tamquam arbor altissima habet multos et maximos
ramos. s. novem speras quibus obumbrat et cla
udit totam terram. quia arborem celi autor
explicat per contrarium arborum terrenarum. dicens
che. i. que arbor. vive de la cima. i. recipit
vitam de super a deo ex paradiso ubi nostre arbo
res trahunt alimentum a radicibus veluti ore
in terram demerso. e frutta sempre. i. non solum
ad certum tempus sicut arbores nostre. quia celum num
quam stat ociosum. ymo continuo parit mi
rabiles fructus. quia innumerabiles effectus
et omnes ad bonum finem. e mai non perde fo
glia. sicut nostre arbores que communiter perdunt
folia in autumno. postea renovant ea in vere
et per hoc innuit quod celum nullam recipit alt
eracionem. quia est ingenitum et incorruptibile.
Et subdit excellentiam gloriam istorum spi
rituum dicens che. i. qui spiritus fuor de gran
voce. i. magne fame et nominis in mundo ve
stro prima che venesser al ciel. petitum glo
riose triumphum de eorum victoriis partis in mu
lto sanguine et sudore et dicit ad confirma
dam laudem egregiam istorum si c'ogne musa
ne serebbe opima. i. fertilis et copiosa. q. d.
omnis poeta posset sibi assumere tema poe
tice describendum ex gestis singulorum

nedum omnium. et verum dicit quia posset fieri m
agnum poema de gestis karoli magni. et ita de
aliis. ¶ Pomira hic cacciaguida reddit x
autorem attentum ad considerandum istos sin
gulariter dando sibi signum indicans unum
quemque. dicens. Et quisti sunt tales pero
mira. i. cum admiratione inspice nel corni
de la croce istos. n. collocat in superiori parte cru
cis tamquam excellentiores. quia quello ch'io i
nomaro farali. s. in illo cornu. l'acto. che fa
il suo foco veloce in nube. q. d. quicumque spiritus fu
erit nominatus a me emittet iaculum rubeum
splendoris ardentis sicut facit fulgur in nube
ex qua excutitur. Et recte isti emittunt iacu
lum igneum quia fuerunt viri fortes animosi i
quorum virtus est ardens habent. n. coleram acu
tam. ideo bene reponuntur in marte. qui est ca
lidus et siccus et coloris rubei sicut ignis. ia
culum autem igneum est radius glorie istorum.
Io vidi hic cacciaguida incipit nominare
decos viros fortes et famosos. in strenuitate
armorum tam veteres quam novos et primo nomi
nat unum principem veteris testamenti. Ad
cuius cognitionem est presciendum. quod Iosue fuit
dux populi dei mortuo moyse ut scribitur
libro Iosue.. qui conquisivit terram sanctam. de quo
dictum est supra capitulo. hic ergo fuit fortissimus.
et c. et motum est et c. Ad litteram dicit ergo autor. Io
vidi un lume tracto per la croce. s. per lineam
radialem. dal nomar Iosue. com el si feo. i.
stati[m] confectum fuit illud lumen Unde dicit
ne mi fuo noto pria il dir dal facto. q. d. i
instanti vidit lumen fieri. et spiritum audi
vit nominari. ita quod dum nominaretur fa
ctum est. et dum fieret factum est vel nominatum
est. ita quod unum non fuit prius altero. sed simul et
semel audivi nomen et vidit lumen. Et nota
quod bene fingit autor quod stati[m] cum nominatur aliquis
istorum proborum emittit ex se lumen claritatis
et glorie. quia firmum inseparabiliter comitatur virtut
em. et statim cum est virtus et nota est clara
et gloriosa. ideo bene per nominationem istorum intel
lige notificationem eorum. ¶ Et al nome.
hic autor nominat alium virum fortem
veteris testamenti. s. Iudam machabeum ad cu
ius intelligentiam est presciendum. quod Iudas iste fuit
fortissimus. qui pugnavit ut legitur libro

¶ n. d. Iosue

¶ n. d. Iuda machabeo

¶ n. d. karolo magno et
¶ Orlando filio domini [illegible] et Gorous karoli

madalbeoꝝ ꝑ defessione templi 7c. qui die
qua cecidit in prelio mille milites interfe
cit. si scriptura nō mentitur. quod bn credi po
test de amico dei quando hec narratur 7 creditur
de pagano sic de hectore 7c. Ad literam ergo
dic auctor et uidi unaltro .s. lumen mouersi e
roteando .i. circulando. alnome delalto ma
chabeo qui fuit tam altus 7 magnanimus
ut dcum est. Et declarat causam mouen
tem ipsum circulariter 7 uelociter ꝑ una cōpa
ratione domesticam sz ꝓpriam ad propositum
suum Ad cuius cōparationis intelligentiam est
sciendum. quod palleum est instrumentum quoddam
ligneum quo pueri ludunt florentie. 7 est quasi
dimidius trochus. siue semitrochus. est n.
in superiori parte amplus 7 planus in inferi
ori rotundus. tendens in acutum. modo pueri
habent unam cordulam uel cingulum alligatum
uni uirge. 7 tenentes uirgam in manu ꝑ
cutiunt palleum cū cordula uel cingulo con
iam cepit moueri in girum 7 ex tali percussio
ne continuat diu talem motum circularem
siue circulationem. modo ad ꝓpositum uult di
cere autor quod sicut uirga est que causat e
motum circularem in palleo. ita similiter letitia
tamquam uirga faciebat motum circularem in illo
spiritu. dic quod eleticia era fercia .i. uirga del
palleo .i. illius spiritus qui mouebatur circula
riter 7 uelociter sic palleum. Cosi hic
autor nominat duos spiritus illustres .s. ka

Cn. de karolo magno 7 C Orlando filio comitis melonis 7 sororis karoli

rolum magnum 7 orlandum. de karolo scriptum
est xvj. capitulo paradisi quomodo pugnauit pro
ecclesia contra desiderium Regem longo
bardorum. Iste siquidem sicut scribit alcuinus qui
fuit nutritor eius 7 Archiepiscopus turpinus
fuit statura 7c. et recuperauit yspaniam de
manibus saracenorum 7c. multa tamen uana
uulgantur de isto in libris gallicorum 7 lingua
uulgi Nunc ad literam dicit autor lo mio
sguardo attento .i. oculus intellectualis at
tente respiciens nesegui due. cosi .i. sic
illos duos primos Iosue 7 iudam. per karlo
magno. Et nota quod iste uocatus est ma
gnus 7c. e per orlando Iste fuit filius comi
tis aelonis 7 sororis karoli. 7 fuit unus
ex .xij. palatinis. quos creauit karolus
in partes francie qui mortuus est pugnan

do pro fide in hispania et c. Et declarat
suam secutionem uisualem ꝑ quoddam simi
le manifestum dicens com occhio segue suo
falcon uolando 7 est comparatio propria.
sicut enim oculus attente sequitur altum
uolatum falconis que est auis nobilis peregri
na qui giratur in aere. ita similiter oculus
autoris sequebatur attente utrunque dic
torum spirituum nobilium alte uolantium quando
mouebantur circulariter in cruce. Pos
sia hic autor nominat similiter quatuor alios
spiritus illustres .s. guiglelmum Renoardum e
gutifredum 7 Robertum guiscardum. guiglelmus

Cn. de Gulielmo de orenga. C Renoardo C Gutifredo C Roberto guiscardo.

fuit comes orenge. siue filius comitis nar
bone. 7c. Renoardus fuit dux fortissimus qui
pugnauit contra saracenos. fuit cognatus dci
guiglelmi 7c. Ad cognitionem gutifredi est sciē
dum. quod iste frater fuit dux terre sancte recupera
te. tamen noluit coronari ob reuerentiam corone
spinarum quo mortuo Rex balduinus frater
eius factus est rex ierusalem. qui domino ecclesie ma
gnam partem asie subiugauit uel ponaliam.
de Roberto guiscardo 7 eius gestis dcum in
ferni capitulo.. quomodo uicit Apuliam 7 siciliam
hic siquidem postea fuit amicus et defensor
ecclesie. 7 succurrit illi 7c. Nunc ad literam di
cit autor possia .s. post karolum 7 Orlandum
lamia uista .i. uisio intellectualis trasse e
guiglelmo de orenga que est ciuitas in pro
uincia anthonomasice debet intelligi. non
longe auinino. cuius fames ore uulgi ce
lebratur ibi uidi unam arcem uetustissimam
totam fustam uelut si fuisset in inferno fabri
cata. E renoardo bene stat iuxta guiglelm
um. quia fuit affinis eius 7 contemporaneus
7 in eisdem bellis se exercuit. 7c. sel duca
gutifredo. qui fuit dux terre sancte 7 cogno
minatus est gutifredus delbulione. E rob
to guiscardo. qui fuit dux normandie 7c.
Indi tralaltre hic autor describit recessum
predicti cacciaguide. 7 breuiter uult dic
ere quod cacciaguida sua narratione compl
eta immiscuit se turbe illarum animarum nob
ilium in signo crucis. 7 cepit dulcissime
cantare 7 deum laudare. Vnde dicit. in
di .i. nominatis illis uiris illustribus lalma
che mauea parlato .s. cacciaguida qui .i.

longam orone3 habuerat secu. mota.
.s. aloco ubi primo fuerat locuta sibi r
emista .i. cu̅ mixta. tralaltre luce .i. iter
alias a̅i̅as lucentes igneas. qualera
artista cantor del ciel .i. q̄ bonus canto̅
erat iter alios cantores celi. Et i hoc p3
expsse error quoru̅dam qui ignorantie di
xerut q autor hic noiat spu̅m damd. r
tum q3 dauid reponetu̅ infra i spera Jo
uis. tu̅ q3 ista litera no̅ recipit tale̅ ex
positione̅. ¶ Jo mi riuolsi. Ista e̅ 3a
pars gn̅alis i qua autor describit suu̅
ascensum ad speram Jouis 7 signu̅ aq
le quod apparet i eo. et p̊ premitit sup
exaltationem beatricis ostendens quo̅ co̅
u̅sus ad beatricem ut reciperet informati
one̅ abea circa agenda uidit eam pul
criorem q̄ unq̄ uidisset eam dici ergo
io mi riuolsi dal mio dextro lato per ue
der in beatrice il mio douer .s. quid face̅
deberem 7 dicit oper parlar o per ac̊to
distincto. q3 aliquando beatrix mone
bat eu̅ uiua uoce. aliu̅ conuenientia cu
lor sic iam sepe patuit. Et subdit e
uidi le sue luce .i. oculos. q3 pulc̊tudo
eius maxie notatu̅ in oculis tanto me
rere .i. puras sine lipitudine ul̕ macu
la. tanto iocunde. q3 docet felicitate̅
que iocunditatem affert a̅i̅o che la
sua sembiancia uincea glialtri. su
pple solen e lultimo solere ultimu̅ i
telligas per respectu̅ ad p̄terita non
ad futura. q3 adhuc efficitur pulc̊or
q.d. uincebat ome3 sup̄mu̅ gradu̅ lu
ciditatis que hucusq3 demo̅strass3 na̅
beatrix sepe ostensu̅ est qua̅to mag̊
ascendit 7 appinquat ad p̊ma̅ causa̅
mag̊ lucessit 7 inueit spu̅s excelle̅ti
ores 7 capatiores gl̕ie. ¶ E come hic
autor describit effectu̅ illius inspect
ionis q̄ fecit i beatricem. 7 breuite̅ di
cit q uirtute eius crescente 9 pulcri
tudine beat̕cis ip̄e transiuit ad mai
us corpus 7 hoc ostendit p nobilem
9paratione et ppriam ordina sic litam
E si ma corsio dal mio girar in tono
in seme col ciel quod continuo uol
uitur circulariter aueca crescinto larco
Nam amplior est circulus Jouis. qua3
martis. 7 p hoc innuit q ascendit ad sup
iorem speram unde dicit. uegendo q̄l
miracol piu adorno .i. mirabilem pla
neta̅ Jouis. qui erat ornatior Marte
7 aliis inferiorib' planetis. quia habebi̊t
i se gemas p̄tiosiores .s. Reges iusto̊
ut statim patebit. ul dic 7 meliů q p̄pe
dit se ascendisse ad maiore̅ circulum q3
uidit illud miraculu̅ .i. beatrice̅ lucidio
rem. na̅ mai̅festu̅ iudiciu̅ ascensionis be
atricis ad altiorem speram erat. q̄n fie
bat lucidior 7 ista est i̅tentio lr̅e. Et
dicit come lom sac̊oge. che la sua uirtu
te auancia .i. excellit di giorno in gio̊no
.i. de die i die p̄ciuidens signu̅ .s. p senti
piu delectancia ben operando. q3 op̄ans
uirtuose recipit maiorem delectatione̅
in dies. signu̅ .n. generati hitus est de
lectatio. ¶ E qual hic autor de scbit i
suu̅ transitu̅ a planeta martis ad pla
netam Jouis que intrauerat p co̅pario
nem pulcra̅ 7 ppria̅. que stat i hoc q si
cut dn̅a alba fc̅a rubea accidentalr̅ pre
pudore in parua mora deposito rubore r
efficitur alba. ita a simili autor i paruo
mome̅to transiuit a stella martis q̄ e̅
rubicu̅da ad stellam Jouis que est ca̅
dida. Ad l̕am q̊ dicit autor E l transm
utar fuo tal ne gliochi mei .i. occurrit ta
le in tellectui meo qual donna i biaca.
in picol uarcho di tempo .i. in breui tr
ansitu. quasi in insta̅ti .i. qual' mutato
fit i dn̅a de rubedine i albedine quato
il uolto suo si discarchi il carcho di uergo
gna .i. deponat rubore̅ uerecu̅die. q̄ ita
grauat fatie q ip̄am trahit 7 iclinat i
uiolente̅ ad terram. Et hoc dico fuit
quando fui uolto .s. ad speram Jouis q
est albi coloris. unde dicit per lo candor
dila temprata stella sexta .i. p album
splendorem Jouis e̅ vi̊. planeta. 7 est
temperatu̅. q3 no̅ est ita flameus sicut
mars. s3 mag̊ trahit ad candorem uel
e̅ temperata stella .i. a saturno 7 mar
te mediata. quor3 malitiam tempat

uel quia facit tempestas 7 dicit dx i
dentro a se manda ricolto. q. d. sic fui
subito transmutatū a marte rubeo a
ad Jouē candidū. Et p huc subitū trā
situm dat intelligi q nō uacuū int
sperā 7 sperā ut dicens dcm ē. ¶ Io
uidi hic autor d scribit figurationē
q faciebant aīe beate i corpore Jouis
7 pmo tangit i gnāli q signabant hu
manā loquelam. Ad cuius euidentiam
ē prenotandū q autor collocat i pla
neta Jouis aīas q beatificate sunt i
uirtute i fluentie Jouis iuste regēdo
7 gubnando ipsa 7 regna mūdi. Est
.n. Jupiter ut dic albumasar 7 alca
bitius significator regū 7 pncipū. 7 ce
tera talia. Ad lrām g dicit autō. Io
uidi in quella facella giouiale. i. ste
lla iouis splendida lo famlar. s. p di
usa lumina. de lamor che li era. i. am
orosarꝫ aīarꝫ que erant ibi. que di
lexerunt iusticiā in terris 7 nūc amat
iusticiā diuinam segnar. i. designare
7 figurare. nostra fauella. i. nostra uē
ba. s. que suscribuntur. a gliocchi mei. s. i
tellectualibꝫ ¶ dx come hic autō dsc
bit in particlāi loquelam quā figuā
bant iste aīe in Joue p unam cōpiti
onē propriā ad ppositum. Ad qd est p
notandum q autor fingit pulcre q
aīe iustorꝫ pncipum 7 regū 7 rectorꝫ
aggate ibi mouebantū nunc i lōgum
nūc in girū diūsimode 7 ista trans
mutabant in t se 7 cōformabantū
q formāt diūsas figuras lrārꝫ. sicut
aues uolantes p aerem faciūt nūc
longā lineam nunc rotondā. Ad litte
ram g dic autor dx creature scē. i. a
aīe scōrꝫ regnatorꝫ uolitando. i. freq
uenter uolando cantauano dentro
ai lumi. i. intra lumina propria qbꝫ
erant fasciate. 7 dic esfaceansi. s. de
se ipis cōstituebāt diūsas lrās. s. or
d. i. nūc faciebant de se lrām q dr d.
or J. or l. i sua figura. q. d. figura
bant tot lrās ex quibꝫ resultabāt
ista ūba diligite Justiciam q iudi

catis terrā. Et hec faciebant a simili
si come augelli surti de riuera. i. q sur
rexeriūt de ripera in qua morā traunt
quasi congratulando a lor pasture. i. sim
ul letantes de corꝫ pabulis i uentis i
fano di se or lunga schiera or tonda
Nam aliī faciunt de se unā lineam
ordinatā in modū literarꝫ alfabeti. ut
dicit lucanus aliqn do faciūt d se coro
nam. Et nō q cōparatio est ppriē d gr
uibꝫ. 7 est ppria. iste aīe uolantes 7
letantes merito cōparantū gruibꝫ. et est
ppria uolantibꝫ 7 letantibꝫ de corꝫ pabu
lo. nam aīe iste uolaueriūt altū 7 late.
q hūunt pncipatū sup alios. 7 fuerūt
maiores aliis sic 7 grues. Et sic gues
sūt aues pacifice et solicite ita isti soli
citi circa pacificū statum 7 iustā gub
natione regnorꝫ. Et sudit autor m
odū formandi cantū 7 literas dicēs
poi cantando. i. ille aīe cantantes. i
mouensi. i. moueriūt se a sua nota. q.
d. conformaueriūt motū suū cantui.
ita q ūbi q dicebant cantando scībe
bant uolando. formando figuras li
terarꝫ q cōponebant illa ūba. s. dilig
ite 7 c. Vñ dicit poi deuētando lun
di questi sigui. i. figura alicui pre
dictarū literarꝫ. s. d. ul. J. ul. l. fare
stauano un poco. i. q figurata 7 for
mata una litera parum cessabant i
a motu 7 uolatu. int ponentes mo
dicam quietem. e tacensi. i. 7 ita ce
ssabant pariter a cantu. sicut a motu
facientes paruā pausam. ¶ O diua
hic descripturus altam 7 arduā mām
fac suā inuocatione, p suscidio iplo
rando. sic est de more poetarū in uo
care nō solum i pncipiis suorꝫ poema
tum sꝫ 7 in fine qn do puenūt ad diffi
cilem mām quē morem autor iste ser
uauit egregie in toto poemate suo. i uoca
uit. n. circa pncipium i ferni 7 in fine.
ita i pricipio purg 7 in fine. multo i
melius in pncipio huius paradisi 7 nūc
ūsus finē. inuocat g hic musam igen
ere. quā uocat pegaseā ab equo pegaso

(Equus pegasus alatus.)

cuius percussione pedis natus est fons i parna
so. Aduiu euidentia est psaeron. perseus fil
lius Jouis magna uirtute sua superauit med
usam. de qua dictum est plene i ferni caplo.
cuius absciso capite de sanguine eius sub
ito natus est equs alatus dictus pegasus etc.
Alegorice perseus filius Jouis. est uir uirtuo
sus filius dei. pegasus fama etc. modo ad
propositum auctor uocat musam pegaseam a
dicto equo. dicens. o pegasea. i. musa diua
i. diuina q2 diuinas metes exigit etc.
Et describit ipam musam ab eius uirtute
et proprietate mirabili dicens. che fai gloi
osi gl ingegni q2 poete iter ceteros artiu
professores maxima gl'am cosecut' cuius
rei dignissimu testimoniu est ipse auctor
Nam licz et per multa secula ante et post eu
fuerint aliqui magni phy theologi astro
logi. nulus tn gloriosior extat eo. vn
dicit e rendegli longeui. i. per longu euum
uiuetia. Et dicit et essi. s. ingenia red
dunt gloriosa. le citade e i regni q2 ciui
tates et regna extinta. et deleta fiunt re
diuiua. carminib' poetarum. poete. n. canut
troyam Roma. Athenam grecia etc. illu
strami de te. i. illumina itelectu meum
ut possim dictas literas itelligere et expli
care. vn dicit si chio rilevi. i. representare
possim le lor figure. s. dicta literarum. com io
le o concepte. s. in mente mea. Et dicit tua
possa. i. potens uirtus paia. i. pateat et ap
pareat in questi versi brevi. q. d. presta m' tan
tam gratiam ut possim palare ordinationez
et significatoez dictarum literarum. i paucis rithim
is uulgarib'. ¶ Mostrarsi hic auctor in uoc
atione facta. exprimit ordinationem ipsarum
litterarum. s. orationem que fit ex eis. et breuiter dicit q
oratio dictarum sprituum erat contexta ex triginta q
quinque liris iter uocales et consonantes. dicit
ergo. sette uocali e consonanti mostrarsi dunque
in cinque uolte q2 quinques septem si res ad
calculum deducantur faciunt triginta quinque
et tot litere constituunt istam orationez diligite
iusticia qui iudicatis terram. quarum litera
rum aliqz sunt uocales alie consonante. li
tere uocales sunt tantu quinque. que sic appe
lantur. q2 per se uocem faciunt. i. dictionem

reliqz uo appellantur consonantes. i. simul
cum aliis sonantes. q2 per se no faciunt uocem. sz co
iuncte cu uocalib'. sic. Et dic et io notai
le parte. s. distincte considerani vna que que
liram per se. sicom me paruer dette. i. sm qd
formabantur in ore illorum canetium et fig
urabantur in motu illarum uolantium. vn sub
dit forma sup prodicte orois per dictiones constitu
entes eam dicens diligite iusticia primai
i. iste due dictiones prime diligite iusti
ciam fuo uerbo et nome. q. d. q due prime
partes orationis fuerunt istud uerbu dili
gite. quod e optimu uerbum q felicitat hom
inem. Et istud nomen iusticiam q e opti
mu nom quod felicitat mundu. et dicit di
tutto il dipincto. i. totius orationis. q2 effigi
abantur et representabantur per figuras illas et dic
qui iudicatis terram fuor sezai. i. q iste
dictiones fuerunt ultime partes dicte oratio
nis. Et hic nota q auctor elegantissime
fingit istas animas cantare et figurare istam
orationem ad persuasionem iuste regnantium
hec. n. oratio scribitur sapie primo caplo etc.
et merito auctor facit hic istam persuasionez
q2 ista e preclarissima uirtus sm phm et ne
cessarissima. vn Aug'. quid sunt regna sine iu
sticia etc. poscia nel. m. hic auctor describit q
etationem uel finitionem dictarum animarum et breui
ter dicit q remanserunt uel finiuerunt in ulta
dictione orationis ordinate dic g' poscia ri
maserio ordinate. s. oms predicte lire precedente
nel. m del uocabol quinto. i. in ultima litera
ultime dictionis. s. terram que e quinta
dictio orois ista. n. oratio constat ex quinque dic
tionib'. Et dicit q iste litere habebant co
lorem aureu. uelut si lire de enclaustro a
ureo essent descripte i carta argeto albo. vn
dic si che Joue. qui e albus siue candidus
ut dictu est. pareua argento. s. in colore li
d'auro distincto. s. per famulatione illorum sprituum
ardentium. et hic nota q anime constitinetes dictarum
orationem sunt sex anime illustrissimorum regum.
que sigillatim describuntur in sequenti capitlo.
Euidi hic auctor describit apparitionem ali
arum animarum que superuenientes supposuerunt
se ad. m. dicens e uidi altri luci. i. alias
animas lucentes preter predictas. scender do ue

il como del .m. eliquetarsi .i. pausare ibi. ubi prime aie quieuerant. et dicit cātā do credo il ben .i. laudantes diuinā iusticiam che se le moue .i. que dirigit eas i cōtemplatione sui. Et hic nota q autor i isto fingit p̄tas aias q̄ fuerunt iuste i ultō uocabulo terram ū p hoc det itelligi. q omīs iusticia istor et iusta operatio ordinata est ad finē bn̄ et beate gubnādi terrā. ¶ Poi come hic autor ostendit quō ex dicto loco i numerabiles aie surrexerūt ad formandā figurā uni aquile et hoc p rnā cōparationem domesticā et cōmunē qz tñ ꝓprie applicabilis ad suū ꝓpositū. et sinlr̄ uult dicere. quod maxima multitudo splendentiū aiar sur gens ab illo .m. cepit uolare. sicut a simili magna copia ardentiū fauillar resultat ex stipite accenso. qn̄ totis ignitū fricatū sup ipm̄. ordina sic literā. poi piu de milli .i. mil te lucentes aie. paruer resurgere quindi .i. ab .m. ubi se collocauant. e sallir .s. sursū qual assai .i. aliqua mltū. qual poco. secdm capacitatē glie unde dic sicomel sol che laccēde sortille .i. sicut deus qui sol iusticie illustrat eas predestinauit eas. Et hoc fecerūt cōe innumerabile fauille sorgon nel percoter di cioch arsi .s. ex cōfricatione ul' ꝑcussione titionis i ipm̄. Et tangit autor incidenter unā puerile et ridiculosam cōsuetudine. dicens onde li stolti soglion agurarsi. Est eni de more i partib ytalie. q pueri stantes i yheme de sero iuxta ignē ꝑcucientes stipitē augurāt sibi dicentes tot ciuitates tot castella tot agelli tot porcelli. et ita transeūt tp̄s. Et aduerte lector q ista cōparatio nō est icepta ad hunc materiā. sic eni ex stipite firmo ignito rubenti surgūt innumerabiles fauille ardentes. ita ex illo .m. firmo ignito rubeo surrexerūt infinite aie splendentes. similes primis i colore. et sicut fauille uolantes ex stipite surgūt in aerem alique altius aliqz minus ita et aie iste. ¶ E quietata hic autor exp̄mit figuram q formauerūt dē aie sic uolantes. dicens cui di rapresentare .s. in figura la testa el collo duna aguglia. a quel distincto fuoco .i. ab illis aiabus igneis distinc tis ibi sup .m. et hoc dico. e ciascuna .s. illarū aiar quietata in suo loco. q. d. cū unaqueq̄ cepisset sedem suā sibi destinatā. ad hanc figurā formandā. Et hic nota q autor fingit subtilr̄ q multe aie iustor regū et rectorum hic cōstituūt unū corpus aquile p hoc figuraliter ostendendo q omīa regna mūdi de iure dependent a Romano in quo maxie rigint iusticiam ū probari pot nō et omnes reges sunt subiecti romano p̄ncipi sicut diuersa menbra humana unū caput. est .n. aquila signū ducum Romanor. sicut diffuse p tractatū est .vi°. caplō huius paradisi. ¶ Quei hic autor describit autorem huius mirabilis figure sui pictur dicens et quel che dipinge qui .s. deus creator no a chi lguidi. qz nō facit sic nrī pictores ad exēplar alterius ymo ab ipius exēplari nā recipit quicquid agit unde dicit ma esso guida. e quella uirtu .i. ordo naturalis de quo dictū est supra p̄mo caplō hui paradisi che e forma per li nidi .i. p omīs materias recipientes forma unde dictū est ibi de isto ordine naturali e questo e forma che luniuerso a dio fa simiglante. si rammenta dalui .i. memoratur ab illo pictore eterno. sicut aial monstruosū est hns multa capita. Aduerte hic. ¶ Laltra hic autor ostendit quō p̄mi sp̄us i corporauerit se p dicto signo aquile. unde dic laltra beatitudo .i. p̄me aie beate qz designāt .m. siue que steterant sup .m. unde dic che pareua contenta dingigliarsi al .m. i. formandi de se literā .m. q̄ h't figurā lilij seguito la prenta .i. inpresione illius aquile et fecit residuū aquile .s. alas pedes et caudā. ut pz hic et in p̄ncipio sequentis capli. cō poco moto .s. deorsum se cōformās superiori parti aquile. ¶ O dolce stella ista est quarta et ultima pars gn̄alis in qua autor reprehendit illos qui inpediūt iustum regimē seculare. et facit ꝑcatione ad iusticiam oīpotentis Jouis. que administratur p iouem .i. influentiā Jouis ut ꝑuideat i genti que uetat iustū regimē in mūdo et p̄mo p̄mittit q iusticia procedat ab i fluentia Jouis. unde dicit exclamans. o dolce stella .i. planeta iouis beniuole qui appellatū

abastrologis fortuna maior. quali e qste
geme. i. quales et quot aie pretiose
i. qua lucide et q multe. mi dimostra
ro. s. pu(er) cantus et p scepturã litterarũ
q designabat ibi ul' per figurã aquile
corpus conponebant ibi dre nostra giu
sticia. s. mũdana sia effecto del cielo che
decu i gemi. i. spere iouialis q tu exor
nas. ¶ Perchio hic autor ostensa uir
tute iouis facit suam deprecationem
dicens. per chio. i. qr sic iusticiã causã
ideo priego lamente. s. diuinam idee
tuo moto sinitia. i. capit initiũ e tua
uirtute uel sua. s. iusticiã. che rimiri. i.
dignetur respicere deorsum onde escie
il fumo che uitia tuo ragio. i. cupiditã
et ambitio pastorum ecclie q offuscat tu
am pclaram iusticiã sicut fumus ra
dium solis. Et in uocat iram dei sup
pastores ad exigendam iustam uindic
tam de ipis in iuste uedentibus et emen
tibus sacra. sicut olim fecit. qn irate
expulit negotiantes de templo. Vñ
subdit si chunaltra fiata omai sadiri
i. ita mueat ipa diuina mens qiter
amõ irascatur qr tempus est. del co(m)pa
rare euendere. dentro al templo. qn dixit
domus mea et c. et dicit che si muro di sa
gue ed i martiri. qr eccla dei fundata et
firmata fuit sco sanguine xpi et aliorũ
scõr martir. et i hoc arguit platos eccle
qui symoniace dant et accipiũt sacra
Et hic notandũ q xps solus expuli
tantã turbam ex templo. qr emittebat
ex facie sua terribilem flammã et c.
Notandũ q xps aliqua fecit seculariter
¶ O milítia hic autor conuertit suã sermonem
ad illos beatos. qui apparent in spera
Jouis quor glia consistit in iusticia q
habuerũt in terra dicens. o militia qr
isti fuerũt uiri militantes laborantes et
certantes, p iusticia, p libertate, p comũ bono
rei publice. pro ampliatione et conserua
tione imperij et regnor. et dic del ciel cu
cio contemplo. i. spere Jouis q nũc consi
dero speculabiliter ut illam describam et
manifestem. adora per color che sono i
terra. i. pro his qui sunt i uita mortali
i terris. Et dic tutti suiati. s. auia uere
uirtutis et iusticie, i iuste occupates u
nus una alterius et intendentes ad
cumulandũ seducti male exemplo p
latorum. Vñ dicit. dietro al mal exemplo
malorum pastorum. sumũt. n. subditi argu
mentum a uita pastorum. et arguũt quodam
sic Cum uideamus oculant et ubique q pon
tifices cardinales. Archiepi. epi. priores
abbates. et magni magistri in sacra
theologia intendũt circa delitias mo
llities pecunias dignitates et cetera de
lectabiliũ. Et nos subditi sedentes in
barcha sequi debemus exemplum gubnan
tiũ naui. probatio consequentie. qr isti
nouerũt iura humana et diuina et le
ges ueteris et noui testamenti et omnem
sacrã scepturã. Vnde de duobus alterum
est. ul' sciũt se bene agere. ul' cogno
sciũt tantã esse miam dei q nolet per
dere humanã nãm tam flagilem et
i firmã. sed certe sic dicentes deberent
potius attendere dictum xpi dicentis
sm autem opa eorum nolite facere dicũt
enim et nõ faciunt. et certe ego potius cre
do sic epicuree uiuentes nichil credere
de fide. qr si crederent timerent abstine
rent ab his que faciũt. Et tñ autor i
hoc nõ mentitur q hoies secuntur malũ exem
plũ pastorum sicut. n. legimus olim cũ apostoli
et imitatores apostolorum spernebant mun
dũ cũ suis pompis et diuicijs repta sunt
milia hoinũ qui abrenũtiates ppriũ spõ
te facti sũt paupes et humiles nec timu
erũt in comoda nature nec minas tor
menta. ymo ñ mortes a principibus. ita nũc
econtra uidemus quasi oms exemplo pa
storum sequi diuitias plationes et oes
delitias et comoda q male gia si solea
hic autor probat q malũ exemplum
pastorum sit deuiatio subditorum p effectum
qr auferũt, primo gratiam quã donant
sacramenta. excomunicando et priuan
do deis sacramenti. que data sunt nobis
ab illo pio patre. qui semet ipm dedit
sine aliquo pretio. sicut dictum e gra

tis accepistis et gratis date. dicit ergo
gia si solea colle spade far guerra sicut
tempore antiquorum Romanorum. ma or
si fa. s. per pastores ecclesie romane. tog
liendo. s. per excomunicationem. or qui or
quivi. i. nunc ab isto nunc ab illo. lo
pan. s. sacramentalem. piterdeum ch
el pio padre. i. misericors deus ancesu
serra. i. nemini denegat. hic tamen nota
quod pastores ecclesie possunt licite et iuste a
gere per excomunicationem et quod pensem
verum ambrosius augustinus et ceteri. Ma
tu che gia per dittori autor invehit contra pasto
rem ingeneali dicens ma tu che scriui per
cancellare. i. nos prelati ecclesie qui excomu
nicatis et condenatis solum pro habendo pe
cuniam cum cancellabitis postea excomu
nicationes vestras. nam sepe officiales ec
clesie lucrantur magnas pecunias pro
solutione excomunicatorum. sicut ego vi
di non est diu in una ciuitate Roman
diole. pensa che petro et paulo che mo
rixo. quia alter decapitatus alter crucifi
xus. per la vigna che guasti. i. pro ecclesiam
dei fundandam. quam tu subuertis. ancor son
uiui et potentes in celo ita quod possent
interficere et non interfici. q. d. deber
es timere iram et indignationem petri
et pauli. quem tu minans excomunicati
tus. Ben poi hic autor per improperium
assignat causam. quare pastor non timet vin
dictam apostolorum. Et dicit tu potes re
spondere. ego heo ita totum studium et
intentum cum ad eum qui voluit viuere
solus et qui per saltus fuit tractus ad
martirium quod ego non timeo petrum nec
paulum. Et ad intelligentiam huius
litere est solerter aduertendum. quod multi
multa friuola et vana dixerunt circa
istum passum. Aliqui enim dicunt quod autor
loquitur de diabolo qui fuit precipit
tatus de celo ad infernum ad martirium
sed ista expositio est penitus falsa. quia iste
noluit viuere solus. sed voluit fieri
similis altissimo et maxima multitudine
habuit sociorum in celo et habet in inferno.
Aliqui non exponunt quod autor loquitur

de symone mago. qui cadens ex aere
portatus a demoniis conquassatus est in
terra. sed et ista expositio est aliena. quia
symon magus non noluit viuere sol
us ymo cum hominibus et demoniis Et ne
rone pessimo omnium demoniorum. Alii
autem voluerunt quod autor intelligat de sarda
napalo Rege assiriorum. de quo dictum est
supra capitulo .ò. huius paradisi. qui fuit to
tus deliciosus et demum se precipita
uit in ignem. sed nec ista opinio vera est
quia sardanapalus noluit viuere solus
ymo continuo erat circumuallatus ma
gna turba meretricum. sunt et quidam
exponentes subtilius et dicentes quod autor
intelligit de Johanne batista. et vult di
cere ego habeo ita firmum desiderium me
um ad uitam contemplatiuam qualis fuit
vita batiste. quod non curo de uita actiua
petri et pauli. Ista expositio autem licet
uideatur subtilis et consona. tamen non habet
hic locum. quia clare patet ex dictis quod au
tor quem predictus post loquitur hic de pastore.
nunc autem commendaret eum post. tamen ista
expositio uerificari si suppleatur et addi
atur sic. tu pastor potes respondere. e
go viuo ita contemplatiue quod non curo
de uita actiua. sed si hoc esset esses alia
liter excusandus. sed neutrum facis.
quia non viuis in contemplatione ut ba
tista nec in actione ut petrus et pau
lus. isto modo supplendo. expositio po
test stare. Sed demum omissis omnibus
predictis tamquam superfluis dico. quod autor
loquitur de floreno in quo est sculpta
ymago Johannis batiste. vult ergo dic
ere tu pastor potest dicere ego ha
beo ita firmam voluntatem floreno ac
quirendo quod non cognosco petrum
et paulum qui fuerunt ita paupers
spernentes omnino pecuniam. his ergo
prenotatis nunc ad literam ueniatur
que exponatur sic ben porti dire. s.
tu pastor uel papa nam potest in
telligi hic principaliter de bonifatio
qui tunc sedebat. et qui fuit symo
niacus valde ut dictum est in inferno

Symon mag⁹.

Sardanapall⁹ rex assiriorum.

Johes bap^ta.

N. de floreno

diabol⁹

decimonono caplo. de quo autor sile dixit sup caplo paradisi. Io ofermo il disiro .i. totum desyderiu et conatu meu. si a colui silicet baptiste. et ponit signu pro signato silicet baptistam, p floreno in quo designatus e. sili stomaco autor usus e inferni caplo. contra florentia. et ita hic loquitur multu caute et uelate. Et dicit dx uolle uiuere solo .s. in deserto adq iuit i etate xii. annor. silicet certe si nunc iret ad curia Romana forte efficeretur baratarius. et dx fo tratto amartiro per salti. quia postea decolatus fuit pp saltu filie herodis. chio no conosco il piscator .s. petru ne polo. qui gratis dederut quod gratis acceperant. de hac mā plene scribit nouissimus poeta petrarcha libro bucolicor. et cetera:-

Cant. xviiii in quo mouet qstio ardua d' batismo et soluitur.

Parea dinanci ame labella imago postq in superiori caplo primo precedenti autor nr tractauit et descripsi qualitatem et uirtutem iouialiu. qui constituunt signu aquile i corpore Jouis nunc consequenter i isto decimonono caplo autor introducit ipm signu aquile ad loquendum et ppalandu se. et pns caplin pot breuit diuidi in quatuor partes gnales. i prima quarum autor describit i auditum modu loquendi ipius aquile i scda ppont lz no expsse una ardua qonem .s. utru ignorans fidem chatolica iuste uiuens sine baptisimo saluetur. et illud signum respondens pcurrit quedam necia ad solutione. ibi ondio. i tercia deum signum exprimit ipam qonem et soluit i specialiter ibi omai. i quarta et ultima autor inuehit contra Reges xpianos moderni tpris qui iniuste regunt et dnatur deuiantes a regibus qui fuit in dco signo aquile ibi manedi. Ad primu g dico q autor in prima parte generali introducit deum signu aquile et describit nouu genus loquendi. in pa g continuans dca dicendis dca labella ymage .i. pulcra ymago aquile. qua nullum est pulcrius signu. qr altius uolat. qr acutius uidet. qr pulcris uictoriis et pulcerimis triuphis decorata. Et dic dx .i. q ymagine lanime conserte .i. contexte et colligate

i ordine in ipso signo. liete nel dolce frui .i. fruitione sumi boni. sine participatione beatitudinis. faciena .i. constituebant. uel scdm aliam lram dx .i. que ymago facea lanime conserte .s. qr conponebant ipam aqlam liete nel dolce frui. Est .n. frui ppriae eterno sicut uti terenor. q uis sepe abutamur isto uocabulo ut scribit aug de c. di. parea dinanci ame conlale apete. p hoc innuit autor q aquila uolebat se manifestare ut statim ostendetur. uel dic q autor innuit q iusticia imperialis ondebatur hic lete et apte. qualis fuit i iustis pncipibus. sic in traiano de quo dicetur paulo infra i tito uespasiani i Alexo i antonio pio i iustiniano. pncipes et tirani stant tristes et oculti sub custodia sanguinosor armor. timidi et soliciti. sic patuit i nerone gaio domiciano caracallo et cetera. qui tristes fecerunt subditos et tristiter uixerunt et tristius mortui fuit. ille ppio pugione ille ueneno. alius trucidatus alius strangulatus. parea hic autor describit qualitate illar aiar constituentium aquilam p una nobilem comparatione et ppriam. qr talis est. uz q sic qn radius solis ferit sup rubinum ita q radii refragunt ad illu qui respicit. ita radii illar aiar refrangebant i oculo autoris. et p illam uisione manifestabatur sibi de beatitudine illar dic g parea ciascuna .s. aia rubineto .i. gema preciosa rubes. e.n. rubinus lapis preciosus qui et cetera. et dic in cui raggio di sole ardesse .i. coruscaret si acceso che rifrangesse lui .i. illum radiu nei miei ochi. Et hic nota quo comparatio fuit propriae proposito. ille enim aie preciose et splendentes rubee recte comparantur rubinis. et sicut radius solis accendit rubinum. ita radius glie solis iusticie inflamat istos spus iustus i planeta Jouis autore iusticie. E quel hic autor descripturus i auditu modum loquendi illius aquile. extollit subtilitatem sue fantasie commendans sua artificiale fictionem et dic q nunq fuit dcum uel excogitatu illud quod nunc hit describere q mille ligue loquent p una. uii dic E uoce no porto mai .i. nunq fuit sone explica

catum. ne inchiostro scripsse. i. numquam fuit
scriptum descriptum quel che mi convien ritrar
i. poetice representare. et parlare tesseso i.
nunc nunc de presenti Et subdit ne fuo
gia mai compreso per fantasia. q. d. similis
fictio numquam facta fuit per aliquem poetam et certe
istud potest dici vere de generali fictione
totius istius operis. chio vidi nunc autor
exprimit ipsam fictionem dicens. chio vidi
et ancho vidi parlare lo rostro. s. os illum
aquile. e sonar nela voce io e mio. i. loqui
in singulari. quando nun e nostro. s. loque
la pluralis era nel concepto. s. in conceptio
ne mentali interiore Et per hoc innuit Au
tor quod unum erat sed loquebatur in persona omni
um animarum que erant in illo signo aquile. E
comincio hic autor describit ipsam loquelam
aquile. que primo assignat causam sue beati
ficationis dicens Et illud rostrum commin
cio. supple dicere Jo sono exaltato aque
sta gloria in aula iustissimi imperatoris et
Regis eterni. et dicit che non si lassa vincere
adisio. i. que est maior quam desiderari po
ssit. quia nullus posset umquam desiderare
maiorem gloriam illa que bene vincit omne
desiderium humanum. et a nullo vincitur. Et
assignat causam dicens per esser giusto e p
io. i. propter gloriosam virtutem iusticie nunc
tam clementiam. quia iusticia sine cle
mentia crudelitas est. nam impia est iust
icia que humane fragilitati non novit i.
ignoscere. Et adverte quod cum rostrum aquile
diceret sum exaltatum ad gloria quia fui
iustus et pius in conceptu interiori erat nos
sumus exaltati ad istam gloriam. quia fuimus iusti et
pii. et ita intelligas de omni sermone sequenti. quod
erat pluralis intus quamvis foris singulariter
resonaret. ¶ Et in terra hic aquila exal
tat suam virtutem iusticie dicens. Et lasciai
la mia memoria. s. mee iusticie. in terra. s. in
mundo terreno. quia in universa est vulgata et ce
lebrata iusticia romana. Unde dicit si facta
i. tam inclitam et famosam. che le genti si m
aluage. i. tam prave et iniqui sicut sunt hodie.
comendan lei. i. laudant et predicant verbis
ma non seguon lystoria. i. tamen non imi
tantur vestigia. iustorum principum et ducum Ro

manorum. Et hic nota quod autor in hoc veriss
ima dat sententiam. quia sicut videmus de facto. hodie
reges iniusti et tiranni crudeles summe comme
dant iustitiam et clementiam Romanam. Li
bentissime legunt conferunt audiunt de iustitia
Traiani. Camili. Scipionis. Catonis. de cle
mentia Titi. Antonii pii et aliorum multorum
et tamen non secuntur exempla eorum. ¶ Cosi hic
autor declarat illam singularem locutionem
precedentem ex plurali per unam comparationem
pulcram et propriam que stat in hoc quod sicut
ab uno igne facto ex multis prunis procedit
unus calor solus. ita ex illo signo Aquile
formato ex multis animabus procedebat unus
solus sermo dicit ergo Un sol chalor di mo
lte bragie si fa sentire cosi come un
sol supple amor di molti amori usiua
di quela image. i. ymagine aquilis et
hoc dicit autor propter locutionem in singulari numero
Et sic vide quomodo comparatio est propria. sic enim
ex multis prunis ardentibus resultat unus
calor ita ex multis spiritibus splendentibus
ignitis exibat amor caritatis qui ubique
figuratur per ignem. ¶ Ondio apresso. Ista
est secunda pars generalis. in qua autor mo
vet arduam questionem dicto signo aquile utrum
salvatio infidelis sit possibilis. Et aqui
lla respondens per circuitum quedam eventua
lia ad solutionem dubii. et primo autor
facit exordium secundo petitionem. tertio con
firmationem dicit ergo primo ondio apresso.
supple dixi o perpetui fiori. spiritus flore
ntissimi qui floruistis in vita mortali in
terra et nunc floretis in vita perpetua in celo
unum dicit de leterna leticia. quia letati fui
stis temporaliter nunc letamini eternali
ter et dicit che in fati parer tutti iuostri
odori pur uno. hoc dicit propter conformitatem
signi quia multi odores fame resultant ex
istis et tamen intendunt unum caput. s. Roma
num principem. ¶ Solvetime hic autor
facit suam petitionem dicens solveti
me spirando. i. loquendo il gran digiu
no. i. dubium ut in patebit che lungha
mente matenuto in fame. i. in desiderio
sciendi veritatem et dicit non trovando li
cibo alcuno in terra. i. solutionem que

satiauerit aium meum satisfaciendo
deo dubio. Et hic nota q hec autor
inuit q dubiu proponendum. no pot
solui rone nali et qr talis osideratio
est supra nam. ideo petit ab his. q
uident secta dei. ben so io hic autor
facit ofirmatione sui dei probans q
iuste mouet qonem istis de iustia
dei. Et ad intelligentiam hui litere
est pnotandu. q autor merito petit a
ab istis de iusticia dei. tum qr isti qui
fuerut iusti in terra debent scire d iu
sticia diuina. tu qr h tangit traian
um imperatore. q est de nuo istoz. et
siliter Ripheum troyanu. qui etia
est xristus. qui fuerunt uirtuosissi
et maxie iustissimi. in uita. tn sin fid
nuc ordina et expone lram sic be so io
chesela diuina iustia fa altro reame
.i. aliam speram suo spechio in cielo. i.
si diuina iusticia manifestat se i ali
qua regione celi maxie hec facit i re
gione iouis. vn dicit chel uostro. s.
regnu Jouis nol aprende cu uelame
ymo apte et clare. qr planeta Jouis
est maxie iustus et uos estis filii io
uis. q. d. uos abetis talem gradum
beatitudinis q bn discernitis i deo
ueritatem iusticie q p spm beatu
possit aphendi. Sapete hic aut
or ostendit sua attentionem et taci
te tangit qonem itenta dicens se pete
attento io ma parechio ad ascoltar. qr
tam diu expectaui solutione. Et sud
dit esapete qual ee quel dubio che
mee diguino cotanto uechio. ut ia
dictum est. q. d. no expedit q exprima
ubo dubitatione q diu portaui in aio et
qr uos uidetis uolutate mea in co q
oia uidit. sic ego iam expertus sum in
multis spiritibus beatis. Q ual. h
autor intendit describere responsioez
aquile. et pmo describit apparationez
ipius ad loquendu p vna opatione
clara et ppriam. ordina sic lram. Vidio
quel segno. s. Aquilam. che era conte
sto. i. coordinatu. di laude de la diui
na gratia. i. laudabilibus spiritibus gra
diuina farsi. i. effici tal supple qual
il falcon chi uscendo del capello de trac
to a dno suo moue la testa. e si plau
de. i. letatur cu l ali mostando uogla
.i. uolutatem uolandi. ul' pascendi.
e faciendose bello. s. exleticia. Et h
nota q opatio propie representat a
actus Aquile. primo qr est de nobi
li aue. s. aquila ad nobilem aue fa
lcone. scdo qr sic falco mouet caput.
ita aquila ad loquendu. tercio sicut a
falco mouet alas gratulando. ita aqla
gaudendo. de qstione iusticie sibi pro
posita. q tangebat spalr illos. quarto
sicut falco efficitur pulcer i tali appar
atu ostendens uoluntate sua. ita aql
la fca pulcior i suo apparatu loquedi ost
endit auiditatem q habebat pascendi se
de tali ma q spectat ad profunditatez
diuine iusticie et sic exiuit de capello
.i. uelamie dubitatiois de tracto sibi a
dno deo suo. Et suddit q uidit illud si
gnu cun canti qual si sa chi la su gaude
quasi ineffabilibus. q no possut trahi de ce
lo. si qui fruit illa beatitudine eterna
gustat et cognoscit suma dulcedine illo
rum cantuu. Poi comincio hic auto
ostendit quo aquile cepit respondere
ponens aliquas ppositiones euidentiales
ad solutione qonis. Et pmo ponit cas
q autor no poterat inuenire solution
em sue qonis qr no soluit nisi ratione
fidei. vn tangit pmo ifinita et incophen
sibilem potecia dei dicens poi comicio
.s. aquila dicere. Colui. s. deus pater
che uolsse il sexto. i. fecit rotuditatez
mondo. sextu. n. est istrum quo figura
tur circulus. et dr sic. qr et c. Vnde dicit
ale stremo del mondo. i. circuferentie.
fecit. n. ds mudu rotundu et finitu. qa
sic pbatu pmo celi et mudi. extra mudu n
est dare aliqd qr no est dare uacuu et i
forma sperica sic tocies deum e et dic
e dis tinse tanto oculto. s. per uarias fo
mas et species. s. nobis qr mlta sunt se
creta nature. q no nouimu. e mani

C. n. d mudo.

festo omnia sunt manifesta sibi et aliqua
nob. Non poteo .s. in principio creatio
nis mundi far suo ualor si impresso
.i. ita imprimere uirtute et potentiam
suam. tucto luniuerso .i. in uniuersita
te creaturarum. che'l suo uerbo .i. sapientia
quia atribuitur uerbo non rimanesse in
infinito excesso .i. non remaneret in
infinitum excessiue. Et hic nota quod sunt
aliqua que dicitur deum facere non posse. quia
posse illa cederet ad diminutionem po
tentie eius / sic facere alium maiorem
uel similem sibi / uel ita effundere suam ui
tutem in creatura quod non remaneret in se
in finita / uel facere malum et cetera. E cio
hic probat deum suum exemplo prime
creature .s. angeli primi qui licet esset crea
tus perfectissimus creaturarum tamen non po
tuit comprehendere ualorem diuinum .i. cr
edidit posse fieri silis illi. quod non presump
sisset si cognouisset deum infinitum dicit ergo
E cio .s. hoc quod dixi de infinitate sapientie
dei. facerto et manifestum. che'l primo so
perbo .s. lucifer che fu la soma dogni cre
atura .i. illud quod et cetera. cadde acerbo .s.
.i. intempestiue ante totalem perfectionem
suam unde dicit per non aspectare lume .s. ut
cognosceret filium dei. tanta fuit in
eo ignorantia cum superbia mixta. ¶ E
quinci hic aquila ex dictis arguit quod
nulla creatura est capax summi boni
dicens equinci .s. ex dictis appare co
gni minor natura .i. omnes creature
minor deo. siue sit anglica siue hu
mana ee corto receptacolo .i. est in
efficax ad recipiendum et comprehen
dendum. aquel bene .s. deum che non fi
ne. quia infinitum est. ideo creatura fin
ita non ualet ipsum comprehendere. et dicit
e mi sura se con se. quia ipse est mensu
ra sui. quia nichil habet ab extra uel quia
solus se comprehendit. scientia .n. nostra men
suratur a rebus scientia non diuina et cetera
¶ Donque hic aquila concludit. quod huma
nus intellectus non potest se profundare
ad uidendum profunditatem diuine iu
sticie. Vnde dicit donque nostra .i.

ueduta .i. cognitio humana che conuie
ne esser alcun di ragi dela mente .s.
diuina quia ueritas aquocumque est et cetera. Et
dicit di che tutte le cosse son repie
ne quia deus omnia implet et cetera. non po da
sua natura .s. humana quia debilis est
esser possente tanto che non discerna
suo principio .i. deum esse supple molto
lto dila .i. ultra terminum eius quod ui
det. Vnde dicit di quel che gli ee par
uente .i. eius quod appareat sibi cogniti
oni humane. quia nostra cognitio humana
cognoscit usque ad aliquem certum termi
num plus et minus secundum naturam uel gratiam
et perpendit et cognoscit quod multum re
stat semper cognoscendum quod non est co
gnoscibile intellectum humano aliquando
tamen dicunt. nostra ueduta .s. animarum beatarum
et non bene. quia aquila proprie respondet
ad id quod autor dixerat non inuenieb
at solutionem in terris. pero hic au
tor exprimit debilitatem siue qualita
tem cognitionis humane circa iusticiam diui
nam per unam comparationem pulcerrimam et propissi
mam construe sic literam. pero lauista .i. co
gnitio che .i. qua il uostro mondo riceue
ue .i. uos homines mundani recipitis sen
terna .i. intrat nela giusticia sempiterna
na .s. diuina. asimili com ochio per lo
mare supple se internat siue profundat.
Et subdit quomodo oculus hominis profun
det se in mare dicens. che .i. qui oculum
ben che uegga .i. prius uideat. il fondo
.s. maris dila proda .i. de extremo lito
re. tamen no lo uede .s. ipsum fundum. in pel
lago ubi mare est profundum. et dicit
e non dimeno .i. nichilominus. ee li
.i. est ibi fundum in pelago sic ut in litore.
ma lesser profundo cella lui .i. ascondit
ipsum fundum oculo. Et hic nota quomodo comparatio
tio facit utiliter ad propositum. Nam infi
nita iusticia dei comparatur profundo ma
ri. et cognitio intellectualis figuratur
per oculum. quia intellectus est oculus anime
sicut patet in toto libro isto. in quo autor
scribit se uidisse tot celestia terrestia
et inferna et semper loquitur de oculo men

tali. sicut ergo oculus humanu nõ uid
et fundũ maris nisi in parua parte sui
s. ad ripam. ita itellectus eius nõ cõphẽ
dit profunditatẽ iusticie dei. nisi i aliqua
particlã. 7 qͣuis nõ uideat totaz ul' ma
gnã partem nichilominus est ĩ se uera et
perfecta iusticia diuina. videmus. n. cõti
nuo multa euenire que uident' nob' in
iustissima cũ tñ nõ sint. ¶ Lume h' Aqla
ex dcĩs elicit unã cõclusionẽ. s. q cogni
tio nõ est uera nisi que procedit a deo. r
Vnde dic lume. i. cogtio uel uisio nr̃a si
ue scĩa non ee clara uel uera se nõ uez
da sereno. i. ab illo sereno domino. s.
deo. che nõ si turba mai qr deus nũquã
turbatur sicut homo. iõ nõ hr̃ clarita
tem ueritatis nisi a deo. Et ideo si ue
nit aliũde q̃ a deo. nõ est uerũ lumez
Vñ dic anci ee tenebra sic sepe accidit
de astucia mũdana 7 scĩa uana multorũ.
Et dicit o ombra dila carne sicut cogtio
sensitiua. e suo ueneno. s. illius ueracis
luminis. q. s. ottenebrat ipm nobis p
nitiose. Vnde uidet' cõludere q sine il
lo lumine quod grã cõtulit nobis per
articulos fidei 7 sacramẽta eccl'ie. ẽ im
possibile alicuz saluari. iõ dicendũ est
cũ Aug' omis infideliũ uita peccatũ ẽ. 7c.
¶ Assai tee mo ꝯ Ista est tercia pars gn̄ali'
ĩ qua decim signũ Aquile exprimit qõnez
nõdum expssam p autorẽ 7 ipam solu
it in spãli. 7 pmo ꝯtinuãs dcã dicendi
exprimit defectũ cogtionis humane er
ga diuinã iusticiã. dicens la latebra
i. oscuritas ignorantie humane che ta
scondeua la giusticia uiua. s. diuinam. i
di che faceui question cotanto crebra. i. taz
frequẽtem 7 sepe. tee mo assai aperta. q.
d. p ea q ego pmisi potes facile cõphẽdẽẽ
inpotentiã sciẽ humane i cognoscendo diui
nã iusticia. ¶ Che tu diceui hic Aqla
clare exprimit qõnem q diu fatigauerat
mentem autoris 7 poit casum i terminis
dicens. che tu diceui. s. dubitando. Vn
hom nasce ala riua delindo. q. d. i extre
mo orientis. Nam i dus ẽ fluuius indie. r
a quo ipa india suscipit de noiatione
et signat' deducit exẽplũ de hoie nato i
india. q talis põt minus scire de fide
xpiana 7 p longiquitatẽ 7 p difficulta
tem locorũ. Nam xpiani ut plimũ sunt
i occidẽte 7 septentrione. Vnde dic e qui
s. in ripa indi non ee chi rasoni di xpo. i.
pdicet uel disputet publice ul' priuatim.
ne chi lega. sic mag' magistri publice le
gũt sacram scptura inter xpianos. p q
fides multũ confirmat' 7 roborat'. ne chi
scriua sicut sci doctores q scpserũt infin
ita uolumina librorũ de hac mã. sic Aug'
qui scpsit ultra Mille uolũia. ita ut e
tas hois nõ sufficiat ad legendũ quan
tũ scpsit p quod fides chatolica multuz
est ampliata 7 dilatata. Et dic. e tut
ti suoi uoleri. i. oms uolũtates eius. i
quib' maxĩe consistit meritũ ul' demerĩ
tum. et acti. i. opationes pcedentes a
uolũtatis arbitrio sono boni sencia r
peccato in uita o in sermoni q̃tum est
possibile hominĩ expuris nr̃a lib'. vñ dic
quanto rasione humana uede. Et for
mat dubiũ dicens 7 ille talis indus mo
re nõ baticato. e sencia fede. s. xpiana
oue e questa giusticia che lo cõdana. i. q
modo iste tã iuste viuẽs iuste dãnatur
cũ hoc uideat' in iustissimũ oue e la colpa
sua sello nõ crede. q. d. nõ uidetur i culpa
si nõ credit fidel'r. Et ꝯsequẽs iusta igno
rantia nõ debet dãno affici. cũ dicat r
apostolus de se qui simili casu erat pa
ganus veniã merui q ignorans feci
Or tu hic Aquila explicat qõne incipi
respondere. 7 pmo i uehit contra psũp
tuosam ignorantiã quorũdã. qui temerẽ
uolũt iudicare de iusticia dei. q excedi
ratione hũana. 7 talem icrepat p silitu
dinẽ ppriã dicens. q talis q̃rens rõnez
horum est similis hñti uisum breuissim
ũm. q nõ uidet longius uno palmo. et
tñ tentat uidere a longe p mille Milia
ria. dicit g' irrisiue. o tu che sie che uoi
sedere a scranna. i. qui uis ẽẽ doctor 7
legere in chatedra p giudicar. s. de ius
ticia dei. da lungi mille miglia. con la
ueduta corta duna spanna. i. cõ sua

·no bñ ĩtica·)

paucissima et cognitione brevissima quod est valde stultum. ¶ Certo. hic Aquila ne quis se excuset per ignorantiam excludit ignorantiam dicens. certo serelle da dubitare e meraviglia. i. certe esset dubitabile et mirabile. a colui che sa sotiglia meco. i. illi qui sutiliter conatur investigare rationem mee iusticie. s. divine. que maxime relucet in me. se la scriptura sopra voi non fuosse. q. d. si non haberetis sacram scripturam que docet nos quod voluntas dei est semper iusta. et quod non est investiganda ratio eius. Et bene. nam audivi aliquando famulum unius domini parvi dicentem alteri. non petas rationem quando dominus vult. ymo communiter dicimus. domini bene sciunt quid faciunt. nobis non licet querere rationem sufficiat ergo quod voluntas dei iusta est. et quod non potest esse non iusta. ¶ O terreni. hic Aquila arguens humana ignorantia ostendit quod est impossibile deum non esse semper iustum. dicens exclamanter. o terreni animali. i. o homines terreni et menti grosse que queritis rationem in divinis nec sitis recipere ipsam in terrenis. Et recte quod nunc queritis. quia la prima volunta che da se bona. s. voluntas divina que est ex se bona non ab alio sicut cetere voluntates mai non se mosse da se che somo ben. et per consequens numquam fuit nec esse possit nisi bona et iusta. Unde subdit cotanto e giusto quanto a lei consona. Et ideo nullus habet causam iuste querele quod iniuste videatur alius iniuste pati. cuius rationem assignat dicens nullo creato bene a se la tira: quia deus tamquam creditor nichil debet creature sed potius e converso. omnis creatura est sibi debitrix. quia recipit ab eo gratis quicquid est vel habet. Unde dicit ma essa. s. voluntas divina casionalu. i. causat ipsum bonum creatum dando sibi esse. Est enim sicut figulus. qui facit unum vas ad balsamum unum oleum. Aliud ad stercus urinam et sputum. Et sic collige quod ex deis quod iusticia dei vult talem infidelem dampnari. si deus vellet tenere alium modum hoc esset de misericordia eius. quamvis tam iusticia quam misericordia. quia deus habeat erga creaturam sit tota misericordia et clementia. Unde magister iusticia dei

est esse summe misericordem. Et ideo non potest acquirere per se sine gratia vitam eternam sive consideretur nam in statu innocentie sicut fuit Adam ante peccatum. sive in statu supposito peccato. ¶ Qual. hic autor describit actum illius Aquile et suam recompensationem propria ciconie. et filii et dicit quod sicut ciconia porrecto cibo filiis regirat se super nidum. et filius cibatus respicit eam et miratur. ita illa aquila perpetrato sermone quo cibaverat ieiunium autoris famescentis giravit se super ipsum. et ipse cibatus mirabatur eam. Hic construe literam que est aliqualiter intricata et catenata et redde singula singulis. sic la benedetta ymagine. s. Aquila facta ex tot spiritibus benedictis. che movea lali. s. girando se circulariter so spinte. i. impulsas da tanti consigli. de quorum spirituum de quorum communi consilio et consensu loquebatur. si fecei cotal qual la ceggogna se regira sovresso il nido. poi cha pasciuti i figli. e cio si levai le cilglie. i. oculos ad respiciendum et mirandum ipsam Aquilam. come quel. s. ciconiolus che e pasto. i. cibatus la rimira. q. d. sicut ille letus ex accepto cibo. ita autor ex audito sermone aquile. et sic vide quomodo compatio est propria quo ad omnes partes suas. ¶ Roteando. hic autor descripto motu aquile nunc describit eius cantum dicens et illa aquila roteando. i. movens se circulariter. cantava e diceva. il giuditio eterno. s. dei e tal a voi mortali. i. tam occultum et absconditum vobis hominibus. qual son le mie note. s. mei cantus a te che non l'intendi. quia ita est altus cantus meus quod non est intelligibilis. sicut dictum est iam sepe supra de cantu aliorum spirituum. Et adverte quod per istam comparationem claram aquila significat profunditatem divini iudicii quod tamen est semper iustum licet non cognoscatur ab homine. sicut patebit sequenti capitulo de pagano salvato. ¶ Poi. hic autor ostendit quietationem motus et cantus illarum animarum constituentium aquilam ut darent sibi spatium iterum loquendi cum autore. dicit ergo. quei lucenti incendi. i. illi spiritus splendentes et ardentes amore caritatis di lo spirito santo poi se quietaro. i. quieverunt

cessantes a motu et cantu. ancor. i. ite
rum. q2 p̃mo quieuerant dũ signũ
fuerat locutũ autori nel segno. i. aq
la signo romanor. Vnde dic. che fee
i romani reuerendi al mondo. q2. s.
sub illo signo triũphauerunt et uicerũt
omnes nationes sic pulcre autor de
duxit vi. caplo padisi Et tã sunt ñ
tam timendi in quã reuẽdi uirtute
Vn̄ quĩtilianũ libro de causis. et poli
craticus et c. ¶ Esso hic autor descbi
locutionẽ aliam aquile. dicens esso
.s. signũ loquẽs in psõa ceteror. rico
mincio supple loqui et dicere. istã ge
neralem cõclusionẽ. corolariã ut cre
do chi. i. quicũq3 non credesse i xp̃o
nõ sallio mai aquesto regno. i. nũq̃
ascendit regnũ celeste. Et declarat
modũ credendi necessariũ ad salutem
dicens ne pria ne poi chel si chiauas
se al legno. i. nec ante eius passionẽ
nec post. Ad quod sciendũ. q̃ añ ad
uentũ xp̃i. siquis debebat saluari
hebat necesse credere i xp̃m uenturũ
post aduẽtũ uõ hẽt credere q̃ iam
uenit et redemit mũdum. Vñ oẽs
extracti de limbo sũp crediderũt in
xp̃m venturũ. alij qui sũt saluati
ab incarnatione citra. crediderũt
i xp̃m pfectum. de quib9 scribitur
caplo xxxij. huius paradisi. ¶ Ma
uedi hec est quarta et ultima ps ge
neralis. in qua deum signũ Aquile
Redarguit Reges xp̃ianos modenĩ
temporis qui iniuste regẽtes deu
iant a regibus iustis q̃ sunt in ipo si
gno et primo uitupat in gñali eos q̃
sũt xp̃iani noĩe. et pagani. re. dicẽs
ma uedi multi gridan xp̃o xp̃o. qui
cotidie cõferunt et disputant subtilit
de fide xp̃iana che serano i iudicio as
sai men ppe. i. ppinqui alij. s. xp̃o che tal
che no cognosce xp̃o sic indus de quo a
mota est q̃o. ¶ E tai hic aquila con
firmat deum i speciali in regib9 xp̃ia
nis qui sũt hodie oms uitiosi. Vnde
dicit. Eli ethiope. i. illi de ethiopia q̃
sũt in extremo meridiei. ita q̃ sunt ni
gri p nimio calore dãpnaran. i. dãpn
are poterũt tai xp̃iani. s. falsos. quã
do si partirano in due collegi. s. saluan
dorum et dãpnãdor. luno. s. bonorũ
richo in eterno. beatitudine eterna.
laltro. s. malor. inope. i. egenũ etẽ
naliter p̃uatũ visione dei. Et subdit
q̃ reges pagani merito poterũt i ppe
rare regib9 xp̃ianis i die iudicij. qñ
omnia peccata omnĩ erũt manifesta.
Vnde dicit i rogatiue lipersi. i. Reges
psar. qui sunt in oriente pagani. che i
porai dire a i uostri Regi. q. d. certe dice
re poterũt. nos respectu uri fecim9 opa
xp̃iana. et uos pagana Et hec dicere po
terũt quando uedrano quel uolume
aperto. s. librũ dei in quo descpta sũt
omnia delicta hominum Vnde dicit nel
qual se scriuon tutti suoi despregi. i. in q̃
uolumine magno scribũtur oms trãsgsi
ones hominũ q̃ spreuũt mandata dei. i
li si uedra hic aquila pbat q̃ dixẽ indu
ctiue in singlis regib9 xp̃ianis regnã
tibus tp̃r illo. et primo suans debitũ
ordinẽ incipit a primo principe. sili
cet Alberto impatore qui tũc impabit
contra quẽ autor fecit inuectiuã sũp
vi. caplo purgatorij. et descbit ipm a si
gulari malo q̃ fecit. Ad cuius euidẽti
am est p̃sciendũ q̃ albtus p̃dcũs in
duxit bellum cõtra Regem boemie et c.
ex quo Regnũ fuit destructum et c. Nunc
ad literam. dic Aquila li si uedra. s. in
illo libro dei desceptum tra lopere dalb
to. i. inter alia opera iniusta alberti. qla
.s. opus. che tosto mouera la penna. i.
aquilam signũ impij per chel regno di
praga. i. regnũ boemie quod describi
a principali ciuitate regali. s. praga ũ
hodie impator residentiam facit. li si ue
dra hic aquila describit p̃mũ a magñificũ
regẽ xp̃ianitatis. s. Regem francie
Ad cuius euidentiam est presciendũ
q̃ iste fuit Rex phylipus dcũs pulcer
qui multa tũ pra fecit. de quo q2 ma
xima scelera scpsit purgatorij caplo

¶ 8 Alberto impatore

¶ 8 praga ciuitate boemie

¶ 8 philippo pulcro Rege francie

ideo nunc describit eum ab uno solo sce
lere. s. ab eius auarissima uilitate r
adeugendam eius infamiam. et ab eius
morte crudeli. Construe sic literam et expo
ne. li si uedra. s. in dicto libro il duolo. i.
dolor. che. i. quem dolorem. quel che mo
ra di colpo di cotena. i. phylippus Rex
Francie qui interficietur ab apro. in duce
sopra senna. i. parisius quam denom
inat a flumine suo. est. n. secana flu
uius qui labitur per parisius. quod et cetera.
Et dic falseggiando la moneta quia phi
lippus faciebat fabricari monetam fal
sam. Et hic nota quod phylippus predic
tus fuit interfectus ab apro in uenatione
ideo dic di colpo di cotenna. i. dente r
apri. Nam in uulgari florentino. c
cotenna solum appellatur cutis porci
grossa et setetossa et per similitudinem
cutis capitis hominis etiam quae est cro
ssa et pilossa. ergo per cutim dat intelli
gi aprum. qui ipsum phylippum interfecit
et merito ab apro animali feroci et
superbo occisus est homo tam ferox
et superbus. li si uedra hic Aquila de
scribit secundum regem. s. Anglie. quem
quia magnanimus erat ut tetigit purgatorii
capitulo. Nunc describit so
lum a superbia dicens li si uedra. s. in
predicto libro dei la superbia. che asse
ta. i. sitibundum facit. unde dicit
che fa lo scotto. i. Regem scocie et l'in
ghilese folle. i. regem Anglie Edo
ardum temerarium qui ut credo erat
Rex utriusque insule. Est. n. Anglia
insularum maxima in occeano occidenta
li et cetera scotia uero et cetera. et dicit si che no
po soffrir dentro a sua meta. i. intra
terminos et litora sue insule. quia. s.
non contentus proprio regno inuadit
aliena regna. Et certe istud dictum
est maxime uerificatum diebus nostris
quia Rex anglie inuasit regnum fran
tie et rege capto totam fere regio
nem uastauit. Uedrassi hic aquila
describit duos alios Reges poten
tes simul. quia ambo laborabat eode

morbo vitiorum. s. luxuria et molitie. et
ambo erant sine aliqua uirtute. dic ergo
Uedrassi. s. in eodem libro dei. la luxuria
e l'uiuer molle. i. vita uoluptuossa
unde ociositas et uoluptas. et cetera di quel
di spagna. s. Regis alfonsi. qui tunc re
gnabat. qui et cetera e di quel di boemme. i.
Uincislai Regis boemie de quo dictum
est purgatorii capitulo. cui luxuria et ocio
pasce. et dicit de utroque che mai no
conobbe ne uolle. supple cognoscere
ualor. i. uirtutem. peius. n. est nol
le cognoscere uirtutem quam simpliciter
non cognoscere. Uedrassi hic Aquila de
scribit alium regem. s. karolum Regem
apulie. qui dictus est claudus cui ascri
bit unam uirtutem. s. liberalitatem. unde dic
tum est supra capitulo: quod Rex robertus aua
rus natus est ex patre liberali. dic ergo
uedrassi. s. in eodem libro dei la sua. i.
propria bontate segnata con un. I. quia
habuit solam unam uirtutem. s. largita
tis. et tamen pauanitiam uendidit filiam propri
am Marchioni esten. de qua re scrip
tum est purgatorii capitulo.. Al ciotto de
Ierussaleme. i. karolo ciotto qui in
titulatur rex yerusalem. qui titulus datus
fuit patri eius karolo duci andegauie
qui occupauit apuliam de manibus
manfredi. et dic quando uno emme
quod importat mille signara il contra
rio. s. mille uitia. q. d. quod pro una vir
tute karolus predictus habuit mille ui
tia. Aliqui tamen exponunt aliter et sic. quan
do un. M. i. mille uitia signara il con
trario. i. soldani babilonie qui tenet
yerusalem. sed ista expositio est aliena a m
ente auctoris. sed sic colorant qui uol
lunt eum defendere et excusare. Ued
rassi hic Aquila describit alium Regem
s. regem sicilie. Regem quidem anchises
insulam uero a morte famoso et ab una
sepultura famosa. hic autem fuit dominus
Federicus filius petri probissimi regis
Aragonum. de quibus dictum est purgatorii
capitulo. expone ergo sic literam. Uedrassi. s.
in prefacto libro dei. l'auaritia e la uil

C. de Alfonso Rege hispanie.

C. de Uencislao Rege boemie.

C. de karolo Rege apulie.

C. de Karolo ciotto Rege yerusalem.

C. de domino federico Rege Sicilie.

tate bene uiltas cōcomitat͛ auaritiā. Nā
omīs auarus uilis ⁊ pusillanimi͛. ꝺ iquel
.s. federici ꝑdicti. dx guarda lisola ꝺ̄l foco
ꝺest sicilliam. cui͛ mons ē ethna ardens
de quo dictum est sup͞ capō. ⁊ alibi sepe
et inferni caplō. Et nota q̄ notant͛ dic
guarda. q̄2 tenet eam ꝯ timore ⁊ solicit
udine. quia ip̄e uilis et auarus male gu
bernat intra ⁊ reddit se odibilem regcoli͛.
extra aut̄ habebat guerā cō karolo ciotto
ꝑdicto. Et dicit oue Anchise fino la lun
ga etate. Ad cuius intelligentiā est sciē
dum q̄ sicut scrib͛it virgilius eneydō. Ene
as dum proficisceret͛ a troya i ytaliā ꝑdi
dit ꝑrem suū Anchisem antiquissimum
cui͛ ꝯsilio oīa gerebat i illa longa ꝑegna
tione sua cui struxit pulcerimū tumu
lum ⁊ istituit diu͛sos ludos qui annuati
celebrarent͛ in cui͛ memoria ⁊c͞. Et sud
dit ad cumulū maioris uerecūdie. e sien
litere mozze .s. singule ꝑ partib͛. dx no
taranno molto sil͞ȝ suoꝝ uitiorum i par
uo loco .i. ī modico spatio carte. ⁊ hoc adar
ad intender quantee poco lascia scriptura
.s. ꝑ cōtrariū q̄2 multa mala dici possunt
de eo in paucis ūbis. uel intelligas simplr
q̄ pauca scriptura pōt fieri de eo. q̄2 h͞t pau
cas virtutes. q̄ possūt notari ꝑ paucas
lr̄as truncas .s. i. quod importat vnū. ut
iam dc̄um est paulo sup͞. s̄ȝ ꝑma exposito
vider͛ melior. q̄2 lr̄a dicit dx notaranno r
molto. ⁊ ita nō uider͛ posse pati talem itel
lectū. ⁋ E parranno hic Aquila uitupat
duos alios reges eiusdem sanguinis .s.
donū Jacobū Rege aragonie frēm dicti
Federici. Et alium Jacobū Regem maio
lice. patruū utriusq̄ fr̄is federici ⁊ Jacobi ꝑ
ꝑdcōꝝ. vnde dicit E lopere sozze .i. ꝑpa
uilia. del barba .s. doni Jacobi Regis maia
lorice e del fratello .s. donnis Jacobi regis
Aragonie. Et dicit aliqui. q̄ ꝑmū ren
ūtiauit regno scicillie. Alt͛ uō ꝑmisit si
bi aufferi suā insulam a frē suo petro. qui
tn̄ postea restituit eam sibi. vnde dicit
dx an facte bozze .i. bastardas tanta eg
gia natione .i. generosam prosapiā de
qua fuit ille petrus armoꝝ strenuissi

mus. e due corone .s. scripta ⁊ manifest͛
i ꝑmemorato libro dei .s. regnū aragonie
et maiorice. parrāno a ciascheuno. ⁋ E ql
hic aquila colligit tres Reges simil͛ q̄rū
duo describ͛it simplr͞. 3ᵐ uō describit ab i
fami uilitate quadam vnde dicit e quel
di porto gallo .s. rex est .n. portus gallus
vnum de quinq̄ regnis hyspanie. E di no
uergia .i. rex norueGie. est .n. Norue
gia regio i septentrione in ꝑte frigidi
ssima uicina tramōtane. ubi sunt dies
breuissimi. ⁊ inde uenuīt boni falcone͛.
si conoscerāno li .s. in ꝑmōrato libro dei. q.
d. ī apparebūt uilitas ⁊ auaratia corum
ibi. Et sudit E quel di Rassia supple be
ne cognoscer͛ in illo libro tamq̄ uilioꝝ ⁊
auarioꝝ ꝑdictis quod ꝓbat ꝑ euidentis
simū signum extreme uilitatis auaritie.
dicens. dx mal auisto il conio di venegia
hoc dicit q̄2 falsificabat ducatos. quos cun
dit nobilissima ciuitas venetiaꝝ ⁊c͞. o be
ata hic Aquila describit duo Regna .s. vn
garie ⁊ nauarre. quoꝝ ꝑmū uacabat per
mortem Andree qui fuit filius karolli
Martelli de quo multa dc̄a sunt sup͞ capᵒ
nono viius paradisi. ideo dicit. O .i. dico
beata vngaria respectu alioꝝ regnorū.
si nō si lassia piu mal menar .s. a rege
nono. q. d. si nō peiorat. Et dicit o be
ata nauarra q̄2 tunc carebat Rege. sed
q̄2 recidebat tunc regnū in regem frācie
dicit. se sarmasse del mote dx la fassia .i.
qui cingit eam a gallia ⁊ diuidit .i. for
tilitijs suis. q. d. si premuniret ita se ⁊
prouideret sibi resistendo q̄ nō ueniret
et sub manus francoꝝ. ⁊ sic tacite ꝑdi
cit q̄ ꝑuētura ē ad subiectionē eorum.
quoꝝ supbia uana est itollerabilis. i
E creder hic ultimo aquila i famat Re
gem cipꝛium. quē dic viuere uolupta
ose tamq̄ bestiam. vn̄ dic e ciascū dee
credere per arra di questo .i. ꝑ signū hui͛
natiuitatis ul͛ libri dx nicosia e famago
sta per quas dat itelligi regnū cypri. est
enī nicosia ciuitas in cypro que et ē
famagosta alia ciuitas maioꝝ ⁊ ditiō. ad
q̄ est cōis concursus mercatorū. si lamen

(marginalia) ⁋ N. d Anchise.
⁋ d dono Jacobo Rege Aragonie.
⁋ d dono Jacobo Rege maiolice.
⁋ d alijs Regib͛.
⁋ N. vn̄ ueniat boni falcones.
⁋ Nicosia famagosta

et garra. i. rixet per la lor bestia. i. regē
suu bestialr̄ uiuentē vn dic dx. i. qui
rex no si scosta da fiancho de laltre. i. nō
discordat nō recedit a latē aliorū bestia
rum. i. aliorū regū uiciosorū. Et uere n̄
discoheret 7 nō dispociat a uiuere besti
ali aliorū ymo uicit 7 excedit ꝯ sua gēte
ꝯpri omēs reges et gentes regnorum
x̄pianitatis. i superfluitate luxurie gule 7
molitiei 7 omī gnē uoluptatū. ſ3 uelle
descēbere gnā epularū suptuositatē uāi
etatem nimietatē fastidiosum eēt narra
re 7 tediosū scēbere. 7 pnitiosū audire. io
viri sobrie 7 tempantēr viuētes deber
ent ab hētere oculos audiendo. 7 aurē ab
audiendo mores meritricales lubricos
et fetidos insule illius. qr̄ pmitēte deo nc̄
Januenses i uaserūt expugnauerūt et
male multauerunt :- Cant. xx. i quo
mouet^r alt^a questio 7 solui^t 7 tāgit d'
predestinatōe.

Quando colui che tutol mondo
alluma. postq̄ in supiori cap^o
proxime p̄cedenti autor nr̄ i
troduxit Aquilam signū iusticie i corpōē
Jouis. que ptractauit vnā questionē
de profunda Justicia dei. 7 redarguit regē
i iustos cōtrariātes regibꝫ qui sūt in ipa
Aquila. nūc ꝯsequēter i isto vigesimo
caplō i troducit dc̄am Aquilam ad nom
inandū aliquot spūs famosiores i ter
alios ex quibꝫ est ꝯposita ipa aquila. 7
p̄sens caplm̄ pōt breuit^r diuidi in ptes
quatuō generales. i p^ama quarū autor
descēbit dispōitōem aquile 7 illarū aiarū
i scd̄a aquila noiat quīq3 spūs illustrēs
ibi. la parte in me. in tercia deum sign
um soluit vnū dubiū quod nascitur
pro et duabꝫ illarū aiarū ibi et auegna
in quārta 7 ultima descēbit i mēsam pf
funditatē p̄destinationis diuine. ibi o
predestinatio Ad p^amū g^o dico q̄ autor
describit dispōnē aquile 7 ipsarū aiarū
7 p^amo exp^amit maifestatōē illarū aiarū
pro appitiōē stellarū. Ad cuī intelligē
tiam est p̄ notandum q̄ autor uolens
ostendere quō aīe beate illius sig^a aqle

manifestabant^r singlē bine terne i suis
pusillis. facit ꝯpatiōnē nobillem 7 p
priam de hoc. Et fingit q̄ i mente su
am uēit ille actus quē facit celum
quādo sol tendit ad occasū. qr̄. s. tunc
ostendit stellas que sūt in eo. Ad ppo
sitū g^o. Autor uult sinalr̄ dicere q̄ sic
sole uergente ad occasum, ppallantur
stelle in cello. ita Aquila tacente oms
ille aīe se ppalauerunt i ipō signo et p̄
mittit autor actum ipm̄ de quo facit
ꝯpatiōnē. dicens. Lo ciel che prima sol
saccende di lui. i. i^a quo solo sole primo
illuminat^r dedie. subitamente si rifa
paruente. i. apparēs 7 illuminatū ad
ueniēte nocte per molte luci. i. luci
das stellas. in che una risplende. i. in
quibꝫ stellis vna stella. s. sol resplen
det. qr̄. s. omēs stelle recipiūt splendo
rem a sole. Et hoc fit quando colui. s. sol
che aluma. tutol mondo quia sol illuīnat
omīa corpora supiora 7 inferiora. si desc
ende del nostro hemispio. i. faci suū occasū
qr̄ tūc descendit a nostro hemispio supri
ori ad allud hemispiū inferius. che l gior
no si consuma dogne parte. qr̄. s. ubiq̄ fit
nox. Et hic nota quō ꝯpatio est, ppa p^amo
qr̄ sicut omīa sydera recipiūt lumen a sole
ita omēs iste aīe ab aquila scd̄o qr̄ sicut
sole lucente i hemispio nr̄o oms stelle la
tent. 7 ipō recedente oms apparent ita 7
aquila loquēte omēs aīe tacuerūt 7 illa
tacente oms cepiūt canere 7 sintillare.
E questo hic autor applicat dc̄am ꝯpatio
nem ad suū ppositū dicens. e questo acto
del ciel mi uenne a mēte. i. occurrit mee sp
eculationi mentali come l segno del mon
do. i. cū aquila qr̄ est uniūsale signū mūdi
edi soi dua. i. p̄ncipū mūdi. ut totiens dic
tū est. fuo tacente nel benedeto rostro. i.
i posuit finem suo s^amoni quē fecerat de
uitiosis regibꝫ x̄pianis loquēs vno ore
uoce 7 noīe oīum aggtorū in ipō corpōē
Aquile ad ꝯsiliū. Et explicat ipm̄ actū
aiarū dum sīdit pero che tucte quelle
viue luci. i. uiuaces 7 lucentes aīe qr̄
rep̄sentabāt ipm̄ signū Aquile, via

pin lucendo . s. magis q̄ primo comicia
ron canti Et tangit excellentiā ipōrū
cantuū dicens labili et caduci dimia m
emoria . q2 nō possem eos ad memoriā
reuocare nec p psequēs, ppalare, ppt
eorum altitudinē. sic iam patuit se pe ī
aliis cantibus . ¶ O dolce amore. hic
autor q2 non pōt repsentare altitu
dine cantus illarum aīarum extollit
uocem caritatis q̄ resonabat in illis. r
unde exclamat cū admiratione ⁊
deuotione dicens. o dolce amor . s. ar
dentis karitatis che tammanti di riso . i.
uelans leticia . quanto pareui arde
te . q. d. sup excellenter in que flailli
. i. sibillis . s. in uocibus canoris illorū
spūū . unde dic̄ chaueano spirito so
lo di pensier sancti . i. qui cantus x
mouebantur solum a sanctis cuius nō
uanis a quibus mouetur cantus hōium
amorosorum i modo isto . ¶ Possia
hic autor descripto cantu illarum aīarum
nūc describit appratū aquile ad loq̄
dum iterum tacentibus illis ⁊ primo desc
bit discensū uocis p collū aquile p
unā ꝯpatione clarum ⁊ ppriam ⁊ dic
q uisum fuit sibi q aquila faceret
p gulam illud murmur quod facit flu
men bassum cuius aqua clara labitur
p minutas petras ordinate ⁊ ꝯstructe sic
littram . Udir mi parui un mormorar
di fiume . che scende chiaro giu di pie
tra in petra in deficiente unde dic̄
mostrando lubertà del suo cachu
me . i. copiosam uenā motis a quo
descendit . q2 nūq̄ deficit sibi aqua
Et nota q ꝯpatio ē propria ad pro
positū . q2 sicut aqua pura labitur
cū leui murmure p flumē copiosum
de lapide i lapidem pulcros ⁊ politos
ita uox clara discurrebat cū dulci
resonamine p gulam habentem
aquile de spū in spūm pulcros ⁊ lu
cidos . quos autor merito assimulat
petris . quia fuerunt uelud petra fi
rmi ⁊ ꝯstantes i iusticia ⁊ fuerunt
sic lapides splendidi p̄ciosi . unde

succedit possia chi chiari ⁊ lucidi lapilli
. i. illi spūs clari ⁊ gloriosi ondio ui
di ingemmato il sexto lume . i. ex qb
lapillis ego uidi adornatū planetā
Jouis qui est sextus planeta pulcer
et luminosus . poser silentio aglan
gelica squilli . i. cantibus sine sonis . q.
d. postq̄ cessauerūt ab eorum angelico
cantu . Illam ab angelis recepit for
mam sui cantus . ¶ E come hic autor
describit formatione uocis illius aqle
p dua ꝯpationes proprias ⁊ breuiter
uult dicere q sicut cythara cap sūu
sonū in tastis . ⁊ symphonia i forami
nibus ita aquila cepit suā uocē p canā
gutturis quasi uacuā . construe sic li
teram ⁊ expone e quel mormorar . i.
resonamē uocis rimoso despectare in
dulso . q. d. sine interpositione more . sa
lissi per la gugia . ab illis spiritibus ꝯpo
nentibus corpus eius . super lo collo come
fuosse buso . i. p foratū . cosi come sono
prende sua forma al collo dila cetra . ⁊
est ppria ꝯpatio . q2 sicut i cithara col
ligitur dulcis sonus ex multis cordis
qui formatū in collo ita dulcis uox i
aquila colligebatur ex multis uocibus
aīarum ⁊ formabatur in collo . Et adducit
aliam ꝯpatione dicēs . e si come uen
to che penetra . i. ptransit p foramina
collectus primo intra pellem inflatā
suffle ⁊ repete prendit suam forman
al pertuso dila sampogna . i. ad formā
sinphonie in collo . ⁊ est etiā hec propria
compatio . q2 sic in sinphonia exit dul
cis sonus ex aere colecto i tra pellem
et erūpit p foramē fistule . ita a simili
i aquila ex spū concepto int ipām exa
labat uox dulcis p collum ⁊ emittebat
p os . Et succedit emissione ipius uocis di
cens . ⁊ illud murmur predictum fecissi
hec . quiui . s. in dicto collo . e quindi . s. r
ex dicto collo usciesi per lobeco . ⁊ dic̄
in forma di parole . quali aspectaua il
cor omo li scrissi . q. d. et dixit in uerba
desiderata que ego bene notaui ⁊ po
stea descripsi . desiderabat autor habere

noticia aliquor(um) sp(iritu)um excellentior(um)
de illa spera Iouiali. sicut supra i(n) ali
is speris. ¶ La parte in me. Ista est
sec(un)da pars g(e)n(er)alis in qua autor describit
quosdam sp(irit)us illustriores i(n) dicto sig(n)o
Aquile. Et p(ri)mo reddit autorem attentu(m)
ad uidendum (et) notandu(m) sp(irit)us illustr(es)
no(m)i(n)andos (et) ad eui(den)tiam dicendor(um)
uolo p(ri)mo considerare. q(uod) Autor i(n) p(re)cedenti
cap(itu)lo uituperauit principes p(re)sentis te(m)
poris. quib(us) est comissum (et) p(er)missu(m)
gub(er)naculu(m) regni xpiani. qui dicit
eor(um) uita(m) fuisse (?) uiciis. q(uia) deberent
esse lucida uirtutib(us) ut prestarent
ut p(re)staret bonu(m) exe(m)plum subditis.
hic e(r)go intendit glorificare p(ri)ncipe(s). q(ui)
p(ro)p(ter) bonam (et) iustam gub(er)nationem reg(no)
rum meruerunt su(m)ma(m) gl(or)iam i(n) terris et
eterna(m) felicitate(m) in celis. ideo introdu
cit i(n) oculo Aquile tamq(uam) in organo x
nobiliori (et) in uatiori (?) sex p(ri)ncipes ex
celentes in uirtute iusticie. Ad p(ro)posi
tum g(ra)dit (?) autor (et) illa aquila inco
minciommi. i. incepit supple dicere
michi la parte. s. occulus. che uede e
pate il sole nela guglie mortali. q(uia)
uisus aquile in mondo isto e(st) ta(m) po
tens (et) fortis q(uod) solus uidet (et) pati po
test radios solares. q(uanto) multo forti(us)
illa aquila i(m)mortalis uidet (et) uide
re potest radios sol(is) iusticie. s. dei. i(n)
or si uole riguardare fixamente in
me. Et subdit cau(sa)m quare precipu
ue oculu(s) sit i(n)spiciendus in ea. q(uia)
(con)stitutus est ex excellentioribus spi
ritib(us). u(n)de dicit p(er)che de fuochi ond io
figura fommi. i. ex spiritib(us) ardentib(us)
ex quib(us) sum figurata (et) confirmata
quelli onde lochio me sintilla i(n) testa
a. illi sp(irit)us splendidiores ex quib(us) oc
culus (con)positus est. sonli (?) so(m)mi di tu
tti lor gradi. q. d. sunt digni (?) su(m)mi et
maximi. ¶ Colui che aquila incip(it)
numerare singula(riter) sex sp(irit)us in oc
culo suo. Et primus qui no(m)i(n)at
est dauid. que(m) tamq(uam) dig(n)issimu(m) col
locat in medio pro pupila q(uia) fuit

Rex iustus (et) p(ro)pheta maximus (et) bella
tor fortissimus dic(it) g(ra)dit (?) colui che luce
in meggio. s. oculi p(er) pupila. i. ta(m)qua(m)
pupilla. fuo il cantor dilo spirito s(an)c(t)o
i. dauit qui sp(irit)u s(an)c(t)o inspiratus (con)cini
(et) est (?) prophetauit futura(m) incarnati
onem passionem (et)c. p(ro)p(ter) q(uod) dici cantor q(uia)
descripsi psalmos suos i(n) stilo metrico.
s(ed) ex translatione no(n) fuit s(er)uata lex m
etri t(ame)n euidens signu(m) hui(us) extat q(uia)
(?) psalmi ad huc retinent q(ua)nda(m)
forma(m) metri. sunt. n. distincti p(er) uisicu
los (et)c. ideo bene appellat eu(m) cantorem
q(uia) carmina cantatur. (et) habent in se le
gem musice. Et describit ip(su)m sp(ecia)lit(er)
a quodam actu humilitatis dicens
che translato larcha. i. arcam federis
de qua translatione sc(ri)ptu(m) est p(ri)mo R(e)g(um)
decimo cap(itu)lo. diuilla in uilla. s. de do
mo Aminadab. qui erat i(n) gabao usq(ue)
ad ciuitatem dauit. Et subdit q(uod) nunc
gaudet i(n) premio sui laboris dicens
ora conosce il merito del suo canto i(n) q(uan)
to affecto fuo. i. in q(uan)ta affectione (et) q(uam)
ferue(n)ti fuit del suo (con)siglio. s. eterni
(con)silii. per lo remunerar che e altret
tanto. i. p(ro)p(ter) (con)dignu(m) p(re)mium quod co
rrespondet ip(s)i merito. q. d. cognoscit
qua(n)titatem sui meriti p(er) quantitate(m)
premii quo nu(n)c fruit(ur). ¶ Di cinque.
hic aquila no(m)i(n)a(t) 2(u)m spiritu(m) sine p(ro)
ci p(er)iurii (?) iustu(m). s. Traianu(m) Imp(er)atorem
que(m) describit a singu(lar)i uirtute iustic(ie)
dicens. colui che ma fan cerchio
per ciglio. i. qui faciunt michi circulum
circa oculum. che piu mi sa costa al
beco in extremo angulo oculi. con
solo la uedouella del figlio de ista
satisfactione iusticie dictu(m) est diffu
se p(ri)mo d(i)c(t)o cap(itu)lo. x. purg. Et q(uia) traianu(s)
fuit paganus ideo subdit q(uod) tu(n)c p(er)icu
lum sit a(n)i(m)e no(n) credere xp(ist)um dice(n)s
ora conosce quanto costa caro. no(n)
seguir xpo. quia. s. stetit i(n) inferna
li angustia p(er) quingentos annos. s.
a die mortis usq(ue) ad tempus gre
gorii. Unde dicit. per la experie(n)cia

¶ n. q(uod) p(ro)pheta david scripsit psalmos suos i(n) stilo metrico.

¶ 8 Rege david.

¶ n. 8 traiano imperatore.

C. n. 8 Ezechia ppha.

C. n. 8 Constatino imperatore.

diquesta dolce uita. ecdila opposita. i. contraria. s. infernali in qua stetit an quam resurgeret. q Traianus hunt expientia de qualitate inferni 7 felicitate paradisi quasi dicat nec uidet q nisi fuissent preces Gregorij esset alibi 7 ext tantam gliam. nec mireris lector si autor iterum repetit laudes traiani de quo tam prolixe fecerat tractatum in purg. qr iste fuit optimus i. omnium augustorum 7 c. E quel che aqla nominat alium Regem iustum. s. Ezechiam prophetam. de quo scribitur libro ysaie 7 li. Regum qui nunciata sibi morte ab anglo prorupit i plantum 7 lacrimas dicens ego dixi i dimidio dierum meorum uadam ad portas inferi cui lacrimis 7 precibus deus prolongauit spatium. xv. annorum. dicit g. equel che segue la circunferentia. s. dicti circuli post traianum. di che ragiono. i. de quo circulo 7 nunc loquor. per larcho superno. i. p superiorem cilium. morte preuentia per nitentia. Et qr uisa est reuocari sententia diuina i isto. io subdit ora conosce che el giuditio eterno. non si trasmuta. quando degno preco facia stino delodierno. i. differt tempus faciendo de die hodierna crastinam. Item dixit autor purgatorij caplo. Vbi dr che cima de giuditio non sa ualla 7c. quo aut hec sit considera. tn dici pot q sententia data i ezechiam non erat diffinitiua sz interloquutoria. Ralltro hic aquila. nominat alium principem iustum. s. Constantinum. qr describit editione legum. 7 dannabili dotatione ecclesie. dicens laltro. s. costantinus che segue con le lege. uel qr fecit leges imperiales quibus contulit omnes i periales dignitates ipse de compositione 7 reformatione legum dictum est. vj. caplo. huius paradisi. 7 dicatur hic de origine uiris. 7 dicit emeco. qr ipse fuit qui transtulit. i. Aquilam i orientem ut hes vj. caplo huius paradisi Vbi dr possia che costantin laguglia uolse. si fece greco. qr iuit ad standum i grecia ut dictum est per cedere al pastor. i. ut locum daret pape et dicit sotto bona intentione che fee mal

C8 Ripheo troiano milite

C8 Rege Gulielmo.

Urbano

frutto. quia. s. secuta est inde depravatio platorum ecclie sicut autor dicit i ferni caplo. ai constanti 7c. Et qr talis donatio facta per constantinum ecclie fuit destructio mundi secdm oppinionem autoris 7 multorum io ne crederetur ex hoc diminui premium constantini ideo subdit q malus effectus q sequitur ad bonam mentem uel intentionem 7 operatione non meretur penam. vnde dicit ora conosce. come il mal diducto dal suo ben operar non glie nocivo. qr. s. non preiudicat glie eius. an cgna che il mundo sia destructo in di. sic autor scripsit finali caplo purg. ad quod nouissimum petrarcha. eternum gemat ille miser 7c. E quel hic aquila nominat allium Regem. s. guiglelmum. qui fuit ultimus rex scicilie de successoribus Roberti guiscardi. qui guiglelmus fuit auus costantie. de qua dictum est purg. caplo. 7 paradisi caplo. Iste siquidem fuit optimus Regum sui temporis in iusticia liberalitate clementia. 7 omni uirtute heroica. regnauit i scicilia. in. ao. clxxxj. et c. dicit ergo equel che uidi nelarcho declino. i. inferiori parte circuli. fuo Guiglelmo. cui. i. cuius morte quella terra plora. i. scicilia plangit. 7 dicit che piange karlo efederico uiuo. qr. s. karolus ciotus q tunc regnabat faciebat sibi deforis guerram 7 dominus federicus intus grauabat ipsam cum sua uilissima auaricia. uel dic quod plorat karolum mortuum patrem dicti cioti. qui perdidit ipsam ciciliam. quam oppresserat per iniusticiam 7 tirannicam auariciam. ut scriptum est sup caplo. huius paradisi. Et qr hic guiglelmus fuit iustissimus io subdit bonum effectum ipsius iusticie. Et hic nota de iusticia mirabili i pulcro cerbino filio suo dicens ora conosce come lociel sinamora digiusto Rege. i. quantum in celo amatur iusticia regalis. et dicit q ostendit per eum dens signum fulgentem gliam quam recipit pro sua iustitia dicens. et ancora il fa ueder. i. facit hec manifestum uideri al sembiante. i. apparentia del suo fulgore

De Ripheo troiano milite

...ege
...lielmo

Urbano v°

ideest eius sc̄lari splendoris. ¶ Chi cre derebbe. hic aquila ultimo nōiat ultimū spirm̄ i dō oculo. s. quēdam Ripheum troianū. de cuī cuiusnotitia est presciendū q sicut scribit Virgilius Eneydos. capta troia agrecis Eneas armata manu succurrit Regi p̄mo ad palatiū suū. q' occurens hostibus. pugnauit acriter ꝯ illis in qua pugna m̄lti ceciderūt. int̄ quos fuit iste Ripheus miles troian' quē singl'ant' Virgilius laudib' attollit dicens cadit ⁊ Ripheus iustissimus unus ⁊c̄. Nunc ad lrām quia aquila uidet' dicere rem icredibilem. iō petit cū admiratiōe. Chi crederebbe. q. d. nullus nel mondo errante. i. i mondo mortali ignorantia ⁊ errore pleno. fuosse la quinta delle luci sancte qr quinq: aīe illustriū uiroꝝ ⁊ sanctoꝝ faciūt oculū. et sexta. s. dauid ponitur pro pupila. Vn̄ dic in questo tondo. i. circulo uel cilio dicti oculi aquile. Et qr iste Ripheus uidet' h'uisse singulārissimā grām adeo occultissima hōimb'. qr i fidelis paganus p longa sc̄la añ aduentū xp̄i uidetur saluatus. iō subdit ⁊ ille Ripheus Ora conosce assai di quel dila diuina grā. del mōdo ueder non po. i. hōines mūdani uidere nō possūt. Et hic nō q'd multos dānam' quos deus iustificat ⁊c̄. et multa corpora sc̄oꝝ celebrant' in terris et cetera sic patuit in capollecto d' burgondia ⁊c̄. ⁊ hodie i Vrbano v°. Et d' ben che sua uista. i. q̄uis sua uisio no discerna il fondo. i. p̄fūditate diuīe grē. q. d. quāuis dixerim q multum uideat nūc de diuina grā. nō tn̄ credās q uideat totum ita q attigat fūduz et hoc forte noluit dicere in p̄cedenti capl'o. donque nostra ueduta ⁊ h' nō q autor p̄funde facit istam fictionē de saluatione Riphei. p q' subtiliter dat itelligi p̄funditatem diuine gratie. qr i terdum se extendit ad hōiez i fidelem ⁊ paganum. ⁊ inspirat illi ueram credulitatem fidei p quam saluat'. Vnde ista fictio est quedā

respō ad id quod dicebat' supra d' iusto ⁊ uirtuoso qui nascit' ad ripā idi iō bene autor i troducit unū infidelem paganū ripheū de quo minus uidetur q debuerit saluari ratione tēporis qr fuit p m̄lta ānorū sc̄la ante aduentum xp̄i rōe loci qr fuit de troia in oriente ubi uiguit tp̄e illo alta supbia. rōe secte. qr fuit gentillis pagan' non ebreus breuiter g' autor uult dicere ex ista fictione talem ꝯclusionē. q tali' uir paganus. de cuius saluatione noꝝ speratur ē saluabil'. q ista aute sit intentio autoris satis declarat' infra ubi dicit O predestinatio. Verumtamen autor elegit potius istum nōiatim q' alium qr Virgilius fecerat singularem comēdationē de iusticia eius ut iā patuit ex dictis. ¶ Qual alodetta h' autor describit quietationē aquile p uīiā ꝯpartionē clarum. Et dicit q illa aquila h'uit se tamq' allauda. i. acantu suo. qr alauda p̄mo cantando aliq' diu i spatiat' p aerem. deinde tacet quasi satiata ultima dulcedine ita asimili a aquila aliq'tum locuta est cuz autore deinde fecit scilentiū. q. ꝯtenta ultīa locutione sua. nc ꝯstrue sic lrām. luna go de la imprenta. s. Aquila ibi impssa et figurata de leterno piacer. s. diuine uoluntatis. que imp̄mit iusticiam i llo planeta Jouis. Al cui disio. s. p̄ite uoluntatis diuine. ciascuna cosa diuenta i qual ella ee qr scd'm placitū diuine uoluntatis efficit' talis qualis est. quia quicquid est abeo ē. misembio tal. i. ē uisa m̄ talis. quale allodetta suppleri uidet' dc̄ aire se spatia. i. qr uagatur aliq'tulū p aerem. e poi tace contenta delultima dolceça de la sacia. qr. s. n̄ uult amplius canere. ¶ Et auegna Ista est tercia pars gn̄alis in qua decimū signū aquile ptractat ⁊ soluit i ꝙem qr nascit' de duob' p̄nōiatoꝝ spirituū. ⁊ p̄mo describit sua ardentē affectionē. ⁊ breuit' uult dicere q quāuis ille aīe clare uideant dubitatoē

suam i mēte eius tñ nō potuit expect
are qȝ ille tangerent ipm̄ dubiū ymo
festine ꝓuenit eas. dicit g°. Et io nō
patio. i. nō pasus fui nō sustinuj. aspe
ctar tempo quo ipe aie loquerent̃ ta
cendo. anegna chio fuosse li al dubiar
mio. i. q̄ꝰ ius eēm talis ad dubiū meū
ostendendū. quasi uetro. i. trāspar̃e
uelut uitrū uel speculū. alo color i
del ueste. q. d. sic color apparet i uitr°
ita dubium meū appārebat i me illiˢ
aīab;. q. d. qȝ ille aīe beate clare uidere
poterant ꝛ uidebant i eo q̄ōnez quā m
ouere uolebat circa aīas duoꝝ. ꝛ tñ̄ ñ
potuit expectare. vñ dicit ma illud
dubium meū mīn pinse di la bocca che
cose son queste. s. quod pagani uiri
sint in celo. uidebat̃. n. autori audiē
ꝯtraditionē expressam qȝ supra di
ctum erat i p̄cedenti caplō. a predi
cta aquila. a questo regno nō salli
mai chi nō credesse a xp̄o. ego quō ist̃
se inuicem cōpatiūt̃. io bene dicit
con la forcia del suo peso. qȝ istud
dubiū uisum est sibi ualde ponde
rosum. Et subdit qȝ ad ista uerba
ille aie fecerunt magnū festū i splē
dore suo. vnde dicit perchio uidi
gram feste di coruscare. i. sintilare.
qȝ dubium istum tangebat profū
ditatē diuine iusticie, ꝑter quod a
nime iustorum sic letantur. Poi
hic autor intendit ponere respon
sionem Aquile. ꝛ introducit eam
q̄ p̄mo tangit bonā intencionē au
toris vnde dicit. poi appresso. quasi
dicat paulo post. lo benedeto seg°
s. ipius aquile beate mi rispose lo
chio piu acceso. i. oculo eius magis
illuīato. qȝ. s. creuerat splendorē eiꝰ
per nō tenermi sospeso i amirar. i. ne
teneret me pendulū in admiratiōe
dei dubi. Io ueggio hic aquila
exprimit bonā itentionē autoris
dicens. io ueggio che tu credi ques
te cose per chio le dico ꝛ bene facis tā
quā bonus xp̄ianus nō durus ad cē

dendū ea que sūt fidei. ma non uedi
come. q. d. nō uides rationē quō hec
eē possit. si che sono ascose. i. latētes
tibi se son credute. Et declarat dis
põitionē autoris ꝑ cōparationē notta
suadens. fui come quei che apnde
bene la cosa ꝑnome. ma nō pote ue
der la sua quiditate. i. nō pōt cogno
scere suā essentiā. ꝑse saltu nōl a pro
me. i. explicet ꝛ pandat sibi. Re
gnum hic aquila intendens ad solu
tionē questionis facit vnā ꝑsuppo
sitionē qȝ facit ad declarationē dubij
ꝛ sententialr̃ ult dicere i effcū. qȝ duo
sunt que uincunt deum. s. karitas ꝛ
spes que due uirtutes uicūt dīnā
uoluntatē. quō aūt hec fiat declāt
in lrā. Adducit g° ūba euāgli que
scribūt̃ in mathei. xi°. caplō dicen̄. re
gnū celoꝝ pate. i. patitur uiolent
ia. i. uincitur ꝛ supat̃ da caldo amō
. i. ab ardenti amore karitatis. E da
uiua speranza che uence la diuinā
uoluntate. q. s. deus uult qȝ paga
nus dannet̃. ꝛ tñ ista uoluntas ꝑ
misit se uinci a karitate Gregorij
ꝛ spe Ripheї. Et quia istud dem
uidebat̃ assurdum. restringit ipȝ
et declarat quō debeat itelligi su
dens ꝛ respondens tacite questi
om non aguisa. che lomo sobrācia
alom. i. nō eo mō quo unus homo
supat ꝛ facit unū alteri. ma uince
lei. i. s; illa karitas ꝛ spes uincit
ipām diuinam uolūtatem perche
uole eser uinta. i. ꝛ diuina uolun
tas sic uicta uince con sua beniā
cia. i. sua benignitate. Et ad intelli
gendum plene talem modū uincēdi
considerēt̃ exemplum i nob; alīr̃. n.
accidit. sic Ar̃ scribit nono ethı̃ ꝛ
in me alij sum expertus qȝ vnus ami
cus Alīr̃ habet ꝯtentionem ꝛ disp
utacionem cum amico sup aliquaᵃ
re ꝛ uincit ꝛ cōuicit ipm̄ ratione
tñ excurialitate ꝛ placibilitate.
ne ille rubore ꝯfundatur. cōcedit

sibi uictoriā cause ⁊ sic uictō uult x
uīci ⁊ tñ de rei ueritate uincit. ita
est ī pposito. ¶ La prima. hic aqla
fcā ista poitione. explicat ipaȝ qȝ
stionem autoris dicens la pma uita
del ciglio. i. aīa traiani qȝ est pria
aliȷ nam dauid est ī medio pupila
dela quinta. i. anima Ripheī. ti fam
marauiglare. i. dant tibi causam mir
andi ⁊ dubitandi. per che ne uedi la
region degli angeli dipinta. i. quia
uides eos adornātes celum qd est
pria angelorum. q. d. qȝ uides eos ī
ista celesti beatitudine. ¶ Dicorpi
hic aquila respondet qōi pposite ⁊ di
cit breuit᷑ certe tu nō debes mirarī
saluatione istorum qȝ aīe eorum nō usciō
di corpi gentili. i. nō mortui sūt pa
gani come credi. ma xpiani in fer
ma fede. s. xpiana. et dicit quel.
s. ripheus. in fide. di pedi passuri. i.
quia credidit ad uētum xpi qd de
bat pati. e quel. s. Traianus in fi
de di pedi passi quia credidit xpȝ iā
uenisse ⁊ passum fuisse. ¶ Che luna
hic aquila declarat dictum suum in
utroqȝ ⁊ pmo in traiano. dicens che
luna. s. aīa traiani. torno alossa. i. su
scitata ē de lui inferno one nō si rede. i.
in quo inferno nō redit᷑ giamai a
bon uolere. qȝ ibi nō est amplius pe
nitētie locus ut sepe dictum est ī libō
inferni ⁊ qȝ aīa semp ī inferno stat
ostinata in ea dispositione qua mo
rit᷑. Et reddit cām huius suscitatōis
dicens e cio fuo mercede. diuina r
spene. unde expones sic repetit di
uina spene. i. uiue spei dico. che m
isi la possa nei pregi facti a dio. per
suscitarla. i. que uiua spes Grego
rij fecit cuius pces efficaces ad sus
citandum ipm ut ageret penitēti
am de comissis ⁊ saluaret᷑ unū dicit
si che sua uoglia potesse esser mossa
ut tm̄ nice qȝ dictum est ī inferno n
nūquam redit᷑ ad bonum uelle. io
Traianus q̄ diu fuisset ī inferno n

poterat moueri ad bonā uolūtatē. ȝ
suscitatus ad pces gregorij rediuit
ad bonū uelle. ⁊ sic qui fuerat iniustꝰ
paganus fcūs est bonus xpianus.
¶ Lanima hic aquila describit cōuisiōē
et emendationem Traiani dicēs la
nima gloriosa. i. gloriosi pncipis tra
iani tornata onde si parla. i. rediūsa
ab inferno de quo hic loquor nela cā
ne. q. d. suscitata a morte ad uitam.
Iu che fuo pucho. qȝ parū stetit ī uita.
credette in lui. s. in xpm che potea a
iutarla. Et subdit. et illa aīa traia
ni credendo s'acese in tanto foco. i. tan
to ardore di uero amore. che la morte
siconda qȝ si suscitata necto mortua ē
bis fuo degna diuenire a questo loco
. i. ad celestem beatitudinē. in isto sigⁿo
iusticie. sub quo feliceter triumphauerāt
in prima uita. ¶ Laltra hic Aquila
describit saluatione alterius anime
s. Ripheī. ⁊ breuit᷑ dicat. q ex singu
lari infusione diuine gratie. et do
no dei posuit totū suū studiū ad iu
sticiam ī mondo. ⁊ ppt hoc deus imisit i
eius itellectū. q debebat mittere
suū filium ad icarnādū. propter re
demptione humani generis. dic que
laltra. s. aīa Ripheī pose tuto suo
amor lagiu. s. dum uiueret in mu
do mortali a drittura. i. ad equitatem
iusticie. per gra. s. diuina che stilla
. i. deriuat dasi profonda fontana. s.
a bonitate dei. che mai creatura non
pinse locchio fin ala prima onda. i.
q nunq̄ intellectus creatus. siue a
angelicus siue humanus potuit ı
penetrare usqȝ ad fondū talis fon
tis. Et subdit quō ex pmagna qȝ
cesserat sibi tantū amore ad iusti
ciam. de uenit ad sclam gram cogno
scendi redemptione futura. unde
dicit. per che dio digratia in gratia
gli aperse locchio. i. illuminauit in
tellectū clausum sibi ⁊ aliȷs paga
nis. Ala nostra redemptiō futura.
quam xps facturus erat. Et subdit

.n. q nulla creatura
pot cōprndē deum

ipsam credulitatem dicens. onde credette in quella. s. redemptionem unde dicit. en on sofferse piu danni. i. postquam habuit talem illuminationem il puctio del paganesimo. i. infidelitatis que inficit animam. Et hic nota quod illi infideles gentiles de iure ueritate faciebant in honore deorum suorum multa feda. non solum offendentia deum uerum. sed etiam corrumpentia bonos mores hominum. et non solum illi pagani orientales sed etiam greci et Romani qui fuerunt ciuiliores. sicut multipliciter Augustinus de ciuitate dei. de Archadibus apud grecos. et de ludis scenicis apud Romanos. et de muliere coronante ueretrum apud lauinium. Et dicit e riprendene. ligenti peruerse. i. paganos peruerse colentes illos deos suos. ¶ Quelle benedette. Aquila facit antipoforam. poterat enim autor obicere. quomodo iste saluatus est sine batismo respondet. quelle tre donne s. fides. spes et karitas. che tu uedesti dala dextra rota. s. in paradiso delitiarum. ut scriptum est purgatorii capitulo. le fuor per batesmo. Ad cuius intelligentiam est notandum quod triplex est batismum s. flaminis sanguinis et aque. etc. Et dicit dinanci al batiçar piu d'un millesimo. et bene dicit. quia ab excidio troye usque ad hedificationem Rome fuerunt anni quadrigenti xiiii. et ab edificatione Rome ad natiuitatem Christi. anni septingenti lii. postea natiuitate Christi usque ad eius batismum anni. secundum orosium. m.

¶ O predestinatione. Ista est quarta et ultima pars generalis in qua autor describit profunditatem diuine Iusticie. Unde fingit quod Aquila finita narratione sua de Rifeo qui ita occulte saluatus est prorumpit in unam exclamationem ad mirationem dicens. o predestination. s. diuina. quanto latua radice. i. profunditatem remota. daquelli aspecti. i. a consideratione hominum. quia a nobis non potest fieri raciotinatio de ipsa. Unde dicit che non ueggion tuta la prima casion quia. s. prima causa unde predestinatio mouetur non uident tota. ¶ E uoi hic aquila dat optimum consilium circa iudicationem. Et assignat rationem arguens a minori. quia quod non possunt beati immortales a multo fortius non possunt nisi mortales. Unde dicit. e uoi mortali. i. tu dantes et alii homines. qui estis ita pronti a iudicandum. tenetiui stretti a giudicare. ne relaxetis ita frenum. che noi che dio uedemo. non conoscemo ancor tutti gli electi. i. numerum predistinatorum quia deus reseruat sibi hoc. Et subdit remouens dubitationem quod talis diminutio non uidetur eis grauis ymo suauis. dicens. e cosi facto scemo quale est non uidere numerum electorum. enne dolce. i. est nobis gratum. sed assignat causam dicens perche el ben nostro. i. beatitudo nostra safina in questo bene. i. perficitur in hoc bono. s. che e uoi uolemo quel che uol dio. i. quod uoluntas nostra conformatur uoluntati diuine sic ostensum est. tercio. et septimo. capitulo paradisi. ¶ Cosi hic autor concludit narrationem dicens fatne medecina. i. dulcis persuasio que habuit medicare ulceraie temeritatem iudicandi que est magna infirmitas mentium humanarum. Cosi. s. sic decum est. da quella ymagine diuina. i. ab aquila. que poetice loquendo est auis Jouis. uel anagogice quia facta est ex illis diuinis spiritibus. et dicit per farmi chiara la mia curta uista. i. mea congnitione intellectualem que non uidebat tunc de iuditio diuino ¶ E come hic autor uolens finire capitulum describit magnam festiuitatem quam fecerant ille due anime de quibus habitus fuit longus sermo. per unam comparationem claram et propriam. Et breuiter dicit quod sicut bonus citarista concordat cum bono cantore. ita quod qualitas cantus correspondet qualitati soni consonantis ad maiorem delectationem. ita a simili ille due anime. s. Traiani et Ripheri concordantes sintillabant donec aquila locuta fuit de eis et conformabant proporcionabiliter sintilationes cum uerbis ipsius aquile. Construe sic litteram.

¶ N. de predestinatione dei.

¶ quod homo non debet iudicare de predestinatione dei

cimircorda. chio udi le due luce bene
decte. s. prima et quintam mouer le
fiamette. i. sintilationes cole parolle
s. ipius aquile. a sili pur come bater do
chi quia silis equaliter clauduntur et api
untur. sicut dictum est de hoc supra c°. men
tre parlo ssi. i. donec illa aquila locuta
fuit. Et h' uidi facere dictas duas aias
sicome bon citarista fa seguitar logue
cio dela corda. a bon cantore. q. d. sicut
bonus citaredus conformat sonum suum
parte cantuy boni cantoris et dicit i che
lo canto aquista piu di piacere. quia sic
patet ad sensum mag' delectat audien
tes cantus mixtum cum sono. quam solus cantus
et solus sonus per se et ita in proposito plus
gaudij recipiebat autor ex locutione aq
le sotiata con sintilatione illarum aiarum
quam fecisset ex locutione sola et sintillati
one sola et sic perpendere potes quomodo
dicta opitio apte ancillatur huic propo
sitio. deo gratias, Amen :- Cant. xxi
i q° ponit ascensus ad speram saturni i q° intro
ducit spiritus contemplatiuos. G

Ia era gliochi miei rifissi al uol
to. postquam in superiori capitulo pre
cedenti autor noster descripsit spiritus
illustres de spera Jouis qui meruerunt
felicitatem eternam. per uitam actiuam ciuilem
et politice et iuste administrantes regna
et dominia mundi. nunc consequenter in isto uig
essimo primo capitulo. intendit tractare de
aiabus que meruerunt deo per uitam contem
platiuam remote ab omni strepitu seculi. que
quidem aie uirtuose secute sunt influ
entiam saturni. et presens capitulum breuiter
potest diuidi in quatuor partes generales
. in prima quarum autor describit ascensum
suum ad speram saturni et signum scale et sp
iritus qui apparet ibi in generali. i secunda intro
ducit unum spiritum contemplatiuum cui mou
et aliqua dubia que ille soluit ibi. e
quel che presso. in tercia mouet sibi
aliam questionem que nascitur ex solutione
unius dubij ibi io ueggio ben. in quarta
et ultima dictus spiritus ad peticionem au
toris, manifestat se. et uitupat incidenter

pastores modernos ecclie. ibi sinui presen
pser. Ad primum ueniens dico quod autor desc
ribit suum ascensum ad speram saturni. et p°
continuans dicta dicendis pertangit excellen
tiam istius septime spere dicens. gli
ochi mei. s. intellectus et ro. gia eran
rifissi. i. reuersi et reuoluti al uolto dela
mia donna. elanimo con essi. q. d. toto
aio conuerteram me ad ipsam uirtute dic' eda
ognaltro i tento sera tolto. q. d. sufficien
ter erat tractatum de spera Jouis et iouia
libus quantum patitur presens materia huius operis io conuerti
me ad beatricem ut scire quid facere
deberem. ¶ E quella hic autor describit
super exaltatione beatricis et ad ostenden
dum eius pulcritudinem immensam. pulcre i
fingit se non uidisse eius leticiam et luci
ditatem super exaltari sicut erat solitus se
per uidere in ascensu aliarum sperarum deinde
re beatrix se excusat assignans causam huius
excepte debilitatis autoris qui deficeret
sub nimio pondere leticie et luciditatis i
mense. quod declarat per similitudinem, propriam de se
mele. Ad cuius intelligentiam est breuiter pre
sciendum quod semele de qua facta est men
tio inferni capitulo.. fuit filia cadmi duci
tibarum cum qua Jupiter concubuit que pre
gnans ex baco petiuit a Ioue et c'. Nunc
ad literam dic' autor e quella. s. beatrix.
non ridea. i. non ostendebat in risu i. leti
ciam suam modo solito. ma in comincio. i.
sed illa beatrix cepit supple dicere michi.
sio ridessi. i. si manifestarem tibi excellentem
leticiam meam. tu ti faresti. i. deficeres. qual
fuo semele. s. ex fulminatione Jouis unde
dicit. quando fessi dicenere. q. d. non pos
ses aliter sustinere radios mei splendoris
sine morte quam potuerit semele sustine
re fulgur Jouis et ut magis clareat a
ista similitudo semeles consideretur exemplum
naturale sic uidemus de facto quod sepe muli
eres pregnans propter terribilem sonum tonitruum e
mittit uel eicit filium abortiuum sic etiam
aliquando accidit quod tonitruus bonbarde ex
cussit cerebrum de capite hominis et reddit
ipsum i memore dei motum. ¶ Che
labellecca hic beatrix assignat causam

Saturn9

C. n. de Semele.

sui dicti dicens breuit quod potentia in
tellectiua esset in sufficiens ad tantam
excellentiam sustinendam asimili frons
arboris sustinere non ualet impetum fulmi
nis aquo tota subito obruitur dicit ergo
chela beleccia mia che piu sacende. idest
magis et magis inualescit et elucescit
per lescale. idest per speras planetarum et orbes
deleterno palatio. idest celi quod eternali
ter durat numquam ruiturum. quanto piu si
sale. idest ascenditur. comai ueduto. scilicet in om
nibus speris inferioribus in quarum singula ex
descripta fuit super exaltatio beatricis. tan
to splende. idest tam super eminenter et exce
ssiue che tuo mortal podere. idest tua uirtus
intellectiua serebbe al suo fulgore fron
da che trono scosende. idest quasi ramus arbo
ris quem tonitruum scindit. Et hic nota
quod similitudo est propria quia scriptator maie
statis opprimetur agloria uult ergo autor per
hoc dare intelligi quod intellectus quando appropin
quat ad primam causam in sua speculatione
non debet presumere temere. cognoscendo
pulcritudinem eius et nostram. sic fecit in alijs
magis remotis adeo. Noi. hic bea
trix, premissa ista positione describit as
sensionem suam ad septimam speram saturni
dicens Noi sen leuati al septimo spl
endore. scilicet saturnum. Et dicit che misto
idest conuictus et temperatus del suo ua
lor. idest calore leonis. raggiamo giu.
idest influit in inferiora sotto il petto dle
one ardente uult dicere quod saturnus
qui est nature frigide et sicce erat nunc
in leone quod signum est calidum et sicc
um. Et hic nota quod anno domini mo ccco
quando autor noster fecit suam mirabilem et
nobilem vissionem saturnus erat in le
one septem gradibus. Juppiter in arie
te gradibus xxiiij. Mars in pisce grad
ibus xxiiij. sol in ariete in principio. venus
in pisce Mercurius in virgine Luna
in libra. Ficca hic beatrix reddit aut
orem attentum ad uidendum et notandum
signum figuratum in corpore saturni dice
ns ficca la mente dirietro agliochi
tuoi. idest firma uirtutem memorati

uam post intellectiuam. Et dicit. et fa di
quegli. scilicet oculis spechio ala figura. scilicet sc
alam che tifia parruente. idest que appa
rebit tibi in questo spechio. scilicet saturno
in quo ista figura relucet sicut in spec
ulo. quasi dicat attente speculare figuram
que ostendetur tibi in isto corpore sat
urni. Chi sapesse hic autor de scep
turus altam scalam contemplationis
primo premittit suam delectationem inspe
ctione illius. dicens cum admiratio
ne ut reddat auditorem auidum et
attentum ad istam contemplationem. chi
sapesse. idest quicumque sciret. qual era la
pastura del uiso mio. idest qualis erat
delectatio uisionis mee. nelaspec
to beato. idest in spectione illius beate
figure. quando mi trasmutai adal
tra cura. scilicet ad respiciendum id quod be
atrix dixerat. conoscerebbe quanto
mera agrato ubedir ala mia cele
ste scorta. idest beatrici que scortabat
me per iter celi. quasi dicat siquis consi dera
ret quanto delectatio consistit in dulci
otio sancte contemplationis cognos
ceret quod non grauabat me labor iste
considerandi nunc contemplationem. Vnde
dicit contra pesando lun co laltro
lato. scilicet conpensando laborem contem
plationis cum delectatione. sicut asi
mili uidemus de facto in vno uiro reli
gioso contemplatiuo quidetur ex una la
tere grauari ab obedientia. quam precipit
sancta scriptura uel regula eius. et tamen
si bene disponit se recipit ex alia parte
magnam consolationem et talis labor uide
tur sibi leuis. et de rei ueritate iug
um est suaue. siquis bene aduertat non
seductus vana pompa mundi quia cum
mundo non sunt et cum hominibus non flage
llabuntur. Dentro hic autor describit si
gnum nobile quod apparet in saturno. scilicet
vnam scalam auream. Ad cuius intellig
entiam est prenotandum. quod autor noster
nobiliter et eleganter fingit figuram
scale. quoniam isti saturnini ascenderunt
in celum in prima vita per contemplati

tione que merito figurat p scalam.
scala siquidem est instrumētū q̄ quis
ascendit ab infimis ad alta ⁊ p cōte
platione a terra ad celum. ymo et a
celo usq; ad deū tamq̄ p scalam alti
ssimā. est. n. celum ad modū scale di
stinctū p plures gradus. i. speras et
orbes ut dictū est in pincipio huius
capli. hoc notato ē ad lrām descēden
dum. q̄ cōstrue ⁊ expone sic. vidio u
ny scaleo erecto. in suso. i. unā scalā
ereptam i altum unde dicit tanto i
che nol seguia la mia luce. i. q oculus
intellectualis nō poterat attingere a
d apicē hui scale. q2 ū deum est p tigit
usque ad deum. ⁊ dicit di color doro
ad denotandum pfectionē vite cōtēpla
tiue. que excedit omēz aliā sicut a
urū metala sine rubigine aliqua.
et dicit in che raggio tralucie. quia
radius gratie solis eterni mag res
plendet sup istas q̄ sup ceteras i fe
riores. sicut patet de Johane batista.
Et dico vidi dentro al cristallo. i. pla
netam saturni translucētē. che cerchi
ando il mondo. i. qui saturnus circuū
dans mūdum. circa quē mouet circu
lariter ⁊ amplectit intra se ceteras
speras planetar porta el uocabol. ide
st nomen del suo caro duce. s. satūni.
qui fuit carus dux ipius mundi. q.
d. quod iste septimus planeta uoca
tur siue denoiat saturnus a saturno
Rege. Fuit. n. saturnus de rei verita
te rex insule crete quo regnante
mltum uiguit iusticia. ⁊ insula illa
floruit omnib3 bonis io poete finxe
runt q etas aurea fuit sub illo. de q̄a
iam sepe dcīum est. s3 spiue pūg ca
rico dicit sotto cui giaque ogni m
alicia morta q2 in illa etate hoīes
vixerūt innocenter ⁊ sine uitio q
deb3 intelligi sicut exposuy p ale
gato caplō. Vidi anche hic aut
tor descripto signo auree scale nunc
describit spūs splendidissimos appa
rentes i ea dicens. vidi anche vidi

(Cn. 8 Saturno)

etiam in pdcā scala tanti splendori
.i. splendidos spūs scender giuso. sili
cet iusus nos per li gradi pdicte scale
chio pensai cogne lume che par nel ci
elo p diuisos orbes distributū ⁊ distic
tum. fuosse difuso quindi. s. p illam
scalam. p hoc innuit autor q isti tene
bant sumū gradum beatitudinis. ⁊ p
cōns luminis ⁊ splendoris. Est ergo
hic notandū q saturnus inter alia opā
multa que facit viros cōtemplatiuos
solitarios astractos melancolicos. vii
Aris li. pblematū mouet vnā qōem. qr
omēs sapientes mūdi fuint melanco
lici, l3 nō ecōuso. q2 tūc erent supfluy sa
pientes ⁊ c̄. talia hic uide. E come
hic autor describit actum modū ⁊ dis
cursum illar aīar p cōpatione clarar
polar. que pse est satis manifesta. io
cōstrue ⁊ expone lrām sic. e par ui ame
che tal modo. s. motus ⁊ cursus fuosse
quiuy. s. in scala aurea in quello sfau
ilar. i. in splendore illor santor cōtē
platiuor chen seme uene. q. s. magnā
mltitudo spuu aggator. q. nubes ul' in
uolucrū subito sil' psentauerit se pri
mo i petu. ⁊ dicit sicome si percosse in
certo grado. i. postq̄ diuisum ⁊ distic
tum fuit cō puenisset ad certū grad
um scale. Et hoc fecit come le pole.
que sūt degnē picarū si mouemo. s. d
loco ubi pnoctauerūt ul' arbore inse
me. a scaldar le fredde piume. quas. s.
frigus noctūnū infrigidauat al comi
ciar del giorno. i. in principio calescen
tis diei de mane p aduentū solis. Al
iqui tn̄ exponūt q autor loquit de tē
pore ueris. q. pole recedūt a nob' t pre
autūny. s3 lrā nō patit ista expōnē io
prior teneat p meliori. Et dicit per lo
natural costume. i. instincta natūe nō
assuefactione hoīs. poi altre uano u
ia. s. uolant alonge. senca ritorno q2
s. nō reuītūt pro tunc. altre riuolgōsi
onde seno mosse. q2. s. reuītunt uersus
locum vnde recesserunt. et altre fan
segiorno. i. faciunt residentiam ibi ⁊

rotando . i. circulariter volando pariter
sicut aliquando notavi istum actum in
multis partibus itinerando. Et sic vide quomodo
autor representat diversos discursus ani
marum per diversos volatus polarum. quarum com̄pa
tio non videatur aliena. primo quia omnes
anime separate ubique figurantur in avibus volan
tibus propter earum levitatem et velocitatem. et
inter ceteras animas anime contemplativorum
sunt veloces leves et expedite. non grav
ate a carne. non impedite ab occupationibus
mundi. secundo quia pole amant solitudinem
similiter et contemplativi. unde eligunt
heremum pro habitatione sui. tercio sicut
pole primo apparent simul glomerate.
postea dividuntur et tendunt ad diversa par
tes. ita hic iste anime. pole enim sunt aves hu
miles et plane et ita anime contemplativorum etc.
E quel che presso. Ista est secunda pars ge
neralis in qua autor introducit unum
spiritum singularem contemplativum. cui mo
vet aliqua dubia. Ad cuius evidentiam est
presciendum quod iste spiritus fuit quidam petrus
damianus vir totus contemplativus. et
speculativus. qui primo duxit vitam sancti
ssimam in heremo. et in senectute factus est
cardinalis etc. fuit autem dominus petrus de
Romandiola de civitate Ravenne vel
Faventie. cuius corpus iacet in civitate
faventie. ubi habetur in magna devotione
in extremo civitatis in ecclesia. que dicitur
sancta Maria. Ideo bene autor introdu
cit eum hic in spera saturnalium et primo descri
bit eius accessum. et singularem gratulatio
nem dicens. E quel . s. lume che cosi rite
ne piu presso si fece si chiaro chio dicea pen
sando . s. in mente mea, io veggio ben lamor
che tu m'accenne. quasi dicat bene perpendo
spetialem affectionem quam ostendit michi
quia s. vis ut queram. Ma quella hic aut
or ostendit suspensionem desiderii sui quia
ex una parte ille spiritus per signum invitabat
eum ad petendum. ex alia parte beatrix
non licentiabat ipsum. unde dicit Ma quella
. s. beatrix onde io el come el quando . i.
modum et tempus del dire e del tacere. scilicet ista
scilicet media inter affirmare et negare

ond io fo ben ch io non dimando quia eram posi
tus sub eius obedientia. contra l disio.
. i. contra desiderium meum. qui multum de
siderabam loqui illi anime. que videbatur
sponte se offerre michi non rogata non requisita.
Per ch ella hic autor ostendit quomodo be
atrix licentiavit eum sic suspensum quia
videbat voluntatem eius. unde dicit
per ch ella . s. beatrix. che vedea il tacer
mio . s. in vultum. nel veder di colui . s.
dei che tutto vede . et cogitationis et actuum mi
disse solvi il tuo caldo disio . i. libera tu
um ardens desiderium quod tenens carce
ratum in mente contra velle tuum . et inclu
sum. Et io hic autor describit suam ora
tionem ad predictum et facit exordium cum pe
ticione. dicit ergo primo persuasive. Et io
ita licentiatus incominciai supple dicere.
la mia mercede . i. meritum meum in te.
non mi fa degno di la tua risposta, quasi
dicat quamvis ego non merear responsionem
tuam aliquo merito meo quia vivens in car
ne contemplabar deum astractus a
sortio hominum. tamen ex quo deus conced
it michi gratiam loquendi non te dignaberis
me audire. Et persuasione facta facit
peticionem et primo petit causam sue prime a
ccessionis ad eum dicens vita
beata . i. anima contemplativa adepta summum
gradum beatitudinis. che stai nascosta
dentro a la tua letitia . i. intra lucem qua
fasians et velaris. fammi nota la cagion . i.
manifesta michi causam. che m'ita posta si pres
sso . i. quare fecit te venire magis quam alias prope
me. Et dicit per colui . i. amore dei che
chieder mi concede . i. qui dat michi gratiam
petendi quia ut patet ubique per totum librum
Autor ex spirituali gratia dei. fecit istud iter per
infernum purgatorium et paradisum. Aliqui
tamen textus habent. per colei . et tunc exponatur
sic . i. contemplatione beatricis que conce
dit michi licentiam querendi. ut pau
lo ante dictum est tamen prior littera est melior.
Et subdit secundam peticionem et petit qua
re cantus non auditur in illa spera saturni
sicut audivit in omnibus aliis speris
inferioribus. dicens ergo. e di . i. etiam ma

C. n. de petro damiano
Cardinali de
civitate Ravenne
sive faventie.

nifesta in cam. perche la dolce simphonia
.i. suauis armonia di paradiso. si tace i
questa rota .i. circulo saturni. q est am
plior et alcior ceteris circulis planet
arum et per consequens hic deberet esse dulcior ar
monia et melodia. et dic che sona si di
uota giu per laltre .i. que simphonia a
uditur ita suauiter in alijs speris inferioribus.
Tu ai hic autor ponit responsione petri
damiani ad quesita. qui primo respondet
ad secundam peticione. dicens et illa aia
beata rispose a me tu ai ludir .i. audit
tum mortale et per consequens impotentem. si co
me l uiso. onde qui non se canta per que
l che beatrice non a riso. q. dicat eadem
ratione qua non potuisti uidere letitiam et
pulcritudine beatricis non potes audire
melodiam cantus que ca est assigna
ta sup in principio capituli. q. d. sicut non uidi
sti supra i introitu spere sup exaltatione
beatricis. que tunc erat lucidior et pulcrior
quam unquam uidisses eam. Ita nunc non
audis cantum sicut i alijs speris et tamen
est excellentior quam audiueris umquam nisi
sub nimia dulcedine confundaris. sic per
risum beatricis fuisses confusus. Giu
hic petrus damianus respondet ad
primam peticione. s. quia ob causam locaui
se tam prope autore. que responsio clara est.
unde dicit io discese tanto giu per li gra
di de la scala sancta sol per farti festa
.i. facere tibi gratulatione. qua tu im
tateris ad petendum et dic col dire et co
l a luce. che mi amanta .i. qua ego sum
ornatus et uelatus tamquam sub mantelo. et
non per canto. Ne piu hic petrus da
mianus respondet questionem tacite. pote
rat enim autor querere. non ne fecisti tu
hoc ex maiori dilectione quam habes ad m
e. respondet et dicit ne piu amor m
i fece essere piu presta. q. d. non ueni a
d te cicius alijs ex maiori amore qu
em haberem ad te. et reddit ratione
dicens. che piu e tanto amor. quinci
su ferue .i. ardet per istam scalam su
pra me. quasi dicat quod una que
que illarum aiarum habet plus et tantundem karitatis

tatis ad eum. unde dic si come il fia
megiar ti manifesta. quia per sinn qualita
tem splendoris cognoscitur ibi ardor amo
ris. Et io sudlit ueram causam huius
dicens. quod deo placuit potius mittere ca
quam alliam aiam. unde dic ma l alta kara
rita che ci fa serue prompte al consiglio
.i. prouidentie diuine che gouerna il
mondo. sortegia qui .i. destinat et
uult quod sors ueniat ad me si come
tu o serue .i. uides et percepis. Io uec
ggio. Ista est tercia pars generalis. in qua
autor mouet aliam questionem petro da
miano que nascitur ex solutione predicte
questionis. quia .n. petrus dixerat quod fue
rat solus predestinatus ad ueniendum
dum ad eum io merito petit quod ui
detur sibi durum cognoscere quare potius
ipse quam alius. dicit ergo. dissio. io ueggio be
o sacra lucerna .i. o sacra sancta luci
da aia. come libero amore basta a se
guire la prouidentia eterna in ques
ta corte. quia hic paretur libere non s...
ter sic in curijs terrenis. ma questo e
e quel che mi par forte a cerniere .i. ui
detur michi difficile ad discernendum. silicet
perche fusti predistinata sola a questo
officio. s. ueniendi ad me tra le tue co
sorte .i. inter alias sotias et participes
eiusdem beatitudinis tecum. Ne
uenni hic autor describens responsi
onem illius aie. primo premittit eius
apparatum festiuum dicens. ne uenni
prima a l ultima parola. quia uix bene
compleueram peticione meam. che il
lume .i. illa aia luminosa. fece centro
del suo meggio .i. de medio ipsius aie.
uoluendo se circulariter et ueloci ter. unde
dic a simili. guando. se come ueloce
mola. Poi hic autor ponit respon
sione illius aie. que dic primo osten
dit quod et quantam cognitione habet a deo
et breuiter dicit quod deus predestinauit
eam ad habendam tantam gratiam.
quanta est scia sua post quia speculatur ista
ordina sic litteram et expone. poi l amor
che ueia dentro. s. intra illam lucem

rispose. sub hac forma u̾borū. luce di
uina. s. radius diuine gratie sapun
ta sopra me. i. ferit. penetrando. i. p
forando. pquesta. s. lucem meā. i chio
mi uentro. i. i cuius lucis uentre
ego claudor. ⁊ est u̾bum tractū de
noīe. Et dicit la cui uirtu. i. cuius
lucis diuine virtus congiūta col
mio ueder. i. cum mea uisione. i. co
gnitione. mi leua sopra me. i. supā
naturā aīe rōnalis tanto chio uegg
io la soma essentia. s. diuinā. dila q
ual ee munta. i. ex qua sūma eēia
est emūcta ⁊ astracta ipā lux. Et su
bdit qꝫ ꝑ dēā eleuatione tam alta reci
pit cognitioēm illam q̄ꝫ habet. q̄ eq̄li
ter purificantur cū luce sua dic ego
quinci uene. la legrecia on dio fiā
meggio. q. d. quātum video i deo tan
tum resplendeo ⁊ gaudeo. ita qꝫ s̄m
quantitatem visionis ē q̄ntitas sp
lendoris. vñ dicit per chio pareggio
. i. adequo la chiarita di la fiamma. i.
splendoris. ala uista mia quante
lla ee chiara. ita qꝫ tanta est claritā
visionis ⁊ cog̃tionis mee. quāta est
claritas lūīnis ⁊ splendoris mei. Et
hic nota qꝫ ꝑ omnia ista u̾ba iste sp
iritus nō uult aliud dicere nisi q̄ꝫ
uis ego alte uideam i deo multa se
creta eius. qꝫ tū ita ꝯtemplatiuus
tū̄ nescio nec scire possum cām̄ de qua
petis. Et qꝫ ista sit eius intentio pꝫ
ex eo qꝫ sequit̄. ¶ Ma quella hic pe
trus damianus factā ista ꝑ suppōitiōe
fac sua responsione ⁊ in effcū ult̄ di
cere q̄ꝫ p̄ter deū nullus nouit q̄r ipā
aīa sola p̄destinata fuerit ad huius
modi offitiū. In sūma ult̄ dicere lux
diuina uenit sup̄ me. qꝫ tātū addi
dit mee cog̃tioni qꝫ sciui quod uole
bat qꝫ uenirem ad te. Vñ dicit ma
nichilominus. quella alma. i. aīa
beata che piu si chiara nel ciel. i. dest
que clarius uidet occulta dei. sicut
Johannes batista ul̾ euāglista. et
quel seraphyn. i. ille anglūs d̾ p̄mo
ordine seraphinoꝝ che n dio affiso p
iu locchio. i. qui profundius uidet i
tra mētem diuinam. nō sastifara
ala tua dimāda. i. nō satisfaceret. i.
satisfacere posset. quasi dicat. nulla
aīa spiroꝝ possꝫ satisfacere tibi nedum
ego. Et reddit ratione huius dicens.
pero che quel che chedi si sen oltra. i. ⁊
ita profundat̾ nel abisso. i. profundi
tate sine fundo del eterno statuto. i.
decti diuini ordinamēti. che e sisso. i. de
st. diuissū ⁊ sepatum da ogne uista cr
eata. i. ab omni cog̃tiōe creature tam
anglice q̄ꝫ humane. ¶ Et tu hic petr
us damianus p̄cipit autori ut dicat
mōtalib; qꝫ astineant a talib̾ q̄oīb̾.
vñ dicit, et tu raporta questo. i. refer
⁊ scribi hominibus quando tu redi al m
ondo mōtale. s. p̄curso toto celo ⁊ iti
nere tuo finito. ⁊ assignat cām̄ dicēs.
si che nō presuma piu mouer li pedi. i.
affectiones a tanto segno. q. d. nō p̄sū
mat currere usqꝫ ad tam longinquum
gradū uel terminū cog̃tionis ad quē
ante q̄ꝫ ptingeret eēt fessus ymo m
ortuus. io bene dcūm est state cōte
ti ⁊ c̄. ¶ La mente hic petrus cōfir
mat siue probat dcūm suū p locū ami
nori. ⁊ breuit̾ dic qꝫ i tellectus q luc
ent in celo in hominib̾ fumat inter
ra quō g̾ pōt intellectus homīs infe
rio ⁊ oscuro carcere carnis positus il
lud qꝫ nō potest intellectus sepatus
et beatus i celo. ymo nec in tellectus
anglicus. dic g̾ la mente. s. humana.
che luce qui. s. in celo. fuma in terra. ⁊
sic nō h̾t calorem uel claritatem. quo
possit attingere ad tales cās uidendā
Et io arguit. onde riguarda come. ⁊
aliquis supple po la giue. i. pōt itēra
cognoscere quel che nō pote. perche l
ciel la summa. i. q̄ꝫuis celū recipiat
ipm intra tantā claritatem suam.
sicut patet i nobis. qui sumus bea
tificati in celo ⁊ tū non possumus co
gnoscere id quod petis. ¶ Si me pre
scrpser Ista est quarta pars gn̄alis. i

No. qui plurimis scire secreta dei.

qua petrus damianus ppalat se ad pe
ticione autoris. et primo autor cotinuat
dicta dicendis ostendit quod petiuerit
ab eo quis eet dicens le parolle sue e
mi prescripser. i. ligauit ita me et ita o
cupauerit mentem meam. sicut possesor
bone fidei occupat rem alienam et suam
facit iure permittente. chio lassiai
la questione ac si autor diceret i
mente sua bene soluisti mihi de teme
raria peticione mea et dic emi ri
trassi. q. confusus adimandar hum
il mente chi fue. Tra dui li pe
trus facit suam responsionem ad pe
ticionem autoris et describit se mul
tipliciter ab operibus suis et eius sanctam
vitam cotemplatiuam. Ad cuius intelli
gentiam est presciendum quod iste petrus
damianus costruxit duo nobilia m
onasteria. unum in monte apenino in
quadam alpe altissima. inter marchi
am et tusciam inter ciuitatem Eu
gubii et terram que dicitur la pergola. ibi. n. est
hodie monasterium quod appellatum
etc. fecit et aliud nobile monaste
rium aput rauennam quod appellatum
sancta maria in portu. quod distat ab ipsa
ciuitate per tria miliaria et c. Nunc
ad litteram autor primo describit pre
locum. vide litteram et expone. que
est ambigua et aliter diuerse exposi
ta. sassi. i. montis apenini. surgon
tra dui liti ditalia. s. inter mare ti
renum siue leonis et mare Adriati
cum. Ad quod nota quod ytalia est tota
insula preter quam ex una parte tamen uersus
occidentem. et mons appenninus diui
dit eam per longum. et circuit et cl
audit cum alpibus suis excepte quare
non est insula. vbi ytalia diuiditur
ab gallia et germania. Et dicit tanto
supple surgunt. che assai troni. i. mul
ta tonitrua sonan piu bassi. i. quod
multa tonitrua fiunt in aere infra
cacumine illius montis. Regio enim
aeris ubi generantur tonitrua distat
a superficie terre. per stadia. sedecim

et dicit et non molto distanti ala t
ua patria. s. florentia. uel tuscia. de
bes igitur referre altitudinem tonitruo
rum ad altitudinem montis et non ad di
stanciam loci patrie sue. quia tunc littera esset
falsa. aliqui tamen exponunt quod autor loquitur
hic de heremo camalduli que est in
casentino. non multum longe a patria au
toris sed istud est falsum. quia statim ma
nifestat ipsum locum a nomine proprio cum
subdit. e fanno un gibbo. i. montem
altum uel alpem che si chiama catria
qui locus est ab initio in introitu a
marchie anchonitane. Et non hic
quod hic est ille mons de quo dicit Lucanus
quod appenninus est ibi altior quam in
ceteris locis. ad quem confugit pom
peius. Et dicit disotto al quale. i.
infra quem gibbum e consecrato uno
hermo. i. nemus vbi est heremit
orium et monasterium che sole esser disposto
a sola latria. i. soli cultui ueri dei.
Ad quod notandum quod est latria ydola
tria etc. Cosi hic petrus damianus
describit suam sanctam vitam. et primo aut
or continuat dicta dicendis dicens et
ille petrus ricominciomi cosi il ter
cio sermo. i. tercium sermonem. primus
enim sermo petri declarauit duo dub
ia autori. secundus vero quoniam hic tercius
quem nunc incipit cepit narrare quis
eet. vnde dicit. et poi continuando di
sse Jo misei si fermo quiui. s. in predicto
loco Catria. al seruisio de dio omnino as
tractus a seruitiis hominum. che contento
nei penser contemplatiui. i. simpliciter
uiuens contemplatiue non actiue. pas
saua caldi e geli et alia incomoda na
ture leuemente. i. sine magno appar
atu et opere. pur con cibo de liquor d
oliui. i. oleo ieiunando. q. d. cum ci
bariis uilibus et uulgaribus oleo conditis.
puta oleribus et leguminibus. sine carnibus
et pinguibus que grauant animam et impedi
unt a contemplacione. Render li pe
trus damianus arguit fratres sui ordini
modernos. qui neglecta regulla uiuunt

dissolute et pinguiter dicens. quel chi-
ostro. i. illud monasterium ubi stant cla
ustrales. solea render fertilmente. i.
affluenter et copiose. aquisti celi. qua
si dicat multi solebant saluari in loco
illo per contemplationem et uenire ad celum
istud et ponit plurale pro singulari. et subd
icit eorum uituperium de proximo dicens. et
ora ee facto uano. i. uacuus talibus
bonis viris contemplatiuis. si che tosto
conuien che si riueli. i. propalet se per
sua uicia. In quel. hic petrus describit se nomine proprio et duplici cognomine
dicens Io fui petro damiano in quel
loco predicto. s. katria. Et subdit secundum co
gnomen suum dicens. e fui petro pecca
tor nela casa di nostra donna. i. in mona
sterio sancte Marie in portu de Rauenna. uel
dic in sul lito Adriano quia locus iste est in li
tore maris adriaci. et iam deum est supra
Et hic nota quod multi sunt decepti hic dice
tes quod petrus peccator fuit alius a petro
damiano. de eodem ordine. quod est peni
tus falsum. ymo petrus damianus vocauit
se nomine proprio in primo loco katrie. in secundo
uero gratia summe humilitatis uocauit se pet
rum peccatorem. Poca uita hic petrus
damianus describit se a dignitate sua. quia
in senectute fuit promotus ad cardinalat
tum. dicens. poca uita mortal m'era rim
asa quia parum superuicturus eram. quando fui
chesto e tracto al gran capello. s. cardina
latum. et dic che pur di mal in peggio si
trauasa quia in dies depravatur et deuo
ratur per uitia. Venne hic potest esse quin
ta pars generalis ubi petrus supra occasi
one exordio suo digreditur ad uituperandum
prelatos moderni temporis qui uiuunt
magis uoluptuose quam contemplatiue. et
ut cautius et euidentius reprehendat eos
primo commendat uitam sobriam et sanctam pri
orum pastorum dicens. Venne cephas. i.
petrus qui interpretatur caput quia fuit ca
put apostolorum et primus papa. uenne il gran
uasello dilo spirito sancto. i. paulus socius
petri. qui uocatus est uas electionis si
cut est scriptum et expositum. secundo capitulo Inferni
magri e scalci. quos ego conatus fui im
itari toto posse prendendo il cibo da qua
lunche hostello. q. d. mendicando panem.
Or uoglion hic petrus damianus aperte in
famat pastores modernos per contrarium add
ictos apostolos dicens. li moderni pastori or
uoglion chi rincalci quinci e quindi. s. a
dextris et sinistris e chi li meni tanto son
graui. i. pingues et corpulenti. quales
multos uidi in curia romana. et hoc contra
macredinem priorum. e chi gli alci di retro. quia
habent capas longas uerentes terram cum
cauda et hoc contra nuditatem priorum. Et ideo
dolore stimulante subdit copron i pala
freni. pingues et politos sicut ipsi sunt i
diamanti loro quia eorum clamides sunt ita
longe ample et capaces quod coperiunt hom
inem et equum. Vnde dicit si che due be
stie uan sotto una pelle. s. bestia portans
et ipse portatus. qui uerius est bestia et
bestialior ipsa bestia. Et certe si autor re
uiuisceret hodie posset mutare literam
istam et dicere si che tre bestie uan sot
to una pelle. s. cardinalis meretrix et
equus. sicut audiui de uno qui beneno
uit quod portabat concubinam suam ad uenatio
nem post se in clune equi uel muli et
ipse uere erat sicut equus et mulus sine
ratione. Ex deis petrus iratus excla
mat ad deum o patientia. s. diuina. ke
che tanto sostieni. i. quomodo potes tantum
substinere quod non irascaris. Et non mir
eris lector si autor tamquam poeta ista lo
quitur de prelatis. cum et Magni doctores et
sancti viri non potuerunt abstinere ab huius
modi uituperiis. Vnde bene beatus Bernardus
hanc uoluptuosam et bestialem uitam prel
atorum mira mirabiliter et nobiliter perstrin
git dicens. cum cuncti status hominum aliq
uid laboris habeant aliquid uolupta
tis prelati nouo quodam artificio disce
rentes omne quod molestat in omnibus
respuerunt. omne quod delectat in omni
bus acceperunt etc. Et hic nota quod autor
noster Magna arte usus est fingens petr
um damianum ista uituperosa dicere de pa
storibus. quia fuit cardinalis. et uiuit vitam eorum

nō bñ. d pastoribꝫ ecclīe.

no. pcor.

ideo ueracius et audacius potuit loqui de suis. ymo de rei ueritate dominus petrus talia et peiora scripsit de prelatis. scripsit enim duo opera scripua in eleganti stilo. quorum unum est de epistolis et sermonibus in quo multa mala dixit de ipsis. Aliud uero fecit in quo scribit de prelatis flagitia nephanda que honeste dici non possunt in honestissima fui[illegible] si quidem petrus iste homo rigidus ualde. et inter alia pulcra que scribit in isto secundo uolumine disputat subtiliter contra Ieronimum. qui dixit quod deus non poterat uirginitatem perditam restaurare. ¶ A questa hic autor describit effectum narrationis petri damiani. scilicet actum quem fecerunt anime illorum contemplantium dicens. Vidio piu fiamelle. idest multas illarum ardentium animarum scendere e giarsi digrado in grado. scilicet illius scale auree a questa uoce. idest ad exclamationem factam per petrum. Et dicit e ogni giro le facea piu belle. quia scilicet ad gyrationem efficiebantur splendidiores. quia confirmates dictum petri et clamantes in uindictam ad deum. Vnde subdit e uenero dentorno a questa. scilicet flama dei petri. e fermarssi iuxta eam. Et dicit e fero no un grido ad innuentes clamorem dei petri cum clamore suo unde dicit. di si alto sono. che no potrebbe assomigliarse qui. idest quod non posset reperiri digna similitudo uel comparatio in nostro mondo ad exprimendum ipsum. Et claudit capitulum dicens ne io lontesi sim uinse il tono quia uox tonans et terribilis reddit me attonitum et confusum. in qua uoce rogauerunt iudicium dei cadere super rectore sedis apostolice. scilicet bonifatium. viij. ut tangetur in sequenti capitulo :-

Cantus xxij in quo fit mentio de beato Benedicto et hic ponitur ascensus ad octauam speram.

Oppresso di stupore ala mia guida. postquam in superiori capitulo proxime precedenti autor noster introduxit petrum damianum uirum contemplatiuum in spera saturni. nunc consequenter in isto uigesimo secundo capitulo introducit alium uirum altissime contemplationis. scilicet beatum Benedictum et describit suum ascensum ad speram octauam. et presens capitulum potest breuiter diuidi in quinque partes generales. In prima quarum autor prosequitur materiam tactam in fine capituli precedentis. de dampnatione prelatorum ecclesie. In secunda introducit spiritum Benedicti summe contemplatiuum qui propalat se et alios socios. ibi mariuolgiti omai. In tercia mouet unum dubium illi benedicto. ibi et io a lui la fecto. In quarta describit suum ascensum ad firmamentum ibi la dolce donna. In quinta et ultima describit suam reflectionem et respectionem ad omnes speras inferiores. ibi si cie si preso. Ad primum igitur dico quod autor finit et terminat materiam in dictam. Et primo continuans se ad precedentia ostendit suam disposicionem. Ad cuius euidentiam est repetendum quod in fine precedentis capituli. dicta fuerunt uisa et audita tonitrua illarum animarum que fuerunt causa stuporis in animo autoris. Ideo hic continuans se autor ostendit remedium suum in tanto stupore. et dicit per comparationem domesticam quod recurrit ad beatricem sicut infantulus territus ad matrem dicens igitur ego tantus oppresso di stupore. scilicet mentis propter tonitruum generatum ex clamore illarum animarum commendantium dictum petri damiani et clamantium uindictam ad deum contra malis pastoribus ecclesie. mi uolsi ala mia guida. scilicet refugi ad beatricem. Et hic nota quod autor pulcre fingit hoc. quia de rei ueritate mens eius et omnis sapientis semper exagitatur magno stupore quando considerat dicta petri damiani contra uitia prelatorum. et legit tot uoces aliorum doctorum. sicut Ieronimi Bernardi et multorum dicentium idem et uidetur sibi horribilius omni monstro. quod deus qui totum regit Iuste gubernat et solum bona uult et mala uelle non potest sustineat talia unde ego aliquando non sine magna admiratione notaui. tamen in tanta perturbatione mentis recessit ad beatricem. idest ad sacram scripturam. que demonstrat sibi qualiter deus sua prouidentia ista permittit.

no. peor.

multis de causis lz homo totum uidere
non possit na sepe propter pecca subditorum
permittit malos pastores et ypocritas re
gnare. Et declarat suum recursum pro
pitione pulcra dicens come paruol,
che ricorre sempre cola doue piu se con
fida. s. ad matrem uel nutricem. Unde nota
quod comparatio est propria de filio ad matrem. Er
at enim autor alumpnus beatricis et illa ma
ter et alma. que suo lacte fouerat ipsum
paruulum. s. minoribus doctrinis puta gra
matica rethorica que sunt ancile theo
logie. deinde cibauerat ipsum robustum pane
et cibis fortibus. s. maioribus et altioribus
scientiis sicut phylosophia poetria et cetera. E quella
hic autor describit succursum sibi subito
datum a beatrice quae confortauit ipsum excu
tiens stuporem de mente eius. unde dicit
e quella come madre che socorre subito
al figlio tamquam solicita de salute eius
pallido et anello. i. timido et anxio. con
la sua uoce. i. sua exortatione. chel sol
ben dispone. s. fugando timorem ab eo
mi disse non sai tu che tu sie in cielo. s. in
speculatione mentali. e non sai tu chel ciel
e tuto sancto. e cio che ci si fa uen da bon ge
lo. i. ab amore karitatis. q. d. si isti san
cti uiri petiuerint uindictam a deo. non petiuerunt
ex ira. sed ex debita karitate. unde suf
ficiat tibi credere quod omnia quecumque
deus facit iuste fiunt. quamuis semper
non uideas causam. Come hic beatrix
probat quod autor superius optabat rem
nociuam per clamorem dicens mo pe
sar lo poi come il canto. quem superius de
siderabas audire. t'auerebbe transmu
tato. i. alterasset et confudisset te. e t io
ridendo. i. ostendendo tibi excelsam le
ticiam meam. quomodo transmutasem te. q. d.
nimium. possia chel grido. i. uox istorum
ta mosso cotanto. i. tantum te mutau
it. q. d. beatrix maioris stuporis est
mirabilis propter risum celi que figuratur per
cantum. ut expositum est primo capitulo huius
paradisi et dulcis risus meus per quem
figuratur leticia et luciditas ut sepe
expositum est superius quam clamor istorum

petentium uindictam. Et subdit quid sibi
uolebat ille cantus. q. s. petebat uindi
ctam a deo dicens. nel qual. s. clamo
re gia te sarebbe nota la uendetta. s.
de bonifatio octauo. unde dicit. che tu ue
drai nanci che tu moi. in hoc predicit pre
ssuram et capturam bonifatii que fuit pos
tea. anno. Et dicit s'intesso auessi i pre
gi suoi. quod autor dixit in fine precedentis
capituli. ne io lo ntesi si me uinse il tono.
La spada hic beatrix respondit quod tacu
ite. quia poterat autor obicere. durum est
homini expectare uindictam dei. respondet et
dicit. sententiam notandam. la spada di
qua su. non taglia in fretta. i. iusticia dei
non accelerat ne tardo. lz sic uideatur
expectanti eam. qui enim expectat eam
in alium uidetur tarda. qui non expectat eam
in se uidetur sibi festina. unde dicit ma
ch'al piacere di colui che la specta desia
do. uidetur enim tarda illi qui appetit quod
ueniat super alium. e temendo. quia uidetur
festina et accelerata ei qui timet ne
ueniat super eum. Ma riuolgiti h
omai. Ista est secunda pars generalis. in qua
autor eligit ex multis unum dierum
cuius summa contemplatio est notissi
ma. et fuit utilissima mulieribus et
hominum. s. beatum benedictum. et primo
et quomodo beatrix inuitauerat eum ad specul
atione multorum contemplatiuorum in generali
dicens. ma riuolgiti omai. quia satis
dictum est pro nunc de ista materia. in
uerso altrui. i. alios spiritus. unde dicit
che assai spiriti illustri uedrai. sicut bene
dictum macarium et alios contemplati
uos. se ridui la specto. i. si reduci ui
sum a me ad uiros contemplatiuos co
me dico quia dixerat sibi riuolgiti h
Come hic autor scribit uisionem
illorum spirituum dicens. Jo ritornai gli
ochi. i. speculationem intellectual
lem ad spiritus illos illustres. come
a lei piaque. i. secundum preceptum eius
et uidi cento sperulle. i. ani
mas. spere. enim rotunda est sicut et
omnes ille spirituales. Et spera

Can. 22. Vers

C. 23. v. 13

et mirabile apparet. dicit ergo si che vegghendola io sospesa e vaga. i. tam suspensivae et vage respicientem. velud mulier amorata de suo vago. i. sposo eterno qui iam appropinquabat. fecimi quale e quel che vorria altro desiando. e sa paga. sperando. i. quietat et contentat mentem suam audiendum cum spe que tenet locum rei. Ma poco hic autor ostendit quod cito venit id quod desiderabat et sperabat dicens ma poco fo tra luno e laltro quando. i. quod modicum spatium et intervallum fuit inter utrumque tempus. s. expectandi et videndi. unde exponens se dicit io dico del mio attendere. i. expectare e de veder. lo ciel venir piu piu rischiarando sicut enim sole paulatim ascendente in ortu suo celum nimis magis ac magis fiebat lucidum. vult ergo dicere quod parvum momentum intercessit inter desiderium conceptum. et adventum rei desiderate. ¶ E beatrice hic autor fingit quomodo beatrix ostenderit sibi adventum ducis et exercitus triumphalis. Et ad huius fictionis pulcerrime intelligentiam est prenotandum. quod multi martiri sunt in hoc passu quare triumphus beatorum cum duce eorum ostenditur in hac octava spera. non videntes causam que movit autorem ad hoc. que est hec. quoniam in ista octava spera sunt ymagines et omnium stellarum que sunt principia omnium naturarum. Et quia spera octava ut dictum est secundo capitulo huius et alibi sibi distribuit virtutem suam per omnes speras planetarum inferiores. ideo bene eleganter fingit quod omnes anime beatorum distincte apparentes in singulis speris planetarum nunc appareant simul aggregate in ista octava spera. ¶ Nunc ad literam dicit autor o beatrice disse ecco le schiere que diversimode pugnaverunt et sub diversa armatura in terra. ut in celo triumpharent de sua victoria. unde dicit del triumpho di christo. quia huius gloriosi exercitus dux et princeps est gloriosissimus christus. Et dicit e tutto el fructo ricolto del girar di queste spere. i. ex motu et influentia planetarum. Est ergo hic notandum quod acies virginum de spera lunari. acies activorum de spera mercuriali. Acies contemplativorum de spera saturni. acies amorosorum de spera veneris. Acies doctorum de spera solis. acies bellatorum de spera martis. Acies Regum et principum de stella iovis. acies contemplativorum de spera saturni. omnes iste acies septem electe et misse ad diversas pugnas a duce suo nunc revocantur et recoliguntur ad ipsum summum ducem et imperatorem et recipiet premium et triumphum meritum. et animet ceteros ad bene pugnandum Et hoc factum est in illa roma. cuius unus est princeps qui gaudet frequentia civium non de pulsione lectatur. Adquem quisque confugit salvus est. etiam si prodiderit patriam suam vel interfecerit patrem suum. aut deservierit imperatorem terrenum in bello. ¶ Pareami hic autor describit super exaltatam pulcritudinem beatricis in adventu istorum dicens. pareami del suo viso ardesse tutto. s. inflamatissimo amore et lucentissimo splendore. unde dicit e gliocchi avea si pieni di letitia. quia speculatio et contemplatio maximam recipit delectationem. quando appropinquat ad finem suum. che passar mi convien senza construtto. i. constructione. s. declaratione et distintione partium. qua utuntur gramatici. et est commune dictum. solemus enim sepe dicere. ne sci e licere construcitum de hac re. Et hic nota quod autor merito hoc dicit. quia ut patuit supra discurrendo per singulas speras beatrix continuo super excrescebat in pulcritudine lucis et letitie. in tantum quod iam desierat posse amplius videre tantam pulcritudinem quanto fortius hic ubi tota virtus et influentia planetarum ostendebatur simul aggregata. ¶ Qual ne plenilunii. Ista est secunda pars generalis in qua autor describit ducem

et impatore hui' exatus p unā ɔpatio
nem pulcrimā 7 ppriam 7 breuit' di
cit sicut luna cum est plena tpr ser
reno sup splendet int' cetera sydera i.
Ita ibi uidit unū solem splendidissi
mū qui luīe suo accendebat oēs illas
aīas tamq̃ stellas lucētes. Nunc ordi
na sic lrām 7 expone uidi un sol .s. xpz
sopra migliaia dilucerne .i. sup nume
rosam multitudinē illa aīarū beatar
ardentiū ibi 7 recipientiū suū ardorē
et splendorem de sup a lumīe illius so
lis. Vn dicit che tutte quāte laccende
ua asimili come fa il nostro leuiste su
perni. sic nr̄ sol sensibilis illuminat oīa
sidera 7 corpora celestia. uel sic sol illu
minat septem speras planetarū. Ita
xp̄s hic .vij. acies aīar beatar secūt
tarū influētias septem planetar. et
oēs acies erat ualde numerosa. io
bene dicit migliaia. qr infinita. Et su
bdit q uidit illum solem diuinū talē
qual triuia .i. luna que io uocat' triuia
a trib' uirtutib' siue potestatib3 eius.
unde sortit' diūsa nomina .s. luna di
ana 7 proserpina. ul' pp tria tempā
eius .s. incremētu3 statum 7 diminut
ionē. ride .i. splendet tra le nymphe i.
eterne .i. inter stellas quas autor poe
tice uocat nīphas .i. deas pp uirtutē ea
rum que diuiā sūt. unde dicit che depi
gon lo ciel per tutti iseni .i. que stelle ad
ornāt celum p oēs partes 7 capacita
tes suas. Et dicit nei pleni luni. qr
si luna debet apparere splendentior īt'
sydera debet eē plena. 7 dicit sereni. qr
si nō eēt aer serenus nō posset luna sp
lendere nobis ul' apparere splendidiō
inter sydera. ¶ E per hic autor describit
sup excellentiā luminis illius eterni
solis. sicut .n. sol sensibilis transparet
ī fra omia lumina que recipiūt lumē
ab eo ita q oculus hūanus sustineē nō
ualet ita ille sol eternus transparebat
ī fra oēs illas aīas beatas 7 appareb
at ita lucidus q oculus intellectualis
autoris eius lumē acutissimum susti

neie nō poterat dic ergo e la lucente
substantia .s. deus sol .i. eētia ul' psoā
xp̄i lucidissima. transpareua .i. translu
cebat per la uiua luce ipā aīar uel p ipar
lucē ipius xp̄i. 7 dicit tanto chiara nel
uiso mio .s. intellectuali che nō la soste
nea. qr itellectus humanus nō sufficit i
ad ɔplehendendū 7 cognoscendū nām xp̄i. i
¶ O beatrice. hic autor ostendit quo bea
trix manifestauit sibi illam ifinitā lu
cem. 7 qr cito succurrit sibi allucinato io
prupit p̄mo ī eius comēdationē dicēs
o beatrice dolce guida e cara. o .i. dico qr
ipā tamq̃ cara mater dulcit' succurrit
filio dubitāti. sic patuit ī p̄cedenti c°.
deinde dicit ella mi disse. quel che ti so
brancia .i. illud lumē quod uisū tuū su
pat 7 uīcit. ee uirtu .s. filij dei da cui nulla
.s. alia uirtus anglica uel humana .si ri
para .i. defendit se. qr oīs uirtus itellec
tiua uincit' ab illa uirtute supna. Et
subdit ī spali exp̄mēs ipām uirtutē. q
ui e la sapiantia .i. filius dei e la possantia
.s. eius. che apri le strade tral cielo e la
terra clause. n. erant uie eundi a terra
ad celum pp longam guerā natā pp in
iuriam atrocem fcām a suo cōtrā dom
inū omniu3 potentissimū. qui de hoc fecit
maxiam uīdictam. Et dicit onde fuor
gia si lunga disiantia .i. q̃ aptionē stra
tar desiderauerūt olim sci patres p tot
milia annor. sic patet p ysaiam 7 da
uid qui uocabant ipm expectatū. ¶ Co
me hic autor describit effectū illiu' ui
sionis 7 dicit q mens sua grandificata
est siue ampliata sup nām adeo q exi
uit t'minos suos p ɔpatione ignis fulm
inei. qui contra naturā suā qr ē apta
nē sursū descendit uiolenter deorsū.
Nunc ad lrām dic autor la mēte mia fa
cta piu grande .s. solito. uscio di se stesa
q. d. uersa est in alterā qualitatē. ita ū
posset sustinere id q p̄us sustinere n̄
poterat ut statim dicet'. Et dicit Eu
mēbrar nō sape che si fesse .i. memini
sse nō pot. quid effcā fuerit. qr nō erat
amplius mens humana et dicit tra

quelle dape. i. inter illas delicias asili
cosi come foco. i. ignis circundatus nu
be. si disserra di nube. per dilatarsi. si che
no vi cape. qr. s. nubes no est capax e
ius. e sa terra giu. i. descendit ad ter
ram deorsum. for di sua natura. quia
ex sui natura ignis levis deberet te
dere sursum. Et hic q compatio presens
pulcre 7 proprie explicat actu autoris
sic. n. ignis tractus i aerem ex vapo
re terestri a calore solis inclusus i
ventre nubi violent erupit 7 splen
det 7 contra sua natura descendit ita
ardens igenium autoris tractu a te
ra ad celum a calore solis eterni. s.
a radio divine gre 7 inclusu in tra
nubem carnis exaltatum e sup na
tura suam 7 cotinuo eluxit. 7 feum
est potens et suffities ad videndu
risum beatricis. Apri hic beatrix in
vitat autorem sic vigoratu ad resp
iciendu risum eius dicens apri gli
ochi. s. intellectualem speculationez
e riguarda qual sono io. Et probat
q debeat posse respicere pulcritudi
nem maxima eius dices tu ai ved
ute cosse. centiam xpi. che sie fato
possente a sostenere lo riso mio. qz
tu paulo an no poteras sustine. Io
era hic autor ostendit sua disposi
tione ad oblatione beatricis p vnam
comparatione propriam 7 brevit vult dice
q erat nuc similis illi. qui somnavit. 7
querit somnium ad memoria revocare
nec pot. dicat g° Io era come quel che
si resente. s. quando evigilat de visio
ne oblita. i. oblivioni tradita che sin
gegna in darno di reducerla si a la mente
et tu frustra fatigat ingenium qr noz
pot recordari. Et hic nota q ista e pp
issima comparatio. sic. n. aliqn ho pvisi
one videt rem nobilem mirabilem et
memorabilem. q conat ad memori
am reducere. nec pot quoquo mo. ita
a simili autor nr p astratione mentis vi
derat rem nobilissima 7 mirabilissiaz
. s. psona xpi nec poterat reminisci q̄le

viderat ipam. Aliqui tame hoc referut
ad pulcritudine beatricis. qua autor
fuerat quodammo oblitus. ita q nuc noz
poterat reminisci eius. s; prior expo plus
m placet. Et subdit talis eram. qua
do udi questa proferta degna di tato
grato. s. cu beatrix dixit apri gli ochi qz
oblatio erat digna tanta gratiaz acti
one 7 gratificatione che mai no si stigue
de libro. i q nuqua aboletur de memoria. r
chel preterito rasigna. qr memoria e liber in
quo preterita describunt. ita q de pnti sciut.
Nemo hic autor facit descriptione sup
excellentis 7 trascendentis pulcritudis
beatricis 7 setentialit 7 sumatim vult di
cere. q no posset describe minima ptic
ula hui vitatis si haberet nuc secu sinsci
dium oium poetar qui unqua altius ali
quid descripserut maiori scia 7 eloque
tia 7 memoria vivatiori. Nunc vide
liam qua ordina et ostrue sic. non si
veria. i. no pveniret al milesimo del vo
. i. ad milesima. i. minima parte veritatis
cantando. i. poetice describendo il sancto
riso. i. leticia 7 luciditate beatricis. Et che
e quanto il sancto aspecto. s. beatrici fa
cea mero. i. faciebat puru 7 sinceru. Et
hoc dico si mo sonasser tutte quelle i
lingue. s. excellentium poetar. che. i. de
st quas polimia que est vna ex nove
musis 7 in t'ptate illa memoria. i. ca
pacitas memorie q haberet hic locum
con le sore. i. cu reliquis musis. quas
autor vocat sorores tu qz s'm fabulaz
sut ex eisdem parentibus nate. tum q a
scie. sunt omes in vicem conexe. fera
piu pingue. i. fecerut piguiore 7 co
piosiorem de lacte lor dolcissimo. i. do
ctrina 7 eloquetia poetica delectabilissi
ma q autor merito vocat lac. qr scia i
poetica velut lac suavissimu primo e exi
benda iuvenibus. sic dicit macrobius
vn Aug' p de civitate dei circa principiu
dicit virgilium 7c. Et hic nota quod
autor p istam excellente pulcritudinem
dat intelligi q pulcritudo 7 profunditas
theologia maxie consistit i incarnatione

uerbi. 7 q2 autor hic puenerat ad xpm
de cuius natura nemo pot digne loq.
io bene sic se excusat ab huiusmoi desc
ptione. Et cosi hic autor ostendit
quo ptransit istum passum arduum
p unam pparationem, ppriam. que stat in hoc
q sicut interdum homo faciens iter re
perit magnu uallu ul fossu altu 7 pro
fundu q transire no pot s3 cu asta ul la
cea transilit. Ita nuc autor describens cu
riam celestem figuralr puenit ad pa
ssum fortem 7 dificilem quem describere
no poterat io transuolat cu stilo ul pe
na ad alia describenda. Hunc ad lram di
cit autor. e lo sacrato poema. quod. s.
est de mra sacra figurando il paradiso
.i. repsentando poetice sub figura. q2
de rei ueritate no est hic. s3 hic figurat
7 mo stratu conuien cosi saltare. s. pre
dictu passum come chi troua suo cam
in reciso. i. sicut illum qui inuenit su
am uiam interruptam aliquo fosso o
op3 supple saltare quantu autem hec con
patio sit ppria ad ppositu p3 bene intue
ti. io no plus de ea. Ma chi hic au
tor excusat in sufficientiam sua. 7 pro
bat se uere excusabilem. dicens ma
chi pensasse el ponderoso thema. quod
s. est de scientia xpi. el humero mortal
che se ne carcha. q. d. 7 si considerauit q
ego mortalis assumo mram inmortalem
describendam. nol biasmarebbe. i. no cul
paret nec iuste culpare poss3 se sotesso t
trema. i. si ipse humerus ms debilis de
ficit sub tanto pondere grauis materie
Non e hic autor ad iustam excusato
nem sui dic q ad desciptionem huius altissime
materie eet opus alio ingenio p pulcerima3
metaphora maris 7 sententialr uult di
cere. q eet opus altissimo ingenio et
excellentissimo poeta ad describenda3
tam magnam 7 pfundam mram. dicit g
no e e pareggio da picciola barcha. q. d.
ymo magna quel che lardita proza. q
est pora pars nauis ua fondendo ul se
cando. i. diuidendo diuidit. n. de corpo
re aque in nauigatione tantu quantu lignu
capit. 7 dicit ne da nochier chase medesi
mo parca. q. d. ymo audaci. i. qui timer
at de naufragio 7 prouideat sue saluti
no intrando pfundum. Et hic nota quan
tu metaphora sit ppriissima ex omni parte
sui. q2 assimilat mram altam mari ma
gno 7 profundo ingenium uelox barce sic
expositum e primo caplo purg 7 scdo pa
radisi. poeta uo scribentem naute nauf
fraganti Est g similitudo ad aptanda
sic. sicut e opus magno ligno 7 forti n
nauta ad transeundu mare magnu. ita
est opus magno ingenio 7 sufficienti p
poeta ad describendam istam mram ma
gnam 7 amaram gustui intellectuali.
Perche la facia. Ista est tercia pars gna
lis in qua autor describit ipam militiam
triuphalem. 7 primo ostendit quo beatrix
conuertit eu ad spectandam ipam dicens
la facia mia perche ti namora. q. d. l3 sim
fcta pulcerrima hic no debes tantu hic co
siderare mram xpi incomprehensibilem q tu
no uideas eius familiam. unde dic che
tu non ti riuolgi al bel giardino. i. cele
stem curiam. in qua uirent diuersi flores
7 fructus. unde dicit che sotto i raggi de
xpo sin fiora. i. qui florent sub radys
gratie xpi. que sup figurauit sub nomine
solis. Quiui hic beatrix specificat
aliquos precipuos flores qui sub radys di
uine gratie. fecerunt mirabiles fructus 7
primo rosam que e pulcerrima floru3 p
quam figurat principissam 7 ducissam su
mi imperatoris dicens. quiui. s. inter lu
cernas ardentes in fra xpm e e la rosa
recte purissima virgo. in che il uerbo
diuino. i. in qua filius dei si feci carne
.i. incarnatus 7 humanatus est Et dic
quiui son li gigli. i. sci apli martires con
fessores. in lilio. n. tria sunt. s. albedo
exterior rubedo interior 7 odor procedens ab u
troq3. albedo designat puritatem fidei.
rubedo ardorem karitatis. odor bonam fa
mam unde dic. al cui odor. i. ad quoru3
odorem predicationu operationu miracul
oru si prese il bon camino. q2 ostensa
est p eas uia paradisi. sic scriptum est

purg. caplo xxy. ibi gia era il mondo r
tutto quanto pregno. etc. ¶ Cosi hic
autor uolens describere militia tri
umphalem primo ostendit quo disposu
erit se ad hoc. et continuans dicta dicendis
dicit cosi beatrice supple dixit. Et io
che a suoi consigli tutto era pronto anco
ra mi rendei ala bataglia di debili cig
gli. q. d. iterum conuerti oculos ad uidendum
apostolos et sanctos. qui prius erant debilita
ti uidendo xpm. nam sic sepe exemplifi
catum est. quando oculus humanus respexit
solem ita grauatur excellentia luminis quod
redditur inabilis ad uidendum alia mino
ra sensibilia et ita erat nunc de autore
Come hic autor describit dictos flores
per unam comparationem conuenientem materie
que stat in hoc quod ipse uidit nunc istos be
atos in ea forma qua aliquando uiditi
mundo unum pratum floridum copertum
nube per quam radij solares penenetra
bant et irradiabant dictos flores et
ergo. uidio piu turbe di splendori .i.
acies splendentium animarum. folgorati .i. il
luminati di su .i. desuper ab alto di ragi
ardenti .s. dicti solis xpi et dicit sencia r
ueder principij de folgori quia non uidebatur
a quo oriebantur ipsi radij a simili cosi co
me gliochi mei uider gia prato di fiori
couerto dombra .s. nubis a raggio di s
sole. che mei .i. discurrat uel transeat
puro .i. nitidus. per fracta nube .i. per nu
bilum foratum ab ipso eodem radio Et
hic nota quo comparatio est propria ad propositum
um. sic .n. in casu posito. de prato florido
autor uidebat radios solis illumina
tes flores et tamen non uidebat ipsum solem
a quo ipsi radij procedebant. Ita nunc ui
debat radios uenientes super apostolos sed non
uidebat ipsum xpm a quo ueniebant. et
sic uidebat illos radios uenientes super
flores mediante nube ita nunc sub r
nube uidebat et non puro radios et
in solis uenientes ad istos beatos.
O benigna hic autor commendat gra
tiam saluatoris xpi. qui exaltauit r
se sursum ut relinqueret autori locum

et comodum uidendi Virginem et beatos.
dicit ergo quasi gratificans. o benigna
uirtu .i. o clementia o beneficentia sa
luatoris. che si limprenti .i. ita sigillas
fulgore tuo non iam dictum est. su te exalt
asti .i. sursum te leuasti. per largirme
loco. idest ut donares et concederes mihi
spatium agliochi li .s. meis che non erano
possenti. Et hic nota quod autor ideo hoc
fingit. quia maius lumen offuscat mi
nus. Ita quod presentia sine propinquitas xpi
auferebat sibi potentiam uidendi be
atam Virginem et apostolos. Aliqui tamen
referunt istud dictum ad beatricem. sed non
uideo quomodo litera patiatur talem intell
ectum. ¶ Il nome hic autor facta de
scriptione generali de apparitione militie
sancte nunc describit primo et principaliter dom
inam et reginam illius regis et domini ete
rni in cuius gratia sub cuius custodia et ad
cuius seruitium erat omnis populus. et breuiter
dicit quod singulis denominatio quam fecerat s
super beatrice de ista domina excelsa fecit co
querere cum oculo maiorem et splendi
diorem illarum lucernarum. dicit ergo seruata
methaphora prima florum. il nome del b
el fiore .s. rose de qua dictum est super ubi
beatrix dixit qui ce la rosa .i. Marie
Nam rosa antonomasice est pulce
rima florum et ista est Virgo Virginum. et
dicit chio sempre inuoco ex singulari
deuotione. e mane e sera quia nomen
beate uirginis inuocabat de sero cum
iret ad quiescendum. et de mane cum sur
geret de lecto sic deberet facere omnis
fidelis xpianus. mi strinse lanimo .i.
restrinxit et reduxit. qui erat primo ua
gus ad uidendum generaliter totum pratum flo
rum ad auisar lo magior fuoco. hoc ideo
dicit quia bene ymaginabatur quod maior et
ardentior lux inter omnes esset persona
marie. tum quia ipsa portauit solem de
cuius radijs omnes isti spiritus accendebantur. tum
quia sola erat ibi inter istos cum anima et corpore.
Ita quod perfecta gloria relucebat in ea. ideo singu
larius et principalius duxit intuitum in
illam. ¶ E come hic autor introducit

¶ N. 8 Sca Maria

angelum gabrielem qui venit ab alto
ut elevaret mariam quem describit multi
pliciter et primo quo ad habitum et quo ad a
ctum. et dicit quod cum bene notasset quantitatem
et qualitatem illius lucerne descendit
angelus. ordina sic literam et construe. E una
facella .i. angelus ardens. formata in ce
rchio .i. habens formam circularem aguisa di co
rona. scese per entro il celo et venit ad
mariam unde dicit e cinsela et girosi
intorno ad ella. Et hic nota quod autor
merito hoc fingit ut figuraliter ostendat .i.
quod iste angellus qui annuntiavit incarnatio
nem ibi exaltavit mariam super omnes
celos et collocavit ipsam iuxta filium eternum
patris. Et hoc dico fecit come il qua
le .i. quando qualitas lucis el quanto .idest
quantitas magnitudinis. di la viva stella
scilicet marie quam primo vocaverat rosam
nunc vocat stellam. est enim stella matu
tina, propinquior et non soli et que plus
recipit de lumine. Unde apocalipsis dicitur mul
lier amicta sole et luna sub pedibus eius
et in capite eius corona stellarum. xii.
mi dipinse ambo le luci .i. oculos meos
.i. intellectum et rationem. q.d. cum bene nota
sset excellentiam magnitudinis et lucis illius
vivatissime stelle. et dicit. che la su vince
idest que stella marie superat ibi omnes
alios fulgores aliarum lucernarum come
vinse qua giu .i. sic superavit ceteras mu
lieres in terra. vel dicit quod ista superat
omnes sanctos in celo in gloria sicut in mondo
superavit eos in fide et utrumque expositio bona
est quia vera. Qualunque hic autor descri
bit dulcedinem vocis illius angeli per com
parationem a contrario. quia patet. dicit ergo
qualunque melodia sona piu dolce qua
giu .s. in mondo nostro sive sit naturalis
sive artifitialis e piu tira l anima a se
quia animam multum gaudere melodia. et maxi
me animam autoris sicut dictum est secundo cantu
purgatorii. parebbe nube che squarciata to
na quia in tonitruo nubes frangitur. qua
ignis violenter erumpit ut dictum est pa
ulo super per respectum ad melodiam angeli.
Unde dicit comparata .i. per comparationem
assimilata al sonar di quella lyra .i.
angeli qui est cithara celestis. Et de
onde si coronava il bel zaffiro .i. ex qua
lyra cingebatur pulcra maria qua voca
t zephyrum. quia et cetera. del qual .s. zephiro
il ciel s'ingaffira .idest ingemmatur. vel cero
natura clarius quam ex aliquo alio lapide
pretioso .s. alio beato spiritu. Io sono hic
autor descripta dulcedine vocis. nunc de
scribit verba ipsius angeli dicentis. Io
sono amore angelico che giro .i. circui
to. l alta letitia. che spira del ventre .i.
procedit de corpore virginis. et per hoc i
nnuit quod maria est cum corpore in celo s
sicut expresse dicetur in capitulo che fu l al
bergo del nostro disiri .i. qui ventrem fuit
habitaculum christi qui est gaudium et desid
rium angelorum. Et subdit angellus
continuans sermonem ad mariam. e girera
tomi supple tecum et circa te. q.d. con
tinuabo istum motum in circuitu cum cantu.
donna del ciel .s. istius beate curie mentre
tre che seguirai tuo figlio .s. christum quem
modo statim sequeris ut patebit Et
dicit e farai la spera supprema .s. non
nam vel celum empyreum. piu dia
.i. diviniorem et lucidiorem per che
gli entre. quia tuus ingressus in suprema
speram augebit gloriam paradisi.
ergo perche gli entre .i. propter ingressum tu
um. quia nulla anima beata intravit unquam
celestem gloriam cum tanta gloria. tante
victorie sicuti Maria. Cosi hic i
autor concludit in ista parte ostendens
quomodo tota curia ressonabat laudibus
marie dicit quomodo a circulata melodia
.i. angelus se circulariter girans et du
lcitur cantans si sigillava .i. sic se for
mabat. Et dicit. e tutti gli altri lum
mi .i. cetere anime beate luminose .i.
facea sonar il nome di maria coll
audantes et magnificantes illud sic
prout unus dicit ave Maria. alius a
ve Maris stella et ita de infinitis la
udibus marie quas fecerunt multi sci
viri. Lo real manto. Ista est quar
ta et ultima pars generalis in qua autor

describit redditum marie ad celũ. et
remanere ceteror beator ibi. et primo
descrbit distantiã none spere a se. sup̃a
q̃ transiuit Maria. dicens Lo real man
to di tutti i volumi del mondo. i. p̃mum
mobile q̃ ẽ mantellũ et cohoptoriũ oĩ
um aliar sperarũ que cõuenĩet sub eo
Et descrbit ip̃m a maiori virtute sua
dicens. che piu ferue e piu sa uiua. i.
magis accendit͛ et clarius illuminat͛.
nel habito di dio. e di costumi. q̃r. s. est
sibi p̃pinquius q̃ aliud celum. ista enĩ
spera nona. est tamq̃ p̃ncipalis vicaria
que recip̃ uirtutem vnitam a deo. quã
spera otaua tãquã ministra distribuit
distincte p omẽs speras i feriores. Au
ea lin terna riua. i. concauitatẽ. nã p̃s
i terior spere appellatur cõcauũ p̃s uõ
exterior appellat͛ conuexũ. sic apparet
in cepe. tanto distante. i. longinquã
a nobis. q̃ nõdum apparebat nobis. ẽ
dicit che la sua paruentia. i. apparẽtia
. s. quãtitatis et qualitatis ancor non ap
paruia. i. manifestabat͛ la doue io era. s.
in octaua spera. ¶ Pero hic autor ex
dẽis arguit. q̃ non poterat sequi uisu i
Mariam recedentem. s. p̃p nimiã elon
gantionẽ uñ diẽ pero gliochi mei. nõ
ebber potentia. di seguitar la corona
ta flãma. i. mariã quã angelus cingebat
i modũ corone ut patuit paulo sup̃a
et diẽ che si leuo presso a sua semẽtia
. i. que maria leuauit se in altũ ascen
dens post filium suum. Nam x̃ps et
maria nõ habuerũt uirtutẽ mediãte
i fluẽtia celi. sic cetere aĩe que remã
serũt in octaua spera i qua ostendũt͛
¶ E come hic autor describit magnam
affectõez q̃ ostenderũt sp̃us remanen
tes erga mariã recedentem. p̃ vnaz
cõpatione domesticã et claram. et breu
iter diẽ q̃ erigebant͛ omẽs sursũ cũ
ea auiditate. qua infantulus erigit͛
ad matrem suã gustata dulcedine la
ctis. ordina sic lr̃am. E ciascun di
quei candori. i. lucernar ardentiũ
. s. ap̃lor et aliorum beatorum. si stese

in su. s. uersus Mariam con la sua ci
ma. si che lalto affecto. i. sũmã affectõ
chelli auiano a maria mi fuo palese. i.
ex actib; illis. Et ita quilibet fecĩ co
me fantolin. che tende le braccia uer
la mãma. poi che lacte prese. per ul'
con la mmo. che si sfiãma fin di for. i.
explicat. se p̃ apparentiam exteriorez
Et hic nota q̃ p̃ hoc autor figurat q̃
omẽs viri sc̃i h̃nt et habere debent sin
gularẽ deuotionẽ et dilectionẽ ad M
ariam tendentes manus ad eã orã
do et supplicando que uelut amantissiã
mater tenerrime diligit filios et pecca
tores. mater grẽ mater Misericordie
que nos ab hoste p̃tegit. et in hora mõ
tis suscipit. ergo bene cõpatio p̃dicta est
p̃pissima. si bene cõsideretur. ¶ Indi. i.
hic autõ describit cantũ illor beator
qui remãserũt post recessum Marie.
dicens indi. idest deĩde illi candores
rimaser li. i. i illa spera. viij. ubi pri
mo erant nel mio cõspecto. s. mee i
speculatiõis et diẽ cantando regina
celi letare alelluia. huĩc. n. ymnũ feci.
hec est quedam antyphona q̃ cãtatũ
i uesp̃is refectiõis in offitio nr̃e dñe
et c̃. si dolce che il dilecto mai nõ si
parti dami. ¶ O quanta hic autõ d
scrbit habundantiã glẽ istor ap̃lorũ
dicẽs cõ admiratione. o quanta ee
luberta. i. fertilitas glie. q. d. magña et
copiosa che si soffolce. in quelle arche
richissime. s. in illis ap̃lis et beatis. qui
tamq̃ arce sũt pleni magno thesaurõ
glie illius fructus. que seperũt seminã
tor vnde dicit che foro bone bobolce
est enĩz bubulcus ille qui duc boues
et ita bubulca ille que ducit boues
. i. bone cultrices. a seminar qua giu. i.
ad seminandam fidem in mundo.
¶ Quiui hic autor descrbit fructũ lab
orum p̃dcõr beator. et sententialiter
uult dicere q̃ isti nũc gaudent tesa
uro celesti que acquisiuerũt plorãtes
i isto mũdo in quo erant peregrini. i.
sicut antiqui patres in exilio babilo

Nota

Differentia
Concauum et
Conuexum.

nie. et noui i martirio ⁊ supplicio. dt
ergo quiui siuiue egode del thesoro
idest precioso p̄mio celestis glorie.
che saquisto piangendo nel exilio. di
babilon. i. in trasmigratione babilonis
de qua legit' Jeremie ultio caplo. et
libro quarto Regū. per quod quidem
exiliū figuralit' designat' peregrinatio
hui' mūdi. in q sumus exules. sic dr i
orōe dne nr̄e ad te clamamū exules
et c̄. Et dic̄ ouelli lassio loro. q. d. ūi
dimiserūt aurum ⁊ acquisiuerūt the
saurum. qr silicet dimiserūt t'renas
diuitias ⁊ aquisiuerūt et'nas. q. d.
parū perdenit ⁊ multū lucri fecerūt
Et subdit ducem siue mariscaleuz
tocius exercitu'. s. petrum. ↄstrue sic.
colui che tene le chiaue di tal glia. s.
petrus qui tenet claues regni cele
stes. qr. s. nullus pot intrare istud
regnū nisi p manus ecclie scē. cuius
petrus fuit petra. sup quā fundata
fuit. triūpha quiui di sua victoria
. i. fruit' glia uictorie. qua uicit adū
sarios in terra sub sūmo ipatore cri
sto vnde dicit sotto lalto filio di dio
edi maria. Et dic̄ econlantiquo e
ecol nouo cōcilio. i. cū ueteranis et
tironib;. i. cū militia ueteris ⁊ noui
testamenti. ad quor cōciliū nos per
ducat ipse impator xp̄s Amen : C
ant. xxiiij. i q̄ ponit' uita btē. i. ad quam
ascendit p fidez spē ⁊ carit. item Ꝝ

O Sodalitio electo alagrancce
na postq̄ in supiori caplo
prime precedenti auto nr̄
descripsit uniusali' sub figura triun
phalem militiā sūmi impatoris cui'
custodem ⁊ ductore posuit petruz
p̄ncipem apolor nūc ↄsequenter ite
dit tractare de gradib;. p quos p̄n
cipalissime possit ascendi ad super
num regnū in quo triūphat illa mi
litia sub xp̄o p̄ncipe ⁊ petro duce. ⁊
Et qr tres sunt gradus p̄cipui. s.
fides. spes. karitas. io in isto p̄senti
caplo. xxiiij. introducit deuz petrū

fundamētum fidei. qui examinat ⁊
ipm autore de p̄ma virtute theol
ogica. s. fide. Et p̄ns capl'm breuit'
pot diuidi in quatuor partes gnale
in p̄ma quar autor descbit orationez
beatricis ad collegiū aplor. in scda
beatus petrus ad p̄ces beatricis exa
minat autore de fide ⁊ articulis fi
dei. ibi et ella oluce. tercio petru'
ptrattat quedam dubia circa mate
riam fidei. ibi. madime. In quarta
⁊ ultima in quirit ab autore de mo
credulitatis eius circa dcam fidem.
ibi equel baron. Ad p̄mū ueniens
dico q Autor descbit orōnem beatri
cis ad collegiū aplor i qua primo
facit exordium ad captandam beni
uolentiam dicens. osodalitio. i. o
ↄsortiū aplor. Nam sodalis, pprie
est socius in mensa. vnde dic electo
alagran cena. i. ad cenā dni in die
Jouis scī ⁊ ↄsequēs ad cenā etenā
del benedecto agnelo. s. xp̄i qui agn'
imaculatus ymolatus est, p salute
nr̄a. Et dic̄ ilqual uciba si. i. tam
pfcē. che la uostra uoglia ee sempre
plena. i. appetitus ur̄ est semp sati
us. qr. s. pascit' sūmo bono ultra q
nichil desiderari pot. uel qr fame au
alia indigentia ibi ēē nō pōt. ¶ Se
per hic beatrix captata beniuolent
ia apsona auditor. s. aplor. nūc ca
ptat beniuolentiā apsona dantis di
cens. se que sti p̄liba. i. p̄gustat di
quel che cade dala uostra mensa. s. d
cogitione diuinor que manat adoc
trina apostolica. ⁊ dic prima che ⁊
morte li prescriua tempo. i. anteq
mors corporalis p̄scriperet sibi temp'.
ita q tempus nō sit amplius suū
sicut res ppria desinit ēē dni p̄scept
ione temporis. scdm leges ciuiles
io est ↄueniens trāsūptio ⁊ dicit
per gratia di dio ⁊ expone sī p qr
quia sine gratia diuina nō posset
pregustare de reliquijs mense ue
stre. q. d. qr deus ↄcesit sibi gratiā

¶. N. δ clauib; ecclie.

¶. N. δ p̄scriptione

uenien̄di in uita ad istam curiā ue
stram. ¶ Ponete hic beatrix facit
sua peticionem ad ip̄m collegiū ap
postoloꝝ ⁊ petit ut petent autoreꝫ
aqua sui fontis dicens ponete mē
te ala fectione ī mensa .s. quā h̄t si
endi de doctrina uita ⁊ dicit erora
telo alquanto .i. irrigate ⁊ p̄fūdi
te illum rore. qui exigit̄ ad extigu
endum eius sitim. Et subdit ad cō
firmationē sue peticionis q̄ debea
nt ⁊ possit hoc facere. dicens uoi
beuete sempre del fonte .i. de aquā
gite que deriuat ab illo fonte ui
uo onde uen quel chei pensa. q̄ꝛ
⁊ ipse desiderat bibere de illo fon
te. ¶ Cosi beatrice hic autor pon
it effectum peticiōis beatris ⁊ cōti
nuās dcā dicendis dic̄. cosi beatri
ce supple dixit ⁊ petiuit. Et dicit
e quele aīe liete .s. doctoꝝ apostoloꝝ
si fero spere .i. circuli rotundi sop
fixi poli. q. d. asimili. sic illi circu
li qui sunt sup̄ polum articū ⁊ an
tarticū in spera matiali. ⁊ bn̄ dicit
sopra fixi poli q̄ꝛ erant in octaua .s.
spera q̄ꝛ uoluitur sup duos pollos
firmos Et dic̄ fiammando .i. rad
ios emittendo uolte aguisa di com
ete .i. ad modum stellaꝝ cometar
rum qui comete iaciūt radios lon
gos a se. Ad cuiꝰ cōpationis intellig
entiā est uidendum quid sit come
ta ⁊ quō fiat ⁊c̄. ¶ E come hic
autor describit formam motus il
larum aīaꝝ p̄ unam cōpationē arti
ficialem nobilem. ⁊ breuiter dicit
q̄ mouebant̄ siue moueri uidebā
tur. sicut circuli in horologio. q̄ꝛ
unus moueri uidet̄ uelocissimo.
alius minus alius minus ⁊ ita in
terior ita lente. q̄ nō uidet̄ q̄ꝛ mo
ueri ita erat ī istis ⁊c̄. ordina sic
lirām. E quelle carole .i. ille aīe ꝛ
beate. ⁊ est carola p̄prie uasculū
argento munitū quo utunt̄ dn̄e
ad reponendum coclear. danciādo

idest circulando ⁊ letando di la sua
richeçça .s. glie sue. differentemē
te q̄ꝛ alia plus alia minus. mi facie
ano extimar ueloce e lente. Et h̄
cosi come cerchi. sigran in tempra
dorioli .i. in tempie horologiorum
si chel primo .s. interior. pare quieto
achi pon mente ⁊ nō tn̄ est. s; sicut
uidetur respectu alioꝝ. qui circū uol
uunt̄. el ultimo che uoli .i. et exteri
or uidet̄ uolare respectu īterioris
Et hic nota q̄ sicut horologiū no
bilissimū instrumētū est mirabi
liter temperatum. ita q̄ p̄porciona
bilr̄ pars correspondet parti. ⁊ pū
ctū pūcto. cuꝰ una spera mouetū
uelocius altera. ita hic erat nobi
lissimū sodaliciū tempatissime ōdi
natum ita q̄ una spera siue aīa cō
corditer conformabat̄ alteri ⁊ una
mouebat̄ uelocius .s. que h̄ebat plꝰ
glie alia uō tardius q̄ꝛ h̄ebat minuꝰ
glorie ⁊ omēs cōtentabant̄. idō bene
dixit xp̄s ip̄is ap̄lis cōtendētibus
de p̄ncipatu ⁊c̄. et sic uide quomō
cōpatio horologii nobilr̄ rep̄sentat ꝛ
ordinē ap̄loꝝ hic se circumuolueb
ium. Aliqui tn̄ intelligūt hic q̄d
petrus stabat firmus in medio. et
alii mouebant̄ in circuitu differe
ter q̄d est falsissimū. ¶ Di quella
hec est scdā pars gn̄alis in qua au
tor introducit petrum p̄ncipem ap
ostoloꝝ. qui examinat eū de fide.
⁊ articulis fidei. ⁊ primo apparat ꝛ
ip̄m adloquendū. Et fingit quōd
ex ipo clarissimo oium exiuit unā
sintilla ignis. q̄ꝛ ter circumiuit ꝛ
beatricē cū cantu dulcissimo. dici
ergo uidio uscir un foco. q. d. unā
fauillam ardentis karitatis siue
radium clare lucis. Di quella spera
chio notai di piu chiareçça. quia ꝛ
petrus ē preclarissimus ap̄loꝝ. et
dicit si felice .s. in claritate glie che
nullo .s. focum ui lassio di piu chia
reçça .i. maioris karitatis ⁊ lumi

¶ .n. de petro ap̄lo.

nositatis quia nullus apostolorum at
tigit ad tantam felicitatem. sicut petrus
Et tre. hic autor describit actũ et cantũ
illius aĩe ardentis et lucentis dicẽs. scilicet
ille ignis si uolse tre fiate intorno di
beatrice. Ad honorẽ trinitatis de qua
tractaturus erat ut stati patebit. uel ĩ
figurã triplis uirtutis diuine. super q̃
autor examinãdus erat ut ĩ fra dicet.
Et dicit cũ un canto tanto diuo. i. diu
ino. quia sup excedebat uires humanas.
Unde dicit. che la mia fantasia nol mi r
ridice. i. redicere nõ pot. nec reducere
ad memoriã eius suauissimã dulcedi
nem que nichil humanũ resonabat. Et
subdit excusans se a descriptione huius
inexplicabilis melodie. pero la pena
salta. i. stilus transilit et transuolat. i
e non lo scriuo. quia nõ possum. et reddit
ratiõẽ sue impotẽtie per quãdam met
thaphorã sũptam a pictore dicens quod
ymaginatio nr̃a non ẽ sufficiens ad i
hec nedũ locutio. Unde dicit che l'ima
gine nostra. i. ymaginatio humana.
non che 'l parlar. i. nedum locutio. e ec
color troppo uiuo. i. fuit uel est tãquã co
lor ualde fulgidus. qui quasi excecat ocu
los intuentis a cotai pieghe. i. inclina
tiones uel rugas. Unde nota quod pictor
quando uult repñsentare plicaturas ue
stium in aliqua figura utitur colore
nõ uiuo. sicut ergo pictor nõ pot figura
re replicationes uestium colore ui
uo. Ita nec autor ymaginatiõẽ sua r
uiuaci nõ pot repñsentare nec expli
care melodiam et armoniã illius can
tus. Et nota quod ẽ optima similitu
do de pictore ad poetam. quia utque hꝫ
repñsentare rem sub figura. ut alibi r
tactum est. ¶ O santa hic autor ponit
orõem petri ad beatricem. qui breuiter
dicit se recessisse a colegio aplorum et
accessisse ad eam. uisa eius affectiõẽ
ĩmensa unde dicit o santa sora mia
et merito uocat eam sororem. quia ex de
tem pr̃e deo gñiti petrus et sacrã sc̃
ptura. che si diuota ne preghi quia ut
iam pmissum est beatrix rogauit r
sodalitiũ aplorum supra. deuote. et ge
neraliter quod rorarent autorem aqua
sui fontis. Unde dicit tu mi disleghe. i.
separas et remoues da quella bella r
spera. i. a circulo fulgẽtissiõrum aplorum.
quorum spera nulla ẽ pulcior nec glorio
sior inter speras beatorum dignũ. n. et iu
stum ẽ quod sicut familiariores fuerũt cri
sto ĩ hac uita mortali. ita sũt ibi uicin
iores ĩ illa uita eterna. et dicit per lo t
uo ardente affecto. i. per ĩtensã affec
tiõẽ. Et hic nota quod autor fingit hic
beatricem affectuosam et se affectuos
sum. ut paulo ante dixit. a la affetione
ĩmensa quam maxime materia teologie ne
satur circa tres uirtutes de quibus hic
tractandũ. ¶ Possia hic autor desc
bit apparatũ petri ad loquendũ. Et ĩ
hoc perpendere potes quod autor utitur hic
ordine prepostero. quia posita orõe. ponit
eius apparitione. dicit ergo il fuoco be
nedecto. i. ille petrus totus ignitus
amore diuino possia fermato. s. post
illam trinã girationem factam. drizzo
lo spirto. i. spũm loquendi a la mia don
na. che fauello cosi comio o detto. i. ĩ
sup scripta forma. s. o santa sora et c̃.
Et ella hic autor describit orõnem
responsiuã beatricis ad petrũ. ĩ qua
fac exordium petitiõẽ et cõfirmatiõẽ
dicit ergo primo. et ella supple beatrix r
dixit ad captandam beniuolentiam
o luce eterna del gran uiro. i. petri q
fuit magnus princeps fidei xpiane cui
concessa est summa potestas a dño. Unde
dicit a cui nostro signore lassio lec
chiaui. s. absoluendi et condenandi.
chei porto giu. i. quas ipse portauit ĩ
terram. di questo gaudio miro. i. r
istius eterne felicitatis et leti reg.
Tenta hic beatrix facit suã peticio
nem et petit ut examinet autorẽ
circa materiã fidei dicens tenta co
stui. i. istũ poetam xpianũ qui poeti
ce describit regnũ uirum di punti r
leui e grieui. intorno di la fede qua

¶ De poeta et pictore.

ipse magnus theologus respondebit t[ibi]
ad omnia recto dicit. come ti piace. et
persuadet sibi hec per ipsam fidem dicens
per laqual. i. virtute cuius fidei tu
andaui su per lo mare. s. siccis pedibus
velut per terram duram ut dicitur Mathei x
xiiij. capitulo. et optima persuasio. quia ipse
Marie fuit fundamentum fidei. Et pet
tit beatrix quod inquirat ab autore. si habet
illas. tres sanctas virtutes theologicas. s.
fidem spem et karitatem. Vnde dicit et tenta
s'elli ama bene. i. si habet amorem karitatis
et ben spera. idest habet bonam spem. e crede
i. si habet rectam fidem. Et confirmat quod pos
sit hoc facere dicens non t'ee occulto per ho
c'hai tu manifestum per del viso ai quiui. i.
quia vides hoc in deo. doue ogne cosa dipi
ta si uede. i. in quo deo tamquam in speculo
omnia secreta cordium representantur. ita quod nichil
chil latet. vel dic quod confirmatio incipit i
s'elli ama et ista est melior expositio quia
beatrix non petit a petro. quod inquirat ab
autore de tribus virtutibus predictis sed sol
lum de fide. ut iam patuit et adhuc cla
rius patebit. sed confirmat suam peticionem.
quasi dicens bene potes temptare ipsum de fide
quia tu vides in eo qui omnia videt et caritatem
et spem et fidem autoris. et tunc non debes
repetere illud verbum tenta. sed debes constru
ere sic. s'elli ama bene e ben spera e crede i[l]
non t'ee occulto et cetera. hic respice literam corrup
tam. Ma hic beatrix probat quod speci
aliter hic sit tractandum de fide. ad con
firmandam ipsam rem. Vnde dicit bene e
i. utile et necessarium ch'a lui arriui. i. ad
ipsum petrum vel veniat alei. i. ad ipsam fi
dem. parlar di lei a gloriarla. i. ad ipsam
exaltandam et extollendam. perche questo
regno a facto ciui. per la uerace fede
i. quia estis facti incole dei propter fidem cri
stianam sine qua est impossibile aliquem
saluum fore. Et sotiter hic aduerte lector
quod autor laudabiliter et prudenter noluit
hic tractare de fide. tum quia faciebat
ad suum tractatum. tum ut confunderet in
uidiam emulorum detractorum et errorem
ignorantium. qui non intelligentes fi

guratum modum loquendi poetice cal
lumniabant sepe dicta sua. sicut ego ex
pertus sum in magnis valentibus viris.
qui aliquando dixerunt michi quod poeta aut
or hereticus est in eo quod scribit infernum capitulo x
quod anima desperatorum non resumet carnem
et cetera. Si come l bic autor ostendit
quomodo se disponebat in mente sua. quid i
respondere debebat dum beatrix face
ret suam propositionem per unam orationem pro
am et claram. Vnde dicit io m'armaua
ua cosi. i. premuniebam me d'ogne rasi
one. s. que faceret ad materiam de qua age
batur. mentre ch'ela dicea. i. interim dum
beatrix perorabat ad petrum. per esser pre
sto a tal querente. i. ut possem prompte et
expedite respondere petro petituro de
fide. Et dicit e a tal professione. s. fidei
quia oportet esse bene deliberatum et premedi
tatum qui debet disputare de fide nece
ssitet. quia error in alia professione non est ca
tanti damni et scandali sicut in fide. quare
autor bene vocat professionem. quia xpianus
profitetur illam quando venit ad baptismum sicut
professionem facit qui intrat religionem
Et hec facit si come il baccialer s'arma. i.
premunit se rationibus. e non parla est enim
baccalerius vel bachalarius ille qui sustinet
questionem contra opponentes ideo bene autor

Quid sit officium bachalarii.

utitur isto vocabulo arma. armat enim
se in mente sua rationibus quibus excutiat et
refellat tella adversariorum. i. argumenta
opponentium. fin che l maestro propone la
questione. ille enim appellatur magister qui

Officium magistri.

tenet catedram et proponit questionem publice co
ram doctoribus et scolaribus. et non determin
at illam in illa disputatione. sed postea
alia vice. ideo dicit per aprouarla non
per terminarla. Et hic nota quomodo compara
tio est congruens facto. Nam comparat
petrum magistro. qui fuit tantus ma
gister fidei. se vero bacalario qui res
pondet ad argumenta sibi facta. Et vide quod
autor sepe fuerat expertus hunc actum
in se ipso dum disputaret parisius. Di
bon hic autor ponit primam peticionem
petri ad se et suam apparationem ad re

spondendum unde dicit et petrus dixit.
o bon xpiano di. i. dic mihi che e fede. et
sequitur onde io leuai la fronte. in quilla
luce onde spiraua questo. i. in petrum
qui dicebat michi istud. Et antequam
responderem peticioni ut fieret fortior
mi uolsi poi a beatrice. que confortauit
me ad responsionem unde dicit et essa
sembianze prompte sembiance et apparen
tia signa per conniuentiam occulorum. per
chio spandesse laqua di fuor del mio
interno fonte. i. ut exprimerem uerbo
illud quod conceperam corde. inspi
rante diuina gratia. Et hic non sine causa au
tor merito hoc fingit. quia non potest quis
respondere recte ad quesitum fidei.
nisi prius respiciat theologiam. La
gratia. hic autor responsurus de m
ateria ardua primo facit suam deprecati
onem ad deum ut possit bene expri
mere quod concepit unde dicit. io com
inciai supple dicere la gratia che mi
da chio mi confessi daltro primpilo. i.
gratia dei que concedit michi ut iu ueniens
ueniam in celum ad colloquium cum be
ato petro. quem uocat principilum. Pri

(Quid sit primipilus)

mi pilus enim ut dicit ysidorus apud
romanos erat insilifer qui portabat
primum signum uel quia iaciebat primum pilum
siue lanceam in prelio. Ita petrum fu
it primus pugil et pugnator fidei. immo
de facto ipse ante omnes exercuit gladium
amputando auriculam et sic fuit pri
mus percussor in pugna in qua xpistus
captus et mortuus triumphauit de ui
ctoribus siue de hostibus. facta li miei
concepti ben expressi ita quod bene et
clare exprimam quod concepi. Et hic
nota quod merito autor facit hic istam
inuocationem quia si secundum sententiam plato
nis in minimis est diuinum auxilium
implorandum multo magis in maximis.
Et subdit uerum tradit diffinitionem
fidei. quam subsequenter dicet. dicens
esequitai o padre. s. petre ratione an
tiquitatis dignitatis. come'l uerace
stilo del tuo caro frate. i. pauli qui
fuit frater tuus non sanguine sed
amore sotiali in apostolatu. unde
dic che mise teco roma nel bon filo
clarum enim est. quando petrus et paulus
predicaunt in urbe. et reduxerunt mul
tos ad uiam recte fidei. pro qua rec
eperunt martirium sub nequissimo ner
rone. ne scripse. s. in epistola ad hebre
os capitulo xi. Fede hic autor tra
dit diffinitionem fidei quam ponit beatum pa
ulus que talis est fides est substantia et cetera.
dicit ergo fede e substantia di cos
se sperate. et argomento dile non par
uenti. i. non apparentium. Et dic. e q
sta pare a me sua quiditate. i. diffi

(N(ota) quid sit fides)

nitio que datur per substantialia. est
enim quiditas essentia siue substantia rei
que ideo uocatur quiditas. quia ad interroga
tionem factam per quid respondemus de substan
tia rei. et diffinitio est id indicans quod est
esse rei per substantialia. Et hic ad uertendum quod
istud debet precedere illam particulam
et subdit et debet sic ordinari littera. e s
eguitai fede e et cetera. Alora hic pe
trus confirmat datam diffinitionem
fidei et petit expositionem eius ab autore
unde dic. alora udi. s. a petro. diritta
mente senti. de fide. se bene inten
di. Ergo dic michi perche. supple bea
tus paulus la pose tra le substantie.
e poi tra li argomenti. q. d. quare paulum po
suit in diffinitione fidei ista duo uo
cabula substantia et argumentum. Et io
hic autor respondet propositione peticioni
Et primo ostendit quare istud nomen substantia
reponatur in diffinitione fidei. Et similiter
uult dicere quod ea que apparent manifes
ta in celo sunt ita occulta in terra quod non
possunt ab hominibus cognosci nisi per cre
dulitatem. et hec est fides quod credimus
illud quod non uidemus. ac si presencialiter
uideremus. et super hec fundamus no
stram spem. sperando per bona opera per
uenire ad uisionem eorum et participa
tionem eorum glorie. Et ex hoc colligitur
quod fides est substantia rerum sperandarum
quia spes super fidem firmatur et subsistit

sicut accidens sup̃ substantiã. nunc
expone sic lr̃am. Et io appsso suppe
le respondi le profunde cosse. s. ex
celsa diuina. che mi largiscon. i. don
nant. qui. s. in celo la lor paruentia. i.
apparenciam. q. d. que ostendũt se
hic apparent̃ et oculanter. son si asco
se. i. obscura et incognita. agliochi dila
giu. i. in intellectib; mortaliũ. che les
er lor. s. profundor diuinor uee. i.
est ibi in terra in sola credentia. et ñ
scientia certa. Et dic̃ sopra laqual.
s. credulitatem se ferma alta spene. et
concludit. e pero prende intencia. i. i
tencione di subã. Et subdit quare
argumẽtũ ponat̃ in dcã diffinitione di
cens e da questa credentia. i. a p̃dcã cre
dulitate ci conuiene silogigare. i. fo͂ma
re sill'os et argumẽta nr̃a. sença auer
altra uista. i. sine alia probatione l'
demõstratam rõne. Et cludit. e pero
tene intentia dargomento. q. d. ideo
dictum est a paulo q' fides est argumẽ
tum nõ necessaria probatio. rez non
apparentiũ oculis hoĩm. q2 si apparer
ent nõ accederemus ad ip̃as speran
das p fidem. s; per probationẽ naturalez et
demõstrationẽ necessariam. et tunc fi
des nõ esset fides. Et hic ad clariorẽ
intelligentiã diffinitionis date et de
clarate est notandũ. q' sicut substã
cia sustinet accidentib; supportantes et
sustinẽs illa et nõ indiget alio subi
ecto. ita fides in edifitio spũali subst
inet totũ edifitiũ supportans et sust
inẽs ip̃m nõ indigens alia uirtute.
q2 ip̃a est petra firma sup q̃ sapiens
hedificauit sibi domũ. ideo bene di
cit̃ q' fides ẽ subã rez sperandaz. q2 ip̃a
est cã. p ea que sperant̃ in futuro i nob'
substanciẽt̃. et quodãmo facit illa i no
bis subsistere. p fidem naq2 fit. q' bo
na futura quodãmo sunt p̃sentia. et
p eam inuisibilia certo mõ uident̃. p p̃
mũ modum fides dr̃ subã rez sperandarum
p 2m argumẽtũ non apparentiũ
est eniz quedam certitudo iuisibiliũ

Alora hic autor ondit quo petrus com
endat intelligere autoris circa diffini
tionẽ fidei. dicens. alora udi. s. apert'
si quãtũ q2 sa quista giu per dactrina. i.
si quis sciat ul' discit in terra p acq
sicionẽ sciẽ. cũ exercicio ul doctrina. i
fuosse cosi inteso sicut tu itelligis di
ffinitionẽ fidei. non gliauria loco in
gegno di sophista. q. d. ẽẽt ita maĩ
festum et clarum q' nõ oppõteret uti
sophisticis argumentatoĩb; ad pro
bationẽ eius. sophista. n. nitit̃ pba
re q͂d uult argumẽtis apparẽtib; nõ
existentibus. Et cludit in hac parte
cosi spiro di quel amore acceso. q. d.
tale eloquium exiuit ab illo spũ petri
ardentis amore diuino. Et dicit
indi soggionse la lega al peso dista o
moneta egia assai ben transcorsa. q.
dicat p̃ fcio fidei. satis bene et breuit̃
est pstructa i paucis ũbis. Et hic nõ
q' autor methaphorice assimilat fidẽ
pecunie coniate in auro. q2 hãt oẽs
suas partes in liga pondere et conio
debet naq2 moneta ẽe aprobata in
liga pondere et cunio. Nota etiam q'
pecunia fuit i uenta et c̃. Ma dimmi
ista ẽ tercia pars gñalis. In qua petr'
ptractat quedam dubia uel ponit i
quasdam alias peticiones circa mãz
fidei et p̃mo petit ab autore. si hẽt illã
in corde sicut i lingua. et breuit̃ dic̃.
de fide dictum est quid ip̃a sit et q̃tuz
ualet. s; uolo scire si est aput te tã
carata et tam p̃ciosa ut tu pnũciasti. i
dicit ergo. ma dimmi situllai. s. hanc
monettam. i. fidẽ nela tua borsa. i. i
aĩa tua clausam. Et cõtinuo sequitũ
responsio autoris dicentis. ondio
suppe respondi. si ce si lucida. sine
aliqua rubigine. e si tonda. i. tam p
fcã che nulla mi sinforsa. i. nichil stat
m̃ in dubio nel suo conio. i. in eius
fabrica. Apresso hic autor ponit
scdãm peticionem petri. qui inquiñt
ab autore. unde habuerit istã fidem
Unde dicit et ista peticio subscripta

q̃ sit sophista.

uscia apresso .s. post p͞mam peticionē fac
tam. dila luce profunda .s. petri che li s͞a
piencia .i. ubi prope me sepata ab alijs
questa cara gioia .s. uirtus fidei sopra
laqual ogni uirtu si fonda .i. sine qua
nulla virtus est uirtus onde ti uenne
.s. in mente tua tamq͞ȝ in bursam. Et cō
tinuo sequit͞ᵉ responsio autoris. dicēti
ondio supple respondi la larga ploia .i.
pluuia .i. sciā theologie dilo spirito sā
cto. che e diffusa .i. difuse s͞pta in sul
le uechie 7 in sule noue coia .i. in cart͞i
ueteris et noui testamēti. e silogis͞i
mo .i. argumētū. che la ma cō chiusa a
cuta mente .i. qui cōclusit eam michi
q.d. autor hui hanc ab infusione sp͞ui
sci. qui p͞ profetas ueteris testamēti a
nūciauit incarnationē mortē 7 resu͞r
tionē. de inde p͞ scripturas noui testam
enti ostendentes opa annūtiata 7 pre
dicta p͞ dictos p͞phās. sicut apparet i euā
gelijs ep͞lis pauli actib͞ȝ ap͞lor͞. Et qͦ͞
adeo accute cōclusit michi si che niuso de
lla. ogni demōstratiō mi pare ottusa .q.
.d. omis clara probatio uidet͞ᵉ in obsc
ura respectu probationis sacre scriptu
re. Io udi hic autor ponit aliā peti
cionē petri qui petit q̄uō scis tu. qͦ͞d
illud qͦ͞ scriptum est i ueteri 7 nouo te
stamēto fuerit i fussum a sp͞u scō. dic gͦ͞.
lantiche ela nouella p͞positiony .i. uetiͦ͞
et nouū testamētū. che cosi te cōchiu
de. sic tu dixisti .s. qͦ͞ sint uoces sp͞us
sci. per che la tu per diuina fauella. e
forte. n. ista fuerunt s͞lo ficta uel sōni
ata ab hoīb͞ȝ. Et continuo respon
det autor. et breuiter dicit qͦ͞ mira
cula f͞ca p͞ xp͞m postea p͞ ap͞los 7 ali
os scōs faciunt sibi probationem. qͦ͞d
a sp͞u scō p͞cesserit que s͞cpta sunt. vn͞
dicit. Et io supple respondi la p͞roua
che lu er mi dischiude .i. probatio que
aperit m͞i veritatē. son lopere seg
uite .i. miracula sup͞ naturalia. a che
natura nō scalda ferro mai ne batte
in cude .q. nūq͞ȝ fabricata a natura
q͞ȝ nā nil o͞pata fuit in eis. nuq͞uā

enī natura potuit o͞pari tantū qͦ͞ susi
taret mortuum 7 facere alia q̄ f͞ca sūt
sub noīe xp͞i. Risposto hic autō po
nit aliam peticionem petri qui petit .i.
vnde proueniat sibi illa certitudo qͦ͞d
illa miracula fuerit sic dicat. risposto
fomi .s. a petro di chi ta sicura .i. certio
rat te. che quell ope .s. miraculosa. fu
osser quel medesimo. che uuol p͞rouar
si .i. illud uerū qͦ͞d dicunt scripture. Et
dicit ne altri il ti giura .i. an alius cō
firmat hoc tibi. Sel mondo hic autor
respondit peticioni f͞cē 7 breuit͞ᵉ uidet͞ᵉ
arguere sic. uel illa fuerit miraclā uel
nō. nā seq͞tur qͦ͞ p͞cesserīt ab illo qui est
creator nature. si fuerūt h͞ec o͞ppositū
sinō 7 omis infideles sine signis solū
per u͞ba p͞dicantium. crediderūt et ac
ceperūt batisimū 7 nouā fidem. istud ē
unum tam excessiuū miraculū qͦ͞ ce
tera miracula q̄ scribūtū nō sūt de cē
tum partib͞ȝ una. dicit gͦ͞ dissio sel
mundo si riuolse al cristianesimo .s. p͞
q͞ȝ quia totus mūdus de parte ad par
tem cōuītit se ad xp͞ianā fidem. se ncia
miraculi. questo uno .i. istud solum
miraculum e tale .i. tam excellēs che
gli altri .s. miracula nō sono il centes
mo .i. centesima pars. Et p͞bat dictum
suū. p͞ exemplū ip͞us petri 7 breuiter
uult dicere q͞ȝ tu scē petre nō induxi
sti hoīes ad credendam nouā fidem
p͞ munera monetam ul' similia blan
dimēta. q͞ȝ eras pauper piscatō dic gͦ͞
che tu i trasti pouero e digiuno. in cāpo
.i. in mūdum. 7 inter hoīes. a semināa
la bona pianta .i. fidem catholicā. che
fuo gia uite .i. fructuosa et ora e fa
cta pruno .i. spinosa sterilis 7 infruc
tuosa. Et hic nota lector qͦ͞ aliqui sol
lent hic obicere nōne simile miracu
lum fecit machometus qui tot nati
ones credentes istam fidem ad se t͞ra
xit respōdendo qͦ͞ nō q͞ȝ l͞ȝ traxerit .i.
magnā partē gentiū tn͞ nō meliorē
ymo uiliorem seduxit que secuta ē
uoluptates eius. vn͞ ultra rationē

C. n. 8 Machometto

sacre scripture 7 ea que didici a paren
tib3 meis soleo i trame ipm arguere
sic nullaz unq̃ reperi natione ita bar
baram q3 uiueret oīo sine religione. in
ulterius omis natio tpr nro tenet u-
nam ex trib3 sectis. s. hebrea. saracem
ca. xpiana 7c. et si dicas nō ne miracu
la fiebant olim sic p3 de belle cirbro
et Vespasiano 7 mltis de quib3 Valeri
us tractatū facit. Finito hic autor
describit gaudium quod secutū est x
ad hec uba 7 dic q tota illa curia bea
tor cepit canere tedeum laudamus
dic g° finito questo lalta corte sancta
.i. tota illa turba scor. risono per le spe
re. i. p spectas diusar sperar q3 omes
erant aggate in illam octaua speraz
sic iam patuit sup caplo. Vno dio la
udiamo et dicat ne la melode che la su
si canta. i. cū suma dulcedine cantus
que nō pot hic manifestari. Vnde au
tor iam sepe excusauit se a descriptione
hui altissimi cantus. E quel ba
rone. Ista est quarta 7 ultima pars
generalis. in qua autor describit mo
dum sue credulitatis in particulari 7
pmo 3tinuās dcā dicendis ondit qu
omodo petrus aplauit sua credulita
tem explicatam in uniusali. vn dicit
e quel baron. s. petrus qui est potens i
regno dei. che examinando si dirama
in ramo. s. p tot peticiones sibi gradua
tim fcas gia tracto mauea. s. sursū p
arborem fidei. che apressauano a lulti
me fronde. i. finalib3 peticionib' circa
fidem. ricomincio supple dicere michi.
la gratia che donea. i. beatitu gra dei u
era q3 dominat' con la tua mente. la
bocca t'aperse in fino a qui come aprir
si douea. q. d. i. theologia qua tua me
ns est imbuta bene docuit te huc us
que quō respondere uult 7 debet de fide
si ch'io aprouo cio che fori emerse. i. qd
quid exiuit ex ore tuo in responsion
ibus factis pte. Et subdit aliā ul
timā peticionem que h't duo mebra
vnū est. quid credit in particulari. x

Aliud ē vn̄ hoc obtulit se sue credulita
ti. dicit ergo. ma or cōuen spremer.
i. nūc restat exp'medū pte quel che t
credi. et onde illud quod credis. se
offerse a la credentia tua. q. d. quid
fecit te credere illud. O santo hic
autor responsurus peticioni bimebri
petri. pmo psuadens repetit clarius x
dcam peticionē. dic g° ad captādam beni
uolentia io comincia supple dicere.
o sancto padre. i. o petre pme spa u
espirito. s. sancte 7 beate. che uedi. s. p
sentialit' 7 certe cio che credisti. s. futu
rū 7 inctū p fidem. quod pbauit euen
tus rei. si che uincisti uer lo sepolcro
piu giouani piedi. s. tpr resurrectionis.
Nam scbit' ultio caplo. q cū mulieres
uenissent ad monumētū. Sz est hic so
lerter ad ūtendum. q autor nr' expsse
dicere flm nā nō est uerū q petrus ui
cerit iuniores pedes ūsus sepulcruz
ymo Johanes iunior pcurrit 7 puenit
eum. Ad hoc respōdent aliqui. q pet
rus senex etate p martiriū quod spon
te recepit uicit homies iuniores et
robustos i carne. sz debiliores i fide i
credulitate resurrectionis xpi. Sz ista
nō uidet' m intentio lr'e. Io dicendū
ē et melius q petrus senex uicit pe
des Johnes iuniores p fidē. quia. lic3
iohanes corpe currens nō fuit tā cito
ad sepulcrum cū pede q petrus noz
peruenit citius cuz mente. credens
ipam resurectionē. dicit g°. tu uoi ch'io
manifesti la forma qui del prompto
creder mio 7 hec pma pars peticiōis
et ancho chedisti la casion di lui. i. illi
us mei credere. 7 hec est scda petici
onis. Et io hic autor ponit suam
responsionē ad utrāq3 partē 7 primo
respondet ad pmū. s. de forma credē
di. dicens. et io rispondo cū bōa con
fidentia 7 cō scientia. ch'io credo i un
dio solo. s. sine pluralitate et eterno.
s. sine pncipio sine fine. che tutto l ci
el moue suo amore nō de necessitate
ipse dico nō moto. neq3 mobilis. Et

dicit con amore et condisio. tamquam
amatum et desideratum. ¶ E atal hic
autor respondet secunde parti petitionis
assignans causam que mouet eum ad re
tale credere. unde dicit. et io no ho pru
oue physice et methaphysice. i. na
turales et diuinas. a tal credere. m
ala uerita che quinci pioue. s. ideo. i.
dalmi anche. i. dat michi etiam. per moise
qui scripsit librum genesis et incepit in
principio creauit deus celum et terram.
et fuit propheta qui prius scripserit preterita. quia
manifestauit que ignota erant. per
propheti. sicut ysaiam. yeremiam dani
elem ezechielem et alios qui predixe
runt futura. quorum aliqui intellexe
runt que scripserunt aliqui non. e per p
salmi. i. per dauit qui fecit psalmos.
tequinquaginta et c. et anthonomasi
ce uocatur propheta. per leuangelio. quia
quatuor euangeliste scripserunt que uide
runt uel nouerunt de xpo inspirante
spiritu sancto. e per uoi. s. per te petrum Ja
cobum et alios che scriuueste. poi che l'ardẽ
te spirito. i. spiritus sanctus qui incendit
et urit corda amore diuino ui fece
almi. i. fecit uos sanctos. et bene dicit
quia ante infusionem spiritus sancti. Apostoli ni
chil scripserunt tamquam rudes et igna
ri litterarum. ¶ E credo hic autor reuer
titur ad primum membrum petitionis. et quia
dixerat se credere in unum deum solum
io nunc addit quod credit illum deum u
num et trinum unde dicit. e credo in
tre persone. e queste credo una es
sencia. s. esse idem in substantia. Et
dicit si una e si trina che soffero. i.
que patitur a coniunto. i. simul in uno
sono. i. sunt. et este pro est. i. in
singulari et plurali. q. d. quod ist
ud uerbum sunt et istud uerbum est
predicatur de diuinitate et trinitate.
ita quod est uerum dicere deus est una
substantia in tribus personis et tres persone in
una substantia. in deo et tres perso
ne sunt unus deus et c. ¶ Dilap
fonda hic autor ostendit quod euangelia

docent eum sepe illud quod ipse scribit de trinitate construe sic li
teram. l'euangelica dottrina piu
uolte. s. in multis locis et capitulis mi
sugilla la mente. i. instruunt et infor
mant animum meum. q. d. euangelia sunt
mei magistri. dila profonda conditio
diuina. s. de trinitate et unitate ch
io tocho mo. s. in proxime precedenti
dicto. Et subdit quod hinc fit principium
sui credere dicens questo e il prin
cipio questo e la fauilla. che si dila
ta poi in fiamma uiuace. i. inflammat
mentem meam et dicit e sintilla in me
come stella in celo. sicut. n. stella in
celo lucet sibi et aliis ita sintila fidei
lucet in mentem autoris sibi et aliis.
Et hic nota quod autor per id quod di
xit de trinitate et unitate exclud
it fidem hebreorum et saracenorum
que excludit ipsam trinitatem non er
dicas lector sicut quidam faciunt
sequentes Auicenam quod omnis fides sit
bona et saluanda. Nam licet unicuique
sua uideatur bona tamen una sola tantum
est bona. unde Saladinus et c. Ad
propositum quo licet omnis anulus uideretur ue
rus et haberetur uerus tamen unus solus
erat uerus et bonus. ¶ Come l'hic
autor concludens ultimo describit
gratulationem letam quam fecit sibi
petrus per unam operationem domesti
cam et claram. construe sic literam.
l'apostolico lume. i. sanctus petrus
al cui comando io aueua detto. i. lo
cutus fueram de fide. me cinse tre
tre uolte. s. circumgirando se circa
me cantando. si com io taqui. i. sta
tim cum feci finem responsioni. si nel
dire li piaqui. i. in tantum placui sibi
propter declarare loquendo de fide. et
hoc fecit cosi come l signor chascol
ta quel che i piace che de audit bona et
leta noua da indi abraccia il seruo. s. nun
tium gratulando. i. applaudendo plano
nella tosto che si tace. i. quam cito finit
narationem suam siue ambasiatam:-

Cant. xxv. i quo tractat de scda uirtute Tologica. s. de spe ꝛc.

S E mai contiga chel poema sacro. post quam in precedenti caplo autor nr tractauit ⁊ determinauit de pma uirtute theologica. s. fide. nuc ꝯsequenter isto xxv. caplo tractat ⁊ determinat de 2a que appellat spes. et psens caplm pot breuiter diuidi in quatuor parte generales i quar pma introducit beatum Jacobum examinatur ipm de spe. in scda Jacobus facit sibi tres peticiones circa uirtutem spei. quarum una beatrix soluit ⁊ autor respondet ad alias duas ibi, ridendo i tercia Jacobus inquirit ab autore un ueniat sibi hec uirtus ibi mentre io in quarta ⁊ ultima introducit bteu aplm Johane examinatur cu de tercia uirtute. s. karitate ibi possia tracsse Ad primu g dico q in pma parte autor introducit Jacobum aplm q est examinatus eu de spe. S3 primo quia tractaturus e de spe continuas se tangit aliquid de sua spe Et breuit i summa tm uult dicere q sperat, p remuneratione sui poematis redire florentiam et ibi recipere lauream coronam. co stiue ⁊ expone sic littam. Ego dantes ritornero. s. in patria poeta. omai co altra uoce. sil3 beliatu. s. maturiori et sapientiori con altro uello. i. lana l' lanea ueste. q. d. qn exiui florentiam exiui ꝯ uoce iuuenili ⁊ habitu iuuenili supbo ⁊ uano. nuc autem fcus i senex ⁊ sapiēs redibo cu alia loquela ⁊ alio habitu uel ꝯ alia lana q2 redibit canus p etatem adusitatem ⁊ laborem. Et dicit e prendero il capello. i. couentu poetrie. s. laureatione in sul fonte. i. in sco Johane ubi est fons batismalis florentie. Et hic no q autor ardenter desiderabat lauream corona. ⁊ qmus ubiq3 posset recipere tm ꝛc. Et hoc dico faciam se mai continga. chel poema. i. preses opus poeticum. poema. n. appellatur totum thema poeticum. sicut yllias homeri. ⁊ eneys Virgilij. sacro. i. sacratu diuinu ul' q2 de sacra theologia tractat. Et dicit al qual aposto manno ecielo eterra. i. scia diuina ⁊ humana vel dic celum in qntum tractauit de celestib3 eterra inquantu tractauit d terrenis. ul' dicendum ē ⁊ melius. qd p celum autor itelligit gram dei influentiā celi. que fecit autorem habilem ad habitu scie. sicut ipe met testat' in ferni caplo. ibi uegiendo il ciel ⁊ purg caplo ibi non pur per opera dileuote ulmagne. ⁊ paradisi caplo. ubi loquitur de signo geminor q fuit eius ascendēs ⁊ i plurius alijs locis ⁊ caplis. p terram no intelligit huanu studiu ⁊ exercitiu uigiliam ⁊ laborem tam ai q corpois. ūn dicit si che ma fco per molti anni macro. q2 ad hoc poema conpilandu multu uigilauit ⁊ ieiunauit sicut pulcre tactum est purgatorij caplo. ubi inuocans musas dicit o sacro sancte uergini se fame fredo euigilie may per uoi sofferti. nec mireris lector si autor diu laborauit ⁊ si labore macruit in hoc ope altissimo coponēdo. q2 m simile accidit in ipo exponendo. Vinca la crudelta. s. ciuiu ⁊ ꝯteāneorum meor. che mi serra fuor. i. me excludit i exilium del bel ouile. i. pulcre ciuitatis florentie ouio dormi agnilo. i. iuuenis purus ⁊ inocens. ⁊ fuat ī metaphoram q2. n. uocauerat florētiam ouile quod est stabulum omnium io uocat se agnum. ⁊ dic nemico. s. p bene opari ut scptu est sup caplo. hui9 paradisi ai lupi. i. florentinor rapacium unde autor uocat eos lupos purg caplo ⁊ bn dicit ai lupi. q2 lupi naturalr insidiant' agnis. ⁊ ita praui bonis q2 sut sibi dissimillimi in omib3 pterq3 in figura corporali. ⁊ dicit che li danno guerra. q2. s. tenent eam i discensione ciuili que est peior omi pugna exteriori.

Dantes uocauit florētinos lupos et se et alios bonos uocauit agnos.

Et hic nota q autor dic dubitatiue
se mai ꝯtinga qr de tali ucitate nu
qn potuit reuerti oportebat .n. ꝓm a
morem patrie ul q reduceret p reso
matione 7c. q nota 7 q aliquid teti
git de spe non tn in qntum e uirtus te
ologica. qr spes mltos fouet 7 maxie
exules qui sut extra domu. qui sine
ea caderent i misabilem uitam. ym
sepe in crudelem despatione. Nota 7
q in hac parte autor ostendit nobilit
atem sui studij. malignitate suorum
ciuium sua inocentia 7 intentionem
obtinendi laurea corona. ¶ Pero.
hic autor assignat cam qr potiu ele
gerit deum locum baptismalem sue
laureationi q alique aliu. dices pe
ro chio intrai quiui .s. in fonte bap
tismali i tra deum ouile. nela fede .s.
katolica che fa conte .i. familiares la
nime adio. qr silicet fctus su ibi xpia
nus e poi petro .s. apls i celo si migiro
la fronte qr circumgirauit se circa u
ipm ut patuit i pcedenti caplo. per lei
.s. ppt ipam fidem. sup qua examinauit
ipm. 7 examinatu licenciauit ita q
nuc ultimo expectabat co uectari. 7
hic nota q autor optabat accipere
sedm nomen poete ubi pmo receperat
pmu 7c. s; non potuit ad optatum
fine ptingere. sicut patuit plene p c°
i ferni in expone sony materni. Et
hic nota. q laurea no facit poeta; s;
e signu poetice acquisite 7c. id me
ritissime autor nr semp et ubiq; est
uocandus poeta. ymo inclitus poe
ta.

N. q laurea no facit poeta sed e signu poetice acqsite

¶ Indi hic poeta dantes i trodu
cit secundu apl'm .s. Jacobum u exa
minet autorem de scda uirtute .s. spe
unde dic un lume .s. iacobus maior
qui deus e filius zebedei 7 fuit plen
uirtute spei. ut patebit statim si mo
sse indi. di quella spera .s. de collegio
uel circulo aplor. uerso noi .s. beat
cem 7 autorem. 7 dic onde usci la p
mitia .i. de qua spera pmo exiuerat i
petrus qui fuit pnceps pmu aplor.

C. Jacobus maior filius zebedei.

in pmitiua eccl'ia. unde dic che lassio
xpo di uicarij suoi .s. pontificum 7 pa
stor. ¶ Elamia hic autor ostendit
quo beatrix notificauit sibi quis eet
ille beatu dicens. elamia donna piena
dileticia. ppt spem qr facit aium letu;
promittens sibi eterna leticia in uia.
qr i patria no erat amplius spes neq
fides. mi disse. ut faceret me attetu
mira mira .s. istu uenientem ecco il ba
rone .s. Jacobum a quo habet mag
deuotio in terra unde dicit per cui
lagiu si uisita gallicia. est eni gallicia
tia prouicia hyspanie in extremo oc
cidentis i cuius ꝯfinio est basilica Jacobi
apli. qr fuit fundata ul dotata p ka
rolum magnu. in qua quidem puin
cia est gens satis barbara 7 bestialis
iter xpianos. dca est aut gallitia uel
gallatia 7c.

N. q gallicia e prouincia.

¶ Sicome hic auto de
scribit letam gratulatione q fecit s
petrus cu Jacobo. p una ꝯpatione cla
ram 7 ppriam que de se patet. ꝯstrue sic
litam cosi uidio lun .s. Jacobu; ma
gnum pncipem 7 gloriosum esser acol
to .i. acceptum et receptum. dalalt
ro grande pncipo glorioso .s. petro la
udando il cibo che lasu si prande .i. ost
gram dei de qua ibi uiuit asili. sico
me il columbo supple recipit quando
si pone psso al compagno. elun pande
.i. exprimit laffetione alaltro. girando
e mormorando. Et sic uide quo est de
bita ꝯpatio de columbis ad apl'os. qui
fuerunt puri 7 sinplices ut columbe
7 sic unus ondit alteri tacito murmu
re esca qua pascut ita isti summisso co
loquio. cibum quo ibi pascut. Et su
bdit autor q post gratulatione hmo;
fcam utq; quieuit 7 firmauit se cor
ram eo dicens. ma ciaschuno taciti
safisse cora me. ignito si che uicea i
il mio uolto .i. tam ardens 7 lucens
q oculus meus sustinere no poterat.
¶ Ridendo. Ista est scda pars gnalis
in qua Jacobus ad pces beatrici exa
minat autore de uirtute spei 7 fac

tres peticiones. Ad quar unã respon
det beatrix. Et pmo autor ponit oronẽ
beatricis ad Jacobum. que pmo fa
cit exordium de iii peticione. tcio cõ
firmationẽ. Unde dic̃ et beatrice ri
dendo. i. exultans disse. illi Jacobo. x
lora. i. tunc. o inclita uita. i. glorio
sa aĩa. per cui la largeccia. i. ampla l
largitas ul' amplitudo largitatis di
la nostra basilica. i. ecclie triuphãti
s. paradisi si scripsse ubi in tua eplã
dixisti omẽ datum optimũ et c̃. et
illa item datorem diligit deus. fai
sonar la spene in questa altecca.
Et subdit cõfirmans suam peti
cionẽ q possit et debeat hoc facẽ
dicens. tu il sai, uel tu sai che tante
uolte la figuri. quante y hesu fe i
piu charecce a tre. in esectu uult d
icere q qn xps ondit maiorẽ fami
liaritatem. tribus aplis. s. petro Jaco
bo Johãni. p ipos tres figurabat tres
uirtutes. s. fidem p petrũ spem p
Jacobum et karitatem p Johanem
sig tu Jacobe figuras spem bn seqt
q possis et debeas de ea tractare et po
ectam istũ xpianũ examinare q at
iste. 3. uirtutes figurãt p istos tres
aplõs de mostratum est purg cap°
Leua hic autor post exortationez
Jacobi ad se dicentis leua la testa
i. speculatiõez tuã. e fa che ta sicuri
hoc dic q erat tenefcus nimio splẽ
dore dcõr aplõr. et asignat cam qr
opporteat hoc facere. dicens che cio x
che uen quasu. s. in celũ. del mortal
mũdo de quo tu nũc uenis conuiẽ
che si maturi. i. se disponet et habi
litet a i nostri raggi. i. radijs flam
mantib splendor nror et dicit aq
hanẽit ista exortacionẽ dicẽs. q sto
conforto mi uẽne dal foco sicundo. i.
a beato Jacobo q scdõ uenerat post
petrũ. Et subdit suã obedientiam
dicens ond io leuai gliochi. s. itell
ectuales a i monti. i. ad illos scõs
excelsos. s. Petrum et Jacobum. et

dicit che gli incurvaidno pria col troppo
pondo. q. s. dci apli nimietate ardoris et
splendoris grauauerũt oculos autoris.
et inclinauerũt sic dcũm ẽ paulo ante
Poi che hic autor ondit quõ Jacobz
processit ad examinatiõem eius et p°
ponit eũ° exordiũ de iiie peticionez.
dicit g° Jacobus p suadens autori poi
che lo nostro imperadore. s. deus qui so
lus semp et ubiq regnat uol che tu ta
fronti per gratia. i. ccedit tibi ex grã
singlãri q te psentes et loquaris fatie
ad fatiẽ coi soi conti. i. suis familiarĩ
bus et scĩs et dicit. nel aula piu secre
ta. i. curia celesti. q̃ est locus secreti
or ipius imperatoris cũ. n. deus sit ubi
que tñ statuit locũ altiorem quo os
tenderet se ctemplandum spiritib
anglicis et beatis et dic̃ anci la mor
te. i. adhuc uiuens i carne. Et redd
it rõnem hui° grẽ ccesse autori di
cens si che conforti. i. p suadeas dicio
la spene. che la giu bene inamora. i.
que in terra accendit aĩum amore ue
ri boni. in te et in altrui. i. ad salut
em tuã et alior. ueduto il uer dicq
sta corte. i. cogta sũma felicitate et
i hoc notat causaz finalem hui° opis
Di quel hic Jacobus fac̃ suã peticio
nem autori. et petit tria. s. quid ẽ spes
et quõ ista uirtus est in eo. et un' uen
it ad eũ. dicit g° di quel che lla ce. i. x
ta diffinitionẽ spei. di co me la miẽte
tua sin fiora. i. quõ floret et uiret
spe. Nam spes sepe figurat p uir
redinem. unde purg caplõ. mentre
che la sperancia a fior del uerde. et alibi
sepe. E di unde a ti uenne. i. causã
tue spei. Et expmit autõ quis fu
erit istor ubor. dicens. il sicondo lu
me. s. Jacobus luminosus. segui
cosi ancora. i. iter petiuit a me sic
dcũm est q iam Jacobus locutũ est
bis autori. pmo qñ dixit sup. leu
a la testa et nũc scdãrio. E quella
hic autor ondit quõ beatrix adto
llendã manẽ gliam assũmit res

sponsione, p(er) autore. P(re)ueniens eum et
respondet s(e)c(un)do me(m)bro. s. quo spes flo
ret i(n) mente autoris dicit g(ratia). E quella
pia. s. beatrix che guido le penne dle
mie ale. s. intellectu(m) (et) r(ati)onem. a cosi
alto uolo. i. ad ascensum paradisi. a
mi preuene ala risposta cosi. i. sub
hac forma sub sc(ri)pta la chiesa milit
ante. i. congregatio fidelium que e(st) in
isto mu(n)do. non a alcun figlolo. id e
st aliquem fidelem xpianu(m) con piu
sperancia. hec io dicit q(uia) ecclia uni
cuiq(ue) xpiano p(ro)ponit equal(ite)r spem fu
ture gl(ori)e. u(e)l q(uia) quilibet xpianus no(n)
plus debet sperare q(uam) alius. q(uia) com
itteret iactatia(m). Et dic come sc(ri)pto
nel sol. dicu(n)t aliqui. i. in sacra sc(ri)p
tura. s(ed) dic (et) melius. sicut est man
ifestum in deo in quo om(n)ia uide(n)t(ur)
q(uo)d declarat cu(m) dicit. che raggia tut
to nostro stollo. i. qui illu(m)i(n)at totu(m)
exercitu(m) istu(m) triu(m)phalem sic sc(ri)ptum
est sup(ra) cap(itu)lo. xxiij. hui(us) paradisi.

Pero hic beatrix probat dictum suu(m)
p(er) effectu(m). (et) breuiter dicit. q(uod) p(ro)p(ter) spem
q(ue) e(st) ita radicata i(n) mente eius ex gra
(con)cessum est sibi recedere a terra uiti
osa (et) uenire in terra(m) s(an)c(t)am ad uiden
du(m) ip(su)m ad referenda noua xpiani(s).
(et) t(ame)n iste ad uetus ante morte(m). di
cit g(ratia) pero glie conceduto. s. a deo. che
uegna degitto que i(n)t(er)p(re)tat(ur) tene
bra u(e)l angustia uel tribulatio. qu
alis e(st) uita peccator(is) i(n) ier(usa)l(e)m que i(n)ter
p(re)tat(ur) uisio pacis. Et hic nota q(uod) ier(usa)l(e)m
capit(ur) mult(is) modis. aliq(ua)n(do) ystorice (et)
c(etera). Et dicit per ueder. s. illud quod i(d)
sperat. s. gl(ori)am paradisi q(ue) est i(n) ista c
elesti ier(usa)l(e)m. anci chel militar. i. uita
ista temporalis q(ue) e(st) in (con)tinua pugna.
li sia prescripto. i. p(re)occupet (et) p(re)cipiatu(r)
sibi p(er) mortem. Li altri hic beatrix
relinquit autori responsione(m) ad a
lia duo pu(n)cta. (et) tangit q(ue) petita
sunt. (et) quare autor possit facil(ite)r resp
ondere. dic g(ratia) lassio. i. ego dimitto si
bi li altri dui pu(n)cti. s. p(ri)mum (et) tertiu(m)

che son dimandati. s. a te Iacobo ab
ip(s)o autore. no(n) per saper. ma perche i
rapporti. i. referat mu(n)do. quanto i
questa uirtu. s. spei tec. uel tece im
piacere. i. placet tibi uel celesti curie.
Et dic che no(n) li seran forti ne de iac
tantia. i. gloriatione. sic suple si
diceret. se habere spem. Et si ob
icis hic q(uod) autor iam p(ro)misit sibi se
pe sup(er) gl(ori)am paradisi. respondeo q(uod)
autor prudent(er) fecit aliu(m) hec dicere
(et) ita hic facit beatricem hec dicere. Et
io dic et elli a cio risponda. e la gr
atia di dio p(ro)p(ter) tantu(m) ascendit. cio
li comporti. i. p(er)mittat (et) concedat.

Come. Ista est tercia pars g(e)n(er)alis in
qua Iacobu(s) inquirit ab autore u(n)de
ueniat sibi hec uirtus. u(n)de hic autor
respondet ad p(ri)mu(m) pu(n)ctu(m) (et) p(ri)mo tan
git sua(m) p(ro)mptitudine(m) in respondendo p(er)
(com)paratione(m) clara(m) (et) p(ro)p(r)iam dicens ego dan
tes come discente. i. tamq(uam) discipulus
che seconda a doctor. id est sequitur (et) resp
ondet prompto e libente. i. uolu(n)tari
us. in quel che gli e experto. i. i(n) eo q(uod)
nouit p(er)sciam q(uia) expientia facit dic
perche la sua bonta si disasconda. i. u(t)
eius sufficientia appalet(ur). dissio spene
ce un attender certo dila gloria fut
ura. il qual gratia diuina e precedente
merto produce. Et ad i(n)telligentia(m)
clare ista l(itte)ra(m) e(st) sciendum q(uod) ista dif
finitio fidei ponit(ur) a magistro sniar(um) sub
ista forma. spes est certa expectatio
future gl(ori)e p(ro)ueniens ex diuina gr(ati)a et
p(re)cedentib(us) meritis. Da molte hic
autor respondet ad terciu(m) pu(n)ctum
peticionis. s. u(n)de spes ueniat ad eu(m)
Et dic questa luce. i. clara uirtus i(d)
spei. que quodam(m)o(do) facit inuisibilia
uideri. mi uen da molte stelle. i. a m
ultis doctorib(us) quos autor figurauit
i(n) stellis sicut ostensu(m) est cap(itu)lo hui(us)
paradisi. sic. n(am) stelle dant influe(n)tia(m)
in corpora ho(m)i(nu)m. ita a simili illustr
es a(n)i(m)e doctoru(m). dant uirtutem (et) lu
mine in a(n)i(m)as eor(um). informando bonis

Egiptus interp(re)tat(ur) tenebra vel angustia vel tribulatio.

Ierusalem aut(em) interp(re)t(atur) visio pacis.

Nota quid sit spes.

Diffinitio spei s(ecundu)m m(agistrum) s(ente)n(tiarum).

doctrinis opibus et sanctis sermonibus. Et dicit quod unus primo et principaliter inspirauit in mentem eius istam uirtutem dicens. ma quei .s. dauid. la distillo .i. nel mio cor pria. che fo summo cantor del summo duce. quia dauid fuit summus propheta dei. qui est summus dux exercitum triumphantis. Et subdit ubi et quomodo dauit instillauit in animam eius istam spem. dicens ille summus cantor dicie nela sua theodia .i. psalmodia. colon che sanno il nome tuo. sperano inte hec .n. dicit dauid psalmo octauo. qui incipit confitebor tibi domine. ubi dicit sperent in te qui nouerunt nomen tuum quoniam non dereliquisti querentes. Et dicit et chi nolsa supple sperer. selli ae la fede mia tu mi. hic autor ostendit quomodo ipse Jacobus etiam instillauerit spem in animum eius dicens tu .s. beate apostole mi stillasti collo stillar suo .s. davidi. ipoi nella epistola .i. in tua epistola canonica capitulo primo. ubi dicit. beatus vir qui suffert temptationem quia cum probatus fuerit accipiet coronam uite. quam repromisit deus diligentibus se et ultimo capitulo dicit. pacientes confirmate corda uestra quoniam aduentus domini appropinquabit. unde dicit si chio son pieno .s. ipsa spe. quam instillastis in me et in pluo .i. refundo uostra pioggia .i. instillationem tuam Jacobi et dauid. ¶ Mentre hic autor ostendit leticiam quam cepit Jacobus audiens quod ex eius epistola elicebatur tantus fructus dicens. vn lampo subito espesso .i. iterum splendor ardens aguisa di baleno .i. in modum fulgoris tremolaua .i. scintillabat dentro al uiuo seno .i. intimam capacitatem. di quel incendio .i. illius spiritus igniti .s. Jacobi ut iam dictum est supra. mentre io dicea .i. iterum dum sic responderem clare de spe. ¶ Indi hic autor ponit aliam peticionem iacobi circa materiam spei. et Jacobus promittit quod mouet eum ad faciendum sibi hanc peticionem de uirtute spei. dicit ergo ille Jacobus spiro indi .i. deinde dixit. lamor ondio auampo .i. caritas qua ardeo. ancor uer la uirtu .s. spem che mi segutte .i. numquam deseruit me in fin la palma .s. martirij et alussir del campo .i. uite .i. usque ad recessum anime a corpore uol chio respiri ati che te delecte de lei et e me agratto che tu dice quello che che la speranzia ti promete. ¶ Et io hic autor respondet peticioni secunde. dicens et io supple respondi le scripture noue ele antiche. sic euangeliste et prophete. pongeno il segno .s. quod spes promittit michi. et supple scriptura di lanime .s. sanctorum doctorum. che dio saffacte amiche lo madita esso .i. dictat michi ipsum signum. ¶ Dice hic autor explicat testimonia ueteris et noui testamenti. et primo de ueteri allegat ysaiam dicens ysaia .s. propheta dice .s. capitulo xli. che ciascuna .s. anima beata sia uestita di doppia uesta .s. luce anime et corporis. nela sua terra. et declarat de qua terra loquatur. dicens e questa dolce uita .s. celestis patria e la sua terra. dicit ergo ysaias. propheta in terra sua duplicia possidebunt. et leticia et cetera. Et subdit testimonium noui testamenti. dicens el tuo fratello .s. Johannes euangelista ce manifesta questa reuelatione .s. ysaie de futura .s. duplici gloria que manifestabitur uel reuelabitur in nobis assai uia piu digesta .i. multo plenius discussam et pertractatam. Et dicit la doue tracta .s. in apocalipsi .3o. capitulo. dele bianche stolle. per quas figurat et cetera. Et sic patet quomodo ambo annuntiant et confirmant resurrectionem mortuorum et glorificationem corporum. ex quo concluditur quod spes promittit sibi uitam sine fine. ¶ E prima hic autor ponit effectum sue responsionis. quia .s. fingit gaudium quod fecerunt ille anime beate ad confirmandum responsionem autoris dicens

cprima sinoi. s. anobis. presso alfin di
ste parole illud dictum psalmiste spe
rent i te qui nouerūt nomē tuū Et
dic disopra anoi q̄ illi qui erant i spe
ra apostolorum cantabant ist dictum. Et di
cit q̄ ceteri sc̄i confirmauerūt hoc dic
ens. adox. i. ad quod dictum ul' cantic
um. rispose tutte le carole. i. cetere
spere beatorum esistentiū ibi. ¶ Ad
sia tracsse. Ista est quarta pars gñā
lis i qua autor introducit terciū apo
stolum. s. Johannē euāglistā examina
turū ipm̄ de tercia virtute. s. karitate.
quē describit p̄ ꝯparatione pulcrā & sub
tilem. & sententiali. & sūmati nōn ult
aliud dicere nisi q̄ Johēs ardens et
luminosus emicuit ibi sicut sol assi
milat. n. Johēm cristallo. & parificat &
splendorem cristalli splendori solis. a
d cui intelligētiam est p̄notandū q̄
positio stat in hoc. sit sol in p̄ncipio
capricorni & vna cristalus equiual
lens soli in splendore sit i principi
canceri tūc statim cū sol ascendet su
pra orizonta. cristallus illa descēdet
in occidente & ecōtrario cū sol descen
det i occidente sub orizōta & illa cris
tallus ascendet i oriente q̄ capricorn
& cancer sūt signa opposita & opꝫ p̄su
ponere. q̄ sic sol gradatim p̄curat &
totū capricornū. ita ista cristallus p̄
curat totū cancerū ita q̄ pariter mo
ueatur cū sole. Adliam q̄ dicit autor
possia. s. post cantū gaudiosū. vn l
lume. s. Johēs euāglista si schiari. i.
apparuit splendens tamq̄ sol. tal es
se. i. inter dc̄as speras ul' aīas. si. i.
tam excellenter dx̄ sel cancro auesse
un tal cristallo. i. lumē. linuerno.
. s. qn̄ sol est i capricorno auerebbe un
mese dun sol di. q̄ s. eēt ꝯtinuo cla
ritas. & sic eēt dies sine nocte. Et hic
nota q̄ autor bene dic linūno q̄ dat
istud accidens cancro. si. n. daret ta
le lumē capricorno tūc idem accidens
accideret i estate. & si daret unū ari
eti accideret i autūno & si daret u

nū libre accideret i uere. & si daret si
gulis signis suū. tūc eēt totus decur
sus temporis semp̄ dies. sine nocte
aliqua. & breuiter & clare doceam te
de mōstratōem istam uolo q̄ ymag
ineris & fingas i mēte tua duos so
les i celo unū in oriēte aliū in occid
ente in signis oppositis tūc. n. uno i
occidente alter ꝯtinuo orietur. & sic ꝯ
tinuaretur claritas & dies. Et sic nō
opportet declarare casū istū p̄ lr̄as i
alfabeti. a. b. c. sicut quidam faceē co
nantur implicantes fantasiā minus i
telligētium. ¶ E come. hic autor de
scribit aduentū Johīs euāglistē ad
alios duos p̄ vnā ꝯparatione pulcrā et
propriā que de se patet. construe. i
sic liam̄ E uidio lo schiarato splēdorē
. s. Johānē. qui ita eluxerat & splendu
erat. uenire ai due. s. ad petrū & Jaco
bum. che si uolgeano a rota. i. circula
riter & dicit. qual conueniasi al or ar
dente amore. q. d. tā ueloci motu q̄lē
exigit ardor karitatis eorū. Et uidi
Johānē hoc facere. cosi come uergiē
lieta. sorge eua eentra in ballo. & di
cit sol p̄ far honor ala nouiccia. i. sp
onse que nouiter est nupta viro. nō
per alcun fallo. q̄. s. nō amore lar
uo uel uano & nō tantū hoc dixit. q̄
alit' ꝯparatio nō fuisset ꝓpria. q̄ꝫ tn̄ est
ꝓprīssima. ꝯparat. n. Johānē virgini.
qui & ipse uirgo fuit. vn̄ xp̄s uirgin
em virgini comēdauit. i. Mariam
Johāni sicut statī dicetur & sicut virgo
formosa lete & honoste intrat tripud
ium ita aīa luminosa euāgliste itra
uit circulationem aplorum. ¶ Misesi
hic autor descbit actū Johīs & bea
tricis dicens. & ille Johanes misese
li nel canto e nela nota. i. cepit simil'
dulcāter canere cū predcīs. Et dicit
e la mia dōna. s. beatrix tenea la s
petto in lor & dicit a simili pur cōe
sposa tacita & imota. i. q̄ꝫ nō loqt̄
neqꝫ mouetur p̄ quod innuit autor q̄
fixe cōtemplabatur eos tāq̄ tīc p̄n

C 8 3ª. Virtute s. karitate.

cipes i quib3 marie viguit triplex v
virtus diuina. ¶ Questi hic beatrix
manifestat danti huc ee Johanne. que
describit p duo signa. primo qr recu
buit supra pectus dni dicens questi
.s. luminosus spus ee colui .s. Johes
euaglista. che giaque .i. obdormiuit in
cena sopra el pecto del nostro pelica
no .i. xpi q merito vocat pelicanus.
qr aperuit sibi latus ad libatione3
ntra3. sicut pelicanus ex sanguine
pectoris viuificat filios mortuo. Est
autem pellicanus auis egiptia r͡c.
Et dat aliud signu dicens equesti
fue electo agrande offitio dinsula c
roce .s. quando xps pendens i cruce
tradidit ipm matri in filiu 7 custod
em. Et subdit autor quis dixerit
ista vba. 7 quo no mutauit dispoem
post uerba nisi sicut pmo dices la
donna mia cosi supple dixit nele pu
role sue pero mosser piue .i. no ideo
plus mouerit la uista sua .i. eius fi
xum i tantu distare attenta .s. in illos
aplos. possia .i. post dca vba. che pria .s.
ante uerba. ¶ Quale hic autor oste
dit qual' fctus fuerit uolens uidere
corpus Johis pconpatione nobile
7 propriam uolentis uidere eclips
sim solis. qui ut bene uideat effitit
no uidens. Construe sic litram io mi feci
tal aquel ultimo foco .s. Johanne ard
entem 7 splendente ad modu ignis
asimili quale colui che adocchia .i. itu
etur e sargomenta .i. ingeniat' di ue
der clipsar lo sol .i. oscurari. un poc
cho. che di ueta no uidente per ue
der .q. d. remasi quasi cecus acute
respiciens ipm 7 est cpatio, ppa sic .n.
occulus mortalis acute respiciens
solem luminosu3 efficit' nichil uide
ita occulus itellectualis autori sub
tilr speculans Johanne euagelista q3
iam sup assimilauit soli fcus est n
uidens. tentabat .n. scire. si Johes he
ret corpus suu secu sicut aliqui opi
nat' 3 no inuenit sic ee. Et subdit r

declaratione q fecit Johes de corpe
suo dicens. mentre che detto fuo .i.
donec dcum fuit in adeo Johanne. per
che ta bugli .i. abbulucinais 7 confundens
i uisu. per ueder cosa .s. corpus meu
che qui no a loco. Et hic nota q aliq
ponuit 7 c͡e. 3 hoc no uidet' quia et c͡e.
¶ In terra hic Johannes maifestat autori
quid sit de corpore suo dices il mio
corpo ee terra in terra .i. corruptu 7
resolutu in terra no glificatu i celo
7 dic e seragli tanto congli altri .i. t
am diu cu alijs corporibus humanis.
che l numero nostro .i. cpleat' scdm
decretu diuinu. qd est dicere usq
ad finalem diem iudicij qndo fiet re
surrectio corpor3 q3 e nota soli deo.
Et subdit q tantu3 duo sut i cello
c aia 7 corpore dicens le due luce
sole .s. xps 7 Maria che salito .i. q3
ascenderunt ad cellu empireu relic
to exercitu isto triuphanti sic scptu
est sup caplo. xx iij. son con le due
stolle .i. cu duplici ueste .i. luce cor
poris 7 aie nel beato chiostro .i. i pa
radiso. et mandat autori q referat
istud dicens e questo apportarai nel
nostro mudo. ne .s. quis habeat ua
na credulitate q corpus meu3 sit
i celu. ¶ A questa hic autor descbi
effectum vbor3 Johis p una cpatio
nem pulcram 7 propriam. 7 breuit'
dicit q illa circulatio triu aplor3
quietata fuit i cantu trinitatis. dic
ergo. l'infiamato giro .i. ignita rota
ardentium aplor3 si quieto a questa
uoce .i. ad ultimu vbum Johanis Et
dicit co nesso il dolce mischio .i. cum
cantu misto eorum. che si facea nel
son del trino spiro .i. predcor3 triu3
spuu petri Jacobi. 7 Johanis Et sub
dit cpationene dicens asimili. sico
me remi pria ripcossi .s. a nauiganti
bus nel aqua si possano tutti al son
ar dun fisco .i. ad sonum uni' sibili
per cessar fatica o risco .i. piculum.
Et uide q cpatio stat i hoc q sic uni'

¶ .n. de cor. Johis euang.

sollus sibillus patroni nauis fac ces
sare nautas a nauigatione et clamo
ita simplex uox apli fecit desistere ali
os a motu et cantu. Est n. sciendum sic
aliquando uidi q patronus gallee quando
uult remiges cessare a ductu remo
rum uel ad quiescendum uel ad uitan
dum aliquod periculum imminens fac unum
sibillum ad quem subito omnes quiescunt
nec est Rex uel dux in mundo cui tam
cito pareatur a suis sicut tali patrono
parentur a nauigantibus. Ad propositum g au
tor i dicat festinam obedientiam aplorum q
statim quietati sunt ad illam Johannis pro fes
tina obedientia nautarum. q statim que
tantur ad sibillum patroni. uolebat enim
Johannes omnes quiescere ut loque
retur cum autore. ha. hic autor ultimo conclu
dit et dicit quod confusus fuit ualde. quando
conuertit se ad uidendam beatricem. nec
potuit uidere eam dicit g exclam
ans cum admiratione ha quanto ne la
mente mi commossi. i. quantum stupefac
tus fui. per non poter ueder. quantunque io mi uolsi
per ueder beatrice. et dicit ben. i. quamuis
io dhio fossi presso di lei quia non recess
serat nec elongauat se ab eo. e nel
mondo felice. i. in paradiso. Et hoc
fingit autor quia percussus nimio fulg
ore stabat quasi cecus :- Cantus xxvi
in quo tractatur de tercia uirtute. s. de ka
ritate ubi incipit addam. ·

Mentre io dubitaua per lo lu
me spento. Postquam in superiori ca
pitulo proxime precedenti au
tor noster tractauit et determinau
it de secunda uirtute theologica puta
spe. Nunc consequenter in isto xxvi. ca.
agit et tractat de tercia uirtute. s.
karitate. cuius Johannes euangelista
fuit ardens post xpm et presens capitulum
potest breuiter diuidi in quatuor partes
generales in quarum prima autor ostendit
quomodo Euangelista examinauit eum
de uirtute karitatis in secunda euangelis
ta facit aliam peticionem circa uirtutem
karitatis ibi ma dimmi ancor. in tercia
facit apparere spiritum ade cui autor mo
uet quedam dubia ibi onde mi io.
In quarta et ultima parte de eis respondet
ad illa dubia ibi. or figliol mio. ad pri
mum g dico quod autor ostendit quomodo euange
lista examinauit eum de uirtute kari
tatis. Et primo continuans se ad precedentia
tia ostendit quomodo fecerit eum attentum ad
sequentia construe sic literam et expone
que male ordinatur a multis. mi uscì spi
ro. i. spiritus uocis de la fulgida fiama. i.
Johannis. fulgentis gloria et inflamati ca
ritate. et dic che lo spense. i. que ceca
uit uisum meum giuse. i. superuicit ad a
uites meas mentre io dubiaua. i. x
donec dubitabam. per lo uiso spento
i. cecatum uel offuscatum. Est autem hic no
tandum quod aliqui conatur subtiliter expone
istum passum dicentes quod autor erat x
territus dubitatione quadam. s. cur Jo
hannes superabat petrum et Jacobum in
fulgore. cum fortius uideretur aliter de
bere esse oppositum. quia petrus fuit prin
ceps aplorum. fundamentum ecclesie petra
fidei. Alter fuit lumen spei. et ambo
per martirium transiuerunt in celum. Joh
anes uero morte naturali et senili. et per
consequens non penali. Sed ista expositio est
friuola quia ista dubitatio non debuit
ita turbasse mentem autoris cum bene
sciret quare Johannes fuerit maior
istis quia habuit perfectissimam caritatem et
fuit euangelista aplus propheta uirgo et
aliqui autem dicunt melius quod au
tor fingit merito se allucinatum
in inspectione Johannis quia ipse scripsit
profunda in apocalipsi. qui uidit qui
recubuit supra pectus domini. quod ex
cecauit uisum intellectualem. Sed certe et
ego quod autor noluit primum in secundum in
tellectum sed simpliciter respectu ad id quod
dixerat supra. s. quod uolens uidere cor
pus Johannis grauatus est in uisu pri
mo fulgore. et ideo expone sic literam.
mentre io dubiaua. s. ne remanerem
cecus sicut eram. quia non poterat ui
dere beatricem sicut dixit in fine capituli

n. 8 Ana
discipulo

precedentis. ideo bene dicit per lo uiso spe
nto. i. per cecationem oculorum. Et dicit
che mi fece attento dicendo intanto
che tu ti resenti. i. donec recuperes sen
sum. che la uista che in te e consumpta. i. ui
sionis quam consumpsisti in me Iohannes. bene
e. i. utile et necessarium tibi. che la compensi
rasionando. i. conferendo mecum de uir
tute karitatis quia tali modo redibis ad
uidendum conspectum beatricis. ¶ Co
mencia. hic Iohannes incipit petere
ab autore de uirtute karitatis dic
ens. comencia donque. e di oue la ia
tua. i. amorem et desiderium anime tue.
sa punta. i. in quare firmatur supple
singulariter et potissime. Et promittit
sibi spem recuperande uisionis. ut a
utor audatius et letius loquatur. dic
ens. e fa rasion che la uista. sia sm
arita in te. i. turbata e non diffucta
i. non mortua. quia cito reparabitur et
reuigorabitur in te. Et reddit ra
tionem sui dicti dicens per che la donna
s. beatrix che ti conduce per questa
regiandia. i. diuinam et celestem. an
clo sguardo. i. conspectu oculorum la
uirtu. s. restituendi uisum perditum. che
dette la man danania. Ananias. n.
reddidit uisum paulo. hic enim est ille
Ananias qui discipulus xpisti habuit in
spiritu preceptum a domino ut accederet
ad paulum et cetera. ut habetur in actibus
apostolorum nono capitulo. q. d. sic anania
s unus domini restituit paulo tenta lucem
ita scientia diuina famulandi restituit
tibi. Io dissi hic autor responsurus
peticioni Iohannis primo ostendit suam
bonam spem quam habet in successu beatricis
dicens Io dissi. s. illi Iohanni. Al suo pia
cere tosto e tardo uegna lo rimedio agli ochi. s.
meis che fuor porte. quando ella i trò.
s. in animam meam col foco. s. amoris ond i
sempre ardo. quia continuo eius ardor
amoris inualescit in mentem meam
q. d. amor beatricis quo semper fla
gro per oculos transiuit in animam me
am quando primo captus sum eius

> N. de Anania
> discipulo xpisti

amore. de isto amore beatricis dic
tum est sepissime in fine purgatorii et
per totum librum paradisi. ¶ Lo ben hic
autor respondet ipsi peticioni Iohannis
dicens. quod eius anima aptatur in amore
perfecte karitatis. Unde dicit lo ben. s. summum
che fa contenta questa corte. quia omnis
beatus contentatur sorte sua ut tociens
dictum est et alpha et o. i. principium et
finis. di quanta scriptura mi legge amo
re. o leue mente o forte. q. d. omnis scr
iptura facilis uel difficilis que tractat
de amore et caritate. principaliter preci
pit quod diligam deum. qui est princip
ium et finis omnium rerum. ¶ Quella hic
autor ponit aliam peticionem forciorem
Iohannis circa caritatem. qui petit quid
mouerit eum ad amandum principalissime
illud bonum. Et primo continuans dicta dic
endis dicit quella medesima uoce
s. Iohannis. che mauea tolta paura del su
bito abarbaglio. i. offuscationis ocu
lorum ut patuit paulo supra an cor mimi
ise in cura. i. in solicitudinem di rasio
nar faciendo mihi fortiorem questionem.
Et subdit ipsam questionem dicens edi
sse tu tin conuien schiarare a piu ang
usto uaglio. i. ad artiorem questionem
et excussiorem et certiorem. dicer conuien
chi drizzo larcho tuo. i. amorem tuum uel
sagiptam amoris tui. Unde amori
datur arcus cum sagiptis a tal bersagl
lio. i. ad talem signum. i. summum bonum
Et hic nota quod metaphora est propissi
ma ad propositum. sicut. n. multi sagipta
tores tendunt ad unum signum et tamen pau
ci attingunt illud. Ita omnes homines ten
dunt ad summum bonum. sed pauci conseq
uuntur. quia falluntur diuersis uiis et cetera.
¶ Et io hic autor respondet proposite
questioni et breuiter dicit quod duo sunt ma
xime dirigentia amorem suum
in summum bonum. s. probationes naturales
et auctoritates sacrorum. dicit ergo et io su
pple respondi cotal amor. s. summi
boni conuien che mi si imprenti. i. in
primatur et informet in mente mea.

> et per istam litteram hic sensum
> hystoricum et allegoricum
> non aliter sepe et dicit al s
> uo piacer. s. ipsius beatricis.

> i. adstrictum
> cribrum.

per philosophyci argomenti . i . p rõnes
phy et per autorita . s . doctor dxe scez
de quia . s . acelo anobis scis , p pletis
aplis euãgelistis doctoribz . Et nõ q
locus ab autoritate qui est infirmus
i alys sciēys naliby ē ualidus i sacris
scēptuis que fce sūt p infusionē . vñ
Augustinus dic . magis credo piscato
riby q dialeticis 7 c . Chelben hic
autor ad robur sui dci adducit phylo
sophycū argumētū . 7 p̄mo p̄mittit r
sinaz phy p° ethi 7 i mltis alys libri
sup qua firmat sua rōnem dicēs chel
bene in quāto bene accende amore co
si come sintende . q . d . q bonū stati cū
cognoscit facit se amari . q2 bonū ē q
omēs appetit . Et dic etanto magio
i . tanto plus accendit . quāto piu di
bonta in se ꝯphende . q . d . 7 quāto bo
nū est maius tanto est amabilius 7
appetibilius . Donque hic autor
format suū argumētū tali positiõe
p̄missa . 7 arguit a minori . 7 breuiter
uult dicere . q si omē q est bonū ul
hȝt colorē boni q̄ticūq3 mīmū facit
se amari q̄to mag summū bonū . quo
dependet omē bonum 7 sine quo ni
chil est bonum . Nunc ꝯstrue 7 ordi
na sic lrām . donque lamente dicias
chū dxe cerne ilucro . i . qui uidet ueri
tatem p̄dcām . siue dictam sniam ue
ram i dxe sifonda questa proua . con
uen dxe simoua amando . alessencia
s . diuina ouee tanto auantagio dx
ciaschun ben dxe si troua fordilei nõ
ne altro dxe un lume di suo raggio . s .
illius diuine essentie . piu dxe in alt°
i . mag q̄ moueatur amando aliquaz
aliam essentiā . Et subdit autor aquo
accipiat istam ueritatem . q2 a phyo .
vnde dic colui . s . Ar . dxe mi dimostra
il p̄mo amor de tutte le sustancie sem
piterne . sicut in libro Ethy . xmo u
metha et de causis Sterne tal uero a
lintellecto mio . i . demostrat m talle
argumētum . Sterne hic autor
adducit argumenta ab autoritatē sco

rū intelligentiam est p̄ficiendū q si
cut scbit exodi tregesimo tercio cap°
dominus loquebat moysi facie ad fa
ciem . sicut amicus amico . 7 dixit ad
ysēs dñe ostende m faciem tuā 7 c .
dic q lauace del uerace autore . i . dei q
est ipā ueritas 7 mētiri nõ pot . dx p
rlando dise . uice amoyse io tifaro u
edere ul sentire om ualore . i . omē
bonū q est ipe deus . sterne . i . ondit
m dcām ueritatem . Sternilmi h
autor adducit aliam autoritatē ad i
dem probandum . 7 accipit autori
tatem eiusdem Johanis dicat q tu i
Johānes sternilmi ancora i . demost
ras etiam m . comenciando lalto pro
nio . i . altam pclamatione 7 publica
tionem dicens In p̄ncipio erat uer
bum 7 c . vnde dicit . dx grida larch
ano . i . proclamat secretū . s . in carna
tionē uerbi dei q2 fuit secreta vn .
dicit . Et ūbū caro fcīz est . und
Augustinus de Ciuitate dei dicit
platonicos 7 c . et dicit diqui lagiu .
q2 secretum celi publicauit i terra
7 dic sopra ognaltro bando . i . excellē
tius q̄ aliquis alius scribens . 7 altius .
Aly tñ exponūt q Johannes i insula
pathmos scēpsit apocalipsim . in quo
libro descripsit secreta dei . s3 prima
expō est mag d mente autoris . Et
io udi . Ista est scda pars gñalis i
qua autor ponit aliam peticiõez Joh
anis euāgliste circa materiam kari
tatis qui p̄mo ut reddat autorē mag
promptū 7 libentē ad respondendū
comendat 7 ꝯfirmat eius resp̄ōsiõez
fcam vnde dic . et io udi . s . ad do Johēs
il souano . i . summus amor di tor amõi
guarda adio . per intellecto humano . i .
p rationes naturales quas fabricat i
tellectus humanus . sicut Ar . 7 alior
phyor . e per autoritate . s . multor doc
tor 7 scēptorū . concorde aly . i . cōson
antiū ipi intellectui . q2 nõ discrepant
a rōne naturali . Badi hic Johēs
facit suā peticionē . 7 breuiter petit si

autor alia

mancano [illegible]

uolentiam. o pomo. o adam che solo
fusti producto. s. ab initio seculi ma
turo. i. perfectum. quia deus creavit adam
in etate perfecta non crescente non decl
inante, et ceteri creantur in imperfecta etate
et dicit o padre antiquo. s. totius generis
humani A cui ciaschuna sposa e figl
ia e nuero. i. nora alicuius tui desce
dentis. Unde non quod sciatam hodie uiu
eret secundum legem ciuilem non posset
ducere uxorem. Diuoto hic facit
peticionem dicens. Io diuoto quanto pos
so. supplico a te. i. suppliciter et reuerenter
peto. perche mi parli. Et probat quod possit
hoc facere dicens tu uedi mia uoglia
s. in deo. i. desyderium magnum mee uo
luntatis. et dicit quod non exprimit suam uo
luntatem ad tollendam moram. Unde
dicit. e non la dico per udirti tosto. s.
ad breuiandum sermonem dimitto nar
rationem tibi notam. Taluolta hic
autor uolens ponere responsionem
ade primo ostendit eius affectionem per
unam comparationem naturalem et propriam cuius
casus talis est. Aliquando unum aliq
uod animal fasciatum pelle sua in di
cat suam affectionem interiorem per ali
quem motum exteriorem puta tremorem
pellis. Ita a simili adam per uibrationem
lucis qua uelatus erat exterius ost
endebat letam uoluntatem interiorem
complacendi autori dicit ergo. taluol
ta uno animal couerto pelle sua sic ag
nus uel simile broglia. i. uibrat uel
tremit. si che la afecto. i. affectio interior
puta appetitus comedendi. conuiene
che se paia. i. appareat et pateat uiden
ti presenti. et dicit per lo seguir che fa
ce a lui la im uoglia. i. quia motus pell
is qua inuoltus est sequitur motum uel
affectum interiorem. Et applicat i
deam comparationem ad propositum dicens simili
mente l'anima prima. s. ade que fuit
prima anima rationalis creata adeo mi
facea trasparer. s. exterius per la
couerta. s. sue lucis qua copertus
erat. quant ella ueniagaia. i. uaga

a compiacermi. i. ad satisfaciendum mi
chi de meis dubiis uel desideriis meis. Et
sic breuiter colligere potest quod comparatio i
sta non est inconueniens. sic enim animal uel
motum uel tremorem pellis quas co
pertus est. detegit appetitum comedendi
uel bibendi. Ita Adam primum animal ra
tionale. per tremulam scintillationem lucis
qua inclusus erat manifestabit appeti
tum loquendi cum autore. Indi hic
autor ponit responsionem ade ad suam
peticionem qui primo asserit se cogno
scere certissime in deo illud quod au
tor scire desiderat. Unde dicit indi
spiro. i. deinde illa anima primaria locu
ta fuit sub hac subscripta forma. Io di
scerno meglio la uoglia tua. i. deside
rium interius tue uoluntatis che tu sup
ple discernas qualunque cossa te e i
più certe sicut te esse mortalem. et
dicit sença essermi proferta da te. i. a
bsque eo quod exprimas michi ipsam uol
untatem tuam. Aliqui tamen uolunt quod
autor hic inserat nomen suum proprium et
legitur sic o dante io discerno la uoglia
tua etc. et forte prima littera est melior
sufficiebat. enim quod autor iam se nomina
uat semel in fine purgatorii. et ibi se
excusauit dicens che di necessita etc.
sic et Virgilius dux eius nominauit
se semel tantum in opere toto. similiter
horatius si in hoc non facio magnam
uim. Et assignat rationem sue cogit
ionis dicens per ch'io la uegio nel ue
race speglio. i. in deo in quo omnia uera
uidentur tamquam in speculo. Et dicit che
fa di se pareglie l'altre cose quia deus
omnia comprehendit et continet in se. et non econtra.
Unde dicit e nulla. s. res face lui par
reglio di se. i. et nil comprehendit uel continet
eum. quia nulla res est in qua appare
at totus deus tamquam in speculo. sed
bene omnia apparent in speculo dei.
Tu uoli hic adam explicat questiones
de quibus autor petiturus erat et pri
mo primam dicens tu uoli udir quan
t'è che dio mi pose nel excelso giar

dino. i. in paradiso terrestri. qui est in
cacumine altissimi montis purg(atorii) qui p(er)
tingit usque ad celum et dic(it). oue costei a
cosi lunga scala ti dispose. i. in quo grã
dino beatrix disposuit te ad ascensũ
celi sicut plene ostensum est circa fi
nem purg(atorii). Et facit s(e)c(un)dam peticionem
dicens. e quanto suppl(e) t(em)p(o)r(e) fuo dilec
to agliochi mei. i. q(uan)to diu steti in ipso pa
radiso delitiarum. Et facit terciam peti
tionẽ dicens. e la p(ro)p(ri)a casion dil gran
desdegno. i. que fuit propria culpa que
fec(it) me incurrere iustam indignatio
nem eterni iudicis qui expulit me a
facie sua. et p(ri)uauit omni gratia. et p(ri)o
gatiua d(e)p(ri)uas simul mecum tantam
futuram posteritatem quia reus eram
maiestatis. Et fac(it) quartã peticionẽ
dicens. el ydioma. i. linguagium che io
usai e chio fei. ¶ O r figliol meo. ist
ta est quarta et ultima pars g(e)n(er)alis i(n)
qua Adam respondet singul(is) q(uesti)onib(us)
p(ro)positis. et p(ri)mo ad terciam dicens. Or
figlol mio non il gustar del legno. i. non
simplex degustatio pomi ueniti fuoi
per se la casion de tanto exilio. i. non
fuit c(aus)a q(ua)r(e) eiectus sum de paradisi terre
stri et relegatus in tam diuturnũ exiliũ
Et assignat uerã causam dicẽs ma
solamente il trappasar del segno. i. s(ed)
simpl(ic)i(ter) t(ra)nsgressio p(re)cepti. quia. s(cilicet) uol
luit e(ss)e deus sciens bonũ et malum sic
sibi p(er)suasit s(er)pens. nolebat. n(am) deus q(uod)
Adam cognosceret usque ad certũ term
inũ et exiret fines mandati. et ipse in hoc
diens transsiuit terminũ sibi assign
atum. ¶ Q uiui hic adam respondet
p(ri)me peticioni. s(cilicet) quãtũ t(em)pus est quo
ipse plasmatus manu diuina fuit po
situs i(n) paradiso delitiarum ad custodiã
eius. et p(ri)mo (com)putat annos quib(us)
fecit i(n) limbo a morte sua usque ad
resurrectionẽ xpi dicens. Io desi
derai questo concilio. i. desideraui
ui venire ad istud celeste consi
storiũ. quatro milia trecento et
doi uolumi di sole. i. annis q(uibus)

singulo anno sol facit reuoluti
onem suam et dic(it) quiui. s(cilicet) in limbo
onde tua dõna mosse Virgilio quia
beatrix descendit ad limbum ubi er
at Virgilius inter uiros illustres et mo
nuit eum ire in succursũ dantis. sicut
positũ et expositum est. s(e)c(un)d(o) cap(itu)lo inferni
Et subdit (com)putatioẽm annorum uite sue
dicens e uidi lui. s(cilicet) solem tornar atutti
lumi di la sua strada. i. p(er)currere omia.
.xij. signa zodiaci circuli obliqui. de quo
se p(ro)lissime d(icitu)r in libro et p(ro)p(ri)e purg(atorii) cap(itu)lo
ubi dicit che si la strada lor non fuosse tor
ta. nouecento trenta fiate. mentre chi
fuimi in terra. i. fui m(ihi) q(uod) est dicere et ui
xi in terra nongentis triginta annis et
sic (com)putatione facta colliguntur anni etc.
Et hic no(ta) q(uod) b(ene) Adam tamq(uam) senior
i(n)terrogatur et respondet de annis mu
di. N(ot)a uerũ q(uod) hebrei al(iter) tenẽt de
anni(s) etc. ¶ L a lingua hic adam re
spondet quarte peticioni de ydiomate
quo usus fuit dicens la lingua chio u
sai fuo tucta spenta. i. i(n) totũ p(er)dita inã
ci che la gente de Nembroth. fuosse at
tenta a lopra i(n)(con)sumabile. i. in termina
bili. q(uasi) d(icat). ante edificationẽ turris babel. c(uius)
cui(us) Nembroth gigas fuit autor vbi
facta est diuisio linguarum i(n) (con)fusione
sup(er)bie sicut patuit in ferni cap(itu)lo et
purg(atorii) cap(itu)lo. Et assignat c(aus)am sui dicti
dicens che nullo affecto rationabile. i.
ho(min)is rationalis fuo sempre mai dura
bile. per lo piacer human che rinouella
i. renouatur. u(e)l ba. n(am) renouatur sic folia
arborum ut ait hor(atius) in sua poetria ibi m(u)lta
renascentur et dic(it) seguiedo il cielo q(uia) plac
ita hominum semp(er) sunt in motu sicuti cel
lum. u(e)l descendunt ab influentijs celi et
illas secuntur. Et subdit q(uod) a natura
ho(m)o h(abe)t q(uod) loquatur. set q(uod) al(iter) et al(iter) hoc est
ad placitũ vnde dic(it) che hom fauella
e opera naturale ma natura lassia
poi fare a uoi secondo che u abella. i.
s(e)c(un)d(u)m q(uod) placet uobis. sicut q(uod) uoce
tis panem pane vinũ uinum et ita
de alijs vnde uidemus de f(ac)to q(uod) orbi

N. 8 trasgressione Ade.

vixit g(ra)ti anni adam
lamech et talium fuit
anni solares. s(ed) ma
crobiũ et aug(ustinus) et h(oc)
non q(uod) uixerunt
tã diu et q(uod) loquitur
de uero anno :-

Nembroth
Gigas.

n. 8 b uocabolo Calmone

in partibus ytalie fecerunt int se nou
um ydioma quo intelligunt se inui
cem. quod calmone appellant. Pri
ma hic adam ofirmat deum sinz
per effectu. dicens q deus huit di
uersa noia sedm diuersa tempora
Unde dicit il sommo bene. i. deus / on
de uene la leticia che mi fassia. i. a
quo summo bono procedit lux leta q
circucludit me sa fassiana. i. interra et
dic pria chio scendese al infernal ambas
ssia. i. angustiam i fern. q. d. usqz quo
uixi in mundo. Et dic poi. s. post pri
mam etatem meam. sichiamo el. El.
enim in ebraico e unu de noib dei. et
subdit ecio conuene. i. oportet tale
mutatione esse. che. idest quia lusso
di mortali e come fronda in ramo. i.
mutabilis uelut foliu. che se ne ua e la
ltra uene. ideo bene debemus uti uo
cabulis usitatis unde Cesar i Analog
ia i solens. z c. Nel monte h ult
imo, adam respondet sede peticioni
s. quantum stetit i paradiso delicia
rum z breuiter z sententialr no uult
aliud dicere nisi q stetit i illo paradi
so sex horis opletis. s. ab hora prima
usqz ad sextam quod spatiu asimil
at illi termino qui diuidit quartam
orientalem a quarta occidentali i nro
hemisperio superiori quie punctum tran
ssit opleta hora sexta. dies. n. natura
lis q cotinet diem z noctem ostat ex
. xxiiij. horis z sic ht quatuor quartas
quar quelibet habet sex horas dici
ergo Jo fu nel monte. s. in paradiso
terestri qui est i cacumine montis pur
gatorij unde dic. che si leua piu dalo
da q est altior locus terre ut se pa
tuit i purg libro. maxie circa fine. Et
dicit con uita pura. s. sine peccato ed
isonesta no intelligas simul z semel
s postea cu fco pecco disonesta fuit
prudentia eorum. Et dicit dala prima
hora. a quella che seconda. i. sequitur co
mel sole muta lora sexta quadra. idest
cum mutat primam quarta que ht.

sex horas. scilicet quando incipit se
tima :- Cant xxvij. i quo itroduc sctus
petrus loques otra pastores ecclesie
z descripto none spere.

A padre al figlio alo spirito
sancto. postquam in supibus
tribus caplis autor noster i
troduxit tres aplos qui examinauert
ipm de triplici uirtute theologica nunc
osequeter i isto. xxvij. caplo introduc
it primu apl'm petrum qui inuhexit o
successores eius. z ondit quo ipse autor
respiciens terram raptus fuerit de oc
taua spera ad primu mobile. Et psens
capl'm pot breuit diuidi in quatuor par
tes gnales i quar prima autor describ
it inuectiua petri predicta otra plat
os. i secda describit ascensione totius
exercitus triuphalis ad celum empyreu
z reflexione sui uisus ad terram ibi
Si come di uapori. In tercia ondit q
modo itrauerit cu beatrice i nona sper
am ibi la mente in amorata. In quarta
z ultima exclamat cotra cupiditatem
mundana ibi o cupiditia. Ad primu ego
dico q autor describit i uectiua pet o
successores suos. s anq hec faciat conti
nuans se ad precedentia ondit quomo
illa tota ogregatio scor cepit reddere
laudem et gram trinitati pp tractatum
factum de triplici uirtute o tanta dulc
edine cantus q replebat totu anim
eius. dicit g. tuto il paradiso. i. tota
illa turba beatoru que ostendebatur
ibi in illa octaua spera i diuersis ordi
nibus comincio supple canere glo
ria al padre el figlio alo spirito sco. z
dicit si che il dolce canto mi inbriaua.
ebriebat siquidem Autor p uisum ta
to clarore. z p auditum tanto dulcore
Unde exprimit sua duplicem ebrie
tatem dicens cio chio uedeua mi sen
braua un riso de luniuerso. hic enim
erant aggati in unu oms effectus spe
rar planetar. s. uirtutes omiu bea
torum continentium hic. unde dic
per che mia ebrieca intraua per lu

dire e per lo uiso qr nō eram capax
tante claritatis ⁊ dulcedinis. ¶ Og
ioia hic autor extollens illam beati
tudinē desiderant exclamat dicēs
Ogioia. o. idest dico rem p̃tiosam ad
dr̃am felicitatis mūdane que uilis ē
o ineffabile alegraccia. i. inꝯp̃hensi
bilis leticia ad dr̃am mūdane q̄ bre
uis est ⁊ parua. o uita i tegra damō
edipace. i. perfecta p omnes suā pā
tes ad dr̃am uite mortalis que est
defectiua diminuta ī odio ⁊ bello, o
sicura ridcccia seneia brama ad d
dr̃am mūdane opulentie que ē cū
timore ⁊ i̇ndigentia ut sepe deuz ē.
¶ Dinanci hic autor p̄misso festo bea
tor introducit petrum p̄mū aplor
um ⁊ descbit eius alterationē per
unā nobilem ꝯpationē dicit ergo
ꝯtinuans se ad precedentia Lequa
tro face. i. quatuor luminaria ardē
tia. s. petrus Jacob Johanes ⁊ Adaz
stauano accese. ſe pite abaliis dinā
ci aglioch mei. s. intellectualib. et
dicit e quella che pria uenne. s. pet
rus in cominciò afarsi piu uiuace
i. cepit magis accendi. Et subdit
eius erubescentia p ꝯpationē dicēs.
e diuene tal nel sua senbiancia. i. e
fcūs est tam rubescens ī apparentia
qual diuerebbe gioue selli e marte
fusero auseli et cambiasser pēne. Na
stella Jouis est coloris argenti ⁊ ma
tis coloris ignei. Et hic nota q ē ꝯpa
tio ppria. aplo, adioue qui mutatur
ī martem. qr erubuit uerecūdiā pla
tor narraturus turpitudines eorū.
Vel qr ex benigno fcūs est iracūdus
sicut Jupit benignos ⁊ mars iracū
dos. ¶ La prouidentia hic autor po
nit orōnem petri ꝯ platos. ⁊ p̄mo
ondit quo fcō scilentio ex omī pāte
petrus assignauit cām sū altationis
⁊ ruboris dicens la prouidentia. s.
dei. che comparte qui ui uice ⁊ offic
tio qr iuste distribuit unicuiqꝫ qd
ꝯuenit. cui ꝯuenit ⁊ quando. auea
posto scilentio nel beato choro da ogni
parte. qr silꝫ quietauerat cantū illar
um aīarꝫ ubiqꝫ ut daret locū loquēdi
ipi petro. quand io udi. s. petrū dicē
m̄ non ti merauigliar s io mi trasco
lor. i. muto colorem de claro i tur
bulentū. qr nō sum solus. Vn dicit
che uedrai tuti costoro. i. oms bea
tos istius curie trascolorar dicen
do io. i. me loquēte de pastorib uīe
inferioris curie. ¶ Quei h incipit.
petrus suā inuectiuā dicens quei. s.
bonifacius octauus che usurpa il loco
mio in terra. i. iniuste tenet ⁊ occupat
papatum. Et replicat ī signū maio
ris indignationis il loco mio il loco
mio ⁊ dicit che uaca nela presentia dl
figliolo di dio. s. xpi. qui fuit primū
papa q tū ad ueritatē. hoc dicit quia
eius electio nō fuit iusta s; dolosa, a
fatto cloaca del cimiterio mio. i. de ua
ticano ubi sepultū est c̄opus petri. i.
fecit receptaculum sordium de ecclia
scā dei. Vnde dicit del sangue di la pu
cia. qr uir sanguinū est ⁊ gerit belluꝫ
cū xpianis. ⁊ symonia comittit ex qb
litat ⁊ fit sacrificium diabolo. vn dic
onde l peruso. qui perfide fcūs est re
bellis factori suo. che cade di qua su.
s. de celo i centrū terre. si placa lagiu
idest collit ibi in terra. ¶ Di quel h
autor describit altationē ⁊ transcolor
atōnem celi ad uba petri p unā ꝯpatō
nem comunē ⁊ claram. ⁊ dic breuit
q uidit totū illud celū fieri rubicūdū
sic nrīꝫ apparet i oriēte occasu solis ⁊
dicit ergo .ndio sic p̄dixerat m petr
alora tutto l ciel. i. totam illam curiā
celestem comsperso. i. maculatū di
quel color. s. rubeo che nube de pinge.
per lo sole auerso qr ille rubor causa
tur radiis solaribus reuberantib in
napores da sera eda mane. qn. s. sol
occidit ⁊ orit. ¶ E come hic autor
describit mutationē coloris beatri
cis p unam egregiam ⁊ pulcrā ꝯpa
tionem. ⁊ breuiter dic q beatrix u

¶ N. 8 a pp Bonifacio octauo.

fcã est rubea ꝑuerecūdia. sicut pul
cra ⁊ alba dña efficit' sepe rubea ꝑ
uerecūdia. dic͡ g° e beatrice trasmuto
senbiancia. s. conspersa rubõe così co
me donna honesta che permane. i.
stat sicura dise. i. nõ curans sibi de
se q2 nõ est sibi cõscia alicui' culpe. ⁊
dic͡ e pur sifane timida ascoltando p
laltrui fallancia. q2 uerecũdat' d'a
lieno fallo nõ de suo. Et nota quod r
ↄpatio ē ꝓrissima de beatrice ad dom
inam pulcram ⁊ honestã. sic͡ enĩ ali
quãdo talis dña uerecũdat' nõ d' suo
defcũ s3 audiens narrari defectum
alterius mulieris ab alio ita nunc
beatrix erubuit nõ de suo fallo. s3 fa
llo pastoris quod audiuerat narrã
aperto. Et subdit obscuratione fa
ctam in celo ꝑ pulcerrimã cõpatione
que om͞i xpiano debet e͞e nota. di
cens e tal eclipso credo che nciel fue
.s. solis ⁊ alioꝝ syderũ quando pati la
suprema possancia. i. in passione xpi
Et hic nota q' autor merito fingit r
talem obscuratione. q2 de rei uerita
te praua uita ꝑlatoꝝ cedit ad uere
cundiam ⁊ fe[illegible]tionem fidei catholi
ce. q2 minus honorat' ⁊ appreciatur

Poi hic autõ reu͞tit' ad narratioẽ
petri ⁊ ostendit mutatione uocis. nõ
minorem mutatioẽ coloris. dicens.
poi le parole sue procedetteꝛ. cõ uoce
tanto transmutata dise. s. ab ip̃a uoce
ꝑma q2 uox eius fcã est rauca ⁊ acẽ
ba ex clamatione che la senbiancia. i.
coloꝛ non si muto piue. s. quam uox.

[N]on fuo hic ponit sp̃alit' u͞ba petri
qui ꝑmo deplorat q' ecclia dei nutri
ta sangue suo ⁊ alioꝝ scõꝝ põtificũ
sit fcã uenalis more meretricio ꝓ
stituta dicens. la sposa di xpo. s. eccl͞ia
non fuo alleuata. i. aucta ab inini͞o
dil sangue mio. di lino hic fuit papa
secũs ⁊c͞. di quel di cleto hic fuit pa
pa tercius per esser usata ad aquisto
doro. s3 ad uitam eterna acquirẽdaꝫ.
et rex sauriçandum in celis uñ dic͡.
ma per aquisto desto uiuer lieto. Et
subdit. e sisto pio e calisto e urbano ⁊
om͞es isti fuerunt pape hoc ordine me
diante. sistus. n. fuit ⁊c͞. et ita d'aliis.
sparser lo sangue di po molto fleto q2
prius multum fleuerunt ꝑsecutionem
xpianoꝝ ⁊ ultimo ipi martirio mact
ati sunt. Sistus quem ⁊c͞.

i. 8 pp Bonifacio octavo

[N]on fo hic petrus ↄq͞rit' de parcialitate quam
iniuste fouent pastores eccl͞ie dicẽs non
fuo nr͞a intentio che parte del popolo
xpiano. que dicit'. que d͞r guelfa. se
dese a dextra mano di nostri sucesori

i.n. bñ 8 parte guelfa e gibellina.

q. d. reciperet honorem ul' fauorem
ap̃latis. Et ↄtra. parte. s. alia pãcia
litas que d͞r gibellinã. dalaltra sup
le sederet a manu sinistra. i. reciperet
odium ⁊ iram. Et hic uide q' hodie
om͞is pars est fcã infesta eccl͞ie culpa
maloꝝ pastoꝝ. quoꝝ i saciata cupidi
tas auariciam ⁊ rapacitatem ubiq3
exercebat. ⁊ potissime florentia guel
fissima ciuitas om͞is rebellionis fu
it autor. Et ultĩo bononia secuta ē.

[N]e che hic petrus dolet q' pastores
aliquãdo faciũt iniusta bella dicens.
ne che le chiaue che mi fuor cõcesse. i. ⁊
nõ fuit nr͞a intencio q' claues datẽ
m͞i ad aperiendũ regnum celorum
diuenesser signaculo. i. efficerentũ
armatura uel insignium. in uessillo
i. banderia uel signo ⁊ dic͡ che conba
tesse ↄtra bateggiati. Et hic nota q'
hoc totum itelligit autor de prauis pa
storib' qui i iuste suscipiũt bella ↄtra
xpianos. sic͡ bonifatius qui tunc sed
ebat fecit ↄtra colonnẽs. Et nicho
la de ursinis. qui iniuste dedit opam
q' sicilia rebellaret karolo que tñ
fuerat sibi ↄcessa ꝑ eccliam. uñ non
debes itelligere q' ecclia nõ possit iu
ste arma tractare ⁊ bella gerere. q2 a
ↄtrarium ē. ut ↄcedit Augustinũ gre
gorius ⁊ mlti. id autor excusatiũ q2
ex caritate facit ut alii sibi caueãt
a talib3. s3 certe intantum sunt uitiã
familiaria hodie prelatis. q' nõ erit

hic deficit expositio textus in uersu

besciit. sed uident c ista narrant dei
ipsis. ¶ In uesta hic petrus ampli
at suam querelam et dicit quod non
solum istud accidit in pastore principa
li ecclie. sed fere ubique repuniunt tales
dic quod lupi rapaci .s. uorantes gregem dni.
si uegion in uesta di pastori .i. in habitu pas
torali. Et ex hoc conuertit sermonem suum ad iusticia
diuinam dicens o difesa di dio per che
pur giaci .q.d. o uindicta dei cur tantum dormi
cur non excitas iram tuam contra istos. ¶ Del
sangue hic petrus predicit de pastore fu
turos gallicos qui fuerunt summe rapaces
.s. Johannem uigesimum secundum et clementem x
quartum unde caorsini quia Johannes fuit de
caturgio ciuitate galie. in qua sunt
generaliter omnes usurarij. sicut exposui
inferni caplo. et in hoc uocat eum in famia
rapacitatis. Nam uascones in partibus
gallie uulgariter dicuntur habere caudam lupi
nam propter rapacitatem iuxta illud Anglicus et
anguina caudam fert. uasco lupina dis
sto clemente dictum est inferni caplo. et
alibi sepe. s'apparechian di bere del sangue
nostro .i. sorbere et sugere de aquisitione
facta laboriose cum sanguine ipsius petri / li
ni cleti. sixti pij. calixti. et urbani et ali
orum multorum sanctorum pontificum. et etiam et
aplorum et martirum. Et ex hoc petrus in
dignans prorumpit in unam exclamationem
dicens. O bon principo .s. sedis apostolice.
a che uil fin conuen che tu caschi .q. dic
at ad uilissimum et miserabilem cum iam in
cideris in manus talium. ¶ Ma l'alta hic
petrus facit suam deprecationem ad deum. ut
cito mittat illum qui exterminaturus est
auaritiam prelatorum. et breuiter rogat. quod
prouidentia diuina que defendit R
omam ab Anibale et alijs barbaris medi
ante uirtute et potentia Scipionis nunc
defendat ecclesiam romanam ab istis bar
baris auaris. mediante uirtute princi
pis Romani futuri. de quo diffuse s
dictum est primo capitulo inferni. et hoc tacite
replicat hic autor. Et ulterius ego dico
autor in alta prudentia .s. diuina.
che difesse la gloria del mundo .i. maie

statem uel culmine imperij. a Roma .s. co
tra Anibalem et suos. con Scipio .i. pru
dentia et probitate magni Scipionis a
fricani qui prudentia sua retraxit han
nibalem de possessione ytalie et felici
ter illum debelauit in africa. sicut scrip
si inferni caplo. Unde Aug. de ciuita
te dei Scipio ille etc. s'occorra tosto .s. mitte
dum uelocitur et dic si com'io concepio .i. com
prehendo ex dispositione celi ut autor ex
presse dic purgatorij finali caplo. ubi dicit
ch'io ueggio etc. ¶ E tu hic petrus refle
ctit sermonem suum ad autorem et imponit
sibi quod referat in terra que uidit in celo de pas
toribus ecclie. dicens. e tu figliuolo che to
rnerai ancor giu .s. ad mortalem mundum.
per lo mortal pondo .i. propter corpus corrup
tibile. apri la bocca e non asconder quel
ch'io non ascondo .q.d. et propala ibi iterum
id. quod manifesto hic in celo. ¶ Si
come Ista est secunda pars generalis in qua au
tor describit ascensionem illius exercitus tri
umphalis ad celum supremum et reflexionem
sui uisus ad terram et primo describit
recessum illorum beatorum per unam comparationem
a contrario et breuiter uult dicere. quod sicut
tempore yemali quando ningit ue ll'ora niuis ca
dunt deorsum ita a simili ipsi beati as
cendebant sursum construe sic literam et ex
pone. Vid'io l'etera .i. regionem etheream
celi farsi cosi adorno e fioccare in su .i. et
mittere spiritus tamquam uellera niuis sursum.
Unde dic di uapor triumphanti .i. illorum
spirituum triumphalium. et dicit che auian fatto
soggiorno con noi quiui .i. qui remanserant
et moram traxerant nobiscum ibi in viij. spera
quando xps et maria recesserant. Et hoc r
uidi sicome la terra nostro. fiocca in giuso.
.s. uersus terram. di uapor gelati .i. ex ua
poribus aquis congelatis in media re
gione aeris et conuersis in niue sic tan
git purgatorij caplo. et hoc facit. quando il
corno della capra del cielo s'itocca col so
le. quod est dicere quando sol est in cap
corno. sicut a medietate mensis decem
bris usque ad medietatem mensis Janu
arij. secundum uulgus. Et hic nota quod con

* cupiditati auaricie. Jtem non uocauit suos ad summa beneficia et dignitatum. Eguascon. quia clemens qui fuit de uasconia et in hoc notat eum infamia.

C.27.v.69

c. 27. v. 142

inplicati curis secularibus et multis i
comodis. Ma prima hic petrus
predicit iustitiam cito futuram a celo
et breuiter et sententialiter uult dicere
quod fiet reformatio mundi antequam mensis
Ianuarius in totum exeat tempus hyemis. Ad
cuius dicti intelligentiam est prenotandum
quod secundum computistas annus habet trecentos se
saginta quinque dies et horas sex. minus
centesima pars unius diei. secundum subtili
orem consideratione. que centesima in
singlis centum annis producit et facit unam
diem. et ideo dicat autor quod prius quam Ianua
rius exeat de quarta hyemali. que in
cipit in medio decenbris. cum sol est prin
cipio capricorni. et desinit i fine pisci
um. scilicet in medietate marcii quod erit post
transitum quatuor milium quingentorum
annorum reformabitur mundus. Nunc des
cendo ad literam quam ordina et construe sic
ma questi cerchi superni. idest iste spere
celestes rugiran si che la fortuna. scilicet
prospera che tanto saspecta. idest aduen
tus ueltri qui debet extirpare cupidi
tatem de mundo. qui multum expecta
tur et desideratur. unde autor desiderans
exclamat ad celum, pro aduentu istius
purgatorii capitulo. ubi dicit o cielo etc. uol
gera le pope o son le proze. idest mutabit
gubernacula mundi per contrarium presentis
cursus. quia sicut nunc est in uitiis ita tunc
diriget in uirtuosum fine. unde dic
si che la classe correra directa. idest nau
igium quod nunc iuit obliquum per scopulos
uitiorum diriget tunc cursum suum
recte ad portum uirtutis et salutis et
notanter dicit classe quia classis continet
plures naues. et ita utrumque regimen
et sacerdotium et ipsum et etiam alia re
gna mundi bene dirigentur. Et dic en
cro fructo uera dipo il fiore hec respi
cit id quod dictum est supra. quod uoluntas flo
ret i hominibus sed non uenit ad fructum
uult enim dicere quod cessante auaritia
prelatorum que depranat bonam uo
luntatem hominum inse. sequitur fructus
uere uirtutis. Et hec dico erit prima

1.v.69

che genaio tutto si sfuerni. idest in totum pon
atur ex hyemie per la centesima che e
lagiu neglecta. Et hic nota quod ista
centesima non est ommissa ex ingra
tia. sed data opera. nam qui fecit kalenda
rium sponte ommissit. ad tollendam con
fusionem etc. Sed hic oritur dubium quod
autor uidetur contradicere sibi ipsi
pones tam longum spatium annorum. cum
tam dixerit finali capitulo purgatorii hoc fu
turum in breui. ubi dicit ch io ueggio i
certamente etc. dicendum breuiter quod
iste usitatissimus modus loquendi, nam
tota die sepe dicimus antequam transeat
mille anni uel. x. milia annorum ego fa
ciam iustitiam de tali. et tamen presentium nume
rum magnum ego intelligo et deo alius
intelligi ualde paruum et sic tollitur
dubitacio :- Cantus xxviij in quo
distinguntur ordines angelorum ubi mo
uetur et dissoluitur una questio.

P

Ossia che 'n contro a la uita
presente postquam in superiori ca
pitulo, prime precedenti a
utor noster descripsit nonam speram
Nunc consequenter i isto. xxviij.
capitulo describit ordines angelorum qui
ostenduntur sibi i nona spera. Et presens
capitulum potest breuiter diuidi in. tres par
tes generales in quarum prima in generali
describit principium uirtutem et ord
inem angelorum, productorum ex mente
diuina. In secunda mouet unam questionem
et soluit circa ordinatione angelice
nature ibi Ma donna mia in tercia et
ultima distinguit singulariter et
nominatim ipsos ordines ibi e poi
che le parole. Ad primum ergo dico quod
in prima parte autor describit i genera
li principium uirtutem et ordine an
gellorum. Et primo continuans dicta
dicendis describit apparitione dei l
diuine mentis in spe unius per unam compara
tione domestica et propriam. cuius casus
est talis. Aliquando accidit quod homo respi
ciens in speculum subito et i spera
to uidet lumen duplex representari

in illo pp quod statim recto flectit se a
tergo. ut uideat certitudinē rei appa
rentis in speculo. Ita a simili autor re
spiciens in oculos beatricis uidit unū
lumē ardentissimū et fulgentissimū
pp statim se cōuertit ut uideret si uere
sic eet in re. sic uiderat in apparentia.
Nunc g respice lrām. quod sic construe et or
dina. E la mia memoria si ricorda ch
io feci riguardando nei beli ochi. s. be
atricis de pulcritudine quorum totiens
dcūm est. Et dic onde amor fece la
corda apiglarmi. quia sibi oculis beatri
cis fuerūt recte quod primo captiua uit
oculos et mētem autoris sicut sepissimē
dcūm est. Et hec feci cosi come colui
che si nallumina retro. i. illuminatur fla
mam post tergū. uede fiama di dop
iero in lo spechio. prima che labia in uista
o in pensiero. i. prius quod uideat ocul
lo uel cogitet uidere in mente ipsā fla-
mam ueram cuius formā et imagynem
uidet in ipso speculo. Vnde dicit e si ri
uolge per uedere se l uetro. i. specul
lum quod cōstat ex uitro et plūbo li dice
il uero et repetit sic esse unde dicit.
e uede che l sa corda con esso. s. quod uitrū
cōcordat cum uero. quia sibi ydolum
apparēs in speculum conforatur et cōuenit
cum re uera extra existenti quod declarat in
per simile dicens. come corda con suo
metro. i. sicut corda in cithara uel alio
instrumēto musico concordat cū cātu
sibi corespondēte. Et nō quod comparatio rec
te ondit, propositū. quia homo nō pot im
mediate uidere deum. nisi sub ymagi
ne respiciēs oculos beatricis. i. per spe
culationē et contemplationē sacre th
eologie tamquam per speculū. Et subdit
quando sic retrospexit dicens posia
che quella che impara di scala mia mē
te. i. beatrix que facit me contemplāi pa
radisum. aperse il uero. i. patefecit
ueritatem. contro a la uita presēte
s. modernā uitiosam. di miseri mor
tali. i. hominum sub iacentiū misere cu
piditati contra quos beatrix locuta

fuit uera in precedenti capitulo. ¶ E co
me hic autor descripta sua reflectiōe
nūc describit rem uerā. quod uidit cuius
formā uiderat in oclis beatricis. s. me
tem diuinam. Et breuiter dic quod uidit
unum lumē excellentissimū. cuius
acumē oculus sustinere nō poterat. et
ordina sic lrām. E uidi un puncto. s.
deum qui est imobilis tamquā cen
trum. et dic che raguraua lume. quia ipse
est lux uera illuminās totū. Et dt
si acuta che l uiso ch elli affoca. i. quem
ipm lumē ardentissimū reuuberat et
conuensi chiudere per lo forte acume
Et nō mirum. quia si oculus corporalis
cogitur claudi ad splendorem lumi
nis solaris quāto magis oculus in
tellectualis ad radiū eterni solis qui
fecit solem sensibilem et lunā. quam appe
lamus luminaria magna. Et hoc i
uidi come io mi riuolsi. i. statim con
retro spexi. e come linei. s. oculi suo
ron tochi dacio che pare in quel uolu
me. i. in primo mobili quod cōtinet intra
se omia uolumina. et dicit quādoque
i. quotienscumque ben sa dochi. i. subti
liter speculetur nel suo giro. i. in eius spa
uel orbe. q. d. statim quando uidi lucē uiu
acissimā et uirtutem unitissimā illius
celi quam manāt a mēte diuina. ¶ E q
le hic autor explicat excellentiā illi
us luminis per unā comparationē nobilem
et breuiter uult dicere quod illa stella quae uide
tur nobis minor posita penes ipm et
punctū uidetur luna quando est rotunda
dicit g equalle stella. i. illa stella quae
par. s. in celo quinci. s. oculis hominum
in terra piu poca. q. d. que uidetur mi
nima omnium stellarum locata cō esso
s. puncto scilicet deo eo modo come stella
se coloca con stella. s. in eadem spera
Et hic nota ad clariorē intelligentiā
huius comparationis quod autor nō uult
aliud dicere iuditio meo nisi quod sic
luna que est minima stella celi ap
paret nobis maxima pp uicinitatem
loci. ita illa stella que uidetur nobis.

·ii· 8 puncto ·i· deo ·

minima p distantia loci posita uix ill
ud punctum ur nobis maxima ratio
ne claritatis illius puncti luminosis
simi que faceret ipsum uideri clare n
obstante imensa distantia, probatio hr
qr claritas huius luminis facit uid
ri ordines angelorum positos circu ipse
se in spe ignis sub forma quantitati
maioris qm sit ipsa luna ut stati indic
cat littera sequens. ¶ Forse hic autor
descripto primo principio sub forma punc
ti fixi et inmobilis. Nunc consequenter in
tendit describere ordines angelorum
sub forma circulorum igneorum. Et primo de
scribit primum circulum per comparationem
pulcram et propriam. et breuiter dicit quod
primus ordo angelorum i forma circu
li ignei girabatur uelocissime circa su
pra dictum punctum diuinitatis ita propi
quus sic ille circullus uaporalis q
cingit lunam qui uocatur hallo ab Persec
undo methaurorum de quo iam facta est me
tio sepe. construe sic litteram un cer
chio digne. i. unus ordo angelorum
ardentissimus in forma circulari si
girava in torno al puncto. s. deum
et explicat uelocitatem sui motus
per comparationem propriam dicens si ratto
chauria uinto quel moto to. s. primi
mobilis che piu tosto cinge il mon
do quia ut totiens dictum est nona
spera in. xxiiij. horis facit suum mot
tum ab oriente i occidentem et sic ue
locissime circuit mundum quem intra
se continet. Et non quod comparatio presens
proprie declarat, propositum qr sicut nona
spera que est altior et uicinior deo cet
teris mouetur celerius et habet plus de
uirtute ut patuit i precedenti capitulo.
Ita primus ordo angelorum propinquior deo
mouetur uelocius et habet plus de ardore
amoris diuini quam ordo primus corre
spondet ipsi primo mobili. et ipsum mo
uet et gubernat ut statim patebit.
Et dicit distante. i. longinquus a
deo puncto forse cotanto. quanto r
pare appresso. s. unus circulus. s.

hallo. al cinger la luce. i. circa lunam
et dicit chel depigne qr luna formatur
et colorat ipsum circulum circa se quando
l uapor chel porta piu ce spesso gar
napor est materia in qua funditur
forma dicti circuli. et potissime quando est
bene spissus. ¶ E questo hic autor r
breuiter perstringit ceteros ordines
angelorum dicens E questo. s. ordo pri
mus persceptus era circuncinto da una
ltro. quia silz secundus girabatur circa pri
mum pari forma circuli ignei. E quel
s. secundus circulus dal tercio. s. circullo
al tercio. s. circulus. poi dal quarto. s.
circulo. et il quarto. s. circulus dal quinto
. s. circulo. e poi il quinto. s. circulus dal
sexto. s. circulo. ¶ Il septimo hic a
utor tangit circulum septimum cuius
magnitudinem describit per comparationem
propriam. et breuiter dicit quod si circulus
pluuie cuius medietas tantum apparet
nobis. esset totus i teger non posset co
tinere in tra se istum circulum septim
um. dicit ergo il septimo. s. circulus so
pra seguia si sparto gia di largheza
i. tam latus chel messo diuino. i. iris
que dicitur nuntia iunonis ut expositum
fuit supra capitulo. ubi dicit quando
iunone a sua ancella iube. intero.
i. si esset integer qr silz continet seto
tum nobis. serebe arto. i. strictum a c
ontenerlo. s. illum septimum circullum
Et hic non quia circulus iris non appa
ret nisi medius. Et sequitur cosi lota
uo el nono. i. ita eodem modo octauus
circulus circuncingebatur a nono. Et i
subdit quod quanto circulus erat distanti
or ab illo puncto tanto eius motus
erat tardior et quanto circullus erat ui
cinior puncto tanto erat ardentior.
Unde dicit ecciaschaduno. s. deorum
circullorum si mouea piu tardo. si com do
chera piu distante. i. remotus dal u
no. i. a puncto quem uere bonum et unum
connituntur deo qui merito dicitur unus
et cetera. Et dicit e quello. s. circulus aue
ca la fiama piu sincera. i. puriorem

hallo e circul(us) uaporal(is) c(irca) lunam

i. s(cilicet) puncto
i. deo

n. s. xi circulo [illegible]

cui men distaua la fauilla pura. i. a qua minus distabat. punctus predictus flagrantissimus et purissimus. hec est mens divina. Et assignat rationem quare dicens credo pero che piu sincera de lei. i. magis accendit illa fauilla et plus cognoscit de illa eterna et incomutabili veritate. Et hic nota quod contrarium est in circulis naturalibus sic in speris elementorum et celorum similiter in artificialibus sicut videmus in horologio. ¶ La donna mia. Ista est secunda pars generalis in qua autor disputat unam questionem circa motum ordinum angelorum primo vult dare intelligi quod in ipso generata est dubitatio et admiratio de motu angelicarum sperarum. Ad cuius intelligentiam est breviter prenotandum. quod autor mirabatur dubitabat videns quod motus illarum sperarum erat contrarius motui qui nos hic inferius videmus. i. sensibiliter quod si plures circuli quorum minus contineat alterum moventur circa unum centrum equaliter quod circulus magis distans a centro fortius movetur quam ille qui est vicinior ut tam cito compleat suum motum et est exemplum naturale in rota curruum quia velocior apparet eius motus in circumferentia. quod in stello a. are. Videns beatrix videns autorem in ista admiratione ad removendum ipsum assignat rationem quare circulus vicinior puncto predicto facit velociorem motum 2o et 3o et sic de aliis. et dicat quod hoc est quia est magis ignitus amore puncti. s. dei. a quo dependet celum et tota natura. Secundum hunc ergo ad literam dicit autor la donna mia. s. beatrix che mi vedea in cura forte sospeso. s. ex dubio generato in mente eius disse dal qual puncto. s. deo depende il ciel et tuta la natura. Et subdit et io mira quel cerchio che piu gli e congiunto. s. primum ordinem angelorum. s. seraphin et dic e sapie che l suo mover e si tosto. i. et scias quod eius motus est ita velox. per l'affocato amore onde elli e punto. i. ardenti amore divino quo accensus est. q. d. quod quanto est propinquior primo motori tanto magis sentit eius virtutem. et tanto plus videt de prima causa. ¶ Et io. hic autor proponit suam questionem et breviter vult dicere bene video rationem quare circulus vicinior velocius movetur sed dubito quare mundus sensibilis qui est exemplum ductum ab illo mundo exemplari non habet similem motum dicit ergo. et io a lei. supple dixi cio che mee proposto. s. per te oculis meis intellectualibus m'avrebbe satio. i. satisfecisset dubitationi mee se l mondo. i. inferiores spere fosse posto con l'ordine ch'io vegio in quelle rote. i. in illis speris angelicis sed contrarium videmus quia hic de superioribus propinquiores centro sunt diviniores. sed inferius quanto homines vel spere sunt remotiores a centro mundi tanto sunt diviniores. unde subdit ma nel mondo sensibile se puote vedere le vote. s. esse. i. circulos vel orbes tanto piu divine supple esse quant'elle son piu rimote dal centro. i. a terra. ¶ Onde hic autor concludit quid expediat sibi scire ad quietationem sui dubii construe sic literam onde conviemi udir ancor quia non sufficit id quod dixisti come l'exemplo. s. inferius e l'exemplare. i. de super non vanno d'un modo. i. non movetur. i. non concordat. exemplar. n. appellatur illud a quo trahitur exemplum sicut patet in pictura vel scriptura. Et fatetur insufficientiam suam dicens. ch'eio per me. i. ex sola scientia mea sine tuo adminiculo in darno contemplo acio quasi dicat mea speculatio non sufficit ad videndum et cognoscendum hoc. Et hoc dico expedit se l mio desire dee aver fine. i. si meum dubium debet quietari secundum desiderium meum in questo templo miro et angelico. i. in isto primo mobili in quo apparent ix ordines angelorum unde dicit. che a per confine solo luce amor e luce. i. celum empyreum quod est factum ex luce et amore. sub quo ista spera nona est subdita immediate ut patet in precedenti capitulo ubi dic luce e amor d'un cerchio lui comprehende. Se elli

autor ponit responsionē beatricis a
d ppositam qōnem. qr primo ōndit r
vnde proueniat eius insufficientia q̄
scilz a defectu inuestigationis vnde dicit
sub metaphora propria. se li tuoi diti. i.
digiti tui non sono sufficienti a tal
nodo. s. soluendo. i. ad tam nodosam
et difficilem questionē soluendam. non
e maraueglia. ⁊ eccē rationē tanto e
facto sodo. i. adeo ille nodus ē fc̄us sol
idus ⁊ i duratus. per non tentare. i. qa
nō exquisisti modū. ¶ Cosi hic autor
ōndit quō beatrix fecerit ipm̄ attentū
ad dicenda. ⁊ cōtinuās dicta dicendis dic.
cosi la dōna mia supple dix̄ arguēs negl
igētiam meā. poi disse piglia quel chio
te dicerò. i. concipe mētem illud quod
dicā tibi ad solutionē dicti nodi ⁊ hoc di
co si uoi saciarti. i. si uis quietare ani
mū tuuz dubiū. Et dicit et a sotiglia di
torno da esso. i. ⁊ specularē subtilit̄ circa
id. ¶ Li cerchi hic beatrix icipit soluere
dictam questionē. Et ad itelligētiā huius
solutionis ē p̄notandū. qr autor uult o
stendere sententialr̄ i effcū qr nouem
ordines anglōz pportionatissime corre
spondent nouē speris celloz ⁊ ē i eis
summa conuenientia in motu ⁊ quātitate
Ita qr quātitas i tensiua ordinis p̄mi
conuenit cū quātitate extēsiua primi
mobilis et ita de ceteris ⁊ hic pona
tū ordo anglōz cū ordine celoz et c̄.
hoc p̄notato ueniendū est ad lr̄am
in qua beatrix p̄mo tāgit quātitat
em sperarū celestiū dicens. li cerchi
corporali. s. celestis uisibiles son ampi
et arti. i. larghi ⁊ stricti magni et
parui scd̄m magnitudinē ⁊ paruita
tem virtutis unde dic̄ secondo il pi
u el men dila uirtute. che si diste nde
per tute lor parte. i. scd̄m qr sūt capa
ces virtutis ⁊ ifluentie date sibi ab
itelligentia. Et subdit qr sic expe r
dit quia. s. pariant mirabiles effcūs
vn̄ dicit magior bonta. i. maior uir
tus celi uol far magior salute. i.
salubriorem effcūm. Et iō magior

salute magior corpo cape. i. recipit ⁊
requirit maius corpus ul' eccōuerso maius
corpus est capax maioris salutis et
dicit s'elle ale perte igualmēte com
piute. ¶ Donque beatrix hic dic̄ conuen
entiā sperarum angelicarum ad speras celes
tes dicens. donque costui. i. ista n
ona spera qz est p̄mo mobile ⁊ ma
ius corpus sperarum mobiliū. che rap
e tutto quāto laltro uniuerso seco. i.
quod trahit secū omnēs speras conten
tas sub eo. corresponde al cerchio che
piu ama. e che piu sape. i. p̄mo ōdini
anglōz qui est pprinquior deo. q ōrdo
ē maior in uirtute licet uideatur mi
nor i apparētia. ⁊ ita viij. spera qz est
infra nonam gubernat a scd̄o ordine an
glōz. s. cherubin q sūt infra seraphyn et
ita de ceteris speris ⁊ ordinibus. ⁊ sic pt̄
concludi qr maior circulus plus sentit de
virtute diuina iō gubnat' ab illa itel
ligētia q plus amat deum. ¶ Per
che hic beatrix concludit ppositū in tetū
ex dictis dicens. per che tu uedrai mir
abile consequētia. i. cōuenientiā di ma
gio a piu. i. de maiori circulo ad plus
virtutis. ⁊ Ita eodem modo di meno
re a meno. i. a minori circulo ad mi
nus uirtutis. Et hoc dico se tu cir
cunde la tua . l'sua misura. i. cōpēsās
quātitatem ala uirtu. s. sue. Et dicit
non ala parentia. i. quātitati appa
renti dile sustantie. i. sperarum che ta
pari on tonde. i. que uident' circulares
q. d. situ cōsideras quātitatē intēsi
uam ⁊ nō extensiuā. est. n. quātitas
extensiua. corporalis apparens ītensi
ua uō spūalis nō apparens. sicut grā
exēpli dicimus qr Augustus fuit grā
dissimus omniu hoīu. nō quidem magt
udine corporali qz fuit corpore bre
uis sz virtute ⁊ potentia. simlr̄ dici
mus Alexander magnus fuit lāgus
cū tamē fuit breuis stature. ¶ Co
me hic autor ōndit quō illud dubiū
remotū est ab aīo eius p solutionē
beatricis ⁊ hoc fac̄ p unam cōpationem

C. Augustus.

C. Alexander.

claram et breuiter uult dicere quod remansit ita lucidus et clarus excussa omni dubitatione ex animo ad responsionem beatricis sicut sepe celum quod prius erat nubilosum remanet clarum et serenum fugata omni nube. ad flatum uel spirationem boree. dicit ergo cosi fecio poi chela mia donna mi prouide del suo responder chiaro. i. responsione clara qua indigebam. Et dicit. el uero si uede. s. per me come stella in celo supple clare uidetur fugata nubilositate. Et hoc dico come lemisperio delaire. s. nostrum superius rimane splendido e sereno quando borea soffia. i. spirat da quella guancia onde e piu leno. i. a tramontana ubi est suauior et est propria methaphora quia ore spiramus et sufflamus. Et dicit perche. i. propter quod la roffia. i. superfluitatem che pria turbaua. s. ipsum serenitatem aeris si purga et risolue. et dicit si che el ciel ne ride. i. ridere et letari uidetur con le belleçe d'ogni sua paroffia quia purgata omni caligine celum ostendit pulcritudinem suam ex omni parte quia si de die hoc accidit apparet nobis sol pulcerrimus omnium corporum si de nocte apparent nobis multa pulcra sydera. Et hic nota quod comparatio est conueniens et propria sicut enim a tramontana lucida que dirigit homines ad portum salutis uenit uentus qui pellit nubes et serenat totum aerem Ita beatrice luminosa que dirigit homines ad patriam felicitatis pro uenit doctrina que purgat nubem ignorantie et inducit claritatem ueritatis in totum animum. E poi chele parole. Ista est tercia et ultima pars generalis in qua autor explicat specialiter et seriatim decem ordines angelorum et primo describit eorum apparitionem gaudiosam per comparationem claram. unde continuans dicta dicendis dicit. ferro che bolle. s. in igne non altramente. q. d. similiter disfauila come i cerchi. s. noue sfauillaro et hec erat emissio angelorum. qui se mirabiliter ostenderunt et per hoc poi chele parole sue restaro. i. postquam beatrix fecit finem uerbis suis. Et subdit lincendio suo seguia ogni sintilla quia singuli angeli trahebant secum suum ardorem et splendorem. Et designat multitudinem angelorum per unam comparationem iocosam dicens. et erant tante. s. ille sintille chel numero loro piu milla. i. multiplicatur per miliaria piu del doppiar de li scachi. q. d. erant innumerabiles. sicut in ludo scachorum et cetera. Et hic nota quod comparatio ferri bene conuenit et proprie sic enim ex ferro candente cum trahitur ex igne resultant multe fauille rutilantissime. Ita ex omni circulo igneo erumpuerunt multi angeli uolantes tamquam fauille ardentissime. Io sentiua hic autor describit cantum excellentissimum decem angelorum sic uolantium et disfauillantium dicens. Io sentiua osanar. i. cantari osanna. di choro in choro quia omnes angeli decem nouem ordinum laudantes et magnificantes deum cantabant osanna. i. saluifica quia omnes sperant salutem omnium et dicit al puncto fixo. i. ad deum immobilem che li tene alubi. i. qui tenet eos ad se tamquam ad eorum ubi. et dicit. e terra sempre. i. tenebit in futurum per infinita secula. nel qual. s. ubi sempre fuoro. s. de preterito postquam creati sunt. E quella hic autor ostendit quomodo beatrix explicauerit sibi seriose decem ordines angelorum. et primo duos ordines primos unde continuans dicta dicendis dicit. e quella che uedea i pensier dubi nela mia mente. quia. s. cogitabam et dubitabam quid sibi uellet illa disfauillatio quamuis enim uideret illam circulationem angelicam circa deum tamen ignorabat et eorum distinctionem et proprietatem. disse i cerchi primi. i. duo circuli primi magis prope punctum sunt duo ordines angelorum unde dicit t'anno mon strato serafi et cherubi. s. in disfauillationibus eorum. Et subdit quod

tam ueloci͂t moueat͛ dicens cosi uel
loci. s. i mocti seguono i suoi uimi. i.
uincula que tenēt eos ligatos ad ub͛
per somigliarsi al puncto. s. deo quāto
pōno. Et dicit e possono. s. ita similari
pūcto tanto quanto son sublimi. i.
alti excellentes. a uedere. s. diuinam
essentiā. ¶ Quelli hic beatrix speci
ficat tertiū ordinē. s. tronor͛ dicēs
quelli altri amori. i. angeli ardētes
amore simil͛ cū p͛mis unde dicit che
torno li uono. s. circa. 2. p͛mos si chia
man troni del diuino aspecto. quia
deus p ip̄os ordinat iuditia sua. Et
dic͛ per chel p͛mo ternaro terminono
q. d. sic est cōpletus p͛mus ternari͂us
triū ternarior͛. Nam noue ordines
sūt distincti in tres ternarios quorū
quilibet cōtinet tres ordines. unde
primus ternari͂us cōtinet seraphī che
rubim et tronos. Et sub iungit q eo
rum delectatio ē tanto p fundior d
lectatione alior͛ ternarior͛ quanto
cor͛ uisio magis p fundat͛ in deo. et
quanto plus h͛t cognitionis de eo qui
est ultimus finis. dic͛ ergo e dei sa
pere. s. tu magnus theologus che tu
tti. s. p͛dicti tres ordines anno dilecto
quāto la sua ueduta si profunda nel
uero. i. in deo qui est ipa ueritas et
dicit in che sequeta ogni intellecto
q. d. ri͂us tandem quiescit recepto ipo i
uero sic dictum est sup͛ capl͛o. huius
paradisi ubi dic͛ posassi in esso come
fera illustra. ¶ Quinci hic beatrix
ex dictis elicit una sententia notabi
lem dicens dic͛ q ēe beatū anglōr͛
fundatū in actu uidendi deū nō in a
ctu amandi unde dic͛ quinci si po uedē
s. ex eo quod dictum est de istis āge
lis spib; qui uident diuina essētiā
come lessere beato. s. anglōr͛ si fon
da nel acto che uede. i. in uisione uel
cognitiōe nō in quel che ama. i. nō in a
mante uel actu amoris et dic͛ che
posscia seconda. i. sequit͛ post uisio
nem uel cognitione. Et hic nō qd

hoc dic͛ autor. q2 amor nascit͛ a cogni
one. et tanto quis plus amat q͂
to plus uidet. unde ad p͛fcē amac
ō3 q p͛cedat p͛fcā cognitio rei. ita q
uisio uel corporalis uel intellectu
alis p͛cedit amorem. unde Augus
tinus sup genesi3 capl͛o. xi͂. de nat
ura q3 peccare nō pot͛ est in scis a
ngelis. iō dic͛ autor i l͛ra q beatit
udo angelor͛ fundat͛ in cor͛ uisiōe
p͛fcā. i. secdm natur͛ā cor͛ et nō in
eo qui amat. i. nō in actu sui amo
ris qui sequit͛ ex grā in fusa. Et s
ubdit q secdm suā uisione recipit
grām dicens e merecede. i. merces
cognitionis dōr͛ anglōr͛ che gratia
partorisse e bona uoglia. i. q3 parit
grām et beniuolentiam. et dicit bona
uoglia. s. ut uelit illud q deus ult
e misura del uedere. i. est mēsurā
ta et p͛portianata cognitioni cor͛u3
Et dicit cosi di grado i grado si pro
cede. quia. s. i ceteris sequētib; me
ces et premiū est secdm uisionē et
cognitionē cor͛. unde sequentes q a
minus uident minus h͂nt merce
dis beatitudinis. ¶ Laltro h͛ bea
trix determinato de primo terna
rio i quo cōtēplari pōt ab homine
sūma potentia dei patris qui respi
cit ista Jerarchiam q3 est p͛ma r
ka͂itate scia i telligentia. nūc de
terminat de 2° ternario in q͂ pot
cōtemplari sūma sapiā filij. specifi
cat g͂ ipm secdm ternariū sic laltro
ternaro. s. 2° che cosi germoglia. i. ui
ret et uiget in questa prima uera
sempiterna. i. in celo ubi est sēpi
terna uiriditas et dic͛ che. i. quod uer
noctūno ariete nō dispoglia. i. autū
nus. quādo sol ē in libra quā uocat i
arietem. sicut aliq͂n libram uocat a
rietem q2 i utroq3 fit equinotium. et
distinguit istū arietem. s. librā que
facit nobis autūnū. et aufert nobis
uiridinē. ab ariete illo. qui facit no
bis uer et affert uiredinem p͛ iō qd

C Seraphin
C Cherubin
C Troni

N. [illegible] nascitur Amor etc

dicit nocturno. Ad quod sciendū quod
astrologi atribuūt uarias ꝓprietates si
gnis planetarū. Aliqua enim uocāt ma
sculina aliqua feminina aliqua diurna
aliqua nocturna. Aliqua humana aliq̄
bestialia alia fixa alia mobilia 7c̄. mō
ad ꝓpositum. aries est signū diurnū li
bra uō nocturnū. iō bene uocat eā arie
tem nocturnū. ꝑ ꝯuenientiā q̄ habet
secū in equinotio. sferna osanna .i. can
tat osāna sic 7 illi de allij coris ū dcm
est paulo ante. perpetualmete .i. eter
naliter. 7 dic con tre melode .s. triū cā
tuū qꝛ omīs ordo fac suū cantū distin
ctum secdm diūsitatem offitiorꝝ q tam
omīs mirabili ꝓportione cōueniunt et
cōsonat vnde dicit in tre ordini dile
ticia .i. exultantiū angelorꝝ onde sin
terna .i. ex quibꝫ ꝯstitutū ipse ternariū
In essa hic beatrix specificat nomīatiꝫ
ipōs tres ordines ex quibus est ꝯsti
tutus iste 2ˢ ternarius dicens lalte
dee .i. deitatis son i essa Gerarchia .s. 2ª
p̄ dcā. dicit aute gerarchia 7c̄. Et ec
ce q̄ prima dominationi huius offi
tium est 7c̄. epoi virtude. huius o
ffitiū est et cetera. Et dic lordine te
cio de dipodestadi 7 huius offitiū est
Possia hic beatrix distinguit tertiū
ternariū in quo pōt ꝯtemplari sūma
7 feruētissima caritas spūs scī. dicens
possia principati 7 archangeli sigirano
nei dui penultimi tripudii .i. ordini
bus qui in circulo uel rota mouētū si
cut illi qui tripudiū faciunt principat
uū offiū est 7c̄. Arcangelorꝝ offiū ē
et c̄. et dic lultimo .s. tripudiū ee
tuto dangelici ludi .i. factū ex ang
elis ludentibꝫ 7 festantibꝫ simul cō alijs
coram eterno rege ē aūt offiū ange
lorum 7c̄. Et hic nō q angelus ē nom
generale ad omēs noue ordines a
gelorꝝ 7 est nom spetiale ad istum
ultimū ordinē predictū. Que
sti hic beatrix describit igualiter prīci
pium 7 effectum uirtutis oīum ordi
num p̄sceptorꝝ dicens questi ordini .s.

predicti noue angelorꝝ tutti samirano
uel rimirano di su .s. in p̄dō puncto. e
uincon di giu .s. speras celestes quas
hnt sub gubernatione sua. vnde dic
si che tutti sono tirati uso dio .s. sursū
a quō recipiūt in fusionē uirtutis et
gre. e tutti tirano .s. deorsum ipam vir
tutem imitentes per corpora celestia
E dionisio hic beatrix adducit .2. opi
niones .2. doctorꝝ qui descripserūt ordinē
angelorꝝ. 7 p̄fert opinionem unius dicens
e dionisio hic ē ille dionisius ariopagi
ta de q dcm est sup caplō. qui inter ali
os libros suos fecit librum de angelica
yerarchia i quo distinxit ordines ange
lorū eo mō quo dcm est. que ecclia
sequitur 7 iō autor tamq̄ xpianū bn
dicit q dionisius accordat secū. vnde dic
si misi a contempiā questi ordini cōtanto disio .i. tam desideranti studio 7 sep
timo. che li nomo .i. nominauit e de
stinse comio .i. eo ordine quo ego noī
naui 7 distinxi ipōs ordines. Et subdit
oppinionē Gregorij diūsam ab oppin
ione dionisij dicens ma gregorio poi
si diuise dalui .i. discrepauit in ordinati
one. posuit. enim gregorius 7c̄. Et
dicit q Gregorius postea recognouit
errorem suū. dicens onde ipse gregor
ius rise dise medesmo si tosto come
aperse gliochi in questo cielo. q. d. cū
uenies ad celū primo uidit istos ordi
nes angelorꝝ. Et hic nota q doctores co
nant concordare gregoriū cū dioni
sio sic thomas de Aquino qui dic 7c̄.
tū autor cui nō placebat talis colora
tio sic fingit. E se hic ultimo bea
trix concludens caplm ostēdit qr opinio
dionisij sit uerior 7 ꝑ ꝯsequēs accept
abilior dicens. e no a ueglio cauiū se
mortale in terra .i. si dionisius adhuc
viuens cū mortali corpore i mūdo u
mortali proferse si uero .i. ita mani
festauit ueritatem tam occultam. Et
accē rōnem qr nō debeas mirari che
chil uide quasu .i. qr paulus apls q
uidit hec in celo quādo raptus adr

Dnationes
virtutes
potestates

principatus
Archangeli
Angeli

Dionisius
ariopagita
doctor

Gregorius

Aliqui tn dt q cor[rexit]
sua opinione p[er]
dictate columba